

MENSIS OCTOBER.

MARTYRION

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΧΑΡΙΤΙΝΗΣ.

MARTYRIUM

SANCTÆ CHARITINÆ.

(Græce et Latine in Actis SS. Bolland. ad diem 5 Octobris (*).)

Α'. Ἐκράτει ποτὲ τὰ τῆς ἀσεβείας, καὶ βασιλεῖς ἐπὶ τοὺς τὰ Χριστιανῶν φρονοῦντας ἐξέμαινεν. Ὑπασπισταὶ δὲ αὐτοῖς καὶ ὑπῆρέται τὴν τῶν Χριστιανῶν ἔρευναν ἔργον ἐποιοῦντο, καὶ πολυαἰδεῖς τοῖς εὐσεβέσιν ἠπειλήντο βιάσασθαι. Μηνύεται οὖν κόμητι τινὶ καὶ ἡ γενναϊοτάτη Χαριτίνη, ὅτι μὴ μόνον τὰ Χριστιανῶν ὑπάρχει τιμῶσα, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς πρὸς τὴν αὐτῆς θρησκείαν ὑπάγεται, καὶ δὴ καὶ τοὺς τὰ Χριστιανῶν ἐλομένους ἀσφαλεστέρους ἐπὶ τὸ οἰκεῖον σέβας παρασκευάζει. Ἐφίσταται οὖν ὁ κόμης αὐτῇ ἐπ' ἐλπίδι κατοικούση καὶ κατὰ μόνας ἑαυτῇ τε συγγινομένη καὶ τῷ Θεῷ. Ἐφίσταται δὲ καὶ θυμοῦ πλήρης, καὶ παραυτίκα πληγὰς αὐτῇ ἐντείνει, κλοῖόν τε σιδηροῦν περιτίθει, καὶ τὴν δικαίαν ὑπατικῶν τῷ παρὰ πάντα ἀδίκῳ δικαστῇ παραδίδωσιν. Ὁ δὲ τὰ τε τῶν κολάσεων εὐθύς προτίθει ὄργανα, τὴν μάρτυρά τε τῷ αὐτοῦ βήματι παραστήσας, Οἴκτειρον, εἶπε, πρὸ τῆς τῶν κολαστηρίων πείρας σαυτὴν, σώφρονι χρησαμένη τῷ λογισμῷ, καὶ τοῖς ἀθανάτοις θυσίαν προσένεγκε. Τρία γὰρ ἂν οὕτω τὰ μέγιστα κερδανεῖς, τὸ τε τῶν Θεῶν κράτος ἐξιλεώση, τὴν τε τῶν κρατούντων εὐμένειαν ἐπισπάση καὶ τὸ ἀπανθοῦν τῆς ὥρας οὐ βασάνων δριμύτητι μαρνανεῖς.

(*) Acta hæc, quæ ex Græco Latine versa Aloysius Lipomanus, Veronensis episcopus, anno 1558 edidit, genuinum esse Symeonis Metaphrastis Opus, asserenti Leoni Allatio in Diatriba de Symeonum scriptis pag. 124 et 126, consentiunt, quantum quidem novi, eruditi ad unum omnes.

(1) Vide, quæ de epocha martyrii S. Charitinæ ex conjectura diximus in Commentario num. xi, c. 12.

(2) Hunc alia Græcorum monumenta Domitium, alia Domitianum vocant. Consule num. 13 et sequens annotatum.

(3) Dissonat nonnihil hæc Metaphrastis narratio a Menologii Basiliani et Menæorum verbis. Sed forte

I. Dominatum aliquando obtinuit impietas et imperatores furore concitavit adversus eos, qui Christianorum tenebant opinionem (1). Satellitum autem et ministrorum erat officium scrutari Christianos; et piis intentabantur minæ multiplicium tormentorum. Ad quemdam ergo comitem (2) generosa quoque defertur virgo Charitine, quod non solum in honore habeat Christianos, sed etiam multos inducat ad suam religionem; quin etiam eos, qui opinionem susceperunt Christianorum, tutiores reddat ad suum cultum. Ad eam ergo accedit comes (3) in spe habitantem, et seorsum secum, et cum Deo versantem. Accedit autem ira plenus et statim ei plagas infligit, et ferreum ei collare (4) imponit; et eam tradit consulari injustissimo judici. Ille vero et statim proponit instrumenta suppliciorum; et cum martyrem curasset sisti ad suum tribunal; Miserere, inquit, tui, antequam periculum facias suppliciorum, sapienti utens consideratione; et immortalibus offer sacrificium. Sic enim tria lucrificies maxima. Nam et deorum potentiam tibi reddes propitiam; et imperatorum attrahes benevolentiam; et florentem speciem acerbis tormentis non facies flaccescere.

sic utraque narratio concilianda est, ut Domitius comes, et Amisenorum, ut nobis videtur, iudex consularis, prius ad Claudium Charitinæ dominum, scripserit, quo hinc eam ad se mitteret, ac mox comite quemdam ex administris suis legarit, qui eam ad se vincitam perduceret, suoque sisteret tribunali.

(4) De plagis ante juridicam ullius criminis probationem Charitinæ inflictis, videsis quæ in Commentario sub initium numeri 15 dicta sunt: Collare autem, quod Christi martyri injectum fuisse narratur, erat vineuli genus, quo captivorum collum constringebatur, ne e satellitum aut victorum manibus elabi ullo modo possent.

II. Hæc cum audisset martyr, ad cælum quidem tollit oculos, quod illinc proficiscitur, evocans auxilium; signo autem Christi munita (5); Es moribus quidem, ait, varius, o consularis, valerque et callidus; sed ad nullam utilitatem aperte tibi redibit hæc perversitas; neque enim me capies adulans, nec me minans perterrefacies, nec consulens me poteris in aliam traducere sententiam, nec mollire id, quod est in me promptum propter Christum patiendi studium. Confido enim in solo et vero Deo, et in eo omnem vitam meam reposui. Si mihi ergo credas, miserere potius tui erroris. Consule tibi ea, quæ sunt utiliora, nempe surda non colere simulacra; de quibus alicubi dixit noster propheta in spiritu: « Dii, qui cælum et terram non fecerunt, pereant (6); » et: « Dii gentium et demonia, Dominus autem cælos fecit¹. » Et rursus: « Simulacra gentium argentum et aurum, et opera manuum hominum. Similes eis fiant, qui colunt ea² (7). »

III. Postquam hæc audivit iudex, ira rursus repletus, jussit quidem ejus capillos radi in superficie (8). Illud autem factum est, et maximum consecutum est miraculum. Caput enim rursus fuit comatum. Ex quo iudex majore ira motus, jubet prunas ardentem imponi ejus capiti, deinde etiam acetum ei infundi, dolores sic præbens acriores. Propter quæ generosa virgo, Domine Jesu Christe, dixit, eorum, qui in te fiduciam posuerunt, certum et firmum auxilium, qui tuos sanctos tres pueros in medio flammæ ardentis incombustus conservasti (9), tu quoque nunc mihi adsis, et ad ea, quæ propter te suscipiuntur, confirma supplicia, ne quando de me liceat dicere inimicis veritatis: « Ubi est Deus eorum³? » Post preces autem relaxata fuit martyr a doloribus, et Deum laudabat ei agens gratias. Quæ quidem statim ægre ferens consularis, ferreos candentes obeliscos (40) jubet infigi uberibus martyris. Hoc ergo gravi ei illato tormento, carnes quidem ferreis illis obeliscis consumebantur; cordis autem ejus amor in Christum magis accendebatur; deinde etiam jubet lampades ignis ejus admo-
veri lateribus. Illa vero, etiam dum lampades

B'. Τούτων ἡ μάρτυς ἀκούσασα πρὸς οὐρανὸν μὲν αἶρει τὰ ὄμματα τὴν ἐκεῖθεν ἐκκαλούμενη βοήθειαν, τῷ δὲ τοῦ σταυροῦ φραξαμένη σημεῖον, Παικίλος μὲν εἶ τὸν τρόπον, ὑπατικῆς, καὶ τὸ ἦθος ὑπουλὸς τε καὶ ἀπατηλὸς, ἔφη· ἀλλ' εἰς ἀνόντην σοι τὸ σχολιὸν τοῦτο σαφῶς ἀποθήσεται. Οὔτε γὰρ με κολακεύων αἰρήσεις, οὔτε ἀπειλῶν καταπλήξεις, οὐ συμβουλεύων μεταπίσαι δυνήσῃ, οὔδὲ μαλάξει τὸ ἐν ἐμοὶ τοῦ διὰ Χριστὸν παθεῖν πρόθυμον· ἐπὶ τῷ μόνῳ γὰρ καὶ ἀληθεῖ Θεῷ πέποιθα, καὶ τούτῳ τὸ πᾶν τῆς ἐμῆς ζωῆς ἀνατέθεικα. Εἴ τι σὺν ἐμοὶ πείθῃ, σαυτὸν μᾶλλον οἰκτεῖρον τῆς ἀπάτης. Σαυτῷ συμβούλευσον τὰ χρηστότερα· ὅπερ ἐστὶ τὸ μὴ ξοάνοις κωφοῖς προσανέχειν, περὶ ὧν εἶπέ που ὁ ἡμέτερος προφήτης ἐν πνεύματι· « Θεοὶ, οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν· » καὶ « Οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· » καὶ πάλιν· « Τὰ εἰδῶτα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. » Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ τιμῶντες αὐτά.

Γ'. Ἐπειδὴ τούτων ἤκουσεν ὁ δικάζων, θυμῷ πάλιν ὑποπλησθεὶς, αὐτὸς μὲν ἐκέλευεν ἐν χρῶ τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας ἐκτεμεῖν· τὸ δὲ ἐγένετο, καὶ τούτῳ θαῦμα μέγιστον ἠκολούθει· αἰθεῖς γὰρ ἡ κεφαλὴ κατὰ κομῆς ἦν· καὶ ὁ δικαστὴς πλείονι τῷ θυμῷ κινήθεὶς ἀνθρωπιὰν ἐπιτεθῆναι τῇ κεφαλῇ προστάττει· εἶτα καὶ ὄξος αὐτῆς καταχέεσθαι, τὰ τῶν ἀληγηδῶνων οὕτω δριμύτερα παρεχόμενος. Ἐφ' οἷς ἡ γενναία, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἶπε, τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθῶτων ἡ ἀτφαλῆς βοήθεια, ὁ τοῖς σοῖς ἁγίους τρεῖς παῖδας ἐν μέσῳ καιομένης φλογὸς ἀφλέκτους διατηρήσας, αὐτὸς μοι καὶ νῦν παραστάς πρὸς τὰς διὰ σὲ κολάσεις ἐνίσχυσον, μήποτε τοῖς τῆς ἀληθείας ἐχθροῖς εἰπεῖν ἐπ' ἐμοὶ γένοιτο· « Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν; » Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν τῶν ὀδυνῶν ἡ μάρτυς ἀνίσταται, καὶ ἦν οὕτω ῥήμασιν εὐχαριστηρίοις δοξάζουσα τὸν Θεόν. Πρὸς ἅπερ αὐθις ὁ ὑπατικὸς χαλεπήνας σιδηροῦς ὀβελίσκους ἐκπυρωθέντας κατὰ τῶν μαστῶν τῆς μάρτυρος ἐμπαγῆναι προστάττει. Τῆς οὖν χαλεπῆς αὐτῇ προσενεχθείσης βρασάνου, αἱ μὲν σάρκες τοῖς σιδηροῖς ἐκείνοις ὀβελίσκοις ἐδαπανῶντο· τὸ δὲ τῆς καρδίας τοῦ πρὸς Χριστὸν διάπυρον ἔρωτος ἐπὶ πλέον ἀνήπτετο· εἶτα καὶ λαμπάδας πυρὸς κελεύει

¹ Jerem. x, 11. ² Psal. xcvi, 5. ³ Psal. cxlii, 8. ⁴ Psal. cxlii, 2.

(5) Quam fuerit ab omni retro tempore Christianis usitatum ac solemne, præsertim, dum quid grande inceptarent, se crucis signo munire, seu ut Lactantius *De mortibus persecutorum* cap. x, ait, suis frontibus immortale crucis signum imponere, patet tum ex hoc S. Charitinæ exemplo, tum etiam ex Tertulliano libro *De corona militis* cap. iii, ubi is ita loquitur: « Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum et calceatum; ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. »

(6) Voces, quæ respondeant his Latinis: Dominus autem cælos fecit, a Græco textu absunt.

(7) Prior textus reperitur apud Jeremiam cap. x, v̄ 11; posteriores Psalmo xcvi, v̄ 5 et Psalmo cxlii, v̄ secundo 4 et 8. Porro non esse a veri specie alie-

num, quod duriora hæc in tyrannum verba a Christi martyre congesta fuerint, ostendi in Commentario num. 15.

(8) Summæ ignominie nota mulieribus inuri tum temporis credebat, si eis summa capitis superficies decalvaretur. Vide Galonium tractatu *De instrumentis martyrum eorumque cruciatibus*, pag. 140 et 142.

(9) Legesis Danielis caput iii.

(10) Obelisci illi ferrea erant instrumenta, ex crassiore sui parte in acutam cuspidem desinentia, cerdonum subulis non absimilia, quæ et acumine suo et igneo ardore non poterant non in tam teneris virginei corporis membris vehementissimos cruciatus excitare, dum carnes ita lente torrebant.

ταῖς πλευραῖς αὐτῆς ἐπικαίεσθαι· ἡ δὲ, καὶ τῶν λαμπάδων ὑφαπτομένων, τῶν εὐχῶν ἐκτενέστερον εἶχετο, καὶ τῆς τιμωρίας ἀνεθεῖσα πρὸς τὸ θῦσαι τοῖς θεοῖς ἠναγκάζετο.

Δ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ καρδίᾳ καὶ χεῖλεσιν ἀμετάθετος ἦν τὴν ὁμολογίαν, ἐπίσης αὐτῇ καὶ ὁ δικάζων, τὴν ἐπὶ τῷ κακῷ ἔνστασιν ἀνένδοτος ὢν, κελεύει ταύτην λίθον τοῦ τραχήλου ἐκδεθῆναι, καὶ οὕτως αὐτὴν κατὰ βυθοῦ θαλάσσης ἀποβρίφῃναι· οὐπερ δὴ γενομένου, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ἡ μάρτυς ἐβόα, ὅτι με διελθεῖν δι' ὕδατος θαλαττίου διὰ τὸ σὺν εὐλογητὸν ὄνομα, ὥστε καὶ καθαρὰν εὐρεθῆναι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως· ἀλλὰ σου δεῖξον, ὡς αἰὲ καὶ νῦν ἐπ' ἐμοὶ τὰ θαυμάσια, δι' ὧν ἐπὶ πλέον δοξασθήσεται τὸ μέγα σου ὄνομα εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἀμήν. Ταῦτα οὕτως ἐκείνη τε προσήχετο, καὶ τὰ δεσμὰ διελύετο, μόνος τε ὁ λίθος τῷ βυθῷ καταδύετο.

Ἡ δὲ (ὦ τοῦ θαύματος!) ἀτρόμῳ ποδὶ τοῖς τῆς θαλάσσης νώτοις ἐφίστατο καὶ τῶν ὑδάτων οἷα στερεᾶς ἐπιθαίνουσα πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐπορεύετο. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸν ὑπατικὸν ἰδοῦσα προσμένοντά τε καὶ τὸ τοῦ πράγματος πέρας ἰδεῖν, ὅπερ ἂν γένοιτο, ἐκδεχόμενον, Χαίροις, ὑπατικέ, λέγει· οὐδὲ μέχρι καὶ νῦν συνῆκα; τὴν εἰς ἐμὲ τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν ἐμοὶ Χριστοῦ δύναμιν; Ἡ τυφλώττειν ἔτι φιλονεικεῖς, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπομάχεσθαι; Εἰ μὲν οὖν, τοῦ σκότους ἀφόμενος τῷ ἀληθινῷ προσδράμῃς φωτὶ, σεαυτῷ πραγματεύσῃ τὴν σωτηρίαν· εἰ δὲ καὶ ἔτι τοῖς προτέροις ἐμμεῖναι θελήσεις, ἐμοὶ μὲν πολλῶν αἰτίος ἀγαθῶν, τῇ δὲ σῆ ψυχῇ ἀπωλείας πρόξενος ἔσῃ. Ταύτην ὁ κατάρατος τὴν παρῳήσιαν οὐκ ἐνεγκών, ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ αὐτὴν θαῦμα καταπλαγεῖς ἐξίστατό τε ἐλυτοῦ, καὶ ἀφωνίᾳ κατεῖληπτο. Ὅψε δὲ ποτε καὶ μόλις ἀνενεγκῶν συνιέναι μὲν οὐκ ἐβούλετο· φησὶ δὲ· Μεγάλῃν οἴεσθαι με τοῦ Γαλιλαίου τὴν δύναμιν πείθουσι τὰ γεγεννημένα, ἀλλ' ἔγωγε γοητεῖα μᾶλλον ἐξαιρεγασμένα διαλέξαι ταῦτα πειράσομαι. Οὕτως ἔφη, καὶ τοῖς παρεστῶσιν αὐτίκα τὰς ὄψεις ἐπιθαλῶν γυμνώσαι τε τὴν μακαρίαν εὐθύς καὶ περιαιχωνίσαι προστάττει τροχῷ τε

(11) Incensas faces, non tantum lateribus martyrum, sed et singulis eorum membris adnotas quandoque fuisse, testatur Lactantius *De Mort. persecut.* cap. xxi. Lampades autem illæ, ut ex Galonio et Laurentio de Rebus publicis docet Pitiscus in suo *Lexico Antiquitatum*, fiebant hoc modo: « Desumebantur, inquit laudatus Pitiscus, vasa quædam lata unius palmi longitudinis, vel aliquantulum majoris, quæ deinde a summo ad arctiorem formam paululum præposteræ perversæque pyramidis instar contrahebantur atque adstringebantur. Erant autem vasa, vel terrea, sicuti indicant illa, quæ ex ruinis hujusce Urbis (Romæ) nonnunquam eruuntur; vel terrea, ut innuit Colum. xii, 18, Postea vero vasa hæc hastulis quibusdam quadratis et simul colligatis septa, quæ ad vasorum similitudinem et ipsæ a summo paulatim astringebantur, igne flammam emittente repleti solebant. Porro has hastulas, si ad ea, ad quæ lampades usui erant, animum referamus, intelligemus, quinque aut sex palmis plus minusve exstitisse oblongas. » Harum effigiem exhibet Galonius citato Tractatu pag. 75. Cæterum, ut Lactantius, supra laudatus, innuit

A accendebantur (11), intensius perseverabat in orationibus. Sed a cruciatu relaxatæ vis fiebat, ut diis sacrificaret.

IV. Cum autem et corde et labris in confessione esset immutabilis, judex, qui æque atque ipsa in tormentis constans, ad malum erat obstinatus, jubet lapidem collo ejus alligari et sic eam dejici in profundum maris (12). Quod quidem cum factum esset, Ago tibi gratias, Domine, clamabat martyr, quod ut per aquam marinam transirem, propter sanctum tuum nomen, tibi visum sit, quo inveniar munda in die resurrectionis; sed tua ostende, ut semper, nunc quoque in me miracula, per quæ magnum tuum nomen magis glorificetur in sæcula sæculorum. Amen. Hæc illa sic oravit, et dissoluta sunt vincula, et solus lapis fuit in profundo demersus. Illa autem (o miraculum!) firmo ac stabili pede stabat super dorsum maris, et per aquas, tanquam per terram solidam ingrediens, proficiscebatur ad littus (13). Interim vero cum vidisset manentem consularem et expectantem, quisnam futurus esset rei exitus, dicit: Salve, consularis. Ne nunc quidem intellexisti virtutem Christi, qui in me operatur? An adhuc contendis cæcutire et repugnare veritati? Si ergo relictis tenebris ad veram lucem accesseris, tibi procurabis salutem. Quod si persistere velis in prioribus, mihi quidem eris causa multorum bonorum, tuæ autem animæ interitum conciliabis. Hanc dicendi libertatem cum non ferret vir execrandus, eo autem, quod in eam acciderat, miraculo esset obstupefactus, a se discessit, eumque vox et sermo defecit. Cum autem vix tandem ad se rediisset, nolebat quidem intelligere. Dixit autem: Ut magnam Galilæi (14) putem esse potentiam, persuadent ea, quæ facta sunt; sed ego conabor ostendere, ea potius facta esse præstigiis (15). Sic dixit, et in eos, qui astabant, statim oculos conjiciens, jubet eos statim nudare sanctam et manibus post tergum vinctis eam rotæ (16) alli-

cap. 21, nonnunquam tortores lampades illas quantum ad flammantia lumina, haud vero quantum ad calorem, paulo ante exstinguiebant, quam martyrum corporibus eas admoverent, ut sic lentiori igne cremandis martyrum membris aptiores essent.

(12) Mare istud fuisse Pontum Euxinum, Amiso urbi proximum, ex conjectura docui num. 13.

(13) Ita S. Petrus, ut testantur evangelistæ, divina virtute ambulavit super aquam, quod et aliis sanctis contigisse, perhibent Ecclesiasticæ Historiæ.

(14) Hoc nomine impius judex per blasphemiam Christum Dominum vocat, sceleris sui imitatore pessimum postea nactus Julianum Apostatam, qui et victricem Dei ultoris manum agnoscere coactus fuit.

(15) Nempe cum prodigia illa, tota quandoque civitate inspectante patrata, negare non possent iniquissimi judices, ne Christianos veri Dei cultores esse, fateri cogentur, per summam insaniam miracula illa dæmonum præstigiis ascribebant.

(16) Hujusmodi fere rotam exhibet Gallonius pag. 27 littera B, nisi quod ardentium carbonum

gare et carbonum cumulum cum ferreis quibusdam secantibus instrumentis substernere et rotam frequentius circumagere, ut, contritis paulatim membris, cum gravi dolore martyr e vita excederet. Atque machina quidem statim fuit perfecta. Superum autem rursus auxilium solita quoque nunc ostendit; nam descendens angelus et flammam carbonum exstinxit, et robur carnificum dissolvit, ut nec rotam quidem possent omnino circumagere.

V. Hinc animo perplexus, et plane ignarus, quid ageret, præses non dubitavit alia excogitare supplicia. Jabet ergo manuum et pedum ungues ei evelli. Et illi quidem protinus fuerunt amputati. Tormentum autem ab illa reputabatur, perinde ac si alius pateretur (17). Ipse autem rursus prioribus aliâ adjiciens, ei quoque jubet dentes extrahi: sed quomodo præses in gravibus inveniendis, ita nec illa in gravibus ferendis suppliciis fuit defatigata. Itaque purum ejus corpus probro afficere cogitavit sceleratus. Et ad ministros conversus, Eam, inquit, accipite et in excelsum et medium aliquem locum ducite et præcones euntes per universam regionem limitimam, ad probrum ei afferendum convocent chorum impudicorum. Postquam autem probro et contumelia satis fuerit affecta, eam ad me reducite, ut ea, quæ desunt, ei adjiciam. Martyr autem Christi ei respondit: Est mihi Christus, qui omnia sola voluntate transmutat, et solo nutu, qui etiam meam animam hodie suscipiet immaculatam, tuis, o profane, dispersis et dissipatis consiliis. Hæc cum dixisset, manus simul, mentem et oculos in cælum tollens, oravit Deum, quem desiderabat. Postquam autem oravit, cum pace apud eum deposuit animam sacrificans purum corpus et spiritum ei, propter quem omnia pro nihilo reputabat, melius judicans mori, quam peccare etiam præter sententiam (18).

VI. Qui autem, etiam post ejus mortem, apud se immortalem volebat alere insaniam, consularis quid machinatur? Jabet ejus corpus cum multa arena in saccum injici et projici in profundum maris, non magis illam deinceps crucians, quam Christianos, et volens eos privare divitiis et gloria reliquiarum (19). Atque sic quidem ad affectum est deductus consularis jussus; et in undas projectum fuit corpus martyris. Sed ne tunc quidem tui oblitus est, o Charitine, Deus, qui vicissim glorificat eos, qui ipsum glorificant; nam tunc quoque, ut solet, ostensus est faciens magnalia; et tres quidem

cumulus inter aculeos ferreos hic expressus non sit. Hoc autem rotæ supplicium sæpenumero non esse sine igne illatum, ex Apuleio et Euripide docet Pitiscus in suo *Lexico* verbo Rota.

(17) Nempe vel præ consolationis divinæ, qua perfundebarur, abundantia; vel Deo concursuum subtrahente, ne suppliciorum instrumenta vires suas in sanctam martyrem exercerent.

(18) Id est, quam libidinosam virginis corporis contagionem etiam invite pati; ut enim, cum S. Ambrosio quilibet pudici censent, periculam pudor-

A προσδρασαι καὶ σωρεϊαν ἀνθρώκων κάτωθεν ὑποστρώσαι καὶ δὴ καὶ τὸν τροχὸν ἐλίττειν συχνότερον, ὅπως τῇ κατὰ βραχὺ μελῶν ἐκτριβῆ κατωδύνως ἢ μάρτυς ἀπαλλαγῆ τῆς ζωῆς. Τὰ μὲν δὴ τοῦ μηχανήματος κατὰ τάχος ἀπὸρριπτο· ἡ ἀνωθεν δὲ πάλιν ἐπικουρία τὰ συνήθη καὶ νῦν ἐπεδείκνυτο καὶ ἄγγελος καταπτὰς τὴν τε τῶν ἀνθρώκων φλόγα ἐσθένυσσε, καὶ δὴ καὶ τὴν τῶν δηρῶν ἰσχὺν ἐξέλυεν, ὡ μὲν δὲ τὸν τροχὸν ἐλίττειν μηδὲ μὴ δύνασθαι.

E'. Κάνταῦθα τοίνυν ὁ ἀρχὸν διαπορούμενος, ὁμῶς ἐν ταῖς βασάνοις ἀλλας ἐπινοεῖν οὐκ ἔπιδρει. Τοὺς τῶν χειρῶν οὖν ὄνυχας αὐτῆς καὶ ποδῶν ἐκσπασθῆναι προστάττει. Καὶ οἱ μὲν εὐθύς ἐξεκόπτοντο· τῇ δὲ, ὡς ἐτέρου πάσχοντες, ἡ βασανὸς ἐνομιζέτο. Καὶ πάλιν αὐτὸς τοῖς προτέροις ἕτερα προστιθεῖς, ἐκκοπῆναι ταύτης καὶ τοὺς δόντας διεκελεύετο· ἀλλ' ὡσπερ ἐκείνη τὰ δεινὰ φέρειν, οὕτω μὴ οὐδὲ αὐτὸς πάλιν τὰ δεινὰ ἐξευρίσκειν οὐδαμῶς ἀπηγόρευκεν. Ὑθρίσαι τοίνυν τὸ καθαρὸν αὐτῆς σῶμα ὁ μιὰρὸς ἐπενόει καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας ἐπιστραφεὶς, Λάβετε, φησὶ, ταύτην, καὶ ἐπὶ τινα τῶν ὑψηλῶν καὶ μεσαιτάτων τόπων ἀγάγετε κήρυκός τε κατὰ πάσης τῆς πλησιοχώρου φοιτῶντας ἐφ' ὕβρει τῇ ταύτης ἀκολάστῳ χορῶν συγκαλείτωσαν. Μετὰ γοῦν τὸ ἱκανῶς ὑβρισθῆναι πρὸς με πάλιν ἐπαναγαγετε, ὥστε προστεθῆναι ταύτῃ καὶ τὰ λειπόμενα. Ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς πρὸς αὐτὸν, Ἔστι μοι Χριστός, ἀπεκρίνατο, πάντα μετασκευάζων θελήσει μόνῃ καὶ ῥοπῇ νεύματος· ὅς καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἀσπίλον προσδέξεται σήμερον, τὰ σὰ, βέβηλε, διασκευάσας βουλεύματα. Ταῦτα εἰπούσα, χεῖράς τε ἅμα καὶ φρένας καὶ ὄμματα πρὸς οὐρανὸν ἄρασα τῷ κοθουμένῳ Θεῷ προσήχετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἤϋξαστο μετ' εἰρήνης αὐτῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο, καθαρὸν ὕστατα καὶ σῶμα καὶ πνεῦμα τῷ, δι' ὃν πάντα παρ' οὐδέν ἐλογίζετο, βέλτερον ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ καὶ παρὰ γνῶσιν [αἰ γνῶμην?] ἁμαρτεῖν κρίνασα.

Γ'. Ὁ δὲ καὶ κατὰ τὸν αὐτῆς θάνατον ἀθάνατον παρ' ἑαυτῷ τὴν μανίαν στρέφειν [αἰ τρέφειν?] ἐθέλων ὑπατικῶς τὴν μηχανάται; Ἐν σάκκῳ τῇ ταύτης σῶμα μετὰ γε ψάμμου πολλῆς βληθῆναι κελεύει, καὶ τῷ τῆς θαλάσσης ἐναποβρίφῆναι βυθῷ, οὐ μᾶλλον ἐκείνην ἢ Χριστιανούς τὸ λοιπὸν τιμωρούμενος, καὶ πλούτου καὶ δόξης ὅσῃς ἀποστερεῖν αὐτοὺς τῶν λειψάνων βουλόμενος. Εἶχε μὲν οὖν οὕτως τῷ ὑπατικῷ πέρας τὸ κέλευσμα, καὶ κατὰ κυμάτων ὁ νεκρὸς τῆς μάρτυρος ἐβρίπτο· ἀλλ' οὐδέν τούτῳ σου, Χαριτίνῃ, ὁ τοὺς αὐτὸν δοξάζοντας ἀντιδοξάζων Θεὸς ἐπελάθετο· ἀλλὰ καὶ νῦν, ὡς ἔθος, μεγαλεῖα ποιῶν ἐπεδείκνυτο, καὶ

ris bonis feminis est morte gravius.

(19) Huc spectant Eusebii verba lib. viii *Ecclesiastica Historiæ* cap. 6: « Sed et corpora regionum cubiculariorum (a Diocletiano et Maximiano Gaudio pro Christiana fide interfectorum) ... ipsi eorum legitimi domini erui ex sepulcro et in mare projici oportere censuerunt, ne quis illos sepulcris conditos, pro diis, ut ipsi quidem opinabantur, reputans, in posterum adoraret, seu eorum reliquias debito dultæ cultu afficeret.

τρεις μὲν ὅλας ἡμέρας τὸν νεκρὸν εἶχεν ἡ θάλασσα, καλῶς ἐκείνη [ἢ ἐκείνην?] φυλάσσουσα καὶ μηδὲν ὅλως λυμνηναμένη, ἀλλὰ τὸ τὸν κοινὸν Δεσπότην θεραπεύσαν σῶμα καὶ αὐτὴ πάντως καταιδεσθεῖσα, εἶτα τῇ γείτονι χέρσῳ προσφιλῶς παραδίδωσι, καί τις ἀνὴρ, ὁ Κλαύδιος ὄνομα ἐπεικῆς τὸν τρόπον καὶ μέτριος, ὃς καὶ τὴν μάρτυρα ἐκ πρώτης τριχῆς ἀνεθρέφατο, πιστῶς ἀνελόμενος, λαμπρῶς τε μυρίσας καὶ περιστειλᾶς λαμπρότερον ἐν τινι τιμῷ τόπῳ κατέθετο, τάφον αὐτῇ σχεδιάσας, οὐχ ὡς ἐκείνη πρέπων, ἀλλ' ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, καὶ ὁ τῶν τότε κρατούντων φόβος ἤπειγε. Τοιοῦτον τῇ Χριστοῦ μάρτυρι Χαριτίνῃ τὸ τέλος, πέμπτην τὸ τρηνικαῦτα τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(20) Synaxarium Sirmondianum Claudium hunc a domino seu hero S. Charitinae, quem Claudianum vocal diversum facti. Ego Metaphrastem aliosque secutus. Charitinae herum Claudium vocavi, quem nihil vetat inter domesticos suos habuisse virum sibi cognominem, cui Charitinae a teneris unguiculis enutriendae et instruendae ac demum ejus corporis, ut rerum augustiae patiebantur, sepeliendi cu-

A totos dies corpus tenuit mare, pulchre servatum, et nullo penitus detrimento affectum. Deinde corpus idem quod communem coluit Dominum, ipsum quoque omnino reveritum, amice tradit propinquaе cuidam terrae. Vir autem quidam, cui nomen Claudius (20), moribus mitis ac moderatus, qui martyrem aluerat ab iocunte ætate, cum id fideliter sustulisset, et præclare condiisset, in quodam venerando loco id deposuit, ei raptim constructo sepulcro, non ut illam decebat, sed ut tempus dabat, et eorum, qui tunc rerum potiebantur (21). præscribebat metus. Hic fuit finis Christi martyris Charitinae, quinto mensis Octobris, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

B

ram demandarit.

(21) Hi nobis videntur fuisse Diocletianus, Maximianus Herculius et Galerius Maximianus, quos Lactantius cap. 16, tres acerbissimas bestias vocitat, quosque, ne martyrum corpora rite sepelirentur, omni modo præcavisse, innuit Eusebius supra citatus.

MARTYRION

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΣΕΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΒΑΚΧΟΥ.

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

SERGII ET BACCHI.

(Acta SS. Bolland. ad diem 7 Octobris.)

Α'. Μαξιμιανοῦ βασιλεύοντος τοῦ τυράννου, καὶ τῆς οἰκουμένης σχεδὸν ἀπάσης ὑπὸ βαθεῖ σκοτῷ τῆς ἀσεβείας καιμένης, λίθους τε καὶ ξύλα τῶν ἀνθρώπων τιμῶν οἷα θεοὺς ἀναγκαζομένων, καὶ μιαιωμάτων (φεῦ) ἀπογεύεσθαι θυσιῶν, Σέργιος καὶ Βάκχος, Ῥωμαῖοι τὸ γένος ἄμφω, τῇ περὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογίᾳ καὶ πίστει κατὰ τοὺς διαφανεῖς ἀστέρας ἐν τοῖς βασιλείοις, τὸ τρηνικαῦτα διέλαμπον, οὐ τῶν πολλῶν ὄντες καὶ ἀσήμενοι, ἀλλὰ μὲν πριμικῆριος τῆς τῶν Κεντηλίῳ σχολῆς ὁ Σέργιος, σεκουνδουκῆριος δὲ ταύτης ὁ Βάκχος ἦν· μεγάλα μὲν παρὰ βασιλεῖ Μαξιμιανῷ δυνάμενοι, μείζονα δὲ τὴν παρὰ τῷ

I. Cum Maximianus tyrannus imperaret, et versus fere orbis terrae jaceret in profundis tenebris ignorantiae, lapidesque et ligna cogentur homines adorare tanquam deos, et maxime execranda (proh dolori), gustare sacrificia, Sergius et Bacchus, ambo Romani genere, in Christum confessione et fide, non secus ac lucidae stellae, tunc refulgebant in regia. Non erant autem plebei, nec obscuro: sed Sergius quidem erat primicerius scholae Centiliorum, secundicerius autem hujus, Bacchus: qui multum quidem poterant apud imperatorem Maximianum, majorem autem sibi paraverant fiduciam

apud Regem et Deum immortalem, ut qui tabernaculum quidem et incolatum, et exilium, et si quid aliud est his vilius, hanc vitam existimarent. Cum essent autem boni mercatores suæ salutis, et, quæ est in futuro, vitam compararent per præsentia, veluti quamdam artem ad illam acquirendam, divinas exercebant Scripturas, et eas semper habebant præ manibus. Quocirca hæc non potuit tolerare invidia: et cum quidam alii, tum alias quoque virtutes, tum apud ipsum imperatorem fiduciam, viris præclaris inviderent, apud illum ipsum eorum fiduciæ auctorem, nempe imperatorem, eos accusant: quod illius quidem contempserunt amicitiam, deorumque cultum quoque neglexerunt: jam autem ad aliam declinarunt religionem, se Christianos et Dei servos vocantes.

II. Maximianus autem, etiamsi sciret, quod sæpe multi calumniæ invidiam causam habent, non veritatem, maxime autem cum non ignoraret, quanta esset eorum in ipsum benevolentia: quin etiam animo versaret suam sævitiam et acerbiteriam (ea enim vel maxime aliis contendebat antecellere) et quod si forte deorum benevolentiam, et illius amicitiam statuissent despiciere, periculum quidem certe timuissent: existimaretque esse non probabilia, sed falsa, quæ dicebantur: ea tamen admittebatur non esse citra examinationem, ut consentaneum erat, considerabat. Quid ergo facit? Cum splendidum et magnificum parasset sacrificium, et quicumque erant clari et illustres, in templum convenire, et sacrificii cum eo esse participes prius jussisset, rem deinceps examinare constituit. Atque ipse quidem primus ingreditur: simul autem cum eo ingreditur etiam magna multitudo, et erat universa in templo congregata. Et alii quidem diligenter peragebant sacrificium, et præsentem observabant Maximianum. Sergius vero et Bacchus viri generosissimi, ne templi quidem portam ingressi, foris stabant alicubi, ipsi Deo potius purum et verum peragentes sacrificium, et pro aliis rogantes: Domine, Domine, dicebant, Deus Rex singulorum, exaudi vocem nostræ orationis, et propitius esto hæreditati tuæ. Parce, Domine, et ne eos dederis ad gloriandum adversario. Sed illumina, Domine, illumina oculos cordium eorum, et eos deduc ad tui agnitionem, qui nunc in tenebris ambulant ignorantiae, et « mutaverunt gloriam tuam, qui es solus Deus, et alienus ab interitu, in similitudinem bestiarum, quadrupedum, et serpentium¹, » et a te defecerunt, et sacrificarunt eorum sculptilibus et nomen sanctum tuum contemptui habuerunt. Convertite eos, Domine, et cognoscant mirabilia tua, et unigenitum tuum Filium, et Salvatorem nostrum, qui voluntaria cruce et morte nostram procuravit salutem. Porro autem nos quoque conserva alienos a reprehensione in via testimoniorum tuorum, et in custodia tuorum mandatorum. Atque quidem foris stantes extra portas templi, hæc precabantur, et sic Deum placabant.

¹ Rom. I, 23.

A ἀθανάτω βασιλεῖ καὶ Θεῷ παρῶρησιαν κτησάμενοι, ἅτε σκηνὴν μὲν τὴν τῆδε βίον καὶ παροικίαν καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν εὐτελῶν ἡγούμενοι, ἔμποροι δὲ ἀγαθοὶ τῆς ἑαυτῶν γινόμενοι σιωτηρίας, καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν διὰ τῶν παρόντων πραγματευόμενοι, καὶ ὡσπερ τινὰ πρὸς τὴν ἐκείνης κτήσεως διδασκαλίαν καὶ τέχνην τὰς θείας μετιόντες Γραφὰς καὶ ταύτας διὰ χειρὸς ἔχοντες. Ὅθεν οὐδὲ ἀνεκτὰ ταῦτα τῷ φθόνῳ κατέστη, ἀλλὰ τινες τοῖς γενναίοις τῆς τε ἄλλης ἀρετῆς καὶ δὴ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν βασιλέα παρῶρησιας χτήναντες πρὸς ἐκείνον τὸν τῆς παρῶρησιας αἴτιον βασιλέα, τοὺς ἀνδρας ἐνδιαβάλλουσιν· ὡς ὠλιγωρήκασιν μὲν ἐκείνου φιλίας, ἠλόγησαν δὲ καὶ τῆς πρὸς θεοὺς θεραπείας, καὶ πρὸς ἑτέραν ἤδη θρησκείαν ἀπέκλιναν, Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς καὶ Χριστοῦ

B δούλους ἐπιφημίζοντες.

B'. Μαξιμιανὸς μὲντοι καὶ αὐτὸς εἰδὼς ὅτι πολλοῖς πολλάκις αἱ διαβολαὶ φθόνου αἰτίαν ἔχουσιν, οὐκ ἀλήθειαν, ἀλλῶς τε δὲ καὶ τὴν τῶν ἀνδρῶν εὐνοίαν ὀπίσθη μὴ ἀγνοῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκείαν ἀπήγειαν τε καὶ αὐστηρίαν ἐπὶ νοῦν ἔχων· ταύτη τοι γάρ καὶ μάλιστα διαφέρειν τῶν ἄλλων αὐτοῖς ἐφιλοτιμεῖτο, καὶ ὡς εἰ τάχα καὶ τῆς εὐνοίας ἐκείνοι ταύτης καὶ τῆς φιλίας ὑπεριδεῖν ἔκριναν, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον ἂν ἐφοβήθησαν· ἀπίθανά τε ἠγεῖτο καὶ ψευδῆ τὰ λεγόμενα, καὶ ὅτι μὴ ἀδυσανίστως ταῦτα προσδέχεσθαι δεῖ, κατὰ λόγον ἐσκόπει. Τί οὖν ποιεῖ; Θυσίαν φιλότιμον καὶ πολυτελῆ παρασκευασάμενος, καὶ συναλθεῖν εἰς τὸ ἱερὸν ὅσον περὶ αὐτὸν ἐπιφανὲς ἦν· κοινωῆσαι τε αὐτῷ τῆς θυσίας πρότερον παράγειας, ἐντεῦθεν δοκιμάσαι τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν διαβολὴν διεσκέψατο. Εἰσῆει μὲν οὖν αὐτὸς πρῶτος, συνεῖσθαι δὲ αὐτῷ καὶ πολὺ τι πλῆθος, καὶ ὅσον κατὰ τὸ ἱερὸν ἤθροιστο. Καὶ οἱ μὲν τὴν θυσίαν ἐπιμελῶς διετέλουν, καὶ παρόντα τὸν Μαξιμιανὸν ἐθεράπευον. Σέργιος δὲ καὶ Βάκχος οἱ γενναϊότατοι, μηδὲ τῆ θύρα τοῦ ἱεροῦ προσβαλόντες, ἔξω που παρειστήκεσαν, αὐτοὶ μᾶλλον Θεῷ τὴν καθαρὰν τε καὶ ἀληθῆ τελούντες θυσίαν, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων δεόμενοι, Κύριε, Κύριε λέγοντες, ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων, ἐνώτισαι τὴν φωνὴν τῆς δεήσεως ἡμῶν, ἰλάσθητι τῇ κληρονομίᾳ σου. Φεῖσαι, Κύριε, καὶ μὴ δῶς αὐτοὺς εἰς καύχημα τῷ ἀντικειμένῳ, ἀλλὰ φώτισον, Κύριε, φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν αὐτοὺς καθοδήγησον, οἳ ἐν σκότει νῦν τῆς ἀγνοίας πορεύονται, καὶ ἠλλαξαν τὴν δόξαν σου τοῦ μονογενοῦς καὶ ἀφθάρτου Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι θηρίων, καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν ἀπέστησάν τε ἀπὸ σοῦ, καὶ ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου ἠθέτησαν. Ἐπίστρεψον αὐτοὺς, Κύριε, καὶ γνώτωσαν τὰ θαυμάσιά σου, καὶ τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν καὶ Σωτῆρα ἡμέτερον· ὃς ἐκουσίῳ σταυρῷ καὶ θανάτῳ τὴν ἡμῶν ἐπραγματεύσατο σωτηρίαν. Καὶ ἡμᾶς δὲ ἀμώμους ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου καὶ τῇ τῶν ἐντολῶν σου φυλακῇ διατήρησον. Οἱ μὲν οὖν ἔξω πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ ἱεροῦ ἐστώτες τοιαῦτα προσηύχοντο.

Γ'. Μαξιμιανὸς δὲ εἰσελθὼν, καὶ τῆδε κάκεισε A περιθλεψάμενος, ὡς μόνους ἐκείνους Σέργιον οὐκ ἴδοι καὶ Βάκχον εἰσω τοῦ ἱεροῦ μετὰ τῶν ἄλλων παρόντας τότε δὴ πίστιν ἀκριβῆ τὸ γινόμενον τῆς κατ' αὐτῶν διαβολῆς ἐποιεῖτο. Καὶ εὐθὺς ἡ συνήθης ἀπήναιά τε καὶ ἀγριότης καὶ ἡ ὀργή· καὶ τί μέλλετε, πρὸς τοὺς παρεστῶτας· καὶ πολὺ ἀχθῆναι οἱ κατάρτατοι μετὰ φοβεροῦ τοῦ κλεῦσματος. Ἄγονται τοίνυν οἱ μακάριοι στολαῖς αὐταῖς καὶ χλιανίσαι καὶ ζώναις, ὑπὸ μιᾷ γλώττῃ τὴν γλυκειάν ἐκείνην εὐχὴν ἐπιστρέφοντες. Εἶτα τὴν ἀρχικὴν ἄρας ὑφρὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ σοβαρὸν αὐτοῖς καὶ ἀγριον ἐνιδῶν, Ἔοίκατε, ἔφη, παρρησίας οὐ κατὰ καιρὸν ἀπολαύσαντες τῆς ἐμῆς, ἄλλως τε δὲ καὶ τῇ πολλῇ ταύτῃ ἢ περὶ ὑμᾶς ἐκεχρήμεθα, εὐμενεία, πολλὴν εὐθέρειαν καταγνόντες ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο κατεπαρθῆναι τε τοῦ ἡμετέρου κράτους, καὶ ἀνόσιοι μὲν τὰ περὶ τοὺς θεοὺς αὐτοῦς, ἀχάριστοι δὲ περὶ ἡμᾶς ὀφθῆναι καὶ ἄδικοι. Ἄλλ' εἰ μὴ θύσετε καὶ θεοῦ, ἅμα καὶ ἡμᾶς ἐξιλάσεσθε, ἐγὼ τὴν ἐμὴν ἱκανῶς λάσομαι μέμψιν· καὶ ὑμεῖς αὐτίκα φανερώως εἴσεσθε, οἷας ἡμερότητας καὶ προσηθείας οὐκ ἐθέλοντες ἀπολαύειν, οἷόν μου τὸν θυμὸν ἄρτι καθ' ὑμῶν κεινῆκατε. Τούτων ἀκούσαντες οἱ γενναῖοι, καὶ γνόντες ὅτι δῆλοι πάντως ἦδη τῷ βασιλεῖ γεγονάσι, καὶ ὅτι κρύπτειν ἔτι τὴν εὐσέθειαν ἤκιστα χρῆ καὶ τὸν καιρὸν παριέναι, ἀλλὰ δημοσιεύειν μᾶλλον ὡς οἷόν τε, καὶ πολλὴν ὑπὲρ αὐτῆς εἰσφέρειν τὴν παρρησίαν ἐλευθέρῃ καὶ ψυχῇ καὶ γλώττῃ, θεὸν μὲν ἀληθῆ τὸν Χριστὸν ὡμολόγησαν. Εἶδωλα δὲ τοὺς αὐτῶν θεοὺς καὶ χειρῶν ἀν-

Θρωπίνων ἔργα πνοῆς ἔρημα καὶ κωφά καθαρῶς ἀνεῖπον, « Οἱ δὲ ὑμῶν, λέγοντες, ἀργύριον καὶ χρυσίον ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, » καὶ ὅσα ἐξῆς ἐπιλέγοντες, καὶ ὅτι περὶ ἡμεῖς, ὦ βασιλεῦ, τοῦ τόσου μόνον ὀφείλομεν, τότε εἰς τὴν ἐπίγειον ταύτην στρατείαν εὐγνωμόνως ὑπηρετεῖν, καὶ τὴν ἀνέκουσαν ἐκατέρῃ τάξιν ἀποπληροῦν. Οὐτε δὲ τοῖς κωφοῖς τούτοις καὶ ἀψύχοις θεοῖς θύσομεν, οὔτε τοῦ ἡμετέρου καὶ ἀληθῶς Θεοῦ μόνου ἀποστησόμεθα, κἂν εἰ καὶ χαλεπώτερον ἀγριότης, κἂν εἰ μηδὲν εἰς ἡμᾶς φιλόανθρωπον ἐπιδειξῆς, ἀλλὰ καὶ σιδήρῳ καὶ πυρὶ καὶ ταῖς ἄλλαις παραδῶης κολάσεσι. Τί γὰρ ἰσχυρότερον εὐσεβείας ἢ τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς πάσχειν μακαριώτερον;

Δ'. Πρὸς ταῦτα ὀξύτερον καὶ Μαξιμιανὸς κινηθεῖς, D ἀφαιρεθῆναι μὲν αὐτοῦς τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς αὐτίκα κελεύει· ἐσθήματα δὲ γυναικεῖα μεταμφιασμένους, καὶ σιδηροῖς κλοιοῖς ἅμα περιαιχνησθέντας, διὰ μέσης τῆς ἀγνῆς μέχρι τῶν βασιλείων αὐτῶν ἀγεσθαι. Ἦγοντο μὲν οὖν εὐθὺς οἱ μακάριοι τὴν μακαρίαν ὄντως ἐκείνην ὁδὸν καὶ εἰς Χριστὸν αὐτὸν φέρουσαν, οὐκ αἰσχύνην εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζοντες, ἀλλ' ὡς τὴν εὐσέθειαν μᾶλλον ἐν ἑαυτοῖς καταισχύνοντες, περιφανῶς βαρυνόμενοι. Καὶ τοὺς μὲν πόδας ἢ πορεία, τὰ χεῖλη δὲ εὐχαριστία εἶχε καὶ ἡ πρὸς θεὸν ὁμιλία καὶ δέησις. Ἐλεγον γάρ, « Ἐάν· καὶ πορευθῶμεν ἐν μέσῳ σκιάς θανάτου, οὐ φοβηθησόμεθα κακὰ, ὅτι σὺ μεθ' ἡμῶν εἶ, Κύριε. »

III. Maximianus interea templum ingressus, cum huc et illuc circumspexisset, solos vero illos, Sergium et Bacchum, non vidisset templo adesse cum aliis, tunc id, quod fiebat, statuit aperte probare eam, quæ in ipsos intendebatur, accusationem: protinusque exarsit consueta illius sævitia, feritas et ira: et, Quid cunctamini? dixit iis qui astabant: et frequenter repetiit illud. Ducantur execrandi, cum jussu terribili. Ducuntur ergo martyres cum iisdem vestibibus, tunicis, et zonis, una lingua versantes illam dulcem precationem. Deinde imperator principis extollens supercilium, superbeque et torve eos intuens: Videmini, inquit, non in tempore mea esse abusi fiducia, et propter hanc, qua in vos usi sumus, benevolentiam nos magnæ damnasse stultitiæ, et contra nostram insurrexisse potentiam, et impii quidem esse in deos ipsos, ingrati autem in nos et injusti. Sed nisi sacrificaveritis, et deos, et nos simul placaveritis, ego meæ satis medebor querelæ; et vos statim aperte scietis, summa benignitate et mansuetudine frui nolentes, qualem meam in vos iram nuper movistis. Hæc cum viri illi præclari audiissent et cognovissent se jam omnino manifestos evasisse imperatori, et non oportere amplius celare pietatem, et occasionem præterire, sed potius quam possunt maxime publicare et pro ipsa magnam afferre fiduciam et dicendi libertatem, libera anima et lingua Christum Deum verum sunt confessi: simulacra autem eorum deos, et humanarum manuum opera, spiritu carentia et surda, manifesto ostenderunt: « Dii vestri, dicentes, argentum et aurum, opera manuum hominum: » et subjungentes ea, quæ deinceps sequuntur: et, Nos, o imperator, hoc solum tibi debemus, ut in hac terrena militia tibi grato animo inserviamus, et quod utrique mandatum fuit munus, impleamus. Neque vero his surdis et inanibus diis sacrificabimus, neque a nostro et vero Deo solo deficiemus, etiamsi supra modum effereris, etiamsi in nos nullam ostendas humanitatem: sed et ferro, et igni, et aliis tradideris suppliciis. Quid est enim pietate fortius, aut quam pro ipsa pati beatius?

IV. His vehementius motus, Maximianus jubet eis quidem statim auferri insignia magistratos: muliebribus autem vestibibus indutos, et collaribus ferreis simul in collo circumdatos, per mediam duci civitatem usque ad ipsam regiam. Atque statim quidem ducebantur sancti ad beatam illam, quæ vere est, viam, et quæ ducit ad ipsum Christum, non eam rem existimantes esse dedecus; sed tanquam impietatem dedecore magis afficerent, aperte gloriantes, et sibi placentes. Et ingrediebantur quidem pedes, labra autem versabantur in gratiarum actione, et cum Deo consuetudine et precatione. Dicebant enim: « Etiamsi ambulaverimus in medio umbræ mortis, non timebimus mala,

¹ Psal. cxiii, 4.

quoniam tu nobiscum es, Domine ³. Propterea exsultabit anima nostra in te, quoniam induisti nos vestimento salutaris, et tunica lætitiæ circumdedisti nos. Sed exsurge, Domine, in adjutorium nostrum, et redime nos propter nomen tuum. Nondum finitæ erant preces, et producti fuerunt coram imperatore, qui e templo redierat in regiam. Ille ergo cum assentationem cum consueta contemperasset sævitia, et vellet simul lenire pudorem, quo affecti erant, ut videbatur, ex hac eis illata ignominia: Grave est, et valde grave, o vos qui adestis, dicebat, maximos honores tam leviter et inconsiderate prodere. Solent enim ea, quæ immeritis feliciter succedunt, stultos non tam incitare ad benevolentiam, quam erigere ad temeritatem adversus benefactores. Isti enim, ut videtis, magnam apud nos gloriam consecuti, nostramque adepti amicitiam, et maximam fiduciam, et nobiscum loquendi potestatem, adeo ut non solum ipsi primas partes ferrent in familiaritate, sed alios quoque nobis possent facere familiares, beatosque brevi reddere, et suspiciendos, horum omnium obliti, postremo maximis quoque diis, et ipso Jove contempto, qui omnium quidem opifex, omnium autem deorum et hominum pater esse dicitur, Jesum prætulerunt, qui dicitur fuisse filius mulieris et fabri, et ad crucem cum duobus maleficis fuit damnatus a Judæis, et subiit mortem revera acerbissimam. Sed ego sum omnino causa omnium, qui cum vellem esse supra modum benignus, eos feci amicos et socios felicitatis.

V. Cum hanc tam vehementem intendisset orationem, eos rursus blandis verbis conans illicere, eosque benigne ac amice intuens: Sed si iidem, inquit, nunc quoque estis Sergius et Bacchus, neque vestram mentem invidus occæcavit dæmon, revereamini magnam auctoritatem, revereamini puram et non falsam amicitiam, neque conspiciamini vos in deos tam impie gerere, novam et insolitam inducentes religionem, et in eorum cultu a nobis dissidentes, quos oportet etiam usque ad ipsam mortem in amicitia nobiscum conspirare. Nam ego quidem cum gravioribus uti possem suppliciiis, et tyrannice vobis, o amici, vim inferre: (adhuc enim consueta utar appellatione) attamen, o dii, revereor amicitiam, et propterea retardo cruciatus, et vim lubens differo.

VI. Hæc cum audiissent viri egregii, scite, placite et plane dixerunt: Quod tuæ quidem non sumus obliti amicitiae, nec fuerimus ingrati in tua beneficia et honores: sed te et amemus, si ullum alium, et dominum existimemus, et tu sis nobis omnia, signum est manifestum, quod et fideliter hucusque servivimus, et tecum diligenter rempublicam sustinimus, neque ulla in re, nec parva, nec magna, conspecti sumus ingrati, neque aliquid prodidimus, aut negleximus eorum, quæ oportet.

A Διὰ τοῦτο ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπὶ σοί, ὅτι ἐνέδυσας ἡμᾶς ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλες ἡμᾶς. Ἄλλ' ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. Οὕτω πέρασ εἶχεν αὐτοῖς ἡ εὐχὴ, καὶ τῷ βασιλεῖ παρίστησαν αὐθις ἀνασιωθέντι πρὸς τὰ βασιλεια. Θωπεῖαν οὖν ἐκεῖνος τῇ συνήθει ἀπονοίᾳ συγκερασάμενος, καὶ οἷα καὶ φοβεῖν ἅμα καὶ λαίναειν τὴν ἐπένεχθεῖσαν αὐτοῖς, τῷ δοκεῖν, αἰσχύντην ἐκ τῆς ἀτιμίας ταύτης βουλόμενος, δεινὸν, ἔλεγεν, ὦ παρόντες, καὶ σφόδρα δεινὸν, τὸ τὰς μεγίστας τιμὰς ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀλογίστως προῖσθαι. Εἰώθασι γάρ αἱ παρ' ἀξίαν εὐπραγίαι τοῖς ἀνοήτους οὐ πρὸς εὐνοίαν ἐρεθίζειν μᾶλλον, ἀλλ' εἰς θράσος κατὰ τῶν εὐσεβούντων ἐπαίρειν. Οὗτοι γὰρ ὡς ὁρᾶτε μεγάλης παρ' ἡμῖν δόξης ἐπιτυχόντες, φιλίας τε ἡμετέρας καὶ παρότρειας οὐδ' ὄσης εἰπεῖν ἀπολαύσαντες, ὡς μὴ μόνον αὐτοὶ τὰ πρῶτα φέρειν εἰς οἰκειότητα, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἐξοικειοῦν ἡμῖν δύνασθαι, καὶ ζηλωτοὺς ἐν βραχεὶ καὶ περιθλέπτους ἐργάζεσθαι τούτοις ἅπασι μακρὰν ἐπιθέοντες λήθην, τέλος δὲ καὶ τῶν μεγίστων θεῶν καὶ αὐτοῦ Διὸς κατολιγωρήσαντες, ὃς πάντων μὲν δημιουργός, πάντων δὲ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων πατὴρ εἶναι πιστεύεται, τὸν λεγόμενον πρωτετιμήκασιν Ἰησοῦν, γυναικὸς υἱὸν ὄντα καὶ τέκτονος, καὶ σταυρὸν ἅμα δυσὶ κακούργοις ὑπὸ Ἰουδαίων κατακριθέντα καὶ πικρότατον ὄντως ὑπομεμενηκότα θάνατον. Ἄλλ' ἐγὼ πάντως τούτων αἴτιος, ὃς γε καὶ πέρα τοῦ μετρίου φιλόφρωνος εἶναι βουλόμενος, φίλους αὐτοῦς καὶ κοινωνοὺς τῆς εὐδαιμονίας ἐποιήσαμην.

C Εἰ. Οὕτω σφόδρην κατατείνας τὸν λόγον, ἔπειτα πάλιν ὑποκλέπτειν αὐτοῦς τῷ μείλιχῳ πειρώμενος, ἡμερὸν τε βλέψας καὶ φιλικόν, Ἄλλ' εἴπερ οἱ αὐτοὶ καὶ νῦν ἐστε, ἔφη, Σέργιος τε καὶ Βάκχος· καὶ μὴ τις ὑμῶν τὴν διάνοιαν φθονερὸς ἐπήρωσε δαίμων, αἰδέσθητε μὲν τὸ μέγα τοῦ ἀξιώματος, αἰδέσθητε δὲ τὸ καθαρὸν καὶ ἀφυστον τῆς φιλίας, καὶ μὴ τὰ εἰς τοὺς θεοὺς οὕτως εὐσεβούντες ἀφθείητε, ἀσυνήθη καὶ ξένην θρησκείαν εἰσάγοντες, καὶ ἡμῖν περὶ τὸ σέβας διαφερόμενοι, οὓς ἐχρῆν ἄχρι καὶ αὐτοῦ θανάτου τὸν τῆς φιλίας ἡμῖν συμπνεῖν ἔρωτα. Ὡς ἐγώ γε καὶ βαρυτάταις κολάσεσι χρῆσθαι δυνάμενος, καὶ τυραννικῶς ὑμᾶς, ὦ φίλοι, βιάζεσθαι (χρησομαι γὰρ ἐτι τῷ συνήθει προσρήματι)· ἀλλὰ τὴν φιλίαν, ὦ θεοί, δυσωποῦμαι καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰς τιμωρίας ὀκνῶ, καὶ τὴν βίαν ἐκὼν ἀναβάλλομαι.

D Γ'. Τούτων ἀκούσαντες οἱ γενναῖοι, χαριέντως ἡρέμα καὶ ὁμαλῶς, Ὅτι μὲν οὐκ ἐπελαθόμεθά σου τῆς φιλίας, εἶπον, οὐδὲ ἀχάριστοι περὶ τὰς εὐεργεσίας καὶ τιμὰς γεγενήμεθα· ἀλλὰ καὶ φιλοῦμεν, εἰ καὶ τινα ἕτερον, καὶ δεσπότην ἡγοῦμεθα, καὶ πάντα ἡμῖν εἰ σὺ, τεκμήριον ὑπάρχει σαφές τὸ καὶ πιστῶς εἰς δεῦρο ὑπηρετεῖσθαι, καὶ συνδιαφέρειν σοι τὰ κοινὰ σπουδαίως, καὶ μηδὲν μῆτε μικρὸν μῆτε μεῖζον, ἀγνωμονοῦντες φανῆναι, μηδέ τι προδιδόντας ἢ ἀμελοῦντας τῶν καθηκόντων. Οὐκ οὖν ἡμεῖς,

³ Psal. xxii, 4.

οὐδεμίαν ἀγνωμοσύνην ἢ φιλίας ὀλιγωρίαν ἐγκαλεῖσθαι ἄξιοι, οὐδ' ὅτι σοι κατὰ μέτρος διαφερόμεθα, φιλανθρωπότατε βασιλεῦ. Ἀλλὰ διέστησεν ἡμᾶς ἡ κενὴ αὐτῆ περὶ τὰ εἰδῶλα πλάνη καὶ τὸ εἰς σαφῆ σέ τε καὶ ὁμολογουμένην καταπίπτειν ἀπώλειαν, καὶ πρὸς τὸν Ἴσον κατενεχθῆναι κίνδυνον ἀναγκάζειν. Ἔως μὲν γὰρ περὶ μόνην τὴν κοσμικὴν στρατείαν ἐξηταζόμεθα, οὐδὲν τῶν δεόντων ἡμεῖς ἐνελίπομεν. Μαρτυρήσεις ἡμῖν καὶ αὐτὸς ὅτι περὶ οὐ βραθυμίαν τινὰ οὐδὲ ἀμέλειαν τῶν ἐν χερσὶ κατεγνώσθημεν, ἀλλὰ θερμὸν περὶ ταῦτα τὸν ζῆλον εἶχομεν, καὶ ὅσα πάλιν ἐν νόμῳ Χριστιανοῖς ἐτελοῦμεν ἐκόσμοτε, καὶ τὸν Θεὸν τὰ δυνατὰ ὑπὲρ ἑμῶν ἰλεοῦμεθα. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τῶν καλῶν τὸ κεφάλαιον ἀφελῆσθαι φιλονεικεῖς ἡμᾶς, τὴν ἰσέθειαν, καὶ Θεὸν ζημιῶσαι τὴν ἐσχάτην ταύτην ζημίαν καὶ ἣν οὐδὲ ὑπενεργεῖν ἂν εὐσεβῆς ψυχὴ δύναίτο, τιμῶν τε διὰ τοῦτο καὶ φιλοτιμίας ἀναμνησκεις, πῶς οὐκ ἀμαθῶς ἔχειν σε τοῦ καλοῦ δικαίως ἂν εἴποιμεν ὅτι καὶ παραβόλλεις ὅλως αὐτὰ προσάλληλα καὶ ὁμοίαι τοῦ κρείττονος ἡμῖν τὴν οἴρεσιν ἐπιτρέπεις, ἀσεθείας φαμέν, τῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ φιλίας ἀνθρωπίνης καὶ δόξης τῆς Ἰσα παραβόλους ἔδωκε; Πῶς δὲ σοι καὶ κοινωνήσομεν ἐπὶ τούτῳ, καὶ οὐχὶ τοῦναντίον καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ εἴ τι ἄλλο μείζον ἦν, ἀρνησόμεθα; Πῶς δὲ οὐ σὺ μᾶλλον ἀγνωμονῶν τὰ γε πρὸς Θεὸν ἀλίσκε τὸν καὶ αὐτὸ σοι εἶναι καὶ τὸ ἀναπνεῖν παρασχόμενον, ὃς ἀναρχος ὢν καὶ συναίτιος τῷ γεγοννηκότι, καὶ τοὺς οὐρανοὺς τῷ λόγῳ καὶ τὴν γῆν ὑποστήσας, τὸν ἀνθρώπον τε χερσὶν οἰκείαις ἐδημιούργησε, καὶ ἀθανασία τοῦτον ἐτίμησε, καὶ βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς κατεστήσατο, καθάπερ τινὰ βασιλεῖα τὸ κάλλιστον ἀπάντων ἀποτάξας αὐτῷ τὴν παράδεισον.

Ζ'. Πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ἡμῖν ἀχθεσθῆς, ὦ βασιλεῦ, εἰ καὶ μακροτέραν ὁ λόγος ποιήσεται τὴν διήγησιν. Καὶ ὁ Θεὸς μὲν οὕτω φιλότιμος, τὰς εὐεργεσίας φημί πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὁ δὲ φθόνῳ κλαπέις καὶ ἡδονῇ (φεῦ μοι), δελεασθεὶς ἀθλίως τούτων ἐξέπεσε πάντων· καὶ ὁ πρὶν ζηλιότης ἐλευθερὸς ἐωρᾶτο καὶ δακρύων διὰ τὴν συμφορὰν ἄξιος. Ὁ πλάσας τοίνυν καὶ δημιουργήσας ἡμᾶς Θεὸς, φιλανθρώποις πάλιν ἰδὼν ὀφθαλμοῖς τὸ τῶν οἰκείων χειρῶν ἔργον τὸ Θεὸς εἶναι μὴ μετβαλῶν ὅπερ ἦν, ἐγένετο δι' ἡμᾶς ἀναμαρτήτως ὅπερ ἡμεῖς. Καὶ σταυρὸν ἐκουσίως καὶ θάνατον ὑπελθὼν τὸν ἀνωθέν τε τῷ ἡμετέρῳ γένει καταβέβληκε πολέμιον, καὶ ἡμᾶς τῆς πικρᾶς ἐκείνης αἰχμαλωσίας ἀνασωσάμενος, τὴν προτέραν ἀπέδωκε φιλαγάθως ἐλευθερίαν, καὶ ὅθεν διὰ τὴν παρακοὴν ἐκπεπτώκαμεν ἐκεῖ πάλιν διὰ φιλανθρωπίας ἡμᾶς ἐπανήγαγε. Τὸν δὲ τοιαῦτα διὰ σε παθόντα καὶ τοιούτων σε πάλιν καταξιώσαντα, (κοινὴ γὰρ ἀνθρώποις ὡσπερ ἡ ἀπώλεια πρότερον, οὕτω καὶ ἡ ἐλευθερία), τοῦτον αὐτὸς ἀθετῶν καὶ εἰς τὸν ἐκείνου σταυρὸν ἀποσκώπτων ποίαν ἀγνωμοσύνης ὑπερβολὴν καταλείπεις; Ἴσθι τοίνυν ὡς οὐ κοινωνήσομέν σοι τῆς τοιαύτης ἀχαριστίας, οὐδὲ τὸν ἡμέ-

A Nos ergo nec ingrati animi criminis, aut contumtionis amicitiae jure possumus accusari; neque quod a te propter odium dissideamus, o benignissime imperator. Sed nos disjuxit ipse vanus error, cultus simulacrorum, et quod tu in certum ac manifestum incidas interitum, et nos quoque cogas in idem deturbari periculum. Nam quandiu quidem agebatur de sola mundana militia, nos nihil praetermisimus eorum, quae oportet. Tu ipse nobis feres testimonium, nos in nulla re, quae esset expedienda, ullius socordiae aut negligentiae unquam fuisse damnatos, sed in iis rebus nobis fuisse acrem zelum. Et rursus quaecunque de more Christianorum peregrimus, iis Deum quoque pro viribus vobis reddidimus propitium. Quoniam autem ipsum quoque honorum caput, nempe pietatem, nobis contendis adimere, et Deo nos privare, quod est damnatum extremum, et quod pia non possit ferre anima, et propterea honores et laudes nobis revocas in memoriam, quomodo te boni et honesti ignarum non jure dixerimus, quod et ea, ut quodammodo praestantioris nobis facias optionem, inter se invicem omnino confers, pietatem, inquam, in Deum, et humanam amicitiam et gloriam, quae aequae ac aqua praeterfluit? Quomodo autem hac in re tecum convenimus, et non contra, amicitiam et honorem, et si quid sit aliud majus, negabimus? Quomodo autem non tu magis ingrati in Deum animi criminis convinceris, qui idipsum tibi, quod et sis, et respices, praebuit? Qui cum careat principio, verbo effecit ut caelum et terra consisterent: et hominem propriis manibus est fabricatus, et honoravit cum immortalitate, et eorum, quae sunt in terra, veluti quemdam regem constituit, id quod est omnium pulcherrimum, nempe paradisaunt, ei attribuens.

VII. Caeterum ne nobis succenseas, o imperator, si oratio longiorem factura sit narrationem. Et Deus quidem fuit, ut dixi, tam munificus in beneficiis in hominem conferendis. Ille autem invidia seductus, et voluptate (hei mihi!) inescatus, misere omnino ab iis excidit: et qui prius censebatur beatus, conspectus est miserabilis, et lacrymis dignus propter calamitatem. Qui itaque nos lixisti et fabricatus est Deus, cum benignis rursus oculis vidisset opus suarum manuum, Deum esse non mutans, quod quidem erat, factus est propter nos citra peccatum id, quod nos. Cumque crucem et mortem sua sponte subiisset, et superiorem inimicum nostro genere prostravit, et nobis ab illa acerba servatis calamitate, benigne priorem reddidit libertatem; et unde excidimus propter inobedientiam, illuc nos reduxit propter suam clementiam. Enim autem, qui propter te talia passus fuerat, idque cum esset Deus, et te tantis rebus dignum censuerat [communis est enim hominibus, sicut prius interitus, ita nunc libertas], tu ipsum contemnens, et crucem illius ridens, quomodo non es longe ingrattissimus? Scias ergo nos non futuros tibi

socios ingrati animi crimine, neque nostrum benefactorem et verum Deum esse negaturos. Quæ autem a te proferuntur, o imperator, sive sint bona, sive difficilia, et vel ipsam mortem inferentia, sunt æque a nobis propter Christum despicienda, et a nobis non curanda

VIII. His adeo opportune et jucunde dictis a martyribus, Maximianus quidem fuit ita motus et volebat acerbe punire sanctos. Rursus autem cunctabatur, et differebat aggredi, respiciens eorum splendorem, et non volens talium virorum facere jacturam. Verebatur enim, ne cruciati, cum veritatem in medio multorum libere essent elocuti, deinde permanerent omnino immobiles. Eos itaque statuit transmittere ad Antiochum ducem Orientis, ut qui omnium, qui erant in ejus potestate, esset crudelissimus, et vel solo nomine posset eos perterrere : et quod propter majoris honoris desiderium, ille Maximianum observandi curam gerens, a nullis abstinebit machinis, quo eos oppugnet, et ad suam traducat sententiam. Præterea ut et longum iter et ignominiosum tam intensam relaxaret constantiam, et eos sensim a pietate dimoveret, et maxime quod ipse quoque Antiochus erat eis prius subjectus, apud quem erant sistendi, et a quo judicandi. Id enim maxime tangit animum eorum, qui sunt honesto loco nati, quod qui prius parebant, eis postea imperent, et eis utantur, tanquam subjectis, non multo ante fuerant eorum domini et benefactores. Consecutus namque fuerat hunc ducatus magistratum Antiochus ipsius admirabilis Sergii intercessione. Sed revera nihil videtur tam facile marcescere, atque beneficium in animo ingrato plantatum. Is enim non solum apparuit minime esse recordatus beneficii, ut procedens ostendet oratio; sed perinde ac ab illis summa affectus injuria, eos tractavit, et eis gravia intulit supplicia. Atque mittebantur quidem ad eum sancti, vincti gravi catena. Ad eum autem scripta erat etiam epistola ab imperatore, quæ sic habebat : Deorum maxima providentia omnes quidem homines, maxime autem mei imperii satellites et stipatores, in illos esse pios, et iis rursus, quos illi dignos censuerunt imperio, vult obedire, et in eos esse grato animo. Propterea hunc Sergium et Bacchum, qui in deos quidem apparuerunt impii, et se Christianorum adjunxisse religioni, convieti sunt autem criminis ingrati in me animi, et jam nostro tribunali, et nostra examinatione judicati sunt indigni, sub tutissima custodia et vinculis ad tuam transmisimus constantiam. Si ergo poenitentia ducti diis sacrificaverint, solvantur ab eis impositis vinculis, et digni censeantur honore et benevolentia. Revocabuntur enim rursus a nostra potentia, recipientque priores honores, aut etiam majores, eruntque deinceps in loco et ordine eis convenienti. Sin autem immobiliter priori hæreant sententiæ, legum subjecti sint austeritati, ipsaque essentia et vita ense priventur cum aliis. Vale.

Α τερον ευεργετην και αληθη Θεον αρνησομεθα. Τα δε παρα σου προτεινομενα, βασιλευ, ειτε αγαθα ειεν, ειτε και δυσχερη, και αυτον επαγοντα θανατον, επισης ημιν απαντα παροπτεα δια Χριστον και φροντιδος ουδεμιᾶς αξια.

Η'. Τούτων ευκαιρως ουτω και ηδεως τοις μαρτυσιν υπαγορευθέντων, ο Μαξιμιανος εκινειτο μὲν υπό του θυμου, και πικρως αικιζειν τους αγιους ηθουλετο · ωκει δε παλιν και ανεβαλλετο την εγχειρησιν, το περιφανες αυτων ευλαθουμενος, και ουκ εθελων ανδρων τοιουτων υποστηναι ζημιαν. Εδεδει γαρ μη και τιμωρηθεντες την αρχην και παρησιασαμενοι ευσεβων εν μεσω πολλων, ειτα το παραπαν αμεταθετοι διαμεινωσιν. Αμελει και Αντιχω τῷ της Ανατολης δουκι παραπεμπειν αυτους εγνω, ως αν ωμοτατω παντων των υπ' αυτου οντι, και απο φιλου ταχα και του ονοματος, καταπληξειν αυτους δυναμενω · και οτι δια μειζονος τιμης εφεισιν την Μαξιμιανου θεραπειαν εκεινος σπουδαζων, ουδεμιᾶς αφεξεται μηχανης, οπως αυτος ελη και μεταπεισειε. Προς τουτοις, ινα και η μακρα εδοικορπισ και ατιμος της ενστασεως αυτοις υποχαλατη την ευτονιαν, και ηρεμα μεταστηση της ευσεβειας, και μαλιστα οτι και υπο χειρα προτερον αυτοις ην ε Αντιχος · ο και παραστηναι τε και υπ' ου κριθησεται εμελλον. Ο δη και πλεον της των εδ γεγονωτων ψυχης απτεται, το τους προτερον αρχομενους αρχειν τε αυτων υστερον και υπηκοις χρησθαι τοις ου προ πολλου δεσποταις αυτων και ευεργεταις γεγενημενοις. Ετυγγανε γαρ την τοιαυτην του δουκας αρχην ο Αντιχος μεσιτελα προτερον του θαυμαστου Σεργιου παρεληφως. Αλλ' ειικεν αληθως ουδεν ουτως ευμαραντον ειναι, ως ανθρωπινη χαρις εν αχαριστω ψυχη φυτευθεισα. Ουτος γαρ ουδεν απομνημονευσας μονον αυτοις της ευεργεσιᾶς εφανη, ως τα του λογου προιοντα δηλωσει, αλλα καθαπερ τα εσχατα υπ' εκεινων αδικηθεις, ουτως αυτοις εχρησατο · και ουτω χαλεπῶς επηγαγε τιμωριας. Επεμποντο μὲν ουν οι αγιοι προς αυτον, αλυσει βαρεια διδεμενοι. Εγεγραπτο δε αυτω και επιστολη παρα βασιλεως εχουσα ουτως · Η των θεων μεγαστη προνοια, και παντας μὲν ανθρωπους, μαλιστα δε τους της εμης βασιλειᾶς υπασπιστας τε και δορυφορους, ευσεβεις τε τα εις εκεινους και τοις υπ' εκεινων παλιν αρχειν ηξιωμενοις, ημιν πειθηνους ειναι βουλεται, και ευγνωμονας. Δια ταυτα τοι και Σεργιον τουτον και τον συν αυτω Βακχον ασεβεις μὲν τα περι τους θεους αναφανεντας, και τη των Χριστιανων προσθεμενους θρησκεια, περι ημας δε αγνωμονας τε και αχαριστους εληλεγμενους, και παρα τουτο πολλαῖς τιμωριας υποβληθηναι οφειλοντας, αναξιους ηδη του ημετερου βηματος και της παρ ημων αυτων εξετασεως νομιθεντας, υπο ασφαλεστατη φρουρα και δεσμοις τη ση στεβροτητι παρεπεμφαμεν. Ει μὲν ουν μεταμεληθεντες θυσειν τοις θεοις, των δεσμων τε των επικειμενων αυτοις λυθητωσαν, και τιμης αξιωθητωσαν μαλλον και ευμενειας · ανακληθησονται γαρ αυθις και παρα του

ἡμετέρου κράτους· καὶ τὰς τε προτέρας ἀπολήφονται τιμὰς ἢ καὶ μείζους, καὶ ἐν τάξει τῇ προσηκούσῃ τὸ λοιπὸν ἔσονται· εἰ δὲ τῆς προλαβούσης ἀμεταθέτως ἔχονται γνώμης τῇ αὐοτηρότητι τῶν νόμων ὑποβληθέντες, καὶ αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων τὸ εἶναι καὶ τὸ ζῆν διὰ ξίφους ἀφαιρεθήτωσαν. Ἐρῶωσο.

Θ'. Τὰ τοιαῦτα γράμματα λαβόντες οἱ στρατιῶται, A
εἶτα καὶ τοὺς ἀγίους παραλαβόντες ὁδοῦ εἶχοντο. Τῶν οἰκετῶν δὲ τινες, τῆν τε ὁμοίῳ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζῆλῳ καὶ δὴ καὶ πρὸς τοὺς δεσπότας εὐνοία νενικημένοι, συνείποντο καὶ αὐτοὶ, καθάπερ οὐ μόνῳ τὰ σώματα δεδουλωσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πόθῳ τὰς ψυχὰς βουλόμενοι. Οἳ καὶ τῶν ἀγίων ἤκουον πρὸς ἀλλήλους μεταξὺ κοινολογουμένων· ὡς ἄρα τῆς νυκτὸς καθ' ἣν τῆς πόλεως Ῥωμαίων ἐξῆσαν, θειοτέρα τις ὄψις ἐπιφανείσα, θαρρεῖν αὐτοῖς ἐκέλευε τὸν ἀγῶνα, καὶ προθυμότερον τῆς καλῆς ἐκείνης διὰ Χριστὸν ἔχειν πορείας. Διὸ καὶ ὑπὸ τῇ ἀλύσει τῇ σιδηρᾷ βαίνοντες ἐκείνοι καὶ τοῖς δεσμοῖς, ἀλύπως μεθ' ἡδονῆς ἐφαλλον· Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθημεν, Κύριε, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ. Ἐν τοῖς δικαίωμασί σου μελετήσομεν καὶ τοῦ νόμου B
σου οὐκ ἐπιλησθήσομεθα. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχῆσομεν, καὶ ἐκζητήσομεν τὰς ὁδοὺς σου. Ζησόμεθα καὶ φυλάξομεν τοὺς λόγους σου. Πᾶσαν οὖν τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἀπόνως ἀνύσαντες, ἐν τινὶ Βαρβαλησῶ πόλει τῆς Λιμητανέων ἐγγύς κατάγονται. Ἐνθα διατρίβοντι τῷ δουκὶ παρέστησαν Ἀντιόχῳ, χαρίεντες μὲν καὶ φαιδροὶ τὴν ἔψιν, τὴν δὲ τῆς ψυχῆς εὐγένειαν τῷ τοῦ ἡθους εὖ μάλα διαδεικνύοντες ἐλευθερίῳ Ἀμέλει καὶ οἱ τῶν περιεστώτων ὀφθαλμοὶ τῆς ἐκείνων θεᾶς ὁλως ἐξήρτηντο· καὶ οὐδὲ βραδίως ἀπ' αὐτῶν ἀφίστασθαι ἠθέλον, ἀλλ' ἐκτενωῶς εἰς αὐτοὺς ἐώρων, καὶ γλυκεῖά τις ἦσαν θεάτριον πανήγυρις.

Ι'. Θεασάμενος τοίνυν αὐτοὺς ὅπως εἶχον ὁ δοῦξ, εἶτα καὶ τὰ βασιλέως ἀναγνοὺς γράμματα, σιγῇ καθ' ἑαυτὸν ἀπεθαύμαζε· καὶ πάλιν αὐτοὺς ἐπανεθεᾶτο C
μέγα τι καὶ καινὸν εἶναι οἰόμενος, ὅπως εἰς τοῦτο γενναϊότητός τε καὶ τόλμης ἦλθον, ὡς καὶ κολάσεων καὶ ἀπειλῶν καὶ δόξης καὶ αὐτοῦ δὴ καταφρονῆσαι τοῦ βασιλέως καὶ περὶ ἐλαχίστου θέσθαι τὸν θάνατον. Τὸν τῆς τάξεως δὲ ὁμῶς κομενταρήσιον κατέσας, τοὺς δεσμίους τούτους, ἔφη, παραλαβὼν, ὑπὸ φρουρᾷ μὲν τήρει μοι τῇ ἀσφαλεστάτῃ· πλὴν μηδ' ὀτιοῦν λυπηρὸν ἢ ἀδούλητον ὑπομένοντας· ὄψομαι γὰρ καὶ εἰς δευτέραν αὐτοὺς ἐξέτασιν. Οὗτοι μὲν οὖν, κατὰ τὸ δουκὸς πρόσταγμα ἐν τῷ ἀσφαλεῖ κλεισθέντες τῆς φυλακῆς ἐσπέρας καταλαβούσης, εἰς προσευχὴν ἑαυτοὺς ἀνήκαν· Ἐπίθλεψον ἐφ' ἡμᾶς, λέγοντες, ἐξ ἀγίου σου, Δέσποτα, κατοικητηρίου· ὅτι ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισεν ἡμᾶς διὰ τὸ σὸν ὄνομα, καὶ D
λαδὸς ἀφρων παρώξυνε τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον· καὶ μὴ παραδῶς ἀνθρώποις θηρίων ἀγριωτέροις ψυχὰς ἐξομολογουμένας σοι· ἀλλ' ἐπίθλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου, καὶ ἀντιλαβοῦ ἡμῶν, Κύριε, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου· ὅτι ἡ ὑπερήφανια τῶν μισούντων σε, γέγονεν ἐφ' ἡμᾶς ἰσχυρά. Καὶ τῆς εὐχῆς ἤδη τελεσθείσης, βραχὺ πρὸς ὕπνον διατραπεῖσιν ἄγγελος αὐτοῖς ἐπιστάς, ἡλίῳ μὲν τὴν μορφὴν εἰκῶς, φαιδρὸν δὲ καὶ τῆς ἐσθῆτος αὐτῆς ἀπολάμπον, θαρσεῖτε, φησὶ πρὸς αὐτοὺς, οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι, καὶ μὴ φοβεῖσθε· ἑδραῖοι δὲ μᾶλλον

IX. Cum has litteras et sanctos viros accepissent milites, viam sunt ingressi. Quidam autem ex famulis, et simili zelo in pietatem, et in dominos victi benevolentia, eos quoque sunt secuti, quasi non corpora solum legi, sed etiam animas volentes Deo servire. Qui etiam audierunt sanctos inter se colloquentes, et dicentes, quod nocte, qua egressi sunt e civitate Romanorum, divina quaedam apprensus visio iussit eos confidere, et bono esse animo ad certamen, et alacriter ingredi bonum iter propter Christum. Quamobrem etsi essent ferrea illa vincti catena, citra molestiam et cum voluptate psallebant: In via testimoniorum tuorum delectati sumus, Domine, tanquam in omnibus divitiis. In justificationibus tuis meditati sumus, et legis tuæ non sumus obliti. In mandatis tuis meditabimur, et exquiremus vias tuas. Vivemus, et custodiemus sermones tuos. Cum ergo totum illud iter citra laborem confecissent, diversantur in quadam civitate, nomine Barbaleso, prope regionem Limitaneorum. Quo in loco cum dux versaretur Antiochus, ante eum sunt producti, læti quidem et vultu alacri, animi autem nobilitatem liberalibus ostendentes moribus. Eorum itaque, qui ipsos circumstabant, oculi erant omnes in eos coniecti: et nec facile desistebant, sed firmo et intento obtutu eos aspiciabant; erantque ipsi theatro jucundum quoddam spectaculum.

X. Cum eos ergo vidisset dux quomodo se haberent, et deinde etiam legisset litteras imperatoris, tacitus apud se admirabatur, et eos rursus contemplantur, magnum quid esse et novum existimans, quod ad tantam processissent animi magnitudinem, ut ei supplicia, et minas, et gloriam, et ipsum etiam despicerent imperatorem, imo mortem quoque minimi facerent. Accersito autem commentariensi: Accipe, inquit, hos vinctos, et in custodia quidem serva tutissima, nihil autem grave aut molestum sustinentes: eos enim reservo examinationi. Atque ii quidem jussu ducis in tuta inclusi custodia, cum venisset vespera, seipsos dederunt orationi: Adspice ad nos, dicentes, Domine, e sancto tuo habitaculo: quoniam inimicus nos probris affecit, et populus insipiens irritavit nomen sanctum tuum. Et ne tradas hominibus feris immanioribus animas tibi confitentes: sed aspice ad testamentum tuum, et suscipe nos, Domine, et redime nos propter nomen tuum. Quoniam superbia eorum, qui te oderunt, in nos evasit vehemens ac potens. Peractis autem precibus, cum ad somnum essent conversi, eis apparens angelus, soli quidem forma similis, et ex ipsa quoque veste lætam splendorem emittens: Confidite, eis dixit, servi Christi, et nolite timere; sed state firmi et stabiles in Domini nostri Jesu Christi confessione. Ipse enim est vobiscum, defensor vester.

Ille quidem hæc dixit. Illi autem cum e somno fuissent excitati, et inter se, et famulis, qui cum eis versabantur, angelicam illam narrarunt visionem. Et cum essent illorum animi rursus repleti fiducia, læti psallebant singuli. « Ad Dominum, cum tribularer, clamavi : et exaudivit me de monte sancto suo. Ego dormivi, et soporatus sum. Exsurrexi, quoniam Dominus me suscipiet : non timebo a millibus populi, qui me in orbem invadunt. Surge, Domine, serva me. Quoniam tua est salus, et super populum tuum benedictio tua ⁴. »

XI. Statim ergo summo mane, dux quidem sedebat in excelso tribunali : ei autem assistebat universa quoque caterva militaris. Cum ergo accersivisset sanctos e custodia, jubet legi litteras eis audientibus. Quod cum factum esset : Oportebat quidem, inquit, vos, parentes jussui gloriosi imperatoris, diis sacrificare, et non illius humanitatem ad iram provocare. Quoniam autem nescio qui factum sit, ut et illum ad illam provocaveritis, et a tanta gloria excideritis, et illas profundas amiseritis divitias : at nunc saltem nobis velitis obedire, vobis consulentibus ea quæ sunt conducibilia. Sic enim priore longe majorem gloriam, et majores opes, et alia bona apud imperatorem consequemini. Quid enim est grave, si quod non potuistis prius intelligere, sive forte fortuna, seu aliquo alio casu, nunc cum diligentius consideraveritis, id, quod oportet, accurate eligatis? Est enim multo levius peccare propter ignorantiam ejus quod est bonum et conducibile, quam ubi agnovis perseverare in deterioribus, et non transire ad id quod est melius. Nam illud quidem est peccatum ignorantiae, hoc autem male mentis, et quæ sunt mala, sua sponte eligentis. Nam ego quidem valde accendor, et aliam vestram reputans amicitiam, et recordans ejus, quod a vobis accepi, beneficii, et maxime a te, domine mi Sergi, per quem hunc mihi paravi magistratum. Sed nescio quid agam, cum fortuna res sic administraverit, ut ego quidem hodie sedeam iudex; vos autem, tanquam rei, stetis ante meum tribunal, reddituri rationem vestræ in deos ipsos invictos impietatis, et pium imperatorem inobedientiæ.

XII. Sic ergo et his allicientibus verbis Antiochus conveniebat sanctos, et amice quodammodo eos alloquebatur consulens, et bona, ut videbatur eis suggerens, quo sibi imperatoris benevolentiam compararet. Sciebat enim, quantus esset illius amor in eos, et quod plurimi faceret tales viros non amittere : hoc cum ex multis aliis conjectans, tum ex hoc, quod eos nullo voluerit tormento subjicere, sed per hanc solam ignominiosam ad illum missionem studeret eos in contrariam traducere

A ἐν τῇ πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογία στῆτε· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ μεθ' ὑμῶν ἀντιλήπτωρ ὑμῶν. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα εἶπε· τοῦ ὕπνου δὲ διαναστάντες ἐκεῖνοι, ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς συνοῦσιν οἰκείταις τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην διηγήσαντο ὑπασίαν. Καὶ τὰς ψυχὰς θάρσους ὑποπλησθέντες, μεθ' ἠδονῆς πάλιν ἐψάλλον· Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρου ἁγίου αὐτοῦ. Ἐγὼ ἐκοιμήθην, καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην, ὅτι Κύριος ἀντιλήψεται μου· οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ τῶν κύκλιον συναπιτιθεμένων μοι. Ἀνάστα, Κύριε, σῶσόν με, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ σωτηρία καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου.

IA'. Εὐθύς δὲ ἅμα πρῶτ', ὁ δοῦξ μὲν ἐπὶ μετεώρου καθῆστο τοῦ βήματος, παρειστέχει δὲ αὐτῷ καὶ ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα. Μεταπεμφάμενος οὖν ἀπὸ τῆς φυλακῆς τοὺς ἁγίους, εἰς ἐπήκουσιν αὐτῶν ἀναγνωσθῆναι κελεύει τὰ γράμματα. Οὗ γενομένου, ὑπολαβὼν αὐτὸς, ἔδει μὲν ἀπ' ἀρχῆς. Ἐφη, Τῷ τοῦ καλλινίκου βασιλέως πρόσταγμα πεισθέντας ὑμεῖς, θῦσαι τε τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν ἐκείνου μὴ παρρηγίσει φιλανθρωπίαν· ἐπεὶ δὲ, τί παθόντες οὐκ οἶδα, ἐκεῖνόν τε παρωξύνετε, καὶ τοσαύτης ἐκπεπτώκατε δόξης, καὶ τὸν βαθὺν ἐκεῖνον πλοῦτον ἀποβελήκατε· ἀλλὰ νῦν οὖν ὑπακοῦσαί τε ἡμῖν προθυμήθητε τὰ λυσιτελῆ συμβουλεύουσι, καὶ τοῖς θεοῖς θῦσαι θελήσατε. Οὕτω γὰρ ἂν δόξης τε μείζονος παραποῦ τῆς προτέρας καὶ πλοῦτου καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρὰ βασιλεῖ καλῶν ἀπολαύσετε. Καὶ τί γὰρ τοῦτο δεινόν, τὸ μὴ δυνηθέντας τὸ δέον συνιδεῖν πρότερον, εἴθ' ὑπὸ τύχης καὶ τινος ἄλλης περιπετείας, νῦν μὲν γοῶν σκεψαμένους τὸ προτῆκον ἐλέσθαι σὺν ἀκριβεῖ; Πολλῷ γὰρ κουφότερον δι' ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος ἁμαρτεῖν, ἢ ἐπιγνόντα τοῖς χείροσιν ἐπιμείναι καὶ μὴ μεταπεσεῖν πρὸς τὸ βέλτιον. Τὸ μὲν γὰρ ἀγνοίας ἐστὶν ἁμάρτημα, τὸ δὲ γνώμης ἐθελοκάκου καὶ μοχθηρῆς προαιρέσεως. Ὡς ἐγώ γε πάντο σφόδρα ὑμῶν περικαίωσι, τὴν τε ἄλλην ἀναλογιζόμενος φιλανθρωπίαν, καὶ δὴ καὶ διαμνημονεύων ὑμῖν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς εὐεργεσίας, καὶ μάλιστα σοὶ τῷ κυρίῳ μοι Σεργίῳ, δι' οὗ καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐκτησάμην. Ἀλλ' οὐκ οἶδα ὅ τι καὶ δράσω, τῆς τύχης οὕτω τὰ πράγματα διαθείσης, ὥστε κριτὴν καὶ ἐμὲ καθῆσθαι τήμερον· ὑμεῖς δὲ ἴστα καὶ καταδίκους τῷ ἐμῷ παρίστασθαι βήματι, λόγον ὑφέξοντας ὧν εἰς τε τοὺς ἀητήτους θεοὺς αὐτοὺς, καὶ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα παρηνομήσατε.

IB'. Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοιοῦτοις ἐπαγωγαῖς ῥήμασιν ὁ Ἀντίοχος τοῖς ἁγίοις ὠμίλει, καὶ ὡσανεὶ φιλιῶς αὐτοῖς διελέγετο, συμβουλεύων οὐδὲ τὰ χρηστά ἐκεῖνοις ὑποτιθεῖς· ἀλλ' ἑαυτῷ μᾶλλον τὴν βασιλικὴν μνηστευόμενος θεραπείαν. Ἦδει γὰρ οἷος ἔρωσ ἐκεῖνω τῷ βασιλεῖ, καὶ ὅπως αὐτῷ περὶ πλείστου, τὸ μὴ τοιοῦτους ἄνδρας ἀποβαλεῖν, ἐκ πολλῶν καὶ ἄλλων τοῦτο δὴ τεκμαιρόμενος, καὶ τῷ μηδεμιᾶ τούτους ἐθελήσει βασάνῳ περιθλαεῖν· ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς ἀτίμου ταύτης πρὸς ἐκεῖνον ἀποστολῆς, μετα-

πεισσειν αὐτοὺς βουληθῆναι, ὁποῖος δὴ Μαξιμιανὸς
 τευγαῖσθαι ταῦτα βαρύτερος τε καὶ ποικιλιώτατος.
 Ἄλλὰ τοιοῦτοις μὲν ὁ Ἄντιοχος, ὡςπερ ἔφημεν,
 θελκτηρίοις ὑποκλέπτειν τὰ πρῶτα λόγοις αὐτοὺς
 ἐπειράτο; Ἔπειτα προστίθει τὸ καὶ ταῖς φοβερωτέροις
 τοῦ σκοποῦ μετακινήσαι, καὶ τῆς ἐργασίης, Εἰ γὰρ
 μὴ πεισθῆτέ μου, λέγων, ταῖς παραινέσεσιν,
 ἀνάγκη μοι πάντως ἔσται καὶ τὰ προσταγμένα
 ποιεῖν· καὶ ὡς ἐχθρὸν μᾶλλον τῇ ὑμετέρᾳ προσφέ-
 ρεσθαι μεγαλοπρεπείᾳ. Καὶ πολὺς ἦν ἐφεξῆς τοῖς τῶν
 κολαστηρίων ὀνόμασι καὶ ταῖς ἀπειλαῖς. Ἄλλ' οἱ
 ἅγιοι μάρτυρες οὔτε θωπείαις μαλαττόμενοι, οὔτε
 ἀπειλαῖς ταπεινούμενοι, Τοῖς τὸν Χριστὸν μόνον,
 εἶπον, ὦ δικαστᾶ, καὶ τὴν παρ' αὐτῷ κρυπτομένην
 ζωὴν κερδάναι προσλαμένοις, οὐδενὸς μέλει τῶν βρόν-
 των τούτων καὶ φθειρομένων, οὐ τιμῆς, οὐ δόξης,
 οὐ δυναμένων. Ἴδε γὰρ, ἡμεῖς, καὶ ἀπειλῶν τῶν
 παρὰ σοῦ καὶ κολασιῶν ἐπίσης καταφρονοῦμεν,
 καὶ οὐδενὸς ὄλως τῶν ὑμετέρων φροντίζομεν. Παῦσαι
 τοιγαροῦν πονηρὰ κατὰ τὸν ὄφιν ἡμῖν καὶ αὐτὸς
 συμβουλεύων. Ὁρῶμεν γὰρ ὑπὸ τὰ χεῖλη σου τὸν
 ἰόν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν συμβουλήν ὡς χαλεπὴν
 οὔσαν ἐπιβουλήν ἐκτρέπομεθα. Μὴ τοίνυν ἐξαπατῶ
 τὸν καιρὸν εἰς μάτην ἀναλίσκων καὶ κενῶν ἐλπίδων
 ἐχόμενος. Οὔτε γὰρ κολάζων ἀλρήσεις, οὔτε ἀπει-
 λῶν πείσεις καταλιπεῖν τὸν ζῶντα Θεόν, δαίμοσι
 δὲ κωφοῖς καὶ ἀναισθητοῖς θυσίαν προσενεγκεῖν.
 Ἡμῖν γὰρ καὶ τὸ διὰ Χριστὸν ἀγαθόν, καὶ τὸ δι'
 αὐτὸν πάλιν ἀποθανεῖν κέρδος. Σὺ δὲ ἀλλ' οὐκ ἂν
 ἔχοις τι καὶ αὐτὸς τοιοῦτον περὶ τῶν σκείων εἰδώλων

C
 εἰπεῖν. Ἀληθῶς γὰρ ἀργύριόν εἰσι καὶ χρυσίον ἔργα,
 χειρῶν ἀνθρώπων, οὐδὲν τοὺς εἰς αὐτὰ πεποιθότας
 ὠνήσαι δυνάμενα. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ τιμῶν-
 τες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.
 II'. Ὁδοῦς τοίνυν τοιαῦτα φανερώς φεγεγαμένους,
 καὶ οὕτως ἐλευθερίως ἔχοντας τοὺς γενναίους ἰδὼν,
 καὶ γνοὺς ὡς οὐκ ἂν ποτε λόγοις αὐτοὺς μεταπεισαι
 δυναθείη πρὸς τὴν διὰ βραχίων πείραν ἐχώρει· καὶ
 τὸν μὲν μακάριον Σέργιον ἀσφαλεστάτῃ φρουρᾷ
 παρεδίδου τούτῳ δῆθεν ἀμειβόμενος αὐτὸν τῆς
 εὐεργεσίας· τὸν Βάκχον δὲ διὰ τεσσάρων ἰσχυρῶς
 ἐκταθέντα, βουνεύροις ὠμῶς ἐκέλευε καταξάνεσθαι.
 Ἄλλ' ἦν ἰδεῖν γνώμην πολλῷ φύσει ἰσχυροτέραν,
 καὶ προαίρεσιν σωματικῆς πάσης βίας ὑψηλοτέραν.
 Μέρη μὲν γὰρ τοῦ παναγίου σώματος ἐκείνου ταῖς
 μᾶστιξιν ἀποσπώμενα, πρὸς αὐτὸν ἀέρα διερέ-
 πτοῦντο· αἱμάτων δὲ κατὰ γῆς ἐφέροντο βύακες,
 καὶ σπλάγχνα μὲν τῶν σαρκῶν ἐγυμνοῦντο τὴν τῆς
 φύσεως αὐτῆς διάπλασιν τοῖς παροῦσιν ἀνακαλύ-
 πτοντα. Ψυχὴ δὲ καὶ αὐτὴ ἀπολιπεῖν τὸν ἀθλητὴν
 ὄλως ἐπειγομένη, ὅμως ἐπέμενε καὶ πλείους ἐπι-
 ζητοῦσα κολάσεις, ἵνα φιλοτιμοτέρων πάντως ἐπι-
 τύχη καὶ τῶν βραβείων. Ἐχαίρον ἄγγελοι τὴν ὑπερ-
 φυᾷ τοῦ μάρτυρος καρτερίαν ὀρῶντες. Ἦν ὦντο
 δαίμονες τε ἑαυτῶν ἦσαν ὑπὸ ταῖς πάντων ὕψεσι
 θριαμβεύοντες. Ἀπαγορεύοντες οἱ δῆμοι τῇ γῆ
 κατεκλίνοντο· καὶ ὁ μάρτυς, εἶπες ἂν αὐτὸν ἕντως

A
 A sententiam, utpote quod ad hæc excogitanda
 Maximianus esset vaferrimus et ingeniosissimus.
 Sed his quidem blandis et pellicientibus verbis
 prius conabatur eos illicere Antiochus. Deinde
 conatus est etiam terrore eos a scopo traducere et
 constantia: Si enim meis, dicens, non parueritis
 adhortationibus, erit mihi omnino necesse facere
 quæ sunt imperata: et me, tanquam inimicum,
 gerere in vestram magnificentiam. Et post hæc
 multus fuit in enumerandis nominibus tormento-
 rum, et minis intentandis. Sed sancti martyres,
 neque blanditiis emolliti, neque minis dejecti: his,
 dixerunt, qui Christum solum, o iudex, et quæ
 apud ipsum absconsa est, vitam lucrati statuerint,
 nihil est curæ ex iis quæ fluunt et intereunt, non
 honor, non gloria, non potentia, non aliquid aliud
 eorum, quæ aut demulcere possunt, aut molestia
 afflicere. Nos enim et tuas minas, et blanditias ex
 æquo contemnimus. Cessa ergo tu quoque, sicut
 serpens nobis mala consulere. Videmus enim virus
 sub tuis labris: et ideo consilium tuum tanquam
 graves aversamur insidias. Ne ergo fallaris, tem-
 pus frustra consumens, et a vana spe pendens:
 neque enim puniens expugnabis, neque minans
 persuadebis, ut viventem quidem Deum relinqua-
 mus, dæmonibus autem surdis et nullo sensu præ-
 ditis offeramus sacrificium. Nobis enim et propter
 Christum vivere, est bonum: et propter ipsum
 rursus mori, iucrum. Tu autem nihil tale potueris
 dicere de tuis simulacris. Vere enim sunt et ar-
 gentum et aurum, opera manuum hominum*, quæ
 nihil possunt prodesse iis, qui in ipsis suam collo-
 carunt fiduciam. Similes ergo eis fiant ii, qui ipsa
 colunt, et omnes qui confidunt in eis.

B
 XIII. Cum ergo dux vidisset eos tam aperte lo-
 cutos, tantaque esse præditos libertate et animi
 magnitudine; et intellexisset fieri non posse ut
 verbis eis persuaderet, processit ad periculum per
 tormenta faciendum: et beatum quidem Sergium
 in tutissimam tradidit custodiam, pro accepto
 beneficio enim sic remunerans: Bacchum autem a
 quatuor fortiter extensum, boum nervis jussit cædi
 crudeliter. Sed licebat videre mentem longe na-
 tura fortiorem, et animi institutum vi quavis cor-
 poris excelsius. Nam sanctissimi quidem illius cor-
 poris partes avulsæ flagellis, disjiciebantur in ipsum
 aerem, per terram autem ferebantur rivi sangui-
 nis: et viscera quidem nudabantur carnibus, ipsius
 naturæ formationem aperientia iis qui aderant:
 anima autem, quæ ipsa quoque athletam festina-
 bat relinquere, sustinebat tamen, etiam plura re-
 quirrens supplicia, ut omnino munificentiora asse-
 queretur bravia. Lætabantur angeli, videntes ad-
 mirabilem martyris constantiam. Cruciabantur dæ-
 mones, quod parva de eis victoria, in conspectu
 omnium quodammodo duceretur in triumphum.
 Lictores fessi humi accumbebant. Martyrem autem

* Psaî. cxiii, 4.

videns dixisses cum ita esse affectum, ut non tam flagris cæsus, quam vernis floribus conspersus videretur. Tandem per voces cœlestes vocatus est ad beatum locum quietis, anima deposita in manus Opificis.

XIV. Martyricum autem illius corpus a bestiis quidem devorandum exposuit ille iudex iniquus. Ignorabat autem, qualem curam gerat eorum, qui ipsum diligunt, illius Deus, qui etiam ferarum naturam scit traducere ad mansuetudinem, et per illas adhuc majora facere miracula. Feræ enim reveritæ certamina, quæ pro pietate ab eo erant suscepta, non solum nullum ex ejus membris omnino tangere sustinuerunt; sed etiam, dum ad sepulcrum ferretur a Christianis, eum sequebantur fungentes munere satellitum, et Dei hostes aperte arguentes amentia. Sic ergo inclytus Bacchus ea quæ

cupiebat assecutus, ad cœlestia transiit habitacula.

XV. Sergius autem socius ejus relictus et molestia distrahebatur propter separationem, et rursus lætitia propter expectationem. Sed non despexit eum ægre ferentem separationem dulcis ejus amicus et familiaris: sed læto vultu divinus Bacchus, et consueto habitu militari noctu ei apparens, cum amicum venisset, et eum implevisset audacia, et ejus discussit tristitiam, animique ægritudinem, et firmiorem fortiolemque reddidit ad supplicia. Die autem sequenti dux rursus sedens in tribunali cum beatum curasset produci Sergium, leoninam pellem exuens versipellis, induit pellem vulpis. Et cum in eum quamdam finxisset benevolentiam, ad fidem faciendam aliquid accommodatum ostendens, quod scilicet illum magistratum ex eo nactus esset, cum blanditiis evocabat ad sacrificandum, perfectam et absolutam a Christo separationem ei volens reddere pro beneficio, stultus, sic quoque sensim eum alloquens: Pudet me veteris illius felicitatis, et beneficiorum, quæ in me contulisti, amicissime Sergi, nec te quidem amplius fero intueri sic reum stantem pro nostro. Tribunali, qui sum minimus, si cum tuo conferar splendore, tuæque amicitia, et potentia opera sum præsentem assecutus magistratum. Ille quidem hæc callide dicebat, hoc solum machinans, ut eum omnino blandis verbis illiceret, et fraudulentè ad eandem deduceret religionem. Ille autem: Sed si me, inquit, velis

nunc quoque in maximis bonis accipere benefactorem, prompto et alacri animo tibi hac in re inseruiam. Nam cum te liberavero ab hac profunda deceptione, adducam ad lucem veritatis, et Regi immortalì reddam familiarem.

XVI. Non lubenter audiit ea, quæ dicebantur, homo qui assuefactus erat interitui; sed statim Sergium gravius et severius aspiciens: Ne deos, inquit, blasphemes immortales. Martyr autem acrius utens dicendi libertate, totum faciebat contrarium: et illius deos affliciebat probris ac contumeliis, et eos solum nomina vocabat re carentia: eos vero, qui illos adorabant et colebant, ostendebat multo minore sensu esse præditos quam surdos

Α ἰδῶν διακειμένον οὐ μάλιστα μᾶλλον, ἢ ἀνθεσιν ἐαρινοῖς καταχέεσθαι. Ἔως ἐπὶ τὸν μακαριστὸν τῆς ἀναπαύσεως δι' ἐπουρανίου φωνῆς ἐκλήθη τόπον, ταῖς τοῦ δημιουργοῦ χερσὶ τὴν ψυχὴν παραθέμενος.

ΙΔ'. Τὸ μέντοι μαρτυρικὸν ἐκείνου σῶμα βρώμα μὲν θηρσὶν ὁ παράνομος δικαστὴς ἐτίθει. Ἠγνῶσι δὲ πάντως ὅποιος ἦν κίθεσθαι τῶν φιλοῦντων ὁ ἐκείνου Θεός, ὃς καὶ θηρίων οἶδε φύσιν μεταβάλλειν εἰς ἡμερότητα, καὶ μείζονα ἔτι δι' ἐκείνων θαυματουργεῖν. Τοὺς γὰρ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας αἰδούμενοι τοῦ ἀνδρὸς ἄθλους οἱ θῆρες, οὐ μόνον οὐδὲ ψαῦσαι τινος τῶν αὐτοῦ μελῶν ὄλωσ' ἠνέσχοντο, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταφὴν ὑπὸ Χριστιανῶν φερομένῳ παρείποντο, δορυφόρων τάξιν ἀποπληροῦντες, καὶ τὴν τῷ θεομάχῳ ἀνοιαν φανερώς διελέγχοντες.

Β Οὕτω μὲν οὖν ὁ ἀοίδιμος Βάκχος ὧν ἐπεθύμει τυχῶν, πρὸς τὰς ἐν οὐρανοῖς σικηὰς διαβαίνει.

ΙΕ'. Ὁ σύναθλος δὲ Σέργιος ἀπολειφθεὶς λύπη τε διὰ τὸν χωρισμὸν καὶ ἠδονῇ πάλιν διὰ τὰ προσδοκώμενα ἐμερίζετο. Ἄλλ' οὐ περιεΐδεν αὐτὸν τῷ χωρισμῷ κάμνοντα ὁ γλυκὺς ἑταῖρος καὶ ἐραστὴς ἄλλὰ φαίδρα τῇ ὄψει ὁ θεῖος Βάκχος καὶ συνήθει τῷ τῆς στρατείας σχήματι νυκτὸς ἐπιφανὲς καὶ διαλεχθεὶς τῷ φίλῳ καὶ θάρσους ἐμπλήσας, τὸ σκυθρωπὸν τε τῆς ἀθυρίας διέλυσε, καὶ ἀσφαλέστερον ἄμα καὶ γενναϊότερον πρὸς τὰς μελλούσας τιμωρίας διέθηκεν. Εἰς δὲ τὴν ἐξῆς καθίσας ὁ δοῦξ ἐπὶ βήματος, καὶ τὸν μακάριον παραγαγὼν Σέργιον τὴν λεοντῆν ἀποβαλὼν ὁ ποικίλος, τὴν ἄλωπεκὴν ἐνδύεται· καὶ τινα πλατάμενος εἰς αὐτὸν εὐνοίαν, καὶ πιστὴν δῆθεν ἐπιδεικνύς, ὅτι τὴν ἀρχὴν ἐκείνην ὑπ' αὐτοῦ κτήσαιο, κολακείαις αὐτὸν εἰς τὸ θεῖον ἐξεκαλεῖτο, τὴν παντελῆ Χριστοῦ ἀλλοτριώσιν ἐν τάξει χαρίτων ἀποδοῦναι βουλόμενος, ὁ θεομισθὴς καὶ ἀνόητος, ἠρέμα δὲ καὶ ταῦτα ὑποφωνῶν· Αἰσχύνομαι τὴν παλαιὰν ἐκείνην εὐδαιμονίαν καὶ τὰς εἰς ἐμὲ χάριτας, φίλτατε Σέργιε, αἰσχύνομαι νῆ τοὺς θεοὺς καὶ οὐδὲ ὄραν ἔτι σε φέρω κατάδικον οὕτω τῷ ἡμετέρῳ βήματι παριστάμενον, ὁ πολλοστὸς ἐγὼ πρὸς τὴν σὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τῆς σῆς φιλίας καὶ δυναστείας ἔργον τὴν παρούσαν ἀρχὴν περικείμενος. Ὁ μὲν οὖν πανούργως ἔλεγε τὰ τοιαῦτα, τοῦτο μόνον τε χριόμενος, ὅπως αὐτὸν ἐξ ἅπαντος ὑποκλέψῃ καὶ πρὸς τὴν ἴσῃν αὐτῷ θρησκείαν δολερῶς ὑπαγάγῃται. Ὁ δὲ, Ἄλλ' εἰ βούλει, φησὶ, καὶ νῦν ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν ἀγαθῶν εὐεργέτην λαβεῖν με πρόθυμος ἔσομαι γέ. Ἐλευθερώσας γὰρ σε τῆς βαθείας ταύτης ἀπάτης, τῷ τῆς ἀληθείας προσάξω φωτὶ καὶ βασιλεῖ τῷ ἀθανάτῳ προσοικειώσομαι.

ΙΓ'. Οὐκ ἤκουσεν ἠδέως τῶν λεγομένων ὁ τῇ ἀπωλείᾳ συνεθισθεὶς ἄνθρωπος· ἀλλ' ἐμβριθέστερον αὐτίκα Σέργιῳ τὸ βλέμμα ἐπιβαλὼν· Μὴ βλασφήμει τοὺς ἀθανάτους, ἔφη, θεοὺς. Καὶ ὁ μάρτυς δὲ, θερμότερον πάλιν τῇ παρρησίᾳ χροισάμενος, τούναντίον ἅπαν ἐποίει· καὶ τοὺς ἐκείνου θεοὺς ἐξύβριζε τε καὶ ὀνόματα μόνον αὐτοῦ· ἐκάλει πραγμάτων ἔρημα· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας δὲ καὶ σεβομένους αὐτοῦς ἀναισθητοτέρους πολλῶν τῶν κωφῶν ἐκείνων ἐδείκνυ

θεῶν. Ὁ δούξ τοίνυν ὡς ἑώρα κολακσιῶν τε κρείττω καὶ ἀπειλιῶν τὸν Σέργιον, καὶ οὐδ' ἐπωσοῦν ὑποδιδόντα τῆς παρρησίας, αὐτίκα τὴν κατεφευσμένην ἐκείνην φιλίαν καὶ τὸ προσωπεῖον ἀποδυσάμενος ὅπερ ἦν ἐναργῶς ἀπεδείκνυτο, καὶ ὡς εἶσικεν, Ἡ πολλή μου, φησίν, ἡμερότης, καὶ τὸ ἀκαίρως τοῦτο πρὸς σε φιλόνηθρον, ταῦτά σε πρὸς ἀλαζονείαν ἐπήρε· καὶ οὕτω καθ' ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ θεῶν ἠρέθισε τῶν μεγάλων. Ἀλλὰ καὶ τὸν τυφὸν ἀπαμαθήση, εὐ οἶδα, καὶ ἐπιμελήση τῆς αὐθαδείας, καὶ γνώση σεαυτὸν οὐ μεσίτην ἄρτι τῶν κοινῶν ὄντα, οὐδὲ παρὰ βασιλεῖ τὰ μεγάλα δυνάμενον, ἀλλὰ κατὰ κριτόν καὶ δεσμώτην καὶ εἴ τι ἄλλο τοῖς οὕτω φρονούσι κακὸν ἔπεται. Καὶ αὐτίκα τὴν ἀπὸ τοῦ φρουρίου Σουριῶν ἐπὶ τὴν πόλιν Ῥωσαφῶν στείλλόμενος πορείαν ὁ δούξ, σιδηραῖς κρηπίσιν ἤλοις ὀξέσι ἐμπεπαρμέναις τὸν ἀθλητὴν ὑποδεθῆναι παρασκευάζει· καὶ ὀχήματος αὐτὸς ἐπιβάς, ἐμπροσθεν ὡς εἶχε ποδῶν τρέχειν τὸν ἅγιον ἐπὶ ἐβδομηκοντά που σταδίους ἄχρι Τετραπυργίας ἠνάγκαζεν. Ὅσοι μὲν οὖν ἀπορρέον τὸ ποδῶν αἷμα ἐώρων θαυμάζειν τε αὐτοῖς ἀτεχνῶς ἐπήρει, καὶ τὸν ἀθλητὴν τῆς καρτερίας ἐκπλήττεσθαι. Ἐκείνω δὲ ἄρα αἱ τῶν προσδοκωμένων ἐλπίδες βανίδες παρακλήσεως ἦσαν ἐξ οὐρανοῦ στάζουσα καὶ τὸ βαρὺ τῶν ὀδυνῶν ὑπεκούφιζον, ἀλύπως τε εἶχετο τῆς ὁδοῦ, καὶ σὺν ἡδονῇ ταῦτα ὑπέψαλλεν· Ἐπιμένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον· προσέσχε μοι καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου· καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος, καὶ ἔστησεν ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς

IZ'. Ὡς δὲ καὶ τὴν τετραπυργίαν ἤδη κατελαβόν, αὐτὸν μὲν ἐν φυλακῇ δεσμώτην ἐλάμβανεν· οὕτω προσταχθὲν ὑπὸ τοῦ δουκός· ἐκείνον δὲ φροντίδες ἐν χερσὶ δημοσίων πραγμάτων εἶχον. Ἐσπέρας δὲ ἤδη γενομένης· μόνος παρὰ τῆ φυλακῆ ὁ μάρτυς ἀπολειφθεὶς· Ὡς ἐσθίωντες, ἔψαλλεν, ἄρτους μου ἐμεγάλυναν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. Καὶ σχοινοῖς διέτειναν παγίδα τοῖς ποσὶ μου, καὶ διελογίσαντο τοῦ ὑποσκελίσαι τὰ διαδήματά μου. Ἀλλ' αὐτὸς, Κύριε, Κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς καὶ ὑποσκελίσον αὐτοὺς, καὶ ῥῦσαι ἀπὸ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου. Ὅθεν οὐδὲ ἀπαρακλήτητον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν πάλιν ὁ τοὺς στεφάνου αὐτῷ πλέκων ἄνωθεν περιεΐδεν· ἀλλὰ κηδεμονίαν τε πολλὴν περὶ τοῦτον ἐπιδείκνυται, καὶ ἄγγελον αὐτῷ κατὰ μέσην ἐκπέμπει τὴν νύκτα· ὃς πρότερον τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἠδέως ἀνακτησάμενος, εἶτα καὶ τοῦ σώματος ἐπιμελήθει, καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ πονήρως ὑπὸ τῶν πληγῶν ἔχοντας ὑγιάσας, καὶ κηθάπερ ἐταίρω τινὶ καὶ συμπολίτῃ φιλικώτατα διαλεχθεὶς καὶ κατασπατάμενος, προσθυώτερον πολλῶ πρὸς τὸν ἀγῶνα διέθηκεν.

III'. Ἐωθεν τοίνυν καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος πάλιν ὁ δούξ, κελεύει τισὶ τῶν περιστώτων ἀφελομένους τὸν μακάριον ἀπὸ τῆς φυλακῆς (οὐ γὰρ αὐτὸς δυνατὸν εἶναι χρήσασθαι τοῖς ποσὶν ὑπὸ τῶν πληγῶν ᾤετο) πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸ βῆμα κομίσαι.

° Psal. xxxix, 1 sqq. ° Psal. xl, 10.

A illos deos. Dux autem postquam vidit Sergium et blanditiis, et minis esse superiorem, et nihil remittentem de loquendi libertate, illam statim ementitam exuens amicitiam et personam, aperte ostendit id quod erat : et, Magna mea, inquit, mansuetudo, et hæc in te importuna benignitas, ad arrogantiam te extulerunt, et sic in nos ipsos, et deos magnos provocarunt. Sed dedisces (sat scio) superbiam, et oblivisceris tuæ arrogantia, et cognosces teipsum non esse rerum communium amplius intercessorem, neque posse plurimum apud imperatorem, sed esse damnatum et vincetum, et si quod aliud malum sequitur eos, qui ita sentiunt. Et statim a præsidio Surorum dux proficiscens in civitatem Rosaphorum, efficit ut calceetur athleta crepidis, ferreis clavis confixis : et conscendens vehiculum, coegit sanctum ita pedibus affectum, ante ipsum currere ad septuaginta stadia usque ad Tetrpyrgiam. Atque quicumque quidem videbant sanguinem e pedibus defluentem, eis plane admirari veniebat in mentem, et athletæ stupere tolerantiam. Martyri autem spes eorum, quæ expectabantur, erant guttæ consolationis, quæ cadebant e cælo, et levabant dolorum gravitatem. Et citra molestiam pergebat iter ingredi, ei hæc psallebat cum lætitia : « Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi. Et exaudivit deprecationem meam : et eduxit me de lacu afflictionis, et e luto sæcis. Et statuit in latitudine pedes meos, et direxit gressus meos ». »

πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαδήματά μου.

XVII. Postquam autem jam pervenissent Tetrpyrgiam, ipsum quidem excepit custodia, duce ita jubente : illum autem urgentes curæ reipublicæ tenuerunt occupatum. Cum autem jam esset vespere, martyr relictus solus in custodia, psallebat : « Qui comedebant panes meos, magnificarunt super me supplantationem ». Et funibus extenderunt laqueum pedibus meis, et cogitaverunt supplantare gressus meos. Sed tu, Domine, Domine, præveni, et supplanta eos : et libera ab impiis animam meam : et de manu canis unicum meam. Quare nec consolationis expertem ejus animam rursus dexpexit is, qui e superis ei nectebat coronas, sed et multam se ejus curam gerere ostendit, et angelum ei misit media nocte : qui, cum prius illius animam jucunde recreasset, et deinde etiam corpus curasset, et pedes, qui male se habebant, sanasset, et tanquam cum quodam amico et concive suo amicissime esset locutus, et eum amplexus, longe alacriorem reddidit ad certamen.

XVIII. Mane ergo sedens dux in tribunali, jubet quibusdam ex iis, qui adstabant, ut sanctum tollentes e custodia (neque enim putabat fieri posse præ plagis, ut uteretur pedibus), ad suum deferant tribunal. Cum illi autem accessissent in custodiam,

statim fuit martyr, ut aquila, renovatus, non ablata senectute sed omnibus vulneribus. Neque enim opus habuit manu, quæ eum sustineret, aut ei omnino opem ferret ad ingrediendum, sed et leviter ingrediebatur, et pulchre movebatur, et erat revera testis fide dignus invictæ et omnipotentis Christi virtutis. Cum enim sic affectum dux aspexisset eminens, apud se mirabatur tacitus. Cum autem jam prope esset, eam rem vocabat magicam, et deos jurabat, et eos vocabat in testimonium eorum quæ dicebat. Quid est enim aliud, aiebat, quod et apud imperatorem ei prius tantam præbuit fiduciam, et nunc statim sopiit et obtudit acres dolores vulnerum, nisi aperta magia, et verba quæ ut plurimum curiose et sophisticè incantantur? Exhinc jam de Sergio spem abiciebat : et cum eum curasset quam proxime sistendum, si forte familiaritate eum sic alliceret, placide eum alloquens, et ad priorem revertens assentationem : Rem quandam, aiebat, arbitror divinam et incredibilem, quod in multis deliciis, et divitiis, et honestis moribus educatus, tam fortiter tuleris hoc tam grave tormentum. Sed ejus sermonem statim interrumpens martyr : Non sunt mihi, inquit, o iudex, tormentum præsentia, sed sacra propter Christum pompa, et festum celebre, me ad ipsum cælum jucundissime transmittens. Dux itaque adhuc magis desperans, sanctum transmittit in custodiam. Ipse autem interim operam dabat mensarum lautitiæ et lætitiæ, ut qui non solum iræ et crudelitatis sed etiam voluptatis vellet esse servus.

XIX. Cum autem viam rursus esset ingressurus, et ad Rosaphorum contenderet præsidium, ad quod tendens, a Sutis profectus fuerat, athletam rursus prioribus calceatum crepidis, a Tetrapyrgia duxit usque ad Rosapha. Cum autem eum eadem rursus luctantem necessitate vidisset martyrem, eandem, aut etiam majorem ostendere fortitudinem, et viam, quæ est a Suris usque ad Rosapha, cum ferreis illis crepidis citra laborem confecisse, omnino desperans fore ut mutaretur, jubet beati martyris caput amputari gladio. Ducitur itaque martyr a militibus ad locum consummationis. Magna autem multitudo virorum et mulierum et omnis ætatis consequebatur, ut eum viderent et decerantem, et vincentem, et coronatum. Quinetiam ipsæ quoque feræ, veluti captæ quodam amore athletæ, relictis propriis cavernis, eum placide et mansuete deducebant, illius quidem beatum iter quodammodo probantes, et commendantes, impios autem re ipsa arguentes, quod quem feræ sunt reveritæ, ipsi plane cæci interficiunt. Ille autem cum ab iis, qui eum ducebant, militibus breve aliquod tempus petiisset ad orationem, et ab illis impetrasset, ad suum statim Dominum totam animam extollit cum oculis. Deinde, cum ei revocasset in memoriam suam commiserationem ad eorum quo-

A Τῶν δὲ πρὸς τὴν φυλακὴν παραγενομένων, ἀετὸς ἦν ἐκ καινῆς ὁ μάρτυς οὐ τὸ γῆρας, ἀλλὰ τὰς πληγὰς πάσας ἀποξυτάμενος. Οὐδὲ γὰρ ἐδείθη χειρὸς ἀνεχούσης, ἢ τὸ παράπαν αὐτῷ συλλαμβανούσης πρὸς τὴν πορείαν, ἀλλὰ κούφως τε ἔβαινε καὶ σοβαρὸν ἐκινεῖτο, καὶ μάρτυς ἦν ἀληθῶς ἀξίπιστος τῆς ἀμάχου καὶ πανσθενοῦς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως. Οὕτω δὲ αὐτὸν ὁ δοῦξ ἔχοντα πόρρωθεν κατιδὼν, ἡσυχῇ καθ' ἑαυτὸν ἀπεθαύμαζεν· ὡς δὲ καὶ πλησίον γένοιτο ἤδη, μαγεῖαν τε τὸ πρᾶγμα ἐκάλει, καὶ θεοῦ ἐπώνυμυ, καὶ μάρτυρας αὐτοῦς ἐποιεῖτο τῶν λεγομένων. Τί γὰρ ἐστὶν ἕτερον, ἔλεγεν, ὃ καὶ παρὰ βασιλεῖ πρότερον αὐτῷ τσαύτην παρεῖχε τὴν παρρησίαν, καὶ νῦν πάλιν τὰς ὕβρεις τῶν πληγῶν δδύνας ἐχοίμισέ τε καὶ ἤμβλυενεν, ὅτι μὴ μαγεῖα σαφῆς καὶ λόγου περιέργως ὡς τὰ πολλὰ καὶ σοφιστικῶς ἐπαδόμενοι; Ἐντεῦθεν καὶ ἀπεγίνωσκεν ἤδη Σέργιον, καὶ τὸν ἄνδρα ὅτι ἐγγυτάτω παραστησάμενος, εἶ πως κἂν οὕτως ὑποκλέψῃ ταῖς οἰκειώσεσιν, ἡμέρως τε διατεθείς ὡς μάλιστα, καὶ τῆς προτέρας πάλιν πρὸς αὐτὸν θωπείας γενόμενος, θεῖόν τι, ἔλεγεν, ἡγοῦμαι καὶ ἄπιστον, πῶς ἐν πολλῇ θεραπείᾳ καὶ πλούτῳ καὶ ἡθεσιν ἄλλοις τραφεῖς, τὴν βαρυτάτην βάσανον ταύτην οὕτω γενναίως ὑπήνεγκας. Ἀλλὰ τὴν ὁμιλίαν εὐθὺς ὁ μάρτυς αὐτῷ ἐπικόψας· Οὐ βάσανός μου τὰ παρόντα, ὧ δικαστὰ, ἀλλ' ἱερὰ διὰ Χριστὸν πομπὴ καὶ πανηγυρίς πρὸς αὐτὸν με τὸν οὐρανὸν ἡδίστα παραπέμπουσα. Ὁ δοῦξ τοίνυν ἐπὶ πλεον αὐθις ἀπαγορεύσας, τῇ φυλακῇ παραπέμπει τὸν ἅγιον. Αὐτὸς δὲ περὶ τραπέζας εἶχε καὶ τὸν μεταξὺ πάντα καθυπάγει καιρὸν ὡσπερ οὐ θυμοῦ μόνον καὶ ὠμότητος, ἀλλὰ καὶ ἡδονῆς εἶναι βουλόμενος.

10'. Ἐπεὶ δὲ ἄπτεσθαι καὶ πάλιν ἰδοῦ ἔμελλε, καὶ πρὸς τὸ Ῥωσαφῶν ἠπειγέτο φρούριον, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπορῶν ὤρμητο, ταῖς προτέραις αὐθις τὸν ἀθλητὴν ὑποδείσας κρηπίσι, τὴν ἀπὸ Τετραπυργίας μέχρι Ῥωσαφῶν αὐτὸν ἤλαυνεν. Ὡς δὲ τῇ αὐτῇ πάλιν ἀνάγκῃ παλαίοντα, τὴν αὐτὴν ἢ καὶ μείζω καρτερίαν ἐπιδεικνύμενον εἶδε τὸν μάρτυρα, καὶ τὴν ἀπὸ Σουρῶν ἄχρι Ῥωσαφῶν ὁδὸν μετὰ τῶν σιδηρῶν κρηπίδων ἐκείνων ἀπονητὶ διανύσαντα, τὴν μεταβολὴν παντάπασιν ἀπογνοῦς, ξίφει τὴν μακαρίαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι κελεύει. D Ἄγεται μὲν οὖν ὑπὸ τῶν τῆς τάξεως λοιπῶν, ἐπὶ τὸν τῆς τελειώσεως τόπον ὁ μάρτυς. Ἀνδρῶν δὲ πολὺ τι πλῆθος καὶ γυναικῶν καὶ ἡλικίας ἀπάσης, ὡσπερ ἐν σκότῳ φωτὸς εἰς τὴν πόλιν προηγουμένου, πάντες ἐπηκολούθουν ὥστε ἀγωνιζόμενον αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ νικῶντα καὶ στεφανούμενον. Ἀλλὰ καὶ θῆρες ἄγριοι, καθάπερ τι ἐρωτικὸν καὶ οὗτοι πρὸς τὸν ἀθλητὴν παθόντες, τῶν οἰκειῶν ἀπάραντες φωλεῶν, ἡμέρως αὐτὸν καὶ προσηνῶς, παρέπεμπον, ἐκείνον μὲν τῆς μακαρίας ὡσπερ πορείας ἀποδεχόμενοι, τοὺς ἀσεβεῖς δὲ πράγματι διελέγχοντες, ὅτι ὄν καὶ θῆρες ἠδέσθησαν αὐτοὶ λίαν τυφλώσαντες ἀναιροῦσιν. Ὁ δὲ τοὺς ἄγοντας στρατιώτας βραχύντινα καιρὸν εἰς προσευχὴν αἰτήσας, καὶ παρ' ἐκείνων λαβὼν ὄλην εὐθὺς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην

μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν αἶρει καὶ τὴν ψυχὴν. Ἐἶτα τῆς οἰκείας συμπαθείας αὐτὸν ἀναμνήτας, ἤδη καὶ εἰς ἔλεον τῶν φονευτῶν ἐκείνων ἐξεκαλεῖτο, Ὁ μόνῃ, λέγων, ἀγαθότητι τὰ πάντα δημιουργήσας, ὁ κατ' εἰκόνα σὴν τὸν ἄνθρωπον διαπλάσας καὶ ἄρχειν τῶν ὁμοδούλων προχειρισάμενος, ὁ καὶ τὴν ἐντολὴν παραβάντας καὶ ἠθετηκότας σε τὸν δεσπότην, καὶ ἀγνώμονας περὶ τὸν εὐεργέτην ἀναφανέντας μὴ ἀπωσάμενος, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ δούλου μορφῆν ἀναλαβὼν, καὶ πάντα ἐκὼν ὑπομείνας, καὶ μηδὲ θάνατον τὸ τελευταῖον παραιτησάμενος αὐτὸς σύγγνωθι καὶ νῦν τοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμελήσασιν· καὶ τὸ παχὺ τοῦτο τῆς ἀσεθείας νέφος διατεμὼν, καὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ τυραννίδος τοὺς ἀθλίους ἐλευθερώσας φῶς τε θεῖον αὐτοῖς τῆς σῆς ἐπίλαμψον χάριτος, καὶ ἀνακάλεσαι πεπλανημένους αὐτοὺς τῷ μεγάλῳ καὶ θαυμαστῷ ὀνόματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου. Καὶ ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὲρ σοῦ, Δέσποτα, σφαγιαζομένους, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὸς τῇ προαιρέσει καὶ τὰ σώματα καταθύοντας ὡς ἱερεῖα δεκτὰ, ὡς θυσίαν εὐάρεστον πρόσδεξαι, καὶ εἰς τὸ σὸν θυσιαστήριον τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν εὐφρανόμενους εἰσήγαγε. Ταῦτα προσήξατο, καὶ φωνὴ τοῦτον ἐκείθεν αὐτίκα ἐκάλει· καὶ ταύτης ἀσμένως ἐκείνος καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀκούσας, τὸν τράχηλον εὐθύς ὡς ἥδιστα ὑποσχόν, τὴν μαρτυρικὴν ἐκτέμνεται κεφαλὴν, ἐβδόμῃν τότε τοῦ ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος, καὶ πρὸς τὸν καλοῦντα τρέχει Δεσπότην, καὶ πρὸς τοὺς στεφάνους ὄρα, καὶ φιλοτίμους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ ὑποταλεῖς ὑποδέχεται. Τῶν γε μὴν κατὰ θεῖαν τινὲς τῆς τελειώσεως συναληλυθότων, ἀνελόμενοι ταῖς χερσὶ, καὶ ὅσα νόμοι εἰς ταφὴν τελέσαντες, λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως παρ' αὐτῷ τῷ τῆς μαρτυρίας τόπῳ κατέθεσαν.

Κ'. Χρόνου δὲ συχνῶ διαγενομένου, τῶν θερμοτέρων τινὲς περὶ τὴν εὐσεβίαν, ἀπὸ τοῦ φρουρίου Σουρῶν ἀφικόμενοι, ὑφειλέσθαι τὸ τοῦ μάρτυρος λείψανον ἐπεχείρουν. Ὁ δὲ, εἴτε μὴ θέλων ἑαυτὸν ζημιῶσαι τὴν πόλιν, εἴτε μὴ ἀνασχόμενος τὸν κοινὸν θησαυρὸν ἴδιον γενέσθαι τινὸς, φλόγα μεγάλην ποιεῖται τῆς κλοπῆς μηνυτήν· καὶ πῦρ ἀναφθὲν ἐκείθεν, ἀθρόον δημοσιεύει τὸν δόλον, καὶ τὴν ζημίαν εὐθύς παραδείκνυσιν. Οἱ ἐν τῇ Ῥωσαφῶν τίνυν, πολεμίων ἐπιδημίαν τὸ πρᾶγμα εἶναι ὑπολαβόντες, ἐνοπίοι πάντες ἐκ τοῦ αἰφνιδίου τῷ τοῦ μάρτυρος ἐφίστανται τάφῳ. Καὶ μαθόντες ὅπερ ἦν, τὴν ὑφαίρεσίν τε διεκώλυον καὶ οὐκέτι οὐδὲ ἐπιμαίνας τῷ τόπῳ τοὺς ἀπὸ Σουρῶν ἠνεύχοντο. Ἐἶτα μέντοι πολλὰ δεηθέντας ὀψὲ καὶ μόλις παραμείναι βραχὺ συνεχώρησαν. Οἱ δὲ τὴν προεδρίαν μὴ ἀρχὴν ἔχειν μηδὲ ἄπρακτον βουληθέντες, ναὸν τινα μικρὸν ἐπὶ τῷ τάφῳ ἐδείμαντο, καὶ οὕτω μεθ' ἡδονῆς ἐπανῆκον τῷ δοῦναι μᾶλλον ἢ λαθεῖν, τὸν πρὸς τὸν ἀθλητὴν πόθον ἀρροσιώσαντες. Κατὰ μικρὸν δὲ τῆς περὶ τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εὐσεβείας ἐπιδιδούσης, ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν πεντεκαίδεκα τῆς πόλεως Ῥωσαφῶν εἰσὼ γενόμενοι ναὸν τε τοῖς ἀγίοις περιφανῆ ἀνιστώσι, καὶ τοῦτον καθιερώσαντες, ἐν αὐτῷ τὰ θεῖα καὶ μορ-

A que. qui illum occidebant, vocabat misericordiam, dicens: Qui sola bonitate omnia es fabricatus, qui genus humanum ad tuam imaginem effinxisti, et præfecisti omnibus: qui etiam, cum tuum transgressi essent præceptum, et te Dominum contempsissent et in benefactorem ingrati apparuissent, eos non repulisti, imo propter nos homo factus es, et servi formam accepisti, et omnia voluntarie sustinuisti, et nec mortem quidem postremo recusasti, ipse quoque nunc ignosce iis, qui in nos peccaverunt, et hac crassa nube impietatis discussa, et a tyrannide inimici liberatis miseris, illucesce eis divina luce tuæ gratiæ, et revoca eos errantes magno tuo et admirabili nomine et veritate. Porro autem nos quoque, qui pro te, o Domine, maectamur, ipsasque animas et corpora nostra sponte sacrificamus, suscipe tanquam acceptas hostias et gratum sacrificium, et ad aram tuam, quæ est supra cælos, introduce lætantes. Hæc oravit; et eum statim vox illinc vocavit. Quam cum ille lubenter et cum voluptate audiisset, collum protinus alacriter porrigens, truncatur martyrico capite, septimo mensis Octobris: et currit ad vocantem Dominum, a quo coronas, easque magnificas et præclaras suspicit. Ex iis autem nonnulli, qui ad spectandam venerant consummationem, cum pretiosum illud corpus piis et optantibus sustulissent manibus, et peregissent ea, quæ de more sunt in sepultura, præclare et magnifice deposuerunt apud ipsum locum martyrii.

τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα εὐλαβέσιν ἅμα καὶ ποθοῦσαι; λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως παρ' αὐτῷ τῷ τῆς μαρτυρίας τόπῳ κατέθεσαν.

C XX. Cum autem multum intercessisset temporis, quidam ex iis, qui erant pietate ferventiores, venientes a præsidio Surorum, aggressi sunt surripere reliquias martyris. Ille autem, seu non volens damno afflicere civitatem, seu non sustinens communem thesaurum esse alicujus proprium, magnam flammam effecit furti indicem: et ignis illic accensus, dolum manifeste publicans, damnum repente ostendit. Qui igitur erant in civitate Rosaphorum, opinati adventum hostium eo significari, armati omnes statim adveniunt ad sepulcrum martyris. Qui cum rescivissent id quod erat, et ne auferrent prohibuerunt, et non passi sunt Surenos amplius manere in eo loco. Illi autem cum nolent frustra et inutiliter advenisse, parvum quoddam templum in sepulcro extruxerunt: et sic cum gaudio redierunt, dando, magis, quam accipiendo, suo in sanctum desiderio satisfacientes. Paulatim autem crescente pietate in Salvatorem et Dominum nostrum Jesum Christum, episcopi numero quindecim, ingressi civitatem Rosaphorum, insigne templum sanctis exstruunt et cum id consecrassent, in eo deposuerunt divinas martyrum reliquias; ad gloriam Dei, et Domini nostri Jesu Christi, quem decet honor, potentia, majestas et

magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Α τυρικά κατέθεντο λείψανα εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ, κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

CERTAMEN S. DEMETRII MARTYRIS

THESSALONICÆ IN MACEDONIA.

Tomo sequenti, in *Supplemento ad Metaphrastem*, exstant celeberrimi martyris Acta varia a Cornelio Bixio in Octobri Bollandiano ad diem 8 collecta. Inter ea legitur opus Symeonis Metaphrastæ quod ibi videsis; commentarius enim Actis S. Demetrii præfixus partem a toto avelli non sinit.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ, ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΠΑΓΙΤΟΥ.

VITA ET CONVERSATIO SANCTI DIONYSII AREOPAGITÆ EPISCOPI ATHENIENSIS.

(Opp. Dionysii Areop., t. II, p. 589.)

Olim quidem fides sita erat in figuris, et ænigmatibus, et nube umbræ tecta erat lux veritatis. Postquam autem nostræ salutis magnum peractum fuit mysterium, et qui finxit singulatim corda nostra, suæ benignitatis in nos misericordia, citra peccatum natus est sicut nos: et alia subiit, quæ sunt humanæ imbecillitatis, ut ego primam reciperem nobilitatem; et postremo condemnatus fuit morte crucis: et ne dicam singula (sunt enim multa intermedia œconomiae carnis susceptæ mysteria) finem accepit corporea conversatio; incipit autem spiritualis; et in cælum ascendit meus Christus, et ad sedem paternam revertitur; et, qui ex ipso procedit, Spiritum demittit discipulis, ut essent duces gentium infidelium. Per quem beatus quoque Paulus ex umbra deductus fuit ad veritatem. Tunc is, zelo Christi percitus, quemadmodum ipse captus fuit ad pietatem, ita etiam orbem terræ ad se studebat attrahere, et Christo per fidem conjungere. Et ut ea omittam quæ ab ipso Amphipoli facta sunt, et in Thessalia, et omnibus in locis, in quibus ejus sermo, perinde ac quædam sagena, multos venatus est ad pietatem, eorum solum meminero, quæ Athenis facta sunt, per quæ etiam ab Apostolo ipso vere magnus captus fuit Dionysius^ε; qui, patriam quidem claram et parentes claros consecutus, ad magnam pervenit gloriam. Nam justi quidem erant, si ulli ex Atheniensibus, ne dicam soli, ita ut justitia insigne illis esset, æqui amicis,

Β Πάλαι μὲν ἐν τύποις ἦν τὰ τῆς πίστεως καὶ αἰνιγμασι, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος τῷ τῆς σκιᾶς νέφει συνεκαλύπτετο. Ἐπεὶ δὲ τὸ μέγα τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐπραγματεύθη μυστήριον, καὶ ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν τῷ τῆς οικείας περὶ ἡμᾶς ἀκτω χρηστότητος ἀναμαρτήτως γέγονεν ὡς ἡμεῖς· τὰλλα τε ὑπῆλθεν, ὅσα τῆς ἀνθρωπίνης ἐστὶν ἀσθενείας, ἐν' ἐγὼ τὴν πρώτην ἀπολάβω εὐγένειαν· καὶ τέλος τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον κατακρίνεται· καὶ ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγω, (πολλὰ γὰρ τὰ ἐν μέσῳ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ μυστήρια·) πέρας τὰ τῆς σωματικῆς ἐνόημίας δέχεται· τὰ δὲ τοῦ πνεύματος ἀρχεται· καὶ εἰς οὐρανοὺς ὁ ἐμὸς Χριστὸς ἀναφέρεται· καὶ πρὸς τὸν πατρικὸν ἐπάνεισι θρόνον· καὶ τὸ ἐκπορευόμενον αὐτοῦ Πνεῦμα ἐπὶ τὴν τῶν ἀπίστων ἐθνῶν καταπέμπει τοῖς μαθηταῖς ὁδηγίαν, δι' οὗ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀπὸ τῆς σκιᾶς ἐχειραγωγῆθη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τότε δὴ τότε ζήλω τῷ περὶ τὸν Χριστὸν οὗτος ἀλοῦς, ὃν ἐζωγρήθη τρόπον πρὸς τὴν εὐσέθειαν, τοῦτον καὶ τὴν οἰκουμένην ἔσπευδεν ἐπισπάσασθαι, καὶ Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως οικειώσασθαι. Καὶ ἵνα τὰ ἐν Ἀμφιπόλει καὶ Θεσσαλίᾳ παρῶ, καὶ ἐν οἷς ὁ τοῦτου λόγος, ὡσπερ τις σαγήνη, τοὺς πολλοὺς πρὸς τὴν εὐσέθειαν ἤγαγε, τῶν ἐν Ἀθήναις μόνων μνησθῆσομαι, δι' ὧν θήραμα τῷ Ἀποστόλῳ καὶ ὁ μέγας ὄντως καθίσταται Διονύσιος· ὃς πατρίδος μὲν ἐπιφανοῦς, ἐπιφανῶν δὲ καὶ γεννητόρων τυχῶν, ἐπὶ μέγα δόξης ἀφίκετο. Δίκαιοι μὲν γὰρ, εἴπερ τις Ἀθηναίων, ἵνα μὴ λέγω μόνον· καὶ δικαιοσύνη τοῖς γονεῦσιν ἦν τὸ ἐπίσημον, φίλοις

^ε Act. xvii.

ἐπεικεῖς, ἡμεροὶ τοῖς ξένοις, τοῖς οἰκειοῖς φιλόφρονες, χρηστότης αὐτοῖς οὐκ ἐπίδειξις, ὑποκαθημένη ὡς τὰ πολλὰ τὴν σκαιότητα ἔχουσα, ἀλλὰ τι σαφὲς γέννημα τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ἐνδον χαρακτῆρ διαθέσεως. Ἐπειδὴ δὲ Ἀθήνησι Παῦλος ἐγένετο, καὶ τοῖς Ἐπικουρείοις τὰ Πυθαγόρου κρατύνουσι συμβαλῶν, ἔργου εἶχετο τῷ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ ἀποστῆσαι δογμάτων, καὶ μεταθεῖναι πρὸς τὴν εὐσέβειαν, τοὺς τῶν εἰδώλων καταστρέφεσθαι ναοὺς, καὶ πείσαι Ἀθηναίους ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἀναστήσεσθαι μέλλειν, καὶ δίκας τῶν αὐτοῖς εἰργασμένων εἰσπραχθήσεσθαι· οὗτοι δὲ, τῶν ἄλλων ἅτε δεισιδαιμονέστερον διακείμενοι, καὶ εἰς πολλὰς δόξας καὶ πίστεις μεριζόμενοι, μυχτηρίζειν αὐτὸν ἐπεχείρουν, καινῶν τινῶν καὶ ξένων δαιμονίων καταγγελέα καλοῦντες· ὅπως δὲ μὴ μυχτηρισμῷ μόνον παρ' αὐτῶν βάλλοιοτο, ἀλλὰ τι καὶ τῶν ἀνιαρῶν ὑποσταίῃ δίκας τῶν ὑπ' αὐτοῦ κηρυττομένων διδοῦς, ἐπιλαθόμενοι αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤγαγον· ὅς τόπος μὲν ἦν συναγωγῆς, καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἔτι καθίστατο δικαστήριον. Εἰ γὰρ καὶ Ῥωμαῖοι πάντων τότε ἐκράτουν, ἀλλ' Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους αὐτονόμους ἀφῆκαν. Εἴρηται δὲ μυθικῶς οὕτω, καθάπερ ἐκεῖνοί φασιν, ἀπὸ τοῦ δίκην ἐν αὐτῷ τὸν Ποσειδῶν κατὰ τοῦ Ἄρειος ὑποσχεῖν, ὅτι τὸν τούτου υἱὸν ἀπέκτεινεν Ἀλιθρόθιον. Ἀγαγόντες οὖν αὐτὸν (ἐπεὶ καὶ τῷ τῶν θρόνων ὕψει, καὶ τῇ καταργουμένῃ σοφίᾳ μέγα ἐφρόνουσιν, καὶ ἅμα τῶν γινομένων ἀκραταὶ καὶ κριταὶ προεκάθηντο· ὧν εἷς καὶ Διονύσιος ἦν, κἀν τοῖς λόγοις κἀν τοῖς δικαστηρίοις τὸ πλεῖστον ἀποφερόμενος)· «Τίς ἡ καινὴ αὕτη καὶ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη, ἢ πρὸς τὸν Παῦλον ἔφησαν, « διδασχῆ, καὶ τὰ σοφὰ καὶ περινενοημένα σοφίσματα; καὶ τίς ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς; καὶ ὁ ἐπὶ ξύλου ζωοδότης καὶ κριτῆς εὐθουόμενος; ξενίζοντα γὰρ τινα φέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. Βουλόμεθα οὖν γινῶναι, τί ἂν βούλοιοτα ταῦτα, καὶ πρὸς ὃ φέρουσι. » Καὶ ὅς, τὸ πρῶτον ἐπαίρων τε ἅμα τὰ ἐκείνων καὶ δι' ἐπαίνου τιθέμενος οἶον εἰκὸς, ἵνα μὴ τοῖς ἀήθεσι καὶ ξένοις λόγοις τραχύνοντο (θυμὸν γὰρ ὑποστρέφει, φησὶν, ἀπόκρισις ὑποπίπτουσα)· « Ἄνδρες, εἶπεν, Ἀθηναῖοι, περὶ ὧν πυνθάνεσθε, ὕστερον, εἰ δοκεῖ, διηγήσομαι· νῦν δὲ κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. Διερχόμενος γὰρ καὶ τὰ σεβάσματα ὑμῶν ἀναθεωρῶν, εὔρον καὶ βωμὸν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· Ἄγνωστῷ Θεῷ. Ὅν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν· εἰ ἄρα ψηλαφήσετε αὐτὸν, καὶ εὔροιτε, καὶ γε οὐ μακρὰν ἀφ' ἐκάστου ὑμῶν ὑπάρχοντα. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. » Τούτων ἐκεῖνοι ἀκούσαντες, καὶ ὅτι πλήρης ὁ λόγος κομφῆς ἐτύγχανεν διανοίας, οἷα βροντῆς ἤχῳ καταπλαγέντας, ἀφωνίᾳ συνείχοντο. Ὅψὲ δὲ καὶ μόλις « Ἀκουσόμεθά σου τῆ ὕστεραία, » ἐπιφθεγξάμενοι, τοῦ δικαστηρίου τοῦτον ἀφῆκαν. Ἐξείσιν οὖν ὁ Παῦλος οὐ κενὰ ἰς χερσὶ, τὸ ἀδόκον· ἀλλ' ἐφεπόμενον τὸν πρόεδρόν τε καὶ κορυφαῖον τῆς τῶν σοφιστῶν συμμορίας παραλαβῶν, τὸν μέγαν τοῦτον φημι Διονύσιον· καὶ ὡσπερ τις Ὀλυμπιονίκης ἢ στρατηγός, τῆς ἰδίας γλώττης τρόπαον

A mansueti hospitalibus, benigni in familiares, et vera bonitas erat eis bonitas, non ostentatio, quæ habet improbitatem magna ex parte insidiantem; imo quidam apertus animæ fœtus, et character internæ affectionis. Postquam autem fuit Paulus Athenis, et congressus cum Epicureis et Stoicis, qui Pythagoræ dogmata sectabantur, instabat operi, nempe ut eos abduceret a dogmatibus impietatis, et traduceret ad pietatem, et everteret templa simulacrorum, et persuaderet Atheniensibus, fore ut resurgerent in ultimo die iudicii, et darent pœnas eorum quæ fecissent: ii, ut qui essent aliis affecti superstitiosius, et in multas divisi essent opiniones, aggrediebantur eum subsannare, vocantes eum annuntiatorem novorum quorundam dæmoniorum. Ne autem ab eis appeteretur sola subsannatione, sed molestum etiam aliquid sustineret, dans rationem eorum quæ ab ipso prædicabantur, apprehendentes eum duxerunt in Areopagum, qui tunc quidem erat locus congregationis, et Athenarum erat adhuc iudicium. Nam etsi tunc Romani in omnes obtinerent imperium, Athenienses tamen et Lacedæmonios sui juris demiserant. Fabula autem, sicut ipsi dicunt, nomen accepit, quod Neptunus in eo contra Martem causam suslinuerit, quod hujus filium Halirrothium occidisset. Cum eum ergo adduxissent in illorum conspectum, qui et propter sedium altitudinem, et, quæ evacuat, sapientiam, se magnifice circumspiciebant: et simul eorum quæ fiebant, auditores et iudices præsidebant, quorum unus etiam erat Dionysius, cujus et in dicendo, et iudicando præcipuæ erant partes: « Quænam est hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina, » Paulo dixerunt, « sapientiaque et ingeniosa decreta? et quis est Jesus Deus et homo, et in ligno vitæ dator et iudex, a quo in jus vocatur quilibet redditurus rationem? Quædam enim nova et aliena deferis ad aures nostras. Volumus ergo scire, quid hæc sibi volunt, et quo tendunt. » Ille autem res eorum primum extollens et laudans, ne insuetis et alienis verbis irritarentur (iram enim, ait ille, avertit se submittens responsio ^b): « Viri inquit, Athenienses, de iis quæ interrogatis, postmodum si ita videbitur disseram: nunc autem per omnia quasi superstitiosiores vos video. Transiens enim, et aspiciens ea quæ colitis, inveni etiam aram, in qua inscriptum erat: *Ignoto Deo*. Quem ergo ignorantes colitis, eum annuntio vobis; si eum forte contrectaveritis, et inveneritis, etsi non sit longe ab unoquoque vestrum. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus. » Hæc cum illi audissent, quoniam gravibus sententiis plena erat oratio, tanquam sono tonitru essent obstupefacti, elingues et muti evaserant. Cum autem vix tandem dixissent: « Audiemus te postridie, » eum dimiserunt e iudicio. Egreditur ergo Paulus, non inanibus, ut vulgo dicitur, manibus, sed secum accepto, qui eum seque-

^b Prou. xv.

batur, præside, et classis sophistarum principe, hoc magno, inquam, Dionysio. De quo, tanquam quispian victor Olympicus, aut dux exercitus, suæ linguæ erexit trophæum, et hunc fructum collegit ex oratione quam habuit ad Athenienses. Iis enim, quæ de Jesu dicebantur a præcone veritatis, cum a se prius visam in tempore passionis innovationem sibi ipsi explicuisset luminarium, et hanc humanam despexisset sapientiam, sectatur verbum veritatis, et adjungitur Apostolo; et regenerationis lavacro consummatus, fit simul discipulus, et præco Christi, qui est primus doctor veritatis. Et cum primas fidei exercitationes et disciplinas a beato percepisset Hierotheo, et in verbo, et in vita ab eo docetur, et sancti Spiritus communionem ab eo consequitur. Deinde ascensiones in corde suo disponens, philosophatur veritatem; quærit cum veritate, de anima, de corpore, ac de substantia rerum gerendarum: mortificat omnia membra sua, quæ sunt super terram, carnis multas leges constituens ad obediendum spiritui; docet aures auscultare quæ divina, et quæ sunt de Deo audienda; iis autem quæ sunt extra ea, divinum metum inexorabilem adhibet janitorem: et totum oculum traducit ad veritatem contemplantam. Quod autem ad linguam pertinet, etsi non in iis, in quibus oportebat, olim edocta fuerat, philosophice tamen et Attice, multaque cum diligentia erudita erat. Itaque brevi Dionysius (o miraculum) superat omnes, qui præcesserant: et cum potestatem non subfuratus esset, sed per gradus transiisset inferiores, pulchre pasci didicisset, ad superiora mox pervenit, et pascit postea cum experientia; et cum modeste parere didicisset, imperat modestius; et cum docuisset cum veritate, obiissetque omnes boni ordinis partes, tandem ei mandato Athenarum pontificatu, clavis præsidet Ecclesiæ, ostenditque suum generosum animum, et pugnat pro grege: expellitque bestias, et ejus, quod morbo laborat, curam gerit, et quod longe est remotum reducit: et, ut semel dicam, sicut ejus magister, de Trinitatis divinitate disseruisset, clare tractat

Cum vero ad tantam pervenisset gratiam, ut quando Deiparæ, quod Deum suscepit corporis emigravit spiritus, simul adesset cum apostolis, qui per spiritum et nubem ad hanc sacram accesserant sepulturam, non amplius existimavit oportere una civitate, nempe Athenis, circumscribere tales opes gratiæ; sed volens multiplicare talentum, et sequi sui magistri vestigia, relictis Athenis, et terra et mari multa passus gravia, nec tamen ab eis retardatus, sed supernarum rerum contemplatione inferis omnibus superatis, ad regiam urbem pervenit Romam; et accedit quidem ad Clementem, qui tunc sedem tenebat apostolicam, quique a magno Petro fuerat edoctus, et cui ab illo fuerat credita sedes. Ad eum ergo accedit Dionysius, et cum ei suum exposuisset Evange-

A αὐτὸν ποιησάμενος καὶ καρπὸν τοιοῦτον τοῦ πρὸς Ἀθηναίους λόγου θερίσας. Τοῖς γὰρ παρὰ τοῦ τῆς ἀληθείας κήρυκος περὶ τοῦ Ἰησοῦ λεγομένοις τὴν προοραθεῖσαν αὐτῷ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τῶν φωστήρων καινοτομίαν συμβαλὼν ἑκείνος, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης σοφίας ὑπεριδὼν, τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας γίνεται, καὶ τῷ Ἀποστόλῳ συντίθεται· τῷ τε λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας τελειωθεὶς, μαθητῆς ὁμοῦ καὶ κήρυξ Χριστοῦ τοῦ πρώτου τῆς ἀληθείας διδασκάλου καθίσταται. Καὶ τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας διατριβῶν, καὶ παιδείας τῷ μακαρίτῃ κοινωνήσας Ἱεροθέῳ, βίον ὑπὸ τούτῳ καὶ λόγον παιδεύεται· καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας καταξιούται, καὶ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ ἀνατιθέμενος, φιλοσοφεῖ τὴν ἀλήθειαν· ζητεῖ μετὰ τῆς ἀληθείας περὶ ψυχῆς, περὶ σώματος, περὶ τῆς τῶν πρακτέων ὑπάρξεως· πάντα νεκροῖ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πολλὰ τῇ σαρκὶ νομοθετήσας, εἰς ὑποταγὴν τοῦ πνεύματος· παιδαγωγεῖ τὴν ἀκοήν ὅσα θεῖα καὶ περὶ Θεοῦ ἐνωπίσασθαι· τοῖς δὲ τούτων ἐκτὸς τὸν θεῖον φόβον θυρωρὸν ἐφίστησιν ἀπαραίτητον ὄλον μετάγει τὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὰ γὰρ τῆς γλώττης, εἰ καὶ μὴ ἐν οἷς ἐχρῆν πρότερον, ἀλλ' οὖν φιλοσόφως τε καὶ Ἀττικῶς καὶ πρὸς ἀκρίθειαν ἐνεπεπαίδευτο. Καὶ, ὡ τοῦ θαύματος! ἐν βραχεῖ πάντας ὑπερβαίνει τοὺς ἔμπροσθεν, οὐ κλέψας τὴν ἐξουσίαν οὐδὲ ἀρπάσας, ἀλλὰ τοὺς κάτω βαθμοὺς διεξελθὼν. Καὶ τὸ ποιμαίνεσθαι καλῶς ἐκμαθὼν, τῶν ἄνω ταχὺ γίνεται, καὶ ποιμαίνει μετὰ τῆς πείρας ὕστερον· καὶ ἐπεικῶς ἀρχεσθαι μαθὼν, ἀρχει ἐπεικέστερον· καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας διδάξας, διὰ πάσης τε ἐλθὼν εὐταξίας, τέλος τῆς τῶν Ἀθηναίων πιστευθεὶς προεδρίαν, τῶν οἰάκων τῆς Ἐκκλησίας ὑπερκαθέζεται· τό τε τῆς γνώμης γενναῖον ἐπιδεικνύει, καὶ προπολεμεῖ τῆς ποίμνης, καὶ ἀποσοβεῖ τοὺς θῆρας, καὶ τοῦ νενοστηκότος ἐπιμελεῖται, καὶ τὸ μακρυνθὲν ἐπανάγει· καὶ συνελόντα φάσαι, πᾶσι τὰ πάντα κατὰ τὸν αὐτοῦ διδασκαλὸν γίνεται. Οὕτω τε διδάξας, καὶ τὴν Τριάδα θεολογήσας, σαφῶς περὶ τῶν ἄλλων διαλαμβάνει δυνάμεων.

omnibus sit omnia ¹. Cum sic autem docuisset et de supernis virtutibus.

D Καὶ εἰς τοῦτο χάριτος ἐλθὼν, ὡς, ἦνίκα τὸ πνεῦμα τῆς Θεοτόκου σώματος ἐξεδήμει, τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος καὶ νεφέλης τῆ ἱερᾶ τούτου ἐπιστάτη ταφῆ συμπαρεῖναι· οὐκ ἔτι δεῖν ὥστε μιᾶ πόλει ταῖς Ἀθήναις τὸν τοσοῦτον περιγράψαι πλοῦτον τῆς χάριτος· ἀλλὰ τὸ τάλαντον πολυπλασιάσαι βουλόμενος, καὶ κατ' ἴχνος ἐπεσθαι τῷ διδασκάλῳ, τὰς Ἀθήνας ἀπολιπὼν, πολλὰ μὲν κατὰ γῆν παθὼν, πολλὰ δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπομείνας τὰ δυσχερῆ καὶ μηδὲ ὑπὸ τούτων κατασχεθεὶς, ἀλλ' ὑπὲρ τὰ κάτω πάντα τῇ τῶν ἄνω θεωρίᾳ γενόμενος, τὴν βασιλίδα Ῥώμην καταλαμβάνει. καὶ πρόσεισι Κλήμεντι τὸν ἀποστολικὸν τηρικαῦτα θρόνον διέποντι· ὃς Πέτρῳ τῷ μεγάλῳ ἐφοῖτα, καὶ τὸν θρόνον ὑπ' ἐκείνου πεπίστευτο. Τούτῳ οὖν πρόσεισι Διονύσιος, καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸν προσαναθεὶς Εὐαγγέλιον τό τε τῆς διακονίας

¹ 1 Cor. ix, 22.

ἔργον ὡς ὁμοτρόπῳ καὶ ὁμογενέσιν κοινωνήσας, ὑπὸ τούτου προτρέπεται καὶ πρὸς ἑσπέρια μεταβῆναι μερῆ· ἄλλους μὲν οὖν τῶν ἐπομένων αὐτῷ λειτουργῶν ἀλλαγῶν τῶν κωμῶν τε καὶ πόλεων διανείμας, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον εὐαγγελίζεσθαι παρεγγυησάμενος, Ῥουστικὸν αὐτὸς καὶ Ἐλευθέριον, τὸν μὲν ἱερωσύνης χρίσματι, διακονία δὲ τιμημένον τὸν Ἐλευθέριον, συνεργούς, καθάπερ ὁ μέγας Ἀπόστολος Σιλουανὸν καὶ Τιμόθεον, παραλαβὼν, καὶ τοὺς ἑσπερίους καταλαβὼν Γαλάτας, οὐ διδασκῆς μόνον ῥήμασιν, ἀλλὰ καὶ σημείων ἔργοις ἀποστολῆς ἔργον εἰργάζετο, μέσος τοῖς καθ' ἑκάστην συνιούσιν ἐκφαινόμενος, τοὺς τε τῆς εὐσεβείας λόγους ἀδιαλείπτως ἀνακινῶν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος ἐπίγνωσιν τοὺς ἀκροατὰς ἐπαγόμενος. Οὕτως οὖν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας κηρύσσόμενος, καὶ τῆς μὲν θείας κρατυνομένης πίστεως, δαιμονικῆς δὲ πάσης ἀπάτης ἐκ ποδῶν γινομένης, τῶν ἐπὶ τούτῳ τινὰ συνόντων, Λουκιανὸν φημι τὸν ἀσίδιμον, ὃς καὶ τῆ τοῦ πρεσβυτέρου ἀξία ἐτετίμητο, (συνήπτοντο γὰρ αὐτῷ πολλοὶ τῶν ἀρετῆς μεταποιουμένων· τῷ ὁμοίῳ, φασὶ, τὸ ὁμοίον·) πρὸς τὴν τῆς Βελουσακένσις νήσου πόλιν ἐκπέμφσας κηρύξοντα τὴν εὐσέβειαν, αὐτὸς ἅμα Ῥουστικῷ καὶ Ἐλευθερίῳ, τὴν Γαλλίαν λιπὼν, ἀνωθεν αὐτῷ κεχρηματισμένον, ἐν Παρισίᾳ λεγομένη τῇ πόλει γίνεται, ὡς ἂν μετὰ παρβήσιας αὐτῆ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐγκατασπείραντι, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀναδησαμένῳ στέφανον, μετὰ παρβήσιας καὶ τῷ ἀγωνοθέτῃ παραστῆναι Θεῷ γένηται, ὃ δὲ τῶν ἐφετιῶν αὐτῷ τὸ ἀκρότατον· καὶ ὁ μολὶ προῖων ὁ

λόγος δηλώσειεν.
 Ἐν τοίνυν τῇ Παρισίᾳ ταύτῃ γενόμενος, καὶ πλήρη τὴν πόλιν ἀπιστίας εὐρών, κάλλει μὲν καὶ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν ἐν αὐτῇ πολὺ τι τῶν μεγάλων πόλεων ἀπολειπομένην· τῇ δὲ ἀσέβειᾳ τοσαύτῳ πασῶν κρατοῦσαν, ὅσῳ μηδὲ παρα αλεῖν δύνασθαι ἀπηνέσι τε πάντοθεν ἀπειλημένην οἰκίτορσι, καὶ ὡσπερ τινὲ τειχίῳ περιπεφραγμένην ἰσχυρῶς τῇ ἐκείνων ὠμότητι, καὶ ταύτην ἀντ' ἄλλου τινὸς φυλακτηρίου προΐσχυσαν· ἄλλως τε δὲ καὶ ὅτι πρὸς καρπῶν ἀπάντων φορὰν γόνιμος ἦν ἡ πόλις, καὶ τοῖς φιλοτίμοις πᾶσιν εὐθηνόουσα καὶ περιττοῖς, ὃ καὶ μᾶλλον τοὺς πολίτας ἤλειπεν εἰς κακίαν· ἐν αὐτῇ τοίνυν οὕτως ἐχούσῃ γενόμενος, περιφεῖ ἀνερευνῶν, εἴ που τινὰ πρὸς ἡσυχίαν εὐροι τόπον ἑαυτῷ ἐπιτήδειον. Καὶ δὴ τὸν ζητούμενον τυχὼν ναὸν, εὐθύς ὡς ἡ δύναμις εἶχε, καὶ οἷα ἐν ἀλλατρίᾳ ξένος ὢν ἐκεῖνος καὶ ἐπηλυσ, καὶ πολλοὺς ἔχων τοὺς ἀντικειμένους διὰ τὸ ἑτερόδοξον, ἀνεγείρει εὐκτήριον καὶ ναὸν, αὐτόχρημα σωτηρίαν ψυχῶν. Πάμπλου γάρ τι πλῆθος θεοσεβῶν ἐν τούτῳ συναγαγὼν, καὶ θύτας καθαρῶς τῷ Θεῷ παραστησάμενος, ποιμνὴν ἀγίαν, ὡς εἰπεῖν, τὸν ναὸν ἀπειργάσατο, ἧς ποιμνὴν οὗτος οὐ μισθωτός· πάντα τὸν ἀπιστία πλανώμενον τῇ τῆς ἀληθείας σύριγγι πρὸς πίστιν ἀνακαλούμενος, καὶ τοὺς μὲν τῇ πλάνῃ νοσοῦντας τοῖς σωτηριώδεσι τῶν Γραφῶν φαρμάκοις ἰόμενος, τοὺς δὲ ἤδη συντετριμμένους τῇ διδασκαλίᾳ καταδεδυμένων

Alium, et opus sacri ministerii, ut qui esset iisdem moribus et sententia communicasset, ipse eum adhortatur ut transeat ad partes occidentales. Cum ex iis ergo, qui eum sequebantur, ministris per vicos et civitates alios alibi distribuisset, et salutare Dei Evangelium jussisset prædicare, ipseque Rusticum et Eleutherium, illum quidem chrismate sacerdotii, hunc autem, nempe Eleutherium, honestatum diaconatu, accepisset adjuutores, non secus ac magnus Apostolus Sylvanum et Timotheum, et ad Gallos venisset occidentales, non solum verbis doctrinæ, sed etiam signorum operibus fungebatur munere apostolatus, medius apprensus iis qui in unaquaque civitate conveniebant, et de pietate verba faciens sine intermissione, et inducens auditores ad agnitionem ejus, qui ipsos creavit. Cum sic ergo veritatis verbum prædicaretur, et divina quidem fides confirmaretur, amoveretur autem omnis fraus dæmonum, quemdam ex iis qui cum eo versabantur, inelytum, inquam, Lucianum, qui etiam presbyteri dignitate erat ornatus (eum enim sequebantur multi ex iis qui virtutem amplectebantur; simile enim, ut dicitur, simili delectatur), misit ad civitatem Insulæ Belvacensis, prædicaturum pietatem; ipse vero simul cum Rustico et Eleutherio Gallia Cisalpina relicta, cum hoc responsum habuisset ab angelo, venit in civitatem, quæ dicitur Parisii, ut cum in ea verbum seminasset pietatis, et redimitus esset corona martyrii, cum fiducia sisteretur coram Deo agonotheta, quod equidem ei in votis erat, et hoc in sequentibus narrare satagam.

Cum ergo venisset ad hanc Parisiorum civitatem, et eam invenisset plenam incredulitate; quæ eorum quidem, quæ in ipsa erant, pulchritudine et excellentia civitatibus magnis erat longe inferior, impietate autem adeo erat omnibus superior, ut ne possent quidem cum ea conferre, undique ab immanibus occupata habitatoribus, et tanquam vallo aliquo valde munita illorum crudelitate, et eam opponens, tanquam aliquod aliud præsidium. Adde quod cum omnium fructuum esset fertilissima, et abundaret maxima rerum omnium copia, cives suos magis incitabat ad vitia. Cum in hanc ergo sic affectam venisset civitatem, obibat perscrutans si quem locum aptum inveniret ad quietem. Quod autem quærebat consecutus, pro viribus statim templum habuit: et ut qui in regione aliena esset hospes et advena, et multos haberet adversos propter diversitatem opinionis, excitat oratorium et templum, quod plane erat salus animarum. Nam cum maximam piorum multitudinem in eo congregasset, et pueros sacrificatores Deo exhibuisset, sanctum gregem, ut semel dicam, templum efficit; cujus ipse erat pastor non mercenarius: quemlibet, qui errabat incredulitate, veritatis fistula ad fidem revocans, et eos qui errore ægrotabant, curans salutaribus medicamentis Scripturarum: eos autem, qui jam erant contriti,

doctrina alligans, et ad veram ducens sanitatem. Sed ut certa nobis via procedat oratio, hoc quoque ejus admirabile, ut ex illius epistolis sciri potest, narrabo. Plures quidem erant Dionysio therapeutæ, unus autem ex iis erat etiam Demophilus, qui civis erat provinciæ Atheniensis, habituque et vita monachus; monachatum autem ei imposuerant puræ et sacris initiantes manus Dionysii; ordo hic et ministerium viro isti a Dionysio, ut præesset januis templi.

Hic ergo Demophilus cum aliquando vidisset suum presbyterum, quemdam impium atque peccatorem ad poenitentiam conversum, illique procidentem misericorditer excepisse, minime leviter ferens, at exacerbatus et intra sacrarii adyta existens quæ ingredi nequaquam tutum, neque attingere sanctum, Sancta sanctorum publice ludibrio haberi facit, bonum autem illum sacerdotem et mansuetum plagis intolerabilibus subjicit, atque in faciem percutiens obnititur, et cum magna reverentia accedentem, audacter calcibus repellit, impium ac scelestum dicens eum qui ex misericordia populi ignorantias despiciere statuisset, et Dionysio episcopo, atque pastorum principi, quasi magnum quid ad virtutem effecisset, describit quod acciderat, susque deque jactans in illa audaci epistola, quod non tam seipsum quam Deum ultus esset. Quid ergo ille? Num, ut vulgus solet, fuit animo perturbatus? aut reputatus est vel parum quid omnino mutavisse de ea bonitate quæ ei coaluerat? Hoc minime dici potest. Neque enim facta ultus est eum, qui peccaverat; sed facta et sermone salutari erudiit, quæ simul ad virtutem et omnem moderationem informat et componit, illam scribens epistolam, et exemplum mansuetudinis, Aaron, David, et alios adducens. Cujus ut omitam aliam ad bonum exhortationem, meminero certe visionis, quam ei narrat, ut quæ sancto Carpo apparuerit. Sic autem se habet ad verbum.

Cum aliquando in Cretam venissem, me Carpus hospicio excepit, vir, si quis alius, propter magnam mentis puritatem ad cernendum Deum aptissimus. Neque enim sacros mysteriorum ritus agrediebatur, nisi prius ipsi in iis precibus, quæ antea perfici solent, sacra et læta apparuisset visio. Is quidem narrabat, cum a quodam, qui a fide religioneque nostra abhorreret, forte offensus esset (tristitiæ autem causa erat, quod ille ab Ecclesia quemdam ad impium cultum traduxerat), tum cum etiam, ab ipso (Christiano propter baptismum) hilaria agerentur, cum benignam pro utroque ad Deum precationem fundere necesse esset, Deoque servatore adjutore adjuncto, illum quidem convertere, hunc autem vincere benignitate, nec desistere admonere per omne vitæ tempus usque ad hunc ipsum diem, atque ita demum eos ad Dei notitiam deducere, quasi jam ea, de quibus antea dubitarent, dijudicata essent, et ab iis quæ inconsiderate ausi essent, legitime præ-

A καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἀγων ὑγείαν. Ἄλλ' ἵνα γε καθ' ὅδον ὁ λόγος ἡμῖν προῖη, καὶ τοῦτο τεράστιον τῶν αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῶν ἐκείνου ἐνὶ μαθεῖν, διηγήσομαι· Διονυσίῳ θεραπευταὶ μὲν καὶ ἕτεροι, εἰς δὲ τις αὐτῶν καὶ Δημόφιλος. Δημόφιλω δὲ πόλις ἡ τῶν Ἀθηνῶν ἐπαρχία, σχῆμά τε καὶ βίος μονήρης· τὸ δὲ μονήρης τούτῳ αἱ καθαραὶ καὶ ἱεροτελεστικαὶ Διονυσίου χεῖρες ἐπέθεσαν. Τάξις αὕτη παρὰ Διονυσίου καὶ λειτουργία τῷ ἀνδρὶ, ταῖς τοῦ ναοῦ πύλαις ἐφεισταναι.

Ὁ τοίνυν Δημόφιλος οὗτος, τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον θεασάμενος ἐπιστραφέντα τινὰ πρὸς μετάνοιαν συμπαθῶς προσδεξάμενον, πρῶως οὐκ ἐνεγκῶν, ἀλλὰ χαλεπήνας, εἶπω τε τῶν τοῦ θυσιαστηρίου ἀδύτων γενόμενος, ὧν ἐπιβαίνειν οὐκ ἀσφαλὲς, οὐδὲ προσψάσειν ὅσιον, ἐκπομπευθῆναι μὲν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ποιεῖ, τὸν δὲ ἀγαθὸν ἐκείνον ἱερέα καὶ ἡμέρον πληγαῖς οὐ φορηταῖς ὑποβάλλει· κατὰ τε τῆς κόρρης παίων ἀκρωθεῖ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς αἰδοῦς προσιόντα θρασέως ἀπολακτίζει, ἀσεβῆ λέγων καὶ ἀλιτήριον, τὸν ἀγαθότητι παρορᾶν ἡξιωμένον τὰ τοῦ λαοῦ ἀγνοήματα, καὶ τῷ ἀρχιερεῖ Διονυσίῳ καὶ ἀρχιποιμένῳ, ὡς μέγα τι πρὸς ἀρετὴν εἰργασμένος, διαχαράττει τὸ γεγονός, ἄνω καὶ κάτω θρυλλῶν τῆς θρασείας ἐκείνης ἐπιστολῆς, ὡς οὐχ ἑαυτὸν μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐκδικήσῃ. Τί οὖν ἐκεῖνος; ἄρ' ἦ τὸ τῶν πολλῶν ἐπαθεν, ἢ καὶ μικρὸν ὅλως τῆς συντρόφου μεταβαλεῖν ἐνομίσθη χρηστότητος; οὐ μὲν οὖν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· οὐδ' ἔργῳ τὸν ἡμαρτηκότα ἡμίνατο, ἀλλὰ λόγῳ θεῖῳ καὶ σωτηριώδει πεπαίδευκε· τὴν πρὸς ἀρετὴν ὁμοῦ καὶ πᾶσαν εὐκοσμίαν τυποῦσάν τε καὶ ρυθμίζουσαν ἐκείνην γράφας ἐπιστολὴν, καὶ πραότητος ὑπόδειγμα τὸν Ἰσαακ, τὸν Δαυὶδ, καὶ ἑτέρους παραστησάμενος· ἦς ἵνα τὴν ἄλλην πρὸς τὸ ἀγαθὸν καταλίπω παράκλησιν, ἀλλὰ τῆς ὁράσεως, ἧς διέξεισι πρὸς αὐτὸν ὡς ὑπὸ τοῦ τῶν ἁγίων θεαθείσης, μνησθήσομαι. Εἶχε δὲ κατὰ λέξιν οὕτως·

Γενόμενόν μὲ ποτε κατὰ τὴν Κρήτην, ὁ ἱερὸς ἐξεναγώγησε Κάρπος, ἀνὴρ, καὶ εἴ τις ἄλλος, διὰ πολλὴν καθαρότητα νοῦ πρὸς θεοπτικὴν ἐπιτηδειότατος· καὶ γοῦν οὐδὲ ταῖς ἁγίαις τῶν μυστηρίων τελεταῖς ἐναχειρεῖ, μὴ πρότερον αὐτῷ κατὰ τὰς προτελείους εὐχὰς, ἱερᾶς καὶ εὐμενοῦς ὁράσεως ἐπιφαινομένης. Ἔλεγεν οὖν, ὅτι, λελυπηκότος αὐτὸν ποτε τῶν ἀπίστων τινός, (ἡ λύπη δὲ ἦν, ὅτι τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνος τινὰ πρὸς τὸ ἄθεον ἀπεπλάνησεν) ἔτι τῶν Ἰλαρίων ἡμερῶν αὐτῷ τελουμένων, δέον ἀμφοτέρων ἀγαθοπροεπῶς ὑπερεύξασθαι, καὶ Θεὸν σωτήρα συλλήπτορα λαβόντα, τὸν μὲν ἐπιστρέψαι, τὸν δὲ ἀγαθότητι νικῆσαι, καὶ μὴ διαλιπεῖν νοθετοῦντα διὰ βίου παντός, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν θείαν αὐτοῦ ἀγαγεῖν γνώσιν, ὡς ἂν ἦδη καὶ τῶν ἀμφισβητησίμων αὐτοῖς κρινομένων, καὶ τῶν ἀλόγως θρασυνομένων ἐννόμῳ δίκῃ σωφρονεῖν ἀναγκαζομένων· ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ μὴ πρότερον τοῦτο παθῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως τότε πολλὴν τινα τὴν δυσμένειαν καὶ τὴν πικρίαν ἐντήξας ἐκοι-

μήθη· κατεδάρθη μὲν, οὕτω κακῶς ἔχων· ἑσπέρα γὰρ ἦν· περὶ δὲ μέσας νύκτας (εἰώθει γὰρ εἰς τόνδε τὸν καιρὸν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ πρὸς τοὺς θεῖους ὕμνους ἐγρηγορέναι·) διανίσταται μὲν, οὐδὲ τῶν ὕπνων αὐτῶν, πολλῶν γε ὄντων, καὶ ἀεὶ ἐγχοπτομένων, ἔξω παραχῆς παραπολαύσας· ἑστῶς δὲ ὁμῶς εἰς τὴν θεῖαν ὀμίλιαν οὐκ εὐαγῶς ἤνιστο καὶ ἐδυσχέραινε, οὐκ εἶναι δίκαιον λέγων, εἰ ζῶεν ἄνδρες ἄθεοι καὶ διαστρέφοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας· καὶ ταῦτα λέγων, ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ προσησῆναι τινι τὰς ἀμφοτέρων εἰσάπαξ ἀνγλιῶς ἀποπαῦσαι ζωάς. Ταῦτα δὲ εἰπὼν, ἔλεγε δόξαι ἰδεῖν ἄφνω τὸν οἶκον ἐν ὑπερ εἰστήκει διαδονηθέντα πρότερον, καὶ ἐκ τῆς ὀροφῆς εἰς δύο μέσον διαιρηθέντα, καὶ τινα πυρὰν πολύφωτον ἐπίπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ταύτην (ἐδόκει γὰρ λοιπὸν ὑπαιθρος ὁ τόπος), ἐκ τοῦ οὐρανοῦ χώρου μέχρις αὐτοῦ καταφερομένην· τὸν δὲ οὐρανὸν αὐτὸν ἀναπεπταμένον, καὶ ἐπὶ τῷ νώτῳ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Ἰησοῦν, ἀπείρων ἀνθρωποειδῶν αὐτῷ παρεστηκότων ἀγγέλων. Καὶ ταῦτα μὲν ἄνωθεν ὀρᾶσθαι, καὶ αὐτὸν θαυμάζειν· κάτω δὲ κύψας ὁ Κάρπος, ἰδεῖν ἔφη καὶ τοῦδαφος αὐτὸ πρὸς ἄχανές τι χάσμα καὶ σκοτεινὸν διεβήγγυμένον· καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐκείνους, οἷς ἐπηρᾶτο, πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὸ στόμιον ἐστηκέναι τοῦ χάσματος, ὑποτρόμους, ἐλεεινοὺς, ὅσον οὕτω καταφερομένους ὑπὸ τῆς τῶν οἰκείων ποδῶν ἀσταςίας· κάτωθεν δὲ ἀπὸ τοῦ χάσματος ὄφεις ἀνέρπειν, καὶ περὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ὑποκινουμένους, ποτὲ μὲν ἀποσύρειν, ἐπανείλουμένους ἅμα καὶ ἐπιβαροῦντας, καὶ ἐπανέλκοντας· ποτὲ δὲ τοῖς ὀδοῦσιν, ἢ τοῖς οὐρανοῖς ὑποτύφοντας, ἢ ὑπογαργαλίζοντας, καὶ διὰ παντὸς εἰς τὸ ἄχανές ἐμβαλεῖν μηχανωμένους· εἶναι δὲ καὶ ἄνδρας τινὰς ἐν μέσῳ, τοῖς ὄφεισι κατὰ τῶν ἀνδρῶν συνεπιτιθεμένους· διαδονοῦντας ἅμα καὶ ὑπωθοῦντας καὶ καταπαίοντας. Ἐδόκουν δὲ εἶναι πρὸς τὸ πεσεῖν ἐκεῖνοι τὰ μὲν ἄκοντες, τὰ δὲ ἐκόντες, ὑπὸ τοῦ κακοῦ κατ' ὀλίγον βιαζόμενοι ἅμα καὶ πειθόμενοι.

illos invaderent, exagitatione, pulsu, et percussione; visos autem esse viros illos decidere, partim invitos, partim sponte, quod a malo sensim cogerebantur.

Ἐλεγε δὲ ὁ Κάρπος ἑαυτὸν ἠδεσθαι κάτω βλέποντα· τῶν ἄνω δὲ ἀμελεῖν· δυσχεραίνειν δὲ καὶ ὀλιγωρεῖν, ὅτι μὴ πεπτώκασιν ἤδη, καὶ τῷ πράγματι πολλάκις ἐπιθέμενον καὶ ἀδυνατήσαντα, καὶ ἄχθεσθῆναι καὶ ἐπαράσασθαι· καὶ ἀνανεύσαντα μόλις, ἰδεῖν μὲν αὐθις τὸν οὐρανὸν, ὥσπερ καὶ πρότερον ἐωράκει· τὸν δὲ Ἰησοῦν, ἐλεήσαντα τὸ γιγνώμενον, ἐξάναστῆναι τοῦ ὑπερουρανοῦ θρόνου, καὶ ἕως αὐτῶν καταβάντα, καὶ χεῖρα ἀγαθὴν ὑρέγειν, καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτῷ συνεπιλαμψανομένους, ἄλλον ἄλλοθεν ἀντέχεσθαι τοῖν ἀνδροῖν· καὶ εἰπεῖν τῷ Κάρπῳ τὸν Ἰησοῦν, τῆς χειρὸς ἤδη προτεταμένης· « Παῖε κατ' ἐμοῦ λοιπὸν· ἔτοιμος γάρ εἰμι καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνασωζομένων παθεῖν, καὶ προσφιλές μοι τοῦτο, μὴ ἄλλων ἀμαρτανόντων ἀνθρώπων. Πλὴν ὄρα, εἰ καλῶς ἔχει σοί, τὴν ἐν τῷ χάσματι καὶ μετὰ τῶν ὄφειων μονὴν ἀνταλλάξασθαι τῆς μετὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλανθρώπων ἀγγέλων. »

nas dando resipiscere cogerebantur; tum tamen id quod nunquam sibi usuvenisset, haud scio quomodo magno quodam et acerbo animi dolore confectum, quieti se dedisse, ac quidem dormiisse ita male affectum (erat enim vespera); media autem circiter nocte (solitus enim erat hoc tempore per se ad divinos hymnos vigilare) surrexisse quidem, cum nec somnum ipsum qui altus fuisset, et semper interruptus, sine conturbatione cepisset; stantem tamen ad divina colloquia, irreligiose doluisse et acerbe tulisse, dicentem non esse æquum viros impios vivere, et qui vias Domini rectas perverterent; hæc dicentem, precatum esse a Deo, ut amborum vitam sine misericordia turbine aliquo igneo abrumperet. Quæ cum dixisset, commemorabat se visum esse videre repente domum in qua staret agitari primum, deinde a vertice in duas partes dimidias dividi, et ante se rogam quemdam magni luminis, eumque (sub dio enim locus ille esse videbatur) e cælo usque ad seipsum deferri: cælum vero apertum, et in convexa cæli superficie Jesum, assistentibus innumerabilibus angelis, hominum figura et specie. Atque hæc quidem a cælo videri summa cum sua admiratione. Cum autem ipse deorsum oculos convertisset, cernere se dicebat etiam terram ipsam ita discessisse, ut obscurus quidam et tenebricosus hiatus existere videretur: atque homines quidem illos quibus male precatus esset, ante se ad os hiatus stare tremantes et miseros, et qui fere præ pedum suorum instabilitate demergerentur: ab inferiore autem loco ex hiatus angues sursum serpere, atque ad eorum pedes, cum sensim moverentur, interdum quidem trahere complicatos simul et deprimentes, atque detrahentes; interdum dentibus aut caudis incendentes, vel demulcentes. omnique ratione ægentes, ut eos in illam immensam voraginem præcipites darent; fuisse etiam viros quosdam in modio, qui una cum serpentibus in hominès

Narrabat porro Carpus se voluptatem capere solitum, cum inferiora aspiceret, superiora vero negligere: graviter autem ferre et indignari, quod nondum decidissent; atque in hanc rem cum sæpe incubuisset, nec profecisset, et acerbe tulisse, et male precatum esse; cum vix tandem cælum aspexisset, vidisse quidem illud rursum, quemadmodum etiam antea viderat; Jesum autem, quem ad misericordiam id quod gerebatur commovisset, manum benignam porrexisset, et angelos qui una auxilium ferrent, viros aliam aliam ex parte retinuisse, dixissetque Carpo Jesum porrecta adhuc manu: « Feri me jam; paratus sum enim rursum, salutis hominum causa, mortem perpeti: mihi que hoc pergratum est, dum alii homines non peccent. Sed vide, num tibi utile sit hanc in hiatu et cum serpentibus mansionem, mansioni cum Deo et benignis hominumque amantibus angelis antepone. »

Hæc sunt quæ ego audita, vera esse credo

Dionysius itaque in rebus omnibus erat adeo mitis, misericors, et ab ira alienus, ut quo altior evadabat factis, eo se magis modestia demitteret, regula factus omnibus ad veritatem, et lucerna ad deducendum ad id quod est melius. Quocirca nec eam abscondi sub modio sivit is, qui est solus auctor omnium: sed in alto ponit per virtutem: et fama protinus pervadens, canebatur in ore omnium, in omnibus omnes vincere Dionysium. Porro autem omnes ad eum confluebant, non solum populares et forenses, sed qui erant eruditi et insignes: et qui prius laborabant insaniam, et feris crudelius lacerabant Ecclesiam, ad illum virum venientes, et admirabilem illam et divinam linguam audientes, cordis sui mollebant duritiam, et ad veram et primam lucem accedebant per baptismum; quo magis erant inflammati ad vitium, eo ferventiorum ostendentes christianismum, et ad summam, nihil tam erat in ore omnium, quam Dionysius. Cum ergo hæc fama sic pervaderet, doctrina autem dilataretur, et fides confirmaretur evidentius, res delata est ad Domitianum, ad sævissimum inquam Domitianum, vel ut magis proprie dicam, Dæmonianum, qui contra Deum locutus fuit iniquitatem in superbia et contempione, et manum Deo inimicam extulit adversus fidem christianorum. Ille ergo quid machinatur? vel potius quid docetur a patre suo Satana? Omnes quidem qui, quæ christiani sentiunt, despiciere; Dionysium autem solum de medio tollere; hoc sciens, quod si eum solum vicerit, omnibus fuerit superior; sin minus, omnes fore Domitiano fortiores. Postquam autem hæc mente agitasset, eum excitat ira adversus martyrem, et furoris quærens medicamentum, nullum aliud invenit, præter ejus mortem. Cum itaque omnes, qui ejus imperio parebant, congregasset, eosque assumpsisset qui erant ei amentia similes, mittit ad quærendum martyrem. « Et, si ei quidem, inquit, persuaseritis, ut ad nostram traducatur religionem, hoc est, quod desidero: cumque eum acceperitis vobiscum, revertimini. Sin autem adhuc permanserit in impia religione, eum morte condemnate. »

Illi autem cum hæc audiissent ab imperatore, et furore accenderentur, qui in eis habitabat, et ad res gerendas acres videri vellent ei qui miserat, postquam venerunt in Galliam tanquam feræ quædam irruunt: et cum omnem, quæ circa sita erat, conturbassent regionem, corrumpunt simpliciores, ut docerent ubinam beatus Dionysius versaretur. Postquam autem audierunt eum versari in civitate Parisiorum, necdum rem totam audierant cum illic adsunt. Deinde percontantes de rebus christianorum, inveniunt fidei doctrinam esse dispersam per totam civitatem: de miraculis martyris sunt certiores, quod omnes scilicet, qui male se haberent, curasset: et ideo incredulorum ad eum confluisse catervam, et se adjunxisse vero Dei cultui: et quod omnis Germania quæ multis prius gravibus vitiis

Α Ταῦτά ἐστιν ἃ ἐγὼ ἀκηκοῶς πιστεύω ἀληθῆ εἶναι.

Οὕτω τὰ πάντα πρὸς τὴν καὶ συμπαθῆς καὶ ἀόργητος, ὅσω τοῖς ἔργοις ὑψοῦτο, τοσοῦτω τῷ φρονήματι ταπεινούμενος· κανὼν τοῖς πᾶσι πρὸς ἀρετὴν· λύχνος εἰς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος. Δι' ὃ μηδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον ὁ τῶν ἀπάντων αἴτιος μόνος κρύπτεσθαι συνεχωρησεν· ἀλλ' ἐφ' ὑψηλοῦ δι' ἀρετῆς τίθεται· καὶ ἡ ψῆμη, εὐθιῶς λαβοῦσα, διὰ πάντων ἤδε στομάτων, ἐν πᾶσι πάντων κρατεῖν Διονύσιον. Καὶ δὴ πρὸς τοῦτον πάντες ἐπέβρον· οὐ τὸ δημῶδες μόνον καὶ ἀγοραῖον, ἀλλ' ὅσον καὶ τῶν ἐλλογιμῶν ἦν καὶ ἐπιφανῶν· οἱ τε πρότερον τῆς μανίας κατειλημμένοι, καὶ θηρῶν ὠμότερον τὴν Ἐκκλησίαν σπαράττοντες, ὡς τὸν ἄνδρα γινόμενοι, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης καὶ θείας γλώττης ἀκούοντες, τό τε τῶν καρδιῶν σκληρὸν ἐμαλάττοντο, καὶ τῷ ἀληθινῷ καὶ πρώτῳ φωτὶ προσήεσαν διὰ τοῦ βαπτίσματος· ὅσω πλέον τῶν ἄλλων πρὸς κακίαν πρώην ἐφλέγμανον, τοσοῦτω ζέοντα τὸν Χριστιανισμὸν ἐνδεικνύμενοι· καὶ ὅλως οὐδὲν οὕτως ἀνάστομα τοῖς πᾶσιν, ὅτι μὴ Διονύσιος ἦν. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ ἡ φῆμη διέτρεχεν, ἡ διδασκαλία τε ἐπλάτυνετο, καὶ ἡ πίστις ἐθεβαιούτο τρανότερον, εἰς ἀκοῆς ἤκει τὸ πρᾶγμα Δομετιανῷ, Δομετιανῷ τῷ πάντα δεινῷ· Δαιμονιανῷ δὲ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον, τῷ λαλήσαντι κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ ἐξουθενώσει, καὶ χεῖρα θεομάχον κατὰ τῆς τῶν Χριστιανῶν ἄραντι πίστεως. Οὗτος οὖν τί μηχανᾶται, μᾶλλον δὲ τί παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σατᾶν ἐκπαιδεύεται; πάντων μὲν τῶν ὅσοι τὰ Χριστιανῶν φρονοῦσιν, ὑπεριδεῖν, Διονύσιον δὲ μόνον ἐλεῖν, εὐειδῶς, ὡς, εἰ τούτου περιγένηται μόνου, πάντων ἔσται κρατήσας· εἰ δὲ μὴ τούτου, Δομετιανοῦ πάντες στεβρότεροι. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐνενοήσῃ, ὁ θυμὸς αὐτὸν ἐγείρει κατὰ τοῦ μάρτυρος, καὶ ζητῶν τῆς μανίας ἴαμα, τοῦτο μόνον εὐρίσκει, τὸν αὐτοῦ θάνατον. Ἀμέλει καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ χεῖρα συναγαγῶν, τοὺς ἀπηνεστέρους τε καὶ ἰσικότητας αὐτῷ τὴν ἀπόνοιαν παραλαβῶν, κατὰ ζήτησιν ἐκπέμπει τοῦ μάρτυρος, καὶ, « Εἰ μὲν τῷ ἡμετέρῳ τοῦτον, φησὶ, μεταθέσθαι σεβάσματι πείσσετε, τοῦτ' ἐμοὶ τὸ ποθούμενον, καὶ λαβόντες αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν, ἀναστρέψατε· εἰ δὲ ἐτι τῆ δυσσεβοῦ ἐπιμένων εἴη θρησκεία, θάνατον αὐτοῦ κατακρίνατε. »

Οἱ δὲ, τοῦτο παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἀκούσαντες, τῆ τε συνοίκῳ μανίᾳ ὑποτυφόμενοι, καὶ δραστήριοι τῷ πέμψαντι δόξαι φιλοτιμούμενοι, ἐπεὶ τὴν Γαλλίαν κατέλαβον, ὡς τινες εἰσπρηδῶσι θῆρες· καὶ πᾶσαν διαταράξαντες τὴν περίχωρον, ὑποφθείρουσι τοὺς εὐκολωτέρους, τὰ κατὰ τὸν μακάριον διδάξαι τε καὶ εἰπεῖν Διονύσιον. Ὡς δὲ τοῦτον ἐν Παρισίᾳ τῆ πόλει διατρέβειν ἐπύθοντο, οὕτω τὸ πᾶν ἐπύθοντο, καὶ τῆ πόλει ἐφίστανται. Εἶτα τὰ περὶ τῶν Χριστιανῶν ἐρευνῶσιν, εὐρίσκουσι πανταχῇ τὰ τῆς πίστεως κατεσπαρμένα διδάγματα. Περὶ τῶν τοῦ μάρτυρος τεραστῶν μανθάνουσιν, ὡς τοὺς περὶ τι πονήρως ἔχοντας πάντας ἰάσαιτο. Κάντεῦθεν τὸ τῶν ἀπίστων αὐτῷ στίφος ἐπιρρέυσαν τῆ θεοσεβείᾳ συνέθετο· καὶ ὡς ἡ πᾶσα Γερμανία πολλοῖς τὸ πρόσθεν καὶ δεινοῖς δεδουλωμένη πάθεισί τε καὶ πράξεσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰδωλικοῖς

ὑποκειμένη σεβάσμασι, τὸν οἰκεῖον αὐχένα, ταῖς Διονυσίου διδαχαῖς, ἐκείθεν ὑπεξελούσα, τῷ τοῦ Χριστοῦ ζυγῷ ὑπηγάγετο. Ὡς οὖν εἰς γνῶσιν αὐτοῖς, οὕτω ταῦτα καὶ πολλά ἕτερα γεγονέναι ἀφίκετο, τὴν τε τοῦ Χριστοῦ ποιμνην αὐξανομένην, καὶ τοὺς ἑαυτῶν θεοὺς παρεωραμένους ἐύρων, τὰς τε τελετὰς περιουρισμένας, καὶ εἰς γόνυ κλίνας τὴν ἀσέβειαν, ἐπιμᾶλλον ἐκκαίονται, καὶ τὸν τούτων αἴτιον ὅπου καὶ διατρίβων εἶη, πυνθάνονται· καὶ τὸν μακάριον, ἀθρόον ἐπεισπεσόντες, σὺν ἅμα δεσμοῦσι τοῖς μετ' αὐτοῦ, τὴν θείαν ἀνὰ στόμα διδαχὴν ἐπιφέροντα, καὶ προκαθίγνται λυσσωδῆς τι καὶ μανικὸν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν πνέοντες. Εἴσεισιν οὖν ὁ γεννάδας ἅμα Ῥουστικῷ καὶ Ἐλευθερίῳ, ἀτρόμῳ διανοίᾳ καὶ πεπαρβήσιασμένη φυγῇ, ὡσπερ εἰς ἐορτήν, οὐκ εἰς ἀγῶνα καλούμενος. Καὶ δὴ θρασέως οὕτω καὶ αὐστηρῶς, ἴν' ἐκ προσι-

μίου εὐθὺς καταπλήξωσι, φασὶ πρὸς αὐτόν· « Σὺ εἶ, ὦ καταράτη κεφαλή, ὁ τοὺς ἡμετέρους θεοὺς ἐν μηδενὶ τιθέμενος, καὶ τὴν ἡμῶν ἐκ μέσου ποιῆσαι θρησκείαν φιλονεικῶν; Ἀπόκρισαι οὖν, τὸ γένος, τὴν ἐνεγκαμένην, τὸ ἐπιτήδευμα. » Ὁ δὲ, θαρβύλαεώτερος μᾶλλον τῷ πρὸς Χριστὸν γενόμενος ἔρωτι· « Ἐγὼ μὲν, ὦ οὗτος, φησὶν, ἴνα τὰ τοῦ γένους τὸ γε νῦν ἔχον καὶ τὴν πατρίδα παρῶ, Χριστοῦ δοῦλος εἶναι ὁμολογῶ, καὶ μόνῳ τούτῳ τῷ τε ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ συναϊδίῳ αὐτοῦ λατρεύω Πνεύματι· πέφευγα δὲ καὶ τῆς ὑμῶν πλάνης· τῷ γὰρ ἐμῷ Χριστῷ πέποιθα, καθαιρέτης στερόβρατος, ἀλείπτῃς Χριστιανοῖς πρὸς ἀρετὴν ἐτοιμότατος. Πρὸς ταῦτα εἰ τι προστεταγμένον ὑμῖν, πράσσετε. » Καὶ τὴν τοῦ ἁγίου

γνόντες οἱ δυσμενεῖς μετὰ συνέσεως ἐνστασιν, τὸν θυμὸν εἰς θωπεϊάν ἀμείβουσι, καὶ, « Μὴ τὴν σὴν ἐντιμον πολιὰν ἀτιμώσης, φασὶ, Διονύσιε, μηδὲ τέλει τὴν φίλην ἐταιρίαν πικρῷ παραδῶς· πείσθητι τὰ χρηστὰ συμβουλεύουσι, καὶ τὸ τοῦ βασιλέως κράτος δι' ἡμῶν ἔχουσαν σε δυσωπήθητι· πείσθητι, φίλε χρηστὲ Διονύσιε, τοῖς ἡμετέροις θῦσαι θεοῖς, πείσθητι· καὶ πρῶτος τῶν ὑπὸ τὴν βασιλείαν ἔσῃ μετὰ τῶν σῶν. » Ὁ δὲ, « Πεπλάνησθε, φησὶ, τῆς προτέρας πλάνης οὐ (*) χεῖρονα, εἰ ἐμὲ συλήσειν ἢ τινα τῶν ἐμῶν ὅλως ᾤθηθητε· ἡμᾶς γὰρ, εὖ ἴστε, οὐ τιμαί, οὐκ ἀτιμίαι, οὐ θωπεῖαι, οὐ βάσανοι, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων οὐδὲν χωρίσει Χριστοῦ. »

(*) Aut legendum χεῖρονα sine οὐ, cum interprete,

A servierat et factis, quin etiam subjecta erat cultui simulacrorum, collum suum ex his subtractum, doctrina Dionysii, subjunxit jugo Christi. Cum ergo hæc, et multa alia facta esse, ad eorum venisset cognitionem, et Christi gregem augeri, et suos deos vidissent habitos despectui, et sua mysteria contemni, et inclinatum esse impietatem, magis accenduntur, et rogant ubinam habitaret, qui eorum erat auctor: et repente in beatum irruentes Dionysium, eum simul ligant cum iis qui cum ipso erant, in ore divinam adhuc habentem doctrinam; præsent, rabiem et furorem spirantes ad examinationem. Ingreditur ergo vir gener sus simul cum Rustico et Eleutherio, mente firma ac stabili et libero animo, perinde ac si vocaretur ad festum, non ad certamen. Arroganter igitur et aspere, ut eum perterrefacerent statim in principio, ei dicunt: « Tu es, o execrandum caput, qui nostros deos nihili facis, et contendis de medio nostram tollere religionem? Responde ergo, quod sit tuum genus, quæ te tulerit patria, et quod tuum studium. » Ille autem, amore in Christum ei addeunte animum, et faciente eum confidentiorem: « Ego quidem, inquit, o vos, ut et genus et patriam omittam in præsentia, me Christi servum esse confiteor, et eum solum, et Patrem, qui caret principio, et coæternum ejus colo Spiritum. Aufugi autem a vestro errore, validissimus (in meo enim Christo habeo fiduciam) vestrorum deorum deturbator, christianorumque ad virtutem exhortator promptissimus. Ad hæc facite, si quid est vobis imperatum. » Videntes autem malevoli, sancti constantiam cum prudentia conjunctam, iram mutant in adulationem, et, « Ne tuam, o Dionysi, dicunt, canitiem affeceris contumelia, neque charos sodales morti acerbæ tradideris; pare recte consulentibus, et imperatoris potentiam, per nos te rogantem, revereri persuadearis, o chare et bone Dionysi; diis nostris sacrificare persuadearis et eris cum tuis primus eorum qui sunt sub imperio. » Ille autem: « Vester, inquit, hic error est pejor priore, si putetis fore, ut me, aut meorum aliquem seducatis. Hoc enim sciatis, quod nos non honores, non contumeliæ, non blanditiæ, non tormenta, neque aliquid aliud omnino separabit a Christo. »

D Deinceps ergo cum non possent persuadere, deposita persona et simulatione, cum ira magis efferbuisent, et e cathedra furiose, et mente quodammodo emota surrexissent: « A vobis, o amentes, Dionysio dicunt, et iis qui cum ipso erant, dii contemnumur, et imperator irridetur: et artibus magicis, perinde ac miraculis, eos, qui ejus parent imperio, ab eo abducitis, et ad vestras partes traducitis? » Sancti autem, « Similes eis fiant, qui ipsos colunt, » eis una voce dixerunt; « nos autem non magicis artibus, ut dicitis, sed Dei nostri et vivifici ejus Spiritus invocatione et operatione, cæcis visum, mutis sermonem, claudis ingressum, et dæmoniacis præbemus curationem. Quorum ne sibi

aut scribendum οὐ χρεῖττονα. EDIT. PATR.

quidem possunt vestri dii quidquam præbere, ut qui sint ligna et lapides. *Os enim habent, et non loquuntur: oculos, et non vident: aures, et non audiunt**. Unum hoc solum vobis efficiunt: accendunt ignem, qui nunquam desinet. » Adversus hæc cum non possent tyranni contradicere, torve et insane eos aspicientes, strictis gladiis se parant ad cædem; et cum, tanquam signo dato, eos eduxissent extra civitatem, vinctos ducunt ad quoddam cacumen, et tradunt licitoribus, ut eos interficiant. Interea autem petunt sancti tempus precandi, flectunt genua. Tum sacrosanctus Christi martyr Dionysius, sublatis in cælum oculis: « Domine Deus omnipotens, Fili, inquit, unigenite, et sancte Spiritus, sancta Trinitas principio carens, et in quam non cadit divisio, suscipe servorum tuorum in pace animas, quoniam propter te morte afflicimur. » Et cum sancti, « Amen, » acclamassent, conversus ad lictores: « Facite, inquit, quod fuit vobis imperatum. » Illi autem primum quidem beati Dionysii, deinde Rustici et Eleutherii caput amputant. Sed nec in hoc quidem (o Dionysi) is, qui propter te passus est, fuit oblitus ejus qui propter ipsum moritur; sed miraculum etiam ostendit in amputatione. Etenim cum suum caput tanquam aliquod præmium martyr suis accepisset manibus, transit ad remotiorem locum. Ferebat ergo ipse caput in manibus, tanquam aliquod trophæum, a divina omnino portatus gratia, neque prius dimisit, quam mulieri divina quadam omnino occurrens providentia, in illius manibus deposuit, veluti quemdam thesaurum. Jacebant autem neglecta sanctorum martyrum veneranda corpora, feris et avibus ad edendum exposita, et nec justa quidem sepulturæ consecuta.

Lictores autem ne hactenus quidem irasci desierunt, sed etiam in ipsas furunt reliquias, statuentes eas in maris profundum projicere, ne vel inanimatæ efficerent miracula, et ideo attraherent multos ad agnitionem. Quod etiam, ut eis visum erat, factum esset, nisi hoc malum consilium ad effectum deduci Deus prohibuisset. Nam cum sensisset eorum consilia, ea quæ pretiosum martyris caput acceperat (mulieri nomen erat Catula), mentem suam communicabat fidelibus, ut Deo gratam et acceptam. Et cum splendidam et lautam apparasset mensam, lictores accepit convivio. Interim vero, dum ii convivium inibant apud mulierem, quidam ex fidelibus accipiunt martyrum reliquias, et eas abscondunt. Deinde, finito convivio, cum eam rem deprehendissent lictores, ira valde erant perciti; sed fervorem iræ sedarunt munera, et vehementem furorem dissolvit mulier pecunia. Cum illi autem recessissent, in quadam domo deponit Catula martyrum reliquias tertio mensis Octobris, miraculis affatim profluentibus, perinde ac aliquo fonte pulchre et suaviter manante. Non multum temporis interces-

Α νῶσι προσέχομεν Ιασιν· ὧν οὐδὲ ἑαυτοῖς οὐδὲν οἱ ὑμέτεροι θεοί, ἅτε ξύλα καὶ λίθοι, δοῦναι δεδύνηνται· Στόμα γὰρ ἔχουσι, καὶ οὐ λαλοῦσιν· ὀφθαλμοὺς, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὠτα, καὶ οὐκ ἀκούουσιν. Ἐν τούτῳ μόνον ὑμῖν ἐνεργοῦσι, τὸ ἀτελεῦτητον πῦρ ἀναφλέγουσιν. » Τούτοις ἀντειπεῖν οὐ δυνηθέντες οἱ τύραννοι, ὀριμύ τι καὶ παράφορον εἰς αὐτοὺς ὑπιδόντες, καὶ τὰ ξίφη σπασάμενοι, πρὸς τὸν φόνον ὀπλίζονται· καὶ δὴ ὡς ἀπὸ σημείου τούτους ἐξαγαγόντες τῆς πόλεως, ἐπὶ τινα κορυφὴν δεσμώτας ἀνάγουσι, καὶ τοῖς δημίσι τὰ πρὸς σφαγὴν ἐγχειρίζουσι. Μεταξὺ δὲ καιρὸν οἱ ἅγιοι αἰτοῦσι προσευχῆς, καὶ γόνυ κλίνουσιν. Ἐν τῷσούτῳ δὲ ὁ ἱερομάρτυς τοῦ Χριστοῦ Διονύσιος, τὸ ὄμμα εἰς οὐρανοὺς ἀνατείνας· « Δέσποτα Θεὲ παντοκράτορ, Υἱὲ, φησὶ, μονογενὲς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάς ἅγια ἀναρχε καὶ ἀμέριστε, πρόσδεξαι τὰς τῶν σῶν δούλων ἐν εἰρήνῃ ψυχὰς, ὅτι ἐνεχά σου θανατούμεθα. » Καὶ τῶν ἁγίων τὸ « Ἀμήν » ἐπιφωνησάντων, πρὸς τοὺς δημίους ἐπιστραφεὶς, « Τὸ κελευσθὲν ὑμῖν ἐκτελεῖτε, » φησὶν. Οἱ δὲ πρῶτα μὲν τὴν τοῦ μακαρίου Διονυσίου, εἶτα Ῥουστικοῦ καὶ Ἐλευθερίου ἐκτέμνουσι κεφαλὴν. Ἀλλ' οὐδὲ τούτῳ σοῦ, Διονύσιε, ὃ διὰ σὲ παθὼν τοῦ δι' αὐτὸν θνήσκοντος ἐπιλέλησται· ἀλλὰ τί καὶ περὶ τὴν ἐκτομὴν τεράστιον ἐπιδείκνυται. Καὶ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, ὡς περ τι βραβεῖον, ἐν ταῖν χεροῖν ὁ μάρτυς δεξάμενος, ἐφ' ἱκανὸν τόπον δίσαισι. Ἐφερρεν οὖν τὴν κεφαλὴν, καθάπερ τι τρόπαιον, ἐπὶ τῶν χειρῶν αὐτὸς, ὑπὸ θείας πάντως φερόμενος χάριτος, καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκε, πρὶν ὅτε δὴ γυναικὶ κατὰ

θεῖαν πάντως συνενεχθεὶς πρόνοιαν ἐκείνης παλάμαις, οἷά τινα θησαυρὸν, ἐναπέθετο. Ἐκείντο δὲ ἀμελούμενα τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων τίμια σώματα θηρῶν βορὰ καὶ ὀρνέοις προκείμενα, μηδὲ τῆς νενομισμένης λαχόντα ταφῆς.

Οἱ μέντοι δήμιοι οὐδὲ μέχρι τούτου τῆς ὀργῆς ἔστησαν· ἀλλὰ καὶ τοῖς λειψάνοις αὐτοῖς ἐπιμαίνονται, θαλάσῃ δοῦναι καὶ βυθῷ προθυμούμενοι, ὡς ἂν μὴ τὰς αὐτὰς, καὶ ἄψυχα ὄντα, θαυματουργίας ἐνδείξαιντο, κἀντεῦθεν ἔλξωσι τοὺς πολλοὺς πρὸς ἐπίγνωσιν. Ὁ δὲ, ὡς αὐτοῖς ἔδοξε, γέγονεν ἂν, εἰ μὴ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ πέρας ἐπενεχθῆναι βουλῇ διεκώλυσεν ὁ Θεός. Δισθομένη γὰρ τοῦ βουλευματος ἡ τὴν τιμίαν τῷ Θεῷ κεφαλὴν δεξαμένη (ὄνομα Κατούλα τῇ γυναικί) κοινοῦται τινὰ τοῖς πιστοῖς γνώμην ὡς ἀρεστὴν τῷ Θεῷ καὶ ἀπόδεκτον· καὶ πολυτελῆ παραθεμένη τὴν τράπεζαν, εἰς εὐωχίαν τοὺς δημίους παρέλαθεν. Ἐν ὕψῳ δὲ οὗτοι εἰσιτῶντο παρὰ τῇ γυναικί, τῶν πιστῶν τινες τὰ τίμια τῶν μαρτύρων ὑπολαμβάνουσι λείψανα καὶ ἐν τῷ ἀφανεῖ κατατίθενται. Εἶτα, τῆς εὐωχίας διαλυθείσης, τοῖς δημίσι τὸ πρᾶγμα φωράσασιν ἐπὶ μέγα καὶ πάλιν ἀνεκινεῖτο τὰ τοῦ θυμοῦ καὶ διεθερμαίνετο· ἀλλὰ τὸ τῆς ὀργῆς ζέον τὰ δῶρα κατέψυξε, καὶ τὸ πολὺ τοῦ θυμοῦ χρήμασιν ἡ γυνὴ παραλύει. Κάκεινων ἀπαλλαγέντων, ἐν τινὶ τὰ τῶν μαρτύρων λείψανα ἡ μακαρία Κατούλα δομήματι κατατίθησι, τρίτην τοῦ

* Psal. cxiii, 5, 6.

ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος. Τῶν δὲ θαυμάτων οἷα
 τινος πηγῆς ὁμοῦ ναύσης καὶ ἡδίστον, ἀφθόνως
 προχομένων, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ συνελθόντες
 Χριστιανοὶ ναὸν τοῖς καλλινίκαις ἀνεγείρουσι, καὶ
 τὰ τίμια τούτων ἐν αὐτῷ ἀποτιθέασι λείψανα· εἰς
 δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς
 αἰῶνας. Ἀμήν.

A sit, et convenientes christiani templum gloriosis
 excitant victoribus, et in ipso eorum pretiosas de-
 ponunt reliquias : ad gloriam Dei Patris, et Domini
 nostri Jesu Christi : quem decet honor et adoratio,
 nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

VITA S. ANDRONICI ET EJUS CONJUGIS.

(Apud Surium ad diem 27 Februarii; Græce non exstat in mss. Paris.; socii Bollandiani Vitam S. Andronici
 Græce et Latine exhibent ex Menæis ad diem 9 Octobris)

I. In diebus Theodosii Magni imperatoris, erat
 in magna urbe Antiochia juvenis quidam argen-
 tarius, nomine Andronicus. Accepit autem uxorem
 filiam argentarii, nomine Joannis. Erat vero ejus
 nomen Athanasia. Erat enim revera Athanasia, id
 est, immortalis, et factis, et cogitatione. Erat autem
 Andronicus valde pius, et plenus bonis operibus.
 Similiter vero ejus quoque uxor : erant autem
 valde divites. Sic vero vitam suam agebant argen-
 tariam, et facultates suas diviserunt in tres partes :
 unam quidem in rationem pauperum, et aliam in
 rationem monachorum, et aliam in rationem facul-
 tatum et officinæ. Universa autem civitas amabat
 dominum Andronicum propter ejus modestiam.

II. Cognovit autem suam uxorem ; et cum con-
 cepisset, peperit filium, et nominaverunt eum
 Joannem. Cum vero adhuc in utero concepisset,
 peperit filiam, et nominavit eam Mariam, neque
 amplius appropinquavit uxori Andronicus. Confe-
 rebat autem suum studium ad diligenter et lubenter
 laborandum, cum aliis Christi amantibus argenta-
 riis. Dominico et die secundo et quarto et in
 Parasceve, a vespera usque ad matutinum ibat
 Andronicus ad lavandos viros suos fratres. Simi-
 liter autem ejus quoque uxor ad lavandas dili-
 genter mulieres. Post tempus vero duodecim
 annorum, ingressa est quodam die mane domina
 Athanasia a voluntario illo labore ad videndos suos
 filios, et invenit eos suspirantes. Illa autem contur-
 bata ascendit in lectum suum, et posuit ambos
 supra pectus suum. Beatus vero Andronicus in-
 gressus, cœpit clamare in uxorem suam, quod
 multum dormiret. Illa autem dixit : Noli irasci,
 domine mi, pueri enim sunt infirma valetudine :
 et cum tetigisset, invenit eos teneri a febre, et
 dicit suspirans : Fiat voluntas Dei : et ivit extra
 civitatem, ad precandum sanctum Julianum. Illic
 enim jacebant ejus parentes. Fuit autem illic

usque ad horam sextam : et reversus, audit ejula-
 tum et tumultum, qui fiebat domi suæ. Ille vero
 conturbatus cucurrit, et invenit omnem fere civi-
 tatem domi suæ et pueros mortuos.

III. Cumque vidisset infantes in lecto simul
 jacentes, ingressus in suum oratorium, se projecit
 ante Servatorem, et flens dixit : « Ipse egressus
 sum nudus ex utero matris meæ, nudus quoque
 illuc revertar. Dominus dedit, Dominus abstulit :
 sicut Domino visum est, ita fiat. Sit nomen Do-
 mini benedictum ex hoc nunc et usque in sæcu-
 lum. » Uxor autem ejus quærebat se suffocare,
 dicens : Moriar cum meis filiis. Convenit vero
 universa civitas ad efferendos pueros, adeo ut illic
 esset patriarcha cum toto clero suo. Eos vero
 deposuerunt in martyrio sancti Juliani supra avos
 suos. Accipiens autem beatum Andronicum episco-
 pus, ingressus est in ædes ejus. Illius autem uxor
 noluit abire in domum suam, sed dormiit in
 martyrio. Media vero nocte apparet ei martyr in
 habitu monachi, dicens ei : Cur non sinis eos, qui
 hic sunt, requiescere? Illa autem dixit : Domine
 mi, ne mihi irascaris, nam sum valde afflicta.
 Habebam autem duos solos filios, et hodie ambos
 simul extuli. Ille vero dicit : Quot annos nati erant
 tui pueri? Illa vero dicit ei : Unus erat duodecim
 annos natus, alter vero decem. Ille autem dicit
 ei : Cur igitur illos defles? Utinam defleres peccata
 tua. Dico enim tibi, mulier, quod quomodo natura
 hominis exigit cibum, et fieri non potest, ut non
 detur ad comedendum, ita etiam pueri in illo die
 poscunt a Christo bona futura, dicentes : Juste
 Judex, privasti nos rebus terrenis, ne nos etiam
 prives cœlestibus. Illa autem cum audivisset, est
 compuncta, et mutavit luctum in gaudium, dicens :
 Si ergo vivunt filii mei in cœlo, quid fleo? et con-
 versa, quæsiit abbatem qui ei fuerat locutus, et
 cum totum locum obiisset, non invenit. Et sciscita-

¹ Job 1, 21.

tur a janitore, dicens : Ubi est abbas, qui est modo huc ingressus? Dicit ei janitor : Vides omnes januas obseratas, et dicis : Ubi est abbas qui modo est huc ingressus? Eam autem erudiit paramonarius, ut qui scivisset eam vidisse visionem. Illa vero, metu correpta, rogavit ut abiret in domum suam. Eam vero accepit janitor, et introduxit in domum suam, et narravit marito suo ea quæ viderat.

IV. Tunc dicit ei beata Athanasia : Revera, domine, etiam viventibus filiis volui dicere, et erubui. Ecce ergo etiam post mortem eorum dico tibi. Si me audias, conicies me in monasterium, et deflebo peccata mea. Et dicit ei : Abi, proba tuam cogitationem una hebdomada, et si permanseris in hoc proposito, loquemur. Illa autem cum rursus venisset, idem dixit. Beatus vero Andronicus accersit socerum suum, et ei tradit omnes suas facultates, dicens : Ad sancta loca proficiscimur ad orandum. Si quid ergo nobis acciderit humanitus, habebis has facultates, ut de eis facias quod tibi videbitur. Rogo ergo te, ut recte agas cum tua anima, et ex iis, quæ hic sunt, fac nosocomium et xenodochium monachorum : et manumissis servis suis, dedit eis legata, et accepta parva benedictione et duobus equis, exiit noctu ex civitate, ipse et uxor ejus soli. Beata autem Athanasia eminus vidit domum suam, et sursum aspiciens in cælum dixit : Deus, qui dixisti Abraham et Saræ^a : « Egrede e terra tua, et e cognatione tua : et veni in terram, quam ostendam tibi ; » ipse nunc quoque deduc nos in timorem tuum. Ecce enim relinquimus domum nostram apertam propter nomen tuum : ne ante nos claudas ostium regni tui ; et flentes ambo abierunt : et cum ad sancta loca pervenissent, adorarunt : et cum multos Patres convenissent, veniunt ad sanctum Menam Alexandriæ, et fruuntur martyre.

V. Circa horam autem nonam aspicit Andronicus, et videt monachum contendentem cum laico et ei dicentem : Cur abbatem injuria allicis? Is vero ei dicebat : Domine, locavi bestiam meam ad Scetem. Ego vero ei dico : Eamus jam, ut totam noctem ambulemus, et cras usque ad sextam, ut perveniamus ante æstum diei : et non vult ut jam eamus. Dicit ei dominus Andronicus : Habesne aliquod aliud animal? Is vero dicit : Maxime. Dixit autem ipsi : Vade, duc illud ad me, et veni, et accipiam ego unum animal, et abbas unum, quoniam ego quoque volo ire ad Scetem. Andronicus vero dicit uxori suæ : Mane hic apud sanctum Menam, donec descendam in Scetem, et accipiam benedictionem a Patribus, et revertar. Dicit ei uxor ejus : Accipe me tecum. Ille vero dicit ei : Mulier non ingreditur in Scetem. Illa autem dicit ei cum fletu : Habebis me apud sanctum Menam, si remanseris, et me non collocaris in monasterio. Cumque se

A invicem salutassent et complexi fuissent, fuerunt separati. Ipse autem descendit ad Scetem : et cum adorasset sanctos Patres in Laura, audivit de abbate Daniele ; et cum eo accessisset, non sine magna difficultate eum potuit convenire : seni vero omnia exposuit. Dicit autem ei senex : Abi, et adduc uxorem tuam, et faciam tibi litteras, et depones eam in Thebaide in monasterio Tabennesiotarum. Andronicus autem fecit, sicut dixerat ei senex, et absens, duxit eam ad senem. Qui locutus est eis verbum salutis : et factis litteris, misit eos ad monasterium Tabennesiotarum. Reverso vero Andronico, dedit senex habitum, et docuit quæ ad statum pertinent monasticum, et mansit apud eum annos duodecim.

B VI. Post duodecim autem annos rogavit senem, ut se dimitteret ad sancta loca. Ille vero bene precatus eum dimisit. Abbas autem Andronicus iter faciens per Ægyptum, sedit sub spina, ut animam recrearet ab æstu. Ecce autem ex Dei dispensatione veniens in habitu virili ejus uxor, quæ ipsa quoque ibat ad sancta loca. Cumque se invicem salutassent, cognovit columba conjugem. Ipse vero quomodo potuisset cognoscere talem, quæ emarcuerat, pulchritudinem, et quæ videbatur ut Æthiops? Dicit ergo ei : Quo vadis, domine abba? Ille vero dicit ei : Ad sancta loca. Ipsa autem dicit ei : Ego quoque volo illuc ire. Ipsa ergo rursus dicit ei : Si velis, eamus ambo simul. Sed tanquam non simul simus, ingrediamur silentio. Dicit Andronicus : Ut jubes. Deinde ipsa dicit ei : Non es revera discipulus abbatis Danielis? Ipse vero dicit ei : Maxime. Dicit ipsa : Preces senis nos comitabuntur. Dicit Andronicus : Amen. Cum autem simul ingressi essent, et adorassent sancta loca, reversi sunt Alexandriam. Dicit abbas Athanasius abbati Andronico : Vis maneamus simul in cella? Dicit Andronicus : Certe, ut jubes. Volo autem primum ire, et accipere preces senis. Dicit ei abbas Athanasius : Vade, et exspectabo te apud Octavum decimum : et si venias, sicut iter fecimus, manebimus silentio. Nam si te non ferat, ne veneris. Ego enim te exspectabo apud Decimum octavum. Ille autem profectus, salutavit senem, et de eo ipsi renuntiavit. Senex vero dicit ei : Vade, et dilige silentium, et mane cum fratre, est enim monachus, ut esse oportet. Eo autem reverso, cum invenisset abbatem Athanasium, manserunt simul, timore Dei muniti, alios duodecim annos : et non cognovit abbas Andronicus eam esse suam conjugem.

C VII. Sæpe ergo ascendebat senex ad eos visitandos, ea illis disserens, quæ pertinebant ad utilitatem. Semel autem cum ascendisset senex, et eos valere jussisset, antequam iret ad sanctum Menam, venit ad eum abbas Andronicus, et dicit ei : Abbas Athanasius vadit ad Dominum. Reversus vero

^a Gen. xii, 1.

senex, invenit eum magnis compressum angustiis, et cœpit flere abbas Athanasius : et dicit ei senex : Cum te oporteret gaudere, quod migras ad Dominum, lacrymaris? Dicit ei abbas Athanasius : Non ploro, nisi propter abbatem Andronicum. Sed fac hanc charitatem, postquam me sepelieris. Inveniens schedulam sitam ad caput meum, lege eam, et da ipsi abbati Andronico. Cumque ipsi preces dixissent, communicavit et dormiit in Domino. Venerunt autem ad ei faciendas exsequias : et ecce inventa fuit sexu mulier, et auditum fuit in tota laura. Et mittens senex, excivit universam Scetem et interiorem solitudinem : et venerunt omnes lauræ Alexandriæ, et convenit universa civitas, et monachi Scetæ, ferentes legumina; ita enim mos est in Scete. Cum ramis ergo et palmis extulerunt venerandas reliquias Athanasix, Deum glorificantes, qui tantam tolerantiam præbuit mulieri. Expectavit autem senex septimum diem beatæ Athanasix. Postea vero voluit senex accipere secum abbatem Andronicum, sed non id sustinuit, dicens : Moriar cum mea domina. Cumque eum rursus jussisset valere senex, priusquam ipse iret ad sanctum Menam, venit ad eum frater, dicens : Laborat abbas Andronicus, et est redactus ad angustias. Senex vero rursus misit in Scetem, dicens : Adeste huc venientes, abbas enim Andronicus sequitur abbatem Athanasium. Illi autem cum audivissent, accesserunt et invenerunt eum

viventem. A quo cum accepissent benedictionem, dormiit in Domino.

VIII. Exortum est ergo bellum inter Patres Decimi octavi, et Monachos Scetiotas, dicentes : Noster est frater, et eum habebimus in Scete, ut nobis opem ferant ejus preces. Patres autem Octavi decimi, dicebant : Ponemus eum cum sua sorore. Vehementer igitur instabant Scetiotæ et dicit archimandrita Octavi decimi : Si quid senex dixerit, faciamus. Abbas vero Daniel dicebat eum oportere illic sepeliri. Illi autem non audiebant eum, dicentes : Est senex, et non timet amplius bellum corporis. Nos autem sumus juniores, et volumus fratrem, ut nobis opem ferant ejus preces. Sufficit enim vobis, quod reliquimus vobis abbatem Athanasium. Cum vero vidisset senex esse magnam perturbationem, dicit fratribus suis : Si me non audiat, ego quoque hic manebo, et sepeliar cum meo filio, et tunc quieverunt, et extulerunt fratrem Andronicum. Dicunt ergo seni : Eamus in Scetem. Dicit eis senex : Sinite ut faciam septimum diem fratris, et non siverunt eum manere. Ita confidit abbas Daniel suo discipulo. Oremus nos quoque ut veniamus ad mensuram abbatis Andronici, precibus omnium sanctorum Christi : cui gloria et potentia simul cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

M A P T Y P I O N

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΕΥΛΑΜΠΙΟΥ ΚΑΙ ΕΥΛΑΜΠΙΑΣ.

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

EULAMPII ET EULAMPIÆ.

(Latine apud Surium ad diem 10 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480)

Α'. Ἄρτι τῆς θεογνωσίας εἰς πάντα κόσμον δια-
τρεχούσης, καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
τοῦ μόνου Θεοῦ ἡμῶν τοὺς ἑαυτοῦ μάρτυρας ἐπι-
βρωνύοντος καὶ ἐπαλείφοντος, τοῦ δὲ πονηροῦ καὶ μι-
σοκάλου δαίμονος τοὺς οἰκείους θεράποντας πρὸς
τὴν ἀσέβειαν ἐρεθίζοντος, νεανίας τις τὸ γένος
περιφανῆς, τὴν ὄψιν περικαλλῆς, εὐπατριδῆς τε γνω-

C I. Jam Dei cognitione totum orbem pervadente,
et Salvatore quidem Christo Jesu, qui solus est
Deus noster, suos martyres confirmante ac corro-
borante : maligno autem et bonis infesto dæmone
suos ad impietatem incitante famulos : adolescens
quidam, Eulampius dictus, genere insignis, eleganti
specie, et qui bona ac clara noscebatur esse natus

patria, nempe Nicomedia, et erat ornatus operibus pietatis, cum nollet habitare in tabernaculis peccatorum, et divinum Christi nomen videre tam impudenter irrideri ac subsannari non ferendum esse censeret, relicta urbis habitatione, amplectitur solitudinem. Et cum vitæ abstinentia, et secessu infernum hominem expurgasset, zelo sicut magnus Elias refertam omnino haberet animam, relicta pariter solitudine, descendit ad habitandum in civitate.

II. Cum autem ad imperatorias constitutiones intendisset oculos, quæ supra portas proscriptæ erant omnibus valde ridens talem conatum, fuit ab impiis deprehensus protinus, et statim vinctus fuit coniectus in custodiam, tanquam aliqua præda sistendus coram iudice. Postquam autem, quod factum fuerat, delatum fuit ad aures magistratum, jussit iudex eum duci ad tribunal. Et protinus aspiciens ad eum qui ductus fuerat, cum propter teneram ætatem sperasset fore ut virum expugnaret fortissimum: Quænam est, inquit, tanta tua, quæ dicitur, amentia, quæ etiam prope effecit ut deduceret ad asperitatem, nisi ipsa quæ fuit conspecta species persuasisset rem non ita se habere: est enim omnino alienum, et non consentaneum, hanc liberalem formam, et apertum characterem nobilitatis, facta aggredi tam audacia. Ecce ergo tibi proponitur multitudo deorum, quæ diversis operationibus et invocationibus sibi affatim comparat venerationem; ipsum quoque templum est tibi apertum: sanguine autem conspersa cernuntur altaria; publicum festum celebratur et parata sunt quæcunque conveniunt sacrificio. Et tibi ergo optime consules, et nobis rem gratam facies, si deos colueris, et eis sacrificaveris. Hæc tyrannus.

III. Martyr autem Spiritu sancto totus repletus, cum se signo crucis, veluti quibusdam armis, munisset: Vana sunt, respondit, o præses, quæ a te proponuntur. Neque enim ex rebus externis et quæ minime fuerint in potestate alicujus, metienda est pietas, quæ aperte est boni instituti et in nostri liberi arbitrii sita est potestate. Atque, si quidem fieri non potest (ne te non velle dicam), ut ad unum et trinum omnium aspicias principium, ab eorum saltem, quæ producta fuerunt bono ordine, discas Deum universorum. Sin autem deorum præfers multitudinem, per quos simpliciores deducis ad barathrum interitus, at ego quidem nec ea quæ tu dicis audire sustineo, neque in animum induco, ut talibus delecter sacrificiis, ut qui sim præditus anima particeps rationis, et ad supernum mundum aperte properem: soli autem natura Deo, et qui non est aspectabilis, sacrificabo sacrificium laudis, et ipsi reddam vota mea coram toto populo ejus. His sic dictis, tyrannus, deposita persona lenitatis, jubet quidem exui martyrem, et humi extensum, vehementer verberari.

Αριζόμενος, τῆς γὰρ Νικομήδους ἐρμᾶται καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἔργοις κοσμούμενος ἐν σκηνώμασιν ἀμαρτωλῶν κατοικεῖν οὐχ αἰρούμενον, καὶ ἀνέδην οὕτω τὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον ὄνομα ὄραν διαχλευαζόμενον, ἀνεκτὸν οὐχ ἠγούμενος, ἀπάρας τῶν κατὰ τὸ ἄστυ διατριβῶν, τὴν ἐρημίαν ἀσπάζεται, καὶ τῷ ἐγκρατεῖ καὶ ἀναχωρητικῷ βίῳ τὸν ἐντὸς ἀποκαθηράμενος ἄνθρωπον, καὶ ὅλος ζήλου κατὰ τὸν μέγαν Ἡλίαν πλησθεὶς τὴν ψυχὴν, τὴν ἐρημίαν ἀπολιπὼν αὐθις, πρὸς τὰς ἐν πόλει διαγωγὰς κάττεισιν.

Β'. Ὡς δὲ πρὸς τὰς βασιλικὰς ἠτένισε διατάξεις, αἱ τῶν πυλῶν ὑπερθεὶν ἀνάγραπτοι πᾶσιν ἐτύγγανον, μέγα καταγελάσας τοῦ ἐγχειρήματος, κατάφορος εὐθύς τοῖς ἀσεβέσιν ἐγένετο, καὶ φυλακῇ τοῦτον εἶχεν αὐτίκα δέσμιον, οἷόν τι θήραμα παραστησόμενον τῷ δικάζοντι. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς τῶν ἐν τέλει ἀκοῆς ἀνηνέχθη τὸ γεγονός, ἀγώγιμον αὐτὸν ὁ δικαστὴς πρὸς τὸ βῆμα γενέσθαι διεκελεύσατο· καὶ ὅς εἰς αὐτὸν ἀχθέντα εὐθύς ἀπιδῶν, καὶ διὰ τὸ νεάζον τῆς ἡλικίας συλήσειν ἐλπίζων τὸν γενναϊότατον, Τίς, ὦ οὗτος, ἡ τσαύτη περὶ σοῦ, ἔφη, διαλαλουμένη ἀναΐδεια, ἥ τις μικροῦ με καὶ πρὸς τραχύτητα ἐξενεχθῆναι πεποίηκεν, εἰ μὴ αὐτὸ τὸ εἶδος θεαθὲν, μὴ οὕτως ἔχειν ἀνέπεισεν· ἀλλότριον γὰρ πάντη καὶ ἀνακόλουθον, αἰδῶ τοιαύτην καὶ χαρακτηριστάτατον εὐγενείας, ἔργοις θρασυτέροις ἐπιχειρεῖν. Ἴδου σοὶ τοίνυν πληθὺς πρόκειται θεῶν, διαφοροῖς ἐνεργείαις· καὶ κλήσει καταπλουτοῦσα τὸ τίμιον, ἀνέωγέ σοι καὶ ναὸς αὐτός. Βιωμοὶ δὲ τῷ λύθρῳ τῶν αἱμάτων περιβρέεμενοι τεθεώρηνται, πάνδημος ἑορτὴ σύγκεκρότηται, καὶ τῶν ἀγγεῶν ὅσα πρὸς θυσίαν κατάλληλα προσηυτρέπισται. Τὰ κάλλιστα γοῦν σεαυτῷ καὶ ἡμῖν χαρίσαιο, εἰ τοὺς θεοὺς τιμήσεις παλ' αὐτοῖς ἐπιθύσεις. Καὶ τὰ μὲν τοῦ τυράννου τοιαῦτα.

Γ'. Ὁ δὲ μάρτυς ὅλος ὄλωσ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου γενόμενος, καὶ τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ οἷόν ὄπλω τιλ περιφραζάμενος, Μάταια, ὦ ἡγεμῶν, ἀπεκρίνατο, τὰ παρὰ σοῦ προτεινόμενα, οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς, καὶ ὧν οὐκ ἂν τις γένοιτο κύριος, τὸ εὐσεβεῖν δοκιμάζεται, προαιρέσεως ἀγαθῆς καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀντικρυς ὑπάρχον. Εἰ μὲν οὖν ἀδύνατον ἵνα μὴ λέγω ἀβούλητον πρὸς τὴν μίαν σε καὶ πάντων τριαδικὴν ἀρχὴν ἀπιθεῖν, κἂν ἀπὸ τῆς τῶν παρηγμένων εὐταξίας, τὸν γενεσιουργὸν τῶν ὄλων Θεὸν μαθητεύθητι. Εἰ δὲ θεῶν πληθὺν προτιμῆς, δι' ὧν τοὺς ἀπλουστέρους χλευάζων πρὸς τὸ τῆς ἀπωλείας κατάγεις βάρβαρον, ἀλλ' ἐγὼ οὔτε ἀκούειν ὧν σὺ φῆς ἀνέχομαι, οὔτε θυσίαις τοιαύταις χαίρειν προήρημαι, ἅτε ψυχῇ λογικῇ τιμηθεὶς, καὶ πρὸς τὸν ἄνω κόσμον σαφῶς ἐπειγόμενος· μόνῳ δὲ τῷ φύσει ἀοράτῳ Θεῷ, θυσίαν θύσω αἰνέσεως, καὶ αὐτῷ τὰς εὐχὰς μου ἀποδώτω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τούτων οὕτω λεχθέντων, τὸ τῆς ἐπεικειας ἀποθέμενος προσωπεῖον ὁ τυράννος, περιδύεσθαι μὲν προτιάττει τὸν μάρτυρα, καὶ ἐπὶ γῆς ταθέντα σφοδρότερον τύπτεσθαι.

Δ'. Ὡς δὲ γενναίως καὶ ἀνδρικῶς ὁ μάρτυς ἀν- εἶχε πρὸς τὰς βασάνους, καὶ οὐδὲ μικρὰν ἐπεπόν- θει ἀλλοίωσιν, διπλασιάζει τὸ ἔριμὸν τῆς κολάσεως ὁ δικάζων, καὶ νεύροις λεπτοτάτοις μαστίζεσθαι τοῦτον ἀπηνέστερον διατάσσεται. Ἡ δίκην νιφάδιον τῷ μαρτυρικῷ ἐπιφερόμενα σώματι, πολλὴν τοῖς πεπονθόσι μέρεσι τὴν τῆς ὀδύνης αἰσθησιν ἐνεργά- ζετο· ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ μάρτυς οὐδὲν ὕφθη τοῦ φρο- νήματος ὑπανεῖς, ἢ τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν ἐνδεδωκῶς πίστεως. Ἐντεῦθεν ἀλλεπάλληλοι βασά- νων ἰδέαι καθάπερ κύματα τῷ μάρτυρι προσεβή- γνοντο. Εὐθύς γὰρ ὁ τύραννος πρὸς ἑτέραν εὐρεσιν τιμωρίας ἐτρέπετο, καὶ ξύλων τὸν ἀδάμαστον ἀν- δριάντα προσαναρθῶν, ξεσμοῖς τὰς σάρκας κατε- δαπάνα, καὶ ἦν μέχρι μυελῶν καὶ ὀστέων αὐτῶν τὸ ἀλγος ὑποδύμενον, καὶ τῶν καιρίων μερῶν τοῦ σώματος ἐφαπτόμενον. Ὁ δὲ μάρτυς, εὐχὴν τῇ βα- σάνῳ συγκεραννύς, καὶ εἰς ἐπικουρίαν τὸν αὐτοῦ ἀθλοθέτην ἐπιθεώμενος, οὐ πάσχειν μάλλον, ἢ ἐτέ- ρου πάσχοντος, αὐτὸς εἶναι θεατῆς ἐνομίζετο. Ἐπεὶ δὲ ἰκανῶς ἐνήθησε τοῖς ξεσμοῖς, καὶ πᾶν διατα- ραχθὲν, τὸ σῶμα προῦκειτο δυσειδές, δαίμονες μὲν ὡς εἰχὸς ὑπεξανίσταντο, θεὸς δὲ τὸν οἰκτεῖον ἀνωθεν ἐνίσχυε στεφανίτην, καὶ ὁ δικαστῆς ἑαυτὸν ἠττώ- μενον καθορῶν, ὡς μήτε λόγους οἷός τε ὦν πείθειν τὸν πάσχοντα, μήτε θωπείαις, μήτε τισὶν ἄλλαις ἐπινοίαις, ἐπὶ τοιαύτην χωρεῖ βάσανον, ἧς ἡ ἀκοή τοῖς ὡσὶ καὶ μόνον ἐμπίπτουσα, συντοράττειν δύνα- ται, καὶ συγγεῖν καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν. Ἰμαῖσι γὰρ λεπτοῖς τοῖς τῶν ποδῶν καὶ χειρῶν περισφιγθέντας δακτύλους, εἰς τοῦπίσω περιενεχθῆναι βιαίως δια- κελεύεται, καὶ δίκην πτόρθου, τὰ τοῦ μάρτυρος μέρη περιλυγίσας, ἀφόρητον οὕτω τὴν τιμωρίαν εἰργάζετο. Ἀγκῶνων γὰρ συνθραυσμένων, σφυρῶν συνθλωμέ- νων, σκελῶν συντριβομένων, καὶ οἷονεὶ διατετρι- γότων τῇ βίᾳ τῆς στάσεως, μικροῦ θανατοῦσθαι συνέβαινε τὸν ἀθλητῆν, ἅτε τῆς ἀρμονίας τῶν ὀστων τοῦ σώματος μελῶν, τῆς οἰκείας, ἐξισταμένων ἑδρας καὶ τάξεως, καὶ τῷ περιόντι τῆς ἀλγηδόνης πρὸς οἶκτον ἐφελκομένων καὶ ἄψυχα.

Ε'. Ἄλλ' ὁ μὲν τύραννος πρὸς τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐξαπονήσας πειθοῖ πρὸς τὴν διὰ τῶν λόγων αὐθις ἰχώρει τῷ τῆς διαλέξεως προσωπειῶ, τὸ οἰκτεῖον περιστέλλων ἀδύνατον, καὶ πρῶτα μὲν ἅτε δαισι- δαιμονέστερον περὶ τὸ ἴδιον διακείμενος σέβας, τὴν τε θεοπρεπῆ τοῦ λόγου διέσυρε σάρκωσιν, καὶ τὰ τούτου πάθη καὶ σταυρὸν αὐτὸν, καὶ ὅσα τῆς ἡμε- τέρας σύμβολα σωτηρίας, προσκόμματα σκανδάλου ἐτίθετο, ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν τῶν στοιχείων θε- μιουργίαν προῦβάλλετο, ὡς μὲν ἠδεῖαν οὐσιν, ὡς δὲ ἐπέραστον, καὶ ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν προκεί- μένην, καὶ ὡς μηδ' ἂν ἐθέλαιν, μηδὲ τὸν ἄγαν τυφλώττοντα, τῆς ἐκ ταύτης στέρεσθαι ἡδονῆς. Ὁ δὲ μάρτυς (ἦν γὰρ τῆς ἀληθοῦς σοφίας ἀνάπλευς) ἀντιπαρήγε τῶν ἐκεῖνου θεῶν τὸ ἀσθενές καὶ ἀνδρόθηλον, τὸ πρὸς ἀλλήλους μάχιμόν τε καὶ στα- σιῶδες, καὶ τὸ σωματικοῖς ἐγκαλινθεῖσθαι παθή- μασι, καὶ τὸ μηδ' ἐτίσῶν τῶν παρηγμένων ἀφ' ἑαυ- τοῦ τὴν γένεσιν ἔχειν καὶ ἀναρχον εἶναι, ἀλλ' εἰς

IV. Postquam autem martyr generose et fortiter restitit tormentis, et nec tantillum quidem fuit mu- tatus, acerbiter suplicii iudex auget, eumque nervis cædi tenuissimis imperat crudeliter. Qui cum nive spissius martyris corpori infligerentur, affe- ctis partibus afferebant magnum sensum doloris. Sed sic quoque martyr nihil visus est remisisse de sua animi magnitudine aut de sua fide in Christum Dominum nostrum aliquid relaxasse. Hinc frequen- tes, et se invicem consequentes tormentorum spe- cies, tanquam fluctus, erumpebant in martyrem. Statim enim conversus est tyrannus ad invenien- dum aliud supplicium: et ligno appendens indomi- tam statuum, consumebat carnes lacerationibus, et ad medullas et ossa usque subibat dolor et princi- pales partes corporis attingebat. Martyr autem pre- cibus tormentum contemperans, et sui Agonothetæ auxilium invocans, non magis censebatur pati quam alio patiente ipse esse spectator. Postquam autem satis decertavit adversus dilacerationes, et universum discerptum corpus propositum fuit aspectu tetrum, dæmones quidem, ut par erat, mœ- rebant, Deus autem e superis exultabat propter suum corona redimitum athletam. Iudex deinde cernens se esse superatum, cum nec verbis posset persuadere patienti, nec blanditiis, nec ullis aliis rationibus, procedit ad tale tormentum, quod si vel solum ad aures perveniat, potest conturbare ac confundere mentem et cogitationem. Tenuibus enim loris pedum et manuum adstrictos digitos jubet violenter circumtrahi, quod ei intolerandum red- debat cruciatum. Nam cum confringerentur arti- culi, et violenta extensione quodammodo stride- rent, contigit athletam prope morte affici, quod compages omnium membrorum corporis a sua sede et ordine dimoverentur; adeo ut propter ingentem dolorem ad misericordiam traherentur etiam ina- nima.

V. Sed tyrannus quidem cum non potuisset factis persuadere, ad persuadendum verbis rursus se con- fert, persona disputationis suam legens impoten- tiam. Et primum quidem, ut qui esset superstitiosus affectus in suam religionem, lacerabat divinam Verbi carnis susceptionem, ejusque perpressiones et ipsam crucem, et quæcunque sunt signa nostræ salutis, ea scandali ducebat offensiones. Post hæc proferebat etiam fabricam elementorum, ut quæ esset quidem dulcis et amabilis, et ad fruendum proposita hominibus, et quod nollet ne valde qui- dem cæcus, quæ ex ea oritur, privari voluptate. Martyr autem (erat enim vera plenus sapientia) contra afferebat illius deorum imbecillitatem et effe- mationem, quæ inter se invicem fuerunt, pugnas et seditiones, et quod volutarentur in corporis af- fectionibus; et quod nihil eorum, quæ producta sunt, ex se ortum habeat, et sit sine principio, sed statim referatur ad primam et efficientem causam,

et omnipotentem; et quod qui hæc relinquit, ad eorum transit opificem, eorum, quæ fluunt et non stant, habitationem perpetua et stabili habitatione, ineffabilique, et quæ non desinit, voluptate commutans. His veris martyris verbis tyrannus attonitus, et ad iram ac furorem accensus intolerabilem, processit omnino ad omne genus tormenta, lectumque ferreum protinus jubet accendi. Qui cum fuisset accensus, jubet in eo extendi martyrem. Ille autem cum signo crucis se munisset, toto corpore fuit extensus. Et statim, cum carnes quidem ignitum ferrum attingissent, consumebantur, et dissolvebantur, et in saniem, ulceraque et vulnera mutabantur. Quin etiam nonnulla membra in cinerem conversa, præbebant videndam nudam ossium conjunctionem. Ipse vero tormenta fortiter tolerans, tanquam in molli quodam strato recumbens, ei agebat gratias, pro quo hæc sustinebat.

ὡς ἐπὶ τινος ἀπαλῆς στρωμνῆς κατακείμενος εὐχαριστηρίοις τὸν ὑπὲρ οὗ ταῦτα ὑπέμενε, φωναῖς ἡμέλιθετο.

VI. Cum autem martyrem nulla caperet satietas earum, quas pro Christo sustinebat perpeccionum, sed zelo fidei adhuc magis incitaretur, non esse tolerandum arbitratus, verum quidem Deum universi irrideri, vanitatem autem imbecillitatis simulacrorum ab iis, qui tunc dominatum obtinebant, celebrari laudibus, et magnifieri, generosum quiddam et juvenile excogitat, dignumque ejus animi magnitudine. Nam cum verbis simulasset se assentiri simulacris, et ea ratione fucum fecisset tyranno, cum quadam pompa a multis stipatus satellitibus, venit in templum idolorum, partim quidem propter repentinam martyris mutationem iis lætantibus, qui erant socii impietatis, partim autem omnino exspectantibus id quod erat eventurum. Martyr autem valde misertus insipientiæ eorum qui adorabant, ad unam insignem imaginem ad dexteram positam, prope accedens, cum esset usus solis precibus, et verbis, cum auctoritate imperii, eam humi protinus dejecit et in pulverem comminuit. Quod quidem cum vidisset populus, qui aderat, et imbecillitatem eorum, quæ adorabantur, simul cognovissent et condemnassent, deponunt protinus deceptionem, et amplectuntur pietatem, Deum potentem, et solum prædicantes, quem nuper ignorantes, habebant ludibrio. Fitque eis martyr causa salutis, a quibus, cum prius stulti essent, præco esse stultitiæ putabatur.

VII. Hæc cum essent præsidii iræ materia et occasio, aliud quid novi incidens, magis conturbavit et ad iram concitavit intolerandam. Quædam enim adolescentula, quæ nuper ex virginalibus thalamis processerat et ausa erat venire in conspectum virorum, cum se admiscuisset multitudini et athletam fratrem esse agnovisset, accedens in medium theatrum, eum complexa, statim docebat signa generis, se eosdem videlicet nosse parentes, eodem utero esse editos, ac eadem suxisse ubera. Deinde revocabat in mentem parentum benevolentiam, et co-

αἰτίαν πρώτην ποιητικὴν τε καὶ παντοδύναμον ἀναφέρεισθαι, καὶ ὡς ὁ ταῦτα καταλιμπάνων, πρὸς τὸν δημιουργὸν τούτων μεταφοιτᾷ, τῶν βεβώντων καὶ μὴ ἐστῶτων, τὴν διηνεκὴ καὶ μόνιμον κατοικίαν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀφραστόν τε καὶ ἀτελεύτητον ἡδονὴν, ἀλλαττόμενον. Τούτοις τοῖς ἀληθέσι λόγοις τοῦ μάρτυρος ὁ τύραννος καταβροντηθεὶς, καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ μανίαν ἀσχετον ἐξαφθεὶς, πρὸς τὸ τῶν κολαστηρίων ὄλος ἐχώρει παντοδαπὸν, καὶ κλίνην σιδηρᾶν αὐτίκα κελεύει πυροῦσθαι, ἧς καὶ πυρακτωθεῖστος, ἐφαπλωθῆναί ταύτῃ προστάττει τὸν μάρτυρα. Ὁ δὲ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ διασφραγισάμενος, ἐφηπλώθη ὅλῳ τῷ σώματι, καὶ εὐθὺς αἱ μὲν σάρκες προσψάυσασαί τῷ πυρὶ, δαπανῶντό τε καὶ διελύοντο καὶ εἰς ἰχθῶρας καὶ ἔλκη καὶ τραύματα μετεβάλλοντο· ἔστι δὲ ἅ τῶν μελῶν, καὶ πρὸς τέφραν μεταποιούμενα, ψιλὴν παρεῖχε τὴν τῶν ὀστέων ὀργᾶν συνάφειαν· αὐτὸς δὲ ταῖς βασάνοις ἐγκαρτερῶν,

Γ'. Ἐπεὶ δὲ κόρος οὐδεὶς τῷ μάρτυρι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων, ἀλλὰ τῷ ζήλῳ τῆς πίστεως ἐπὶ μᾶλλον διηρεθίζετο, οὐκ ἀνεκτὸν ἡγησάμενος τὸν μὲν ἀληθῆ Θεὸν τοῦ παντὸς διαχλευάζεσθαι, τὸ δὲ μάταιον τῆς εἰδωλικῆς ἀσθενείας παρὰ τῶν τότε κρατούντων ἐξυμνεῖσθαι καὶ μεγαλύνεσθαι, γενναῖόν τι καὶ νεανικὸν ἐννοεῖ, καὶ τῆς αὐτοῦ μεγαλονοίας ἄξιον. Λόγῳ γὰρ ὑποκρινάμενος, τὴν πρὸς τὰ εἰδῶλα συγκατάθεσιν, καὶ ταύτῃ φανακίσας τὸν τύραννον, μετὰ τινος πομπῆς καὶ δορυφορίας εἰς τὴν ναὸν τῶν εἰδῶλων ἀφίκετο, ὧν μὲν τὴν ἀθρόαν τοῦ μάρτυρος μεταβολὴν, ἐν ἡδονῇ τιθεμένων, ὅσοι σύμμαχοι τῆς ἀσεβείας ἐτύγχανον, ὧν δὲ πάντως παραδοκούντων τί τὸ ἀποθησόμενον. Ὁ δὲ μάρτυς πολλὰ τοὺς προσκυνούντας κατοικτεῖρας τῆς ἀφροσύνης, ἐν τῶν ἐπιφανῶν ἀγαλμάτων τῇ δεξιᾷ προσεγγίσας εὐχῇ τε μόνῃ χρησάμενος, καὶ λόγῳ σὺν αὐθεντίᾳ προστάγματος, εἰς γῆν εὐθὺς κατηδάψισε καὶ εἰς κόνιν ἐλέπτυνεν. Ὅπερ ὁ παρεστῶς ὄμιλος θεασάμενοι, τὴν ἀσθενείαν τῶν προσκυνουμένων, καὶ γνόντες ὅμα καὶ κατὰ γνόντες, τὴν ἀπάτην εὐθὺς ἀποτίθενται, καὶ τὴν εὐσεβείαν ἀσπάζοντες, Θεὸν δυνατὸν καὶ μόνον ἀνακηρύσσοντες, ὃν ἀγνοοῦντες πρώην ἐξεμυκτήριζον καὶ γίνεται παραίτιος αὐτοῖς σωτηρίας ὁ μάρτυς, οἷς πρότερον ἀνοήτως ἔχουσι, καὶ κήρυξ εἶναι μωρίας, ὡς μωροῖς ἐνομίζετο.

Ζ'. Ταῦτα τοῦ ἡγεμόνος ὀργῇ ὕλην καὶ ἀφορμὴν ποιούμενου, ἕτερόν τι καινὸν ἐμπροσθεν, ἐτάραξέ τε καὶ πρὸς ὀργὴν ἐξέμηνεν ἀκατάσχετον. Νεᾶνις γὰρ ἄρτι τῶν παρθενικῶν ὑπεξελθοῦσα θαλάμιον, καὶ ἀρβένων καταθρόνησασα ὄψεως, τῷ πλήθει ἑαυτὴν ἀναμίξασα, καὶ ἀδελφὸν εἶναι τὸν ἀθλητὴν ὡσπερ γνωρίσασα, μέσον τοῦ θεάτρου παρελθοῦσα, καὶ τῷ χεῖρι τοῦτον περιβαλοῦσα, εὐθὺς τὰ τοῦ γένους ἀνεδίδασκε σύμβολα, τὸ τοὺς αὐτοὺς εἰδέναι πατέρας, τὸ μιᾶς γαστρὸς προελθεῖν, τὸ τοὺς αὐτοὺς θηλάσαι ματτούς. Εἶτα γονέων φιλοστοργίας ἀνεμί-

μνησκε, συνοικισμού τε καὶ συναυλίας, καὶ τοιούτων ἄλλων συμβόλων· καὶ τέλος τῆς αὐτῆς ἐθέλειν καὶ πίστεως ἔλεγε καὶ τοῦ σεβάσματος μετασχεῖν, καὶ τῶν αὐτῶν κοινωνῆσαι τῷ ἀδελφῷ παθημάτων. Ταῦτα τοίνυν, τὸν μὲν κακοδίμονα τύραννον ἀπορίας ἐπλήρου, τοὺς δὲ θεατὰς τῶν δρωμένων μετακαλεῖτο πρὸς τὴν εὐσεβείαν, καὶ ὃς αὐτίκα μιὰρὸς ὢν, πρὸς μιὰρὸς ἐχώρει λογισμοὺς, καὶ πάθει μᾶλλον σωματικῆς συνουσίας, οὐχὶ πόθῳ Χριστοῦ προσφύναί τῷ μάρτυρι ταύτην ὤρετο. Δριμὸν τοίνυν καὶ ἐμβριθὲς πρὸς αὐτὴν ἀτενίσας, Τί σοι, φησὶ, ὦ γύναι, τὸ σόφισμα βούλεται τοῦτο, καὶ πῶς ἄρα πρόφασιν ἐρωτικῆς μανίας τῆς πρὸς τὸν παρόντα τουτονὶ νεανίσκον, τὴν τῆς θρησκείας μεταθέσιν ἐποιήσω; Ἀλλὰ ἀνάτηψον τῆς περικεχυμένης σοι ταύτης τοῦ πάθους ἀγλῶς, καὶ τὸ φιλόανθρωπὸν τῶν ἀηττήτων θεῶν ἐξιλέωσαι. Τί γὰρ τὸ οὕτως σε μεταπεισαν ἀθρόως, ὥστε τοῦ ἡδίστου τούτου φωτός, καὶ τῶν ἐν βίῳ τερπνῶν ἀποστῆναι, γόητι δὲ νεανίᾳ προσκαλληθῆναι, καὶ ἀναιδεῖ προσώπιῳ τῷ ἡμετέρῳ βήματι παραστῆναι, τὰ συγγενῶν ὑποκρινομένην, καὶ πρὸς ἀδελφικὴν ἐνότητά τὴν σχέσιν μετατιθεῖσαν· πλὴν ἀλλ' οὐ τοῦ ἡμετέρου καταγελάσεις βήματος, οὐδὲ τῶν αὐτοκρατόρων καταμωκήσῃ, μαρτύρομαι θεοὺς ἅπαντας, καὶ τὸ τοῦ βήματος ἡμῶν εὐμενὲς καὶ φιλόανθρωπον, ὡς οὐδὲν τι πλεόν ἔξεις Εὐλαμπίου, ἢ τὸ χεῖροσι βασάνοις ὑποβληθῆναι.

Η'. Πρὸς ἅπερ ἡ μάρτυς ἀρρένωτῶ τῷ φρονήματι, εὐστοχὸν ἐποιεῖτο, καὶ τὴν ἀπόκρισιν· Ἄκουσον, εἰκοῦσα, ὦ δικαστὰ, καὶ τὸν ἐμὸν ὡς ἔχει γινῶθι σκοπόν. Χριστοῦ ὑπάρχω δούλη· Χριστὸς ἐμοὶ ζοὴ καὶ ψυχῆς ἀγαλλίαμα. Τούτου ἐρῶ, τούτῳ σπεύδω τυθῆναι. Ὑπὲρ τούτου καὶ πῦρ εὐτρέπιζε, καὶ θῆρας ἄγε, καὶ τροχοὺς ἐτοίμαζε, καὶ ξίφη γύμνου, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπινοεῖ βάσανον, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ οὕτως ἀγεννῆς ἐγὼ καὶ μικροψυχος, οὐ, μὰ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας τουτονὸν ἀγῶνα, ὃν καὶ μέχρι τέλους ἀγωνιοῦμαί τε καὶ δραμοῦμαι, καὶ πρὸς πᾶν εἶδος κολάσεως ἑαυτὴν ἐκδοτὸν παραστήσω, ἵνα γινῶς ὅτι ἀδελφῆ ἐγὼ τούτου, καὶ τὰ ἀδελφὰ φρονοῦσα τοῦ τὰς σὰς βασάνους μὴ ὑποπτῆξαντος, καὶ τὰ σὰ σεβάσματα καταλύσαντος, καὶ αὐθις δέ σοι φημι, μὴ πρὸς τὴν τῆς γυναικείας φύσεως ἀφορῶντι ἀσθένειαν, ἀνάξιον τι τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας ἐλπῖσαι, μηδὲ τὸ τῆς ἡλικίας ἀπαλὸν εὐεξαπάτητον νομῖσαι ταῖς σαῖς ἐπινοίαις. Ὁ γὰρ πρὸς ἑδὸν αὐτοῦ ἐρωτὰ πτερώσας ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὸν κατὰ σοῦ, καὶ τοῦ διαβόλου πόλεμον καθοπλίσας, αὐτὸς καὶ τὴν δύναμιν ὀρέξει, καὶ τὴν νίκην περιφανεστάτην ἐργάσεται.

Θ'. Τούτοις ἡ μάρτυς πεπαρρησιασμένη γλώττη τοῦ τυράννου σαφῶς καταρτιτορευσασα, ἐρῶαπίζετο τὰς παρείας ἀπηνέστερον, καὶ ὄψιν ἰσχυρῶς συνετρέθετο, τὸ δὲ τῆς μορφῆς ἐπίχαρι καθηλλοῖστο, καὶ τὸ τῆς φωνῆς ἐσβέννυτο ἥργανον, τῇ συνεχεῖ τῶν βραπισμάτων ἐπιφορᾷ. Πρὸς ταῦτα εἶχε μὲν τὸν ἀδελφὸν ἐπιβρώννυντα καὶ παραθήγοντα, καὶ πρὸς τὰς βασάνους εὐτολμοτέραν εἶναι ποιοῦντα· ἠνδρίζετο δὲ καὶ αὐτὴ καθ' ὅσον οἶόν τε καὶ λογισμοῖς

A habitationem, et hujusmodi alia signa, et postremo dicebat se velle esse participem ejusdem fidei et religionis, et communiter cum fratre easdem subire perpassiones. Hæc ergo infelicem quidem tyrannum implebant dubitatione : spectatores autem eorum quæ fiebant, provocabant ad pietatem. Cæterum ille prolihus, cum esset sceleratus, se ad sceleratas convertit cogitationes, et propter affectionem corporis consuetudinis, non autem propter sanguinis conjunctionem, Christique desiderium, existimabat eam adhærere martyri. Torve itaque et ferociter eam intuens : Quid sibi, inquit, o mulier, vult hoc tuum commentum, et quomodo propter insaniam in hunc adolescentem mutasti religionem? Sed respice ab hac circumfusa caligine tuæ affectionis, et placa invictorum deorum clementiam. Qui fit enim, quod tu tam repente sis mutata, ut ab hac luce suavissima, et ab iis quæ sunt in vita jucunda, discedas : præstigiatori autem juveni adhærescas, et impudenti vultu ad nostrum te sis tribunal, simultantem cognationem, et traducentem consuetudinem ad fraternam unionem? Verum enimvero nostrum tribunal non irridebis, nec imperatores habebis ludibrio. Testor deos omnes, et nostri tribunalis benignitatem et clementiam, tibi nihil amplius futurum, quam Eulampio, nisi quod sis pejoribus tormentis subjicienda.

VIII. Ad hæc martyr masculino spiritu et audacia apte respondit : Audi, dicens, o judex, et cognosce meum ut se habet scopum ac institutum. Sum Christi ancilla. Christus est mihi vita, et animæ exsultatio. Eum amo, ei studeo sacrificari. Pro eo et ignem para, et duc bestias, et rotas expedi, et stringe enses, et excogita omne aliud tormentum, ut scias me non esse tam ignavi et pusilli animi. Hoc, quod pro pietate suscipitur certamen, ad finem usque decertabo et peragam, et meipsam tradam ad omne genus supplicii, ut scias me esse ejus sororem, et fraternæ eadem, quæ ille sentit, sentire, qui tua tormenta non formidavit, et ea quæ colis, simulacra diruit. Porro autem rursus quoque tibi dico, ne aspiciens ad muliebris sexus imbecillitatem, speres aliquid indignum nostra mente, neque ætatis mollitiem putes tuis inventis facile posse decipi. Qui enim nos ad divinum suum erexit amorem, et nos armavit ad bellum contra te gerendum et diabolum, ipse et præbebit vires et clarissimam efficiet victoriam.

IX. Hæc martyr lingua libera aperte dicens adversus tyrannum, colaphos genis crudeliter impactos accepit, et fuit ejus vultus vehementer contusus. Mutata est autem ejus formæ gratia, et extinctum fuit vocis instrumentum inflictis continenter colaphis. Ad hæc habebat quidem fratrem eam confirmantem, et incitantem, et audaciorem reddentem ad certamina. Erat autem ipsa quoque virilis, quoad ejus fieri poterat, et generosis cogitationibus imbe-

cillitatem naturæ reficiebat. Sed hæc nōn erant omnino præsi tolerabilia videnti et meram sanctorum loquendi libertatem et minime cedentem tolerantiam. Unde etiam rursus nova excogitantur tormenta : lebesque protinus paratus fuit bulliens, ut martyres exciperet. In quem Eulampius quidem confidenter est ingressus : Eulampia autem (ita enim appellabatur et ipsa) tanquam caligans, ut quæ esset natura mollior, et a maligno impelleretur ad timiditatem, labascebat. Sed frater, qui idem erat socius certaminis, ab imo emergens, tanquam ex aliquo convivio et requie, vocabat sororem, et ei addebat animum, et hortabatur ut ingrederetur lebetem dicens : Nihil extimescas, solum attendens id quod videtur, et non ad Deum oculos animæ deligens, cui et communiter credidimus, et a quo maximam invenimus remunerationem. Si enim hanc bullientem aquam solum attigeris, ab ipso magnum senties auxilium, cujus ego tuus frater sum testis, qui sic tibi cernor impatibilis, et nihil doloris sentiens.

X. His persuasa Eulampia, et omnino acquiescens ejus suasionibus, protinus prompto et alacri animo ingressa est lebetem. Deinde etiam communiter spiritu exsultantes, læti susceperunt supplicium ; et protinus lebes evasit frigidus, et nihil mali passos continuit martyres. Neque vero eousque constitit res admirabilis, sed etiam non paucos ex iis, qui circumstabant, induxit ad pietatem. Porro autem ipsum quoque tyrannum, etsi non pure traxit ad verum Dei cultum, illius tamen labefecit cogitationem, et fecit dubitare de sua religione. Æthiops tamen non fuit dealbatus, et cancer recte ingredi non didicit. Cum enim vincerent quidem athletæ, vinceretur autem impius, eos a se invicem et a fide in Christum non valens distrahere, redit rursus ad consueta, et armatur denuo adversus solum martyrem, et jubet ei excindi pupillas oculorum is qui cordis cæcutiebat oculis, et illum magis cruciare procurans, et machinans, ut ejus sororis per hoc frangeretur audacia. Sed in hoc quoque fuit convictus vana et inania moliri adversus Christi servos.

καὶ τῆς ὀμάλμονος ἐντέϋθεν διαχαυνῶσαι τὴν εὐτολμίαν, μηχανώμενος, ἀλλ' ἠλέγχθη καὶ τούτῳ κενὰ καὶ μάταια κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων ἐπινοῶν.

XI. Postridie autem jubet martyrem Eulampiam sublime suspendi capillis. Est autem hoc gravissimum supplicium, sed Christi ancillæ deliciis suavius existimabatur. Unde etiam ei preces admiscens dicebat : Ago tibi gratias, Deus meus et creator, quod me tuam ancillam dignatus sis pro te susceptis ornare tormentis. Cum autem per omne genus supplicii oporteret athletas pervadere, etiamsi tanquam tela infantium reputabantur, quæ eis inferebantur, fornacem accendi jubet præses, illa Chaldaica nihilo inferiorem, et ad eam ducta est materia quæ erat alitura sic accensam, lictoribus omne studium ad hoc conferentibus. Cum autem

A γενναίοις τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ἀνελάμβανεν. Ἄλλ' οὐκ ἦν ὅλως φορητὰ ταῦτα τῷ ἡγεμόνι, τὸ τε τῆς παρρησίας ἄκρατον, καὶ τὸ τῆς ὑπομονῆς ἀνένδοτον τῶν ἀγίων ἔρῳντι, ὅθεν καὶ πάλιν καινότερα κολαστηρίων ἐπένοια, καὶ πάλιν οἱ δῆμιοι ἀπαραίτητοι· λέβητος γὰρ καχλιάζων εὐθύς ἠτοιμάζετο, καὶ τοὺς μάρτυρας ὑπεδέχετο, πρὸς ὃν περ Εὐλάμπιος μὲν εἰσῆει θαρρόων, ἡ μάρτυς δὲ ὡσπερ ἰλιγγιάσασα, ἅτε δὴ καὶ τὴν φύσιν ἀπαλωτέρα, καί τι καὶ τοῦ πονηροῦ τοὺς λογισμοὺς αὐτῇ πρὸς δειλίαν ὑποσαλεύοντος, ὀκλάζουσα ἦν. Ἄλλ' ὁ ἀδελφὸς ὁμοῦ καὶ συναθλητῆς κάτωθεν ἀναδύς ὡς ἀπὸ τινος εὐωχίας καὶ ἀναπαύσεως, προσεκαλεῖτό τε τὴν σύγγονον καὶ παρεθάρρυνε, καὶ εἶσω τοῦ λέβητος γενέσθαι παρῆνει, Μηδὲν ὑποπήξῃς, λέγων, ἀπλῶς οὕτως τῷ ὀρωμένῳ προτέχουσα, καὶ μὴ πρὸς Θεὸν τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἀτενίζουσα, ᾧ τε κοινῇ πεπιστεύκαμεν, καὶ παρ' οὗ μεγίστην εὐρίσκομεν τὴν ἀντίληψιν. Εἰ γὰρ μόνον τοῦ ὕδατος τούτου τοῦ καχλιάζοντος παραψύσεις, πολλῆς αἰσθήσει τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας, ἧς ἐγὼ μάρτυς ὁ σὸς ἀδελφός, οὕτως ἔρωμένόν σοι ἀπαθῆς καὶ ἀνώδυνος.

B Γ. Τούτοις Εὐλαμπία πεισθεῖσα, καὶ ὅλη τῶν αὐτοῦ παραινέσεων γενομένη, προθύμως αὐτίκα καὶ γενναίως εἰσῆει τὸν λέβητα, εἶτα καὶ κοινῇ τῷ πνεύματι ἀγαλλιασάμενοι, τὴν τιμωρίαν μετ' εὐφροσύνης ἐδέχοντο, καὶ ψυχρὸς εὐθέως ὁ λέβητος ἐδείκνυτο, καὶ ἀπαθεῖς κακῶν συνείχε τοὺς μάρτυρας. Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὸ παράδοξον ἔστη, ἀλλὰ καὶ τῶν περιεστηκότων οὐκ ὀλίγους πρὸς εὐσέβειαν ὑπηγάγετο, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν τύραννον, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς πρὸς θεοσέβειαν εἴλκυσεν, ἀλλὰ τοὺς λογισμοὺς ἐκείνου διέσεισε, καὶ περὶ τὸ οἰκεῖον σέβας ἐπιδοιδάζειν πεποίηκεν. Ὅμως, εἰ δεῖ τ' ἀληθῆς εἰπεῖν, ὁ Αἰθίοψ οὐκ ἐλευκαίνετο καὶ ὁ καρκίνος ὀρθὰ βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο. Ὡς γὰρ ἐνίκων μὲν οἱ ἀθληταί, ἠττάτο δὲ ὁ δυσσεβῆς, καὶ διασπᾶν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας οὐχ οἷός τε ἦν, ἐπὶ τὰ οἰκεῖα πάλιν καὶ συνήθη χωρεῖ καὶ κατὰ μόνου τοῦ μάρτυρος αὐθις ὀπλίζεται, καὶ τὰς τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ κόρας ἐκκοπῆναι προστάττει (φεῦ ὁ τοὺς τῆς καρδίας τυφλώτων ὀφθαλμοὺς), καὶ τὰ ὅμοια παθεῖν κἀκείνον διὰ τῆς τιμωρίας ταύτης καταναγκάζων, πρὸς δὲ

C Δ ΙΑ'. Τῇ ἐξῆς οὖν τὴν μάρτυρα τῶν τριχῶν ἀπαιωρεῖσθαι κελεύει. Δεινὴ δὲ τιμωριῶν αὕτη καὶ δεινὰς κατὰ τε μηνίγγων καὶ ἰνῶν καὶ ὀστέων ἐνείσα τὰς ἀλγυθόνας· ἀλλὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ δούλῃ τρυφῆς ἠδῶν ἡ βίαστος ἐνομιζέτο, ὅθεν καὶ εὐχὴν αὐτῇ προσαναμεινύσα, Εὐχαριστῶ σοι, ἔλεγε, Θεέ μου καὶ δημιουργέ, ὅτι με τὴν σὴν δούλην ἠξίωσας ταῖς ὑπὲρ σοῦ τιμωρίαις ἐγκαλλωπίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔδει διὰ πάσης τιμωρητικῆς ἰδέας τοὺς ἀθλητὰς διελεῖν, καὶ ὡς νηπίων βέλη τούτοις τὰ ἐπαγόμενα ἐλογίζετο, κάμινον ἐκκαῆναι κελεύει ὁ ἡγεμὼν, οὐδὲν τῆς Χαλδαϊκῆς ἐκείνης ἐνδέουσαν, καὶ ἤγετο πρὸς ταύτην ὕλη ὅση τρέφειν ἐμελλε τὴν

οὕτως ἐκκαιομένην, παντοίαν τῶν θηρίων εἰς τοῦτο τὴν σπουδὴν καταβαλλομένων. Μετεώρου δὲ τῆς φλογὸς γενομένης ὡς μακρόθεν καταπλήττειν τοὺς βλέποντας, ἄγεσθαι τοὺς μάρτυρας ὁ δικαστὴς κελεύει, καὶ τῆς καμίνου μέσον ὠθειῖσθαι. Προσηγόντο οὖν οἱ μάρτυρες, ὁ μὲν θεῖος Εὐλάμπιος, διὰ τὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκεκῶσθαι, ὑπὸ τινῶν διαβασταζόμενος ἢ δὲ γενναία Εὐλαμπία καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θάρρους προτρέχουσα ὡς εἰς θάλαμον, οὐκ εἰς κάμινον ἐλευσομένη, ὡς δὲ καὶ τῷ πυρὶ παρεδόθησαν, ἢ φλόξ αὐτοὺς οὐδὲν ἐλυμήνατο, ἀλλ' αὐτίκα δίκην ἀφίδος κυρτωθεῖσα, καὶ πολλῇ τῇ φειδοῖ πρὸς τὸ μέσον ἀπολαβοῦσα, καθάπερ ἐν φαιδρωτάτῃ παστάδι τοὺς ἀθλητὰς ἐθαλάμει, καὶ τὸ τῆς φύσεως καυστικόν, εἰς αὔραν ὀρροῖζουσαν μετετίθει, καὶ οἱ μάρτυρες ὡς ἐν λειμῶνι ὀρροῖζουσαν τε καὶ ἡδεῖ χορεύοντες, τὴν ὁδὴν ἐκείνην τὴν ἀνάγραπτόν τε καὶ θεοδίδακτον τῶν παιδῶν ἤδον.

IV. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ τύραννος, καὶ ἐτι διηπορεῖτο, καὶ τῇ τοιαύτῃ τερατουργίᾳ, παρεῖτό τε καὶ ἐξησθένει, καὶ πρὸς ἐσχάτην ἀμηχανίαν ἐξέπιπεν. Εἶτα τοῖς ὅλοις ἀπαγορεύσας, τὴν ἐσχάτην καὶ τελευταίαν τοῖς ἀθληταῖς ἐπιψηφίζεται τιμωρίαν, τὴν διὰ τοῦ ξίφους ψηφί τελευτήν. Εὐθὺς οὖν τὴν ἐπὶ θανάτῳ δεσμῶται ἀπάγονται, καὶ ὁ μὲν μάρτυς προθύμως τὴν διὰ τοῦ ξίφους τελείωσιν ὑποστάς, πρὸς οὐρανοὺς στεφανίτης ἀνήγετο. Ἡ δὲ τοῦτου ἀδελφὴ καὶ κοινωνὸς τῶν ἀγόνων, τελειοῦται καὶ πρὸ τοῦ ξίφους καὶ μάρτυς ἀπηρτισμένη κατὰ προαίρεσιν γίνεται, οὐκ ἀπεικὸς τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας οικονομησάσης, ἀλλ' ἵνα μηδὲ σώματος καθαροῦ, καὶ παθῶν ἐπιμιξίαις ἀνεπάφου, χεῖρες ἀκάθαρτοι ψάυσωσι, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτῶν σφαλῶσιν ἐλπίδος, ἐκείνης ἀποτυχόντες τῆς τιμωρίας δι' ἧς αἰκίζεῖν τὴν μάρτυρα ἔβουλον. Ταῦτα τῶν ἀητήτων μαρτύρων Χριστοῦ τὰ παλαίσματα· τοῦτο τῶν ἀσιδίων τὸ πολυεύκτον πέρας· τοῦτους ἐμακάρισαν μὲν αἱ νοεραὶ πᾶσαι δυνάμεις, ἐπευλόγησαν δὲ πατριάρχαι, ἀπόστολοι ἤνεσαν, καὶ μάρτυρες ὡς ἐφαμίλλους τῶν πόνων, καὶ τῆς αὐτῶν ἰσορροπῆς ὁμολογίας, ἱερὰν προσθήκην ἐδέξαντο· αὐτὸς δὲ ὁ Ἀγωνοθέτης ὑπὲρ οὗ τὸ πάσχειν προείλοντο, καὶ ὄν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων μαρτυρικῶς ὠμολόγησαν, καὶ αὐτὸς ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ ἐτάγγελμα ἀνεκήρυξε, καὶ κοινωνοὺς τῆς δόξης καὶ τῆς βασιλείας εἰργάσατο. Ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A flamma esset adeo in altum sublata, ut etiam eos qui procul cernebant stupefaceret, jubet judex adduci martyres, et trudi in medium fornacem. Adducti sunt ergo martyres : divinus quidem Eulampius, propterea quod fuerant ei eruti oculi, a quibusdam portatus ; generosa autem Eulampia cum magna accurrens audacia, tanquam thalamum, non fornacem ingressura. Cum autem igni fuissent traditi, flamma eos nihil læsit, sed statim, instar absidis, incurvata et diligenter cavens ne medium interciperet, tanquam in jucundissimo thalamo athletas continebat, et naturæ suæ ardorem in auram irrorantem convertebat. Martyres vero tanquam in prato roscido et amœno choreas agentes, illud descriptum et divinitus edoctum, puerorum, inquam, canebant canticum.

XII. Ad hæc rursus tyrannus et magis dubitabat, et hoc prodigio plane evaserat solutus et imbecillis, et redactus erat ad extremam consilii inopiam. Deinde cum omnem spem penitus abjecisset, in athletas ultimum statuit supplicium, nempe ut vitam finirent gladio. Protinus ergo victi abducuntur ad mortem. Et martyr quidem cum prompto et alacri animo subiisset gladio consummationem, in caelos coronatus extollitur : ejus autem soror et socia certaminum, etiam ante gladium consummatur, propositoque et animi instituto fit perfecta martyr. Hoc autem non ab re providit Dei sapientia, sed ut corpus mundum et a vitiorum consuetudine intactum manus immundæ non tangerent, atque ut sua spe impii frustrarentur, cum ab eo inferendo excidissent supplicio, per quod putabant se punituros martyrem. Hæc sunt invictorum Christi martyrum certamina et hic est optandus finis insignium athletarum. Illos bearunt quidem omnes virtutes intelligentes, benedixerunt patriarchæ, laudarunt apostoli et martyres, ut eis pares in laboribus et æquales in confessione sacrosanctum acceperunt additamentum. Ipse autem Agonotheta et Dominus, pro quo pati constituerunt, et quem coram hominibus martyrice confessi sunt, ipse, inquam, coram Patre eos præconio honoravit, sicut est pollicitus, gloriæque et regni cælorum socios fecit : quoniam eum decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRION

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΠΡΟΒΟΥ, ΤΑΡΑΧΟΥ

ΚΑΙ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ.

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

PROBI, TARACHI ET ANDRONICI.

(Latine apud Surium ad diem 11 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

I. Diocletianus tenens Romanorum imperium, A vir qui errori cultus dæmonum erat mirum in modum addictus, volebat quemlibet Christianum abjurare pietatem veramque religionem, litteris et edictis per universum orbem terræ spargens hanc impiam vanitatem. Ea de causa multis quidem ex fidelibus labefactabatur animus: alii autem metu tormentorum, quorum minæ fuerant intentatæ, in solitudinibus latebant et montibus. Piis enim ubique erant tensa retia et laquei. Tunc vero fortissimi Christi milites, qui tres quidem erant numero, et genere solo et differentia patriæ dividebantur (Taracho enim primo martyrum, patria erat urbs Cláudii Cæsaris; Probo vero, quæ ad Orientem sita est, Pamphylia; Andronico autem ætate tertio, insignis metropolis Ephesiorum), in Deum autem B charitate et fide unum esse aperte cognoscebantur: cum vel solum versari cum impiis, reputassent sese abnegare pietatem, seipsos separantes a communi multitudine, tacite, et per se alebant suum in Christum desiderium. Cæterum vel ipsam vitam non putabant vitalem, nisi essent Christi passionum propter Christum participes. Scopus autem erat eis suæ ad Deum orationis, a martyrio minime excidere, et non facere Christi jacturam, quem pro omnibus habere delegerant.

II. Cum versarentur in his beati athleteæ, mittitur in partes illas quidam præses ab imperatore, nomine Maximus, vir qui ad extremam processerat in dæmonibus colendis superstitionem, et cujus C crudelitas jactabatur vulgi testimonio. Is cum ad Tarsensium venisset civitatem, protinus ad examinationem sedit in excelso tribunali judicans, aut

A'. Διοκλητιανὸς τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις διέπων ἀρχὴν ἀνὴρ σφόδρα περὶ τὴν δεισιδαίμονα πλάνην ἐπτοημένος πάντα Χριστιανὸν ἐξόμνυσθαι τὴν εὐσέβειαν ἐβιάζετο, γράμμασι τε καὶ διατάγμασιν ἀνά τὴν οἰκουμένην πᾶσαν, τὴν θεομισῆ ταύτην ἐξαπλοῦν ματαιότητα· ταύτητοι καὶ πολλοὶ μὲν τῶν πιστῶν τὴν διάνοιαν ἐσαλεύοντο, ἄλλοι δὲ δέσι τῶν ἠπειλημένων βασάνων, ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν ἀπεκρύπτοντο, παύροιςιάζεσθαι μὴ δυνάμενοι τὴν εὐσέβειαν, πανταχοῦ γὰρ τοῖς εὐσεβέσι θήρατρα καὶ παγίδες περιεπήγνυντο. Τότε δὲ καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ γενναϊότατοι στρατιῶται, τρεῖς μὲν τὸν ἀριθμὸν ὄντες, καὶ γέναι μόνῳ καὶ πατρίδος διαφορᾷ μεριζόμενοι, τῇ δὲ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ καὶ πίστει, ἐν εἶναι διαφανῶς γνωριζόμενοι· Ταραχῶ γὰρ τῷ πρώτῳ τῶν μαρτύρων, ἡ Κλαυδίου Καίσαρος πόλις, πατὴρ ἐγνωρίζετο, Πρόβῳ δὲ ἡ πρὸς ἑω διακειμένη Παμφυλία, καὶ Ἀνδρονίκῳ τῷ τρίτῳ καθ' ἡλικίαν ἡ Ἐφεσίῳ περιφανῆς μητρόπολις. Οὗτοι καὶ τὴν μεταάσεθῶν διαγωγὴν μόνην, εὐσεβείας ὄντισιν λογισάμενοι, τοῦ κοινοῦ πλήθους ἑαυτοὺς ἀποβόηξαντες, ἡσυχῇ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὸν πρὸς Χριστὸν πόθον ὑπέτρεφον, οἷς καὶ ὁ βίος ἀβίωτος ἐνομιζέτο, εἰ μὴ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων διὰ Χριστὸν κοινωνήσουσι. Σκοπὸς δὲ τῆς πρὸς Θεὸν αὐτοῖς προσευχῆς τὸ μὴ τοῦ μαρτυρίου διαμαρτεῖν καὶ ζημιωθῆναι Χριστὸν, ὃν ἀντὶ πάντων ἔχειν προείλοντο.

B'. Ἐν τούτοις τῶν μακαρίων ἀθλητῶν ἀναστρεφόμενων στέλλεται τις παρὰ βασιλέως ἡγεμῶν ὀνόματι Μάξιμος, ἀνὴρ, εἰς ἑσχατον δεισιδαμονίας ἐληλακῶς, καὶ πολλὴν ἔχειν τὴν ὠμότητα μαρτυροῦμενος. Ὅς τῇ Ταρσέων ἐπιδημήσας, ταύτης γὰρ καὶ τὴν ἡγεμονίαν κεκλήρωτο, εὐθύς πρὸς ἐξέτασιν, ἐπὶ μεταώρου καθῆστο τοῦ βήματος, δικάζων ἢ

μᾶλλον τὸν ἀγῶνα διατιθεῖς ὡς οἶόν τε χαλεπώτατα, καὶ αὐτῷ πολὺ τι πλῆθος παρειστήκει δημίων, τοῖς ἐκείνου καὶ νεύμασι καὶ σχήμασι τῆ εὐπειθῆς ὑποφαίνοντες. Ἐπεὶ οὖν τοῖς τριηκάζδε δεισιδαίμοσιν οἱ μάρτυρες ἐπ' εὐσεβείᾳ δῆλοι γέγονασιν, καὶ θεσμοῖς καὶ εἰρκταῖς ἤδη συνειλημμένοι, οἱ τὴν τούτων φυλακὴν ἐπιτετρομμένοι, τὰ κατ' αὐτοὺς τῷ δικάζοντι διεστήμανον, ὁ δὲ κοινῇ μὲν αὐτοὺς παραστῆναι ἀπέπειπατο. Καθ' ἓνα δὲ μᾶλλον εἰσάγων, τὴν ἐξέτασιν ἐποιεῖτο, κακούργῳ σκέψαι περὶ τοῦτο διατιθεῖς, καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἐλεῖν τοὺς ἀητήτους διανοούμενος. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ καθ' ἡλικίαν Τάραχος οὗτος ἦν, παρελθὼν εἰς μέσον, ἐρωτηθεὶς ὅστις καλοῖτο, Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὡμολόγησεν, μονουχὶ λέγων πρὸς τὸν ἀδικὸν δικαστήν, ὡς Ὅπερ σὺ διώκεις ὡς ἐγκλημα, τοῦτο κόσμος ἐμοὶ καὶ ὄνομα κύριον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν γονέων ἐπικληθὲν καταχρηστικὸν μαθεῖν καὶ τοῦτο φιλονεικεῖς, Τάραχος ὀνομάζομαι, στρατιώτης δὲ ὢν, ἤρνησάμην τὸ κάτω στρατεύεσθαι, ἐπεὶ περ τὰ ὅπλα τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ καθὰ Παῦλός φησι πρὸς καθάρσιν τοῦ ἀντικειμένου. Πρᾶττε οὖν ὃ βούλει· ἐσομαι γάρ σοι διὰ τὸν ἐν ἐμοὶ Θεὸν κέντρον καὶ Τάραχος, καὶ μήτε τοῦ γήριος ἐμὲ καὶ τῆς πολιᾶς ὑπομίμησθε τῇ προθυμίᾳ νεάζοντα, μήτε τὴν ἀλογίαν τῶν σῶν βασιλέων, πατρῶον ἀποκάλει νόμον. Εἰς γὰρ ἡμῶν καὶ ἀληθῆς Πατήρ, ὁ Θεός, ὅς καὶ εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, οἱ δὲ σοὶ θεολίθοι καὶ ξύλα ὄντες, βδελύγματα εἰσι· τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ σοῦ βασιλέως σεβάσματα.

Γ'. Τούτοις τὴν ὀργὴν ἀνάψας τοῦ δικαστοῦ, ὡς ἂν εἰς τοὺς Θεοὺς τε καὶ τοὺς βασιλεῖς παροινῶν, εὐθύς τὴν κατὰ τῶν σιαγόνων ὕβριν ὑφίσταται, εἶτα καὶ κατὰ τοῦ ἀυχένος ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις ἐτύπτετο, οὐ μὴδὲ τὴν θεῶν μόνην οἱ παρεστῶτες ἠδύναντο καρτερεῖν, διὸ καὶ νοθευεῖν ἐπεχείρουν, ἵνα τῆς μυρολογίας ὡς αὐταῖς ἐδόκει μετὰθῆται, πρὸς οὓς ὁ μάρτυς καὶ σφόδρα γε εὐφυσ, Ἐν ἐξήκοντα ὅλοις ἔτεσι τὴν μυρίαν ταύτην φιλοπόνως ἀσκήσας ἐν ὥρᾳ μιᾷ τὸ χρονίως κτηθὲν, οὕτω ῥᾶδίως ἀπίσομαι, οὐ μὰ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας τοῦτον ἀγῶνα, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν μου πεποιθήσιν, οὐδ' ἂν ἡμῖν ἄλλος Μάξιμος ἀπειλή, τούτου πολλῶν βαρύτερός τε καὶ χαλεπώτερος. Τῶν μαρτυρικῶν τούτων φωνῶν ὁ παράνομος δικαστὴς τὸ πεπαρρησιασμένον οὐκ ἐνεγκῶν, ῥάβδος ὡρῶς κατακίχθησθαι τὸν ἀθλητὴν ἐπιταττει. Ὡς δὲ μετὰ τὰς πληγὰς ἔμενε μᾶλλον τὴν ψυχὴν ἀκλινέστερος, βαρύτερος ἢ πρότερον περισχεθεῖς ταῖς διὰ σιδήρου δεσμοῖς ἐπὶ τὴν εἰρκτὴν ἀπήγατο.

Δ'. Εἶτα καὶ ὁ καθ' ἡλικίαν δεύτερος παρήχθη τῷ βήματι, ἀμελήτῃ καὶ συνηγμένος πάντα εἰπὼν ἵνα μὴ καὶ βραδύνη παθεῖν, ἔφη γὰρ τὴν μὲν θεῖαν καὶ ἐξαίρετον προσηγορίαν καλοῦμαι Χριστιανός, τὴν ἀνθρωπίνην δὲ, Πρόβος. Ὁρᾷξ εἰμὶ τὸ γένος ἰδιώτης τῶν βίον, τὰς τῶν βασιλέων καὶ τὰς σὰς. ὦ δικαστά,

A certamen potius parans longe difficillimum. Illi autem assistebat magna multitudo licitorum, qui illius nutibus et gestibus se prompte parituros esse significabant. Cum ergo iis qui tunc erant cultores demonum martyres propter veram religionem evasissent manifesti, et jam comprehensi fuissent ii quibus hoc incumberebat officium, iudicis de illis significarunt. Ipse autem vetuit quidem eos sisti communiter, sed singulatum potius introducens, eos examinabat, maligno hoc agens consilio et cogitans fore ut invictos sic facilius expugnaret. Et primus quidem, videlicet ætate, Tarachus in medium accedens, cum rogatus esset quisnam vocaretur, seipsum confessus est esse Christianum, intrepide dicens injusto iudici: Quod tu, tanquam crimen, persequeris, hoc est mihi ornamentum et nomen proprium. Quoniam vero id quoque quod a parentibus mihi fuit impositum vis scire, vocor Tarachus. Cum autem essem miles, inferne abnegavi militare, quoniam arma nostra, qui sumus Christiani, non sunt carnalia, sed « Deo potentia (ut dicit Paulus) ad destructionem adversarii. » Fac ergo quod velis; ero enim tibi per Deum qui est in me stimulus et perturbatio. Et nec me senectutis et canorum admoneas, qui sum juvenis animi alacritate: neque quod inconsiderate et præter rationem sit a tuis imperatoribus, id voces legem patriam. Unus est enim noster et verus Pater, Deus, qui nos etiam produxit ad essentiam. Tui vero dii cum sint ligna et lapides, sunt abominationes. Talia sunt quæ a tuo imperatore coluntur simulacra.

III. His accendens iram iudicis, ut qui diis insultaret et imperatoribus, in maxillis protinus subiit injuriam: deinde etiam in collo multis horis fuit verberatus. Quod spectaculum ne poterant quidem ferre ii qui aderant: quocirca aggrediebantur etiam admonere, ut stulte loqui, sicut eis videbatur, desisteret. Quibus martyr scite admodum et apposite: Cum sexaginta, inquit, totos sex annos diligenter hanc stultam exercuerim locutionem, hora una, quod tam longo tempore est acquisitum, expellam? Nequaquam per hoc, quod pro pietate suscipio certamen, et per meam in Christum verum Deum fiduciam, neque si nobis alius minetur Maximus, hoc longe gravior et importunior. Harum martyris vocum libertatem non ferens iniquus iudex, jubet ipsum virgis cædi crudeliter. Cum autem post plagas maneret animo immobilis, gravioribus quam prius ferreis adstrictus vinculis, abductus est in carcerem.

IV. Deinde is quoque qui erat secundus ætate productus est ad tribunal. Ille autem citra moram et paucis dixit omnia, ne differret pati. Divina quidem, inquit, et præcipua appellatione vocor Christianus, humana autem Probus. Sum Thrax genere, homo privatus, imperatorum et tuas adversus

¹ II Cor. x, 4.

veram religionem voces, o iudex, execrans, et vestram maxime amicitiam, ut quæ a Deo disjungit; magno enim pretio emi esse Christianum, ut qui omnes, quas habebam, facultates, quæ erant non paucæ, contempserim, propter mandatum Spiritus. Quæ cum dixisset, alligatus et extensus accepit bovillorum nervorum ictus, vel nive cadente crebriores. Et cum terra irrigaretur sanguine, et stuperent qui circumstabant et ad eum clamarent: Vide hunc fluxum maxime terribilem, et tibi parce: martyr ad eos intuens, Quo qui certant, inquit, unguuntur, oleum aut unguentum, hunc sanguinem reputo, et ideo ad certamina evado alacrior. Deinde etiam in ventre rursus similiter verberatus, cum terram abundantiori sanguine fecisset purpuream: **C**hriste, fer mihi opem, solum est elocutus. Et cum dixisset præses: Si tibi opem ferret, te liberaret ab omnibus his tormentis, sapienter admodum respondit vir justus: Non quæro non pati, sed fortiter ac constanter ferre perpassiones. Nemo enim ex iis qui decertant, si fuerit sanæ mentis, petierit auferri a certaminibus quibus assequitur coronam et præmia. Verum te latet, o iudex, me et valde fuisse exauditum, et mihi datum fuisse auxilium. Tua namque contemno tormenta, non victus ab iis per quæ putasti te me esse victorum, et ex acerbissimis corporis doloribus animum nactus robustiorem. Cum his simul cessisset, et eum dimisisset iudex, cum quidem ferro vinciri, et in carcerem abduci jubet, et extendi in quatuor foraminibus ligni, ad torquendum constructi.

V. Post quem tertius fuit introductus Andronicus, corpore quidem juvenis, iis autem qui prius decertarunt ingenio æqualis et perfectus. Quamobrem et constantiam, et dicendi libertatem, et eandem ostendit orationem, se Christianum vocans, et Christi servum. Cum autem post interrogationem jussus esset se non stulte gerere, sed sacrificare, alieniore simul et veriore modo respondit iudici: Recte, o Maxime, dicens, certamina nostra nominasses stultitiam, si spe frustrarentur; si quis autem adspexerit ad spem et remunerationem, quam Verbum promisit salutare, ipse quoque omnino dicet cum Paulo: *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam revelandam in nobis.* Ille autem morsus hac philosophia martyr, cum vellet ostendere verba nihil aliud esse quam verba, invenit res ipsas eis ferre testimonium et ea confirmare. Nam cum jussisset eum suspendi in ligno, imperat ut ferro ejus imprimerentur tibis; deinde, ut ejus latera pungerentur stimulis acutissimis et sale affricarentur et testis lacerarentur; hoc moliens, ut deficeret athleta dolorum acerbitate. Sed ille dicebat salem reddere corpus firmum ac solidum, ut posset sufficere reliquis certaminibus. Quamobrem cursus defessus is qui puniebatur, jussit eum quoque similiter custodiri in carcere.

VI. Cum igitur horum trium fortissimorum viro-

A κατὰ τῆς εὐσεβείας διαπτύων τιμᾶς, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὴν ὑμετέραν φιλίαν, ὡς δευστῶσαν Θεοῦ, πολλοῦ γὰρ ἐπιτόμιον τὸ εἶναι Χριστιανός, πάντων τῶν ὑπαρχόντων οὐκ ἀλίγων ὄντων καταφρονήσας, διὰ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐντολήν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, διαζωσθεῖς τε καὶ ἐκταθεῖς, νέυρων βοείων μάστιγας καθάπερ νιψάδας ἀθρόας καὶ πολλὰς ἐδέχετο, καὶ τῷ αἵματι καταρδομένης τῆς γῆς, καὶ τῶν περιεστῶτων ἐκπληρητομένων καὶ βιώντων αὐτῷ, Βλέπε τὸ φοβερώτατον τοῦτο ρεῦμα, καὶ φεῖσαι σαυτοῦ, ὁ μάρτυς ἀπιδὼν πρὸς αὐτοὺς, Γυμναστικὸν εἶπεν ἔλασον τὸ αἷμα τοῦτ' λογίζομαι· οὐδὲ καὶ μᾶλλον πρὸς τοὺς ἀγῶνας πλέον ἀλείφομαι. Εἶτα καὶ κατὰ τῆς γαστρῆς πάλιν ἐμύθως τυφθεῖς, καὶ τῷ αἵματι ἐαυτῷ ἐστέτερον ἐπιφοινίζας τὴν γῆν· Χριστὲ, βοήθει μοι, μόνον ἐφθέγγετο. Καὶ τοῦ ἡγεμόνος φήσαντος· Εἰ ἐβοήθει σοι, πάντως ἂν σε καὶ τῶν βασάνων τούτων ἐξήρπασε, συνετῶς ἄγαν ὁ δίκαιος ἀπεκρίνατο, ὡς Οὐχὶ μὴ παθεῖν, ἀλλὰ καρτερῆσαι τὰ πάθη ζητῶ, οὐδεὶς γὰρ τῶν ἀγωνιζομένων λογισμοῦ Κυρίου ὢν, ἐξαιρεθῆναι τῶν ἀγῶνων αἰτήσειεν ἵνα τοῦ στεφάνου καὶ τῶν ἀμοιβῶν διαμάρτοι. Αἰετήθην οὖν τε ὡς δικαστὰ, ὅτι καὶ λίαν ἤκουσμαί τε καὶ βεβοήθημαι, καὶ διὰ τοῦ τοσοῦτων βασάνων καταφρονῶ, οὐχ ἡττηθεῖς τούτων, δι' ὧν σὺ νικήσειν ἐνόμιζες, καὶ ἀνδρείοτέραν ἐσχηκίως τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν ὀριμυτέρων τοῦ σώματος ἀλγεινῶν. Τούτοις ἐνδοῦς τε ἄμα καὶ μεθεῖς ὁ δικάζων σιδήρων μὲν καὶ αὐτὸν δεθῆναι, καὶ πρὸς τὴν εἰρκτὴν ἀπαχθῆναι εἰς τέσσαρας δὲ ὁπᾶς τοῦ κολαστηρίου ξύλον ἀποταθῆναι διακαλεῖται.

C Εἴ. Μεθ' ὧν Ἀνδρόνικος, τρίτος εἰσήγετο, νέος μὲν τὸ σῶμα, τῶν δὲ προηγωνισμένων ἡλικιωτῆς ἄρα τὸν νοῦν καὶ τέλειος. Διὸ καὶ τὴν ἐνστασιν, τὴν παρρησίαν, καὶ λόγους τοὺς αὐτοὺς ἐπεδείξατο, Χριστιανὸν ἑαυτὸν καὶ Χριστοῦ δοῦλον ἀποκλῶν. Ὡς δὲ μετὰ τὴν ἐρώτησιν, μὴ μωραίνειν, ἀλλὰ θύειν ἐπετρέπετο, καινότερον ἄμα καὶ ἀληθέστερον πρὸς τὸν δικαστὴν ἀπεκρίνατο· Καλῶς ἂν, ὦ Μάξιμε, λέγων τοὺς ἡμετέρους ἀγῶνας μωρίαν ὠνόμασας, εἰ τῆς ἐλπίδος ἐξέπιπτον· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀντίδοσιν ἴδοι τις, ἦν ὁ σωτήριος Λόγος ὑπέσχετο, μετὰ Παύλου πάντως καὶ αὐτὸς ἐρεῖ, τὸ Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Καὶ ταύτη τῇ φιλοσοφίᾳ δηχθεὶς ἐκεῖνος τοῦ μάρτυρος, καὶ τοὺς λόγους βουλευθεὶς διελέγξατο, μηδὲν ἄλλο ἢ λόγους ὄντας εὔρεν αὐτοὺς μαρτυρουμένους ὄντως καὶ πιστουμένους τῆς πράγμασιν. Ἐπὶ ξύλου γὰρ τοῦτον ἀναρτηθῆναι κελεύσας σιδήρῳ τὰς αὐτοῦ κνήμας ἐγχαράττειν προσέταπεν· εἶτα τὰς πλευρὰς πλήκτροις τισὶν ὀξύτατοις κεντεῖν, ἀλσί τε ἐπιτρίθειν, καὶ ὀστράκοις ἐπιξέειν, πρὸς τὸ ὀριμῶ τῶν ὀδυνῶν μηχανώμενον ἀπαγορευταί τὸν ἀθλητὴν. Ἄλλ' ἐκεῖνος στεφθεὶν ἔφασκε τὸ σῶμα τοὺς ἄλας ἐργάσασθαι, ὡς καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν τῶν ἀγῶνων δύνασθαι διαρκεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ αὐθις ἀπεικῶν ὁ κολάζων, καὶ τοῦτον ὁμοίως ἐπὶ τοῦ δεσμωτηρίου φυλαχθῆναι παρεκελεύσατο.

D Γ'. Καὶ ταύτην τὴν ἰσχυρωτάτην πείραν τῶν

τριῶν ἀριστέων λαθῶν, πάλιν αὐτοὺς καθ' ἓνα τῆ
 προτέρῃ τάξει· καὶ νῦν χρώμενος, παρῆγε τῷ βήματι·
 Καὶ πάλιν ὁ Τάραχος παραστάς μετὰ πολλῆς τῆς
 παρόρησίας τὸν ἡγεμόνα, τοὺς αὐτοκράτορας, τοὺς
 αὐτῶν ἀσθενεστάτους θεοὺς, ἐξελέγχει καρτερικώτα-
 τα. Ὅθεν καὶ λίθοις τὸ στόμα συνθλάττεται, καὶ
 αὐθις πῦρ ταῖς χερσὶν οὐκ ἀγεννῶς δέχεται. Εἰδὲ
 οὗτος ἐφ' ὑψηλοῦ κατὰ κεφαλῆς ἀναρτηθεὶς, μετέω-
 ρος τὴν ἐκ τοῦ καπνοῦ πικρότητα τῶν ῥινῶν διαδυσ-
 μέντην εἰσδέχεται βάτανον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσθή-
 κην τῷ χαλεπῷ τούτῳ ἐπιτιθέντες, ἔξους καὶ ἀλῶν,
 καὶ δριμυτάτων σπερμάτων μίξεις δριμυτέρου κρά-
 ματος γενομένου, τὸ ἐντεῦθεν συγκραθὲν, ὠμοτάτως
 διὰ τῶν ἐκείνου διηθοῦσι ῥινῶν. Ὁ δὲ τῆ ἀνυπόιστη
 ταύτῃ βασάνῳ ἐγκατεργῶν, καὶ τὸν πῦρ ψυχρὸν ἐν
 τῆ παραθέσει τοῦ αἰωνίου πυρὸς, γλυκίσαν δὲ λογι-
 ζόμενος τὴν δριμύτητα ποιότητα, οὕτω τῷ δεσμοτηρίῳ
 πάλιν σιδηρόδετος παραδίδεται.

Ζ'. Καὶ δεύτερος μετ' αὐτὸν ὁ Πρόβος τῷ δικαστῇ
 παρίσταται, κωμῶδῶν τοὺς ἐκείνου γελοίους θεοὺς
 ἐξ αὐτῶν παρ' Ἑλλήσι μυθολογουμένων, τῶν αὐτο-
 κρατόρων δὲ ὡς ἐπίσης τὰ ἄθεσμα καὶ διαπραττο-
 μένων ἅμα καὶ ἐγκελευομένων. Μὴ δὲ τὸ βραχὺ
 φροντίζων, τυπτόμενος δὲ καὶ αὐτὸς τὸ στόμα καὶ
 τῆ βασάνῳ ταύτῃ καθαπερὲν σκιρτῶν τε καὶ ἐναλλό-
 μενος, τὴν ἐπὶ σιδήρου πεπυρακτωμένου στάσιν
 καταδικάζεται. Ἐπεὶ δὲ εὐφραίνειν ἐφκει μᾶλλον
 οὐχὶ λυπεῖν ἢ βάσανος αὐτῆ τὸν μάρτυρα, πυρωθῆ-
 ναι σφοδρότερον ὁ δικαστῆς τὸν σιδήρον ἐπιτάττει,
 καὶ ἐπιστῆναι τούτῳ τὸν ἀθλητὴν ὅτι τάχιστα, ἐξ
 ἀμελείας τῶν διακονουμένων οὐκ ἐκ θειοτέρας ἀνωθεν
 βοήθειας, τὴν τοῦ μάρτυρος εἶναι καρτερίαν ὑπολα-
 βῶν. Ψυχρότερον τοῦτον ἀποκαλοῦντες τοῦ ἀθλητοῦ,
 καὶ τῶν ἐπινοιῶν ὡς ἀνοήτου καταγελῶντος τοῦ
 δικαστοῦ τὰς κατὰ τοῦτου πληγὰς ὁ γελῶμενος ἐμ-
 μανῶς ἀντεπάγει, καρῆναί τε τὴν κόμην αὐτῷ καὶ
 κατὰ τῶν κροτάφων ἀνθρακας πυρὸς ἐντεθῆναι, καὶ
 τὴν γλῶτταν ταθῆναι πρὸς ἔκτορην ἐγκελεύεται. Τοῦ
 δὲ μάρτυρος ἐτοίμως ταύτην προτείναντος, ἤκουε
 γὰρ ὁ δικαστῆς παρ' αὐτοῦ, ὡς Ἔστί μοι γλῶσσα
 τέμνεσθαι μὴ κεφυκῖα, καὶ ἄλλως ἀθάνατος,
 ἀκούει θεὸς ὁ καὶ τῆς φωνῆς τοῦ αἵματος· Ἄβελ
 δεσμοτηρίῳ τοῦτον παρέπεμψεν.

Η'. Ἐπὶ δὲ τὸν θεσπέσιον Ἀνδρόνικον μεταβάς
 καὶ τῆ πείρῃ πεισθεὶς, ὡς πᾶν εἶδος βασάνου αὐτῷ
 ἀπρακτόν ἐστι καὶ ἀνήνυτον, ἐπὶ τὴν ἀπάτην ἐτρέ-
 πη, καὶ δὴ πρὸς αὐτὸν ἔφη, Πρᾶξόν τι συνετὸν, καὶ
 θῦσον πρὶν τι τῶν ἀνηκέστων παθεῖν. Τί γὰρ καὶ οἱ
 σοὶ ἑταῖροι τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν ἀπώναντο τῆς
 ματαίας, ὅψε καὶ μόγις μετὰ τὰς πολλὰς βασάνους,
 ὅπερ ἦν συμφέρον μεταμαθόντες, καὶ τοὺς θεοὺς
 θεραπεύσαντες; Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς πρὸς ταῦ-
 τα, Εἰ μὲν ἐμὲ, φησί, ἐπεισας, κάκεινους πεπεισθαι
 πιστεύω. Εἰ δὲ ἀπειθῆς ἐγὼ (μὴ γὰρ ἂν ποτε ἐκ-
 σταίην ἐμαυτοῦ, μηδὲ οὕτω μανείην), τὴν ἐμὴν
 γνώμην ἔχω τῆς ἐκείνων εὐσταθείας ἐνέχυρον. Εἰς
 γὰρ ἐν πᾶσιν ὁ εὐσεβῆς λογισμὸς, ἐπεὶ καὶ πάντες
 ἐν ἔσμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ

A rumi hanc pulcherrimam sumpsisset experientiam,
 rursus eos singulatim, priori quoque tunc utens or-
 dine, produxit ad tribunal. Rursusque assistens
 Tarachus cum maxima dicendi libertate, præsidem,
 imperatores, ipsorumque deos esse maxime imbec-
 cillos arguit fortissime. Unde etiam corpus con-
 fringitur lapidibus, et ignem manibus accipit non
 pusillo et abjecto animo. Deinde sublimis præcep-
 que suspensus ex fumo nares acerbissime per-
 meante excipit tormentum. Quinetiam huic rei tam
 gravi adjunctes accessionem, cum aceti et salis
 et acerrimorum seminum mistionibus facta esset
 acrior temperatio, quod hinc fuerat contemperatum,
 per illius nares crudelissime percolant. Ille autem
 hoc intolerandum tormentum fortiter ferens, et
 ignem quidem frigidum, si cum igne æterno confe-
 ratur, reputans, dulcem autem illam acerbam quali-
 tatem, sic rursus ferro vinctus conjicitur in car-
 cerem.

VII. Secundus post cum Probus sistitur ante ju-
 dicem, ridiculos quidem illius deos ludificans ex iis
 quæ Græci de ipsis fabulantur, imperatores autem,
 ut qui ex æquo nefaria simul facerent et juberent.
 Verberatus vero ipse quoque in os, et hoc tor-
 mento veluti exsultans et exsiliens, condemnatur
 stare super ferrum candens. Cum autem hoc tor-
 mentum videretur potius lætitia quam molestia
 afficere martyrem, jubet judex ferrum magis cande-
 fieri, et super id quam primum imponi athletam,
 et ex negligentia ministrorum, non ex divino auxi-
 lio, existimans esse martyris fortitudinem, Illud
 autem frigidum vocabat athleta, et judicis inventa
 tanquam stulti irridebat. At in dorso plagas is qui
 irridebatur, contra furiose imponit, jubetque ei
 tonderi comam, et carbones ignis immitti in tem-
 pora, et linguam extrahi ut amputaretur. Martyr
 autem, cum prius judici dixisset: Est mihi lingua,
 quæ non potest exscindi, et alioqui immortalis,
 quam audit Deus, qui etiam se vocem sanguinis
 dixit audire clamantem eam protinus porrexit.
 Quam cum ille secari fecisset, eum transmisit in
 carcerem.

βοιάσης ἀκούειν εἰπὼν· ταύτην ἔκταμὼν ἐκεῖνος, τῷ

D VIII. Cum vero ad divinum transiisset Androni-
 cum, et experientia persuasum habuisset, quod
 omne genus tormenti esset apud eum inefficax,
 conversus est ad deceptionem, et ei dixit: Gere te
 hac in re sapienter, et sacrificia, priusquam gravi-
 simum, et cui nullum erit remedium, quippiam
 patiaris. Quid enim commodi acceperunt amici tui
 ex vana sua constantia, qui tandem post multa
 tormenta conversi didicerunt quod sibi expediebat,
 et deos coluerunt? Ad hæc autem Christi martyr:
 Si mihi quidem, inquit, persuasisti, illos quoque
 credo fuisse persuasos. Sin autem ego non sum
 persuasus (absit enim ut ego unquam ita a me
 discedam et adeo insaniam!) habeo meam senten-
 tiam pignus illorum constantiæ. Una est enim in

omnibus pia cogitatio, quoniam omnes quoque unum sumus in Christo Jesu. His tyrannus rursus ira percitus, minatus est se eum in intolerabilia conjecturum tormenta. Et statim duris simul nervis vehementer est flagellatus, et perpetua plaga factus per totum corpus, tunc ridens, dixit athleta: Falsa fuerunt, o iudex, ea quæ es minatus, cum non potueris aliquid novi excogitare ad superandum potens, sed rursus circa paria verseris supplicia. Existimans itaque iudex se sanctum majori dolore affecturum, jubet plurimam muricæ effundi in plagas illius. Ei autem dicit martyr: Etiamsi acrem salem jubes meis plagis inspergi malo animo, scias tamen te non ideo acriorem mihi inferre dolorem, sed reddere meum corpus alienum a putredine. Nam ipse quoque vides quod, cum sim totus vulneratus a prioribus plagis, alius nunc appareo, ne minimam quidem notam in me ferens, Christi mei virtute mutatus admirabiliter.

IX. His verbis, veluti quodam stimulo, punctus iudex, sæviebat in ministros, nec poterat contineri. Existimabat enim medicos, latenter ingressos, curam gessisse martyrum. Ipsis autem sua capita amputanda porrigentibus, si quid tale factum fuerit deprehensum, illorum defensionem arbitratus sui accusationem, iudex gravius angebatur, non ferens videre vim veritatis, cui ipsi inimici ferebant testimonium. Quamobrem in minas desinens (quod solum quid agant nescientibus relinquitur confugium), jubet eum conjici in carcerem, reliquum certamen reservans in diem sequentem. Quænam ergo sunt deinceps consecuta? Congregatur rursus aliud theatrum hominibus frequentissimum, et tertio sedens iudex in excelso tribunali, duxit martyres ad tormenta, veluti in orbem choream circumagentes. Et cum nullam prius prætermisisset aut illiberalem assentationem, aut obscuram calliditatem, neque proficeret, egressus est ad modum belluinum, et ejus plane qui cædem spirat; et singulis tormentis, tanquam quædam fera agrestis, sanctorum carnes mandidit; ut qui Taracti quidem capitis pellem excoriaverit, et id ardentibus carbonibus consperserit, et aures novacula exsecuerit, et labra mutilaverit: Probo autem oculos effoderit, et vinum aræ cruore permixtum, ori ejus infuderit, et involuntaria hæc participatione hoc maxime tyrannicum invenerit supplicium. Cum autem carnes exsecrandis pollutas sacrificiis in os tertii injecisset, et vinum inquinatum libaminum admittere coegisset, postremo oculos ei jubet effodi. Cum omnium autem similiter mamillas, latera, tibias et digitorum intermedia candentibus veribus transfixisset et ad ossa usque combussisset, vidisset autem omnia convicta, et periisse machinas suppliciorum, Probo et Andronico carnium in ara sacrificatarum, et profanorum libaminum gustum miser irridens exprobrabat.

X. Tunc Andronicus valde ridens illius amentiam, respondit pro se Proboque: Post multa tua

τύραννος, ὑπὸ τῆς ὀργῆς ἐκμανεῖς, καιναῖς τισὶν ἐμβλαεῖν βασάνοις αὐτὸν ἠπέλει. Καὶ ἅμα νεύροις ἀπεσκληρόσιν ἐπὶ πολὺ σφοδρῶς μαστιζόμενος, καὶ ὀλοσώματος πληγῇ γεγονώς, γελᾶσας εἶπεν ὁ ἀθλητής· Ἐψεύσω τὰς τὰς ἀπειλάς, ὧ δικάστῃ, καινότερον ἐπινοῆσαι· τι μὴ δυνηθεῖς, ἀλλὰ περὶ τὰ αὐτὰ πάλιν καὶ ἴσα περιχωρεῖς κολαστήρια. Νομίσας οὖν ὁ δικάζων πλείονι περιθλαεῖν ὀδύνη τὸν ἅγιον, καὶ ἄληπτον πολλοῦ κράματος γενομένου, τῶν πληγῶν ἐκείνου καταχεῖσθαι κελεύει. Ὁ δὲ μάρτυς φησὶ πρὸς αὐτόν· Ὡς εἰ καὶ τοὺς ὀριμῆς ἄλας ταῖς πληγαῖς ἐπιπάττεσθαί μου κελεύεις πονερεῖ γνώμη, ἀλλ' ἴσθι μὴ ὀριμύττειν μᾶλλον οὕτω παιῶν, ἀλλὰ τὴν ἄσηπτόν μου τῷ σώματι προσενῶν· ὀρᾶς γὰρ καὶ αὐτὸς ὡς ὅλος ὢν τραυματίας ἐκ τῶν προτέρων πληγῶν, ἄλλος φαίνομαι νῦν, οὐδὲ βραχὺ τι στίγμα φέρων ἐν ἑμαυτῷ, τῆ τοῦ ἑμοῦ Χριστοῦ δυνάμει παραδόξως μεταβληθεῖς.

Θ'. Τούτοις τοῖς ῥήμασιν οἶνε! κέντρον πληγῆς ὁ δικάζων, χαλεπὸς ἦν κατὰ τῶν ὑπηρετουμένων, καὶ ἤκιστα καθεκτός. Ἐνόμισε γὰρ ἰατρῶν παῖδας ληθότως ὑπεισελθόντας ἐπιμελείας ἀξιῶσαι τοὺς μάρτυρας, αὐτῶν δὲ τὰς κεφαλὰς τῆ τομῇ προτεινόντων, εἴ τι τοιοῦτον γερόμενον φωραθείη, τὴν ἐκείνων ἀπολογία, κατηγορίαν ἑαυτοῦ νομίτας ὁ δικάστῃς, δεινῶς ἠνιάτο, τὴν ἰσχύον τῆς ἀληθείας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρουμένην οὐ φέρων ὀρᾶν. Ὅθεν εἰς ἀπειλάς καταλήξας (τὴν ὑπολειμμένην μόνην τοῖς ἀπορῶσι βοήθειαν), τῷ δεσμοτηρίῳ κελεύει καὶ τοῦτον ἐγκαθειρῆσθαι, τῆ ὑστεραία τὰ λοιπὰ τοῦ ἁγίου ταμιευόμενος. Τίνα οὖν τὰ ἐγχευθέν; θέατρον αὐθις ἄλλο συνίσταται πολυάνθρωπον καὶ τρίτον προκαθεσθεῖς ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος ὁ δικάζων, ἦγε τοὺς μάρτυρας ἐπὶ τὰς αὐτὰς βασάνους, καθάπερ ἐν κύκλῳ χορείαν ἐλίττοντας. Καὶ μηδὲν παραλιπὼν τῶν ὅσα θωπείας ἦν ἀγεννοῦς, ἢ πανουργίας ἀσυμφανοῦς, πρὸς θηριώδη τρόπον ἐξέβη καὶ φονικόν· καὶ ταῖς κατὰ μέρος βασάνοις οἶνε! τις θῆρ ἄγριος τὰς τῶν ἁγίων σάρκας καταμασῆσατο, τοῦ Ταράχου μὲν τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς ἀποδείρας, καὶ ἀνθρακιὰν αὐτῇ καιομένην ἐπιπατάμενος, ξυρῶν τε τὰ ὦτα περιελών, καὶ ἀκρωτηριάσας τὰ χεῖλη· τῷ Πρόβῳ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψας, τῷ τε στόματι αὐτοῦ τῶν ἐπιθωμίων λύθρων οἶνον ἐγχέας, καὶ τῆ ἀκουσίῳ ταύτῃ μεταλήψει, τυραννικωτάτην ἐξευρόν τιμωρίαν. Τοῦ δὲ γε τρίτου, κρέα ψεῦ μισραῖς θυσίαις ἠλισγημένα τῷ στόματι ἐμβλαδόν, καὶ οἶνου τῶν μεμολυσμένων σπονδῶν προσέσθαι καταναγκάσας, τέλος αὐτῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορυχθῆναι προστάττει. Πάντων δὲ ὁμοίως, τοὺς μαζοῖς, τὰς πλευράς, τὰς κνήμας, τὰ μέσα τῶν δακτύλων πεπερωμένοις ὀβελοῖς ἐπελθόν, καὶ ὀστέων ἄχρι κατακαύσας, ὡς εἶδεν ἅπαντα ἐληλεγμένα, καὶ φροῦδα τὰ τῶν κολάσεων μηχανήματα. Πρόβῳ καὶ Ἀνδρονίκῳ μόνοις τὴν τε τῶν ἐπιθωμίων κρεῶν καὶ τὴν τῶν ἀνιέρων σπονδῶν γεῦσιν.

Υ'. Ἐπιτωθάζων ὁ δεῖλαιος κατωνείδιζεν οἱ δὲ γενναῖοι μακρὰ τὴν ἄνοιαν ἐκείνου γελᾶσαντες, ἀπ-

εκρίναντο, Μετὰ τῆς πολλῆς ἐπινοίας καὶ τῆς παντο-
δαπῆς ἐκείνης κολάσεως, τὰ ὄπλα βίβας τὴν ἤτταν
ὀμολογεῖς. Εἰ γὰρ τοῦτό σοι ἦν περὶ πλείονος, τὸ
μὴ τὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν αὐτεξούσιον ἐλεῖν ἀγωνίζε-
σθαι, καὶ τοῦτο τρέφαι πρὸς τὸ σοὶ δοκοῦν, ἀλλὰ τὸ
ἀκουσίως μόνον τῷ στόματι θυσίαν προσενεγκεῖν,
ἐξ ἀρχῆς ἔδεισε πρᾶξαι τοῦτο, καὶ δόξαι νικᾶν καὶ
ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἡμέτερον
λογισμὸν ἐζήτηεις ἐλεῖν, τῇ μεταθέσει τῆς εὐσεβείας
πρὸς τὴν ἀτέθειαν, καὶ διὰ τοῦτο περὶ ἡμᾶς ὁ πᾶς
σοι πόνος ἀνάλωται. Ψυχῆς γὰρ ἀγὼν ἐστὶ τὸ μαρ-
τύριον διὰ μέσων τῶν ἐπιπόνων τοῦ σώματος. Ἐδι-
δάχθημεν παρὰ τοῦ ἡμετέρου Θεοῦ, μὴ φοβεῖσθαι
ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν
ἀποκτεῖναι μὴ δυναμένων· πλὴν εἴ τι σοι καὶ
ἡμαρτηκέναι δοκοῦμεν, διὰ τὸ ἀκουσίως τῷ στόματι
ἡμῶν ἐμβληθῆναι τι τῶν ἐπιθυμιῶν κρεῶν, καὶ
εἰδωλολατρίας ἔγκλημα ἡμῖν ἐπιγράφεις, εἴ τι τῶν
χειλέων περιέλειπται, καὶ ταῦτα περίελε ὡς τῶν
σπονδῶν τῶν σῶν ἀβουλήτως ἀψάμενα. Πρὸς πάντα
γὰρ ἐσμεν ἔτοιμοι, πλὴν ἐνὸς τοῦ θῆσαι τοῖς δαίμο-
σιν, ἢ τί τῶν ἀπηγορευμένων ἐργάσασθαι, καὶ
θηρία δὲ ἀπειλῶν, πτοεῖς οὐδαμῶς, οὐ γὰρ
ἔξεις τι τῆς σῆς ψυχῆς ἀγριώτερον, πρὸς ἣν
ἐξ ἀρχῆς ἠγωνίσμεθα. Ἦκουσε ταῦτα ὁ δικα-
στής καὶ νῦν μὲν τῷ ἔστυμωτηρίῳ τοὺς ἀθλητὰς
παραπέμπει, βορᾶν θηρῶν τὰ σώματα τούτων
ταμιευόμενος. Εἰς δὲ τὴν αὐρίον ἐπὶ τὸ θέατρον
πάλιν, ὅπερ ἦν ἔξω τοῦ ἄστεος, φέρεσθαι τοὺς γεν-
ναίους, οὐ δυνατοὺς ὄντας βαδίζειν ἐκέλευε, καὶ δὴ
τεθέντες ἐν μέσῳ, ἡμιθνήτες, ἡκρωτηριασμένοι, τῶν
μελῶν τῶν ἐπὶ ὄψεσιν ἐστερημένοι, δι' ὧν γινώσκειται
ἄνθρωπος, καὶ καταδαπανηθέντες ταῖς τομαῖς καὶ
ταῖς καύσεσιν, ἔδειξαν ὡς ἄρτιοί τινες εἶσι καὶ τέ-
λειοι, τὸν λογικὸν καὶ ἐνδοθεὲν ἄνθρωπον, τὸν κατ'
εἰκόνα γεγεννημένον τοῦ Κτίσαντος, τὸν ἄρχειν ταχ-
θέντα τῶν θηρίων καὶ ἐρπετῶν ἀπάσης τῆς γῆς ὀλό-
κληρόν τε καὶ ἀπαράλειπτον ἔχοντες· ἀφελόντα γὰρ
τὰ θηρία, τῶν ἀγίων σωμάτων οὐδαμῶς ἤφαντο.

ΙΑ'. Καὶ δεινῶς ὁ Μάξιμος ἐχαλέπατο, καὶ ἀπει-
λήσας τῷ τῶν θηρίων ἐπιμειλητῇ τὸν περὶ θανάτου
κίνδυνον, ἀφελῆναι παρεσκεύασεν ἄρκτον ἀνδροφύ-
νον καὶ ὠμοτάτην, ἥτις τοὺς ἄλλους παραδραμοῦσα,
πρὸς τὸν ὄσιον Ἀνδρόνικον ὤχετο, καὶ πρὸς καθε-
σθεῖσα, τὸν τῶν τραυμάτων ἰχῶρα περιελιχμᾶτο τῇ
γλώττῃ· τὴν οἰκείαν δὲ κεφαλὴν ὁ ἅγιος τοῖς ὀδοῦσιν
αὐτῆς ὑποθεῖς, πρὸς θυμὸν ἐγειρεῖν ἐφιλονεῖκει,
βρῶμα γενέσθαι τῆς ἀνημέρου σπεύδων, καὶ τῆς
πρὸς Χριστὸν μακαρίας ἀναλύσεως ἐφιέμενος. Ἦ δὲ
συμπεριεφέροτο τῷ βιαζομένῳ, τῆδε κάκεῖσε καὶ
προσπαίξειν ἐδόκει, καὶ τῆς ἀγρίας ὡσπερ ἐπελάθετο
φύσεως, ἦν ὁ τῷ ὄντι ἄλογος δικαστής, λόγῳ μὲν
ἢ ἀλογίαν χρησαμένῳ οὐκ ἀθεῖ, ἀνακρεθῆναι
καταψηφίζεται, νομίζων ἐκείνης ἔργον εἶναι τὸ γε-
γόνος, καὶ οὐχὶ τοῦ θαυματουργοῦτος Θεοῦ. Μετὰ
τοῦτο λέεινά τις ἀγρία καὶ δεινὴ τοῖς ἁγίοις ἀπα-
λειετο, καὶ βρυγμῶ μεγίστῳ τὸ θέατρον ἅπαν πτοή-

A inventa, et illos omne genus cruciatus, abjectis ar-
mis, te fateris esse victum. Si hoc enim pluris facie-
bas, non decertare, ut expugnares nostrum liberum
animi arbitrium, et converteres ad id quod tibi vi-
debatur, sed solum nobis invilis ori admoveere sacri-
ficium, et videri vincere, oportebat te hoc facere ab
initio, ut cito liberareris a negotiis. Quoniam autem
cupiebas nostram vincere cogitationem per tradu-
ctionem a vera religione ad impietatem, propterea
a te universus fuit in nos consumptus labor. Est
vero animæ certamen martyrimum, per labores cor-
poris intermedios. Cæterum didicimus a nostro Deo
non timere eos qui corpus occidunt, animam au-
tem non possunt occidere * : sed si quid tibi vide-
mur peccavisse, quod in os nostrum, nobis invitis,
B injectum sit aliquid carnis in ara immolatæ, et cul-
tus idolorum nos criminis insimulas, labra quoque
adime, ut quæ tua libamina, licet invita, tetigerint.
Sumus enim parati ad omnia, si exceperis sacrifi-
care dæmonibus, aut aliquid aliud facere ex iis quæ
sunt prohibita. Bestias vero minans, nequaquam
nos terres. Nihil enim habebis tua anima agrestius,
adversus quam ab initio decertavimus. Audivit hæc
judex : et tunc quidem athletas transmittit in car-
cerem, eorum corpora bestiis exedenda recondens.
Crastino autem die in theatrum, quod erat extra
civitatem, jubet præclaros fortesque portari sanctos,
qui amplius non poterant ingredi. Positi autem in
medio semimortui, mutilati, privati membris, quæ
C se videnda offerunt et per quæ homo cognoscitur,
consumptique sectionibus et exustionibus, osten-
derunt se esse integros et perfectos, ut qui parti-
cipem rationis et internum hominem, qui factus
fuit ad sui Creatoris imaginem, quique jussus fuit
præesse bestiis, et reptilibus universæ terræ, abso-
lutum haberent, et nulla re defectum. Emissæ enim
bestiæ sancta corpora nequaquam tetigerunt.

XI. Maximus autem valde indignabatur : qui mi-
natus mortem ei qui curam gerebat bestiarum, fecit
emitti ursum crudelissimum, qui, cæteris præteritis,
ivit ad sanctum Andronicum, et assistens vulnerum
saniam lambebat lingua. Sanctus autem suum ca-
put subjiciens ejus dentibus, contendebat ad iram
provocare, studens a fera devorari, et desiderans
ad Christum resolutionem. Ille autem simul cum
eo, qui vim afferebat, huc et illuc circumagebatur,
et cum eo videbatur ludere, et agrestis naturæ erat
quodammodo oblitus. Quem qui erat a ratione vere
alienus judex, ratione magis, quam rationis egestate,
usum non sine Dei numine, condemnat ut interfi-
ciatur, illius opus esse credens id quod factum fue-
rat, non autem Dei, qui facit mirabilia. Post hæc
agrestis quædam et immanis læna emissa est in
sanctos. Quæ cum totum theatrum maximo rugitu
terrefecisset, ac pernicipi cursu ad martyres acces-

* Matth. x, 28.

sisset, suum quidem refrenat impetum, procidit autem ad pedes sanctorum. Tarachus autem cum sanctam manum extendisset, et partim quidem pilis, partim vero aure apprehendisset, ad se trahebat. Illa autem cum, placidæ ovis instar, contrectari non renuisset, ad portam postea accurrit, et infixit dentes tabulis, et per vim conabatur egredi: nec prius dimisit, quam clamasset populus jubens eam foras exire. Hæc autem et his similia nemo putarit non credenda, legens epistolam, quam scripsit ad Romanos divinus Ignatius. Sic enim habet: Me juveriat bestię mihi paratę quas etiam opto in me inveniri promptas. Quibus etiam blandiar, ut me breviter devorent. Quod si etiam nolint, ego eis vim afferam.

XII. Hinc Maximus animi dubius, planeque nesciens quid ageret, cum videret sanctos martyres per omnia resplendere, et haberi in admiratione, eos morte condemnat. Qui cum, tanquam rem desideratam, hanc extremam accepissent sententiam, truncatis capitibus, coronati migrant ad veram vitam, fruituri præmiis immortalitatis, et ea, quæ est illic, beatitudine. Sed invidus quidem, et sceleratus iudex, nobis invidens sanctorum reliquias, jubet corpora martyrum profanis admisceri corporibus, quæ fuerant interfecta a gladiatoribus, decem militibus mandans, ut ea servarent. Deus autem rerum admirabilium, convivantibus custodibus, cum jam rogum accendissent, magna vi repente cadentium imbrum, et ingenti terræmotu, rogum quidem exstinxit, custodes autem vertit in fugam. Cumque cum aliis permista essent sanctorum corpora, et ignorarentur propter tenebras, stella lucidissima e cælo terram illustrans, et stans super unumquodque corpus, præbuit lucem ad ea agnoscenda, illam forte stellam imitans, quæ in Christi ortu secundum carnem Magos ex Perside evocavit, et deduxit. Hæc autem facta sunt, cum quidam fideles in monte genibus flexis Dominum supplices rogarent, ne privarentur dono sanctorum membrorum, quæ propter ejus gloriam supra modum decertarunt. Ea vero descendentes sustulerunt: et summo studio, propter metum præsidis, in monte in petra concava condiderunt, glorificantes sanctissimum nomen Christi Dei nostri: quoniam eum decet omnis gloria cum Patre principii experte, et sancto Spiritu, nunc et in sæcula sæculorum, Amen.

Α σασα, καὶ ὄξει ἑρόμῳ τοῖς μάρτυσι προσπελάσασα, χαλινοῖ μὲν ἑαυτὴν τῆς ὀρμῆς, ὑποκύπτει δὲ τοῖς τῶν ὀσίων ποσί. Τάραχος δὲ τὴν ἀγίαν ἐκτείνας χεῖρα, καὶ πῆ μὲν τῶν τριχῶν, πῆ δὲ τοῦ ὠτὸς ἐκαίνης λαμβανόμενος, εἴλκε πρὸς ἑαυτὸν, ἡ δὲ τὴν ἀφὴν ἡμέρωσ ὡς πρόβατον ἀποσεισαμένη, καὶ τῇ θύρᾳ προσδραμουῖσα, τοὺς ὀδόντας ταῖς σανίσι προσέπηξε. Καὶ ἐξελθεῖν ἐβιάζετο, καὶ οὐκ ἀνῆκεν ἕως ὃ ὄημος ἐξω γενέσθαι ταύτην ἐβόησε. Ταῦτα δὲ μηδεὶς ἀπιστεῖτω καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια, τὴν ἐπιστολὴν ἀναγινώσκων, ἣν ἐπέστειλε Ῥωμαίοις ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος. Ἐχει γὰρ ὡδὲ πως· Ὁσαίνην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἐτοιμῶν, ἃ καὶ εὐχομαι, σύντομά μοι εὐρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύω συντόμως με καταφαγεῖν. Κὰν αὐτὰ μὴ θέλῃ, ἐγὼ δὲ προσβιάσομαι.

Β
 ΙΒ'. Ἐντεῦθεν τοῖς ὄλοις ὁ Μάξιμος ἐξαπορηθεὶς, καὶ διὰ πάντων λάμποντας καὶ θαυμαζομένους ὄρων τοὺς μάρτυρας, τὸν διὰ ξίφους αὐτῶν καταψύφίζεται θάνατον. Οἱ καὶ ὡς περ τι χρῆμα ποθοῦμενον, τὴν τελευταίαν ταύτην ψῆφον ὑποδεξάμενοι, καὶ τὰς κεφαλὰς ἐκτμηθέντες, στεφανηφόροι πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν μετακίνοῦσι, τῶν τῆς ἀθανασίας βραθειῶν καὶ τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος ἀπολαύσοντες. Ἀλλ' ὁ μὲν βάσκανος καὶ μιαιώτατος δικαστῆς φθονῶν ἤκιν τῶν ἀγίων λειψάνων, τὰ σώματα τῶν μαρτύρων, τοῖς παρὰ τῶν μονομάχων ἀναιρεθεῖσι βεβήλοις ἀνέμιξε, στρατιωτῶν δεκάδι φυλάττεσθαι ταῦτα διαταξάμενος. Ὁ δὲ τῶν θαυμασίων Θεός, τῶν φυλάκων εὐωχοῦμένων καὶ πυρὸν ἤδη καυσάντων, ὄμβρων ἐξαπίνης φορᾶ, καὶ κλόνη γῆς ἐξουσίῳ τὴν μὲν ἔσθεσε, τοὺς δὲ φυγάδας ἀπέδειξε, καὶ τῶν ὀσίων σωμάτων ἀναμίξ τοῖς ἄλλοις κειμένων καὶ ἀγνωστούμενων διὰ τὸ σκότος, ἀστὴρ φανότατος ἐξ οὐρανοῦ πρόσγεια λάμπων, καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν σωμάτων ἰστάμενος, τὸν γνωρισμὸν διεφώτιζεν, ἐκείνον τάχα τὸν ἀστεραμιμούμενος, τὸν ἐπὶ τῇ κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γεννήσει τοὺς Μάγους ἐκ Περσίδος μετακαλέσαντά τε καὶ ὁδηγήσαντα. Ταῦτα δὲ ἐγένετο, τινῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους πιστῶν εἰς γόνυ κλιθέντων καὶ ἱκετευόντων τὸν Κύριον, μὴ τῆς δωρεᾶς τῶν ἀγίων ἀμοιρῆσαι μελῶν, τῶν τῆς αὐτοῦ δόξης ἕνεκεν ὑπερηθληκότων, ἃ καὶ καταδάντες ἀνεῖλοντο, καὶ σπουδῆ πολλῇ διὰ τὸν τοῦ ἡγεμόνος φόβον ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐν πέτρᾳ κοίλῃ κατέκρυψαν, δοξάζοντες τὸ ὑπεράγιον ὄνομα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πρόπει πᾶσα δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DE S. ANDREA CRETENSI

DICTO IN CRISI.

(Acta SS. Bolland. ad diem 20 Octobris, tom. VIII. Bruxellis, 1855.)

§ 1. Sancti memoria in fastis, Cultus et Acta.

1. Sanctus Andreas, martyr Cpolititanus, in Oriente plurimum celebratus, in omnibus pæne Græcis fastis quos vidimus, modo post ejus passionem conscripti fuerint, recolitur; nec apud eas tantum gentes, quæ Græca lingua olim usæ sunt aut utuntur, sed etiam apud Moschos, Ruthenos et Melchitas Antiochenos, Kalendariis ecclesiasticis adscriptus est. In antiquissimis autem Eclogadiis seu Menologiis, quæ codicibus Novi Testamenti affliguntur et nuda nomina Sanctorum exhibent cum indicatione lectionum in eorum festo instituendarum, S. Andreas in Crisi eo ipso die annuntiatur, quo in Actis nostris obiisse fertur, xx nempe Octobris. Hujusmodi sunt Menologia Hierosolymis et Calipoli sæculo decimo conscripta, judice Aug. Scholz, qui ea in lucem edi curavit (1), dein Menologium aliud sæculi xi, quod a Mingharellio vulgatum est (2) et Sanctum nostrum iisdem omnino verbis annuntiat ac duo præcedentia: Τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου ὁσιομάρτυρος Ἀνδρέου τῆς Κρήσεως; eadem die (xx Octobris) sancti monachi (nam ὁσιος monachum designat) et martyris Andreæ a Crisi. Ad eundem diem xx eum similiter referunt Menæa vetusta, quæ Mediolani in Bibliotheca Ambrosiana, in Taurinensi etiam et Parisina asservantur, et ex quibus olim Hagiographi Antverpienses multa Synaxaria, seu Vitarum compendia excerpterunt. Attamen cum eadem die xx Octobris memoria fieret alterius apud Græcos maxime celebrati martyris nempe Artemii ducis, cœpit festum S. Andreæ transferri ad xix, quo die occurrit in omnibus antiquis exemplaribus collectionis Metaphrasticæ. Id manifestum est ex Bibliothecæ Parisinæ codicibus bene multis (3), ex codice historico 47 et 48 Bibliothecæ Vindobonensis (4) et permultis aliis, ex Synaxarista denique Sirmondi nostri, quem Bollandiani socii ex collegio Claromontano Parisiensi olim exscribendum acceperunt.

2. Sed hæc mutatio non perstitit, et iterum S. Andreas ad xvii Octobris translatus est, quo die Oseas propheta et SS. Cosmas et Damianus quam-

A vis memorentur, locum tamen in modo allatis codicibus apud Metaphrastem non obtinent. Qua vero ætate dies cultus ita mutatus sit non bene nobis constat; collectiones tamen Metaphrasticæ sæculi xii et xiv diem xix retinere, et primum dies xvii, quantum id assequi potuimus, apparet in codice sæculi xv, qui exstat in Bibliotheca Parisina et signatur n° 1558. In Menologio Sirleti, quod perperam sæculo xi aut xii conscriptum esse Basnagius conjicit (5), siquidem mera compilatio est a Sirleto ex Menæis excusis aut manuscriptis desumpta, quandoque opera satis levi (6), quod Baronium latuisse videtur (7), in hoc Menologio, inquam, dies itidem xvii S. Andreæ assignatur. In Ephemeridibus Græco-Moschis, in Tabulis Capponianis et in Menæis excusis constanter ad diem xvii Sanctus noster refertur, unde etiam ad Martyrologium Romanum eo die devenerit. In Tabulis itaque Capponianis, ubi S. Andreas loculo tertio mensis Octobris ultimus prodit (8), sub habitu monachi comparet, itemque in Papebrochianis; quanquam enim stolæ speciem habet e collo pendentem, non ideo cum Assemano ut presbyterum eum vestitum dicemus, cum omnes monachi et eremitæ ita prod-eant, et quidem, ut S. Andreas, dextera benedicere videantur. Hæc distincte cerni possunt apud Papebrochium (9), qui imagines diligenter æri incidi curavit et de eorum origine et usu nonnulla curiosa præfatus est; verum Capponianæ imagines tam negligenter cusæ sunt ut vix quidquam in iis discerni possit. Neque tamen propterea is illas a nobis in omnibus præponi quispiam existimet, cum errores bene multos in suis Tabulis deprehenderit Papebrochius, ubi Capponianæ accurate sua proferunt. Iterum prodit S. Andreas in diptycho Cpolitano quod Papebrochius Ephemeridibus suis subiecit et æri incidi item curavit; ibi autem cum Sancti tantum quadraginta Cpoli celebriores recenseantur, patet quanto honore martyrem illum Græci prosequantur. Præterea in Synaxariis Mss. Ruthenicis et Moschis quæ P. David S. J. anno 1688 et Comes de Sparwenfeld anno 1712 ad Hagiographos transmi-

(1) De Menologiis duorum codicum Græc. Bonnæ D 556 et seqq. 1823, p. 8.

(2) Codices Naniorum, p. 369.

(3) Catal. Codd. Mss. Bibl. Paris., t. II, Codd. 1480, 1484, 1495, etc.

(4) Lambecius, Commentar., etc., t. VIII, Cod.

(5) Lectiones antiq., t. III, part. 1, p. 480.

(6) T. III Maii, p. 69.

(7) Ibid., et t. II Martii, p. 609, etc.

(8) Kalendar. Eccles., t. V, p. 216 et 304.

(9) T. I, Maii, p. XLVI, LX et p. II.

sere, S. Andreas similiter suam annuntiationem A obtinet, die itidem xvii Octobris.

3. Hic prætermitti non debet Papebrochii Tabulas earumque explicationes, in Supplemento Thesauri Goriani Diptychorum mutatas esse modo, ut lenissime dicam, valde singulari. Passerius enim, qui præclaro huic operi partem quartam se adiecisse testatur, ait se Diptychi Cpolitani ectypum consecutum (10), at cum ex Bollandiano opere lumen quæreret, nomina multa Sanctorum omissa se advertisse asseverat, alia perturbata, Commentarios item nullo ordine conscriptos, ita ut non in lumen, sed in caliginem irruens, ipse per se omnia extricare debuerit. Atqui ex his omnibus, ne una quidem assertio vero proxima est, nec quidquam emendavit ille scriptor aut ectypum consecutus est, sed effigies Papebrochianas conatus referre, errores non leves admisit. Testatur enim Papebrochius, cum totum Diptychon pagina capere non posset, se artificem rogasse ut icones æri incidere ordine leviter immutato; sed eum, postulatione non rite intellecta, plusculum a vera Diptychi dispositione aberrasse; quam tamen Papebrochius, dum Sanctorum nomina (nitidius multo in ectypo suo quam in Goriano supplemento prolata), Commentariis illustravit, ad rigorem secutus est (11). Si igitur ectypum habuisset scriptor ille, sculptoris sphalma non exacte retulisset, neque ubi Papebrochius Triptychi Moschi capsam rescidit, quia eam iterum pagina non capiebat, ille similiter rescidisset, nec denique tam accurate Bollandianam effigiem descripsisset, ut ne vel levissima diversitas deprehendi possit. Sed Papebrochius mutatum esse ordinem indicavit, ac in iconum recensione ipsius prototypi servatus est ordo; ille vero horum neutrum fecit, et quia singulis nominibus commentariolum annectere voluit, ubi Hagiographicum nostrum ducem non habuit, errores gravissimos admisit. Ita S. Stephanum Juniorem (12), martyrem notissimum, non sub Copronymo sed sub Leone Isauro passum affirmat, quod Papebrochius profecto nunquam scripsisset. Eodem modo procedere videtur dum Triptycha Moscha explanat, sed non vacat rem diligentius indigare (13). Nec quisquam hic objiciat in editionem Venetam Bollandiani Operis prædicta gravamina prolata fuisse. Nam primo Antverpiensem citat, dein in utraque editione iidem sunt Commentarii, quos si immerito arguere et immutare ausus est, in eo dignam arrogantiae pœnam tulit ut tibi gravissimos errores ex calamo excidere sit passus.

4. Colitur S. Andreas non tantum prædictis diebus, verum etiam xxviii Novembris cum S. Stephano Juniore. Andream enim, qui in fastis sacris una cum hoc Stephano prodit, eundem esse ac

Cretensem nostrum ostendere conabor inferius § II. Atque hic tantum notabo hæc pauca. Passus quidem est S. Stephanus xxviii Novembris, sed cum sit præcipuus persecutionis Copronymianæ martyr, iis diebus quibus alii ejusdem persecutionis martyres annuntiantur, sæpe ipse simul comparet. Conjunguntur itaque frequenter S. Stephanus, S. Andreas, S. Petrus et S. Paulus sub Copronymo passi, quanquam simul ad martyrium, ut ex singulorum Actis patet, non processerunt. In Menæis Mss. Ambrosianis seu Mediolanensibus hi quatuor SS. martyres simul colendi assignantur xx Octobris; dein S. Andreae in Crisi Synaxarium, id est brevis vitæ et passionis historia subjungitur. Idem in aliis Menæis Mss. ut in codice quodam Mazari- B næo quo sæpe decessores nostri usi sunt, videre est. Synaxarium autem Mediolanense, quoniam non nihil differt ab illo quod ad xvii Octobris in Menæis vulgaribus excusum est, et mirabiliter cum Actis nostris prioribus consonat, ita ut ex his desumptum illud merito conjicias, hic integrum ex codice Ms. proferimus. Datur vero sicuti est, sphalmatis et locutionibus Græcorum infimæ ætatis ubique retentis, de quibus, si lubet, aliqui videri possunt apud Cl. Hase in editione Leonis Diaconi (14)

5. Μηνὶ ὀκτωβρίῳ κ' τῶν ἀγίων νεοφανῶν μαρτύρων Στεφάνου, Παύλου, Πέτρου καὶ Ἀνδρέου, τῶν ἐπὶ Κοπρωνύμου μαρτυρησάντων. Οὗτος ἦν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ καθ' ἁλλήλου ἐν ἀσκήσει διάγον, ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ. Ἀκούων δὲ τὸν τύραννον τιμωρήσαντα τοὺς ὀρθοδόξους, ἀνέπλευσε πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἐλέγξων αὐτὸν, καὶ εὐρών αὐτὸν πέραν ἐν τοῦ ἀγίου Μάμαντος παλατίοις τιμωροῦντα τοὺς μὴ ἀρνούμενους τῆς θείας εἰκόνας, ἔφη· Ἄρα χριστιανὸς εἶ, βασιλεῦ; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν μετ' ὀργῆς στραφείς ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν ἄγεσθαι· οἱ δὲ τῶν τριῶν σύροντες, ἄλλοι τὸν χοιτῶνα ῥηγνύοντες, καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν τύπτοντες, ἔσυρον τὸν ἅγιον, καὶ φησι πρὸς αὐτὸν· Οὕτως ἐδιδάχθης ἀτιμάζειν βασιλέα; Ὁ δὲ· Οὐδεὶς ἀμαρτάνει βασιλέα ἐλέγχων παρανομοῦντα· ὁ δὲ· Τοὺς παρανομοῦντας μᾶλλον ὑμεῖς καλᾶζομεν, τοὺς ὡς θεοὺς προσερχομένους καὶ λατρεύοντας ταῖς εἰκόσιν· ὁ δὲ· Ἄγνοεῖς, ὦ βασιλεῦ, τί μὲν τὸ σχετικῶς προσκυνεῖν, τί δὲ τὸ λατρευτικῶς. Ὁ δὲ τείνεσθαι τοῦτον ἐν μαστίγᾳς ἐκέλευσε, βουνεύροις κατὰ τοῦ νότου καὶ τοῦ στήθους φραγελλῶν· εἶτα λίθου τὸ στόμα προσέταξε τύπτεσθαι. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐκβαλὼν, ὡς οὐκ ἔπεισεν ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας, τύψας πάλιν, κατὰ κεφαλῆς σύρεσθαι τοῦτον τῶν ποδῶν τοὺς σχοίνους ἐξάψαντες, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει θεατριζέσθαι προτάσσει. Οἱ δὲ τάχιστα περαινιωθέντες, καὶ τὸν ἅγιον σύροντες ἔβαπτον τὴν γῆν τοῖς αἵμασιν· ὡς δὲ εἰς τὴν τοῦ Βῆθς ἀγορὰν περθᾶκασιν, εἰδὼν αὐτοὺς τις ἄρτι τοὺς ἰχθύας ἀποφορτισάμενος, ἤρώτα

(10) Gorii Thesaurus veterum diptychorum. Florentiæ 1759, part. iv, p. 1 et seqq

(11) Acta SS., t. I Maii, p. 1x, n. 4.

(12) Loc. cit., p. 8.

(13) Ibid., p. 10.

(14) Leonis Diaconi Historiæ e recens. C. B. Hase, Bonnæ 1828, p. xxiv et passim.

τὴν αἰτίαν τῆς βασάνου καὶ μαθῶν, ἀξίην μακαρ-
λικὴν ὁ ἄθλιος ἀρπάσας, χαριζόμενος τοῖς τοῦ δια-
βόλου ὑπηρέταις, δρομαίως ἔρχεται καὶ τὸν δεξιὸν
πόδα τοῦ ἁγίου ἀπέκοψε, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀγίαν
αὐτοῦ καὶ μακαρίαν ψυχὴν παρέθετο τῷ Κυρίῳ.
Οἱ οὖν σύροντες, νεκρὸν ἰδόντες, ὡς τι θνησιμαῖον
ἐν κοπριῷδαι χωρίῳ ἀπέρριψαν, νυκτὸς δὲ καταλαθού-
σης, τινὲς τῶν ὀρθοδόξων ἄραντες, ἔθαψαν ἐν τόπῳ
λεγόμενῳ τῆς Κρίσεως. *Hæc latine versa sic so-
nant.*

6. Die xx Octobris Memoria recentium sancto-
rum martyrum Stephani, Pauli, Petri et Andreæ
qui sub Copronymo passi sunt. — Is (Andreas) sub
Constantino Caballino, asceticæ vitæ addictus vive-
bat in insula Creta, cumque audisset tyrannum or-
thodoxos tormentis exagitare, illum redarguendi
causa Constantinopolim navigavit. Invenit eum ul-
tra (civitatem, i. e. ad partem occidentalem. Vide
infra num. 50) in Palatio ad S. Mamantis, sævien-
tem in eos qui sacrarum imaginum nollent cultum
abjicere, eumque compellans : Imperator, tunc
Christianus es, inquit? Hic vero cum ira ad eum
conversus, adduci jussit. Tum alii capillis abri-
pientes, alii tunicam lacerantes et a tergo cæden-
tes, Sanctum raptabant. Cui tyrannus : Itane con-
tumeliis imperatorem afficere edoctus es? Ille vero :
Nemo delinquit, imperatorem arguens, dum leges
contemnit. Tyrannus iterum : In vos potius legum
corruptores animadvertimus, qui quasi diis advoluti,
imagines adoratione prosequimini. Respondit ille :
Nescis, imperator, quid sit cultum relativum exhibere,
quid vero latreuticum. Tum eum ad flagra extendit,
tergum et pectus bovinis nervis concidi, deinde os
saxis contundi præcepit; postera die foris ejectum,
utpote cui Christum et sacras imagines abnegare non
persuasisset, rursus flagellatum, capite in terram
demisso, alligatis pedibus raptari jussit et Constanti-
nopolim publice deridendum exponi. Quem citissime
pertrahentes, terram in raptando sanguine consperserunt.
Ita forum Bovis assecutos conspiciens aliquis qui modo
pisces exonerarat, de tormenti causa seiscitatur; re
comperta, macelli cultro miser arrepto, servis diaboli
placere appetens, cursu contendit et dextrum pedem
Sancti abscidit, qui interea sanctam ac beatam animam
Domino tradidit. Qui eum raptabant, ut mortuum
aspexere, velut quid mortuicini in foetidissimum lo-
cum abjecerunt; nocte vero adventante, sublatum
quidam orthodoxi tumultu condiderunt in loco qui
dicitur Crisis.

7. In Menæis excensis sæpissime diversis diebus
iisdem Sancti commemorantur quia diversos Mss.
codices editores adhibuere. Aliam tamen hujus rei
causam assignat Papebrochtus (15), Græcos nimirum
eodem aut sequenti die commemorare fre-

quenter sanctos varios, qui Sancto præcipuo tali
die celebrato affines sunt, et tamen priores etiam
suum proprium diem obtinere. In Menæis itaque
prædicti quatuor Sancti ad diem xxi Octobris, qui
diei quo passus est S. Andreas in Crisi, xx scilicet
proximus est, relati sunt et sequenti brevi enco-
mio celebrantur : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, μνήμη τῶν ἁγίων
νεοφανῶν μαρτύρων Ἀνδρείου, Στεφάνου, Παύλου
καὶ Πέτρου.

Στίχοι : Τρεῖς, ὁ Στέφανος, σὺ στεφανίτας ἔχεις
Τοὺς σὸι συναθλήσοντας ἐξ ἐνδὸς ξίφους.

Id est : Eadem die (xxi Octob.) memoria sancto-
rum recentium martyrum Andreæ, Stephani, Pauli et
Petri.

Versus : Tres concoronatos habes, o Stephane,
Tecum ense pugnantes eodem strenue.

Rursum die xxviii Octobris in altero duorum Meno-
logiorum quæ Scholzius edidit (16), comparent
SS. martyres Stephanus, Petrus et Andreas et
xxviii Nov. iterum S. Stephanus Junior martyr so-
lus; in altero vero solus S. Stephanus Junior mo-
nachus et martyr die xxviii Oct. semel commemo-
ratur. Item in codice Laurentiano (17) sæculi x :
xxviii Octob. S. Stephani et qui cum eo passi sunt.
Conjectura ducti ut exponemus n. 23 arbitramur
hic illum Stephanum olim commemoratum fuisse
qui sub eodem Copronymo plurima passus, dein in
Sugdæam exsul sancte vitam finivit. Ita enim fe-
runt tum Menæa, tum Menologia Sirleti et Basilia-
num ad diem xxviii Novembris. Huic deinde ex
more Græcorum additi fuerint SS. Petrus et An-
dreas, ex quo etiam profluxit ut die xxviii Novem-
bris, quo S. Stephanus Junior passus est, idem duo
Sancti tum in Menæis, tum in variis Menologiis
iterum recolantur (supra num. 14).

8. De Actis quæ subjicimus hæc accipe. Du-
plicia exhibemus, utraque Græce inedita, priora
vero etiam Latine; id facimus tum quod posteriora
ex illis non profluxerunt, sed paucis omissis, non-
nulla superaddunt; tum etiam quod horum exem-
plar perfectissimum nacti sumus, quinque scilicet
Mss. codicum collationem in margine referens.
Tribuuntur hæc Metaphrastæ, ut diserte habet Al-
latius, qui in diatriba de Symeonibus eorum ini-
tium affert (18) : quare hunc locum non viderit Pa-
gius (19) qui negat Acta illa Symeoni Metaphrastæ
adjudicata fuisse. Testimonium autem Allatii quan-
tum in hac re valeat, nemo ignorat; attamen, si
opus esset, rem argumentis pluribus, ex ipsis Actis
desumptis, evincere possemus. Acta priora ex-
scripta sunt ex vetusto codice Bibliothecæ Parisinæ,
quem B. Montfaucon sæculo ix adscribit (20), et ut
perpetua comparatione cum Metaphrastæis conferri
possint, utraque iisdem numeris, ubi eadem narra-
bantur, signavimus. Quo autem tempore conscripta

(15) Eph. Græco-Mosch, t. I Maii, p. viii et passim; t. II Maii, p. 110, n. 11.

(16) De Menologiis, etc., p. 8.

(17) Bandini codæ Græci, t. I, p. 130.

(18) Allatius, de Symeonibus, p. 128.

(19) In Critica Baronii, ad ann. 761, n. 2.

(20) Bib. Coislin., p. 185.

fuerint definiti nequit; nihil enim reperimus, præter minimi momenti notam chronologicam ex qua constat scriptorem satis diu post Copronymum vixisse. Locus, qui num. 3 sub finem occurrit, is est: Iste vero erat Constantinus... quem fideles ejus temporis (οἱ ἐν τοῖς τότε χρόνοις) merito sub cognomine Copronymi infamarunt. Sed ex eo Acta illa priora commendantur, quod locum Sancti natalitium, diem passionis aliaque adjuncta plurima minute proferunt, et quanquam proluxioribus verbis interdum S. martyr loqui videtur, eadem tamen fere in aliis Actis occurrunt, sæpe vocibus iisdem aut similibus expressa. Conferri in eam rem possunt numeri potissimum 7 et 10. Ex locorum designatione, ut infra uberius disserimus, et ex iis quæ in fine Actorum scribuntur, ut itidem Inferius dicetur, arbitramur ea Cpoli conscripta non fuisse. Scimus tantum maximam partem sacrarum codicum Bibliothecæ Coislinianæ, ut in Præfatione testatur laudatus Montfaucon, ex monasteriis montis Atho prodisse, et illic olim brachium S. Andreae Cretensis, qui idem est fortasse ac Sanctus noster, asservatum fuisse. Qua de re plura vide num. 57.

9. Metaphrasten, cujus Acta secundo loco prodeunt, priora illa non vidisse satis certo nobis constat. Ipse enim nec ortus locum, nec diem obitus, quem usque diligenter inquisivisse vel ex Vita S. Theoctistes Lesbicæ constat (21), in narratione sua consignavit. Nec præterea dum vitam satis accurate scriptam nactus erat ordinem aut stylum multum immutare consueverat; cumque apud ambos scriptores plerumque similia obvia sint, existimamus utrumque ex Actis antiquioribus, sed nunc deperditis, suam narrationem excepisse, iis additis quæ aliunde colligere potuerant. Metaphrastes tamen ætate posterior videtur ex eo quod in ejus collectionibus S. Andreae Vita diem XIX Octobris occupat, noster autem scriptor, ubi refert Sanctum die XX passum esse, nihil de immutato cultus die commemorat; sed cum levis ea ratio videri queat, id aliter adstruimus, Metaphrastæ nempe collectiones adeo post scriptionem illico pervulgatas fuisse ut priorem scriptorem illum fugere non potuerint. Quæ igitur apud eum de S. Andrea in Creta monasticam vitam amplexo narrantur, dein de miraculis quibus eum Metaphrastæ etiam temporibus, ipso teste, in urbe Cpoli Deus glorificabat, scriptor idem ille prior non omisisset. Quibus positus, cum notum sit Metaphrasten medio sæculo X floruisse, hinc deducere licet Acta quæ priori loco edimus, illa ætate antiquiora esse.

10 Sicuti ex Anonymi Actis Synaxarium Mediolanense, quod num. 5 retulimus, desumptum est, ita illud quod in Menæis excusis occurrit, ex Metaphrastæ narratione evidenter profluxit. Ex quo, sicut ex Sancti Officio quod ibidem legitur, cele-

berimum fuisse S. martyrem jam a sæculo IX, miraculis multis claruisse colligitur. Josephus enim hymnographus quem, ex Actis a Papebrochio in lucem datis (22), eo sæculo floruisse constat, decem diversis locis in suo Canone miracula celebrat, quæ sub ipsius oculis Cpoli coram Sancti tumulo patrabantur. Merito itaque et in Actorum titulo Thaumaturgus dictus est, et in Contacio, ut vocant, Græci Officii, his verbis extollitur: Εορτάζει σήμερον ἡ βασιλεύουσα πόλις ἐορτήν ὑπέρολαμπρον τῆς φωτοφόρου σου μνήμης, ἅπασαν προσκαλούμένη πόλιν καὶ χώραν· γαίρει γὰρ ὡς κεκτημένη θησαυρὸν μέγαν, τὸ πολυάθλον σου σῶμα. Ἄνδρῆα μάρτυς, ὀρθοδοξίας φωστήρ. Id est: Hodie celebrat regina urbium (Cpolis) illustre festum tuæ memoriæ, totam convocans civitatem et regionem; jubilat enim magnum thesaurum possidens, corpus certaminibus gloriosum, sancte martyr Andrea, orthodoxiæ lumen. Hic vero obiter monemus, si quis nomina ex Græcorum Liturgia desumpta non satis sibi nota hic offenderet, eum singulorum declarationem reperturam in Ryxi dissertatione de Acoluthia Græcorum, quæ in Junio nostro edita est (23), expeditius autem ea utetur, qui indicem ultimum a Chesquero tomo primo Octobris ad calcem subjectum adhibere voluerit.

§ II. *Septem Martyres in plerisque fastis confuse prolati ab invicem distinguuntur et eorum Acta breviter illustrantur. Persecutionis Constantini Copronymi brevis historia et chronotaxis exhibetur.*

11. Hos septem Sanctos, qui omnes sub Copronymo varia tormenta, et mortem, uno excepto, passi sunt, hic juxta seriem mensium et dierum quibus coluntur subjeicimus, ex quo simul apparebit quo loco in opere nostro de iis actum sit, aut in posterum agendum: I Die XVII Martii, S. Paulus monachus et martyr in Creta; — XVI Maii, S. Petrus Calybita et martyr in Blacheris, prope Cpolim; — IV Junii, S. Joannes Monagriæ Hegumenus, martyr Cpoli; — VIII Julii, S. Paulus Novus martyr Cpoli; — XX Octobris, S. Andreas monachus Cretensis, dictus in Crisi, martyr Cpoli; — XXVIII Octobris (?) S. Stephanus qui in Sugdæam relegatus est; — XXVII Novembris, S. Stephanus Junior, martyr Cpoli. — Placet et de his omnibus nonnulla disserere, ex quibus lumen aliquod persecutioni Coprouymianæ affusum iri spero. De primo ex his septem, nempe de S. Paulo martyre in Creta, egerunt decessores ad diem Martii indicatum (24), ibique ex Actis S. Stephani Junioris, a Lipomanno ex Metaphraste Latine vulgatis, loco aliquo insigni de S. Paulo adducto, concludunt eum in Cypro passum esse; verum eum in ipsa Creta passum esse nobis omnino manifestum est. Sunt enim ad manum Acta ejusdem Stephani Junioris, accuratissime a quodam Stephano Diacono conscripta. Dum hunc itaque

(21) Surius ad X Nov., p. 238. edit. 1618

(22) T. I April., p. 266.

(23) T. II Junii, p. 1 et seqq.

(24) T. II Martii, p. 609.

narrantem secuti sumus (25), deprehendimus illico, A vel Cypri nomen mendose in codicem Lipomanni irrepsisse vel ipsum interpretem oscitantiae arguendum esse. En quomodo ea in S. Stephani antiquiore Vita narrentur (26). Itaque in medium prodiit Antonius ex Creta insula, qui de victima Deo immolata his verbis locutus est : Quomodo sine lacrymis egregia abbatis (quo vocabulo non solum monasterii moderatorem, sive ἡγούμενον, sed omnes monachos Græci illius temporis plerumque nuncupant) Pauli certamina in vestrum conspectum adducam, venerandi Patres? Vir ille generosus a Theophane cognomento Lardotyro, insulæ archisatrapa, comprehensus, in prætorium Heraclii interrogandus adductus est. Etc. Antonius igitur, dum insulæ archisatrapam commemorat, non de Cypro loquitur, B cujus nulla sit mentio in his Actis S. Stephani, sed de Creta, ex qua oriundus, Cpolim advenit. Cum vero ex iisdem Actis antiquioribus S. Stephani, et Metaphrastæa, quæ Lipomannus Latine versa exhibet, et reliqua omnia profluxerint, etiamsi alicubi Cypri nomen prodiret, ex Actis probatoribus respiciendum esset. Verum dubio locum omnino nullum relinquit, quod libro primo de Thematibus (27) refert Constantinus Porphyrogenneta, Cyprum scilicet, ab Heraclii tempore usque ad Basilium Macedonem, a Saracenis fuisse occupatam, in quorum potestatem, postquam, Basilio imperante, per annos septem fuissent depulsi, iterum devenit. Ex quo manifestum est Copronymum Cypro nunquam imperasse, neque ab Antonio illo ex Creta, dum nar- C rationem suam absolvit, de Cypri præfecto dici potuisse (28) : Sic sanctum virum holocaustum igne effecit nequam imperatore (Copronymo nimirum) nequior præfectus, ille nempe Theophanes Lardoty- rus, de quo supra. Sed de Creta utique poterat dici, quam idem Porphyrogenneta non nisi sub Michaeli Balbo a Saracenis captam affirmat (29).

12. Tempus martyrii ex Theophane, cum Actis S. Stephani collato sic statui potest. Narrat ille ad annum mundi 6267, sub indictione quarta (30), Copronymum omnibus subditis juramentum præcepisse, ne imaginibus venerationem exhiberent; anno vero sequenti, indictione quinta (31), præfectos in provincias seu themata misisse, qui easdem D ibi in monachos, quas ipse Cpoli, ederent tragædias. Porro monachi, qui anno 767 cum S. Stephano in carcere prætorii versabantur, de crudelitate præfectorum in provinciis plurima memorant (32). Cum autem quadam die una cum vincetis aliis Patri- bus sederet vir sanctus, sermo motus est de

persecutione quæ præfecti imperatoris diversis in locis adhibuerant. Itaque in medium prodiit Antonius ex Creta insula etc. (Cfr. supra num. 11.) Aliunde inductio illa Cpolitana quinta, qua novi præfecti ad provincias missi sunt, currebat a Septembri anni 766, ad Septembrem anni 767, et præ- terea certum est S. Stephanum hoc anno 767, die xxviii Novembris martyrio coronatum fuisse. Ergo sub ipsa indictione illa quinta, ante Septembrem anni 767 contigerit martyrium S. Pauli in Creta, de quo Antonius ille Cretensis narrat. Cum vero S. Paulus ad diem xvii Martii in Græcorum fastis memoretur (33), forte non immerito hoc die, indictione quinta, anno consequenter 767, eum passum esse pronuntiabimus.

13. Cum S. Paulo ad eundem diem colitur B S. Theosterictus (34), monachus monasterii Pelecetæ, in Asia ad Hellespontem siti (35), non quod eo die obierit (nam confessorem eum dicunt Me- næa (36) et in pace mortuum), sed quod eodem loco (37) Actorum S. Stephani, post dictum Anto- nium Cretensem, Theosterictus narrationem insti- tuat, de martyrio triginta octo monachorum mo- nasterii sui Hos igitur dicit a Lachanodraconte præfecto, feria quinta in Cœna Domini, in mona- sterio suo Pelecetæ comprehensos esse, eoque vastato, ab eodem Lachanodraconte versus Ephe- sum abductos, ibi martyrii palmam obtinuisse. Porro inter præfectos, quos num. præcedenti a Coprony- mo, indictione quinta, in provincias missos esse di- ximus, nominatur a Theophane ipse Lachanodracon C ille, cui thema Asiæ Minoris traditum scribit, alias dictum Thracisiorum. Perperam itaque, ut id obiter notem, Goarus hic thema Thracensium interpreta- tus est (38); nam horum thema in Europa situm erat, Thracisiorum vero complectebatur Asiam Mi- norem. Apprime ea distinguit, simul vocum etyma tradens, Constantinus Porphyrogenneta in laudato opere de Thematibus (39). Indictio autem quinta, jam indicata, incipiebat, ut diximus, a Septembri anni 766; sed cum Theosterictus monasterium Pe- lecetæ a Lachanodraconte, feria quinta in Cœna Domini, invasum narret, dicendum erit id contigisse anno 767, die xvi Aprilis, quando Pascha die xix. Martyrium autem triginta octo sociorum Theo- stericti, quod in Ephesi partibus contigit, alligen- dum est profecto eidem anno 769, siquidem ante finem Novembris illius anni, S. Stephano in carcere narratum fuit. Diem martyrii assignari forte poterimus in hunc modum. Obtinet quidem hæc marty- rum cohors in Martyrologio Romano diem xii Januarii, ad quem decessores nostri de iis ege-

(25) *Analecta Græca*, Paris, 1688, p. 504.

(26) *Analecta Græca*, loc. cit.

(27) *Edit. Bonn.*, p. 40.

(28) *Analecta Græca*, p. 505.

(29) *De admin. Imp.*, cap. xxii.

(30) *Theophanis Chronographia*, Bonnæ 1839, t. I, p. 675.

(31) *Ibid.*, p. 681.

(32) *Analecta Græca*, p. 504.

(33) *T. II Martii*, p. 609.

(34) *Ibid.*

(35) *T. I April.*, p. 50.

(36) *Ad diem xvii Martii*, Cfr. *Acta SS.*, t. II Martii, p. 609.

(37) *De qua ratione*, vide supra, n. 7 *Commentarii*.

(38) *Theophan.*, l. c., p. 681.

(39) *Lib. I, them. III, et lib. II, them. I.*

runt (40), sed hi fatentur se in nullis fastis ad dictum diem consignatos eos reperisse. Postea vero eosdem obvios habuerunt in pretiosissimo Synaxarista Chiffletiano, ad diem ii Junii; nam eosdem esse, ex narratione Theostericti cum synaxarista illo collata (41), cuilibet manifestum fiet, quanquam Hensehenium nostrum id tum fugere potuit. Porro laudatus synaxaristes non solum ad diem ii Junii eos signat, sed præterea satis aperte insinuat iis illo die palmam martyrii obtigisse. Ex quibus verisimiliter conficimus hos monachos, mense cum dimidio postquam monasterium suum Pelecetæ vastatum et combustum viderunt, prope Ephesum suffocatos fuisse, die scilicet ii Junii anni 757.

44. De S. Petro de Blachernis, quem num. 11 post S. Paulum Cretensem posuimus, plurima etiam ex Actis S. Stephani innotescunt. Papebrochius ad diem xvi Maii (42) ex laudato synaxarista Ms. a Chiffletio nostro accepto, de S. Petro sequentia depromit: 'Ο ἐν Βλαχέρναις Πέτρος, βουνεύροις τυπτόμενος τελειούται; id est: Petrus in Blachernis habitans, taureis cæsus, martyrium consummat. Recte Papebrochius conjicit hic agi de alterutro duorum martyrum, quos Theophanes ad annum 21 et 27 Coprouymi refert; ex hujus historici verba Latine versa (43): Eodem etiam anno (mundi 6255, Constantini 21) Constantinus persecutor Andream venerabilem monachum, Calybitam dictum, ad Blachernas habitantem, in Sancti Mamantis circo flagellis interfecit, quod ejus impietatem, eo Valente juniore et Juliano vocitato, arguisset; ejus autem corpus in fluentum projici jusserat, sed Andreae sorores ipsum efferentes, in Leucadii emporio sepulturæ mandarunt. Et anno mundi 6259, Constantini 27. Ceterum ab hoc tempore majori vesania in sanctas Dei Ecclesias ferebatur; misit enim qui Petrum venerabilem stylitam a petra exturbaret, eumque dogmatibus suis repugantem, vivum pedibus vinctum, ac per medias urbis vias pertractum in Pelagia projici jussit, alios vero saccis inclusos, alligatis pedibus, in mare demergi.

45. Synaxaristæ suo Papebrochius nimium diffidit, dum arbitratur cum duo allata martyria in unum conflasse; ipse enim Theophanes hic unum martyrem pro altero posuit, ut manifestum fit ex narratione S. Stephani Junioris, qua monachos secum in carcere Prætorii anno 767 detentos ad patientiam hortatur: Sanctos illos Patres, inquit, qui apud nos vitam martyrio absolverunt, imitemur. Sanctum illum monachum Petrum dico, in Blachernis inclusum (ἐγκλεισμένον: inclusum, Gallice: reclus, quo sensu frequentissime hæc vox prodit; perperam igitur Lipomannus: Blachernis in vinculis conjectum qui ante imperatoris conspectum intolerandis boum nervis (βουνεύροις τυ-

πτόμενος) pro Christi imagine cæsus, illum Daciaunum et prævaricatorem libere appellando, sublatisque ad Deum oculis dicendo, Gratias tibi ago, Domine, in mediis verberum cruciatibus expiravit (44). Ad hæc primum advertimus eum, qui hic Dacianus, id est persecutor sævissimus (45), appellatur, a Metaphraste in eadem vita apud Surium ad diem xxviii Novemb. Julianum Apostatam dici, quod Theophani prorsus consonum est (supra num. 14). Deinde reliqua omnia quæ S. Stephanus narrat de Petro in Blachernis incluso, nihil diversum habent præter solum nomen, ab iis quæ de Andrea in Blachernis Calybita scribit Theophanes. Præterea si Theophanes, ubi de Petro stylita scribit (n. 14), vere Petrum in Blachernis inclusum designaret, quæ de isto narratur, cum historia S. Stephani componi non possent. Sanctus Stephanus enim, ut suo loco probabimus, a mense Nov. 763 usque ad finem anni 766 in exilio fuit, et circiter ab ineunte Januario 767 cum prædictis monachis in carcere Prætorii versabatur. Ex quibus probabile sit ante 765 S. martyrem Petrum, de quo narrat, occubuisse; nam alioquin, qui non melius monachi S. Stephano, quam hic illis, martyrium istud enarrassent? Neque S. Andreas in Blachernis prope Cpolim habitabat, ut Theophanes scribit, sed ex Creta adveniens ad Blachernas se contulit, ubi Copronymus in palatio suo Divi Mamantis in martyres sæviebat, quibuscum illico tentus est. Testantur id Acta et Synaxarium supra relatam (num. 5). Nec etiam tyrannus jussit eum usque ad mortem flagris cædi, ut iterum Theophanes scribit, et dein in fluentum projici, sed crudeliter raptari per viam publicam; nec Cpoli sorores suas habere potuit qui in Creta monasticam vitam degens, illuc advenerat ut cultum SS. imaginum coram tyranno defenderet; neque demum in emporio Leucadii ad littus Asiaticum Bospori, honestæ sepulturæ mandari potuit, quem in ipsa urbe, dum raptaretur, expirantem, in locum sordidissimum, in Pelagia scilicet, cum maleficis projicere, quemque dein viri orthodoxi in loco sancto Crisis, iterum in urbe ipsa, deposuerunt. Quæ singula cum ex Actis S. Andreae luce clariora sint, manifestum est Theophanem non adjuncta martyrii immutasse, sed sola nomina martyrum transposuisse. Atque hæc iterum, non dicam, confirmantur, sed vere demonstrantur ex iis quæ habet Menologium Basilii ad xxviii Novembris postquam de S. Stephano Juniore egit. Similiter et S. Andreas (in Crisi) vinctus, raptatusque, e vita excessit. At sanctus Petrus (de Blachernis) in carcerem prius conjectus, deinde eductus, tandem flagellis cæditur, donec spiritum Deo tradidit. Num autem S. Andreas Stylita dici possit, infra inquiremus. De Calybitæ vero cognomine cum plura con-

(40) T. I Januar., p. 747.

(41) T. I Junii, p. 168. Cfr. t. I Januar., l. c. et Analecta Græca, p. 505.

(42) T. III Maii, p. 625.

(43) Theophan., t. I, p. 667.

(44) Anal. Græca, p. 507.

(45) Cfr. t. II Junii, p. 788, n. 9.

gesserit Bollandus ad diem xv Januarii, ubi de Joanne Calybita, satis erit hic dixisse illud a vocula Καλύβη, quæ ast tugurium significat, deductum fuisse, ita ut Calybites ille sit qui in tugurio habitat. Quam recte vero S. Petrus hoc cognomento insigniatur quem S. Stephanus appellat τὸν ὄσιον, τὸν ἐν Βλαχέρναις ἐγκλεισμένον, sicut ipsum S. Stephanum Theophanes dicit: τὸν ἐγκλειστον ὄντα εἰς τὸν ἅγιον Αὐξέντιον (quod nomen montis est), nemo non videt (46)

16. Sed quomodo Theophanes in hanc confusionem devenit? Nos aliam causam non novimus nisi quod tunc adolescens fuerit valde, ut ipse prodit ad A. C. 763 (ipsi annum mundi 6253) dum in mari glacie constricto cum pueris se lusisse commemorat. In monasterio versatus (47) procul a Cpoli, diligenter quidem, ut in suo proœmio testatur (48) volumina plurima examinavit, sed de recentibus non multa, ut arbitror, congerere potuit; sequitur in his plerumque Breviarium Nicephori, qui Photio probatus scriptor dicitur, sed is historiam, non chronographiam aut annales contexuit. Causis autem erroris illius assignandis ideo diutius inhæremus, quod in martyrio S. Stephani lapsus iterum nonnullos admiserit, ut ad xxviii Nov. uberius dicetur. Quid igitur mirum, dum in Menæis, in Menologiis cæterisque fastis Græcis Andreæ illius Calybitæ mentionem qualemcumque diligentius exquireremus, nulla nos usquam hujus cognominis vestigia obvia habuisse? Commemoratur tamen ab omnibus S. Andreas monachus sub Copronymo passus et plerumque verba in Crisi apponuntur. Deprehenderant scilicet Græci fastorum scriptores, quæ a Theophane afferebantur cum cæteris testimoniis, si minus historicorum, at certe hagiographorum constare non posse, et ideo Theophane derelicto, Synaxaria sua potius ex Metaphraste aliisque Actorum scriptoribus, ut cæterum plerumque consuevere, depromere maluerunt. Latini e contrario Theophanem aut ejus interpretem Paulum Diaconum secuti, inde quæ a priore confusa fuerant retinuerunt.

17. Ut autem ad ipsum annum utriusque martyrii, Petri nempe et Andreæ, jam indagandum accedamus, sic Theophanis verba num. 14 relata consequenter ad dicta interpretamur: Anno mundi 6253, seu 21 Copronymi contigit martyrium, non ut Theophanes scribit, Andreæ Calybitæ in Blachernis, sed Petri Calybitæ in Blachernis; et anno mundi 6259, Copronymi autem 27, martyrium in quibusdam simile, sed diversam mortem et sepulturam nactus est S. Andreas, qui a sepulturæ loco dictus est in Crisi. De annis a Theophane assignatis jamdudum Henschenius adverterat ab imperio

A Phocæ, cui unus annus detractus est (49), usque ad annum ultimum Copronymi, ubi error præcedens novo errore tegitur (50), vel annos mundi vel indicationes perpetuo claudicare, idemque de Theophanis emendatione specialem diatribam edidit (51), ex qua Theophanem suum plurimum ornare doctissimi editores Bonnenses (52) potuissent. Verum hoc loco manet altera via accurate annos modo indicatos ad æram vulgarem reducendi; Theophanes enim ad annum 6252, qui annum martyrii Petri de Blachernis immediate præcessit, eclipsim aliquam solis diligentissime consignat his verbis, ex versione Goari. Apparente solis defectu mensis Augusti die decimo quinto, feria sexta, hora diei decima, anno proinde 760, ut ex tabulis astronomicis constat (53). Et quia annus mundi 6253 Cpoli incepit, ex more Græcorum, mense Septembri anni **760** ut usque ad Septembrem anni 761 decurreret, exinde probabile sit S. Petrum de Blachernis occisum esse die xvi Maji dicti anni 761. Diem illum enim assignat antiquissimus Synaxaristes Ms. quem Papebrochius a Chiffetio nostro in collegio Divionensi exscribendum accepit.

18. Annus martyrii S. Andreæ in Crisi dupliciter inquiri ac statui potest. Primus modus est iste: Memorant Nicephorus (54) et Theophanes (55) varias Copronymi expeditiones plerumque felices in Bulgaros, at quam indicatione quarta mense Januario suscepit, anno nimirum 766, iisdem testibus infelicissima fuit; ex qua nempe turpiter mense Julio reversus est, ac furore quodam correptus, sævitix in monachos ac sanctarum imaginum cultores tragœdias edere cœpit. Eadem indicatione juramentum ab omnibus subditis exegisse dicitur, quo venerationem imaginibus in posterum se non exhibituros esse sponderent. Porro hæc singula in Actis nostris utrisque reperimus. Ibi sub num. 8 ipse Copronymus dicit se decretum tulisse quo plectendi sunt, quicumque imagines venerarentur. Dein num. 10 arguitur a S. Andrea quod bellum in Barbaros ordinisque politici administrationem neglexerit, ac superbum animum in Christianos demonstrare statuerit. Præterea num. 6 et 7, dum S. Andreas primum coram imperatore apparuit, permultos invenit quæstioni subjectos, nervis bulbulis cæsos, oculorum effusione cruciatis, aliaque similia passos, quæ a duobus prædictis scriptoribus ante indicationem quartam nusquam recensentur, sed ea indicatione iisdem pene verbis descripta sunt, uti et deinceps pluries (56). Ex his igitur recte statuimus ante indicationem illam id, est ante annum 766 S. Andreæ martyrium non contigisse.

19. Alter modus, quo pressius annum martyrii

(46) Theoph. Chronogr. Edit. Bonn., t. I, p. 674.

(47) In ejus Vita, t. II-Martii, p. 220, n. 14 et p. 217, not. k.

(48) Loc. cit., p. 5.

(49) T. III Martii, p. viii, n. 17.

(50) Ibid., p. ix, n. 18.

(51) Ibid., p. 1.

(52) Theophanis Chronographia ex recensione Jo. Classeni. Bonnæ 1859.

(53) Art de vérif. les dates, édit. 1785, t. I, p. 66.

(54) S. Nicephori Patr. Cpol. Breviarum, etc. Edit. Bonn., p. 77 et seqq.

(55) Loc. cit., t. I, p. 691.

(56) Theophan., t. I, p. 677 et seqq.

S. Andræe determinamus hic est : Theophanes ad annum 6259 æræ mundanæ, ut dictum est num. 14 et 17, martyrium S. Petri stylitæ cum S. Andrea commutati, commemorat; sed ad eundem annum etiam indictionem signavit, quod satis frequenter quidem facit, non tamen ubique. Quando autem id facit, Pagius aliique gravissimi scriptores non dubitant indictionem præ æra Antiochena admittere, qua Theophanes utitur, licet profiteatur se æram Julii Africani adhibere (57). Mibi tamen compertum est æram aliquoties recte proferri, cum erronea indictione, exempli causa ad an. 6253, ut ex adjecta eclipsis indicatione manifestum est. Patet nihilominus recte egisse, qui indictiones universim prætulērunt. Ad hunc igitur annum 6259 Theophanes indictionem signat his verbis (58) : Hoc anno, mensis Octobris die sexto, indictione sexta etc. Verum hæc indictio cum anno 6259 æræ mundanæ non concordat, cum ex regula S. Maximi (59), æræ addenda sit unitas, dein divisione instituta per 15, quod reliquum est, indictionem efficere debeat. Porro hac methodo hic non sex, sed quinque tantum obtinemus. Nihilominus indictionem hic recte adscribi, duplici via firmatur. Primo, quia Theophanes ad annum sequentem, indictione septima, scribit diem 1 Aprilis fuisse diem Sabbati (60); ex quo manifestum est, indictionem illam septimam recte adscribi; ergo et ad præcedentem recte sextam adscripta est. Præterea ad hanc indictionem sextam signat Theophanes annum primum Stephani papæ; atqui reapse Stephanus III, hac indictione, mense Augusto electus est (61). Sic stabilita indictione qua passus est S. Andreas in Crisi pro quo Theophanes Petram de Blachernis dixit, facile ipse annus eruitur. Etenim in Actis nostris prioribus, martyrium contigisse dicitur die xx Octobris, ex quo palam sit illud anno 767 affligendum esse.

20. Annus martyrii S. Andræe in Crisi uno tenore cum illo quo passus est S. Petrus de Blachernis, constituendus fuit, licet nonnulla de posteriore sancto dicenda supersint. Corpus ejus, postquam in circo Divi Mamantis flagris interfectus est, projiciendum erat in fluentum (supra num. 14 seqq.) ἐν τῷ ῥεῦματι, ut Theophanes loquitur, sed ejus sorores ipsum efferentes, in Leucadiæ emporio sepulturæ mandarunt. Quale fuerit istud fluentum, facile colligitur ex Topographia Cpolitana Petri Gyllii, apud quem lib. iv cap. vi hæc leguntur (62) : Non historici modo, sed etiam

(57) Petavius, De doctrina temporum, Ad auctarium, etc., lib. viii, cap. 1 et iv., t. III, p. 153 et 15. Edit. Andwerp. (Amstelodam.).

(58) Theoph., loc. cit., p. 681.

(59) Petavius, loc. cit., cap. v, p. 161.

(60) Theoph., loc. cit., p. 686.

(61) Baronius et Pagius, ad an. 768, num. 1.

(62) Gronovi Antiquit. Græc., t. VI, col. 3323 et 3150.

(63) Theoph., loc. cit., p. 667.

(64) Cfr. tamen Glossarium Græcum V^o ῥεῦμα.

(65) L. c., col. 5322 et seqq.

A Grammaticus Suidas, tradunt ad Divum Mamantem pontem fuisse duodecim fornicibus constantem; multæ enim aquæ eo defluebant. Theophanes igitur, cum de fluente determinato loquatur, ut patet ex adjecto articulo τῷ, has aquas ad Divum Mamantem designat; nisi forte sinum Ceratinum, qui ex Bosporo versus Occidentem se porrigit, voluerit significare. Ita intellexisse Goarius videtur, qui vertit fluentum maris (63); verum ῥεῦμα de fluviis eorumque impetu dicitur, non de sinu maris; neque etiam, si sinui Ceratino hoc nomen apud Byzantinos scriptores obtigisset, id Gyllium, Cangium (64), aliosque fugisset. Porro docet Gyllius, templum et circum Divi Mamantis, uti et palatium ab eo dictum, sita fuisse in Blachernis, extra muros civitatis (65). Blachernæ enim audivit omnis regio, quæ inter angulum Cpolis occidentalem et sinum Ceratinum jacet, quo sinu civitas a Septentrione clauditur; hic etiam decimam quartam Cpolis regionem fuisse idem Gyllius constituit. De locis illis plura videsis apud Papebrochium ad diem xvi Maii (66) et in præclaro opere Cangii quod Cpolis Christiana inscribitur (67).

B 21. Emporium Leucadii, in quo sorores S. Petri de Blachernis ejus corpus sepelierunt, diversum non est a loco quem Dionysius Byzantinus in Anaplo Bospori (68) Lycadium promontorium dicit, eratque in littore orientali Bospori, non procul a Chrysopoli situm. Constat id iterum ex Chronicis Symeonis Magistri (69), Georgii monachi (70) et continuatoris anonymi Theophanis (71). Emporii autem nomine, quod locis ad mare sitis potissimum tribui notum est, non improprie hic insignitur. Porro locus idem omnino, siquidem ad eundem annum similia ubique de eo memorantur, a Symeone et Joanne Scylitza Leucatum audit (72), a cæteris vero Leucates; quamobrem manifeste de eo agi videtur, ad diem xxiii Julii, ubi de S. Anna ἐν τῷ Αεὺζατῆ Pinius noster disserit (73). Promontorium enim Leucatas vel Leucactas prope Nicomediam in Bithynia, ut cætera mittam, longius a Cpoli dissitum fuit, quam ut illuc S. Anna ad imperatorem Basilium Macedonem, a quo dicitur in sponsam expostulata, se conferret. Nobis autem non inutile visum est, situm Emporii illius, cujus frequenter Byzantini scriptores meminere, hic accurate assignare. Addimus solum, in quantum ex Gyllio, Cangio et erudito geographo Hammers (74),

(66) T. III Maii, p. 623.

(67) Lib. iv, p. 83, n. 6, et p. 174, n. 3; lib. i, cap. 1 n. 16.

(68) Apud Gronov., loc. cit., col. 3201 d et 3203 d.

(69) Ed. Bonn., p. 721.

(70) Ed. Bonn., p. 877.

(71) Ed. Bonn., p. 384.

(72) Cangius in notis ad Zonar. Ed. Paris. t. II, p. 98.

(73) T. V Julii, p. 486.

(74) Hammers, Cpolis. Pesth. 1822, p. 298.

rem assequi potuimus, collocandum illud esse in loco qui hodie Keurfus dicitur, jacetque inter Kandliche et Anatoli, et duabus fere leucis horariis trans Bosporum a Cpoli distat.

22. De S. Joanne præfecto monasterii Monagriæ, qui tempore persecutionis Copronymianæ in sacco inclusus, in mare demersus est, pauca habet ad diem iv Junii Henschenius noster (75), eaque iterum ex Synaxariis a Chiffletio acceptis deponit. Joannem hunc ita celebrat S. Stephanus in carcere prætorii, postquam de S. Petro de Blachernis verba fecerat: Imitemur et qui eum (Petrum) secutus est, Joannem divinum illum amœni monasterii Monagriæ præfectum, quem tyrannus imperator (Copronymus) tyrannice comprehensum, quod Christi ejusque Matris imaginem pedibus conculcare renuerat, sacco inclusit, eumque ad ingentem lapidem alligatum in profundo maris prælocavit. Quid hujusmodi morte acerbius? Verum, eo gloriosorem coronam præbet (76). Ex quibus, sicuti et ex chronologicis observationibus sub num. 17 allatis, recte deducere nobis videmur, S. Joannem Hegumenum monasterii Monagriæ die iv Junii, anno 761, eodem scilicet quo S. Petrus, martyrii palman adeptum esse. Apud Henschenium quidem dicitur, non Monagriæ sed Menagriæ præfectus; verum illud ex amanuensium lapsu factum esse conficitur, cum ex quatuor mss. codicibus quos Jac. Lopin se contulisse testatur (77), tum ex ipso Metaphraste qui apud Surium ad diem xxviii Novembr. similiter scribit: monasterium Monagriæ. Non igitur veritatem plane omnem Papebrochius assequitur, dum in hujus monasterii nuncupationem inquit (78); verisimile tamen est illud in ista, quam dicit, regione Sigriana situm fuisse, quia, ut alibi adstruit (79), ibi plurima monasteria exstiterè nomen non valde diversum consecuta, ut erant quæ Parvi Agri et Magni Agri dicebantur. Præterea si illud prope Cpolim fuisset, non dubitamus quin Cangius, tot scriptores editos et russ. incredibili diligentia perscrutatus, ejus, in sua Constantinopoli Christiana notitiam tradidisset.

23. In indiculo martyrum de quibus hic agere nobis assumpsimus (supra num. 11), et in quo ordinem mensium sumus secuti, post Joannem Monagriæ Hegumenum, prodit S. Paulus Novus, militiæ dux, dein monachus ut ex quibusdam documentis apparet (80), demum martyr die viii

A Julii, anno, ut videtur, 771. Reliqua quæ ad eum spectant, in Actis nostris ad dictum diem quærantur. Nos hic solum a Paulo ex Creta, de quo supra num. 11 et seqq., eum distinguere intendimus, dein aliquid de anno martyrii emendatius proferre. Refertur in Actis ejus, 122 annis post passionem, revelatione facta Antonio Cauleæ patriarchæ Cpolitano, ejus sacrum corpus honorificæ sepulturæ Cpoli in monasterio Cajumæ traditum fuisse, unde illud Veneti anno 1222 acceperunt et forte usque in hodiernam diem asservant. Demonstratum est autem ab Henschenio Antonium Cauleam non anno 888, ut antea credebatur, sed 893 sedere cœpisse (81); ex quo numero, si 122 demantur residui erunt 771. Verum Pinius correctionem Henschenii quam Pagius aliique omnes amplexi sunt (82), non assecutus, cum Baronio annum 888 erronee retinuit (83). Proinde annum non 771, sed 766 martyrio S. Pauli assignaverat. Nunc ex serie quam sequimur, devenimus ad S. Andream in Crisi, quem die xx Octobris anni 767 passum esse, supra num. 18 seq. adstruximus; verum reservatis, quæ de eo reliqua sunt, ad § sequentem, jam paucis diem xxviii ejusdem mensis attingimus. Jam dictum est supra num. 7, illo die a vetustissimis Eclogadiis seu Menologiis colendos indici S. Stephanum, Petrum (de Blachernis) et Andream (in Crisi). In Typico S. Sabæ aliisque fastis, prodit hoc eodem die S. Stephanus Sabaita canonum scriptor, de quo agit canon Menæorum novæ editionis, a Theodoro Grapto Nicææ metropolitano (84) conscriptus. In Synaxario Menæorum hic Stephanus dicitur episcopus fuisse et certasse contra hæreses; in Menologio Sirleti ut martyr annuntiatur (85). Hæc autem nec Stephano Sabaitæ qui a Theodoro Grapto celebratur, nec alteri homonymo itidem Sabaitæ, cujus præclara Acta Pinius illustravit ad xiii Julii, convenire possunt (86). Quapropter conjicio hic agi de Stephano illo, qui a Copronymo in Sugdæam, Mœsiæ inferioris partem (87), ejectus est (88), eodem forte qui viginti fere post annis, in concilio Nicæno anni 787 subscripsit: *Στέφανος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Σουγδάων* (89). Sed de his iterum ad xxviii Octobris.

24. Jam ad celebratissimum totius persecutionis Copronymianæ martyrem Stephanum Juniorem, qui xxviii Novembris colitur, devenimus. Hic autem satis erit chronotaxin posterioris partis ejus

(75) T. I Junii, p. 402.

(76) *Analecta Græca*, p. 507.

(77) *Ibid.* in præfat.

(78) T. I Junii, p. 402.

(79) T. II Martii, p. 215, n. 2.

(80) T. II Julii, p. 636, n. 2. Cfr Menæa, et Menologium Basili ad xxviii Novembr.

(81) T. I. Aug. de patriarch. Cpolit., p. 113.

(82) *Ibid.*, n. 663.

(83) T. II Julii, p. 633, n. 10.

(84) Lequien, *Oriens Christ.*, t. III, col. 359; Cfr

Chronic. Symeonis. Edit. Bonn., p. 643.

(85) Cfr t. III Julii, p. 525, n. 9.

(86) *Ibid.*, n. 8 et seq.

(87) Cellarius, t. I, edit. 1775, p. 498. Cfr Acta SS, t. V Junii, p. 247.

(88) Menæa, Venetiis 1843, ad xxviii Novembr., p. 211. Menologium Basili, Urbini 1727, ad eund. diem., p. 217.

(89) Labb. *Concil.* t. VII, p. 327 c, 363 b, 42 c, Coletus, *Illyricum sacrum*, t. VIII, p. 126; Lequien, *Oriens Christ.*, t. I, col. 1229.

vitæ, qua sæpius in hoc Commentario nixi sumus, breviter stabilire. Natus est S. Stephanus Cpoli anno 715, post ordinationem S. Germani patriarchæ (90), quæ contigit die xi Augusti ejusdem anni (91). Deductus est a parentibus, valde juvenis, ad Joannem anachoretam montis S. Auxentii, e regione Cpolis, ad sinum Nicomedie siti, in quo cum diu vixisset, anno ætatis 42 (92), Christi proin 756 aut 757, ad ipsum cacumen montis in angustissimam cellulam se contulit. Interea Copronymus anno 754 (93) synodum iconoclasticam coegerat, cujus decreta ipse deinceps propugnavit, quamque a Constantino pseudopatriarcha, antequam cum morti traderet, anno 768 iterum approbari voluit (94). Hujus conciliabuli decreta anno 763 ad S. Auxentii montem idem imperator jussit deferri, ut a S. Stephano subscriberentur (95). Is vero, cum id facere renuisset, ad S. Auxentii cœmeterium arcte custoditus, die septimo, dum Bulgaris bellum inferre imperator debuit, liberatus est (96). Porro in Bulgaros profectus est Copronymus die xvii Junii, et die xxx ejusdem mensis, feria v, indictione 1, eos prælio devicit (97); ex qua indictionis et feriæ indicatione certissimum est ea contigisse anno, quem supra dicebam, 765.

25. Dein a reditu imperatoris Cpolim, paucis eventibus interjectis, incesso S. Auxentii monasterio (98) S. Stephanus e tugurio suo usque ad mare pertractus est, ibique naviculæ impositus et Chrysopolim ad Philippici monasterium delatus (99), postquam dies xvii illic transegerat, ad insulam Proconnesum in exilium missus est (100). Quoniam vero dicitur ibi, initio pæne exilii sui, anno 49 ætatis domunculam in columnæ formam a se exstructam, ingressum esse (101), si meminerimus eum anno 715 post xi Augusti esse natum, constabit id accidisse anno 765 exeunte, aut currente 764. Ex quibus quæ num. 24 attulimus de anno 763 iterum confirmantur. Rursum traditur in ejus vita, secundo exilii anno, id est 765 aut 766, matrem illius obiisse (102), denique nonnullis rebus interjectis, Cpolim eum revocatum fuisse. In qua civitate, diebus aliquot carcere Phialæ detentus (103), cum imperatorem publice arguisset, per undecim menses prætorio iacarceratur (104) et demum anno ætatis 53, die xxviii Novembris (105), anni proin 767, martyrii coronam accepit (106). Cum enim anno 715 sit in lucem editus, patet eum dicto anno 767, annum ætatis 53 esse ingressum. Porro, si menses

A undecim carcere prætorii mansit, inde conficimus eum sub finem anni 766 Cpolim revectorum fuisse, et consequenter tres fere annos vixisse exulem in Proconneso. Quocirca, ubi de Petro de Blachernis egimus (supra num. 15), qui anno 761 passus est, merito diximus ejus martyrium S. Stephano innotescere potuisse et ab eo, sex annis elapsis, in carcere prætorii narrari; at non item martyrium S. Andreæ in Crisi, quod xx Octobris anni 767 contigit; tum enim jamdudum S. Stephanus in dicto carcere detinebatur, mox ipse ad eandem palmam arripiendam, inde exiturus. Rursum, ex iisdem quæ deduximus, conficitur S. Stephanum ter publico prodiisse, et crudeliter fuisse ligatum ac pertractum, ultimis scilicet mensibus annorum 765, 766 et 767 (107). Atque exinde factum est, ut tum Nicephorus in Breviario (108), tum Theophanes (109) anticipate et confuse omnia narraverint, nec opus est cum Pagio (110) in aliam causam inquirere. Porro hæc Theophanis narratio Baronium aliosque aliquando in errorem, de anno mortis S. Stephani constituendo induxit.

26. Nunc autem quoniam inquisitio ista in historiam et chronologiam persecutionis iconoclasticæ secundæ, prolixior facta est, quam id primum existimabamus, utile duximus eam, juxta seriem annorum, hic compendio exhibere, additis numeris Commentarii, ad quos de singulis actum est :

Anno 761, xvi Maii, passio S. Petri de Blachernis. Supra num. 17.

Eodem anno, iv Junii, passio S. Joannis Hegumeni monasterii Monagriæ, num. 22.

Anno 763 ad finem vergente, S. Stephanus Junior ex tuguriolo montis Auxentii abstractus et mari Chrysopolim devector, mox in Proconnesum exsul mittitur, num. 24 seq.

Anno 766, sub finem, S. Stephanus Junior Cpolim redux, carceri traditur, primum Phialæ aliquot dies, deinde prætorii, num. 25.

Eodem anno Copronymus omnes subditos juramentum præstare jubet, se imaginibus sacris venerationem non exhibituros, num. 12.

Anno 767 Copronymus præfectos crudelissimos ad provincias mittit, num. 12.

Eodem anno, xvii Martii passio S. Pauli monachi in Crera, sub Theophane Lardotyro insulæ præfecto num. 12.

Eodem anno, xvi Aprilis, invaditur monaste-

(90) *Analecta græca*, p. 405 et 404.

(91) Pagius ad an. 714, n. 2 et ad an. 766, n. 2, Cfr *Analecta Gr.*, p. 405 et 406.

(92) *Analecta Gr.*, p. 423 et seq.

(93) *Theoph. loc. cit.*, p. 659. Pagius ad ann. 754, n. 10.

(94) *Theophan.*, p. 683.

(95) *Analecta Gr.*, p. 457 et 477.

(96) *Ibid.*, p. 460.

(97) *Theoph. loc. cit.*, p. 667 et seq.

(98) *Analecta Gr.*, p. 475.

(99) *Ibid.*, p. 476.

(100) *Ibid.*, p. 483.

(101) *Ibid.*, p. 486.

(102) *Ibid.*, p. 495.

(103) *Ibid.*, p. 495.

(104) *Ibid.*, p. 499 et 503.

(105) *Ibid.*, p. 521.

(106) Cfr Pagius ad an. 766, n. 2.

(107) *Analecta Gr.*, p. 475, 499 et 518.

(108) *Edit. Bonn.*, p. 81.

(109) *Loc. cit.*, 674 et 684.

(110) Pagius ad an. 765, num. 1.

rium Pelecetæ in Asia ad Hellespontum, a Michaelē A Lachanodraconte Asiæ præfecto, num. 13.

Eodem anno. ii Junii, passio 38 monachorum ejusdem monasterii, a Lachanodraconte prope Ephesum terræ mole obrutorum, num. 13.

Eodem anno xx Octobris, passio S. Andreæ in Crisi, num. 19.

Anno 771, viii Julii, passio S. Pauli Novi, num. 23.

§ III. *Inquiritur in vitam S. Andreæ. Actorum loca nonnulla illustrantur.*

27. S. Andreas natus est in insula Creta, ut testantur ejus Acta et synaxaria omnia, tum excusa, tum mss. Assemanus asserit Menæa impressa, eam ex una urbium Cretæ oriundum facere (111), sed doctissimus vir accurate verba Græca non expendit: Γέννημα καὶ θρέμμα γέγονε τῆς εὐνομιωτάτης τῶν πόλεων Κρήτης. Raderus noster, qui omnia Menæorum synaxaria Latine interpretatus est, et cujus opus ms., in Bibliotheca Burgundica Bruxellensi asservatur (112) eundem locum obscure vertere maluit: Natus et educatus est in optime morata civitate Cretæ. Sed dubium omne tollit Metaphrastes ex quo Menæorum Synaxarium, ut frequenter contingit, descriptum est: Ἦνεγκε μὲν γὰρ αὐτὸν ἡ εὐνομιωτάτη ποτὲ τῶν πόλεων Κρήτης (infra num. 5). Ex quibus manifestum est, Metaphrasten de legibus, quas Minos olim Cretensibus tradidit, sermonem facere. Insolitum quidem est πόλιν apud mediæ Græcitalis scriptores, non de urbe aliqua dici (113), sed de civibus, qui legibus communibus reguntur; verum in Metaphraste, quem ex scriptis patet in antiquis litteris non mediocriter versatum esse et allusiones historicas adamasse, id mirum videri non debet. Apud Hesiodum autem, Thucydidem, Isocratem, Aristotelem aliosque, πόλιν cives quoscunque iisdem legibus rectos designasse, extra controversiam est (114). Porro in Actis nostris prioribus, S. Andreas natus dicitur in loco, qui Castrum dicebatur (infra num. 6): Ἐν τῷ ἐπιλεγομένῳ τῆς Κρήτης Κάστρω; et ita verba illa accipienda esse, manifestum videtur ex iis quæ in iisdem Actis (num. 16) de loco Crisis leguntur: Ἐν τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Κρίσις; hic enim de vocum significatu nemo dubius hærebit. Quanquam autem oppidum quodcumque, præsertim si munitum sit, testibus Gretsero nostro et Goaro in Codino Curopalata illustrato (115), κάστρον dicitur, id certe de tota Creta dici nequit, et quidem interpretationem hujusmodi verba Græca aperte respuit. Porro Castrum locus Cretæ non valde insignis fuerit, cum apud geographos nusquam prodeat. Recentēs

quidem nonnulli, ut Hoffmann, Balbi, etc., vicum Castel-priotisa commemorant, non procul a Candia situm, a rudi gente habitatum, at eundem esse cum loco qui mediæ ævo Castrum dicebatur, nihil est omnino quod indicet, et hac de re vel conjecturam emittere ridiculum esset. Ex eo autem quod S. Andreas martyr in Creta natus feratur, Baronius et alii ante hunc, eum non immerito Cretensem vocarunt (116), nec ideo certe cum Pagio (117) dici potest, Baronium martyrem hunc ab Andrea episcopo, similiter Cretensi dicto, non distinxisse, nam in Notationibus ad Martyrologium, die xvii Octobris, aperte inter utrumque distinguit.

28. De Vita S. Andreæ in Creta acta, pauca admodum innotuerunt. Petrus de Blachernis, quem Theophanes ad annum Christi 767 (118), pro Andrea nostro posuit (vide supra num. 14), ab eodem Stylita nuncupatur, quam appellationem ad S. Andream transferendam esse, conjicere quis posset? De hac re adverto, stylitas etiam fors dici potuisse, qui in loco excelso cellam suam habebant, vel quorum cellula in columnæ formam exstructa fuerat; nam id aliquando factum esse patet ex Actis S. Stephani Junioris, cujus exigua cella, quam ipse sibi in insula Proconneso ædificaverat, ab ejus biographo στυλοειδῆς vocatur: Στυλοειδῆς μικρὴν ἔγκλειστρον ἐν τῷ τόπῳ ἀνοικοδομήσας (119). Dein Petrum de Blachernis, a Theophane Stylitam dictum, idem S. Stephanus nuncupat: Τὸν ἐν Βλαχέρναις ἔγκλεισμένον, quod de veri nominis stylita dici non posset. Si igitur S. Petrus de Blachernis stylita fuit, accipiendum id est latiori sensu; sed cum Theophanes hoc loco Petrum pro Andrea posuerit, nec addat eum in Blachernis vixisse (cfr. supra num. 14 seqq.), ad annum vero 761 vicissim Andream pro Petro scribat, addatque eum ad Blachernas habitasse et calybitam fuisse dictum (supra ibid.), mihi pene certum est, Petrum de Blachernis, ex appellatione qua S. Stephanus utitur, in Blachernis vere calybitam seu inclusum fuisse, non autem stylitam. Theophanes igitur sicut calybitæ nomen a Petro ad Andream transtulit, vicissim nomen stylitæ ab Andrea ad Petrum potuit transferre. Nemo enim S. Andream calybitam dixit, præter Theophanem et qui eum expilare solent, Zonaras, Cedrenus (120) et Paulus Diaconus in Miscella. Verum hæc est sola probatio quæ adduci queat, nisi forte ad Andree vitam stylicam alludat Josephus Hymnographus, in antiquissimo canone Menæorum, ode nempe tertia et septima, tropario I. Stylitarum vivendi rationem si quis noscere cupiat, plura de iis reperiet in Actis nostris, ad v Januarii, quando S. Si-

(111) Kalendaria Ecclesiæ, t. V, p. 304.

(112) Sub n. 7885.

(113) Cfr. Cangii Glossarium Græcum.

(114) Cfr. Stephani Thesaur. Græc.

(115) P. 212, edit. Paris. Cfr. Cangium, loc. cit.

(116) Ad an. 762, n. 1.

(117) Ad an. 761, n. 2.

(118) Theophan., loc. cit., p. 683.

(119) Analecta Græca, p. 486.

(120) P. 11, edit. Bonn.

meon stylitarum antesignanus colitur (121), et aliis locis plurimis. Cl. B. Hase, vir Græcæ eruditionis maximæ, in notis ad Leonem Diaconum (122), observat stylitas usque ad sæculum xii in Oriente perdurasse, Papebrochius vero deprehendit eorundem institutum apud Ruthenos viguisse ad sua usque tempora (123).

29. Porro, si styliticam vitam S. Andream amplexum esse minus evidens est, certe cum monachum vel anachoretam fuisse, nemo dubitabit. Permultis id testimoniis adstruere, facile, sed supervacaneum foret: nec aliud hic afferimus quam canonem jam laudatum, ante medium sæculum ix a S. Josepho conscriptum (124). Ibi igitur, ode prima, tropario tertio; Sanctum a juventute captum desiderio Christi, lætanter crucem suique abnegationem amplexum esse dicit; ode vero nena, tropario secundo, eum monachorum, vel anachoretarum decus appellat: *Μοναζόντων ἐγκαλλώπισμα*. In quodam Menologio Moscho ms., cui, uti et tabulis figuratis de quibus num. 2, fidere semper non possumus, nuncupatur S. Andreas Hieromartyr, quod de martyribus presbyteris solum dici, in comperto est; verum in omnibus aliis ut Hosiomartyr, id est, ut monachus et martyr, proponitur (125). In Sirmondi Synaxarista ms., quem Parisiis decessores nostri olim acceperunt, dicitur in Creta τὴν μονήρη βίον μετασχόμενος, ex quibus aliisque similibus appellationibus, S. Andreas potius anachoreta vel solitarius, quam monachus seu cœnobita fuisse videtur. Hujusmodi autem anachoretas non rudes homines fuisse, sed plerumque doctrinam sacram satis benedoctos, ex Actis S. Stephani Junioris, aliisque monumentis facile posset evinci.

30. Jam accedimus ad ea quæ S. Andreas Cpoli gessit. Acta priora, num. 6, dum ejus adventum Cpoli enarrant, eum dicunt Byzam appulisse, non Byzantium, aut Cpolim: *Τὴν Βύζαν καταλάμβανε*. Nomen istud nec inter urbis portus, in Gangii Cpoli Christiana reperimus, nec ab ullo scriptore de Cpoli dictum fuisse vidimus. Gyllius scribit de Barbysa *Yuvio* prope Cpolim (126), Ortelius (127) de Biza, Bizya, Bizo Thraciæ et Mœsiæ urbibus, sed de his omnibus hic agi non potest. Ex his autem jam pronum est judicare hæc Acta priora Cpoli non fuisse scripta, quod iterum ex infra dicendis pene manifestum fiet. Porro cum S. Andreas Cpolim advenisset, illico ad palatium quod a S. Mamante nuncupatur, se contulit, quod ibi imperator degeret, et continua martyriorum spectacula in adjacente Hippodromio (128) ederentur. Palatium illud extra urbem, occidentem versus, in decima quarta regione

situm fuisse, constat ex Gyllio et Cangio quos n. 20 adduximus, et cum Cpolim ex portu advenientibus ultra urbem esset, ideo in Actis prioribus in synaxario Mediolanensi, quod § i excusum est, et in Sirmondiano ms., palatium divi Mamantis *πέραν* situm dicitur, id est, ultra urbem. Idem palatium Symeoni Metaphrastæ qui Cpoli degebat, in Actis num. 6, non ultra, sed ante urbem dicitur; demum Cangius in Chronico Pascali (129) *πέραν* vertit: versus fretum, siquidem ædes S. Mamantis de quo hoc loco sermo, freto Sycæno seu Ceratino proxima erat.

31. S. Andreas, cum Copronymo furorem suum in imagines sacras earumque cultores exprobrasset, varia perpressus, ut in Actis refertur, demum in arctum fœdumque carcerem conjectus est. Hunc non temere carcerem Phialæ seu Fontis fuisse dixeris, cujus frequens mentio in Actis S. Stephani, quemque ex iisdem non procul ab Hippodromio, martyriorum, in hac persecutione, ordinario theatro, situm, ac valde tetricum fuisse apparet (130). Metaphrastes hic insinuat S. Andream plures dies in carcere transegisse et socios captivos confirmasse; cui Acta priora contradicere videntur, et manifeste contradicit synaxarium ex iis contractam, et num. 5 recitatum; nam ibi postera jam die, coram Copronymo iterum apparuisse fertur, quod item synaxaristes Menæorum asserit, in cæteris omnibus ipsis Metaphrastæ verbis locutus. In iisdem Menæis excusis, ad xxviii Novembris (131), ubi de S. Stephano dicitur eum in carcere prætorii fuisse detentum, additur eum ibi Petrum et Andream reperisse, verum illud evidenter erroneum est, et ex male intellecto Menologio Basiliano profluxit. In hujus synaxario, ad eundem diem, titulus habet: Certamen S. Stephani Junioris monachi et martyris, et qui cum eo passi sunt, Petri et Andree. Dein S. Andreas quidem dicitur monachus fuisse: *ὁ ὁσιος*, sed S. Petrus vocatur simpliciter: *ὁ ἅγιος*, et enarratis breviter amborum martyriis, sicuti supra et in Actis describuntur, de S. Petro additur, eum prius carcere detentum fuisse (cfr. num. 15 circa finem).

32. Quibus non accurate discussis aut juxta Acta authentica emendatis, synaxaristes Menæorum discernit a monachis S. Petrum et S. Andream, quamvis aperte non dicat eos monachos non fuisse; et itidem trecentos et quadraginta duos captivos, quibus S. Stephanus in prætorio adjunctus est, in monachos et alios distinguere videtur. Verum, tam distinctio ista, quam præsentia S. Andree in carcere prætorii cum S. Stephano, ex scriptore diligentissimo et cœvo Stephano Diacono, qui 342

(121) T. I Januar., p. 262; cfr t. II Febr., p. 91, n. 36.

(122) Edit. Paris, p. 263; cfr t. II Febr., loc. cit., not. i.

(123) T. I Maii, p. xxviii.

(124) T. I April., p. 269, n. 15.

(125) Cfr t. I Maii, p. vii; et supra, § i, passim.

(126) De Bosphoro Thracio, apud Gronovii Antiqq.

Græc., t. VII, col. 5123.

(127) Ortelii Thesaurus geographicus. Antwerp. 1596.

(128) Theophan. loc. cit., p. 667, 676, 677, 682, etc., et in Actis infra.

(129) Edit. Bonn., p. 598.

(130) Anal. græc., p. 466, 467 et seqq. et 499.

(131) Venetiis 1843, p. 210.

illos captivos omnes monachos fuisse diserte asserit, nec ullum Petrum aut Andream tum carcere detentum, vel socium quemvis cum S. Stephano supplicio traditum commemorat, corrigi debent (132). Id iterum apparet ex canone S. Stephani, in Menæis ad xxviii Novembris, qui canon scriptorem præfert eundem S. Josephum, qui S. Andream canonem concinnavit ac nomen in ultimæ odæ acrostichide signare consuevit, quemque nosse poterit Lector ex Actis a Papebrochio editis ad diem tertium Aprilis (133). In hoc canone, ode 6, etiam celebrantur S. Paulus quem Greteusem diximus, SS. martyres Ephesini 38 (cfr. supra num. 13), S. Petrus de Blachernis, eodem ordine omnino, eoque illis martyrii genere tributo, quo apud Stephanum Diaconum insigniuntur. Hymnographus igitur S. Stephani Acta genuina perlustraverit, sed non item synaxaristes Menæorum; idque vel eo evincere possemus, quod ejus corpus in mare projectum fuisse referat, ἐν τῷ πελάγει, cum in Pelagia dicendum fuisset. Atque hic etiam advertimus, quod dudum jam Papebrochius monuit (134), Officia et canones Menæorum plerumque synaxariis esse multo antiquiora et probatiora. Porro prodit quidem, in eodem Josephi canone de S. Stephano, etiam Andreas martyr, sed extra seriem illam quam ex S. Stephani Actis excerptam diximus, Ode nempe octava, tropario tertio; neque additur eum cum S. Stephano in carcere prætorii versatum esse, sed paucis verbis, unico Tropario isto, martyrium in hunc modum exponitur: Fortiter persecutori resistens, divina sapientia præditus Andreas, flagellis percutitur, et immanem mortem justus patitur, jam accinens Domino Christo in sæcula. Non potuit itaque Josephus Hymnographus, qui Cpoli degebat, patriarchæ Ignatii Sceuophylax, ubi de S. Stephano, primario totius persecutionis Copronymianæ martyre agebat, etiam S. Andream in Crisi non meminisse, licet in Actis S. Stephani quæ in canone suo secutus videtur, de eo mentio non fiat. Id iterum patebit ex laudibus quibus S. Andream cumulat in canone quem de ipso concinnavit, et ex quo inferius plurima proferimus.

33. Eductus est S. Andreas e carcere suo, quem Phialæ fuisse verosimilius diximus, ad imperatorem, et coram eo imaginum venerationem iterum audacter tuitus, a palatio S. Mamantis in urbem pertrahi jubetur (in Actis, num. 14 et 15), cumque ad forum Bovis pervenisset, terram ubique irrigans cruore, ibi a piscatore quodam pede dextero abscisso, animam Deo tradidit. Quod cum vidissent, qui eum trahebant, in locum foedissimum exanime corpus projecere. Hæc ex sequentibus

illustrantur. Bos scilicet seu forum Bovis, nomen mutuabatur a camino æneo in formam bovis conflato, in quo ustus fertur S. Antipas martyr, antequam Pergamo Cpolim a Theodosio magno esset advectus, quique in hoc foro eminebat. De hoc martyrii instrumento egregie disputat Morcellus noster in doctissimis Commentariis quibus Kalendarium suum Cpolitianum exornavit (135). Capiebat autem forum Bovis undecima regio, non procul a freto Ceratino dissita, nec a porta Blachernarum, ubi multi habitabant piscatores (136). De Bove plura etiam congessit olim Papebrochius (137). Ex eo autem quod ibi forum fuisse dicatur, facile intelligitur quod in Actis nostris scriptum est num. 13, truculentum illum piscatorem hastam, ex macello quodam ibi arreptam, adhibuisse. Conferendus etiam Anonymus Combesianus (138), qui ex Bove æneo nummos cusos àb Heraclio refert, ut ita ad Copronymi usque tempora Bos non permansisse videatur, sed solum nomen foro inditum. Locus ille foedissimus, in quem S. Andreas projectus fuit, Pelagii sepulcretum est, quod etiam S. Stephanum Juniorem excepisse testatur Nicephorus in Breviario, et ex ejus Actis ad diem xxviii Novemb. pluribus declarabitur. En Nicephori verba Petavio interprete: A palatio ad Bovis usque forum attractum, miserrime discerpserunt. Cujus corpus in eum locum quem Pelagii sepulcra nominant, tanquam malefici cujusdam abjiciunt; illuc enim et profanorum gentilium et eorum qui capitali supplicio damnati essent, cadavera deportabantur (139). Metaphrastes num. 15, et synaxaristes Menæorum S. Andream in locum maleficorum projectum dicunt, et inter corporum congeriem repertum; verum Theophanes aperte Pelagia indicat (supra num. 14). Cur autem eadem sepulcra non Pelagii, sed Pelagiæ, τῆς ἀγίας Πελαγίας, ab aliquibus dicta sint, diligenter inquit Janningus in Actis S. Pelagiæ Antiochenæ (140), nec explicationem Cangii, ad calcem Annalium Zonaræ traditam, admitti posse, recte ibidem evicisse videtur.

§ IV. S. Andream reliquiæ, miracula, locus sepulturæ.

34. Corpus S. Andream in Pelagiis per miraculum repertum ac a cæteris discretum, a piis viris in loco sancto Crisi depositum est; atque hoc quidem ex Actis, ut aiunt, anepigraphis num. 16, insequenti nocte factum esse videtur. Miraculum tamen præcitatum, quod Metaphrastes et Menæa excusa referunt, in iisdem Actis non comparet, sed omittunt tantum, ac nihil dissonum addunt quod cum Metaphraste componi non possit. Et hæc est altera ratio cur Acta illa Cpoli scripta non fuisse videantur,

(132) Anal. Græc., p. 500 et 517.

(133) T. April., p. 268.

(134) T. III Mart., p. 165 et t. I Junii, p. 17, n. 6.

(135) T. II, p. 85.

(136) Gyllius Topogr. Cpol., lib. II, cap. II.

(137) T. VII Maji, p. 68, n. 12 et t. II April., p. 4, n. 3.

(138) Manipul. Cpolit., p. 20.

(139) P. 46 d, edit. Paris; cfr. Analecta Græca, p. 519 et 520.

(140) T. II Junii, p. 159, n. 25 et seqq.

quod scilicet ex tot miraculis, quæ S. Josephus A Hymnographus anno 814 jam Cpoli sacerdotio fungens (141), ac sæculo sequenti Metaphrastes magnifice extollunt, nullum ea commemorent, aut de illis ne verbum quidem proferant. Si enim Cpoli scriptor Actorum degisset, non eo modo patrocinium S. Andreae sibi apprecatus foret, tale illud rogans scilicet, quale id experiuntur qui colunt tuam sacram memoriam et loculum reliquiarum luarum venerantur. Nunc ex Canone S. Josephi ea exhibemus quæ S. Andreae miracula commendant; sed ultimam Odam cui hymnographus, in perpetuam venerationis suæ memoriam, nomen per acrostichidem intexere suevit, integram vertimus, eadem acrostichide servata. Advertisse etiam juverit, uti postremæ huic Ode, ita cæteris omnibus annexum esse Theotocium seu versiculum in honorem Deiparæ, quod jam ante Josephum factitabat Theophanes, aliique hymnographi Græci; ut ita planum fiat quanta Græci, a Romana sede necdum divulsi, quanta, inquam, in B. Virginem devotione polluerint. Ex his Canticis excerptum est opusculum Wangnereckii nostri cui titulus: Pietas Mariana Græcorum, et Maraccius suum Mariale ex unius fere S. Josephi hymnis, etsi permulti adhuc in bibliothecis manuscripti delitescunt, concinnare potuit.

35. Sanitas ex te sive vivo adhuc, sive jam mortuo, tanquam ex fonte in ægrotos defluit, verbo divino potens, sancte Andrea, qui spiritus impuros depellis, et Creatori tuo inciamas: Tu solus sanctus, Domine. *Ode 3, tropario 2.*

Suave spirans, odore virtutum, ubi nunc jaces in sepulcro. Pater sancte, vultum lætificas eorum qui confidenti corde Te adeunt. *Ode 4 trop. 2.*

Peccati tenebras abhorruisti, Pater, et libidinis expers ut lucerna splenduisti, qui ad sanctum tumultum tuum accedentes splendore curationum, Deo dante, illuminas. *Ode 5, tr. 1.*

Dei habitaculum factus es, Pater, qui sancte vixisti et pugnavisti fortiter; nunc vero in monumento jaces, salvus et indissolubilis, cunctorum solvens morbos fidelium. *Ode 5, tr. 2.*

Ut magni pretii thesaurus absconditus, oculis fidelium, Pater, manifestus factus es, et miraculis ditas omnes qui colunt te. *Ode 6, tr. 3.*

Spiritus tuus divina communicatione præfulgidus, mirabilis Andrea, stellam lucidam cunctis te exhibuit, et ubique miraculis illustras fideles collaudantes te. *Ode 7, tr. 5.*

Contra Christum in rabiem abrepti, ut feræ bestiæ te trucidari jusserunt; quare raptantes et cædentes te in barathrum projecerunt, qui ita veritatis manifestus martyr factus es. *Ode 8, tr. 2.*

Prodigiis fideles, tanquam fluente, irrigas, et fugas, vir beate, nequitie spiritus, et languores tollis,

qui a Christo Deo nostro curationum gratiam cœlitus accepisti. *Ode 8, tr. 3.*

Ode 9.

Ideo, Pater sancte, cursu tuo consummato, et orthodoxa fide intemerate servata, quia certasti legitime, coronam duplicem desuper accepisti, ut martyr invictus, ut asceta egregius.

Odoriferum ut liliū, ut rosa, Pater, in prato divinæ asceseos floruisti, ut cedrus suave redoles, martyrum splendorem adeptus, beate Andrea, monachorum decus.

Signis et portentis merito celebris, omnium sub oculis indissolubilis manes, beate Andrea, qui mentem illuminas fide ardenti adeuntium te et gratulantium tibi.

B Ecce diem festivum et sanctam suavissimamque memoriam tuam celebrantes hodie, tibi, Pater, cum fiducia clamamus: Sacris ad Deum precationibus tuis, ab omni vicissitudine vitæ liberare nos digneris.

Theotocium.

Phosphori veri, qui lumen tulit in mundum splendore Deitatis, et ignorantie tenebras fugavit in ævum, viscera tua, castissima Virgo, habitaculum facta sunt; ideo glorificamus te.

36. Hic exscribenda forent Metaphrastæ verba, quibus testatur, suo etiam tempore, neminem morbo aut malo qualicumque correptum, Sancti tumultum adisse quin remedium inde retulerit; qui Cpoli degens ita fidenter non fuisset concives allocutus, nisi frequentibus miraculis S. Andreas fidelium pietatem remunerasset. Verum, his missis, cum in Actis ejus n. 17 legi possint, de Crisis loco cui sacrum pignus creditum est, quædam proferenda sunt. In Actis utrisque, sed in Metaphrastæis disertius, locus ille sanctus dicitur. Fuit ibi scilicet monasterium, cui anno circiter 1284, ex Possini nostri calculo (142), Raulena Protovestiarissa peramplam et exquisiti artificii ædem adjecit. Alibi vero Pachymeres, ex ejusdem Possini interpretatione, ita fere loquitur: abdidit se Gregorius patriarcha in monasteriolum Aristinæ dictum, contiguum monasterio S. Andreae in Crisi, viciniam in talis delectu loci sequens Protovestiarissæ Raulenæ in eo S. Andreae monasterio degentis a qua benigne fovebatur (143). Num igitur ob viciniam utriusvis istorum monasteriorum Crisis locus sanctus, jam inde octavo sæculo dicta sit, definiri non potest; nos aliam appellationis causam non deteximus. Porro ex priore Pachymeris allegato loco discimus, Raulenam, feminam multis tertiæ decimæ sæculi scriptoribus celebratam, S. Andreae magnificentum templum suscitasse; cui Maximus Planudes monachus, qui tum temporis vivebat (144) et ex biographis inno-

(141) T. I April., p. 269, n. 15.

(142) Pachymer., t. II, p. 53 d. et 606.

(143) Loc. cit. p. 89 e.

(144) Pachym., l. c. p. 166 c.

tescere facile cuiquam poterit, inscriptionem duplicem destinavit. Hanc utramque Cangius, cum comperisset Raulænani ex Francis stirpem deduxisse (145), in supplemento Cpolis Christianæ, quod Zonaræ Annalibus subiecit, edendam curavit. Nos illas hic recudendas esse non duximus, cum præsertim in extollendo Raulænæ genere Planudes pene totus sit; de quo etiam monuisse juvat, ne disticha quædam non rite intelligantur, cum acerrimum Græci schismatis propugnatorem fuisse.

37. Quid de venerandis S. Andreæ reliquiis post Cpolis direptionem a Turcis factum sit, ignoramus; fortasse earum aliqua pars etiamnum Cpoli asservaretur, nam secus non integra aut absque Commentario fors prodissent quæ in Græco Officio de præsentē S. Andreæ corpore toties repetuntur. Menæa enim, uti ea excusa habemus, Cpolitane Ecclesiæ officia potissimum referunt, et patrocinate patriarcha Cpolitano, sæculo xvi, primum typis mandata fuere (146). Obvius est aliquis S. Andreas Cretensis in Descriptione montis Atho, anno 1701 in Valachia edita et a Montfauconio ad calcem

A Palæographiæ Græcæ reproducta; scimus quidem Acta et Vitam S. Andreæ episcopi Cretensis minus nota fuisse, et martyrem nostrum tam in fastis quam in Actis, sæpissime Cretensem dici, sed hæc dubium non solvunt. En autem locum ex dicta Descriptione: Ibidem in monasterio Batopedii erat olim caput S. Andreæ Cretensis: sed Patres a multis jam annis ipsum quasi cimelium pretiosum obtulerunt piissimo et magno totius Russiæ imperatori. In monasterio Iberorum ejusdem montis Atho reliquiæ cernebantur S. Stephani Junioris (147), quem eodem tempore passum diximus, et Menæorum synaxarium Cpoli requiescere asseverat. Nunc Acta duplicia damus, quorum priora interpretati sumus, sed monemus ea prolixè et in formam encomii scripta esse. B Quam emendate utraque proferant antiqui codices, ex quibus exscripta sunt, lectio ipsa patefaciet; vix ulli iotacismi obvii sunt, sphalmata autem amanuensium paucissima, eaque ipsa postmodum alia manu in margine correctæ sunt, aut hic, pro Actis Metaphrastæis scilicet, ex quatuor codicum collatione emendantur. Videsis plura de utrisque supra n. 8 et 9.

(145) In notis ad Alexiad., p. 239.

(146) T. I Aug., p. 229.

(147) Palæogr. Gr., p. 464 et 474.

MARTYPION

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΚΡΙΣΕΙ.

MARTYRIUM

S. MONACHI ET MARTYRIS

ANDREÆ IN CRISI.

(Ex Cod. Coisl. cxlv, fol. 121 verso Bibliothecæ regiæ Parisinæ cum collatione aliorum quinque integrorum codicum. A—Cod. Coisl. cxl. B.—Cod. Reg. 1484. C.—Cod. 1495. D.—Cod. Reg. 1501. A. E—Cod. Reg. 1505. F—Cod. Reg. 1543.)

Caput unicum. S. Andreæ pia in Creta vita; venit Constantinopolim ad impugnandum Constantinum Copronymum, et immania tormenta passus, expirat. Sepulcrum miraculis claret. In Crisi deponitur.

A'. Πολλὴ κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων τοῦ διαβόλου ἢ κακουργία, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπείστωτος ἔσῃ, καὶ ἀκλινωῶς ὀδεύουσιν τὴν εὐσέθειαν· πολλὴ καὶ ποικίλη καὶ μεγάλης θεωμένη ψυχῆς, καὶ ἀσφαλῶς τῇ πρὸς Χριστὸν ἰγάπη καθωπλισμένης,

ἰ πρὸς Θεὸν F.

C I. Est magna diaboli malitia adversus Christi martyres, et maxime quando eos videt pietatem constanter ingredi, et citra ullam offensionem: et cum sit etiam varia, magno contra illum opus est animo, et recte armato in Christum charitate:

ut non ab eo opprimatur, neque in execrandas illius manus incidat, qui hostibus quibuslibet insultat impudentius; et partim quidem per se, partim autem per eos, qui ipsi adhærent, multifariam, multisque modis Christi servos afficit injuria, Nam alios quidem deturbat per præcipitia, alios autem objicit ferarum dentibus: aliis accendit fornacem, aliis aperit barathrum: his machinatur rotam, illis acuit gladium: et aliis alias plagas parat, et mortes.

II. Sed nihilominus fuit irrisus, cum martyres hæc omnia parva duxissent, et alia magis nova tormenta requirerent, ut per hæc ostenderent magnum, quod in Christum habebant, desiderium. Nam etsi multos ex Christi servis de medio sustulit inimicus, et ipsorum superavit naturam: at non etiam institutum, ac voluntatem, et mentem, quæ vincit omnia. Et ideo magis fuit superatus, et demisit supercilium, quod et carne, et natura humana laborante, esset illorum animus invictus et immutabilis. His, quæ dicuntur, ferunt testimonium generosi et beati martyris Andreæ certamina. Is enim cum talia, et his multo graviora sustinisset, non solum communem omnium inimicum abunde superavit: sed iis etiam, qui ipsum consecuti sunt, maximum fuit argumentum, ut essent bono animo. Cujus non solum sunt insignia admiranda certamina, sed sunt etiam ejus recte facta imitanda: nec solum esse oportet auditores eorum, quæ de ipso dicuntur, sed etiam ejus virtutis imitatores.

III. Ipsum quidem tulit, quæ omnium optimis regebatur legibus, Creta. Itaque autem ab ineunte ætate patriam imitatus pietatem, beatos quoque in ipsa ostendit labores. Non enim laudavit gloriam, non divitias est admiratus, non amavit delicias, non mollem et remissam vitam est consecutus, sed duram, rigidam et asperam, et quæ per omnia erat parata adire certamina. Cum ergo esset ardentissime virtutis amore captus, et mansisset liber a voluptate, præclara erexit tropæa adversus inimicos, qui mente percipiuntur, et fuit omnibus optima via salutis: et multis persuasit, ut vitam præsentem despicerent, et in cælum currerent: quo in loco ab iis, qui sapiunt, dicitur et creditur esse nostra conversatio. Atque illius quidem vita erat hujusmodi: dogmata autem apostolica et patria accurate tenebat. Quinetiam universus orbis terræ tunc pura et sincera fruebatur religione, neque quidquam inimici zizaniorum tunc in eo nascebatur. Cum autem jam longo tempore malignus hæc videret florere, et pura tranquillitate impleri ecclesiam, perinde atque magna affectus esset injuria, nequaquam sustinuit: sed ut per dolum piam invaderet religionem, ma-

A ὥστε μὴ πλεονεκτηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, μηδὲ ταῖς χερσὶν ἐκείνου ταῖς μιαραῖς ἐμπεσεῖν, πολυεμίῳ ἀπάντων ἀναιδέστερον ἐπιπηδῶντος· καὶ τὰ μὲν, δι' ἑαυτοῦ· τὰ δὲ, καὶ διὰ τῶν προσκειμένων αὐτῷ πολυτρόπως τοῖς Χριστοῦ δούλοις ἐπιηράζοντος· τοὺς μὲν γὰρ κατὰ κρημνῶν ὡσεὶ τοὺς δὲ ὁδοῦσι θηρῶν περιέβαλε· κάμινον ἀνῆψεν ἑτέροις· ἄλλοις βάραθρον ἤνοιξε· τούτοις τροχὸν ἐτεχνάσατο· ἕξιφος ἐκείνοις ὑπέθηξε· καὶ ἄλλοις ἄλλας πληγὰς ἤτολμασε καὶ θανάτους.

B Β'. Ἀλλὰ διὰ πάντων² κατεγελάσθη· μικρὰ τῶν μαρτύρων πάντα ταῦτα λογισαμένων, καὶ ἄλλας καινότερας βασάνους ἐπιζητούντων· ὥστε τὸν πολὺν ὄν' εἶχον πρὸς Χριστὸν πόθον δι' αὐτῶν ἐπιδείξασθαι. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὺς τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων ὁ ἐχθρὸς ἀνεῖλε, καὶ φύσεως ἐκράτησε τῆς αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ³ προαιρέσεως καὶ γνώμης κτῆς πάντα νικώσης· καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ἤττηται, καὶ τὴν ὀφρὺν καταθέβληται· ὅτι καὶ σαρκὸς καὶ φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης καμνούσης, ὁ νοῦς ἐκείνων ἀτρεπτος ἦν καὶ ἀήττητος. Μαρτυρεῖ τοῖς λεγομένοις, καὶ τοῦ γενναίου καὶ μακαρίου μάρτυρος Ἀνδρέου παλαίσματα· οὗτος γὰρ, τοιαῦτα καὶ πολλῶν βαρύτερα τούτων καθυποστάς, οὐ μόνον τοῦ κοινοῦ πάντων ἐχθροῦ μετὰ πολλῆς ἐκράτησε τῆς παρουσίας, ἀλλὰ καὶ μεγίστη τοῖς μετ' αὐτὸν ἀθληταῖς πρὸς τὸ θαρρεῖν ὑπόθεσις γέγονεν· ὃν οὐ τῶν ὑπερφυῶν παλαισμάτων θαυμάζειν χρὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν κατορθωμάτων εἰς ζῆλον ἔρχεσθαι· οὐδ' ἀκροατὰς τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων, ἀλλὰ καὶ μιμητὰς τῆς ἀρετῆς γίνεσθαι.

C Γ'. Ἦνεγκε μὲν γὰρ αὐτὸν ἡ εὐγνωμοσύνη⁴ ποτὲ⁵ τῶν πόλεων Κρήτης· ὁ δὲ, τὴν πατρικὴν ἐκ παίδων ζηλώσας εὐσεβείαν, ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς μακαρίους ἐπεδείξατο πόνους· οὐ γὰρ δόξαν ἐπήνεσεν· οὐ πλοῦτον ἐθαύμασεν· οὐ τὸν ὑγρὸν καὶ ἀνειμένον⁶ ἐζήλωσε βίον, ἀλλὰ⁷ τὸν σκληρόν τε καὶ εὐταγόν⁸ καὶ τραχὺν, καὶ διὰ παντὸς ἐναγώνιον. Ἀρετῆς τοίνυν οὕτω θερμώτατα ἐρασθεῖς, καὶ δούλης⁹ ἡδονῆς ἐλεύθερος μείνας, λαμπρῶν κατὰ τῶν νοσημένων ἐχθρῶν ἀπέλαυσε τῶν τροπαίων· καὶ πᾶσιν ὁδὸς ἀρίστη τῆς σωτηρίας ἐγένετο· πολλοὺς τε ὑπεριδεῖν ἔπεισε τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ πρὸς οὐρανὸν τρέχειν¹⁰· ἐνθα καὶ τὸ πολίτευμα ἡμῶν παρὰ τῶν εὐφρονούντων¹¹ καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται. Ὁ μὲν οὖν οὕτως εἶχε βίον¹² καὶ δογμάτων ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν ἀκριθῶς εἶχετο. Καὶ ἡ σύμπασα δὲ οἰκουμένη καθαρὰς¹³ καὶ αὐτῆ τῆς εὐσεβείας ἐτρόφα· καὶ οὐδὲν ὅλως τῶν τοῦ Χριστοῦ¹⁴ ζιζανίων¹⁵ ἐν αὐτῇ παρεφύετο. Χρόνον δὲ ἤδη συχνὸν ὁ πονηρὸς¹⁶ ἀνθοῦντα ταῦτα ὄρων, καὶ καθαρὰς γαλήνης τὴν ἐκκλησίαν ἐμπιπλαμένην¹⁷· ὥσπερ αὐτὸς τὰ μεγάλα ἡδικοημένος, οὐδαμῶς ἤνεγκεν, ἀλλὰ πάνυ δολίως ἐπιθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ σπου-

ταῦτα πάντα R. B. D. E. F. ² καὶ B. C. E. F. ³ εὐγνωμοσύνη D. F. ⁴ ποτὲ deest F. ⁵ prius erat ἀνειμένων D. ⁶ καὶ D. ⁷ ἐντονον F. ⁸ δούλος E. ⁹ ἀνατρέχειν F. ¹⁰ τῶν εὐφρονούντων D. ¹¹ βίου B. C. D. E. ¹² καθαρὰ D. ¹³ ἐχθροῦ pro Χριστοῦ D. E. F. ¹⁴ ζιζανίου B. C. D. E. F. ¹⁵ ὁ πονηρὸς desunt in F. ¹⁶ οἰκουμένην B.

θην ἔθετο. Εἰδὼς γὰρ ὅτι χαλεπὸν αὐτῷ καὶ δυσ-
επιχείρητον πείσαι· Χριστιανοὺς ἀρνηθῆναι ¹⁸ τὴν
θείαν τοῦ Χριστοῦ σάρκωσιν, πολλοῖς ἤδη χρόνοις
ἐμπεδοθεῖσαν ¹⁹ αὐτοῖς· καὶ ὁ φησιν ὁ θεῖος Δαβὶδ
ἐκτείνασαν μὲν τὰ κλήματα ²⁰ ἕως θάλασσης, καὶ
ἕως ποταμῶν τὰς παραφυάδας· ὅρη δὲ τῆ σκιᾶ
καλύπτουσιν, καὶ ταῖς ἀναδενδράσι τὰς τοῦ Θεοῦ
κέδρους· τοῦτο ἐκεῖνος εἰδὼς, ἅτε σὺς ἐκ δρυμοῦ
καὶ μονιῆς ἄγριος, λυμήνασθαι ταύτην ἐπιχειρεῖ,
τρόπον ἕτερον, μικροῦ πρὸς τὴν ὁμοίαν φέροντα
βλάβην, καὶ διὰ τῆς ἀρνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων,
ἀρνησιν μηχανᾶται καὶ τῆς οἰκονομίας· εἶγε δεῖ ²¹
τὰ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ²² διαβαί-
νειν ²³.

Δ'. Καὶ τὸν τότε ἄρχειν λαχόντα δεινῶς ὑποδύς,
Κωνσταντῖνόν φημι τὸν πονηρὸν καὶ δυσώνυμον,
καὶ ἀπεναντίας τῷ ὁμωνύμῳ καὶ πρώτῳ φυτευτῇ
τῆς εὐσεβείας περὶ ταύτην διατεθέντα, πείθει μὴ
θεμιτὸν εἶναι Χριστιανοὺς καὶ αὐτὸν οἶεσθαι· καὶ
τοὺς ²⁴ ὑπὸ χεῖρα νομοθετεῖν, τὰς ἱεράς ὄντως εἰ-
κόνας τιμᾶν, Ἑλληνικῆς τοῦτο θρησκείας καὶ νομί-
ζοντας εἶναι καὶ ὀνομάζοντας, κακῶς ἐκεῖνος εἰδὼς,
καὶ λίαν ἐπισφαλῶς τε καὶ ἀνοήτως. Καὶ τοῦτο
ὅπερ ὑπὸ τῶν παλαιῶν λέγεται, μίγνυον τὰ ἄμικτα.
Ὦν μὲν γὰρ τὸ πρωτότυπον ἀσεβές, τούτων καὶ ὁ
τύπος τοῖς εὐσεβεῖν βουλομένοις ἐπίσης βέβηλος· ὦν
δὲ ἐκεῖνο προσκυνητὸν καὶ σεβάσιμον, τούτων ἄρα
καὶ ἡ εἰκὼν ἀκολούθως τιμῆς πάσης ²⁵ ἡξιωμένη.

Ε'. Οὕτω τοίνυν αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πνεύμα-
τος διδαχθεὶς διὰ πάσης χωρεῖν ἐκέλευε τῆς ὑπ' οὐ-
ραγὸν καὶ εἰς ἔσχατα γῆς τὸ ἐκφυλὸν τοῦτο νομο-
θέτημα διαβαίνειν, πᾶν εἶδος κολάσεως κατὰ παντὸς
γένους καὶ ἡλικίας πάσης ἀποτόμως διαπειλῶν,
ἐάν ²⁶ τις μὴ τῷ καλῷ ²⁷ δόγματι πειθόμενος ²⁸ ᾗ,
καὶ μάλα προθύμως ²⁹ ἐκεῖνο ὑποδεχόμενος, ἀλλὰ
τῶν θείων τινὰ χαρακτηριστῶν καὶ μέχρι λόγου ψιλοῦ
τιμᾶν ³⁰ φαίνοιτο· βαρεῖς γὰρ καὶ ἄστοποι κολασταί,
καὶ μηδεμίαν συγγνώμην ἔχοντες οἱ τὸ ἄρχειν λα-
χόντες, ὅταν τοῖς παρ' αὐτῶν διαταχθέντοις ἀπει-
θοῦντά τινα λάθωσι, καὶ μάλιστα τοῦ κελεύσμα-
τος εἰς πολλῶν ωφέλειαν εἶναι δοκοῦντος· ὀργίζονται
οὕτοι, οὐ τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος αὐτοῖ φροντίζον-
τες, ἀλλ' ἰδίαν ἐκδικοῦντες ἀλαζονείαν. Διὰ ταύτας
γοῦν τὰς ἀποτόμους καὶ χαλεπὰς ἀπειλάς, ἐρή-
μους ἦν τότε τὰς πόλεις ἱερᾶν· πόλεις δὲ, τὰς
ἐρήμους, τῷ πλήθει τῶν εἰς ³¹ αὐτὰς φοιτῶντων γι-
νομένων. Ἐστενοχωροῦντο εἰρχταί· ἐπληροῦντο τὰ
δεσμωτήρια, οὐ ληστῶν οὐ μοι ³², οὐ λωποδυτῶν ³³,
ἀλλ' ὅπως καὶ κακούργων· ἀλλὰ θεωριῶν ἀνδρῶν καὶ
φοβουμένων τὸν Κύριον· ὦν αἱ πάννηχοι στάσεις,

agnum studium adhibuit. Nam cum videret esse longe
difficillimum persuadere Christianis, ut negarent di-
vinam Christi carnis susceptionem, quæ jam longo
tempore apud eos erat firma ac stabilis, et, ut dicit
divinus David, extenderat quidem suos palmites us-
que ad mare, et usque ad flumina propagines :
umbra autem sua tegebat montes, et arbustis suis
cedros Dei : tanquam ferus aper e silva, eam alio
modo conatur perdere, qui propemodum ferebat ad
idem damnum : et per negationem venerandum
imæginum molitur inducere negationem carnis su-
sceptæ œconomix. Siquidem quæ sunt imaginis,
scimus transire ad exemplar primum.

IV. Itaque sensim eum subiens, cui obtigerat
imperium, improbum, inquam, et infaustum Con-
stantinum, in religionem secus affectum, quam Con-
stantinus ille qui fuit ejusdem nominis, et primus
plantator pietatis, ei persuadet, nefas esse Christia-
nis, et iis, qui sunt sub ejus imperio, vere sacras
honorare imagines. Quod quidem ille fieri prohi-
buit, existimando et dicendo hoc gentilis esse su-
perstitionis, male profecto intelligens, et periculose
admodum et insipienter (id, quod dicitur a veteri-
bus) miscens ea, quæ misceri non possunt. Nam
quorum primum quidem exemplar est impium, eo-
rum quoque figura est æque profana iis, qui volunt
esse pii. Quorum autem illud est adorandum et ve-
nerandum, eorum quoque imago consequenter digna
est omni honore.

V. Sic ergo ipse doctus a maligno spiritu, jussit
per omnem terram, quæ est sub cælo procedere,
et ad extremos fines transire alienum hoc edictum,
omne genus supplicii omni generi et ætati aspere
minitans, si quis suo decreto non pareretur, prom-
ptoque et alacri animo illud non exciperet : imo
si divinam aliquam figuram vel verbotenus vide-
retur honorare. Graviter vero et immaniter pu-
niunt, et nullam dant veniam ii, quibus obtigit
imperium, quando iis, quæ ab ipsis sunt consti-
tuta, non obedientem aliquem acceperint, cum
præsertim videatur jussus pertinere ad multorum
utilitatem. Irascuntur autem, non id curantes
quod publice conducit, sed suam explentes arro-
gantiam. Propter has ergo asperas et sævas minas,
licebat tunc videre civitates effectas in solitudini-
bus : esse autem plane desertas civitates propter
multitudinem eorum, qui ad eas veniebant solitu-
dines. Nimis arctæ reddebantur custodiæ : reple-
bantur carceres, non latronibus, prohi dolor, non
expilatoribus, aut aliis ejusmodi maleficis homi-
nibus : sed viris piis ac religiosis, et Dominum

¹⁸ ἀρνήσασθαι B. ¹⁹ ἐμπεδοθεῖσαν C, D, E, F. ²⁰ κλήματα B, E. ²¹ δεῖ B, C, D, E. — δεῖ om. F. ²² οἶδαμεν B, C, D, E. εἶγε — πρωτότυπον οἶδαμεν hæc in margine manu recentiori F. ²³ διαβαί-
νειν eadem manu F. ²⁴ τοῖς B, C, D, F. ²⁵ ἀπάσης F. ²⁶ εἴ τις C. ²⁷ τῷ καινῷ δόγματι D. τῷ
κακῷ ex correctione; prius erat τῷ καλῷ C. ²⁸ πειθόμενος, ἢ καὶ D. ²⁹ προθύμως ἀποδεχόμενος
omisso ἐκεῖνο C. ³⁰ τιμῶν B, C, D. φαίνοιτο θανατούσθαι C, E, F. ³¹ ὡς B, C, D, E, F. ³² οἶμοι
B, C, D, E. ³³ τινῶν F.

limentibus, quorum erant pernoctes stationes, et qui sunt ex Deo sudores, et nocturnæ lacrymæ : et quos Hierusalem vocabat libera civitas, honorifice apud eam diversaturos.

VI. Cum ergo tam magnum et tam grave bellum esset excitatum, et multi statim tempori cessissent, serviliterque et illiberaliter omnino loquerentur, beatus hic Andreas, non ferens hunc novum modum captivitatis, neque pias animas, quæ superna civitate misere privabantur, despiciens : sed tempus aptum esse arbitratus ad zelum magno et excelso animo ostendendum, quem pro pietate jamdiu parturiebat, relicta terra, patria et solo, quod eum aluerat, venit statim Byzantium, tanquam quispiam fortis et generosus athleta, qui in exercitatione satis studii posuerat, et in stadium sæpius descenderat. Itaque nec metum magistratum, neque aliquid aliud grave reputans, in medium progressus, imperatoris, et eorum, qui erant ab ejus parte, malam sectam libere arguebat : et honorem, qui divinis debebatur figuris, docebat et statuebat : Sic, dicens, debet coli Deus, sic venerari imagines. Porro autem dicebat se eo venisse, ut tolleret, quæ a diabolo parabantur, insidias et eos quidem, qui suam salutem proderant, adduceret ad pœnitentiam, et animum eis adderet, ut rursus pugnarent : rursus vero eos, qui stabant, precibus, adhortationibus et consilio muniret, tutosque redderet.

VII. Cum is hæc publice prædicaret, et ne tantillum quidem de dicendi libertate remitteret, ea significantur imperatori. Qui cum ante civitatem in martyris Manantis, quæ dicitur, basilica, cum suo consueto præsedisset supercilio : et magnum quidem ex scenica illa specie fastum, magnam autem ex assentante illo satellitio gloriam sibi induisset : et nec eos quidem, qui oderant, solum intueri sustineret : orthodoxos vero torve et ferociter adspiceret, et nihilo mitius, quam fera agrestis, in eos ferretur : et alios quidem boum nervis crudelissime cæderet : alios autem igni et aliis suppliciis traderet : multorum vero etiam ipsos oculos et linguam erueret, ut illi quidem aliorum athletarum non adspicerent animi magnitudinem, nec hinc tolerantie magnum acciperent solatium : hæc autem adempta non possent alios excitare ad certamen, neque eis veluti manum præbere per consilium et suasionem : aliis autem simul manus et pedes auferret, propter iræ vehementiam et acerbiteriam : hic beatus Andreas animo sauciatus, et pro Domino spirans virtutem et animi magnitudinem, cum e medio corde sibi esset precatus, et subinde dicitasset : Domine, serva, Domine, dirige : se ipsum in media injicit

καὶ οἱ κατὰ θεὸν ἰδρῶτες καὶ τὰ ³⁶ νυκτερινὰ δάκρυα, καὶ οὗς Ἱερουσαλήμ ἡ ἐλευθέρα πόλις ἐκάλει, φιλοτίμως παρ' αὐτῇ καταλύοντας.

Γ'. Μεγάλου ³⁶ τοίνυν οὕτω τοῦ πολέμου καὶ θεινοῦ κινηθέντος· καὶ τῶν ³⁷ πολλῶν εὐθύς εἰς τὸν καιρὸν βλεψάντων, καὶ δουλικὴν ὄλωσιν καὶ ἀγενεῖς ³⁷ φθεγγομένων, ὁ μακάριος οὗτος Ἀνδρέας τὸν καιρὸν τοῦτον τῆς αἰχμαλωσίας τρόπον οὐκ ἐνεγκῶν, οὐδὲ τῆς ἄνω πατριδος τὰς εὐσεβεῖς ³⁸ ψυχὰς ἀβλίως στερουμένας ὑπεριδὼν, ἀλλὰ καιρὸν ἐπιτήδειον εἶναι νομίσας, ὅν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκ πολλοῦ ὤδινε ζῆλον, ἀνδρείοτατα νῦν ἐπιδείξασθαι· γῆν πατρίαν καὶ τὸ θρεψάμενον ἔδαφος ἐκλιπῶν, εἰς τὸ Βυζάντιον εὐθύς ἤκει, ὡσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστῆς ἱκανῶς ἐκπονήθεις τὰ γυμνάσια, καὶ ἄρτι πρὸς τὸ στάδιον καταβάς· καὶ μήτε ἀρχόντων φόβος ³⁹, μήτε ἄλλο τῶν χαλεπῶν ὑπελογιστάμενος, παρελθὼν εἰς μέσους, τὴν αὐτοῦ τε πονηρὰν βασιλέως ⁴⁰ αἴρεσιν, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα διήλεγχε μετὰ παρόρησίας, καὶ τὴν ὀφειλομένην ταῖς θεαῖς χαρακτῆρι τιμῆν ἐδίδασκε καὶ ἐνομοθέτει· οὕτω, λέγων, ὀφείλει τιμᾶσθαι θεός, οὕτω προσκυνεῖσθαι τὰ εἰκονίσματα· ἐνθεν τοι καὶ τὰ ἐνταῦθα καταλαβεῖν ἔφασκεν ἐφ' ᾧ τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου κακουργηθεῖσαν πανουργίαν ἀνέλη· καὶ τοὺς μὲν τὴν οἰκείαν προδόντας σωτηρίαν, γνωσιμαχῆσαι τε παρασκευάσει καὶ παραθαρῶναι ⁴¹ ἀναμαχέσασθαι, τοὺς ἐστῶτας δὲ παραιέσει καὶ συμβουλαῖς ἀσφαλίσεται ⁴².

Ζ'. Ταῦτα ἐπειδὴ οὗτος ⁴³ ἐκήρυττε δημοσίᾳ, καὶ οὐδὲ βραχὺ τῆς παρόρησίας ὁ γενναῖος ὑφίετο, δῆλα καὶ τῷ βασιλεῖ γίνεται. Καὶ δὴ πρὸς τῆς πόλεως ἐν ταῖς ⁴⁴ τοῦ μάρτυρος Μάμαντος λεγομένοις βασιλείοις, μετὰ τῆς συνήθους ὀφρύος αὐτοῦ προκαθίσαντος· καὶ πολλὸν μὲν, τὸν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ὄγκον· πολλὴν δὲ, τῆς ⁴⁵ ἀπὸ τῆς κόλακος ἐκείνης δορυφορίας περιβεβλημένου δόξαν, καὶ οὐδὲ ⁴⁶ βλέπειν ἀπλῶς πρὸς τοὺς παρόντας ἀνεχομένου ⁴⁷· κατὰ μὲν τοι τῶν ὑποδοξῶν καὶ λίαν ἀπηνεῖς ὀρῶντος, καὶ θηρὸς ἀγρίου κατ' οὐδὲν ἡμερώτερον ἐπ' αὐτοὺς φερομένου· καὶ τοὺς μὲν, βουνεύροις ὠμότατα διαξέοντος ⁴⁸, τοὺς δὲ καὶ πυρὶ καὶ τῇ ἄλλῃ κολάσει παραδιδόντος· πολλῶν δὲ καὶ ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ γλῶτταν ἐκκόπτοντος ἵνα οἱ ⁴⁹ μὲν μηδὲ τὴν τῶν ἄλλων ἀθλητῶν ἴσως ⁵⁰ γενναϊότητι ⁵¹ βλέπωσι· μηδὲ μεγάλῃν ὑπομονῆς ἐντεῦθεν παράκλησιν δέχονται ⁵²· οἱ δὲ, μὴ ἔχωσι τοὺς ἄλλως διεγείρειν πρὸς τὴν ἀγῶνα, τὴν γλῶτταν ἀφηρημένοι· μηδὲ οἰονεὶ χεῖρα τοῦτοις διὰ συμβουλῆς ὀρέγειν καὶ παραιέσεως· ἑτέρους δὲ καὶ χειρῶν ὁμοῦ καὶ ποδῶν ἀποστεροῦντος, διὰ θυμοῦ περιουσίαν καὶ ἀγριότητα· ὁ μακάριος οὗτος Ἀνδρέας παθὼν τὴν ψυχὴν, καὶ γενναῖόν τι καὶ ἀνδρῶδες ὑπὲρ τοῦ δεσπότητος πνεύσας, εὐχὴν τε αὐτῷ ἐκ μέσης εὐξάμενος

³⁶ τὰ om. B. ³⁷ μέγало C. ³⁸ τῶν om. F. ³⁹ ἀγενεῖς C. ⁴⁰ εὐσεβεῖς om. C. ⁴¹ (φόβου) manus prima — φόβος B. C. D. E. F. ⁴² βασιλέως πονηρῶν C. F. ⁴³ παρασκευάση καὶ παραθαρῶνῃ B. — ἀπαραθαρῶνῃ C. D. ⁴⁴ πάλιν εὐχαῖς καὶ B. C. D. E. F. ⁴⁵ οὗτος C. ⁴⁶ ἐν ταῖς B. C. D. E. F. ⁴⁷ τὴν B. C. D. E. F. ⁴⁸ οὐ D. ⁴⁹ ἀντεχομένου C. ⁵⁰ διαξέοντος B. C. D. E. F. ⁵¹ ἵν' οἱ B. C. D. E. F. ⁵² ἴσως om. F. ⁵³ γενναϊότητα B. D. E. F. — γενναϊότη (sic C.) ⁵⁴ δέχονται B. C. D. E. F.

τῆς καρδίας, καὶ, ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε A
 εὐδόωσον δὴ, ἐπειπὼν· εἰς μέσους ἑαυτὸν ἐπιβ-
 ρίπτει τοὺς κινδύνους καὶ τὸ τῶν περιεστώτων
 πλῆθος διατεμῶν, καὶ λαβὼν τοὺς σοβοῦντας, καὶ
 ὑπ' ὄψιν τῷ βασιλεῖ γενόμενος, ἵνα τί, φησὶν, ὦ
 βασιλεῦ, εἰ Χριστιανὸς εἶ, τοιαῦτα κατὰ τῆς εἰκόνας
 Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δούλων τεχνάζῃ κακά; Ὁ
 δὲ τὴν παρρησίαν ταύτην οὐκ ἐνεγκὼν, ἀλλ' ὕβριν
 εἶναι σαφῆ τὸ πρᾶγμα λογισάμενος, ἐγκόπτει τε
 αὐτίκα λέγοντι τῷ γενναίῳ, καὶ συλλαβεῖν αὐτὸν
 τοῖς παρεστώσι διακελεύεται. Οὗτοι δὲ ἄρα φονώσαις
 χερσὶ καὶ βαρεῖαις εὐθύς ἐφορμήσαντες, καὶ ὁ
 μὲν ⁵³ αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ ⁵⁴ τῶν χειρῶν λα-
 βόμενοι· ἄλλοι τῆς ἐπιμίδος· τοῦ γιτωνίσκου τε
 ἕτεροι μάλιστ' ὕβριστικῶς. Καὶ ὅπως ἂν ⁵⁵ μάλιστ'
 χαρίσωνται τῷ κελεύσαντι, πρὸς γῆν τε καταβάλ- B
 λουσι τὴν ⁵⁶ διάνοιαν ὑψηλὴν καὶ οὐ πρότερον με-
 βίεσαν ἔλκοντες, ἕως αὐτῆς ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆ ἀμύνασθαι ἀποχρώντως τὴν παρρησίαν τοῦ ἀθλήτου,
 καὶ φιλόδημος δὴθεν ὀφθῆναι βουλόμενος, ἀνεθῆναι τοῦτον ἐκέλευσεν.

H'. Ἐγγύτατα δὲ ἀγαγὼν καὶ παραστησάμενος,
 ἵνα φοβήσας πρότερον ἀγριότητι, ἐπειτα τῇ πραό-
 τητι κλέψῃ· πόθεν σοι, φησὶν, ἢ τισαύτη θρασύτης
 καὶ ἀμαθία ὡς καὶ βασιλικοῖς προσταγμασιν ἀντι-
 λέγειν, καὶ ὑπ' ὄψιν οὐ κατὰ καιρὸν οὕτως, οὐδὲ
 μετὰ λόγου παρρησιάζεσθαι· ἀλλ' ὡς εἶοικε, τρόπον
 τινα γνώριμος ἡμῖν γενέσθαι βουλόμενος, ἐπὶ τὴν
 τοιαύτην ἤλθεσ' οὖν. Ἐχει οὖν σοι πέρασ' τὸ βούλη-
 μα, καὶ εἰς καλὸν ὁ σκοπὸς τελευτήσει. Μόνον τῇ
 ἡμετέρα συμφρονῶν ⁵⁷ εἶσο γνώμη, καὶ τὸ πᾶν ⁵⁸
 ὀρθῶς ἔχον τοῦτο σέβας ὁμολογῶν, καὶ τότε πάντα C
 σοι τὰ κατὰ γνώμην ἔχει καλῶς. Πρὸς ταῦτα ὁ
 θαυμαστὸς Ἄνδρέας, οὐ θρασύτητι κινηθεὶς, οὐδὲ
 ἀμαθίᾳ ⁵⁹, βασιλεῦ, ἔφη, οὐδὲ ὅπως σοι καὶ τῷ σῶ-
 κράτει γνωσθεῖην εἰς τοῦτο ἤλθον ἐγὼ· τί γὰρ ἐμοὶ
 καὶ τοῖς σοῖς; Ἐπίσης δὲ πάντως ἐστὶ καὶ τοῖς τοῦ
 κόσμου εἰπεῖν· ὅτι πάλαι μὲν ὡς ὄναρ τὰ τοῦ κόσμου
 κατεφρονήθη, φίλον δὲ μόνον ἡσυχία, καὶ τῷ ⁶⁰ κατ'
 ἰδίαν τῷ ποθουμένῳ συγγίνεσθαι, ἀλλ' ἐπεὶ περὶ
 τὴν ⁶¹ ὀρθόδοξον πίστιν νεώτερά σε φρονεῖν ἀνέμαθον,
 καὶ τῆς περὶ τὰς θείας εἰκόνας τιμῆς ἀποστεροῦντα
 Χριστιανούς· καὶ ταύτη θορυβοῦντα μὲν τὸ ὑπ-
 ἤκουον, ἐπιταράττοντα δὲ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, οὐχ
 οἶός τε ἐγενόμην τὴν ἀδικίαν ταύτην ὑπενεγκεῖν,
 ἀλλὰ καὶ πατρίδα καὶ οἰκείους ἀπολιπὼν, καὶ τισαύ-
 την θάλασσαν διαπλεύσας ἤκω πολλῷ ζήλῳ φλεγό- D
 μενος τὴν καρδίαν, ἢ τῆς ἀπάτης ταύτης ἀπαλ-
 λόξων ὑμᾶς, ἢ τὴν ἑμαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ
 ἔξου θήσων Χριστοῦ· ὅς τὴν οἰκείαν καὶ τοῖς θεσπύ-
 της ὄν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῆς εἰκόνας ἔθετο τῆς ἰδίας·
 καὶ ὁ βασιλεὺς· ἤπου μὲν μεγάλα φανταζόμενος σὺ καὶ
 φρονῶν ἐλήλυθας, βασιλέα τε αὐτὸν καὶ τοὺς ἐν
 τέλει πάντας, καὶ ὄση τῆς ἀρχιερατικῆς εὐταξίας ⁶²
 ἐπίσημος πολιά, πρὸς τὰ σὰ ⁶³ δοκοῦντα μετα-
 βαλεῖν; Ἀλλ' ἵνα τὰ πολλὰ χάρειν ἀφώμεν, ἐμοῦ
 τὰ θέοντα συμβουλευόντες ἀκουσον· καὶ τῆς βαθείας

pericula, et eorum, qui circumstabant, divisa mul-
 titudine, latens eos, qui abigebant, cum venisset in
 conspectum imperatoris : Cur, inquit, o imperator,
 si es Christianus, hæc mala machinaris adversus
 Christi imaginem, et ejus servorum? Ille autem non
 ferens hanc loquendi libertatem, sed apertam con-
 tumeliam rem esse existimans, loquentem Sanctum
 statim interrumpit, et jubet iis, qui astabant, eum
 comprehendere. Ille autem eadem spirantibus mani-
 bus in eum irruentes, et alii quidem ejus caput, alii
 autem manus apprehendentes, alii vero superhume-
 rale, et alii tunicam, per summam contumeliam, et
 ut ei qui jussisset, magis gratificarentur, eum humili
 dejiciunt, qui erat animo excoelso : neque prius
 cessarunt eum trahere, donec ipse imperator, post-
 quam satis ultus esset dicendi libertatem athletæ,
 volens utique videri clemens, jussit eum relaxari.

VIII. Cum autem proxime adducendum et sisten-
 dum curasset, ut, cum eum prius terruisset sævilia,
 deinde etiam alliceret mansuetudine : Undenam,
 inquit, est tanta tibi audacia et inscitia, ut jussis
 repugnes imperatoris, et coram eo intempestive, et
 citra ullam rationem libere quævis loquaris? Sed
 ut videtur, volens aliquo modo nobis notus evadere
 hanc viam ingressus es. Voluntas itaque tua dedu-
 cta est ad effectum, et tuus tibi recte succedet scopus,
 dummodo sententiæ nostræ assentiaris, et quæ
 valde recte se habet, confitearis religionem. Tunc
 namque tibi omnia evenient ex sententia. Ad hæc
 Andreas ille admirabilis : Non inquit, audacia, nec
 inscitia motus, o imperator, nec ut tibi notus et
 tuæ evaderem potentiæ, hinc veni. Quid enim mihi
 rei est cum tuis? similiter autem possum omnino
 etiam dicere cum iis, quæ sunt hujus mundi, a quo
 quidem jam olim despecta sunt, tanquam somnium :
 sola autem grata est quies, et seorsum versari cum
 Deo? Sed postquam accepi te sentire aliena a fide
 orthodoxa, et privare Christianos honore, qui debetur
 divinis imaginibus : et sic quidem perturbare eos,
 qui tuo parent imperio, conturbare autem etiam
 Ecclesiam : non potui hanc ferre injustitiam : sed
 patria relicta et meis, tantum maris spatium emen-
 sus, venio magno cordis zelo incensus, vel vos ab
 hoc errore liberaturus, vel pro meo Christo meam
 animam positurus, qui suam, etsi esset Dominus,
 pro me posuit et sua imagine. Imperator autem :
 Venisti quidem certe, inquit, magna visione appre-
 hendens, et animo agitans, nempe ut ipsum impe-
 ratorem, et omnes magistratus et pontificalis digni-
 tatis venerandam, quantacunque ea sit, canitiem
 traducas ad id, quod tibi videtur? Sed ut prolixis
 uti verbis mittamus, audi me ea, quæ oportet, con-
 sulentem, et ab hac profunda emergens caligine,

⁵³ οἱ μὲν B. C. D. E. F. ⁵⁴ οἱ δὲ D. E. F. ⁵⁵ ὅπως ἂν χαρίσωντο C. ⁵⁶ τὸν B. C. D. E. F. ⁵⁷ συμφρο-
 ρῶν E. ⁵⁸ τὸ πᾶν C. ⁵⁹ ἀμαθία F. ⁶⁰ καὶ τὸ B. C. D. E. F. ⁶¹ πίστιν B. ⁶² τάξιας pro εὐταξίας C.
⁶³ τὰ σοὶ δοκοῦντα D. E. F.

pare iis, quæ nostra decernit potentia, et ipse quoque sis contentus sequi communem sententiam. Sin minus, te omnino docebit experientia, quantum malum sit consilii inopia, et vana de se persuasio, et suam tantum sequendo sententiam, se arroganter gerere adversus imperatores.

IX. Audivit martyr, et cælos aspiciens: Non te negabo, inquit, Christe Salvator: non te pulchra frustrabor confessione; non tuam contemptui habebo imaginem; non despiciam, quod ad me quidem attinet, male patientem. Cædatur meum corpus, o imperator, lingua secetur, pedes excindantur. Nam ego quidem paratus sum omnia pati potius quam meum Christum vel umbratenus vilipendere, quem habeo pro omnibus et quem olim solum sequi constitui. Ad hæc tyrannus: Quænam est, inquit, tanta amentia, et quam est crassi et hebetis ingenii, crassæ, et in quam cadit interitus, materiæ, Dei ab interitu remoti, et materiæ expertis gloriam tribuere: et nec audire quidem, quod a Mose prohibetur legislatore, qui dicit: Non facies similitudines? Undenam ergo gravissimus hic morbus, qui menti vestræ insedit, effecit, ut non solum scienter resistatis: sed vos etiam conjiciatis in periculum? Sed enim intellige: non pro veritate, nec pro Christo, sed pro ipsa sola quæ est a ratione aliena, audacia, extrema patieris. Hoc in loco cum ferre non potuisset vir generosus blasphemæ linguæ contumeliam, sed perinde atque honesti proditionem arbitratus, sacræ imaginis pati contumeliam: Exsecrandum, inquit, caput, non tibi videtur pati pro Christo, qui pro illius forma patitur: neque ad primum exemplar credis transire ignominiam, qua imago afficitur? Et quomodo vos eos sæpe, qui imperatorias contumelia affecerunt statuas, perinde ac eos, qui vos probris sunt insectati, ultimis affecistis suppliciis? quos quidem ego novi in statuis æneis vel etiam aureis extrinsecus, pice intus esse repletos, et stuppis, et lignis, et alia vili et abjecta materia. Quod si vos, qui nunc estis pulvis, et cras non estis futuri, sic honoramini statuæ et imaginibus, et propemodum tanquam dii vultis adorari, et eos, qui in imperatorias peccaverunt statuas, acerbissime punitis: adversus Christi sacram aliquid audere imaginem, non reputatis esse archetypum ipsius exemplaris ignominiam? neque eos, qui sunt parati pro eo pati omnia, existimatis periculum adire pro veritate? Deinde cum hæc jam dixisset martyr, et de Mose vellet explicare, cujusnam jussisset non facere similitudinem: et quomodo ille effluisset Seraphin cum ipsum etiam exemplar sit incorporeum: imperator ab-

A ταύτης ἀνανήψας ἀγλῦος, πεισθητί τε οἷς τὸ ἡμέτερον νομοθετεῖ κράτος, καὶ τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ αὐτῆς στέρεον ἀκολουθεῖσαι· εἰ δ' οὖν ἀλλ' ἢ πείρα διδάξει σε πάντως, ὅσον κακὸν ἀβουλία καὶ οἴησις, καὶ τὸ τῇ ἰδίᾳ στοιχοῦντα γνώμῃ καὶ πρὸς βασιλεῖς ἀπαυθαδιάζεσθαι⁶⁴.

Θ'. Ἦκουσαν ὁ μάρτυς, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀπιδὼν· Οὐκ ἀρνοῦμαι⁶⁵ σε, Σῦτερ, εἶπε⁶⁶, Χριστὲ, οὐ ψεύσομαι σε τὴν μακαρίαν ὁμολογίαν· οὐ τὴν εἰκόνα τὴν σὴν ἀτιμάσω· οὐ περιίδω τό γε οὖν ἐπ' ἐμοὶ κακῶς πάσχουσαν· ξαινέσθω μου τὸ σῶμα βασιλεῦ· ἢ γλῶττα⁶⁷ ταμνέσθω· οἱ πόδες, οἷς οὐ καλῶς ἔλθομεν, ἐκκοπτέσθωσαν, ὡς πάντα γε μᾶλλον ἐγὼ παθεῖν ἔτοιμος, ἢ τὸν ἐμὸν μέτρι· καὶ σκιᾶς ἀθετῆσαι Χριστὸν, ὃν ἀντὶ πάντων ἔχω· καὶ ὧ πάλαι ἀκολουθεῖν μόνῳ προήρημαι. Πρὸς ταῦτα τὸν τύραννον· Τίς ἢ τοσαύτη, φάναι, ἀνοία⁶⁸ καὶ παχύτης, φθαρτῆ καὶ παχεῖς ὕλη ἀφθάρτου Θεοῦ καὶ ἀύλου περιάπτειν δόξαν; Οὐδὲ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου γοῦν ἀπαγορευόμενον ἔχουσα; Μωυσέως⁶⁹· οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα λέγοντος· πόθεν οὖν τὸ ἀλόγιστον ταῦτο πάθος τῇ διανοίᾳ ὑμῶν ἐγκατασκῆψαν, παρεσκεύασεν οὕτως οὐκ ἀμαθῶς μόνον ἀντιπίπτειν, ἀλλὰ καὶ κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐπιδιδόναι; Ἀλλὰ γὰρ σίνες ὡς οὐχ ὑπὲρ ἀληθείας οὐδ' ὑπὲρ Χριστοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς μόνης τῆς ἀλόγου τόλμης τὰ ἔσχατα ὑποστήσει⁷⁰. Ἐνταῦθα μὴ ἀνασχόμενος ὁ γενναῖος τῆς βλασφημίου γλῶττης τὸ λοιδοροῦν, ἀλλ' ὡσπερὶ προδοσίαν τοῦ καλοῦ νομίσας τὸ πρῶτος τὴν ὕβριν τῆς ἱερᾶς εἰκόνης ὑπενεγκεῖν⁷¹· Μισρὰ, φησί, κεφαλῆ, οὐχ ὑπὲρ Χριστοῦ σοὶ πάσχειν δοκεῖ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐκείνου πάσχων μορφῆς· οὐδ' εἰς τὸ πρωτότυπον διαβαίνειν τὴν κατὰ τῆς εἰκόνης ἀτιμίαν ὑπολαμβάνεις, καὶ πῶς ὑμεῖς τοὺς εἰς βασιλικὰς πολλακίς ὑβρίσαντας στήλας, ὡς εἰς αὐτοὺς ὑμᾶς παροινήσαντας, ἐσχάταις περιεβάλλετε⁷² τιμωρίαις; οὗς ἐπὶ τῶν στηλῶν⁷³ οἶδα χαλκοὺς ἔντας ἢ καὶ χρυσοὺς τὰ ἔξω· πίστες⁷⁴ τὰ ἔνδον ἀναπεπλησμένους· καὶ στυπείων⁷⁵ καὶ ξύλων, καὶ ἀλλῆς πενιχρᾶς ὕλης καὶ ἀτίμου μαστούς· εἰ δὲ ὑμεῖς χρῶς ὄντες νῦν καὶ αὖριον οὐχ ἐσόμενοι, ἀνδριάσιν οὕτω καὶ ἀγάλμασι τιμᾶσθαι⁷⁶, καὶ ὡς θεοὶ μόνον οὐ⁷⁷ προσκυνεῖσθαι βούλεσθε⁷⁸, καὶ τοὺς εἰς βασιλικὰς ἀμαρτόντας στήλας πικρότατα τιμωρεῖσθαι⁷⁹· τὸ κατὰ τῆς ἱερᾶς⁸⁰ εἰκόνας Χριστοῦ τολμᾶν οὐχ εἰς ὕβριν τοῦ ἀρχετύπου λογιζέσθε, οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ τούτου⁸¹ παθεῖν ἐτοίμους, αὐτῆς προκινδυνεύειν τῆς ἀληθείας νομίζετο; Εἴχα ὑπολαβόντος αὐτίκα τοῦ μάρτυρος, καὶ περὶ τοῦ Μωυσέως βουλομένου διεξιέναι, τίνος τε μὴ ποιεῖν ὁμοίωμα ἐνετείλατο, καὶ ὅπως ἐκεῖνος τὰ σεραφίμ ἐτυπώσατο· ὅπου καὶ τὸ πρωτότυπον ἀσιώματον ἦν· ἐπιτεμῶν τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς, Ἄρα⁸² δὴ πρὸς

⁶⁴ ἀπαυθαδιάζεσθαι D ⁶⁵ ἀρνήσομαι B. C. D. E. F. σε om. B. F. ⁶⁶ εἶπε B. F. ⁶⁷ γλῶττα C. ⁶⁸ ἀνοία (sic C) ⁶⁹ Μωυσέως E. ⁷⁰ ὑποστήσει B. D. E. F. ⁷¹ ἐπενεγκεῖν F. ⁷² περιεβάλλετε G. περιεβάλλετε F. ⁷³ στηλῶν F. ⁷⁴ πίστες B. C. D. E. F. ⁷⁵ στυπείων B. στυπείων C. F. στυπείων D. ⁷⁶ τιμᾶσθε B. C. D. E. F. ⁷⁷ οὐχὶ προσκυνεῖσθε C. μονοῦ F. ⁷⁸ ἀλλὰ suprascriptit secunda manus D. ⁷⁹ τιμωρεῖσθε B. C. D. E. F. ⁸⁰ τῆς ἱερᾶς εἰκόνας B. C. D. E. F. ⁸¹ πάντα B. C. D. E. ⁸² ὦρα B. C. D. F.

τοὺς περιστώτας ἔφη, ⁸³ σωφρονεῖν τοῦτον διδάξει· καὶ τὴν θρασεῖαν ἀμείψασθαι γλῶτταν ⁸⁴. Εἰ γὰρ οἱ εἰς βασιλικοὺς ἀνδριάντας ὡς αὐτὸς φησιν ἐνυδρίζοντες πικρὰν καὶ ἀπαραίτητον ὑφίστανται τιμωρίαν· ὁ οὕτως ἀναιδῶς καὶ θρασεῶς ⁸⁵ ἡμῖν αὐτοῖς τὴν μιὰν ἐπαφείας γλῶτταν, τίνα ἂν ὑποσχῶν δίκην, τὴν ἀξίαν δεδωκόως εἶη; Οὕτως ἔφη, καὶ ὀργίλων ⁸⁶ εὐθύς τῷ μάρτυρι ἐνιδῶν, τὴν χεῖρά τε ὡς ἔθος κινήσας, καὶ μέγα ἀνακραγῶν, γυμνωθῆναι κελεύει τοῦτον, εἶτα καὶ σχοινίοις διαταθέντα σφοδρῶς μαστίζεσθαι,

I. Ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀγενές τι ⁸⁷ μικρόψυχον ὑπέστη πρὸς τὴν ἀπόφασιν, οὐδὲ ἐπέκοψαν αὐτῷ τὴν προθυμίαν αἱ προσδόκιμοι ἤδη πληγαὶ καὶ μαστιγῆς, ἀλλὰ καὶ μείζων ⁸⁸ μᾶλλον καὶ θερμότεραν ἐποίουν, καθάπερ πνεύματι ταῖς ἀλόγοις ὄρματις, καὶ τῇ ἀπειλῇ τοῦ κρατοῦντος ἀναπτομένην. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν ⁸⁹ οὕτως ἔχοντα τὸν γενναῖον καὶ οὐδὲν ὀλως ὑποδειλιάσαντα θεασάμενος, ἀλλ' ἐτοιμότερον αὐτὸν ὑπομείναι τὰς μαστιγὰς ἔχοντα, ἢ ἐκείνον ἀφείναι τὸν λόγον τῆς ἀποφάσεως, καὶ φουβηθεὶς μᾶλλον αὐτὸς, μὴ εἰς πείραν ἐλθῶν ὁ ἅγιος τῆς βασάνου, ἔπειτα τὴν ὁμολογίαν ἐνστατικώτερος γένηται καὶ ἀμετάθετος τὴν ὀφθῆν, καθάπερ τὰ γενναιώτερα τῶν ζώων μετὰ τὴν πληγὴν, προσωπεῖον χρηστότητος ὑποδύς, Πρὸ τοῦ πείραν, φησὶ, τῶν βασάνων λαθεῖν, πρὸς τὸν μάρτυρα βλέψας, τῷ ἡμετέρῳ πεισθεὶς δόγματι, τῶν μενόντων σε κακῶν ἀπαλλάττου. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀγωνοθέτην διάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς σωματικοὺς ἅμα καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς, καὶ ἀτρεπτον ἑαυτῷ καὶ ἀκλινὲς τὸ τῶν Θεῶν εἰκόνων σέβασμα ⁹⁰ εὐξάμενος, εἶτα καὶ κάτω νεύσας, καὶ τῷ τυράννῳ μικρὸν τὰς ὄψεις περιθαλῶν ⁹¹. Ὁ βασιλεὺς, ἔφη, τοὺς κατὰ βαρβάρων πολέμους ἀφείας, καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων οἰκονομίαν, ὅλην ὡς ὀρῶ τὴν σπουδὴν κατὰ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δούλων φερῶς εἶλου, καὶ ταῦτα ποιῶν, οἷα ⁹² τὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ἐν εἰρήνῃ σκῆπτρα διενεγκεῖν; Ἡ τάχα, οὐδὲν τὴν τοῦ Κυρίου ⁹³ κρίσιν φοβῆ, οὐδὲ τῶν σῶν πράξεων ἐκείνου ἀναμένῃ; ⁹⁴ ἐξεταστήν;

II. Ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐπίπλαστος τοῦ βασιλέως ἡμερότης ἠλέγχετο, καὶ ἡ ὑπόκρισις ἐγυμνοῦτο, καὶ τῆς συνήθους ἐκκαλυφθείσης θηριωδίας, σφοδρότατα ⁹⁵ ὁ μάρτυς τοῖς βουνεύροις ἐξαινετο· οἱ μὲντοι περιστώτες τὸν τοῦ βασιλέως θυμὸν θεραπεύειν ἐθέλοντες, οἱ μὲν τύπτειν ἐπιτραπέντες, ὡμῶς τὰς πληγὰς ἐπέγον, καὶ οὕτως ὡμῶς, ὥστε καὶ ῥύακας αἵματος ἐκ τοῦ τιμίου ἐκείνου κατάγεσθαι ⁹⁶ σώματος· καὶ τὸ ὑποκείμενον ἔδαφος φοινίσσεσθαι διὰ βάλθους· οἱ δὲ, καὶ ἀναρούμενοι τὰ ξίφη διαχειρίζεσθαι τὴν ἀθλητὴν ὄρμων.

III. Πολλοὶ καὶ λίθους ἐπὶ αὐτὸν ἐβαλλον, καὶ πάντα τρόπον ἐξυδρίζον, οὐκ ἐκείνον, ἀλλ' ἑαυτούς·

A rumpens orationem : Jam tempus est, dixit circumstantibus, docere eum esse moderatum ac temperantem, et temerariæ illius linguæ referre ei gratiam. Si enim ii qui regias statuas, ut ipse dicit, injuria afficiunt, acerbum et inexorabile supplicium subeunt, qui adeo impudenter et audacter sceleratam in nos linguam immittit, quasnam luens pœnas, punietur pro meritis? Sic dixit, et irato vultu martyrem statim intuens, et manum de more movens, et valde exclamans, eum jubet nudari, deinde etiam extensum funibus vehementer flagellari.

X. Ille autem ne sic quidem pusillo et abjecto animo se gessit adversus sententiam : neque ejus promptum animi studium retardarunt, quæ jam expectabantur plagæ et flagella : sed id majus reddebant et ardentius, ut quod spiritu irrationalibus appetitionibus et imperatoriis minis accenderetur. Cum ergo imperator vidisset sic se habentem virum fortem, et nihil omnino formidantem : sed esse omnino paratiorem sustinere flagella, quam dimittere illam rationem sententiæ : timens, ne si ipse sanctus tormenti faceret periculum, fieret inde in confessione constantior, et minime traduci posset, quomodo fortia animalia post plagam : induens personam benignitatis : Priusquam, inquit, facias periculum tormentorum, ad martyrem aspiciens, nostro pareto decreto, liberare ab iis, quæ te expectant, malis. Martyr autem Christi, ad suum agonothetam sublatis oculis tam corporis, quam animæ, cum sibi esset precatus firmam et immutabilem divinarum imaginum venerationem, et deinde etiam deorsum aspexisset, et in tyrannum parum oculos conjecisset : O imperator, inquit, missis bellis, quæ gereres contra barbaros, et civilium rerum administratione, totum, ut video, aperte tuum posuisti studium contra Christum et ejus servos : et hæc agens, existimas te posse in pace tenere sceptrum Romani imperii? Numquid ne Dei quidem times judicium, neque illum tuorum factorum expectas examinatore?

XI. Hoc in loco convicta fuit ficta mansuetudo imperatoris : et aperta fuit simulatio : nam solita detecta feritate, martyr vehementissime cædebatur boum nervis. Qui autem circumstitebant, volentes iræ regis morem gerere, partim quidem jussi verberare, plagas crudeliter intentabant, et adeo crudeliter, ut fluerent rivi sanguinis ex pretioso illo corpore, et subjectum solum alte fieret purpureum : partim autem gladios accipientes irruebant ad interficiendum athletam.

XII. Multi etiam lapides in ipsum jaciebant, et omnibus modis injuria afficiebant non illum, sed

⁸³ εἶπε pro ἔφη D. ⁸⁴ γλῶσσαν F. ⁸⁵ ὁ οὕτω καὶ θρασεῶς ἡμῖν C. ⁸⁶ ὀργίλου B. ὀργίλον C. D. E. F. ⁸⁷ ἀγενές B. C. D. E. — καὶ B. C. D. F. ⁸⁸ μείζω B. C. D. E. F. ⁸⁹ ὁ βασιλεὺς τοίνυν om. in D. ⁹⁰ σεβας C. D. E. F. ⁹¹ ἐπιθαλῶν B. C. D. E. F. ⁹² οἷα τὰ C. D. E. F. ⁹³ τοῦ Θεοῦ B. C. D. F. ⁹⁴ ἀναμένεις B. C. D. E. F. ⁹⁵ τοῖς om. F. ⁹⁶ ἐκείνου κατάγεσθαι om. D.

seipsos, sic quidem regi, qui est ad tempus, studentes conjungi, omnino autem ignorantes miseri, quantum hæc agentes se procul a Deo removerent, et qualem in tempus judicii illi quidem latitiam, sibi autem lacrymas et dolores miserabiliter reconderent. Sed imperator movebat omnem lapidem, ut posset sanctum in sua habere potestate. Nescio enim quomodo, etsi esset insipiens, non ignorabat tamen, hæc in re quidem certe se sapienter gerens, fore ut si illo potiretur, multos alios ex orthodoxis statim caperet, eum tanquam caput corpus et membra consequentes. Hæc cum ille sciret, jubet ipsum rursus relaxari a plagis, et rursus persuasionem et prætextu benevolentiae eum aggredi tentat. Cum eum ergo curasset prope sistendum, et suum sermonem molliisset plusquam oleum, acutum tamen jaculum adversus pios, et acutum gladium, postquam vidit virum ne tantillum quidem illiciti blanditiis, sed cum majore dicendi libertate ejus arguere amentiam, deposita pelle, erat lupo manifestus. Jussitque lapidibus confringi maxillas martyris, hæc reddens pro verbis, quibus cor ejus fuerat consauciatum. Ille autem erat plane alius Stephanus, iis, qui illi injuriam faciebant, preces reddens.

XIII. Deinde martyrem quidem imperator, tanquam reum condemnatum misit rursus in custodiam: sed ignorabat se iis, qui in ea habitabant, Christianis valde promptum mittere doctorem. Gauderat ipse autem quoque, sicut Paulus, propter Christum passionibus et afflictionibus, benignoque et clementi Deo magnas agebat gratias, quod dignus esset habitus plagis et carcere propter illius nomen. Quamobrem et iis, quæ dicebat, eos, qui aderant, valde instruebat, et confirmabat, et eo, quod quæ erant molesta et aspera, ferret cum gratiarum actione. Et corpus quidem erat vinctum in custodia, anima autem, etiam antequam illinc resolveretur, jam cœlestia visione intelligenter apprehendebat, adeo ut tyrannum propemodum reprehenderet, quod non ipsum citius liberaret a pondere carnis, et a vinculis naturalibus. Corpus enim erat illi carcer, qui ejus arcebat animam, et suo tegumento eam sejungebat a tabernaculis, quæ eam exceptura erant, et inenarrabili, quæ illic est, beatitudine.

XIV. Dies interim non multi præterierunt, et rursus accersit imperator martyrem e carcere, metu eorum, quæ exspectabantur, et dolore malorum, quæ advenerant, fractum ad futura ejus animum, et futurum multo molliorem et ignaviorem existimans. Postquam autem productum sanctum vidit audaciorum, et magis spirantem acrem propter Christum amorem, eum veste exuit, et propter eum lictores rursus jubet assistere, et flagellis vehementer cædere, adhuc priorem plagarum

A σπεύδοντας μὲν οὕτως εἰκαιοῦσθαι βασιλεῖ προσκαίρω ἀγνοῦντες δὲ πάντως οἱ ἄθλιοι, ὅσον ἀπὸ Θεοῦ ἐμακρύνοντο ταῦτα ποιοῦντες, καὶ οἷον ἐν καιρῷ κρίσεως ἐκείνω μὲν εὐφροσύνην, ἑαυτοῖς δὲ δάκρυα καὶ ὀδύνας ἐλεεινῶς ἐθήσαυρισαν· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς πάντα λίθον κινῶν ἦν, ὅπως ἂν αὐτῷ γένοιτο, τὸν ἅγιον εἰσποιήσασθαι· καὶ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀδύνατος ὢν, ὁμῶς οὐκ ἔγινός τι ἐν τούτῳ νῦν ἔχοντος πρῶγμα ποιῶν, εἴπερ ἐκείνου ἐγκρατῆς γένοιτο καὶ πολλοὺς ⁹⁸ τῶν ὀρθοδόξων εὐθείως ἐλεῖν, ὡς περ κεφαλῇ σῶμα, καὶ μέλη συνεπομένους ⁹⁷. Τοῦτο ἐκείνος εἰδὼς, ἐκέλευε τῶν πλιγῶν αὐτῶν ⁹⁹ αὐθις ἀναῖναι, καὶ πειθοῖ πάλιν καὶ εὐμενείας προσήματι τὸν ἅγιον ⁹⁹ ὑπέλθειν. Ἐγγύς οὖν παραστησόμενος, καὶ τὴν ὀμλίαν ὑπὲρ ἑλαιοῦ ἀπαλύνας, ἢ ἀληθῶς ἀξεία βολῆς καὶ κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἠκονημένη μάχαιρα, ἐπεὶ ἑώρα τὸν ἄνδρα κολακείαις οὐδὲ βραχὺ κλεπτόμενον, μετὰ πλείονος δὲ μᾶλλον τῆς παρρησίας τὴν ἀπόνοιαν ¹ αὐτοῦ διελέγχοντα, τὸ κώδιον ἀποθέμενος, λύκος ἦν προφανής, καὶ λίθοις τὰς σιαγόνας τοῦ μάρτυρος συνθλάττειν ἐκέλευε· ταῦτα διδούς ἀντὶ τῶν λόγων, οἷς ἄρα τὴν καρδίαν ἐκείνος ἰσχυρῶς ἐθέδητο. Ὁ δὲ ἄλλος αὐτόχρημα Στέφανος ἦν τοὺς ἀδικοῦντας εὐχαῖς ἀμειβόμενος.

II'. Εἶτα τὸν μάρτυρα μὲν ὁ βασιλεὺς οἷα κατάδικον ἐπὶ τὴν φυλακὴν αὐθις ἐπεμπεν· ἐλόγησαν δὲ μᾶλλον τοῖς ταύτην εἰκοῦσι Χριστιανοῖς διδάσκαλον ἐπιπέμπιον κομιδῇ πρόθυμον· ἔχαιρε γὰρ καὶ ² αὐτὸς κατὰ Παῦλον τοῖς διὰ Χριστὸν παθήμασι, καὶ τοῖς θλίψεσι, καὶ χάριν ἔδει πολλὴν τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, ὅτι καὶ πλιγῶν διὰ τὸ ἐκείνου ὄνομα καὶ φυλακῆς ἔξιστο· ὅθεν, καὶ οἷς ἔλεγε, τοὺς παρόντας ἰκανῶς ἤλειρε ³· καὶ μᾶλλον, οἷς ἐκαρτέρει τὰ ἐπίπονα ματ' εὐχαριστίας ⁴. Καὶ τὸ μὲν σῶμα τῇ φυλακῇ ἐπεπέδητο, ἡ ψυχὴ δὲ αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς ἐκεῖθεν ἀναλύσεως τὰ οὐράνια ἤδη νοερώς ἐφαντάζετο, ὥστε καὶ ἐγκαλεῖν εἶχε μικροῦ τῷ τυράννῳ, ὅτι μὴ θᾶπτον αὐτὸν τοῦ σαρκικοῦ βάρους καὶ τῶν φυσικῶν ἔφθει δεσμῶν· φυλακῇ γὰρ ἐκείνω τὸ σῶμα, εἶργον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ διαταλαιγίζον τῷ οἰκείῳ καλύμματι τῶν ἐνδεχομένων αὐτὴν σκηνῶν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀδιηγῆτου μακαριότητος.

D ID'. Ἡμέραι τὸ μεταξὺ παρῆλθον οὐχὶ συχνὰ, καὶ μεταπέμπεται πάλιν ὁ βασιλεὺς τοῦ δεσμωτηρίου τὸν ἀθλητὴν· τῷ τε φέθῳ τῶν προσδοκωμένων, καὶ τῇ ὀδύνη τῶν ἐπελθόντων κακῶν ὀκλάσθαι ⁵ τάχα ⁶ τὴν ψυχὴν αὐτῷ πρὸς τὰ μέλλοντα, καὶ ῥαθυμοτέραν παρὰ πολὺ γενέσθαι οἰόμενος. Ἐπεὶ δὲ παραστάντα τὸν ἅγιον εὐτολμότερον ἐθεᾶτο ⁷, καὶ θερμὸν πνέοντα μᾶλλον τὸν διὰ Χριστὸν ἔρωτα, τῆς ἐσθῆτος ἀπογυμνώσας, δημίους καὶ πάλιν αὐτῷ περιῖστησι, καὶ σφοδρῶς ταῖς μάστιξιν ἐκέλευε

⁹⁸ ἄλλους C. D. ⁹⁷ συνεπομένους B. C. D. E. αὐτῶν καὶ αὐθις E. ⁹⁹ ἔθηκεν F. ¹ παρρησίαν C. B. C. D. E. F. ² κλάσαι C. D. E. F. ³ τάχα C. om.

⁹⁸ καὶ C. — αὐτῶν καὶ αὐθις D. — αὐτὸν (prius) om. B. ³ ἤλειπεν ἰκανῶς, καὶ C. ⁴ εὐχαριστίας ⁷ ἐθεᾶσατο B. C.

παίειν· ἔτι τῶν προτερῶν πληγῶν σαφῆ κατὰ πᾶν μέλος τὰ ἴχνη φέροντα⁸. Οἱ δὲ κατέβαινον μὲν τὰς σάρκας καὶ διώρυκτον αὐτοῦ τὰς πλευράς· καὶ τὰ πλείω τῶν σαρκῶν ὑφῆρουντο· πλὴν οὐδὲ οὕτω κλέψαι τὴν τῆς ἐκείνου πίστεως θησαυρὸν ἐδυνήθησαν. Ὡς οὖν οὕτω πάντα εἰκῆ καὶ μάτην ἐαυτῶν κακουργούμενα ὁ τύραννος εἶδε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἤδη διαπορῶν ἦν ἐπὶ τὴν ἀμολογουμένην ἤτταν, τὸν θάνατον αὐτοῦ κατακρίναι, λοιπὸν ἔρχεται. Καὶ κελεύει σχοίνους τῶν μακαρίων ἐκείνου ποδῶν ἐκδήσαντας⁹, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτὸν¹⁰ κατὰ πάσης ἔλκειν τῆς λεωφόρου· εἶτα καὶ εἰς τὸν τῶν κακούργων τόπον ἀπαγαγόντας, ρίπτει, τὸν τῆς ἐδέμ¹¹, τὸν τῆς ἄνω σκηνῆς, τὸν τῶν οὐρανῶν αὐτὸν¹² ἄξιον.

ΙΕ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτον ἔτρεχε τῆς ἀθλήσεως τὸν δρόμον ὁ μάρτυς, καὶ κατὰ γῆς διὰ τῆς πόλεως μέσης περὶ πλήθους ἀγορᾶν συρόμενος ἦγετο, ἰχθύας τις ἄρτι τῆς θαλάσσης ζωγράφας, καὶ τοὺς μὲν ὠνίους τῆ ἀγορᾶ προσθεῖς¹³, αὐτὸς δὲ ἐπὶ καθέδραν λιμῶν¹⁴ καθίσας, τοὺς ἀτίμους¹⁵ ἰδὼν, καὶ διερωτήσας, καὶ ἦτις ἡ αἰτία μαθὼν ἐξήλατό τε εὐθύς ὡσπερ ὑπὸ τινος κινιθεῖς δαίμονος, καὶ κοπίδα μακελικὴν ἐγγύθεν ἀρπάσας, θυτέρου ποδὸς τοῦ ἱεροῦ σώματος μέσου κατενεγκῶν, ἰστησί τε τὸν τῆς ἀθλήσεως τῶ μάρτυρι δρόμον, καὶ πέρασ αὐτῶ τῶν μακρῶν ἐκείνων διὰ Χριστὸν ἐπιτίθησι παλαισμάτων. Συγκαταλύει γὰρ εὐθύς τῆ τοῦ ποδὸς ἐκκοπή καὶ τὸν βίον ὁ γενναϊότατος, μᾶλλον δὲ εἰς οὐρανὸν τρέχει, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνεισι τὸν θέμενον ἀμιωμον τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καταρτισάμενόν τε τοὺς πόδας ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ στήσαντα.

ΙΖ'. Οὗτος ὁ δρόμος τοῦ ἀριστέως· τοῦτο τῶν ἐπὶ γῆς ἀγώνων τὸ στάδιον· τοιαύτη τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἢ ἀνδρεία¹⁶· τοιαῦτα τὰ σκάρματα. Τὸν μὲν τοῖ μὴ κενούμενον πλοῦτον, τὸ σώμα φημι τοῦ μάρτυρος, οἱ διὰ μέσης αὐτὸ τῆς ἀγορᾶς ἔλκοντες, οὗτοι καὶ νεκρὸν ἤδη γεγονὸς, παρὰ τῶ τῶν¹⁷ κακούργων τόποι¹⁸ φέροντες ἐρρίψαν, καὶ διέμειναν οὕτως ἐπὶ πολὺ κείμενον τὸ τίμιον ἐν ἀτίμῳ· τὸ πάσης φυλακῆς ἄξιον θηρίοις εἰς βρῶσιν καὶ πατεινοῖς ἀνεμνόμενον, ὡς ἐπὶ αὐτῷ πλῆρωθῆναι¹⁹ πάλιν τὸ τοῦ Δαβὶδ, Ἐβέντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρῶματα τοῖς πατεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὀσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς· ἐξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕδωρ. Καὶ τοῦτο γὰρ ἐκείνοις ἀκόλουθον· καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων· ἕως ὁ θεὸς ἐκείνῳ βοήθειαν ἐπὶ τῆ τῆς σαρκὸς ἀσθενείᾳ, ὥστε καλῶς ἀθλήσαι, καὶ τῶν στεφανίων τῆς δόξης μὴ ἐκπεσεῖν, οὗτος δὲ καὶ ταῖς φιλοθείαις παρέσχε ψυχαῖς, τὸ μὴ στερηθῆναι θησαυροῦ τοιοῦτου· τοῦ καλοῦ ἐκείνου φημι καὶ ἱεροῦ σώματος²⁰. Οὐκ οὐκ ἀφῆκεν εἰς τέλος λαθεῖν, ἀλλ' ἀσαφῶς²¹ φανεροὶ δὲ οὕτως. Δώδεκά τινες ἄνδρες, πονηρῶν πάλα· δαιμόνων αὐτοῖς ἐπι-

A aperta per universa membra ferentem vestigia. Illi autem laniabant quidem carnes, et fodiebant ejus latera, et plurimam ejus carnis partem auferabant. Sed ne sic quidem poterant sullurari thesaurum illius fidei. Postquam ergo vidit tyrannus omnia a se sic temere et frustra fieri, jamque esset plane animi dubius et perplexus, eo descendit, ut se fateretur superatum, nempe ut eum morte deinceps damnaret. Et jubet ut funibus alligatis beatis illius pedibus, in solo trahatur per totam viam publicam: deinde ut cum deductus fuisset ad locum maleficorum, ibi jaceretur, qui Eden, qui supernis tabernaculis, qui erat dignus ipsis cælis.

B XV. Cum autem curreret martyr hunc cursum decertationis, et in terra per plenum urbis forum traheretur, vir quidam, qui e mari fuerat piscatus pisciculos, et eos in foro proponebat venales, sedebat autem super cathedram pestilentie, cum vidisset eum tam turpiter trahi, et quænam esset causa accepisset, exsiliit statim, tanquam a malo aliquo motus dæmone, et cum ex propinquo cultrum macelli arripuisset, eo et pedem sacri corporis amputat, et sistit martyri cursum decertationis, eique finem imponit certaminis. Nam simul cum pedis amputatione e vita quoque excedit vir generosus, vel potius ad cælum currit, et ad eum ascendit, qui posuit ejus viam nulli reprehensioni allinem, et perfecit pedes eius tanquam cervi et collocavit super excelsa

XVI. Hic est cursus viri fortissimi, hoc est stadium eorum, que in terra fuerunt, certaminum. Talis fuit virtus illius animæ, talis decertatio. Preciosum autem thesaurum, corpus, inquam, martyris, qui ipsum trahebant per medium forum, ii jam mortuum ferentes abjecerunt in loco maleficorum: et sic diu mansit jacens in loco vili et probroso, quod erat diligentissime custodiendum, dimissum ut comederetur a feris et volucris: ut in eo impleretur rursus, quod dicit David: Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam. Nam hoc quoque est illis consequens: Et non erat qui sepeliret: donec is, qui dedit illi auxilium in carnis imbecillitate, ut pulchre decertaret, et non excideret a coronis gloriæ, in piis quoque præbuit animis, ne tali thesauro privarentur, pulchro, inquam, illo et sacrosancto corpore. Non sivit ergo id latere perpetuo, sed id aperte effecit manifestum. Id autem facit hoc modo: duodecim viri, cum mali olim dæmones in eos insilissent alius aliunde venientes, ut ejus

⁸ φεροντων B. ⁹ ἐκδήσαντας. Sic D. duabus litteris erasis. Prius erat forte ἐκδημήσαντας. ¹⁰ Prius αὐτὸν D. ¹¹ τὸν τῆς ἐδέμ om. in D. ¹² αὐτῶν B. C. D. E. F. ¹³ προσθεῖς C. D. F. ¹⁴ λιμῶν pro λιμῶν C. D. E. F. ¹⁵ ἐλκυσμοῖς ἐκείνους B. C. D. E. F. ¹⁶ ἀνδρεία B. D. E. ¹⁷ παρὰ τὸν τῶν F. ¹⁸ τόπον F. ¹⁹ καὶ F. ²⁰ καὶ ἱεροῦ φημι σώματος C. ²¹ ἀλλὰ σαφῶς B. C. D. F.

qui inhabitabat spiritus unumquemque agebat inclinatio, simul semelque inter se convenerunt : et cum propter communem calamitatem communiter quoque versari et errare statuissent, magnum terræ spatium transmittentes, repente, tanquam tracti ab una anima, veniunt in locum maleficorum, ubi projectum fuerat corpus martyris et sanctum confusis et non significantibus invocabant vocibus. Quin etiam terram fodientes manibus et eum in apertum proferre contendentes, in corporum congeriem incidunt : sed aliis præteritis, o miraculum ! eum statim agnoverunt, qui ipsos vocabat et sustulerunt corpus, quos ad ipsum, advolante gratia, forte autem etiam mira fragrantia, obscure ad se viros attraxerat. Sed id quidem ornatum convenientem statim est assecutum : et desiderantibus manibus in sacro loco fuit sacrosancte depositum. Loco autem nomen est Crisis. Qui autem vexabantur a dæmonibus, consequenter adipiscebantur curationem, et domum redibant cum magna lætitia accipientes sanitatem tanquam mercedem inventionis.

XVII. Et nunc est nobis ex illo tempore perpetuus thesaurus, et malorum, quæ nos semper comprehendunt, certum solatium. Nam seu morbo opprimitur aliquis, seu aliqua afficitur injuria, seu aliquo alio casu vexatur, omnia deponet, si illuc cum fide accesserit, et gratiam consequetur uberiorem ; ex benignitate scilicet et clementia Domini nostri Jesu Christi : quem decet omnis gloria, cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

A πηδησάντων, ὅπως ἀλλάχθην ὀρμώμενοι, ὡς ἂν ἕκαστον ἢ βροπὴ τοῦ ἐνσικουόντος αὐτῶν ²² πνεύματος ἤλαυνεν · εἰς ταῦτο καθάπαξ ἀλλήλοις συνῆλθον, καὶ τῆ κοινωνίᾳ τῆς συμφορᾶς, κοινωσίαν καὶ τῆς διατριβῆς ἐκείνης καὶ τῆς πλάνης ἐλόμενοι, πολλὴν ἀμείβοντες γῆν, ἀθρόον ὡσπερ ἀπὸ μιᾶς ἐλκόμενοι τῆς ψυχῆς, τῷ τῶν κακούργων ἐφίσταντο ²³ τόπῳ, ὅποι ²⁴ ἄρα καὶ ὁ τοῦ μάρτυρος νεκρὸς ἐρρίπτο, καὶ τὸν ἅγιον ἀσῆμοις ἀπεδοῶντο φωναίς. Καὶ εἶ καὶ ταῖς χερσὶ τὴν ²⁵ γῆν ἀναρύττοντες, καὶ ὅπως περὶ τὴν αὐτοῦ φανέρωσιν ἐπειγόμενοι, σωμάτων ἐντυγχάνουσι σωρεῖα, καὶ τοὺς ἄλλους παραδραμόντες, ὡ τοῦ θαύματος, αὐτίκα τὸν καλοῦντα τούτους ἐπέγνωσαν, καὶ τὸ τοῦ μάρτυρος ἀνεῖλοντο σῶμα, τῆ ἐφιπταμένη αὐτῷ χάριτι, τάχα δὲ καὶ τῆ πολλῇ εὐωδίᾳ, πρὸς ἑαυτὸν ²⁶ τοὺς ἄνδρας ἀφανῶς ἐφελκόμενον · ἀλλὰ τὸ μὲν εὐθύς τοῦ προσήκοντος ἀπέλαυσε κόσμου, καὶ χερσὶ ποθοῦσαις ἐν ἱερῷ τόπῳ ἱερῶς κατετίθετο ²⁷. Κρίσις τῷ τόπῳ τὸ ἔνομα. Οἱ δαιμονῶντες δὲ τὴν ἴασιν ἀκολούθως ἐτρύγων, καὶ μετὰ πολλῆς οἴαδε τῆς ἡδονῆς ἐπανήσαν, οἴονεῖ μισθὸν τῆς εὐρέσεως τὴν θεραπείαν δεξάμενοι.

IZ'. Καὶ νῦν ἐστὶν ἡμῖν ἐξ ἐκείνου διηνεκῆς θησαυρὸς, καὶ τῶν ἀεὶ καταλαμβανόντων ἡμᾶς κακῶν ἀσφαλὲς παραμύθιον. Εἴτε γὰρ νόσῳ πιέζεται τις, εἴτε ἐπηρεῖα ταλαιπωρεῖται, εἴτε τινὶ ἄλλῃ ἔχεται ²⁸ περιστάσει, πάντα μετὰ πίστεως ἐκεῖ παρελθὼν ²⁹ ἀποθήσεται, καὶ διαψιλεστέρας τῆς χάριτος ἀπολαύσει · χάριτι καὶ φιλάνθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

²² αὐτῷ C. D. E. F. ²³ ἐφίστανται B. C. E. F. ²⁴ ὅπη F. ²⁵ τὸν γοῦν προ τὴν γῆν F. ²⁶ ἑαυτὸ C. D. F. ²⁷ κατέθεντο ex correctione D. ²⁸ συνέχεται F. ²⁹ προσελθὼν B. C. D. E. F.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ

ΛΟΥΚΑΝ

ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΝ.

—

COMMENTARIUS

IN DIVUM LUCAM

APOSTOLUM ET EVANGELISTAM.

(Græce et Latine ad calcem Operum œcumenii. Paris. 1631 fol.)

—

Α'. Εἰ καὶ δικαίου μνήμην μετ' ἐγκωμίων τελεῖσθαι θεῖός τις ἀνὴρ καὶ σοφὸς τὰ θεῖα νομοθετεῖ, πόσῃν ἄρα τῷ ἀποστόλῳ Χριστοῦ συνεισενεγκεῖν προσήκει τὴν εὐφημίαν; Τοῦτον γὰρ ἡ δικαιοσύνη καὶ τῆς ἀποστολῆς ἄξιον, καὶ τοῦ ἀγαπητὸν ὀφθῆναι τῷ Παύλῳ διαφερόντως, πεποίηκεν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εὖρε τὸν ἔπαινον, μακρὰν χαίρειν τοῖς τῶν ἐγκωμίων φράσαντες νόμοις, ὅσα τῶν ἐκείνου διεξελθεῖν ἀναγκαῖον, ἐν ἱστορίας λόγῳ διαλεξόμεθα.

Β'. Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἀντιόχου, ὅπως μὲν θέσεώς τε καὶ μεγέθους, ὅπως δὲ ὕρων ἔχει; καὶ οἷα τις αὕτη, καὶ ὁπόσῃν νέμεται γῆν, οἷψ δὲ ἄρδεται ποταμῷ; Ὁρόντης οὗτός ἐστιν· ἐνθα καὶ πρῶτον ἀνθρώπος τὴν τοῦ Χριστιανοῦ κλήσιν πεπλούτηκεν· ἐξ ἧς ὁ θεῖος Λουκᾶς προελθὼν, καὶ φύσιν μὲν ἔχων, οἷαν εὐγενῆ καὶ φιλότιμον (ὡς ἐστὶ δῆλον ἐξ ὧν καὶ βίον ἐφάνη σπουδαιότατος ὢν, καὶ λόγον τῷ βίῳ παρασχὼν οικειότατον), παντὶ δὲ σχολάτας ἐκ παιδὸς ἔδει παιδείας, τὴν τε Σύραν καὶ Ἰουδαίαν εἰς ἄκρον φωνὴν παιδευθεὶς, καὶ οἷα δένδρον πρὸς ταῖς πηγαῖς ἀνθήσας ἤδη καὶ αὐξηθεὶς τῇ κατ' αὐτὰς μελέτῃ τῶν θεῶν Γραφῶν ὑπερφυῶς ἤσκητο. Ἐφ' οὗ μὲν οὖν ἀπτόμενος, τοῖς τε καθ' Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐφοῖτα διδασκαλείοις· καὶ τὴν καλλίστην παρ' Ἑλλησι παιδείαν συνέλεξε, γραμματικὴν μὲν καὶ ποιητικὴν εἰς ἅπαν κατωρθώκως· ῥητορικῆς δὲ, καὶ τοῦ εὖ δύνασθαι λέγειν, ἤκων εἰς τὸ ἀκρότατον, μηδὲ τῶν φιλοσοφίας πρεσβείων, ἐτέρῳ παραχωρῶν, ἀλλὰ τῇ μὲν λογικῇ πρὸς τὴν ἠθικὴν, τῇ ἠθικῇ δὲ βαθμίδι πρὸς τὴν πρακτικὴν χρώμενος. Οὕτω τε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς προσκαίμενος, τέλος τὴν καλλίστην ἅμα καὶ φιλανθρωποτάτην ἰατρικὴν κατορθοῖ, καὶ τοσοῦτον, ὅσον τὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ ταύτης

I. Si justi memoriam cum encomiis celebrare divinus quidam vir ac sapiens divina lege statuit, quantam sane convenit apostolo Christi nos simul afferre laudem? Siquidem hunc justitia mirum in modum fecit et apostolatu dignum, et ut Paulo dilectus videretur. Verumenimvero quoniam hic in Evangelio laudem adeptus est, relictis omnino encomiorum legibus, quæcunque de eo narrare necesse est, per modum historiæ referemus.

II. Quis Antiochenam ignorat civitatem, quem situm ac magnitudinem, quosve erminos habeat? et quænam hæc sit, et quantam occupet terram, quove irrigetur flumine. Orontes hic est, ubi primum homo Christiani appellatione ditatus est: ex qua divus Lucas ortus est: et naturam quidem ac indolem habens, ut quæ generosa esset ac pretiosa: veluti ex hoc manifestum est quod et vita apparuit studiosissimus, et sermonem tradidit vitæ maxime conformem. Cum autem omni disciplinæ genere vacasset a puero, et Syriacam ac Hebraicam linguam exactissime edoctus est, et velut arbor juxta fontes, floridus jam et augmentatus, divinarum Scripturarum studio mirum in modum profecit. Adolescentiam itaque attingens, gymnasia frequentabat quæ tum in Græcia erant, tum in Ægypto, ac pulcherrimam apud Græcos eruditionem collegit: grammaticam quidem ac poeticam perfecte assecutus, ad rhetoricas vero artisque bene dicendi cacumen pertingens, neque in philosophiæ dignitatibus alicui cedens: sed logica quidem ad ethicam, ethice vero ad practicam tanquam gradu utens, ita omnibus bonis incumbens tandem pulcherrimam simul ac huma-

nissimam medicinam assequitur, idque in tantum ut ab hac ut plurimum designaretur ac appellaretur. Postquam autem ingenii dexteritate ac magnitudine omnem artem citius percurrit quam volucris aera, satisque humanæ doctrinæ adeptus est, ad sublimiorem ac meliorem transit habitum.

III. Quis autem fuit mōdus transitus? Habebat quidem interim de mundi salute disputationes ac congressus is qui, liber a peccato, venerat ut peccatores vocaret ad pœnitentiam ¹, idque post luctam contra adversarium et tropæa de illo relata, post auditum superne Patris testimonium ac Spiritus descensum ². Percurrebat autem fama universam Judæam ac Galilæam ³, et alicubi etiam extra terminos ea quæ evangelicæ prædicationis erant sequebantur. Tunc multi sane ad veram hanc doctrinam cordis aures obturabant ac mentis oculos claudebant: neque vitæ suscipere sermonem, neque veram lucem intueri digni erant. Hi autem in quibus veritatis vestigium impressum erat, quique terræ bonæ rationem ac proportionem habebant, totis (quod aiunt) oculis intuebantur, et arrectas adhibebant animæ aures ad auscultationem, ac velocissime ad veritatem transferebantur, nihilque quod facere decens erat prætermittebant, ut ad id quod honestum erat accederent, et ad ipsam nudam animam transmitterent certam veritatem. Horum unus erat admirandus hic præceptor veritatis ac præceptor: qui ad piam prædicationem mentis oculo illustratus, despicit cognationem omnem, despicit et naturæ viscera, abiecit pecunias, possessiones, omnemque substantiam: ita ut nemo adeo facile pedum pulverem ac manuum sordes abjiceret: ut ne vel hoc ipso præfestinantia occupari certe potuerit, quo facultates indigentibus distribueret. Utque breviter dicam, despectis cunctis inferioribus, superna velociter amplectitur, et ad Judæam accedit, vaditque ad eum quem concupiscebat, ac statim ad conspectum ac sermones Jesu, efficitur splendidum receptaculum ad pretiosum gratiæ unguentum. Neque tamen illi frequentibus fuit opus sermonibus ac miraculis ad illius cognitionem; sed quanto doctrina ac prudentia animique dexteritate in aliis præpellebat, tanto velocius et ipsam pure veritatem et prædicatum sermonem cognoscit. Ab hoc tempore efficitur legitimus ac verus Christi discipulus: cumque frequenter præceptori adfuisset, et ejus signa ac prodigia assectatus esset, ne in salutaribus quidem ipsius afflictionibus deest. Et quemadmodum omnibus adfuerat, ita sane et resurrectionis conspexerit.

IV. Cum Cleopa enim ad agrum Emmaus proficiscenti adstans post resurrectionem Dominus (o horrore plenum illum accessum!) tarditatem ac cordis eorum incredulitatem improperat: et Scripturarum interpretationibus suam passionem ac magnum resurrectionis mysterium confirmat. Ve-

A χαρακτηρίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τάχει φυσικῶς καὶ μεγέθει, τέχνην ἅπασαν διήλθε βραδίως ἢ ἄερα πτηνῶν, ἄλλοις τε τῆς ἀνθρωπίνης εἶχε παιδείας, πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἕξιν καὶ ἀμείνω μεταχωρεῖ.

Γ'. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς μεταθέσεως; Εἶχε μὲν ἄρτι τὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου διατριβὰς ὁ ἁμαρτίας ἐλεύθερος καὶ καλέσαι ἁμαρτωλοὺς ἔλθων εἰς μετάνοιαν, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν κατὰ τοῦ ἀντικειμένου πάλην, καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ τρόπαια, τὴν τε τοῦ Πατρὸς ἄνωθεν μαρτυρίαν, καὶ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος. Διήκει δὲ ἀνὰ πᾶσαν Ἰουδαίαν φήμη καὶ Γαλιλαίαν, καὶ ποῦ καὶ τοῖς ὑπερορῶσις τὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος εἶπετο. Ἐνθα πολλοὶ μὲν πρὸς τὴν ἀληθινὴν ταύτην διδασκαλίαν τὰ τε τῆς καρδίας ἔδουον ὄψα, καὶ τὰ τῆς διανοίας ἔμυσον ὄμματα, ὅσοι μὴδὲ ζωῆς δεῖξασθαι λόγον, μὴδὲ φῶς ἰδεῖν τὸ ἀληθινὸν ἐτύγγανον ἄξιοι. Οἷς δὲ ἔχνος ἐντετύπωτο ἀληθείας, καὶ γῆς ἀγαθῆς λόγον ἐπέιχον, οὗτοι καὶ ὄψω ἐώρων τῷ ὀφθαλμῷ, καὶ ἐστῶτα ὑπέιχον τὰ τῆς ψυχῆς ὄψα πρὸς τὴν ἀκρόασιν, τάχιστα τε πρὸς τὴν ἀλήθειαν μετετίθεντο, καὶ οὐδὲν ὃ πρᾶξαι παρὸν κατελίμπανον, ὅπως ἂν ἐγγύς τοῦ τοιοῦδε καλοῦ γένοιτο, καὶ αὐτῇ γυμνῇ τῇ ψυχῇ τὴν πληροφορίαν εἰσδέξαιτο. Τοῦτων εἷς ἦν καὶ ὁ θαυμαστός τῆς ὀληθείας οὗτος κηρύξ τε καὶ διδάσκαλος. Ὅς πρὸς τὸ εὐσεβὲς κήρυγμα, τὸ ὄμμα τῆς διανοίας καταυγασθεὶς, ὑπερορᾷ μὲν συγγενείας ἀπάσης, ὑπερορᾷ δὲ καὶ σπλάγγνων τῶν φυσικῶν, ἀποτίθηται χρήματα, κτήματα, πᾶσαν οὐσίαν, ὡς ποδῶν κόριν καὶ χειρῶν ῥύπον οὐδεὶς οὕτω βραδίως, μὴδ' αὐτῷ δὴ τούτῳ τῷ νεύμασθαι τὸν πλοῦτον τοῖς ἐνδεέσις ὑπὸ τοῦ τάχους ἀσχοληθείς. Καὶ συνελόντα ζῆναι, τῶν κάτω πάντων ὑπεριῶν, τῶν ἄνω ταχὺ περιέχεται, καὶ τῇ μὲν Ἰουδαίᾳ ἐπιδημεῖ, τῷ ποθομένῳ δὲ προσφοιτᾷ, καὶ εἰς ὄψιν αὐτίκα καὶ λόγους τοῦ Ἰησοῦ γίνεται, τὸ περικαλλῆς δοχεῖον τῷ πολυτίμῳ τῆς χάριτος μύρῳ. Οὐ μὲν οὐδὲ συχνῶν ἐδεθήθη λόγων καὶ θαυμάτων πρὸς τὴν ἐκείνου ἐπίγνωσιν: ἀλλ' ὅσοι παιδεία καὶ συνέσει καὶ ψυχῆς εὐθύτητι τῶν ἄλλων ἐκράτει, τοσαύτῳ ἕαττον αὐτὴν τε καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸν κηρυσσόμενον λόγον ἐπίγνωσκει. Ἐντεῦθεν γνήσιος Χριστοῦ γίνεται μαθητῆς, τὰ πολλὰ τε τῷ διδασκάλῳ συνῶν, καὶ τοῖς τέρασιν αὐτοῦ καὶ σημείοις παρηκολουθητικῶς, οὐδὲ τῶν σωτηρίων αὐτοῦ ἀπολιμπάνεται παθημάτων. Ἄλλ' ὡσπερ πᾶσι παρῆν, οὕτω δὴ καὶ τῆς ἀναστάσεως θεωρῶς ἦν.

Δ'. Πορευομένῳ γὰρ μετὰ Κλεόπα ἐξ Ἰερουσαλήμ εἰς τὸν ἀγρὸν Ἐμμαοῦς ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀναστασιν ἐπιστάς (ὡ τῆς φρικτῆς ἐκείνης ἐπιστάσεως!) τὸ τε βραδύ καὶ δύσπιστον τῆς καρδίας αὐτῶν ὀνειδίζει, καὶ τοῖς ἐπιλύσει: τῶν Γραφῶν τὸ κατ' αὐτὸν πάθος καὶ τὸ μέγα τῆς ἀναστάσεως μυστή-

¹ Luc. v, 32. ² Matth. iii, 16. ³ Matth. ix, 26.

ριον βεβαίοι. Πλὴν ἀλλὰ τῆς θείας ἑμιλίας ταύτης, ἅ
τί τὸ γεώργιον; Πῦρ ἤδη θεῖον ταῖς τούτων ἀνα-
λάμπει ψυχαῖς· καὶ τῆς ἡμέρας ἄρτι κλινάσης,
μείναι σὺν αὐτοῖς τὸν Δεσπότην παρεβιάσαντο. Ὁ
δὲ, πλείονα τὴν θεογνωσίαν αὐτοῖς ἐνθεῖναι βουλό-
μενος, οὐ συνέστη μόνον ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῇ τρα-
πέζῃ συγκατακλίνεται· τῇ τε τοῦ ἄρτου κλάσει οὐ-
τος, ἐκεῖνος ὁ τριήμερος εἶναι νεκρὸς ἀκριθέστερον
γνωρισθεῖς, τέλος ὤχετο λαθὼν αὐτῶν πᾶσαν αἰσθη-
σιν, βεβαϊοτέραν οὕτως αὐτοῖς τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν
ἀνάστασιν ἐργασάμενος.

Ε'. Ἐντεῦθεν καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος πρὸς οὐρανὸν
ἀναλήψεως, καὶ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκείθεν
ἐπιφοιτήσεως, οὗτος τοῖς δώδεκα κεκοινωνηκώς, τῆς
αὐτῆς τε πληρωθεὶς χάριτος καὶ δυνάμεως, τῶν
ἔθνῶν διδάσκαλος ἀναδείκνυται, θεολογῶν τὸ τῆς οἰ-
κονομίας μυστήριον, καὶ πολλοὺς εἰς ἐπίγνωσιν
τοῦ πεποιηκότος ἐκ τῆς ἀπάτης χειραγωγῶν καὶ
τελειῶν τῷ βαπτίσματι. Ἐίτρεχε μὲν γὰρ ὁ θεῖος
οὗτος Λουκᾶς πανταχοῦ διασπείρων τὸ κήρυγμα,
καὶ τῇ τῶν λόγων σαγήνῃ τοὺς πλείους ἐκ τῆς τοῦ
βυθοῦ ἀγνωσίας προσάγων Θεῷ, κακοπαθῶν ὑπὲρ
τοῦ Εὐαγγελίου, τοῖς πονηροτάτοις Ἑλλήνων εἰς λό-
γους χωρῶν, πολλὰ τὰ δυσχερῆ ὑφιστάμενος κατὰ
γῆν, κατὰ θάλατταν, κατὰ πόλεις. Ἐρημος αὐτῷ
φίλον ἔδαφος ὠνομάζετο, μόνον εἰ τινας ἐν αὐτῇ
Θεῷ προσαγαγεῖν εὔροι, καὶ μεταθεῖναι πρὸς τὴν
εὐσέβειαν.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ Παῦλος, τῶν οὐρανίων ἐπιθήτεσθαι
μέλλων, κατοπεῦσαι τε καὶ κηρύξαι τρανώς τὴν
ἀλήθειαν, τὸ τῆς ἀπάτης σκότος ἀποβαλὼν τῇ εὐσε-
θείᾳ συνέθετο, καὶ τῷ χορῷ συνηριθμεῖτο τῶν μα-
θητῶν, συνοδοιπόρος αὐτῷ Λουκᾶς καθίσταται παν-
ταχοῦ καὶ συνέκδηρος, ἀγώνων τῶν ὑπὲρ εὐσεθείας
ἔρων, καὶ διὰ τοῦτο τριλιχῶδε συντάξας ἑαυτὸν
στρατιώτῃ, μέχρι τε δεσμῶν ὡς κακοῦργος συγκα-
κοπαθῶν αὐτῷ, καὶ τὰς τῆς θεογνωσίας ἀκτίνας εἰς
τὰ πέρατα συνεκπέμπων, οὕτω συναρμωσθεὶς καὶ
οἰκειωθείς, καὶ κατὰ πάντα κεχαρισμένος αὐτῷ
γενόμενος, ὥστε τὸν Παῦλον, ἐπιστέλλοντα τοῖς πι-
στοῖς, ἀγαπητὸν πολλαχοῦ τὸν Λουκᾶν ὠνομάζειν.
Ὅς ἀπὸ τε Ἱερουσαλήμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλ-
λυρικῆ τοῦ Εὐαγγέλιον σὺν τούτῳ πληρῶν, ἀπὸ τε
Ἰουδαίας ἄχρι Ῥώμης αὐτῷ συνδεσμούμενος, τῶν
αὐτῶν κόπων, τῶν αὐτῶν θλίψεων, τῶν αὐτῶν κεκοι-
νώνηκε ναυαγίων, συμμετοχὸς ἀναφανῆναι πάντως
καὶ τῶν ἐπὶ τοιούτοις πόνοις στεφάνων βουλόμενος.
Οὕτω τοιγαροῦν πολυτελῶς σὺν τῷ Παύλῳ τὸ τοῦ
κηρύγματος ἐμπορευσάμενος τάλαντον, καὶ τσαῦτα
παραγαγὼν καὶ σαγηρεύσας ἔθνη τῇ εὐσεθείᾳ, τῆς ὅλης
τοῦ διδασκάλου οἰκονομίας ὁ καὶ φίλων τῷ ὄντι καὶ φι-
λούμενος μαθητῆς, ἱερογράφος ὁμοῦ καὶ Εὐαγγελι-
στῆς δαίκνυται, ἅτε καὶ πρότερον παρηκολουθηκώς,
καὶ παρὰ τῶν ἀπαρχῆς ὑπηρετῶν ταῦτα γνωρισθεῖς,
ἢ καὶ μυσταγωγηθεὶς ἀνωθεν. Ἴδὲ γὰρ τοῦ νυμφο-
στόλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον οὗτος μυστή-
ριον ἀνατάξατο ὁ Εὐαγγελιστῆς, τοῦ κοινήν εὐαγγε-
λισαμένου τῷ κόσμῳ χαράν. Οὗτος καὶ τὴν τοῦ
Χριστοῦ γέννησιν ἐναργῶς διεχάραξεν, ὡσπερ ἄρτι

rumtamen quæ fuit hujus divinæ colloca-
tionis agricolatio? Ignis divinus jam in horum animis
relocet, jamque die declinante manere secum
Dominum quodammodo coegerunt. Porro ipse, ma-
jori Dei cognitione illos afflare volens, non solum
vulgari modo congressus est, verumetiam ad men-
sam una recumbit, panisque fractione exactius
agnitus est hic idem qui triduo mortuus fuerat,
tandem disparuit nullo eorum sensu id percipiente;
effecta hoc modo in eis firmiori resurrectione
mortuorum.

V. Præterea a Salvatoris in cælum assumptione
ac sanctissimi Spiritus inde descensione, hic duode-
cim apostolis associatus et eadem gratia ac po-
testate repletus, Gentium præceptor designatur,
divino modo docens dispensationis mysterium, et
multos ad Creatoris cognitionem ex errore manu-
ducens ac baptismate consecrans. Siquidem curre-
bat divinus hic Lucas prædicationem ubique
disseminans, et sermonum sægna plures ex
profunda ignorantia ad Deum adducebat: afflictus
pro Evangelio, cum ad pessimos Græcos ad disse-
minandos sermones accederet, multa aspera susti-
nebat in terra, in mari, in singulis civitatibus.
Desertum dicebatur ei amicium solum, dummodo
aliquos in eo inveniret quos Deo adduceret ac
transferret ad pietatem.

VI. Ubi autem et Paulus cælestia conscendisset,
ut intueretur veritatem et aperte eam prædicaret,
ac abjectis erroris tenebris veritati adhæsisset, et
choro discipulorum annumeratus esset, Lucas ipsi
socius itineris ubique constituitur ac peregrinatio-
nis comes, certamina pro pietate exoptans, et ob
id se hujusmodi conjungens militi, et una cum eo
usque ad vincula afflictus quasi maleficus, simul-
que cognitionis radios ad fines terræ emittens:
adeo ipsi conformis ac domesticus, et per omnia
gratus effectus, ut Paulus scribens fidelibus Lu-
cam frequenter nominaret dilectum: qui ab Hiero-
solyms et circumadjacentibus locis Illyricum
usque una cum ipso implevit Evangelium: et a
Judæa Romam usque una cum eo vinculus, eisdem
laboribus, eisdem afflictionibus, eisdem commu-
nicavit naufragiis, volens omnino particeps decla-
rari etiam coronarum propter hos labores recipien-
darum. Ita ergo ubi variis modis in talento prædi-
cationis simul cum Paulo negotiatus esset, atque
tot gentes adduxisset ac irretiisset ad pietatem,
totius dispensationis præceptoris et vere amator
et amatus discipulus, sacræ scriptor historiæ
simul et Evangelista ostenditur, ut qui et prius
assecutus esset, et ab his qui ab initio ministri
fuerant hæc cognovisset, aut etiam superne in
sacris edoctus esset. Siquidem hic evangelista
mysterium retexit Gabrielis paranymphæ delatum
ad Virginem qui communem mundo gratiam an-
nuntiaverat. Hic etiam Christi nativitatem aperte
exaravit, tanquam recens in præsepi jacentem

manifestans, et fascias ac pastores, gaudique præcones angelos describens. Hic sententias ac doctrinas omnem mentem excedentes, veri simul ac honesti amore manifestavit, rerum veritati sermonum ingenuitatem commiscens, ut et mentis simul ac linguæ virtutem ob oculos poneret. In parabolis quoque doctrinas salutares relexuit, in hoc etiam copiosior cæteris. Utque breviter dicam, quemadmodum Verbi descensum in terram dilucide cognoscendum dedit, ita et ascensum in cælos, et reditum ad thronum paternum, sicut quispiam e cælo veniens, manifestavit. Hoc autem inter cætera gratissimum est quod ipsum quoque typum assumptæ humanitatis Christi mei, ac signum ejus quæ illum pepererat et assumptam humanitatem dederat, primus hic cera ac lineamentis tingens, ut ad hæc usque tempora, in imagine honorarentur, tradidit tanquam non satis esse existimans, nisi etiam per imaginem ac typum versaretur cum his quos desiderabat, quod ferventissimi amoris signum est. Neque id solum, sed et fidelibus omnibus Christique amatoribus hæc quæ maxima erant gratiose donavit.

VII. At non in his solis Lucas gratiam Spiritus quæ in se erat coarctavit, neque ad solum Evangelium hic ministrantem habuit linguam, sed post finem miraculorum Christi, etiam apostolorum exponit actiones; et primum divinam Salvatoris in cælum assumptionem: deinde super ipsos in ignis linguis Spiritus descensum: dehinc ita Stephani lapidationem, Pauli conversionem, nempe per Christum factam de cælis vocationem, et transitum a littera ad spiritum: hujus in singulis locis vincula, carceres, plagas, flagellationes, varias gentium insidias; quomodo ab Hierosolymis Romam pervenerit, labores in mari, afflictiones, pericula, calamitates, naufragia: quorum non spectator tantum, sed et particeps fuerat: atque ob id diligens est horum enarrator. Sed Paulo quidem Romæ relicto, rursus hic ad Orientem discedit, totamque Libyam percurrans in Ægyptum pervenit: et cum superiorem Thebaida intra suam doctrinam recepisset, ac ad Magistrum per Evangelium adduxisset, inferiorem Thebaida septem portarum civitatem accedit, in qua etiam pontifex ac pastor a Spiritu præponitur. Statuis impurisque dæmonum delubris in terram dejectis (id enim studio sibi erat, ut errorem totis quod aiunt pedibus fugientem demonstraret), sacra templa contra soli Deo erigit, eisque qui in profundis ignorantiae tenebris tenebantur, per Evangelium ad Dei cognitionem regeneratis, lucis filios effici curat.

κατεχομένους, διὰ τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς θεογνωσίαν ἀναγεννήσας, υἱοὺς ἡμέρας γενέσθαι παρασκευάζει.

VIII. Hujusmodi igitur fructibus magistro oblatis, impietate de medio sublata, erectis templis, altaribus stabilitis ac consecratis, et in his presbyteris ac diaconis apud credentes creatis, rectæque fidei prælimitatione ipsis tradita: et nunc quidem a

A κείμενον τῇ φάτῃ παραδεικνύς, καὶ σπύργα, καὶ ποιμένας, καὶ τοὺς τῆς χαρᾶς κήρυκας ἀγγέλους συνεπιγράφων. Οὗτος τὰς πάντα νοῦν ὑπερβαλλόμενας παραδοξοποιίας φιλαληθῶς τε ὁμοῦ καὶ φιλοκάλως ἐδήλωσε, πραγμάτων ἀληθείᾳ λόγων εὐγένειαν συγκεράσας, ἵνα καὶ γνώμης ἅμα καὶ γλώττης ἀρετὴν παραστήσῃ. Ἐν παραβολαῖς τε διδασκαλίας σωτηριώδεις, κἀν τούτῳ τῶν ἄλλων πλεονεκτηῶν, ἐξυφάνητο. Καὶ συνελόντα φάναι, καθάπερ τὴν ἐπὶ γῆς κάθοδον τοῦ Λόγου τραυῶς ἐγνώρισεν, οὕτω καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν, ἀνοδὸν καὶ πρὸς τὸν πατρῶν θρόνον ἐπάνοδον, οἷά τις ἤκων ἐξ οὐρανοῦ διεσάφησεν. Ὁ δὲ τῶν ἄλλων ἐστὶ χαριέστατον, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ προσλήμματος τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ τύπον, τὸν τε τῆς αὐτὸν τεκούσης καὶ δούσης τὸ πρόσλημμα χαρακτῆρα, πρῶτος οὗτος κηρῶ καὶ χρώμασι βάψας, ἐν εἰκόνι τιμᾶσθαι μέχρι καὶ νῦν παραδέδωκεν, ὥσπερ οὐκ ἄρχου ἐῖναι νομίζων, εἰ μὴ καὶ δι' εἰκόνας καὶ τύπου ἐντυγχάνει τοῖς ποθουμένοις, ὅπερ φιλίας θερμοτάτης ἐστὶ τεκμήριον· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πιστοῖς πᾶσι καὶ φιλοχρίστοις τὰ μέγιστα χαριζόμενος.

Z'. Ἄλλ' οὐκ ἐν τούτοις μόνοις Λουκᾶς τὴν ἐν αὐτῷ χάριν τοῦ Πνεύματος περιέγραψεν, οὐδὲ πρὸς μόνον ἐκεῖνος τὸ Εὐαγγέλιον ὑπουργὸν ἔσχε τὴν γλῶτταν, ἀλλὰ πρὸς τῷ τέλει τῶν τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων ἐκτίθεται πράξεις: καὶ πρῶτά γε τὴν θεῖαν πρὸς οὐρανὸν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν, εἶτα ἐπ' αὐτοὺς ἐν πυρίναις γλώσσαις τοῦ Πνεύματος κάθοδον· εἰθ' οὕτω τὴν τοῦ Στεφάνου κατάλευσιν, τὴν τοῦ Παύλου μεταβολὴν, τὴν ἐξ οὐρανῶν φημι διὰ Χριστοῦ κλήσιν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ πνεῦμα μετάθεσιν· τὰ κατὰ τόπον τούτου δεσμὰ, τὰς φυλακὰς, τὰς πληγὰς, τοὺς ῥαβδισμοὺς, τὰς τῶν ἐθνῶν πολυτρόπους ἐπιβουλάς, τὴν ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀφίξιν, τοὺς κατὰ θάλατταν πόνους, τὰς θλίψεις, τοὺς κινδύνους, τὰς συμφορὰς, τὰ ναυάγια. Ἦν οὐ θεατῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινωνὸς ἦν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀκριβῆς πάντων ἐξηγητῆς. Ἀλλὰ Παῦλον μὲν ἐν Ῥώμῃ καταλιπὼν, πρὸς Ἐὼ πάλιν οὗτος ἀπαίρει, ὅλην τε Λιβύην διαδραμών· τοῖς ἐπ' Αἰγύπτου ἐπιδημεῖ· καὶ τὴν ἀνω Θηβαίδα τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας εἰσω λαθῶν, τῷ διδασκάλῳ τε διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προσαγαγὼν, τῇ κάτω Θηβαίδι τῇ ἑπταπόλῳ ἐφίσταται, ἐφ' ἣ καὶ ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καὶ ποιμὴν προχειρίζεται. Ἰδρύματα δὲ καὶ τεμένη μιὰρὰ δαιμόνων εἰς ἔδαφος κατασεύσας (τοῦτο γὰρ ἡ σπουδὴ τῷ ἀνδρὶ, ἀπάτην ὅλην ποδὶ φεύγουσαν ἀποδείξαι), ἱεροὺς τῷ μόνῳ Θεῷ ναοὺς ἀντανίστησι. καὶ τοὺς ὑπὸ βαθεῖ σκότῳ τῆς ἀγνοίας

H'. Τοιούτους τοιγαροῦν τῷ διδασκάλῳ προσενεγκὼν τοὺς καρπούς, ἐκ μέσου τε θέμενος τὴν ἀσέβειαν, ναοὺς ἀνεγείρας, θυσιαστήρια πηξάμενος, καὶ ταῦτα καθιερώσας, καὶ ὑπὸ τῶν πιστευσάντων πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐν τούτοις χειροτονήσας, καὶ τὸν

τῆς ὀρθῆς πίστεως ἔρον αὐτοῖς παραδοῦς, καὶ νῦν μὲν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς παράγων Γραφῆς, νῦν δὲ ἀφ' οὗπερ οὗτος ἀνετάξατο Εὐαγγελίου διερμηνεύων αὐτοῖς τὰ περὶ Χριστοῦ, καὶ δεικνύς τὴν Παλαιὰν τῇ Νέᾳ μάλα συμβαίνουσαν, καὶ Θεὸν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν αὐτὴν τε κάκεινην νομοθετήσαντα, πλήρης ἡμερῶν ἡδῆ γενόμενος, ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀναλύει Θεόν, τὸν χοῦν μὲν ἀπολιπὼν τῷ χρεῖ, τὴν δὲ ψυχὴν ταῖς χερσὶν τοῦ δεδωκότος ἐμπαραθέμενος, ἐκεῖ μεταφοιτήσας, ἐνθα ἡ τῶν ζώντων χώρα, ἐνθα ἡχος ἑορταζόντων, ἐνθα εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία.

Θ. Τοιαῦτα τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλων τοῦ ἀποστόλου τὰ διηγήματα, καὶ τοῦτο τέλος αὐτῶ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ καμάτων. Ὡν καὶ νῦν ἐν ἀγαλλιᾷται θειρίζει τὰ δράγματα, ὡς μετὰ Παύλου καὶ αὐτὸν δύνασθαι λέγειν· « Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὴν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, ἐφ' οἷς τὴν τῆς δικαιοσύνης στέφανον ἀποκείμενον. » Πλὴν ἀλλ' ἀκόλουθον εἶμαι τούτοις ἐπιμνησθῆναι καὶ ὅθεν ὤη, καὶ ὅπως, καὶ ἐφ' ὅτω ἄρα τῶν χρόνων, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον ἐξ Ἀχαΐας ἀνακομισθὲν, ὡς τι θεῖον θησαύρισμα, τῇ λαμπρᾷ καὶ βασιλίδι τῶν πόλεων ἀποδίδοται.

Γ. Διῆκει ἀπὸ τοῦ Σιρμιου ποτὲ πρὸς τὸν Ἰστρου Κωνσταντίος ὁ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου παῖς, τρίτος δὲ καθ' ἡλικίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰστρου χρόνον οὐ βραχὺν στρατοπεδεύσασμενος, ἤκουε τοὺς πέραν τοῦ Ἰστρου Βαρβάρους μέλλειν ἐπιστρατεύειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. Καὶ ὁ μὲν ὑποπτήξας μὴ τι κακὸν ἐν τῇ αὐτοῦ δράσασαι, πρὸς τὴν Θράκην εὐθύς καὶ τὸ Βυζάντιον ἤλαυνεν. Ἐν Ὀδρουσῶ δὲ χωρίῳ καταλαβόντι, ἐνθα πόλιν Ἀδριανὸς ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἀναστήσας τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν τῷ τόπῳ δίδωκε, πρόσκειται τις τῶν ἐπισκόπων ὡς τι κομιζῶν δῶρον αὐτῷ χαριέστατον, τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ ἐν Ἀχαΐᾳ τετάφθαι μνηύων τὰ σώματα. Ὁ δὲ ἤσθη τε τῇ ἀγγελίᾳ, καὶ Ἀρτέμιον ὃ μάλα ἐχρήτο, καὶ ὃν τῆς πρὸς Χριστὸν ἀγάπης ἤδει διάπυρον ἑραστὴν (μαρτυρεῖ τὸν ἔνθεον τούτου ἔρωτα τῷ ἀνδρὶ, ὁ ἐπὶ τῶν κειρῶν Ἰουλιανοῦ διὰ Χριστὸν ἄθλος καὶ κίνδυνος)· τοῦτον γοῦν τὸν οὕτω θερμὸν ὑπὲρ εὐσεβείας πνέοντα φίλον Ἀρτέμιον πρὸς τὴν τῶν σεπτῶν ἀνακομιδῶν σωματῶν αὐτίκα ἐκπέμπει. Καὶ γὰρ δὴ καὶ οὗτος ἦν Κωνσταντίος τὰ τε ἄλλα μέτριος, τὸν τε τρόπον ἐπιεικής, καὶ πολλῶ γε κομιδῇ τῷ περὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομὴν ἔρωτι κάτοχος. Ἐντεῦθεν καὶ πρὸς τῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πόλει περὶ τὸν ἐκεῖνου τάφον οἷα γέρας ἀποδίδους τῷ πατρὶ, ναὺν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων οἰκοδομεῖ μέγιστον. Οὗ δὲ καὶ Ἀρτεμίου τὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἐξ Ἀχαΐας ἀνακομισάντος λείψανα, ἐν αὐτῷ τῷ θεῖῳ θυσιαστηρίῳ τῆς ἱερᾶς τραπέζης κατέθετο, Ἀνδρέου μὲν τῆς Πατρέων πόλεως, Λουκᾶ δὲ ἐκ Θεβῶν τῆς Βοιωτίας μετενεχθέντος. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ Τι-

A Veteris Instrumenti scriptura adducens testimonia, nunc vero ab eo quod ipse contexuerat Evangelio interpretans ipsis ea quæ de Christo erant, et ostendens Velus Instrumentum omnino consonum esse Novo, unumque et eundem esse Deum qui et hoc et illud statuerat, plenus jam dierum effectus, redit in pace ad Deum pacis, pulvere quidem pulveri relicto, anima vero in manibus ejus qui dederat commendata : illuc transiens ubi regio est viventium, ubi sonus festa celebrantium, ubi inhabitatio est omnium lætantium.

IX. Hujusmodi sunt certaminum apostoli pro pietate narrationes : hic fuit ipsi finis laborum pro Christo perpessorum, quorum etiam manipulos nunc metit in lætitia, ita ut possit et ipse cum Paulo dicere : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, propter quæ reposita est mihi corona justitiæ ». Verumtamen his nunc consequens esse opinor mentionem facere unde, et quomodo, quibusve sane temporibus sacræ hujus reliquiæ ex Achaia, veluti divinus quidam thesaurus reportatæ sint, et claræ ac regiæ civitati redditæ.

X. Transibat quondam a Sirmio ad Istrum Constantius, Constantini Magni filius, sed fratrum tertius, atque ad hanc Istri ripam non longo tempore castrametatus, audivit Barbaros qui ultra Istrum erant conflicturos cum Romanorum principatu : et ipse formidans ne quid mali in suo principatu facerent, confestim ad Thraciam ac Byzantium equitavit. Cumque ad regionem Odrysiorum pervenisset, ubi Adrianus Romanorum imperator, exstructa civitate, sui appellationem loco dedit, accedit ad eum quidam episcopus, veluti donum quoddam ipsi gratissimum deferens, Andreæ ac Lucæ Christi discipulorum corpora indicans in Achaia esse sepulta. Porro ille et nuntio gavisus est, et Artemium quo maxime utebatur, et quem sciebat fervidum amatorem charitatis erga Christum (attestatur viro divinum hujus amorem, certamen, ac periculum temporibus Juliani propter Christum susceptum) ; hunc ergo tanto fervore pro pietate spirantem amicum Artemium ad pretiosorum corporum reductionem confestim emittit. Etenim erat hic Constantius et in cæteris moderatus, et moribus mitis ac modestus, et magno admodum circa ecclesiarum ædificationem amore occupatus. Unde etiam ad patris sui civitatem circa illius sepulcrum, veluti reddeus patri honorem, templum ab ipsis fundamentis maximum ædificat, in quo etiam, ubi Artemius sacrorum apostolorum reliquias ex Achaia retulisset, in ipso divino altari sacræ mensæ reposuit : Andreæ quidem e civitate Patreorum, Lucæ autem ex Thebis Bœotiæ translatis corporibus. Ac brevi tempore

* II Tim. iv, 7, 8.

intermedio etiam Timotheum qui in choro discipulorum Christi velut perspicua quædam stella splenduerat, ex Epheso refert Ioniam, ministro quoque rursum ad hoc usus Artemio. Sed habuit et ipsum sacræ mensæ ambitus, veluti reddentem debitum quoddam pietatis suis auxiliatoribus. Verum Timotheus quidem hujusmodi habuit corporis reductionem.

XI. Porro in divi Lucæ reductione tale editur miraculum sermone ac memoria dignum. Anatolius quidam ennuclus unus eorum qui tunc e regio erant cubiculo, misero corporis morbo detentus erat. Ubi ergo majorem novit esse morbum quam qui medicorum posset arte curari, probe sciens ille quod quæ impossibilia sunt apud homines, Deo possible sunt, omnibus aliis relictis, ad Lucam Christi discipulum confugit, et hoc auxiliatore utitur adversus morbum. Ubi enim urna quæ pretiosum continebat ipsius corpus ad sacrum templum jam esset delata, quod a fundamentis Constantius crexerat, accedens hic dictus Anatolius, simulque bajulans cum his qui illam portabant, confestim deprimente morbo absolvitur: et vivens ex mortuo tale adeptus beneficium, tota sua vita non intermisit gratias agere apostolo ac Deo qui per ipsum hujusmodi edebat miracula.

XII. Ita igitur primum ex Thebis relatum divinisimi Lucæ corpus, honorifice admodum ac magnifice una cum Andrea ac Timotheo in templo reponitur, quod a Constantio ædificatum erat: cum circa sacrarum reliquiarum repositionem fidei opera ac fervidum Constantii desiderium plurimum demonstrata sunt. Quanquam hic postea maligni laqueis aliquantulum captus (o casum miserum! heu turbulentam subversionem!) Arianorum dogma ebibit. Multis autem postmodum temporibus, Justinianus, assumptis imperii sceptris, multo adhuc amplius circa hæc sacra apostolorum corpora afficitur, et theca argentea hæc concludens, circa ipsum altare vehementi Dei amore reponit, nempe pretiosa in pretioso conditorio. Et quidem sacri altaris mensam theca constituit: porro communi apostolorum nomine templum appellatur: ad quod sane omnes qui conveniunt fideles laudant hunc tanquam discipulum, celebrant ut evangelistam, beatificant tanquam eum qui in sacris sudoribus ac laboribus divino Paulo semper fuit socius: et inde sanctificationem participantes, spirituali implentur gaudio: idque gratia ac benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

A μόθεον, τὸν τῷ χορῷ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν οἰάτινα διαφανῆ ἀστέρα ἐκλάμψαντα, ἐξ Ἐφέσου ἀναφέρει τῆς Ἰωνίας, ὑπουργῶ καὶ αὐθις πρὸς τοῦτο τῷ Ἀρτεμίῳ χρησάμενος. Ἄλλ' ἔσχε καὶ αὐτὸν ὁ τῆς ἱερᾶς τραπέζης θεῖος περίβολος, καθάπερ τι χρέος τοῖς συνεργάταις αὐτοῦ τῆς εὐσεβείας ἀποδοθέντα. Ἀλλὰ Τιμόθεος μὲν τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ σώματος.

IA. Ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ θεοῦ Λουκᾶ θαυματουργεῖται τι τοιοῦτον λόγῳ καὶ μνήμῃς ἀξιῶν. Ἀνατόλιός τις, εὐνοῦχος εἰς τῶν ἐκ τοῦ βασιλικῆς κοιτῶνος τηρικαῦτα ὦν, πάθει δεινοῦ σώματος κατάσχετος ἦν. Ὡς οὖν μείζον ἦδει τὸ πάθος ἢ κατὰ τὴν τῶν ἰατρῶν τέχνην ἐδόκει, εὖ ἐκαῖνος εἰδὼς ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, τῷ θεῷ δυνατὰ, τῶν ἄλλων ἀφόμενος πάντων, ἐπὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητὴν Λουκᾶν καταφεύγει, καὶ τούτῳ βοηθῶ χρεῖται κατὰ τῆς νόσου. Τῆς γὰρ σοροῦ, ἣ τὸν τίμιον αὐτοῦ συνείχε νεκρὸν, ἐπὶ τὸν ἅγιον ἤδη κομιζομένης ναδῶν, ὃν ἐκ βάθρων αὐτῶν Κωνσταντῖος ἤγειρεν, οὗτος ὁ λεγθεὶς Ἀνατόλιος προσελθὼν, καὶ συνδιαβαστάσας τοῖς φέρουσι ταύτην, παραχρῆμα τοῦ πιέζοντος ἀπολύεται πάθους. Καὶ ὁ ζῶν ἀπὸ τοῦ νεκροῦ τοιαύτης ἀπολαύσας εὐεργεσίας, οὐ διέλιπε παρ' ὄλην αὐτοῦ τὴν ζῶν τῷ τε ἀποστόλῳ τὴν χάριν ὁμολογῶν, καὶ τῷ δι' αὐτοῦ τοιαῦτα θαυματουργοῦντι θεῷ.

IB. Οὕτω μὲν οὖν ἐκ Θηβῶν ἀνακομισθὲν τὸ πρῶτον τὸ τοῦ θειοτάτου σώμα Λουκᾶ, ἐντίμως ἄγαν καὶ μεγαλοπρεπῶς, μετὰ Ἀνδρέου, φημί, καὶ Τιμοθέου, τῷ παρὰ Κωνσταντίου οἰκοδομηθέντι ναῷ κατατίθεται, πολλὰ περὶ τὴν τῶν ἱερῶν λειψάνων κατάθεσιν πίστειως ἔργα καὶ πόθου ζέοντος τοῦ Κωνσταντίου ἐνδειξαμένου, εἰ καὶ ταῖς τοῦ πονηροῦ πάγαις οὗτος μικρὸν ὑστερον ἀλοῦς (ὦ πτώματος ὀλεθρίου! τὴν θολερὰν, φεῦ! ἀνατροπὴν) τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἐξέπικε δόγματος. Χρόνοις δὲ ἱκανοῖς ὑστερον Ἰουστινιανὸς τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας παραλάθων, φιλοτιμότερον ὅσον περὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα τῶν ἀποστόλων διατίθεται σώματα, καὶ ἀργυρῆ θήκῃ ταῦτα περιλαθὼν παρ' αὐτῷ τῷ θεῷ θυσιαστηρίῳ, μάλα θεοφιλῶς κατατίθεται, τὰ τίμια, φημί, ἐν τιμίῳ. Καὶ τράπεζα μὲν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ἡ θήκη τελεῖ, κοινῶ δὲ τῶν ἀποστόλων ὀνόματι ὁ νεὼς οὗτος προσαγορεύεται. Οὐ δὲ πάντες οἱ πιστοὶ συνιόντες, ἐπαινοῦσι τοῦτον ὡς μαθητὴν, ἀνευφημοῦσιν ὡς εὐαγγελιστὴν, ὡς ἱερῶν ἰδρώτων καὶ πόνων τῷ θεσπεσίῳ κοινωνήσαντι Παύλῳ διαπαντὸς μακαρίζουσι καὶ τοῦ ἐκαῖθεν μεταλαμβάνοντες ἁγιασμοῦ, χαρᾶς πληροῦνται πνευματικῆς χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

MARTYRION

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΟΥΑΡΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ.

MARTYRIUM S. VARI

ET SOCIORUM EJUS.

(Latine apud Surium ad diem 19 Octobris; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

Α'. Μαξιμιανῷ τοῦ τυράννου τὸ δυσσεβὲς ἀνὰ Ἀ
πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκουμένην ἐκδόντος διάταγμα,
πέμφαντος δὲ καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἄρχουσιν, ὡς ἡ
πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ Χριστιανούς τῶν μισρῶν ἀπο-
γίνεσθαι θυσιῶν, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἐξόμνησθαι πίστιν,
ἢ ποικίλαις κολάσεσι καὶ βασάνοις τοῦ ζῆν ἀπαλλάτ-
τεσθαι· καὶ πολλῶν ἐπὶ τούτῳ πιστῶν συλληφθέν-
των, καὶ τῶν μὲν τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον εὐκλειῶς
ἀπενεγκαμένων, τῶν δὲ εἰρκταῖς καὶ δεσμοῖς
παραπεμφθέντων, λιμῶ τε καὶ δίψει πιεζομένων,
ἀνὴρ τις τοῦ καταλόγου Αἰγυπτίων, πολλοῦ μὲν
ἀξίος Μαξιμιανῷ, πολλοῦ δὲ καὶ τῷ αὐτοῦ στρατεύ-
ματι, φοβερὸς οὐχ ἥκιστα πολεμίοις, Οὐάρως ὄνομα,
τὸ γένος ἐπίσημος, τὴν δόξαν περιθλιπτός, τὴν ἀρε-
τὴν περιθόητος, λάθρα ὀπίσσει νύκτες τὸ δεσμωτή-
ριον εἰσιών, τοῦτο μὲν ἐπιμελείας ἡξίου τοὺς ἀνδρας, Β
τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ εὐχεσθαι παρεκάλει, ὥστε
τὸν ἕσπον ἐκείνοις καὶ αὐτὸν ἀγῶνα τελέσαι. Ἐθελοί-
κει γὰρ ἔτι κτεάδηλος γενέσθαι τὸ σέβας, διὰ τὸ
τοὺς ὑπασπιστάς τῆς ἀσεβείας φόνιόν τι πνέειν κατὰ
τῶν εὐσεβούντων καὶ μανικῶν, καὶ οὕς ἂν φωράσειαν
Χριστιανούς, τοὺς μὲν πυρὶ, τοὺς δὲ θλάσσει, τοὺς
δὲ καὶ ἄλλαις βασάνοις καὶ θανάτῳ παραδιδόναι.

Β'. Ἐπεὶ οὖν ἀνηγγέλθη τῷ ἄρχοντι ὡς καὶ τινες
τῶν τὴν ἔρημον οἰκούντων πιστῶν ὑπὸ τῶν τῆς
ἀσεβείας ὑπηρετῶν συνελήφθησαν, ἤσθαις τῇ ἀγγε-
λίᾳ, τοὺτους μὲν κατὰ τὸ παρὸν ἐν ἀσφαλεῖ τῇ φρουρᾷ
κατακλεισθῆναι κελεύει, τὰ δὲ τῶν κολάσεων ὄργανα,
τῇ ὑστερίᾳ εὐτρεπισθῆναι, καὶ αὐτοὺς εἰσαχθῆναι
πρὸς τὴν ἐξέτασιν. Εἰς ὧτα τοιγαροῦν τῷ μακαρίῳ
Οὐάρῳ τὸ πρᾶγμα χωρήσαν, χρήματα τοῖς προ- C
εστῶσι τῆς φυλακῆς παρασχῶν, νυκτὸς εἰσεῖσι πρὸς
τοὺς ἀνδρας, καὶ λύει μὲν αὐτοὺς τῶν δεσμῶν, ἐκ-
βάλλει δὲ καὶ τοὺς πόδας τοῦ ξύλου. Θεραπείας
ἀξιώσας, καὶ τροφῆς μετασχεῖν παρασκευάσας παρ'
ἑλίας ὀκτῶ ἡμέρας ἀσίτους ἤδη διαμεμενηκότας,
πρασῶν ἐλιπάρει, Δέομαι ὑμῶν, λέγων, γνήσιοι θερά-
ποντες τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ ἐμοῦ τὸν Θεὸν ἱκετεύσα:
τῆς αὐτῆς ὑμῖν ἀξιῶσαι καὶ μὲ μερίδος καὶ δοῦναι
μοι καρτερίαν πρὸς τὰ δεινά. Δούλος γὰρ εἰμι καὶ

I. Cum Maximianus tyrannus per universum fere
orbem terre impium edidisset edictum, misissetque
etiam ad præsides, qui erant in Ægypto, ut vel
omnes in ea existentes Christiani execranda gusta-
rent sacrificia et suam abjurarent fidem, vel variis
tormentis et suppliciis vita eis adimeretur; et hac
de causa multi fideles fuissent comprehensi, et alii
quidem pro Christo mortem gloriose sustinuissent,
alii autem in carceres et vincula coniecti essent.
fameque et siti premerentur: vir quidam ex nu-
mero militum Ægyptiorum, qui in magno quidem
erat pretio apud Maximianum, et apud ipsum
exercitum, erat autem terribilis hostibus, nomine
Varus, genere insignis, gloria conspicuus, ac vir-
tute clarus. Is clam singulis noctibus carcerem
ingrediens, partim quidem eos curabat, qui erant
in vinculis: partim autem eos rogabat ut pro
ipso orarent, quo æque, atque ipsi, certamen per-
ageret. Timebat enim adhuc suam aperire reli-
gionem, quod satellites impietatis cædem et furo-
rem spirarent adversus pios, et quos deprehen-
dissent Christianos, alios quidem igni, alios autem
aliis tormentis et morti traderent.

II. Cum autem præsidi fuisset renuntiatum quod
quidam ex fidelibus, qui habitabant in solitudine,
comprehensi fuerant a ministris impietatis, nun-
tio lætatus, eos quidem jubet in præsentia includi
in tuta custodia, die autem sequenti parari tor-
menta, et ipsos introduci ad habendam de eis
quæstionem. Cum res ergo venisset ad aures beati
Vari, pecunia data iis qui præerant custodiæ,
noctu ad eos ingreditur, et eos quidem solvit e
vinculis, pedes autem e cippo amovet. Cumque
eos curasset, et ut cibum sumerent effecisset, qui
totos octo dies jam jejuni manserant, procidens
humi, obsecrabat: Rogo vos, dicens, germani ac
sinceri Christi famuli, Deo pro me supplicate, ut
me quoque eadem, qua vos, parte dignetur, et ad-
versus mala et aspera det mihi fortitudinem. Nam
ego quoque sum servus Christi, et ejus sancto-

rum : sed varia et acerba supplicia et iudicium sævitia me volentem prodire in medium abducunt, et timorem incutiunt. Orate ergo pro me, sancti martyres, orate. Vos enim cras in Domino consummabimini. Ad hæc sancti : Nemo, aiunt, o frater Vare, potest metere in exsultatione, nisi prius in lacrymis semina deiecerit, et qui in eis spargendis suscipiuntur, labores sustinuerit. Similiter autem athleta quoque non coronatur, nisi prius legitime certaverit. Agendum ergo, o frater, sis nobis comes itineris, et perfectus miles Christi. Habemus enim illum ipsum, pro quo suscipimus, nos benigne e superis defendentem, et latenter nobis magnum præbentem auxilium. Sanctis hæc dicentibus, veniunt quidam milites, quibus jussum fuerat, ut eos deducerent ad præsidem. Qui cum aspexissent beatum Varum jacentem ad pedes martyrum, et novo spectaculo essent veluti obstupefacti, ideo benignis, ut sibi videbantur, verbis cum eo agentes : Insanis, ei dicunt, o homo? Non times omnino ne, si hæc res nota fuerit præsidi, cum militari dignitate vitam quoque simul amittas? Ad quos beatus Varus : Utinam, inquit, iuveniar perfectus Christianus, et liceat mihi esse horum sanctorum socium certaminis, et in eisdem habitare tabernaculis. Persuadet autem amicitia, ut ego vobis fidam, et eorum, qui hic dicuntur aut fiunt, nihil habeam suspectum.

III. His sic dictis, milites sanctos, qui erant sex numero (erant enim omnes quidem septem, sed unus jam mortuus fuerat in solitudine), catena vinctos adduxerunt ad præsidem. Ille autem sedebat in excelso tribunali, et cum circumstibat multitudo militum, qui omnino pendebant a verbis illius et nutu. Cum ergo jussisset eos exutos introduci, statim quidem rogavit : Quodnam est vobis genus et quænam conditio, quænam autem vestra nomina? Et responsum mox ab eis exigebat. Præpotentem enim vobis juro, aiebat, deorum virtutem ac justitiam, quod vos adhuc superstites apponam feris edendos et canibus. Sancti autem neque fastum tantæ auctoritatis, neque verborum sævitiam extimescentes, Nobis, dicebant, o iudex, nulla patria est in terra. Sumus enim revera hospites et advenæ. Nam Christianis vera patria et civitas in cœlis est ædificata. Crede nobis hæc ita se habere : minas autem tuas parum curamus : imo vero optamus ut minæ tuæ non se usque ad verba solum sistant, sed ad effectum etiam deducantur. Sic enim erit manifestum nostrum in Christum desiderium : et ipse scies omnino, quale auxilium ab ipso assequamur. Cum sancti hæc dixissent, tyrannus conversus ad assessores, Video, inquit, hos infelices unum et idem tanquam ex consensu meditari. Parentur ergo flagella, et eos plagæ abunde excipiant. Cum autem valde quidem verberarentur, nihil autem responderent, iudex intulit interrogationem.

A αὐτὸς Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων· ἀλλὰ με τὸ πικρὸν καὶ αὐστηρὸν τῶν κολάσεων, καὶ τὸ τῶν δικαστῶν ἀπηνέξ, εἰς μέσον ἀγαγεῖν ἐμαυτὸν βουλόμενον, ἀπάγει καὶ δειλίαν ἐντίθησιν, εὐξασθε τοιγαροῦν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἅγιοι μάρτυρες, εὐξασθε. Τὴν αὐριον γὰρ ὑμεῖς ἐν Κυρίῳ τελειοῦσθε. Πρὸς ταῦτα οἱ ἅγιοι, Οὐδεὶς, ἀδελφὲ, φασίν, Οὐαρς, θερίζειν ἐν ἀγαλλιᾶσει δύναται, εἰ μὴ χειμῶνος πρότερον τὰ σπέρματα καταβάλῃ καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς ἀνάσχηται πόνων. Παραπλησίως δὲ καὶ ἀθλητῆς οὐ στεφανοῦται, εἰ μὴ πρότερον νομίμως ἀθλήσῃ. Δεῦρο δὴ οὖν, ἀδελφὲ, σύνδοξος ἡμῖν γενοῦ, καὶ τέλειος στρατιώτης Χριστοῦ. Ἐχομεν γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνον, ὑπὲρ οὗ τὰς κολάσεις ἀναδεχόμεθα, φιλανθρωπῶς ἡμῶν ἀνωθεν ἀντιλαμβανόμενον, καὶ πολλὴν ἀφανῶς παρέχοντα τὴν βοήθειαν. Ταῦτα τῶν ἁγίων διεξιόντων, ἐφίστανται τινες τῶν τῆς τάξεως, ἀγαγεῖν αὐτοὺς πρόσταγέντες παρὰ τὴν ἄρχοντα. Οἱ καὶ, τὸν μακάριον Οὐαρὸν θεασάμενοι πρὸς τοῖς ποσὶ κείμενον τῶν μαρτύρων, καὶ οἶονεὶ καταπλαγέντες ἐπὶ τῷ καινῷ τοῦ θεάματος, καὶ διὰ τοῦτο φιλανθρωπίας λόγους τῷ δοκεῖν προσφέροντες, Μαίνη, λέγουσι πρὸς αὐτὸν, ἄνθρωπε; Οὐδέδοικας ὅπως μὴ, γνωσθέντος τῷ ἡγεμόνι τοῦ πράγματος, τῷ στρατιωτικῷ ἀξιωματι συναπολέσῃς καὶ τὴν ζωὴν; Πρὸς οὓς ὁ μακάριος, Γένοιτό μοι Χριστιανὸν, ἔφη, τέλειον εὐρεθῆναι, καὶ τοῖς ἁγίοις τούτοις συναθλόν τε καὶ σύσκιον. Πείθει γὰρ με θαρραλεῖν πρὸς ὑμᾶς ἢ φίλια, καὶ οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα λεγομένων ἢ πραττομένων ὑποπτεύειν.

C Γ'. Τούτων οὕτω λεχθέντων οἱ στρατιῶται τοὺς ἁγίους ἔξ ὄντας τὸν ἀριθμὸν (ἑπτὰ μὲν γὰρ οἱ πάντες ἦσαν, ἐφθασε δὲ ὁ εἷς κατὰ τὴν ἐρημον τελευτῆσαι), δεδεμένους ἀλύσει, τῷ ἡγεμόνι προσῆγον. Ὁ δὲ ἐφ' ὑψηλοῦ μὲν καθῆστο τοῦ βήματος, περιεστῆκει δὲ αὐτὸν πλῆθος στρατιωτῶν, τῶν ἐκεῖνου λόγων καὶ τοῦ νεύματος ὅπως ἐξηρητημένοι. Κελεύσας οὖν ἀποδυθέντας εἰσάγεσθαι τοὺς ἁγίους, εὐθύς, Οἱ μὲν γένους, ἡρώτα, οἷας δὲ τύχης ἐστέ; τίνα δὲ ὑμῶν τὰ ὀνόματα; Καὶ τὴν ἀπόκρισιν ὡς τάχος ἀπήτει. Τὴν ἐφορον γὰρ ὑμῖν ὕμνουμι, φησὶ, δίκην καὶ τὴν μεγάλην τῶν θεῶν δύναμιν, ὡς ἔτι περιόντας ὑμᾶς θηρίοις καὶ κυσὶ βορὰν παραθήσομαι. Οἱ δὲ ἅγιοι, μηδὲν μήτε πρὸς τὸ σοβαρὸν τοῦ σχήματος, μήτε πρὸς τὴν ἀπηνειαν τῶν λόγων ὑποσταλέντες, Ἡμῖν, ὡ δικάστα, εἶπον, πατρὶς ἐπὶ γῆς οὐδε μία ξένοι γὰρ ἡμεῖς ὄντες καὶ παρεπίδημοι. Πατρὶς γὰρ Χριστιανοῖς ἀληθῆς καὶ πόλις ἐν οὐρανοῖς ὠκοδόμηται. Ταῦτα πίστευε ἡμῖν οὕτως ἔχειν. Τῶν δὲ σῶν ἀπειλῶν ὀλίγη φροντίς· μάλλον δὲ καὶ δι' εὐχῆς τὸ πρᾶγμα ποιούμεθα μὴ μέχρι λόγων τετῆναί σοι τὴν ἀπειλήν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον ἐκθῆναι. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμῖν ὁ πόθος ὁ πρὸς Χριστὸν δῆλος ἐσται καὶ αὐτὸς εἴση πάντως, ὁποῖας παρ' αὐτοῦ τυγχάνομεν τῆς ἐπικουρίας. Τοιαῦτα τῶν ἁγίων διεξιόντων, ὁ τύραννος πρὸς τοὺς συνέδρους ἐπιστραφεὶς, Μίαν, ἔφη, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντας μελέτην τοὺς κακοδαίμονας ὥσπερ ἐκ συμφωνίας ὁρῶ. Μάστιγες οὖν αὐτοὺς καὶ πληγαὶ θαψιλῶς ἐκδεχέσθωσαν. Ὡς δὲ ἐτύπτοντο μὲν σφραδῶς, οὐδὲν δὲ ἀπεκρίνοντο, ὁ δικαστῆς ἐπῆγεν

ἑρώτησιν, οὕτως εἰπὼν· Ὁ μάλιστα γε ζητούμενος ἄδδομος ὑμῶν ποῦ ἐστι; Τούτου ῥηθέντος, αὐτίκα δρομαίως τοῦ δόλου ἐξορμηθεὶς ὁ γενναιοτάτος Οὐαρος, σὺν ἐν μέσῳ λέγει τῷ ἡγεμόνι· Ἐκείνος μὲν ἐκ πολλοῦ τὸν βίον μετήλλαξεν, ἐμὲ δὲ κληρονόμον τῶν αὐτοῦ ἐνεστήσατο. Εἴ τι σὺν ἐκείνῳ χρέως, ἀποδώσω αὐτὸς πάρεμι.

Δ'. Ἦκουσεν ὁ ἡγεμὼν, καὶ ὅλος τοῦ θυμοῦ γέγονε· καὶ, Τίς οὗτος, καὶ τίνος τάγματος; ἢ τάξις λεγέτω, φησί. Ὁ δὲ, Τάγματος μὲν τοῦ ἐκ Τυάνων, στρατιώτης δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν, ἀπεκρίνατο. Καὶ ὁ ἡγεμὼν, πληγείς ἐπὶ τούτῳ, Τίς σε πονηρὸς δαίμων μίσις κίνδυνον, εἶπεν, οὕτω σαφῆ, σεαυτὸν ὠθήσαι πεποιθήκεν, ὡς καὶ τὸ τῆς προσούσης σοι περιδόξου στρατείας ἀξίωμα, τὰ ἐκαῖθ' ἐν τε σιτηρέσια, παρ' οὐδὲν θέσθαι, καὶ τοσοῦτοις τὴν ἰδίαν ψυχὴν περιβαλεῖν χαλεποῖς; Καὶ ὁ μακάριος, τὸν ἄρτον, εἶπε, τὸν ἐξ οὐρανοῦ καθιόντα, καὶ τὸ θεῖον ποτήριον τοῦ τιμίου αἵματος Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μου, τῶν σῶν προέκρινα τιμῶν τε καὶ ὀψωνίων, ἐδόξαν ἀεὶ μένουσαν τῆς βεούσης, καὶ ζωῆν ἀληκτον φθοαρῆς καὶ προσκαίρου. Εἶτα δῆλος ἐπὶ τῷ πάθει γενόμενος ὁ δικάζων, ἀποβλέψας πρὸς τοὺς ἁγίους ἐν πολλῷ σάλῳ καὶ πικρῆ ψυχῆς εἶπε· Μάρτυς ἢ τῶν μεγίστων θεῶν δύναμις, ὑμᾶς πρότερον ἐν κακοῖς ἀφέλωμαι τὴν ζωὴν, τοιοῦτον ἐμὲ ζημιώσαντας στρατιώτην· ὑμέτερον γὰρ ἂν εἴη τοῦτο καὶ οὐχ ἑτέρον. Οἱ δὲ μάρτυρες ἐν μηδενὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ποιούμενοι, Μικρὸν, εἶπον, ἀνάμεινον, δικαστὰ, καὶ τὰ ὄπλα τῆς νῦν στρατείας, οἷα κατανοήσεις. Τῷ γὰρ τῶν ἀγγέλων τάγματι τὸν ἄνδρα προσενηνόχαμεν. Τούτου ῥηθέντος, ὁ μὲν πείθειν ἐπεχείρει τοὺς ἁγίους συνθέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ θυσίαν τοῖς ματαίοις προσενεγκεῖν ὁ μάταιος· οἱ δὲ μηδὲ τὸ οὖς ὅλως διδόντες τοῖς αὐτοῦ ῥήμασιν, ἀνθυπέφερον· «Θεοὶ οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. » Μεθ' οὗς ὁ μακάριος Οὐαρος, μείζονα τὴν ὀργὴν ἐξάπτων τῷ δικαστῇ, Τί πράγματα παρέχεις, ἔλεγε, τοῖς ἁγίοις, μωρὰ λέγων καὶ εἰς οὐδὲν χρήσιμα; « Ὁ γὰρ μωρὸς, φησί, μωρὰ λαλήσει. » (Ἡσαίας ὁ μέγας σοι τοῦτο καὶ οὐκ ἐγώ) καὶ ταῦτα μηδὲ ἀντοφθαλμεῖν αὐτοῖς, μηδὲ εἰς λόγους ὅλως ἰέναι δυνάμενος.

Ε'. Τούτων ἀκούσας ἐκείνος οὐκ ἔτι καθεκτὸς ἦν, ἀλλὰ θυμοῦ πλείονος πλησθεὶς, ἐπὶ ξύλου μὲν τὸν Οὐαρον μετεωρίζειν ἐκέλευε. Πρὸς δὲ τοὺς ἁγίους, Ἐὰν τῆς ὑμῶν, εἶπεν, ἐνστάσεως ἤτηθῶ, ἔξαρνος πάντως καὶ τῆς τῶν θεῶν ἔσομαι λατρείας. Οὕτως ἰσχυρόν τι καὶ αὐστηρὸν ἢ ἀλήθεια, καὶ ἀσθένειαν πολλάκις διελέγχον ψυχῆς, φέρειν αὐτῆς τὴν ἐλευθερίαν οὐ δυναμένης. Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, Δοκίμασόν σου τέως τὴν δυναστείαν, εἰρήκασιν, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἀδελφοῦ· καὶ εἴγε τούτου κρείττων ὀφθῆς, τότε τάχα καὶ ἐφ' ἡμᾶς χρηστῶν οὐκ ἀμοιρήσεις ἐλπίδων. Πρὸς ταῦτα ὁ δικαστῆς τοῖς μὲν ἁγίοις τὰ χαλεπώτατα ἀπειλήσας, τοῦ ξύλου κατενεχθῆναι προστάττει τὸν μάρτυρα· καὶ ὡσπερ

dicens : Qui maxime quæritur septimus ex vobis, ubi est? Hoc dicto, cursim statim e turba egressus præclarissimus Varus, stans in medio dicit præsidī : Ille quidem jam diu abhinc ex hac vita excessit, me autem suum hæredem instituit. Si quid ergo ab illo debebatur, adsum ipse redditurus.

IV. Audivit præses, et totus ad iram est conversus : Quis hic sit, inquit, dicat, et e quam sit legione. Ille autem : Ex legione quidem Ty-nensi, miles vero clarus, respondit. Præses autem, ea de causa obstupefactus, Quis malus dæmon, inquit, effecit, ut te in manifestum impelleres periculum, ut et gloriosam tuam militiam, et quam ex ea habes tesseram frumentariam, nihili facias, et tuam animam in tanta mala injicias? Beatus autem Varus : Panem, inquit, qui de cælo descendit, et divinum calicem pretiosi sanguinis Christi Domini mei prætuli tuis honoribus et stipendiis : gloriam quæ semper manet, ei quæ fluit, et vitam quæ nunquam desinit, ei in quam cadit interitus et est ad breve tempus. Tunc judex aperte ostendens se esse animo perturbatum, aspiciens ad sanctos, concitate et acerbe dixit : Testis sit mihi virtus maximorum deorum, vobis prius adimam in malis vitam, qui me tali milite privaveritis. Hoc enim fuerit vestrum, et non alterius. Martyres autem verba ejus nihilifacientes, Expecta parumper, dixerunt, o judex, et videbis qualia sint arma hujus militiæ. Ad ordinem enim angelorum hominem adduximus. Hoc dicto, ille quidem conabatur persuadere sanctis, ut assentirentur impietati, et rebus vanis offerrent sacrificium, ipse plane vanus et stolidus. Illi autem ne auerem quidem ejus verbis præbentes, contra referebant : « Dii, qui cælum et terram non fecerunt, pereant ! » Post quos beatus Varus iram magis accendens, judici, Quid, dixit, sanctis exhibes molestiam, stulta dicens, et ad nihil utilia? « Stultus autem stulta loquetur. » (Magnus Isaias hoc tibi dicit, et non ego) idque cum nec eos quidem contra intueri, nec cum eis omnino conferre sermonem velis, vel potius non possis.

V. Hæc cum ille audiisset, non poterat amplius cohiberi, sed majore ira plenus, jussit quidem Varum in ligno sublimem extolli. Sanctis autem dixit : Si fuero a vestra superatus constantia, cultum quoque deorum omnino abnegabo. Adeo res valida et acris est veritas, et quæ sæpe arguit animi imbecillitatem, qui non potest ejus ferre libertatem. Christi autem martyres, Experire, dixerunt, in hoc nostro fratre quid possis; et si eo fueris superior fortassis, ut speras, in nobis res quoque recte succedet. Ad hæc judex cum sanctis quidem esset minatus gravissima, jubet in cippum duci martyrem : et perinde ac si existimaret non

¹ Jerem. x, 11. ² Isa. xxxii, 6.

sufficere hoc supplicium adversus tam generosum et tam bene instructum animum, jussit ut extensus loris, in terra cæderetur crudeliter, deinde per quatuor viros tractum, validis clavis conteri et confringi. Forti ergo et generoso animo hæc mala ferens athleta, ad sanctos omnibus audientibus conversus : Benedicite famulo vestro, sancti patres, inquit, benedicite. Rogate, ut mihi vires confirmentur a Domino, et me ejus dextera suscipiat. Novit enim humanam imbecillitatem, qui eam ipse quoque gestare voluit, et dixit : « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma ³. » Sancti igitur, cum oculos in cælum sustulissent, Deus, dixerunt, Deus virtutum, ipse emittet tibi virtutem ex alto, et capiti tuo imponet galeam salutis, et te induet vestimentis ultionis. Manus illius defendet te, et brachium te corroborabit, et præclaras præbebit victorias contra adversarium. « Exsurge ergo, exsurge, induere fortitudine brachii tui ⁴, » hoc discens a divina Scriptura, et sciens qualis ab alto adsit nobis adjutor, et qualium bonorum perceptio eos manet, qui propter illum hæc pati lubenter voluerunt. Martyr autem Christi cum interea verberaretur, et quodammodo sentiret manum opem e cælo ferentem, in exultatione animæ dixit sanctis : Nulla propter me tristitia subeat corda vestra. Ecce enim vestræ preces, quæ Deo persuaserunt, aspera tormenta plana effecerunt et levia, et molestiam mutarunt in recreationem, adeo ut nec plagas quidem sentiam.

VI. Post hæc rursus aggressus est tyrannus persuadere, et atletam attrahere ad negandum, bona ei pollicens, et horum ipsorum, quæ sustinuit, tormentorum, non in illum, sed in alios Christi martyres culpam conferens. Postquam autem vidit sanctum callida illius inventa amplius iridentem, ira magis accensus, jubet Varum rursus suspendi in ligno comparato ad torquendum, et eum ferreis discerpi ungalis. Cum autem martyri, dum cæderetur corpus, plurimæ carnes in terram caderent, et illius sanguine solum cruentaretur, bonus quidem Varus, tanquam nihil patiens, erat quietus : sanctis autem graviter affectus erat animus, et eorum viscera laniabantur propter animi consensionem. Non ferentes itaque judicis crudelitatem: Quid vero non intelligis, inquit, o tu, vel feris ipsis agrestior, quod et lapides et ferrum passa essent, percussa toties? Ipse autem ne sic quidem potuit molliri, et eam rem quodammodo habuit ludibrio : Christus, inquit, vester accedat, ipsumque a meis liberet manibus : nesciens stultus, quod hæc ferre posse magno et forti animo, significabant illum affuisse et liberasse, et suum rorem dedisse dolorum medicinam. Beatus autem ille, etiam dum discerperetur, Nolim, inquit, liberari ab his, quæ ad tempus durant, tormentis, sed ab iis quæ ma-

A καὶ παρασκευὴν ψυχῆς τὴν κόλασιν ταύτην, ἱμασὶν ὤμοις ἔφη κατὰ γῆς ταθέντα μαστίζεσθαι, εἶτα διὰ τεσσάρων ἐλκόμενον ῥοπάλοις ἀδροῖς συνθλάσθαι καὶ κατατρίβεσθαι. Γενναίως οὖν τὰ δεινὰ ταῦτα φέρον ὁ ἀθλητὴς πρὸς τοὺς ἁγίους ἐν ἐπηκόῳ πάντων ἐπιστραφεὶς, εὐλογήσατε τὸν δοῦλον ὑμῶν, πατέρες ἅγιοι, φησὶν, εὐλογήσατε· εὐξασθε παρὰ Κυρίου ἐνδυναμωθῆναί με καὶ ἀντιλαβέσθαι μου τὴν αὐτοῦ δεξιάν. Οἶδε γὰρ αὐτὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὁ καὶ φορέσει ταύτην καταδεξάμενος, καὶ εἰπὼν ὅτι « Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. » Οἱ δὲ ἅγιοι, τὰ ὄμματα εἰς οὐρανοὺς ἀνατείναντες, Ὁ Θεὸς, εἶπον, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἐξαποστελεῖ σοι δύναμιν ἐξ ὕψους, καὶ περιθήσει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν σου περικεφαλαίαν σωτηρίου, καὶ ἱμάτιον ἐκδικήσεως περιβαλεῖ σε. Ἡ χεὶρ ἐκείνου συναντιλήψεται σοι, καὶ ὁ βραχίον κατασχύσει, λαμπρά τε παράσχοι κατὰ τοῦ ἀντικειμένου τὰ νικητήρια. « Ἐξεγείρου τοιγαροῦν, ἐξεγείρου, ἐνδυσαι τὴν ἰσχύν τοῦ βραχίονός σου » παρὰ τῆς θείας τοῦτο Γραφῆς διδασκόμενος, καὶ εἰδὼς, οἷος ἡμῖν ἄνωθεν περιστάται βοηθός, καὶ οἷων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις περιμένει τοὺς δι' ἐκείνον ταῦτα πάσχειν προηρημένους. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἐν τοσοῦτῳ τυπτόμενος, καὶ ὡς περ αἰσθόμενος ἄνωθεν χειρὸς ἐπιβοηθήσεως, ἐν ἀγαλλιᾷσει ψυχῆς ἔφη πρὸς τοὺς ἁγίους· Μηδερμία λύπη τῆς ὑμῶν ὑποτραχέτω καρδίας, χάριν ἡμῶν· ἰδοὺ γὰρ ἡ θεοπειθὴς ὑμῶν εὐχὴ, τὴ τραχὺ τῶν βασάνων εἰς ὀμαλόν, εἰς τὸ λυποῦν εἰς ἄνεσιν μετεσκευάσε, καὶ τοσοῦτον ὄσω μηδὲ πληγῶν ἡμᾶς ἐπαισιθάνεσθαι.

C Γ'. Τὸ μετὰ ταῦτα πείθειν ὁ τύραννος ἐπεχείρει πάλιν, καὶ πρὸς ἄρνησιν εἶκε τὸν ἀθλητὴν, ἀγαθὰ ὑπισχνόμενος, καὶ αὐτῶν ὧν ἄχρι τοῦ νῦν ὑπέστη βασάνων, οὐκ ἐκείνον, ἀλλὰ τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας αἰτιώμενος. Ὡς δὲ ἑώρα τὸν ἅγιον διαγαλῶντα μᾶλλον αὐτὸν τῆς ἐπινοίας καὶ τοῦ σοφίσματος, ἐτι πλείονα τὸν θυμὸν ἐκκαύσας, τῷ κολαστηρίῳ ξύλῳ καὶ αὐθις ἀναρτηθῆναι κελεύει τὸν Οὐάρον, καὶ ἠνυξί σιδηροῖς καταξάινεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τῷ μάρτυρι ξεινομένου τοῦ σώματος, αἱ πλείονες τῶν σαρκῶν εἰς γῆν ἀπερρίπτοντο, καὶ τῷ ἐκείθεν αἵματι τὸ ἔδαφος ἐφοινίσσατο, ὁ μὲν χρηστὸς Οὐάρος ὡς οὐδὲν πάσχων ἡρεμὸς ἦν· ἔπασχε δὲ τοῖς ἁγίοις δεινῶς ἡ ψυχὴ, καὶ τὰ σπλάγχνα τούτων ἐκόπτετο διὰ τὸν ὀμόψυχον. Ἀμέλει καὶ τὴν ὀμότητα μὴ ἐνεγκόντες τοῦ δικαστοῦ, Τί δὲ οὐ συνίης, εἶπον, καὶ θηρίων αὐτῶν, ἀγριώτερε, ὅτι καὶ λίθοι καὶ σίδηρος ἔπαθον ἐν τοσαῦτα πληττόμενοι; Αὐτὸς δὲ καὶ οὕτως ἀμείλικτος ἦν, καὶ ὡς περ εἰς χλεῦθν τὸ πρᾶγμα τιθεὶς, Ὁ Χριστὸς, φησὶν, ὁ ὑμέτερος παρελθὼν, τῶν ἐμῶν αὐτὸν ἐξελέσθω χειρῶν, μὴ εἰδίως ὁ ἀνόητος, ὡς τὸ ταῦτα δύνασθαι φέρειν μεγαλοψύχως δῆλωσις ἦν ὅτι καὶ παρῆν ἐκαίνοσ καὶ ἐξηραίτο, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ὀρόσον ἱαμα ἐδίδου τῶν ὀδυνῶν. Ὁ δὲ μακάριος καὶ ξεόμενος, Μὴ μοι γένοιτο, ἔφη, τῶν βασάνων ἀπαλλαγῆναι τῶν προκαίρων τούτων, ἀλλὰ τῶν

³ Matth. xxvi, 41. ⁴ Isa. li, 9.

μενουσῶν ὁ ἐμὸς ἐξέλοιτό με Χριστὸς, σὲ δὲ καὶ τὴν Α

σὴν ὠμότητα τοιαύταις ἀξίως κατακρινεῖ.
 Ζ'. Τοῦτον ἀμειβόμενος ἔργῳ τὸν λόγον ὁ δικαστὴς τοὺς ξυστῆρας κατὰ τῶν τοῦ μάρτυρος ἐπέφερε σπλάγγνων, Ὁράτω, λέγων, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὁ κατάρματος καθάπερ ὕδωρ αὐτοῦ προχεόμενα τὰ ἐνδόσθια. Ἀλλὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα οὐδὲ ἡ τῆς βασάνου ταύτης πικρότης ἐνδοῦναί τι τοῦ πάσχειν διὰ Χριστὸν παρεσκεύασεν, οὐ ῥῆμα φθέγγεσθαι ἀγεννές, οὐκ ἄλλο τι μικρὸν ἢ μείζον ὑποσταλεῖς ἔργον ἐνδοξασθαι, εἰ μὴ καὶ μείζονα μᾶλλον τὸν εἰς Χριστὸν ἀνέφλεγεν ἔρωτα, καὶ πρὸς τὰς ὀριμυτέρας τῶν κολάσεων ὀριμυτέραις τὴν δικαστῆν βάλ्लειν ἐποίησε ταῖς ἀποκρίσεις. Σὺ μὲν γάρ, ἔφη, πονηρὸς πονηρῶν δαιμόνων ὑπουργὲ καὶ μισάνθρωπε, καὶ λῆσαν τοῖς ἀγαθοῖς ἀντικείμενα, ἐξανεγκεῖν ἴσως δύ-
 νῆση μου τὰ ἐνδόσθια ἢ δὲ τῆς ἐμῆς καρδίας εἰς Χριστὸν πίστις ἄσυλος ἔσται καὶ ἀναφαίρετος. Οἱ δὲ ἅγιοι, τὰ τοῦ μάρτυρος σπλάγγνα ῥηγνύμενά τε καὶ εἰς γῆν οὕτω διασπειρόμενα θεασάμενοι, φιλόανθρωπὸν τι καὶ λῆσαν περιπαθὲς δακρυσάντες τὸν Χριστὸν, ὑπὲρ οὗ ταῦτα ἔπασχε, βοηθὸν ἐκάλουν. Οἷς ἐπιθαλὼν τὰς ὕψεις ὁ δικαστῆς, καὶ τὸ τῆς φιλοανθρωπίας ἢ φιλαδελφίας μᾶλλον ἰδὼν σύμβολον, τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς δάκρυα, καὶ οἰά τινος πλησθεὶς ἡδονῆς, Ἦτησθε πάντως, εἶπε μετὰ βοῆς, ἤτησθε. Καὶ τοῦτου δεῖγμα ἡ πολλὴ αὐτῆ κατήφεια καὶ τὰ δάκρυα. Εἰ γὰρ ἠδύνατο, φησὶν, ὁ ὑμέτερος Θεὸς τὴν μυθευομένην ταύτην ὑμῖν ἀθάνατον ζωὴν παρασχεῖν, τίνος χάριν οὕτω τὸν κακῶς ἀπολούμενον ἑταῖρον ὑμῶν ἐπανθεῖτε; Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν Ἡ τῶν δακρῶν αὐτῆ σταγῶν τὴν φυσικὴν μηνύει συμπάθειαν. Ἐπεὶ οὐκ ἂν ποτε ἡμεῖς γνώμη τὸν ἀδελφὸν κλαύσωμεν τοιοῦτον τελευτῶντα θανάτῳ μᾶλλον γὰρ καὶ μακάριον αὐτὸν τοῦ τέλους ἠγούμεθα καὶ ζηλοῦμεν, ὅτι τῇ προσκαιρῷ ταύτῃ βασάνῳ τὴν εἰς αἰὲ μένουσαν βασιλείαν ἐπραγματεύσατο. Οὐ τοῦτον οὖν, ὡς περ ἔφημεν, ἀλλὰ σὲ μᾶλλον ὀρηνόουμεν τῆς ἀπωλείας, καὶ ὦν μέλλεις κληρονομεῖν χαλεπῶν ἀντιδόσεων. Χριστοῦ γὰρ νόμος καὶ ὑπὲρ ὑμῶν δακρῦειν τῶν ἐχθρῶν τῷ τῆς ἀγάπης μόνῳ καὶ τῆς χρηστότητος.

Η'. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐλέγετο, τοὺς μὲν ἁγίους καὶ αὐθις τὸ δεσμωτήριον ὑπεδέχετο, ἕως ὁ δικαστὴς σκέψαιτο ποίαις τῶν κολάσεων αὐτοὺς παραδῶσει. Ὁ δὲ μακάριος Οὐαρος ἐπὶ τοῦ ξύλου ἔρτο καὶ ἐτι μετέωρος, οὕτω προσταχθὲν, ἄχρισ ἀφή σοι καὶ τὴν ψυχὴν. Ὡς οὖν τοὺς ἁγίους ὑπὸ δεσμοῖς καὶ φρουραῖς πρὸς τὴν εἰρκτὴν ἀγομένους ἐθεάσατο, μεγάλη τῇ φωνῇ, Θαρσεῖτε, εἶπε, πατέρες ἐμοί, θαρσεῖτε... οὐδὲν ἐγὼ λογίζομαι τὰς ἐπαγομένας μοι τιμωρίας, ἀλλὰ με τῷ ἐμῷ Χριστῷ παράθεσθε καὶ Σωτῆρι, καὶ πεποιθὼς πορεύσομαι πρὸς αὐτὸν ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς φρουρούμενος, ἐπὶ πάντε γοῦν ὥραις τῆ βασάνῳ ἐγκαρτερήσας, ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμα τῷ δεδοκότι Θεῷ παρέθετο. Ἐτι δὲ ζῆν αὐτὸν οἱ ἐπὶ τῶν βασάνων οἴόμενοι, οὐδὲ τὸ λοιπὸν μεθίσταν, ἀλλὰ χοράκων τρόπον καὶ μετὰ θάνατον ἔκκισον, ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτοῖς καὶ τῷ τυράννῳ διεγνώσθη ὅτι Οὐαρος τόθνηκε, τὸν νεκρὸν καταγαγόντες, καὶ διὰ

uent; meus me Christus liberaverit, te autem et tuam crudelitatem talibus merito condemnabit.

VII. Hanc iudex ipso facto ulciscens orationem, in viscera martyris intulit novaculam: Videat, dicens, execerandus ante oculos, tanquam aquam, sua effundi intestina. Sed ne huius quidem tormenti acerbitas effecit, ut Christi martyr aliquid remitteret de sua in patiēdo pro Christo consantia, nec ut molle aut ignavum aliquod verbum loqueretur, vel aliquod parvum aut magnum ostenderet, quo significaret se cedere: imo majorem amorem ei in Christum accendit, et adversus graves cruciatus fecit eum ferire iudicem responsis gravioribus. Nam, Tu quidem, inquit, o maligne malorum dæmonum administer, et hostis hominum, et qui bonis valide adversaris, mea fortasse intestina educere poteris, mei autem cordis in Christum fides mihi eripi non poterit. Sancti autem cum vidissent intestina martyris dirumpi, et per terram dispergi, tenere et miserabiliter flentes, Christi invocabant auxilium, pro quo hæc patiebatur. In quos cum iudex coniecisset oculos, et humanitatis, aut potius amoris in fratrem signum vidisset lacrymas, quæ erant in oculis, veluti quadam repletus lætitia: Superati estis omnino, superati estis, inquit vociferans. Hujus autem indicium est hæc magna tristitia et lacrymæ. Si enim posset, inquit, vester Deus hanc, quam vos lingitis, immortalē vitam vobis præbere, quam de causa lugeretis amicum, qui vobis male perit? Illi autem ei dixerunt: Hæc gutta lacrymarum naturalem significat commiserationem. Nam nos nostra sententia nunquam deflexerimus fratrem, qui tali morte decessit: imo vero propter talem decessum eum beatum ducimus, et felicem vocamus, quod hoc, quod est ad tempus tormento, illud, quod semper manet, regnum conciliavit. Non hunc ergo, ut diximus, sed tuum potius defleximus interitum, et gravia mala, quæ tibi sunt eventura. Christi enim lex nos jubet flere etiam pro nostris inimicis, charitatis lege et benignitatis.

VIII. Interim autem dum hæc dicebantur, sanctos quidem rursus excepit carcer, donec consideraret iudex, quibusnam eos traderet suppliciis. Beatus autem Varus sublimis adhuc pendebat in ligno: sic enim jussum fuerat ut maneret, donec emitteret animam. Postquam autem vidit sanctos vinetos, et cum custodibus duci in carcerem, magna voce: Bono animo, inquit, patres mei, bono animo estote: ego enim nihilifacio quæ mihi inferuntur supplicia, sed me meo Christo commendate, et Salvatori, et confidenter ad ipsum vadam vestrarum orationum munitus præsidio. Cum ergo quinque horis se fortiter gessisset in hoc tormento, in pace spiritum Deo committit. Eum autem adhuc vivere putantes qui præerant tormentis, ne de cætero quidem cessarunt, sed instar corvorum torquebant etiam post mortem. Postquam vero ab ipsis cognitum fuit, et a tyranno

mortuum esse Varum, corpus deposuerunt, et cum per mediam traxissent civitatem, canibus canes exedendum tradiderunt. Atque Varus quidem talem et tam felicem invenit exitum. Postridie autem cum sistendos martyres curasset parricida, neque posset persuadere (volebat enim, et omni ope contendebat conspici victor in persuadendo iis, qui erant tam constantes), post multa et varia supplicia eos condemnat, ut gladio mortem subeant. Martyribus autem keto et alacri animo consummatis, cum sacras eorum reliquias noctu quidam Christiani sustulissent, in insigni loco sancte deposuerunt.

IX. Quædam autem mulier ex iis quæ in solo Deo spem posuerant, orta in Palæstina, nomine Cleopatra, quæ prope aderat, cum decertaret martyr Varus, et videbat acerba illa tormenta, quæ suberat propter Christum, et in corde gravem plagam accipiebat, et magna afficiebatur molestia, Deumque obsecrabat, jejuniis vacans et orationi, ut suam visitaret hæreditatem ad malorum revocationem: Ipsa, inquam, cum suum filium, qui primam agebat ætatem, noctu cum aliis assumpsisset, et venisset in locum in quo jacebat corpus martyris, id tollit, ac pretiosis unxit aromatibus, et splendidis induit vestibus. Et quoniam vehemens erat fluctus impietatis adversus Christianos, et gravia tunc capiti imminuebant, timens in aperto ostendere pietatem, cum sub suum lectum tulisset quantum terræ sufficiebat, eum deponit reverenter accendens lucem, et suffitibus, ut potuit, ei honorem tribuens. Procedente autem tempore cum idolorum marcesceret impietas, venit ei in mentem alienam dimittere regionem, et redire in patriam. Cum autem non posset corpus transferre martyris, nisi id prius significaret præsidi, rebus omnibus suis bene compositis, per quemdam ex iis, qui ascripti erant in numerum oratorum, accedit ad loci præsidem, et eum pecuniis aggrediens rogabat, ut sibi corpus mortuum efferre concederet. Quodnam autem esset corpus, et quisnam modus mortis explicans, dicebat suum maritum, qui primas obtinuerat partes in exercitu, multaque præclara et insignia tropæa adversus hostes erexerat, cum in eos multa strenue et fortiter gessisset, ex hac vita excessisse, ne sepulturam quidem quam par erat, consecutum. Hujus, inquit, ego corpus valde studeo in suam transferre regionem. Cedit itaque provinciæ præses petitioni, et permittit ei facere quod postulabat. Illa autem sui quidem mariti corpus, qui in aliena regione diu ante e vivis excesserat, monumento mandaverat, in id injecto pulvere.

X. Cum igitur martyris corpus sustulisset, et id rursus unxisset, et splendidius composuisset, et ne hoc Christianus quispiam scire posset, in arca oleagina imposuisset, et abscondisset (nam primum quidem timebat gentium insaniam, deinde

A μέσου τοῦ ἄστεος ἐφεύκυσαντες, κυσὶν οἱ κύνες βορὰν παρέδωσαν. Ὁ μὲν οὖν Οὐάρως τοιοῦτον εὖρος τὸ τέλος, καὶ οὕτω κομιδῇ μακάριον, τῇ δὲ ἐξῆς τοὺς μάρτυρας ὁ μισοφόνος παραστητόμενος, ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἦν· ἐβούλετο γὰρ καὶ πᾶν ἐποίει νικητῆς δόξῃ, τῷ μεταπειῖται τοὺς οὕτω βεβαίους, μετὰ πολλῆς καὶ ποικίλης τῆς τιμωρίας, τὸν διὰ ξίφους αὐτῶν θάνατον κατακρίνει, καὶ δὴ τῶν μαρτύρων ὑφ' ἡδονῆς καὶ προθυμίας τελειωθέντων, τὰ ἱερὰ τούτων λείψανα νυκτὸς Χριστιανοὶ τινες ὑφελόμενοι, ὁσίως ἐν ἐπισήμῳ κατέθεντο τόπῳ.

B Θ'. Γυνὴ δὲ τις τῶν ἐπὶ μόνῳ Θεῷ τὴν ἐλπίδα θεμένων τῆς Παλαιστίνων ὀρρωμένη γῆς, Κλεοπάτρα ταύτῃ τὸ ὄνομα, ἀθλοῦντος τοῦ μάρτυρος Οὐάρου, ἐγγύς που παροῦσα, καὶ τὰς πικρὰς ἐκείνας βασάνους, ἃς ὑπέστη διὰ Χριστὸν βλέπουσα, βαρέως τε τὴν καρδίαν ἐτύπτετο, καὶ δεινῆς ἐπληροῦτο λύπης, ἐλιπάρει τε τὸ Θεῖον, νηστεία προστετηκυῖα καὶ προσευχῇ, τὸν αὐτοῦ κληρὸν ἐπ' ἀνακλήσει τῶν κακῶν ἐπισκέψασθαι. Αὕτη τὸν οἰκεῖον παῖδα, πρώτην ἄγοντα τὴν ἡλικίαν, μεθ' ἑτέρων νύκτωρ παραλαβοῦσα, ἔποιε τε ὁ νεκρὸς τοῦ μάρτυρος ἔρδιπτο καταλαβοῦσα; τοῦτον ἀναιρεῖται, ἀρώμασί τε πολυτελέσι μυρίσασα καὶ λαμπραῖς ἐσθῆσι περιβαλοῦσα καὶ ἐπεὶ περὶ ὁ τῆς ἀσεβείας κλύδων ἐκράτει, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς ἤρατο τὰ δεινὰ ἐν φανερῷ δεδοικυῖα προαγαγεῖν τὴν εὐτέθειαν, ὑπὸ τὴν αὐτῆς κλίνην, γῆν ὅσον ἀρκοῦν ἦν ἐκφορήσασα, σεβασμίως αὐτὸν κατατίθεισι, φῶς τε ἀσθεστον αὐτῷ ὑφάπτουσα, καὶ θυμιάμασιν, ὡς εἶχε, νέμουσα τὴν τιμὴν. Χρόνῳ δὲ ὕστερον τῆς εἰδωλικῆς ἀσεβείας ἀπομαραινόμενης νοῦν ἔσχε τὴν ἀλλοτρίαν ἀφείναι καὶ τῆς πατρίδος αὐθις γενέσθαι· ἐπεὶ δὲ οὐχ οἷα τε ἦν καὶ τὸν νεκρὸν μετακομίσαι τοῦ μάρτυρος, εἰ μὴ πρότερον γνωρίσοι τῷ ἡγεμόνι, τὰ κατ' αὐτὸν εὖ πάντα θεμένη, διὰ τινος τῶν ἐν τοῖς ῥήτορσι γραμμένων, τῷ ἐπὶ τοῦ τόπου ἡγεμονεύοντι προσφοιτᾷ, καὶ τὸν ἄνδρα χρήμασιν ὑπελθοῦσα, ἐδεῖτο αὐτῇ χαρίσασθαι τὴν τοῦ νεκροῦ ἐκφορὰν. Τίς δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ὅστις ὁ τρόπος τῆς τελευταῖας ἐρμηνεύουσα, τὸν οἰκεῖον ἔφασκεν ἄνδρα, τὸν ἐν τῇ στρατείᾳ τὰ πρῶτα διενεγκόντα, λαμπρὰ τε καὶ περιφανῆ πολλάκις, τὰ κατὰ τῶν πολεμίων στήσαντα τρόπαια, καὶ πολλοῖς τοῖς κατ' αὐτῶν ἐγκαλλωπισάμενον ἀριστεύμασι, τὸν βίον ὡς μεταλαχεῖν, μηδὲ τῆς ταφῆς προσηκούσης ἀξιοθέντα. Τούτου, φησὶ, τὸν νεκρὸν ἐγὼ διὰ σπουδῆς ἄρτι τίθεμαι πρὸς τὴν οἰκεῖαν μετενεγκεῖν. Ἔθηκε τοιγαροῦν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγεμὼν πρὸς τὴν αἴτησιν, καὶ πράττειν αὐτῇ τὸ παριστάμενον ἐπιτρέπει· ἡ δὲ τὸν μὲν τοῦ ἑαυτῆς ἀνδρὸς νεκρὸν τὸν βίον ἐπάλλοδαπῆς πολλῶν πρότερον καταλύσαντος μνήματι παραδεδώκει κόνην ἐπιθαλοῦσα.

Γ'. Τὸν δὲ τοῦ μάρτυρος ἄρτι ἀνελομένη μυρίσασά τε αὐθις, λαμπρότερά τε περιβαλοῦσα, καὶ ὡς ὄνη μῆτιν· τοῦτο μαθεῖν ὑπάρξει Χριστιανῶν, ἐν τῷ ἑρέως ἐνθεμένη καὶ ὑποκρύψασα, ἐδεῖσε γὰρ πρότερον μὲν τῶν ἐλληνοιστῶν τὴν μαυίαν, μετὰ ταῦτα

δὲ πολλῶν πλέον τῶν εὐσεβῶν τὴν θερμότητα, πάντων ὡς τὸ εἰκὸς ἔργον τοῦτο σπουδαιότατον ποιουμένων ἀναιρεῖσθαι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντων τὰ λείψανα, τούτων οὖν ὡς ἤλιστα περὶ ταῦτα διαπονευμένων, ἐκείνη τὴν Παλαιστίνην καταλαμβάνει. Αὐτοῦ δὲ γενομένη κατὰ τινα κώμην παρὰ τῷ Θαβωρίῳ κειμένην, "Ἐδρα δὲ κατωνόμαστο, τὸ θεῖον σῶμα τοῦ μάρτυρος κατατίθεται, λαμπάδας τε ὑφάπτουσα, καὶ πολλὰ τῶν εὐόσμων καίουσα, καὶ διὰ τιμῆς πάσης ἄγουσα, ὡς οὖν πολὺ τι πλῆθος ἀνθρώπων ἦκον ἐπὶ τὴν σορὸν ἑώρα, πανταχῆ γὰρ ἤδη τοῦτο διαθεβόητο, καὶ πάντας ἡ ὄσμη τῶν αὐτοῦ χαρίτων ὀξέως ἐκάλει, καὶ οὐς χαλεπὴ τις ἐπιπεσοῦσα νόσος ἐπίεζε, καὶ οὐς πονηροῦ πνεύματος συνεῖχεν ἐνέργεια, πάντες γὰρ τῇ τῆς σοροῦ προσελεύσει τῶν ἐνοχλοῦντων εὐθύς ἀπηλλάττοντο, δέον ᾤθη καὶ ναὸν ἐγεῖραι τῷ μάρτυρι σεπτὸν ἢ φιλόμαρτυς, ἐπεὶ δὲ εἶχετο τῆς οἰκοδομῆς, πολυτελῶς ἄγαν καὶ φιλοτίμως, ποίων μὲν χαρίτων, ποίας δὲ σὺν ἡδονῇ ὥρας ἐκείνη προσμειδιώσης, χαρᾶς ἔμπλεως γενομένη, χαίρει γὰρ ψυχὴ καλοῦ πράγματος ἐπιμελουμένη, τοῦτο μὲν, ὅτι φύσει τὸ ἀγαθὸν χαρᾶς πρόξενον τοῖς ἐργαζομένοις διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότης πληροφορίαν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν ἐλπιζομένην ἀντίδοσιν, χαρᾶς οὖν πληρωθεῖσα, τοῖς κρατοῦσι χρήματα πέμπει τιμῆς ἀξιῶσαι τὸν παῖδα τῆς παρ' αὐτοῖς αἰτουμένης, καὶ παραχρῆμα βασιλικὰ καὶ παρ' αὐτῇ συλλαβαί, βεβαιοῦσαι τῷ παιδί τὸ ἀξίωμα.

ΙΑ'. Ἡ δὲ τέως μὲν ἀναβολῇ τὸ πρᾶγμα δίδωσι, C περὶ τὴν οἰκοδομὴν ἐμμελέστατα διαπονευμένη, ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ ναοῦ πέρας εἶχε, καὶ εἰς τιμὴν οὗτος εἰστήκει τῷ μάρτυρι, συγκαλεῖ μὲν τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, ἐπὶ τῇ τοῦ ναοῦ καθιερώσει. Συγκαλεῖ δὲ καὶ ὅσοι τῶν μοναχῶν ἐπὶ τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ διέλαμπον, καὶ τῆς σοροῦ τὸ ἱερὸν σῶμα τοῦ μάρτυρος ἐκκομίσασα, λαμπρῶς ἐπὶ πολυτέλοῦς κατέθετο κλίνης, ἐπέθηκέ τε καὶ ἦν ὁ παῖς γλαμύδα καὶ ζώνην ἐνδύσαι τοῦ ἀξιώματος ἔμελλεν, εὐλογηθῆναι τε πρῶτον παρὰ τῶν ἐκεῖ συναλθόντων, εἴθ' οὕτως περιβαλλέσθαι τοῦτον ἐκότερα παρεσκεύασεν, ἔπειτα πάννουχον δοξολογίαν ὁμοῦ τῷ παντὶ πλῆθει ποιησαμένη, αὐτῇ τε καὶ ὁ παῖς ὑπελθόντες πρῶτοι τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, καὶ τοῦτο διαβαστάσαντες, ἐν τῷ τοῦ ναοῦ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ ἱερῶς κατατίθενται, τὰ δ' ἐπὶ τούτοις ἡ φιλόμαρτυς Κλεοπάτρα, προσκειμένη θερμῶς καὶ δακρῦουσα, τῷ παιδί τε καὶ ἑαυτῇ τὰ ἀγαθὰ πιστῶς ἤτει παρὰ τοῦ μάρτυρος, ἐν τούτῳ δὲ ἄρα τῆς θείας λειτουργίας ἱερῶς τελεσθείσης, ποικίλη μὲν καὶ λαμπρᾶ τῇ ἰραπέζῃ τοῦς ἐκεῖ συναλθόντας εἰστία, τὰ δὲ περὶ τὴν διακονίαν ταύτην τῷ τε υἱῷ καὶ ἑαυτῇ ἀνετίθει. Ἦν δὲ παρηγγελημένον τῷ παιδί παρὰ τῆς μητέρος μηδ' ὅπουσιν βρωτοῦ τινος ἢ ποτοῦ πρότερον μεταλαβεῖν, πρὶν δὲ τὰ τῆς εὐωχίας εἰς πέρας ἔλθειν. Οὕτω τῶν περὶ τὴν εὐωχίαν πέρας ἔχόντων, τῆς ἡμέρας τε ἤδη κλινάσης, ἀλλὰ τὸ νῦν ρηθῆσθαι μέλλον μικροθύχων μὲν ταραξεί καὶ ἀκοῆς καὶ ψυχᾶς, τῶν δὲ Θεοῦ τρόπους ὅσον ἐφικτὸν

A autem, et multo magis plorum fervorem, omnibus, ut par erat, maximo studio contendentibus, ne tollerentur reliquiae eorum, qui passi erant pro Christo), venit in Palæstinam. Cum illic fuisset in quodam vico qui situs erat juxta Thaborium, cui nomen erat Edra, deponit divinum corpus martyris, lampadesque accendens, et urens multa odorifera, id habebat in omni honore. Postea videns magnam hominum multitudinem venientem ad loculum (erat enim is jam omnium sermone celebratus, et odor ejus gratiarum omnes cito vocabat, tam qui gravi aliquo morbo laborabant, quam quos maligni spiritus vexabat operatio : omnes enim per accessum ad loculum, mox liberabantur ab iis quæ eis molestiam afferebant), existimavit oportere martyri templum excitare venerandum, mulier amans martyr. Cum autem magno sumptu, et magna contentione urgeret ædificationem (quibusnam quidem gratis, quam autem cum voluptate, elegantia et specie illic non arridente) ipsa referta lætitiæ (lætatur enim anima, rei pulchræ curam gerens, partim quidem, quod bono natura sit insitum, ut iis, qui id operantur, conciliet lætitiā; partim autem etiam propter eam, quæ speratur, remunerationem), pecuniam mittit ad eos, qui rerum potiebantur, petens ut honore suum dignarentur filium. Statim autem ad eam sunt missæ litteræ imperatoris, dignitatem filio tribuentes.

XI. Illa vero rem quidem differt interim, ut quæ in ædificando laboraret diligentissime. Cum autem finitum esset templum, idque staret exstructum in honorem martyris, convocat quidem provincis episcopos et presbyteros ad templi consecrationem. Convocat autem monachos etiam, qui virtute resplendebant. Et cum e loculo sacrum corpus martyris extulisset, id in magifico lecto præclare deposuit. Imposuit etiam clamydem, et zonam dignitatis, quam filius suus erat induturus, volens ut primum benedicerentur ab iis, qui illuc conve-nerant, deinde utrumque indueret. Itaque cum per noctem simul cum toto populo fecisset glorificationem, ipsa et filius simul subeuntes primi corpus martyris, et id ferentes, sacrosancte deponunt in sacra ara templi. Post hæc autem amans martyr Cleopatra, ardentem instans et lacrymans, filio suo et sibi bona lideliter petebat a martyre. Interim autem divino ministerio sacrosancte peracto, varia quidem et splendida mensa accepit eos, qui illuc convenerant. Quæ autem pertinebant ad hoc ministerium, filio et sibi imponebat. Filio vero mater jusserat, ut nec cibum, nec potum sumeret, priusquam finitum esset convivium. Deinde finito convivio, et die jam inclinante (Sed id, quod nunc dicendum est, turbabit quidem aures et animos eorum qui sunt pusilli et abjecti animi : eorum autem, qui, quoad ejus fieri potest, Dei modum norunt, et magnæ illius sapientiæ providentiam admirabilem, magis movebit linguam ad bene-

dicendum, et factum admittendum propter eam, quæ ex eo evenit, utilitatem), puer defessus in suo lecto recumbebat: mater autem filii osculata oculos: Surge, fili, dicebat, et cum matre cibum sume. Quomodo enim defesso et jejuno fuerit somnus jucundus? Ille autem cum a vehementi et acuta febre detineretur, ne matri quidem poterat respondere. Tum mater: Certe, inquit, nec ego quidem cibum, aut aliquid aliud gustabo, nisi prius intellexero, quomodo hæc res evenerit filio. Eī igitur assidens iusomnis, et morbi ardorem, ut poterat, refrigerans, aut potius sibi ignem accendens e visceribus, circa mediam noctem (qualia sunt Dei judicia!) vidit filium morbo confectum, et jacentem mortuum.

νόσου φλογμόν, ὡσπερ ἦν δυνατὸν ἀναψύχουσα, ἢ ἀνάπτουσα, περὶ μέσας νύκτας (οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κριματά!), ὁρᾷ τὸν παῖδα τῆ νόσῳ κατεργασθέντα, καὶ νεκρὸν ἄφρωνν τε καὶ ἄπνουν κείμενον.

XII. Cum ergo acerbum hunc vidisset eventum, primum quidem caligans humi decidit, eamque statim vox defecit, cum repentinus dolor fuisset linguæ instar vinculi. Sed cum parum ad se rediisset, et nonnihil resipuisset, humeris tollens mortuum corpus filii, et ad sacram id aram ferens, ibi deponit, et capillos vellens, luget filium: Perdidi, dicens, o fili, meam, quæ in te collocata erat, spem. Hei mihi! o fili, hei mihi! o chare flos, qui sic ante tempus marcuisti miserabiliter! Hei mihi, tuam ego finem video, quæ sperabam esse a te alendam in senectute! Talem nunc, o charissime, alimentorum mihi vicem reddis! Tales ego misera spei meæ colligo fructus! Quo ore, quam lingua, quibus deflebo oculis! Utinam meam pro tua mortem aspexissem, et filii mihi charis manibus mandata essem monumento! Utinam ipsa tibi jacerem potius mortua, et honorarer tuo processu ad sepulcrum! Sic enim ego essem felix. Sic in me utique conservata esset lex patrum.

κράταῖς σαῖς ἐπὶ τὸν τάφον τιμωμένη προόδοις· οὕτω γὰρ ἦν εὐδαίμων ἐγὼ· οὕτως ἂν ἐπ' ἐμοὶ δῆπουθεν ὁ τῶν πατέρων ἐτηρεῖτο νόμος.

XIII. Sic dicebat, et procidens rursus lugebat, et tanquam adhuc animatum alloquebatur corpus martyris: Quodnam tantum, dicens, o Christi martyr, sceleris admisimus, ut in hanc tam acerbam incideremus calamitatem? Non, marito in externa regione relicto, pluris quam reliqua omnia feci tuum exportare corpus? Non ab ipsis fundamentis tibi templum extruxi? Non, si nihil aliud, tibi obtuli meum animi propositum? Quid autem hæc sibi volunt? Non, quod pro iis petebatur, bonum erat, salus filii? Non, ut usque ad senectutem simul maneret cum parente? Hei mihi! a quanta spe decidi! pro qualibus qualia vidi! Sed, o martyr Christi, vel mihi filium redde superstitem, sicut Elisæus Sunamitidi, vel ne mihi mortem invideas utilem, sed quæ tam infeliciter peperit et alui, fac me etiam interire cum filio. Interim autem dum Cleopatra filium acerbè defleret, et eos, qui aderant, moveret, ut et ejus casus misererentur, et profundam Dei judiciorum abyssum admiraren-

A εἰδότην, καὶ τῆς μεγάλης ἐκείνου σοφίας παραδόξους οἰκονομίας, κινήσει μᾶλλον τὴν γλώτταν εἰς εὐφημίαν, καὶ τὸ γεγονός ἀποδέξονται τῆς πρὸς τὸ συμφέρον ἐκβάσεως. Ἦδη γοῦν πρὸς ἐσπέραν ὦν, κατάκοπος ὁ παῖς γεγονώς τῆ ἑαυτοῦ κοίτη προσανεκλίνετο· ἡ δὲ μήτηρ προσφῦσα ταῖς τοῦ παιδὸς ὀφθαλμοῖς, Ἀνίστασο, τέκνον, ἔλεγε, καὶ σὺν τῇ μητέρι κοινώνει τροφῆς· πῶς γὰρ ἂν ὕπνος ἤδῃς κακμηκότι καὶ ἀσίτῳ γένοιτο, ὁ δὲ, λάθρῳ τε καὶ ὄξει πυρετῷ κάτοχος ὦν, οὐδὲ λόγον ἔσχε τῇ μητέρι ἀποκρίνασθαι, καὶ αὐτῇ· Ἦ μήν, ἔφη, οὐδὲ ἐγὼ τροφῆς οὐδέ τινος ἀπογεύσομαι, εἰ μὴ πρότερον περὶ τοῦ πράγματος, ὅπως ἂν ἀποθῆ τῷ υἱῷ μάθοιμι, καὶ δῆτα παρακαθημένη τῷ παιδί ἄπνους, καὶ τὸν ἐκ τῆς μᾶλλον ἑαυτῇ τὸ πῦρ πλέον ἀπὸ τῶν σπλάγγνων κριματά!), ὁρᾷ τὸν παῖδα τῆ νόσῳ κατεργασθέντα,

B **IB'.** Τοῦ γοῦν πικροῦ τούτου δράματος αἰσθημένη, πρῶτα μὲν ὑπὸ ἰλίγγου πρὸς γῆν καταπίπτει, καὶ αὐτὴν πρὸ τῆς ψυχῆς ἀπέλιπεν ἡ φωνή. Τῆς ἀθρόας λύπης ἀντὶ δεσμῶν τῆ γλώττη γεγεννημένης, εἶτα μικρὸν ἀνενεγκούσα, καὶ ὀλίγου τι ἀνανήψασα, τὸν τοῦ παιδὸς νεκρὸν ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνελασμένη ἐν εἰδείματι τῷ μάρτυρι καταλαμβάνει ναὸν, τῷ ἱερῷ τε τοῦτον θυσιαστηρίῳ φέρουσα παρατίθεται, καὶ τῶν τριχῶν λαβομένη, πρὸς τὸν παῖδα ἀνώμωξεν, Ἀπόλεάς μου, λέγουσα, τὰς ἐπὶ σοί, τέκνον, ἐλπίδας· οἶμοι, ὦ παῖ, οἶμοι φίλον ἄνθος, πρὸ τῆς ὥρας οὕτως ἐλεεινῶς ἀπομαρανθεῖς! Φεῦ! ὅτι τὸ σὸν ἐγὼ τέλος ὁρῶ, ἦτις ὑπὸ σοὶ μᾶλλον καὶ ταῖς σαῖς ἐλπίσι γηροτροφηθήσεσθαι ἤλπίζον, τοιαῦτά μοι νῦν ἐκτίνεις, ὀφίλτατος, τὰ τροφεῖα; Τοιούτους ἢ δευλαία τῶν ἐλπίδων ἐγὼ δρέπομαι τοὺς καρπούς; Ποίῳ στόματι, ποίῳ γλώσσει τὰ σὰ φθέξομαι, ποίοις ὀφθαλμοῖσι ἀνακλαύσομαι; Ὅφελον τὸν ἐμὸν θάνατον ἐπέιδον, καὶ ταῖς τοῦ παιδὸς ἐμοὶ φίλαις χερσὶ τῷ μνήματι παρεδόθην. Ὅφελον αὐτῇ σοὶ προσκείμεν μᾶλλον νεκρῷ γάρ ἦν εὐδαίμων ἐγὼ· οὕτως ἂν ἐπ' ἐμοὶ δῆ-

C **II'.** Οὕτως ἔλεγε, καὶ καταπεσοῦσα πάλιν ἔστεινε, καὶ ὡς ἐμφύχῳ ἔτι τῷ τοῦ μάρτυρος σώματι διελέγετο· Τί τηλικούτον, ὦ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἡδίκηκαμεν λέγουσα, ὡς πικρᾷ τοιαύτῃ περιπεσεῖν συμφορᾷ, οὐκ ἐν ἀλλοτρίᾳ τὸν ἄνδρα καταλιπούσα, τὴν τοῦ σώματος ἐκφορὰν περὶ παντὸς ἐθέμην τοῦ σοῦ; Οὐκ ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἐδειμάμην σου τὸν ναόν; Οὐκ, εἰ μὴ τι ἄλλο, τὴν γοῦν ἀπὸ ψυχῆς εἰσήνεγκα πρόθεσιν; Τί δέ μοι ταῦτα ἐβούλετο, Τί τὸ ἀντ' αὐτοῦ αἰτούμενον ἀγαθόν, οὐχ ἡ τοῦ παιδὸς σωτηρία; Οὐ τὸ μέχρι γήρωτος καὶ πρεσβείου τῆ τεκούση συμπαραμεῖναι; Φεῦ οἶων ἐσφάλην τῶν ἐλπίδων, οἷα ἀνθ' οἶων εἶδον ἐγὼ. Ἄλλ', ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἡ μοι τὸν παῖδα κατὰ τὸν Ἐλισσαῖον ἀνάδος περιόντα τῇ Σουναμίτιδι, ἢ θανάτου μὴ φθονήσης λυσιτελοῦς, ἀλλὰ τὴν οὕτω καὶ δυστυχῶς τεκούσαν καὶ θρεψαμένην ἐμέ, συνοίχεσθαι τῷ παιδί παρασκεύασον. Ἐν τούτῳ τὸν παῖδα πικρῶς ἀνακλαιόμενης τῆς Κλεοπάτρας, καὶ τοὺς παρόντας λίαν περιπαθεῖς ποιουμένης, ὡς καὶ αὐτῆς ἐλεεῖν τὸ

πάθος, καὶ τὴν πολλὴν ἄβυσσον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων θαυμάζειν, μικρὴν αὐτὴν ὑπνοσὺς ὑπελθὼν ἀνέπαισε, καὶ πάντα ἦν ὁ παῖς αὐτῇ φανεῖς σὺν τῷ μάρτυρι. Παρεστηκότα τε γὰρ ἐδόκει βλέπειν τὸν ἀθλητὴν, καὶ ὡς υἱὸν ἴδιον τὸν αὐτῆς υἱὸν ἐγκραυλάζοντα, ἢ ἀναβολὴ δὲ ἀμφοτέροις ἐξ ὑπερφουῶν ἄγαν καὶ ὑπερλάμπρου· στέφανοί τε τὰς αὐτῶν ἐκόσμουσαν ἡδιστα κεφαλὰς. Καὶ οἱ στέφανοι, θεῖον αὐτῶν εἶπες τὸ κάλλος, καὶ ἥκιστα γλώσση ῥητόν.

ΙΔ'. Καὶ ἵνατί μὴ χαίρεις, ὦ γύναι, λέγειν ὁ μάρτυς ἐφίκει, ἀλλὰ σου λύπη δεινὴ διέσεισε τὴν καρδίαν· μὴ γὰρ οὕτως ἀγνώμων ἐγὼ, καὶ μηδενὸς τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων ἤκων εἰς αἰσθησιν, ἢ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἀμοιβὰς φιλοτίμως οὐκ ἀποδέδωκα; Οὐχ ὄρα οἷας ὁσὸς παῖς ἡξίωται δόξης; Οἷα χάρις ἀστράπτει περὶ αὐτόν; Τί οὖν οὐ τὸ συγγόνον τοῦτο λιπεῦσα, καὶ αὐτὴ μεταχωρεῖς πρὸς τὸ εὐθυμον. Ἄλλ', εἰ δοκεῖ, ἐγγισάτω καὶ ἐτι μᾶλλον ὁ παῖς, καὶ σοι κατ' ὀφθαλμοὺς ἀκριβῶς γενέσθω, ἵνα καὶ αὐτὴ καλῶς ὄρα μάθοις τὰ κατ' αὐτόν. Οὕτως ἔφη, καὶ ἐφίκει τὸν παῖδα καλεῖν, Γενοῦ, λέγων, ὦ παῖ, παρὰ τῇ μητέρι, τὰ τε ἄλλα καὶ ἴν' ὡσπερ ἔχεις ὀφθεῖς, παρηγορήσης αὐτῇ τὸ πολυδάκρυ. Ὁ δὲ παῖς ἐπὶ μᾶλλον τοῦ μάρτυρος εἶχετο, μὴ ἀπολιπεῖν αὐτόν ὅλως, μηδὲ ἀφικέσθαι πρὸς τὴν μητέρα τὸ παράπαν βουλόμενον. Ἄλλ', Ἄπιθι, μήτηρ ἐμή, ἀπιθι πρὸς αὐτὴν, ἐλεγεν ἀντιτείνων, ἐφ' ἑαυτῆς μένουσα, καὶ τοῖς θρήνοις τούτοις οὐδὲν προσέχουσα· ἐν ἴσῳ γὰρ ἡγοῦμαι ἄτοπον εἶναι, ζωῆς ἀλλάξασθαι θάνατον καὶ λύπην, ἢ θούνης ἀλήκτου, καὶ παντὸς αἰῶνος, ζωὴν πρόσκαιρον προτιμῆσαι. Τούτων παρὰ τοῦ παιδὸς ἢ μητὴρ ἀκούσασα, καὶ τῶν θρήνων ὡσπερ ἐκλαθομένη, προσληφθῆναι καὶ αὐτὴν τῷ παιδί, καὶ παρακληθῆναι πρὸς τὰ ὀρώμενα, ἰσχυρῶς ἐδείτο τοῦ μάρτυρος, καὶ ὅς τῆς ἐπὶ σωτηρίαν ἀγούσης ἐπὶ πλέον αὐτῇ ἔχεσθαι πάρηκει, καὶ τέλος εἰρήνην εὐεὶ πρὸς τὰς οἰκείας μετὰ τοῦ παιδὸς ἐχώρουσαν διατριβὰς, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνης δίσταντο.

ΙΕ'. Ἡ δὲ εὐθέως διυπνισθεῖσα καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπανήξασα, οἷας ἐπὶ τῇ τοῦ μάρτυρος τε καὶ τοῦ παιδὸς παρουσίᾳ, τῆς εὐθυμίας ἀπέλαυσε, τοῖς παροῦσιν ὡς ἡδιστα διεξῆσι, καὶ θαῦμα τὰς πάντων εἶχε ψυχὰς, τῷ παραδόξῳ τῆς διηγήσεως. Εἶτα καὶ τὸ τοῦ παιδὸς ἢ μακαρίτις ποθεινὸν ἐκεῖνο σωματίον, λαμπρὰς ἀλειψαμένη καὶ περιβαλοῦσα, τῷ μάρτυρι παρατίθεται, πάννουχόν τε σὺν τοῖς προσήκουσι καὶ ἄλλως ἐπιτηδεύουσιν τὴν εὐχαριστίαν ποιησαμένη, πρὸς δὲ καὶ τὴν μυστικὴν ἱερουργίαν, ἐν ᾗ τελεσθῆναι ἔδει τελέσασα, ἐπὶ θαψίλῃ παρακαλεῖ τὰ δειπνα, τοὺς τῶν ἱερῶν ὕμνων αὐτῇ κοινωνήσαντας, Εἶθ' οὕτως μακρὰ τῷ βίῳ χαίρειν εἰποῦσα, εἰς ἀσύλους τε θησαυροὺς, τὰς τῶν πενήτων φημί γαστέρας τὸν πλοῦτον αὐτῆς πάντα καταθεμένη, καὶ λιτὸν ἐνδύσα χιτῶνα, τῷ τάρῳ διηκόνει τοῦ μάρτυρος, οὕτω τε νηστεύεισιν σχολάζουσα καὶ προσευχαῖς ἦν, καὶ τὸν ἐντὸς τοσοῦτον ἐκαθήρατο ἄνθρωπον, ὅσῳ καὶ καθ' ἑκάστην αὐτῇ κυρίαν τῶν

tur, somnus illi parum obrepens, eam fecit quiescere : et filius ei omnino apparuit cum martyre. Nam et astantem videbatur intueri athletam, ejus filium suo signu, tanquam proprium, complectentem. Amictus autem erat utrisque pulcherrimus, et splendidissimus, et coronæ eorum capita ornabant suavissime. Coronarum autem dixisses esse divinam quamdam, et quæ lingua non potest exprimi, pulchritudinem.

XIV. Videbatur autem martyr dicere : Cur non lætaris, o mulier, sed tuus gravis luctus cor tuum afflixit? Num sum adeo ingratus, ut qui nihil senserim eorum, quæ a te facta sunt? Num pro iis non sum te præclare remuneratus? Non vides qualem gloriam sit tuus filius consecutus? qualis eum circumfulget gratia? Cur non ergo, hæc relicta tristitia, transis ad animi tranquillitatem? Sed si videtur, tuis oculis magis appropinquet filius, et eum diligenter contemplare, ut ipsa quoque recte intelligas, quomodo is se habeat. Sic dixit, et visus est vocare puerum : Accede, o puer, ad matrem, ut cum ea viderit, quomodo te habeas, tu ejus multas consoleris lacrymas. Puer autem magis adhærebat martyri, nolens eum omnino relinquere, nec volens omnino venire ad matrem : sed, Abi, mater mea, abi, dicebat resistens : apud te mane, et minime te dedas his luctibus. Malle enim vitam vestram, quam hanc mortem, æque absurdum existimo, atque dolorem præferre voluptati, quæ non desinit, et vitam brevem, et quæ est ad tempus, ævo sempiterno. Hæc cum mater audivisset a filio, et esset veluti oblita lamentationem, ut ipsa quoque assumeretur ad filium, et ex iis, quæ cernebantur, acciperet consolationem, vehementer rogabat martyrem. Ille autem suadebat, ut magis eam viam sequeretur, quæ ducit ad salutem. Tandem autem, data pace, abiit ille cum puero ad suam habitationem : et uterque discessit ab illius oculis.

XV. Illa autem statim experrecta, et ad se reversa, quantam ob martyris et filii adventum assecuta esset animi tranquillitatem ac lætitiā, narravit iis qui aderant. Omnium autem animos invasit admiratio ob admirabilem, et quæ opinionem superabat, narrationem. Deinde cum filii sui desiderabile illud corpuseculum beata illa splendide vixisset et composuisset, id commendat martyri, tota nocte cum consanguineis, et iis qui ad eam attinebant, faciens gratiarum actionem. Deinde etiam cum mysticum curasset peragendum sacrificium, in quo eam oportebat initiari, ad lautam invitavit cœnam eos, qui sacrorum hymnorum fuerant cum ea participes. Deinde cum sic mundum valere jussisset, et in thesauros, qui non possunt eripi, in pauperum, inquam, ventres, omnes suas contulisset divitias, et se tenui induisset tunica, sepulcro ministrabat martyris; et sic jejuniis vacans et roationibus, internum tantum purgabat hominem,

ut singulis Dominicis ei martyr appareret cum filio in eodem, in quo prius, amictu, ejus dolorem consolantes. Septimo autem anno suæ in melius vitæ mutationis, cum plena esset diebus spiritus, in pace pacis quidem Dei spiritum, corpus autem commendat filio, ut quos una habebat domus, eos etiam unus conderet loculus, et ne ipse quidem amborum pulvis disjungeretur. Cum quibus det quoque nobis Deus esse partis eorum, qui servantur, et videre regionem viventium : quoniam ipsum decet omnis gloria et adoratio nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ἡμερῶν τὸν μάρτυρα τοῦ παιδὸς ἐν ὁμοίᾳ ἢ καὶ πρότερον ἐπίστασθαι τῇ ἀναβολῇ, παρὰ ψυχὴν τῇ λύπῃ διδόντας, ἕτος ἔβδομον ἐξ ὅτου τὰ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ πλήρης ἡμερῶν τῶν τοῦ Πνεύματος γενομένη, ἐν εἰρήνῃ, τῷ μὲν τῆς εἰρήνης Θεῷ τὸ πνεῦμα, τὸ σῶμα δὲ τῷ παιδί παρατίθεται, ἐν ᾧ οὗς μία εἶχεν οἰκία, τούτους καὶ μία σορὸς πιστευθῆ, καὶ μηδὲ αὐτὰ διαστῆ τὰ τῆς κόψεως. Μεθ' ὧν δώῃ καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς τῆς τῶν σωζομένων γενέσθαι μερίδος, καὶ τὴν τῶν ζώντων χώραν ἰδεῖν, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MARTYRION

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΑΡΤΕΜΙΟΥ.

MARTYRIUM

SANCTI ET MAGNI MARTYRIS

ARTEMII.

(Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480; Latine apud Surium ad diem 20 Octobris.)

I. Post Domini et Salvatoris, nostri in cælos ascensum, cum ejus discipuli et apostoli universum orbem terræ Evangelio comprehendissent, et in omnes quidem partes jam distributa esset prædicatio pietatis, is autem, qui ab initio generi hominum adversatur, intolerandis tormentis per eos, qui tunc rerum potiebantur, subjiceret fideles, oportebat aliquando Christianos solvi a malis et molestiis, et cum acerba nube impietatis solvi etiam tempestatem tormentorum, quibus affiebantur, et sisti virgam peccatorum, quæ immittebatur adversus hæreditatem justorum. Cum autem ad hoc esset opus viro qui haberet insignem animi nobilitatem, talis autem erat Constantii et Helenæ filius, Constantinus Magnus cognominatus : is a patrio quidem recedit errore, arcano quodam et divino consilio, et accedit ad veritatem. Vincit enim, ut omnes sciunt, inimicos per crucis in cælo apparitionem : et Magnus statim appellatur, et propter pietatis magnitudinem, et in hostes victoriam. Deinde etiam magno Regi, et communi omnium Domino victoriæ reddens gratias, mittit per

A'. Μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τε καὶ ἀποστόλων τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῷ Εὐαγγελίῳ περιλαβόντων, καὶ πανταχοῦ μὲν διαδοθέντος ἤδη τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος τοῦ δὲ ἀρχῆθεν ἀντικειμένου τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, βασάνους ἀφορήτους διὰ τῶν τότε κρατούντων ὑποβάλλοντος τοὺς πιστεύοντας ἔδει ποτὲ λύσιν γενέσθαι Χριστιανοῖς τῶν ἀνιαρῶν, καὶ μετὰ τοῦ πικροῦ νέφους τῆς ἀσεβείας λυθῆναι καὶ τὸν χειμῶνα τῆς κατ' αὐτῶν τιμωρίας, καὶ στήναι βάρβρον ἀμαρτωλῶν κατὰ κλήρου δικαίων ἀφιεμένην, Ἐπεὶ δὲ ἀνδρὸς ἐδεῖσο πρὸς τοῦτο, περιφανῆ τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν κεκτημένου, τοιοῦτος δὲ ὁ Κωνσταντὸς καὶ Ἐλένης υἱὸς Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐπικληθεὶς, ἀφίσταται μὲν τῆς πατρῴου πλάνης ἀπορρήτῳ τινὶ καὶ θειοτέρῳ οἰκονομίᾳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ προστίθεται, νικᾷ δὲ, ὡς πάντες ἴσασι, τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῆς ἐν οὐρανῷ τοῦ σταυροῦ ἐμφανείας, καὶ Μέγας εὐθύς τῇ τε περὶ τὴν εὐσεβείαν μεγαλειότητι καὶ τῇ κατ' αὐτῶν νίκῃ, προσαγορεύεται, εἶτα καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλεῖ καὶ κοινῇ πάντων Δεσπότῃ χάριτας τῆς νίκης ἀπο-

διδούς, δόγματα τοῖς πρὸ τοῦ βασιλευσιν ἀντίρροπα τῆς οἰκουμένης πανταχοῦ διαπέμπεται, τοὺς μὲν τῶν εἰδώλων καθαιρεῖσθαι ναοὺς καὶ εἰς ἕδαφος κατατρέφεσθαι, ἀνοικοδομεῖσθαι δὲ πάλιν ἐπ' ὄνοματι Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ μαρτύρων, οἴκους περιφανεῖς, καὶ ἅς πρώην ἐκκλησίας οἱ δυσσεβεῖς κατέστρεψαν, τὴν προτέραν αὖθις ἀπολαμβάνειν εὐπρέπειαν.

Β'. Τί οὖν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς βασκαίνων διάβολος; οὐκ ἐνεγκῶν τὴν τσαυτὴν μεταβολὴν, ἄλλως τε δὲ καὶ τὸν τότε κρατοῦντα εἰδώς, οὐχ οἶόν τε εἶναι πρὸς τὴν ματαίαν πάλιν τῶν εἰδώλων θρησκείαν ἐπανελθεῖν, ἄλλοθεν ἡμῖν ἐγείρει τὸν πόλεμον, καὶ τῇ κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίᾳ τὸν δυσσεβῆ Ἀρειὸν παρενεύρας, καὶ ὡσπερ ὄργανον τινὶ τῇ αὐτοῦ γλώττῃ χρησάμενος, κτίσμα τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττειν Ἰὺν τολμᾶ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας δογματίζειν ἄλλότριον. Τῆς πονηρᾶς δὲ ταύτης Ἀρειοῦ δόξης διαδοθηθείσης τὸ τάχος καὶ ἀποσεβείσης, ἅτε τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν θείων Πατέρων συγκροτήσαντος σύνοδον, καὶ αὐτὸν μὲν Ἀρειὸν τοῦ τῶν ἱερέων ἀπειληλακτός συστήματος, τὸν δὲ ἀληθῆ Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ συναῖδιον ἀνακηρύξαντος ὡς τὸ πρότερον, αὖθις ὁ ἐχθρὸς ἐλύσσα, καὶ τὴν προτέραν αὐτοῦ θρησκείαν ἐπειράτο πάλιν ἀνακινήσαι, καὶ τὸν ἀξίως αὐτῷ πρὸς τοῦτο ὑπηρετήσοντα λίαν ἐπιμελῶς ἀνηρεῦνα. Τοῦ τοίνυν μεγάλου καὶ πρώτου Χριστιανῶν βασιλέως, εὐσεβῶς τε ἅμα καὶ καλῶς κατὰ τὸ τριακοστὸν καὶ δεῦτερον τῆς ἀρχῆς ἔτος ὑπὸ τὴν τῶν Βιθυνῶν ἐπαρχίαν, ἠνίκα τῆς πρὸς Πέρσας ἐκστρατείας ἀπῆρχετο, τὴν βασιλείαν ἀποθεμένου, Κωνσταντίνου τε μετ' αὐτὸν τοῦ παιδός, τὴν τοῦ πατέρος ἀρχὴν διαδεξαμένου, ἐπεὶ δὲ οὗτος ἀπέτισε τὸ χρεῶν, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀδελφιδούς Ἰουλιανός, ὃς καὶ παραβάτης, διὰ τὴν τῆς ἀληθοῦς ἀθέτησιν πίστειως καὶ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν σέβας μετάθεσιν, δικαίως ἐκλήθη, τυραννικῶς τῶν σκήπτρων ἐπιλαμβάνεται. Ἀδελφιδοῦν δὲ αὐτὸν Κωνσταντίνου εἶπεν ὁ λόγος, καθ' ὃ ἐξ ἑτερογενοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίνου ἐτύγχανε γεννηθεῖς· καὶ γὰρ ἐξ Ἑλένης μὲν τῆς ἀληθῶς μακαρίας αὐτὸς μόνος ὁ Κωνσταντίνος γεγέννητο τῷ πατρὶ, ἐκ Θεοδώρας δὲ τῆς θυγατρὸς Μαξιμιανοῦ τοῦ καὶ Ἑρκουλίου, τρεῖς οὗτοι, Δαλμάτιος, Ἀναβαλλιανός καὶ Κωνσταντίνος. Ἐκ Κωνσταντίνου δὲ Γάλλος, καὶ ὁ παρῶν οὗτος αἰσχιστος Ἰουλιανός. Οὗ τινος τὴν βασιλείαν, ὡς ἔφημεν, ἐκ τυραννίδος εὐληφός ἀρχὴν, αὖθις ὁ κατὰ Χριστιανῶν ἀναρρίπιζεται πόλεμος, καὶ βαρύτερος τῶν πρόποτε μνημονευομένων ἀναγείρεται διωγμός.

Γ'. Καθ' ὃν ἤδη καιρὸν καὶ ὁ μέγας καὶ περιφανῆς τὴν εὐσέβειαν, ὁ θεῖος, φημί, Ἀρτέμιος τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο. Διδάξει δὲ προῖων ὁ λόγος σαφέστερον. Ἄρτι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὸν βίον ἀπολιπόντος, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, εἰς τρεῖς ἀρχὰς ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐξουσία διεμερίσθη, τῶν υἱῶν αὐτοῦ, Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνου τε καὶ Κωνσταντος, ταύτας διελκομένων,

A omnes partes orbis terræ decreta, quæ erant contraria decretis priorum imperatorum: nempe, ut diruerentur templa idolorum, et funditus everterentur: in Christi autem nomine rursus ædificarentur, et ejus discipulorum et martyrum ædes insignes, et quas prius impii everterant ecclesias, eæ rursus priorem decorem reciperent.

II. Quid ergo, qui bonis invidet, diabolus? Non ferens tantam mutationem, et alioqui sciens fieri non posse, ut qui tunc tenebat imperium, rediret ad vanum cultum simulacrorum, aliunde in nos bellum excitat: et cum in Ecclesiam Alexandrinam impium Arium induxisset, et tanquam instrumento aliquo ejus lingua esset usus, audet prædicare Dei Filium esse creatum, et dogmate statuere, eum esse alienum a Dei et Patris essentia. Hac autem mala Arii opinione cito exstincta, utpote quod pius imperator Nicææ divinorum Patrum congregasset synodum, et ipsum quidem Arium movisset e cœtu sacerdotum, verum autem Deum et Dominum nostrum Jesum Christum ejusdem esse cum Patre essentia, et coæternum, sicut prius prædicasset, inimicus rursus rabie agitabatur, et priorem suam religionem rursus conabatur movere, et qui pro dignitate ei rei inserviret, diligenter inquirebat. Cum magnus ergo et primus Christianorum imperator, pie simul et pulchre tricesimo secundo anno sui imperii, in provincia Bithynorum, quando expeditionem incepit facere contra Persas, deposuisset imperium, et Constantius filius patris successisset imperio, postquam is quoque exsolvit debitum, ipsius patruelis Julianus, qui etiam transgressor, propterea quod veram fidem esset aspernatus, et se ad gentilem traduxisset religionem, jure fuit appellatus, sceptrum tyrannice apprehendit. Constantii autem patruelem eum diximus, quoniam natus fuit ex Constantio Constantini fratre, diversi tamen generis. Etenim ex vere beata Helena ipse Constantinus solus natus est patri. Ex Theodora autem filia Maximiani, qui etiam dictus est Herculius, hi tres nati sunt, Dalmatius, Anaballianus et Constantius. Porro ex Constantio Gallus, et is, de quo in præsentia agitur, turpissimus Julianus. Qui quidem cum, ut diximus, ex tyrannide accepisset imperium, gravissimum rursus bellum excitatur, et gravissima earum, quarum unquam fiat mentio, oritur persecutio.

III. Quo quidem tempore magnus et pietate insignis, divinus, inquam, Artemius fuit martyrii corona redimitus. Id vero apertius docebit procedens oratio. Cum magnus Constantinus jam e vita excessisset, ut est præmissum, in tres partes fuit divisum Romanum imperium, cum ejus filii Constantinus, Constantius, et Constans id divisissent. Et primo quidem, nempe Constantino, superiores

Galliæ, et quæ sunt ultra Alpes, et insulæ Britan-
nicæ usque ad Occidentis Oceanum obtigerunt.
Constanti autem, ut postremo, inferior Gallia, seu
Italia, et ipsa Roma. Constantius autem secundus
ex filiis Constantini, qui tunc rebus præerat Orientis,
decertans adversus Persas, partem Orientis
accipit, et Byzantium, nomine mutato in Constantinopolim,
et novam Romam, facit regiam; et ab Illyrico usque ad Propontidem omnem tractum,
Asiam deinde, Syriamque, et Palæstinam, et Mesopotamiam,
et Ægyptum omnesque insulas, et quæcumque Romanis parebant, vectigalia suo reddit imperio.
Magnus autem Artemius, cum esset valde notus imperatori Constantio, in omni tempore,
et omni negotio perpetuo cum eo versabatur, ut qui esset amicus optimus, et ex iis, qui
erant virtute et doctrina insignes, et ardens amator fidei Christianorum, quo nomine ejus amicitia
et familiaritatis agnoscebatur longe studiosissimus. Ejus autem patriam et genus nemo scriptis mandavit,
nisi quod erat magno et illustri loco natus vir beatissimus, et ex hominibus genere nobilibus
genus ducebat, virtuteque et magnitudine animi erat insignis. Unde etiam hæc de eo scripta sunt,
quod sanctarum reliquiarum Christi apostolorum, Andreae, inquam, et Lucae, et Timothei, ipse est,
qui a Constantio jussus fuit facere exportationem (1), ut suo tempore significabit oratio.

καὶ Τιμοθέου, αὐτός ἐστιν ὁ τὴν ἀνακομιδὴν ὑπὸ
ῥόν ὁ λόγος γνωρίσει.

IV. Cum ergo essent tres imperatores, ut dictum
est, et unusquisque eorum suæ partis teneret imperium,
primus Constantinus a sua parte discedens et
ultimi fratris, quæ ei obtigerat, partem invadens,
cum ille Romam esset profectus, aggressus est
quiddam injustum facere contra fratrem, ipsumque
absentem est criminatus, quod res non fuissent
recto divisæ, et quod imperii, quod ad ipsum pertinebat,
magnam partem frater usurpasset. Regionis autem duces et custodes,
quos Constans constituerat, dixerunt se citra illius sententiam et voluntatem
nihil posse omnino movere: esset enim impium. Ille autem se statim parat ad bellum,
et arma movet adversus eum, qui nullam fecerat injuriam.
Cedit itaque Constantinus in bello pugnans, et partem
alienam cupiens, eam etiam amisit, quam
juste videbatur tenere. Unde etiam ejus populus deficit
ad Constantem, et in illius redigitur potestatem imperium Occidentis,
cum ad id nullum studium posuisset, Deus vero in justa statera universum
judicasset: qui etiam non movere terminos patrum,
neque de sulco propinqui aliquid detrahere lata lege semel constituit,
ne, dum improbe se gerit quis in propinquum, imprudens justa Dei
ira condemnatur. Obtinet ergo Constans imperium

καὶ τῶ μὲν πρώτῳ Κωνσταντίνῳ αἱ ἄνω Γαλλίαι
καὶ τὰ ἐπέκεινα Ἄλπεων αἱ τε Βρετανικαὶ νῆσοι,
καὶ ἕως τοῦ Ἑσπερίου Ὀκεανοῦ, κληῖρος ἐδόθησαν,
τῷ δὲ γε Κωνσταντίῳ ὑπεστάτω, αἱ κάτω Γαλλίαι,
ἦγουν αἱ Ἰταλίαι καὶ αὐτὴ ἡ Ῥώμη. Ὁ δὲ Κων-
στάντιος, ὁ δεύτερος τῶν Κωνσταντίνου υἱῶν, ὃς
ἦν ἐπὶ τῶν τῆς Ἑφίας τό τε πραγμάτων πρὸς τοὺς
Πέρσας ἀγωνιζόμενον, τὸ τῆς Ἀνατολῆς ἀσπάζεται
μέρος, καὶ τὸ Βυζάντιον μετονομασθὲν εἰς Κων-
σταντινούπολιν καὶ νέαν Ῥώμην, ποιεῖται βασιλεῖον,
καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῆς Προποντίδος
ὅποσα ὑπήκοα Ῥωμαίοις, τὴν τε Συρίαν καὶ Πα-
λαιστίνην αὐτὴν, καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ Αἴγυπτον,
καὶ τὰς νήσους ἀπάσας, τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ καὶ πο-
λιτεῖᾳ ὑποτελῆ καθίστησιν. Ὁ δὲ μέγας Ἀρτέμιος,
γνωρίμος ὢν ἐστὶ μάλιστα τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίῳ,
συνῆν τούτῳ διαπαντὸς ἐν παντὶ καιρῷ τε καὶ
πράγματι, ἅτε καὶ φίλος ὢν ἄριστος, καὶ τῶν ἐπὶ
ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ λαμπρυνόμενων καὶ τῆς Χρι-
στιανῶν πίστεως διάπυρος ἐραστής. Τῷ τοι καὶ τῆς
περὶ αὐτὸν ἐταιρίας εἴτ' οὖν φιλίας, σπουδαστῆς
ἀκριθέστατος ἐγνωρίζετο, πατρίδος δὲ τούτου
μνήμην καὶ γένος οὐδεὶς ἀνάγραπτον παραδέδωκε,
πλὴν ὅτι τῶν εὐπατριδῶν καὶ μεγάλων ὑπῆρχεν
ὁ τρισμακάριστος, ἐξ εὐγενῶν τε τὸ γένος ἔλκων,
καὶ τὴν ἀνδρείαν περιβλεπτος, ἐξ ὧν καὶ τάδε περὶ
αὐτοῦ ἀναγέγραπται, ὅτι τῶν ἀγίων λειψάνων τῶν
τοῦ Χριστοῦ Ἀποστόλων, Ἀνδρέου φημί καὶ Λουκᾶ
Κωνσταντίου ποιήσασθαι κελευσθεὶς, ὡς κατὰ και-

Δ'. Ὡς οὖν εἴρηται, τῶν βασιλέων τριῶν τυγχανόντων,
καὶ τῆς αὐτοῦ μοίρας ἐκάστου αὐτῶν βασιλεύοντος,
ὁ πρῶτος αὐτῶν Κωνσταντίνος τῆς οἰκείας μερίδος ἀπαναστῆς,
καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἐσχάτου ἀδελφοῦ κληροδοσίαν ἐπανελθὼν,
ἐκείνου πρὸς τὴν Ῥώμην ἀποδημήσαντος, ἐπεχείρει τι τῶν
ἀδίκων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ διαπράξασθαι, καὶ αὐτὸν
οὐ παρόντα διέβαλλεν, ὡς οὐ καλῶς τῶν πραγμάτων
διανεμηθέντων, καὶ ὅτι πλείστον μέρος τῆς αὐτῷ
προσηκούσης ἀρχῆς ἐσφετερίσατο. Οἱ δὲ τῆς χώρας
στρατηγοὶ τε καὶ φύλακες, οὓς ὁ Κώνστας ἐχειροτόνησεν,
οὐκ ἔφασαν χωρὶς τῆς ἐκείνου γνώμης τε καὶ
βουλῆς δύνασθαι τι μικρὸν ἢ μέγα μετακινεῖν,
ἀνόσιον γάρ, ὁ δὲ αὐτίκα πρὸς πόλεμον ἀποδύεται,
καὶ ὄπλα κινεῖ κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδικήσαντος. Πίπτει
τοίνυν οὗτος ὁ Κωνσταντίνος ἐκ τῷ πολέμῳ μαχόμενος,
καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμῶν κακείνα
ὧν ἐδόκει βεβαίως κρατεῖν, προσαπόλεσεν.
Ἐνθεν τοι καὶ ὁ τούτου λαὸς εὐθύς ἀποκρίνει πρὸς
Κώνσταντα, καὶ γίνεται ἡ τῆς Ἑσπέρας ἀρχὴ ὑπὲρ
ἐκείνῳ, μηδὲν περὶ ταύτης σπουδάσαντι, τοῦ Θεοῦ
δὲ τὸ πᾶν ἐν σταθμῷ δικαίῳ δικάσαντος, ὃς καὶ μὴ
κινεῖν ὄρια πατέρων, μὴ δὲ τῆς τοῦ πλησίον αὐλακός
τι παρασπᾶν ἕπαξ νενομοθέτηκεν, ἵνα μὴ τῷ
πλησίον πονηρευόμενος, ἑαυτῷ λάθῃ τὴν δικαίαν

(1) Vide vitam S. Lucae ex Metaphraste ad 18 Octob., cap. 3; Niceph. lib. x Hist., cap. 11; Baron. in not. ibidem.

ὄργην καταψηφίζόμενος. Βασιλεύει τοίνυν ὁ Κώνστας ἐφ' ὅλης τῆς ἑσπερίου ἀρχῆς, τὰς δύο κληροδοσίας εἰς ἓν συνάψας, καὶ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρα θέμενος.

Ε'. Οὐ πολὺς ἐνῆν καιρὸς, καὶ ὁ Κώνστας εἰς κώμους καὶ μέθας ἐναποκλίνας, καὶ ἀλλοκότους ἔρωτας, ῥαθύμως τὴν ὅλην ἀρχὴν διεπέττευσεν, τοσοῦτον βασιλείας μέγεθος ἐξορχούμενος. Ἐπιβουλεύεται τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς παράτινος τῶν στρατηγῶν, ὀνόματι Μαγνεντίου, καὶ μετὰ τῆς βασιλείας προσπόλλουσιν καὶ τὸ ζῆν. Τοῦτου περόντος, κρατεῖ τῆς ἀρχῆς ὁ Μαγνέντιος, μεθ' οὗ τῆς τυραννίδος συνεπέλαθοντο Νεπωτιανὸς καὶ Βρεττανίων. Ταῦτα μαθὼν ὁ Κωνσταντῖος ἐκ τῶν τῆς ἀδελφῆς γραμματέων, ἀπάρας ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ πρὸς τὴν Ἑσπέραν γενόμενος, συνάπτει πρὸς ἀμφοτέρους πόλεμον καὶ κατὰ κράτος νικᾷ, τοῦ Βρεττανίωνος πρὸς αὐτὸν ἀποκλίναντος, ὅτε καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον μέγιστόν τε καὶ δευνῶς ἐκφανέν ἅπαν, ὡς ὑπεραστράπτειν τῷ καταπληκτικῷ τῆς αἰγλῆς τὸ τῆς ἡμέρας φῶς ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων ὡφθη περὶ τρίτην ὥραν μάλιστα τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τῆς λεγομένης Πεντηκοστῆς ἑστῆκυίας, διῆκον ἀπὸ τοῦ Κρανίου καλουμένου τόπου, ἄχρι καὶ τοῦ Ἐλαιῶνος ὄρους, ὅθεν ὑπῆρχεν ὁ Σωτὴρ τὴν ἀνάληψιν ποιησάμενος. Κρατεῖ τοίνυν τῆς βασιλείας Κωνσταντῖος, τῶν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱῶν μόνος ὑπολειφθεὶς. Ἀτενίσας οὖν πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος, καὶ ἰλιγγιάσας ἅτε δὴ ἄνθρωπος ὢν, καὶ μὴ ἔχων τὸν ἐκ τοῦ γένους αὐτῷ συνασπίζοντα· οὔτε γὰρ αὐτῷ παῖς ἐγεγόνει, οὔτε τις τῶν ἀδελφῶν κατελείπετο· καὶ δεῖσας μὴ τις αὐτῷ πάλιν ἐπανασταίῃ τύραννος, σκέπτεται τῶν συγγενῶν τινα λαβεῖν σύγκληρον, καὶ τῆς βασιλείας ὑπασπιστήν, ὃ δὲ καὶ πεποίηκε, Γάλλον τὸν Ἰουλιανοῦ ἀδελφὸν Καίσαρα ποιησάμενος· ἀνεψιὸς δὲ πρὸς πατρός ὁ Γάλλος αὐτῷ· Κωνσταντῖος γὰρ ὁ Γάλλου καὶ Ἰουλιανοῦ πατὴρ, ἀδελφὸς ἦν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Τοῦτον οὖν ἐν τῷ Σιρμίῳ προχειρισάμενος, γυναῖκά τε αὐτῷ ζεύγνυσι τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν Κωνσταντίαν, πίστει καὶ βεβαιότητι χάριν, καὶ ἄρχοντας αὐτῷ δίδωσιν αὐτὸς καταστήσας· οὐ γὰρ ἐκείνῳ γε ἐφεῖτο Καίσαρι ὄντι· Θαλάσσιον μὲν ἀποστείλας ἑπαρχὸν πραιτωρίων, Μόντιον δὲ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ἀμα καὶ πατρίκιον τοῦτον τιμήσας.

Γ'. Ὁ δὲ Γάλλος ὡς τότε παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου πεμφθεὶς ἐπὶ τῆς Ἑώας, εἶχετο τῶν πραγμάτων, ὃν αὐτίκα μαθόντες οἱ Πέρσαι πρὸς Ἀντιόχειαν ἀφικόμενον, κατωρρώδησαν, νέον τε αὐτὸν καὶ θερμούργον εἰς τὰ ἔργα πυθόμενοι, καὶ οὐκ ἔτι ἐποίησαν τὴν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐξέλασιν, καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἦν ὡς δεδήλωται, Κωνσταντῖος δὲ ἐν τῇ Ἑσπέρᾳ καθίστη τὰ πράγματα, καὶ τότε δὴ μάλιστα, καθαρῶς ἠσύχασεν ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ πρὸς ἀμφοτέρων φυλαττομένη. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον. Ὁ δὲ Γάλλος, τὴν τοῦ Καίσαρος ἀμφιασάμενος ἀλουργίδα, καὶ ἤδη τῶν πρώτων τῆς βασιλείας ἀρξάμενος ἐπιβαίνειν βαθμῶν, οὐκ ἔμενεν ἐπὶ τῆς τοιαύτης γνώμης καὶ πίστει, ἧς πρὸς τὸν Κωνσταντῖον ἐποίησατο, βασιλικώτερον

A totius Occidentis, duas partes in unam conjungens, et ex ambobus unum faciens imperium.

V. Non multum intercessit temporis, et Constans ad comessationes declinans et ebrietates, et alienos amores, sequiter universum gerebat imperium, per ludum et saltationem tantam molem sustinens. Ergo ei parantur insidiæ a quodam duce exercitus, nomine Magnentio, et cum imperio simul quoque vitam amittit. Cum is cecidisset, imperium occupat Magnentius, cum quo simul invaserunt tyrannidem Nepotianus et Brettanion. Hæc cum accepisset Constantius ex litteris sororis et ab Oriente venisset ad Occidentem, bello manus conserit cum illis et vicit, cum Brettanion ad eum defecisset. Quo quidem tempore signum crucis maximum, et mirifice apparens, adeo ut admirabili splendore superaret lucem diei, visum est Hierosolymis circa tertiam horam diei, cum esset dies festus, qui dicitur Pentecoste, pertingens a loco, qui dicitur Calvariæ, usque ad montem Oliveti, unde fuit assumptus noster Salvator. Imperium ergo tenet Constantius, relictus solus ex magni Constantini filiis. Cum ergo ad imperii magnitudinem defixisset oculos, et caligasset, ut qui esset homo, et non haberet ex suo genere, qui eum defenderet (neque enim ei natus fuerat filius, neque remanserat aliquis ex fratribus), et timeret, ne in eum rursus aliquis insurgeret tyrannus, statuit ex cognatis aliquem accipere cohæredem, et imperii defensorem: quod etiam fecit. Nam cum Gallum Juliani fratrem Sirmi Cæsarem creasset (erat autem ei Gallus patruelis: Constantius enim, Galli et Juliani pater, frater fuerat magni Constantini), ei dat uxorem, suam sororem Constantiam, ut res esset firmior et cautior, et præbet ei magistratus, quos ipse constituerat (non enim Gallo licebat id sibi assumere, cum esset Cæsar), Domitianum quidem et Thalassium emittens præfectos prætorios, Montium autem imperatoriis præficiens rationibus, quem etiam solemus vocare quæstorem, et simul eum etiam ornans honore Patricii.

VI. Gallus autem, ut qui tunc a Constantio missus esset ad Orientem, erat intentus rebus gerendis. Quem cum primum accepissent Persæ venisse Antiochiam, timore sunt affecti, cum audivissent eum esse juvenem, et ad res gerendas acrem et vehementem, nec fecerunt amplius excursionem in agros Romanorum. Et ille quidem erat Antiochiæ Syriæ, ut ostensum est; Constantius autem res constituebat in Occidente: et tunc erat maxime quietum Romanorum imperium, ut quod ab utrisque custodiretur. Et hæc quidem modo modo se habebant. Gallus autem cum Cæsaris induisset purpuram, et jam cœpisset ascendere primos gradus imperii, non mansit in eadem sententia et fide, quam dederat Constantio, nimis pro imperio

D VI. Gallus autem, ut qui tunc a Constantio missus esset ad Orientem, erat intentus rebus gerendis. Quem cum primum accepissent Persæ venisse Antiochiam, timore sunt affecti, cum audivissent eum esse juvenem, et ad res gerendas acrem et vehementem, nec fecerunt amplius excursionem in agros Romanorum. Et ille quidem erat Antiochiæ Syriæ, ut ostensum est; Constantius autem res constituebat in Occidente: et tunc erat maxime quietum Romanorum imperium, ut quod ab utrisque custodiretur. Et hæc quidem modo modo se habebant. Gallus autem cum Cæsaris induisset purpuram, et jam cœpisset ascendere primos gradus imperii, non mansit in eadem sententia et fide, quam dederat Constantio, nimis pro imperio

res gerere aggrediens, et cum magna audacia et arrogancia constituens. Quos enim cum ipso magistratus emiserat Constantius, qui imperialium et civilium rerum erant iudices, prætorii præfectum Domitianum (mortuus enim erat Thalassus) et quæstorem Montium, quod non parerent, et inseruirent a ratione alienis, et quæ cohiberi non poterant, ejus appetitionibus, cum jussisset militibus alligare funes eorum pedibus, jussit trahi per forum, et utrumque occidit, cum viri fuissent gerendis magistratibus egregii, et quovis lucro et emolumento inventi essent superiores. Quos cum composuisset civitatis episcopus, sepeliit, insignem eorum virtutem reveritus.

VII. Constantius autem cum audiisset id, quod acciderat, Gallum ad se accersit. Ille autem cum sciret quidem, se non vocari ad bonum aliquod, rursus autem cogitaret, quod si nollet parere, oporteret bellum facere, armis protinus correptis, elegit potius pacem. Et præmissa uxore ad mitigandum Constantium, ipse quoque sua sponte adibat periculum. Atque Constantia quidem statim præfecta est, ut fratrem prior conveniret, et in animo habens rogare pro marito, ut nihil grave in eum statueret. Cum autem prompto et alacri animi studio iter iniisset, inter eundem incidit in morbum. Et cum ascendisset in Bithyniam, in quadam ejus statione, quæ Gallicana dicitur, est mortua. Gallus autem etsi hoc, quod præter opinionem acciderat, magnam reputasset calamitatem, ibat tamen ulterius, non desistens ab iis, quæ statuerat. Postquam vero venit ad Noricorum civitatem, quæ vocatur Pytaviota, huc Mediolano, cum illic tunc esset Constantius, mittitur dux exercitus Barbation, qui Gallo aufert purpuram. Et cum eum fecisset privatum, relegat in quamdam insulam Dalmatiæ. Cum Gallus autem venisset in insulam, Eusebius eunuchus, qui præpositi tunc habebat honorem, et qui cum eo erant, persuadent Constantio, ut quamprimum Gallum tolleret de medio. Ille vero persuasus, mittit qui ipsum interficerent. Cum ii autem jam irent, Constantius rursus motus est misericordia, et misit ocissime litteras, quæ Gallum a morte liberabant. Eusebius autem, et qui cum eo erant, persuadent Magistrano, qui mittebatur, ne prius veniret ad ostendendas litteras, quam audivisset Gallum fuisse de medio sublatum. Hæc facta sunt, et Gallus fuit interfectus.

VIII. Constantius autem veritus, quod non posset solus totum regere imperium, maxime cum Galli, quando vellent, promptissime incitarentur adversus imperium, tam propter vires corporis, quam propter levitatem animorum, jam ducebatur pœnitentia, quod Gallum de medio sustulisset. Et cum reputasset eos, qui sunt genere conjuncti, esse externis et alienis longe tutiores ad regni so-

A τῶν πραγμάτων ἀπτόμενος, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θράσους καὶ τῆς ἀλαζονείας διατασσόμενος· τοὺς γὰρ ἀρχοντας οὓς σὺν αὐτῷ ἐπεπόμφει Κωνσταντίος, τῶν βασιλικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ὄντας διαιτητὰς, τὸν τε τῶν Πραιτορίων ὕπαρχον Δομετιανὸν (ὃ γὰρ Θαλάσσιος ἐτεθνήκει) καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ κοιμιστῶρος Μόντιον, διὰ τὸ μὴ πειθαρχεῖν αὐτοὺς καὶ ὑπουργεῖν ταῖς παραλόγοις αὐτοῦ καὶ ἀκατέκτοις ὀρμαῖς, σχοίνους τοῖς στρατιώταις τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐξάφασθαι παρακλειυσάμενος, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς συρῆναι προσέταξε καὶ ἀμφοτέρους ἀπέκτεινεν, ἄνδρας ἐν ἀξιώμασι διαπρέψαντας, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος εὐρεθέντας ὑψηλοτέρους, οὓς ὁ τῆς πόλεως περιστεύλας ἐπίσκοπος, ἔθαψεν, αἰδεσθεὶς τὸ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἀνυπέρβλητον.

B Ζ'. Ὁ δὲ Κωνσταντίος, ἐπειδὴ τάχιστα ἐπέθετο τὸ συμβᾶν, μετὰπεμπτον ὡς ἑαυτὸν ἐποίητο τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ εἰδὼς μὲν ὡς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τυγχάνει καλούμενος, ἐννοῶν δὲ πάλιν ὡς εἰ μὴ βούλοιο ὑπακούειν, πόλεμον ἀνάγκη ποιεῖν, ὅπλα πρὸς Κωνσταντίον ἐκ τοῦ εὐθέως ἀράμενον, αἰρεῖται μᾶλλον τὰ τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν γυναῖκα προσποστεύλας ὡς τὸν Κωνσταντίον ἐκμειλίξασθαι, καὶ αὐτὸς ἀπῆει αὐτόμολος ἐς τὴν κίνδυνον. Ἢ μὲν οὖν Κωνσταντία πρῶτα ἐξώρμησε, προσεντυχεῖν τῷ ἀδελφῷ, καὶ δεηθῆναι τούτου ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός προθυμουμένη, τοῦ μὴ τι εἰς αὐτὸν βουλευσασθαι ἀνηκεστον· πολλῇ δὲ προθυμίᾳ περὶ τὴν ὁδοποιρίαν χρωμένη εἰς νόσον ἐνέπεσε μεταξὺ πορευομένη, καὶ Βιθυνίᾳ ἐπιθᾶσα, ἐν σταθμῷ τινι ταύτης Γαλλικῶν λεγομένῳ ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Γάλλος, καὶ τοῦτο παραδόξῃ αὐτῷ συμβᾶν, μεγάλην συμφορὰν ποιησάμενος, ὅμως ἦει τὸ πρόσω, τῶν δεδογμένων οὐκ ἐξιστάμενος. Ἐπεὶ δὲ εἰς Νορικούς ἀφίκετο, πόλιν αὐτῶν Πυταδιώτατα καλουμένην, ἐνταῦθα δὲ ἀπὸ Μεδιολάνων καταπέμπεται στρατηγὸς Βαρβατίων, ἐκεῖ τοῦ Κωνσταντίου τὸ τηνικαῦτα τυγχάνοντος, ὅς τὸν Γάλλον ἀφαιρεῖται τῆς ἀλουργίδος, καὶ εἰς ἰδιώτην μετασκευάσας, ἐξόριστον αὐτὸν εἰς τινα νῆσον τῆς Δαλματίας κατέστησε. Τοῦ Γάλλου δὲ εἰς τὴν νῆσον ἀφιγμένου, Εὐσέβιος ὁ εὐνοῦχος, ὁ τὴν τοῦ πραιποσίτου τότε τιμὴν ἔχων, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, πείθουσι Κωνσταντίον ὡς τάχιστα Γάλλον ποιήσασθαι ἐκποδῶν· ὁ δὲ πεισθεὶς πέμπει τοὺς ἀποκτενοῦντας αὐτὸν, καὶ ἤδη τούτων ἀφικνουμένων, πάλιν ὁ Κωνσταντίος εἰς ἔλσον μετεβλήθη, καὶ πέμπει διάταχέων γράμματα τὸν Γάλλον τοῦ πάθους ἀνακαλούμενος. Ὁ δὲ Εὐσέβιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πείθουσι τὸν πεμφθέντα Μαγιστριανὸν, μὴ πρότερον ἐπιστῆναι δεικνύοντα τὸ γράμμα, πρὶν ἂν πύθοιοτο Γάλλον ἀνηρημένον. Ἐγένετο ταῦτα, καὶ ὁ Γάλλος ἐτεθνήκει.

D Η'. Ὁ δὲ Κωνσταντίος περὶ τοῖς πράγμασι δεισας μὴ οὐχ οἷός τε ἢ μόνος ἀπάσης εἶναι τῆς ἀρχῆς ἐγκρατῆς, ἄλλως τε δὲ καὶ τῶν Γαλατῶν, οὐχότατά τε καὶ ὅπῃ προθυμηθεῖεν εἰς τὰς τυραννίδας ἐγειρομένων, διὰ τε σώματος ἰσχύον καὶ κορυφότητα φρονημάτων μετεμέλετο ἤδη τὸν Γάλλον ὑπεξελών, καὶ λογισάμενος, τὸ συγγενὲς τοῦ ὀθνείου καὶ αλλογενοῦς ἀσφαλέστερον εἶναι μακρῷ πρὸς κοινωσίαν

τῆς βασιλείας, Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γάλλου A
ἐκ τῆς Ἰωνίας μεταπεμφάμενος ἐν τῇ Μεδιολάνῳ,
Καίσαρα ἀναδείκνυσι, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ τὴν
ἑαυτοῦ Ἑλένην εἰς γάμον ἐκδοῦς, καὶ τὰ πιστὰ
πρὸς αὐτὸν ποιησάμενον τοῦτον μὲν ἐξέπεμψεν εἰς
τὰς Γαλλίας, φύλακα τῆς ἐκεῖσε βασιλείας ἐσόμε-
νον, αὐτὸς δὲ εἰς Ἰλλυριοὺς ἀφικόμενος ἐν τῷ Σιρμίῳ
διήγεν. Ἀκούσας δὲ ὅτι οἱ πέραν Ἰστροῦ Βάρβαροι
μέλλουσιν ἐπιστρατεύειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, ἀπάρας
ἀπὸ τοῦ Σιρμίου εἰς τὸν Ἰστρον διέβη. Καὶ πρὸς
αὐτῇ τῇ ὄχθῃ χρόνον οὐκ ὀλίγον ποιήσας, ἐπεὶ τὰ
τῶν βαρβάρων ἤρεμεῖν ἐμάνθανε πάλιν συνήματα,
ἐπὶ τὴν Θράκην ἤλαυνεν αὐθις. Ὡς δὲ ἐν Ὀδρυσσῶς
ἐτύγγανε γεγονώς, ἐνθα πόλιν κτίσας Ἀδριανὸς ὁ
βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ καταλέλοιπε τῷ τόπῳ προ-
τηγορίαν, ἐπέθετο πρὸς τινος τῶν ἐπισκόπων, ὡς τὰ
σώματα τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων, Ἀνδρέου τε
καὶ Λουκᾶ, ἐν Ἀχαΐα τεθαμμένα τυγγάνουσιν,
Ἀνδρέου μὲν ἐν Πάτραις, Λουκᾶ δὲ ἐν Θήβαις τῆς
Βοιωτίας. Ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς ταῦτα Κων-
σταντίος, ἤσθη τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπιμέγα ἐδόησε,
καὶ πρὸς τοὺς παρόντας φησὶ, Καλέσατέ μοι
τὸν φίλον Ἀρτέμιον· τοῦ δὲ τόχος παραγενομένου,
Συγχαίρω σοι, ἔφη, ἀνδρῶν ἀπάντων θεοφιλέστατε.
Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν· Καὶ εἴης μοι χείρων, ὦ βασιλεῦ,
διαπαντὸς, καὶ μὴ ποτέ σε τῶν λυπηρῶν τι κατα-
λήψοιτο. Καὶ ὁ βασιλεὺς, Ζητεῖς δέ τι χριστεύτερον,
ὦ φίλων ἄριστε, τῆς τῶν σωμάτων τῶν τοῦ Χριστοῦ
ἀποστόλων εὐρέσεως; καὶ ὁ μέγας Ἀρτέμιος· Τίς
καὶ πόθεν, ὦ δεσποτα, ὁ ταῦτον ἡμῖν τὸν θησαυρὸν C
φανερῶσας τὴν σήμερον; Καὶ ὁ Κωνσταντίος· Ὁ τῆς
Ἀχαΐας, ἔφη, ἐπίσκοπος, ὁ νῦν ἐφορευῶν ἐν Πά-
τραις. Ἀλλ' ἄπιθι, ἀνδρῶν ἄριστε, καὶ τὸ τόχος ἐν
Κωνσταντινουπόλει μοι τὴν τούτων ἀνακομιδὴν
ποιήσον. Ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ
μέγας, τὴν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ὁδὸν ἐπορεύετο,
τὰ τούτων ἀνακομισῶν ἅγια λείψανα, ἃ δὴ καὶ μάλα
θαυμασίως ἀνακομισάμενος, ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ τοῦ
Κωνσταντίου ἐκ βάρων οἰκοδομηθέντι ναῷ, ἐπὶ τῷ
τῶν ἀποστόλων ὀνόματι, παρὰ τῷ τοῦ πατρὸς τάφῳ
ταῦτα κατέθετο, καὶ γέρας γὰρ αὐτοῦ τῆς λειτουρ-
γίας ὁ βασιλεὺς, δεηθέντων τῶν ἐπισκόπων, τὴν τῆς
Αἰγύπτου παρέσχεν ἀρχὴν. Τοιοῦτος καὶ πρὸ τῶν
τῆς μαρτυρίας ἀγίωνων ὑπῆρχεν Ἀρτέμιος, καὶ
οὕτω παρὰ πᾶσιν αἰδέσιμος.

Θ'. Ἐπορεύετο μὲν οὖν ὁ μέγας Ἀρτέμιος τὴν
ἐπ' Αἴγυπτον, ἄρτι τὴν τοῦ δευτέρου ἀξίαν περιβαλό-
μενος. Ὁ Κωνσταντίος δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ἀπάρας, τὴν ἐπὶ Συρίας ἐποιεῖτο ὁδὸν, καὶ φθάσας
τὴν μεγαλόπολιν Ἀντιόχειαν, αὐτοῦ που κατασκη-
νοῦ, τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας ἐτοιμαζόμενος πόλεμον·
αὐτοῦ δὲ τῇ πόλει προσμένοντος, ἀφίκετο γράμ-
ματα πρὸς αὐτὸν, δηλοῦντα τὴν Ἰουλιανοῦ ἐπανά-
στασιν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, ὡς δεδήλωται μοι καὶ
πρόσθεν, ἐπὶ φύλακῇ τῶν Ἑσπερίων εἰς τὰς Γαλ-
λίας ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου Καίσαρος ἀποδείχθεῖς, αὐτὸς
ἐπιπλεῖον ἐν τῷ τοῦ Καίσαρος σχήματι εἶναι μὴ
ἀνασχόμενος, διάδημά τε περιτίθεσθαι, καὶ τῷ τῆς
βασιλείας ἑαυτὸν ἐπιψημίζεῖ ὀνόματι. Ἐπεὶ δὲ

cietatem, Julianum fratrem Galli ex Ionia accersi-
tum Mediolanum. creat Cæsarem; et cum suam
sororem Helenam ei dedisset in matrimonium, fide-
que ab eo accepta sibi cõvisset, eum quidem misit
in Galliam, illic futurum custodem imperii, ipse
autem in Illyricum veniens degebat Sirmii. Cum
autem audivisset, quod Barbari, qui agebant trans
Danubium, essent ducturi exercitum contra impe-
rium Romanorum, Sirmio profectus transiit Da-
nubium. Cum autem longo tempore ibi fuisset ad
ipsam ripam, et rursus intellexisset Barbaros non
esse se loco moturos, profectus est in Thraciam.
Postquam vero fuit apud Odrisos, ubi Adrianus,
constructa civitate, ei loco suam reliquit appella-
tionem, audivit a quodam episcopo, quod corpora
Christi apostolorum Andreæ et Lucæ sepulta
erant in Achaia, Andreæ quidem Patris, Lucæ au-
tem Thebis Bœotix. Postquam autem imperator
hæc audivit Constantius, propter id est lætatus
et magna voce clamavit, et iis, qui aderant, dixit:
Vocate mihi charum Artemium. Cum is autem
quamprimum venisset: Gratulor tibi, inquit, viro-
rum omnium religiosissime, et una tecum lætor.
Ille vero illi dixit: Mihi perpetuo læteris, o impe-
rator, nec te unquam aliquid molestum compre-
hendat. Imperator autem: Quærisne aliquid, o
amicorum optime, gratius ac jucundius inven-
tione corporum Christi apostolorum? Magnus
vero Artemius: Quisnam aut undenam, inquit, o
domine, est is, qui hunc hodie thesaurum ape-
ruit? Constantius autem: Achaia, inquit, episco-
pus, qui nunc præsidet Patris. Sed abî, o virorum
amicorum optime, et ea quamprimum exporta Con-
stantinopolim. Hæc cum ab imperatore magnus
audisset Artemius, recta ivit ad apostolos, eorum
sanctas allaturus reliquias. Quas quidem cum
valde admirabiliter exportasset, in templo, quod
ab ipso Constantio exstructum est a fundamentis
in nomine apostolorum, prope sepulcrum patris
eas deposuit. Ei autem in præmium ministerii
dedit imperator, rogantibus episcopis, munus re-
ctionis Ægypti. Talis fuit Artemius etiam ante cer-
tamina martyrii, et adeo erat apud omnes vene-
randus.

D
IX. Atque proficiscebatur quidam magnus Arte-
mius in Ægyptum, ducis modo suscepta dignitate.
Constantius autem profectus Constantinopoli ten-
debat in Syriam: et cum in magnam pervenisset
Antiochiam, ibidem figit tabernaculum, bellum pa-
rans adversus Persas. Cum ibi autem maneret in
civitate, venerunt ad eum litteræ, insurrectionem
Juliani significantes. Julianus enim, ut a me jam
ante fuit declaratum, ad custodiam Occidentis in
Gallia Cæsar creatus a Constantio, non ferens am-
plius esse in habitu Cæsaris, induit diadema, et se
appellat nomine imperatoris. Postquam autem sibi
imperium usurpavit, nihil jam parvum cogitabat,
neque statuebat sibi amplius esse cunctandum;

sed volens in suam redigere potestatem totam Europam, quæ obedit Romanis, instructo exercitu, per Germanos perrexit ad Danubium. Et cum ulteriori ripam apprehendisset, per loca illius ducebat exercitum. Latens vero præfectos, et Italiæ Taurum, qui vocabatur, et Illyrici Florentium, postquam venit ad Pæonas, transiens ad alteram partem fluvii, statim et universam Illyricam regionem in suam redegit potestatem, et Italiam, et usque ad Oceanum occidentalem universas gentes, quæ erant imperii Romanorum.

X. Constantius autem cum hæc audivisset, fuit conturbatus, ut est consentaneum, et de Constantinopoli admodum timens, ne quod ille animo cogitabat, eam prior in suam redigeret potestatem, eam totis viribus festinabat præoccupare. Interim autem dum ab eo colligebatur exercitus, dispersus per civitates Orientis, et se parabat ad tantam viam, significat episcopis, ut cum præcedentes veniant quamprimum Nicæam. Erat enim in ea secundam synodum congregaturus, ab impiis Arianis incitatus adversus Homousion. Cum vero, transmissa Cilicia, venisset ad Mopsi, qui vocantur, fontes, quædam imbecillitas ei repente accidit, nec poterat ulterius progredi. Postquam autem sensit se jam male habere, et non victurum esse amplius, Antiochiæ episcopo celerrime accersito Euzoio, petit ut baptizetur. Et cum baptizatus, parum fuisset superstes, illic e vita excedit, cum imperasset integros quadraginta annos, viginti quidem cum patre, solus autem reliquos.

XI. Cum eum autem deflevisset exercitus, et justa ei fecisset, in arca posuerunt, cum corpus instruxissent iis, quæ solent fieri ad hoc, ut duret, et cum in currum imposuissent, tulerunt Constantinopolim, cum propriis armis unusquisque eum sequentes in eodem ornatu, quem, dum viveret, habebat inter principes. Atque ii quidem venerunt Constantinopolim, ducentes corpus. Venit autem et Julianus, proficiscens ex Illyrico, et jam firmiter tenens universum imperium, nullo post mortem Constantii auso ei repugnare. Cum autem ferretur corpus in templum SS. Apostolorum, ubi prope patrem eum erant posituri, Julianus ipse præcedebat lectum, capiti ablato diademate. Postquam autem eum sepelierunt, jam veniens in regiam, tunc rursus imposuit diadema, et rerum potiebatur, solus jam Romanorum universum adeptus imperium. Cum ergo excessisset Constantius, in eos, qui restabant, et maxime qui propter invidiam præbuerant causam Galli occisionis, iræ suæ fervorem ostendit Julianus. Et statim. Eusebio quidem præposito caput adimit, quod omnino videtur suis calumniis Gallo cædem adornasse; Paulum autem Hispanum, qui erat unus ex scribis imperatoris, tradit igni, ut qui in Gallum fuerat acerbe

ἀντελάβετο τῶν πραγμάτων, οὐκ ἔτι μικρὸν οὐδὲν ἐνενοεῖ· οὐδὲ διαμέλλειν ἐγίνωσκε δεῖν, ἀλλὰ τὴν Εὐρώπην τέως ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι πᾶσαν ἐθέλων, ὅπως Ῥωμαίους ὑπακούει, τῷ στρατῷ συνταξάμενος, διὰ Γερμανῶν ἐπὶ τὸν Ἰστρον ἐχώρει. Καὶ τῆς πέραν ἠχθῆς λαβόμενος, διὰ τῶν ἐκείνης χωρίων ἤλαυνε, τοὺς ὑπάρχους δὲ διαλαθῶν, τὸν τε τῶν Ἰταλιῶν Ταῦρον οὕτω καλούμενον, καὶ τὸν τῶν Ἰλλυριῶν Φλορέντιον, ἐπειδὴ κατὰ πλείονας ἐγένετο διατριβάς, ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ αὐτίκα τὴν τε Ἰλλυρίδα πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ γῆν εἶχε καὶ τὰς Ἰταλίαις, καὶ τὰ μέχρι Ἑσπερίου Ὀκεανοῦ σύμπαντα ἔθνη, ὅποσα τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατίσεως ἦν.

Γ'. Ὁ δὲ Κωνσταντῖος ταῦτα πυθόμενος, ἐταράχθη τε, ὡς περ εἰκὸς ἦν, καὶ περὶ Κωνσταντινουπόλεως μάλιστα δεῖσας, μή, ὅπερ κακείνος διανοεῖτο, φθάσειεν αὐτὴν ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος, ἐπέλεγτο κατὰ τὸ δυνατόν προκαταλαβεῖν. Ἐν ᾧσιν δὲ ὁ στρατὸς αὐτῷ συνελέγετο, κατὰ τὰς πόλεις τῆς Ἑφῆς ἐσχεδασμένος, καὶ ἐμελλεν ἐξαρτύεσθαι ὡς πρὸς τὴν αὐτὴν ὁδὸν, σημαίνει τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν Νίκαιαν αὐτὴν ὡς ὅτι τάχιστα ὀφθῆναι προαφικομένους· ἐμελλέτα γὰρ ἐν αὐτῇ δευτέραν συγκροτῆσαι σύνοδον, παρὰ τῶν δυσσεβῶν Ἀρβόρειων κατὰ τοῦ Ὁμοουσίου παροτρυνόμενος. Ἐπεὶ δὲ τὴν Κιλικίαν διεξιθῶν, εἰς τὰς Μόψου καλουμένας κρήνας ἀφίκετο, ἀσθένειά τις αὐτῷ ἐξαπιναίως προσέπεσε, καὶ οὐχ οἶός τε ἦν ἐπὶ τὸ πρόσω χωρεῖν, ὡς δὲ ἤσθετο φαύλως ἔχων ἤδη καὶ οὐκ ἂν βιωσόμενος, τὴν ταχίστην τὸν Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον Εὐζόϊον μεταπεμφάμενος, βαπτίσει αὐτὸν ἐπιτρέπει, καὶ ὁ βαπτισάμενος καὶ μικρὸν ἐπιθίους, αὐτόθι προλείπει τὴν ζῆν, βασιλεύσας τὰ σύμπαντα ἔτη τεσσαράκοντα, τὰ μὲν εἴκοσι μετὰ τοῦ πατέρος, μόνος δὲ τὰ ἐπίλοιπα.

ΙΑ'. Αὐτὸν δὲ ἡ στρατιὰ ὀλοφυρομένη, καὶ τὰ νομιζόμενα ἐπ' αὐτῷ τελέσασα, λάρνακι τοῦτον ἐνέθεσαν, τοῖς εἰωθόσιν εἰς τὸ διαρκέσαι σκευάσαντες τὸν νεκρὸν, καὶ εἰς ἄμαξαν ἐνθέμενοι, ἐκάμίζον ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, σὺν τοῖς οἰκείοις ἕκαστος ὄπλοις αὐτῷ ἐφεπόμενοι, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν κόσμον ὄνπερ καὶ ζῶντος ἐν τοῖς ἡγεμόσι τεταγμένοι ἐτύγχανον. Οὗτοι μὲν δὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον ἄγοντες τὸν νεκρὸν, καὶ ὁ Ἰουλιανὸς συνομάρτησεν ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν ἀφικόμενος, καὶ ἤδη βέβαιως ἔχων τὴν πᾶσαν βασιλείαν, οὐδενὸς αὐτὸν μετὰ τὸν Κωνσταντίου θάνατον ἐναντιωθῆναι τολμήσαντος, κομιζομένου δὲ τοῦ νεκροῦ ἐπὶ τὸν νεῶν τῶν Ἀποστόλων, ἵνα περ αὐτὸν καταθήσειν πλησίον τοῦ πατρὸς ἐμελλον, αὐτὸς ἠγεῖτο τῆς κλίνης ὁ Ἰουλιανὸς, τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς περιελών. Ἐπεὶ δὲ ἔθαψαν αὐτὸν, ἐπὶ τὰ βασίλεια ἤδη ἀπαλλαττόμενος, τὸ τε διάδημα αὐθις ἐπέθετο. Καὶ τῶν πραγμάτων ἐγκρατῆς ἦν, μόνος ἤδη τὴν Ῥωμαίων ὅλην βασιλείαν ὑποζωσάμενος. Ἐπεὶ οὖν ὁ Κωνσταντῖος ἐκ ποδῶν ἦν, εἰς τοὺς ὑπολειπομένους καὶ μάλιστα τῷ φθόνῳ τὴν αἰτίαν παρατχομένους τῆς ἀναιρέσεως Γάλλου, ἀνεψυχε τὴν ζέον τῆς ὀργῆς Ἰουλιανὸς, καὶ αὐτίκα Εὐσέβιον μὲν τὸν Πραιπόσιτον τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖται, διότι τὴν

ἀρχὴν ἐφαίνετο ἐκ τῶν αὐτοῦ διαβολῶν, τὸν ἅπαντα A τῷ Γάλλῳ φόνον συγκειρασάμενος· Παῦλον δὲ τὸν Σπανὸν εἰς τοὺς ὑπογραφείας τοῦ βασιλέως τελοῦντα, πυρὶ παραδίδωσιν, ὡς πολλὰ δὴ μάλα τῷ Γάλλῳ ἐμπικρανάμενον. Τούτους μὲν οὖν ἀμφοτέρους εἰς τὴν Χαλκηδὸνα διαπέμφας, ἐκεῖ τῇ οἰκείᾳ δίκῃ ὑπάγει ἐκάτερον, ἀνείλε δὲ καὶ Γαυδέντιον στρατηγὸν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἄλλους τινὰς ὅποσοι τι εἰς αὐτὸν πεπαρωγήκεσαν· ἀλλὰ τούτους μὲν διὰ γραμμῶν ἐκόλασε, τὸν δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ γενναῖον ἀθλητὴν Ἀρτέμιον αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὼν καὶ παρόντα διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ἀπανθρώπως ἐκόλασε, καὶ τῆς παρουσίας αὐτὸν ἀπεγύμνωσεν ἐξουσίας, μὴ φέρων τὴν αὐτοῦ παρρησίαν καὶ ἐνστασιν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, ὡς δεδήλωται, τὴν τῶν Ῥωμαίων περιθέμενος βασιλείαν, ἐσπούδαζε μάλιστα τὸν Ἑλληνισμὸν ἐπανορθοῦν. Πανταχοῦ τοίνυν γράμματα διαπεμπόμενος, ἐκέλευε τὰ τούτων τεμένη καὶ τοὺς βωμοὺς ἀνιστᾶν, μετὰ πολλῆς ὄσης τῆς σπουδῆς τε καὶ προθυμίας, καὶ ὅσας ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ταῖς ἐκκλησίαις προσόδους ἀπένειμε, καὶ ὁ τούτου υἱὸς Κωνσταντῖος, ταύτας ἀφελὼν, τοῖς τῶν εἰδώλων καὶ διακόνων καταστήσας ζακάρους, καὶ νεωκάρους, καὶ ῥάντας, καὶ θύτας, καὶ κανηφόρους, καὶ ὅσας ὁ ἑλληνικὸς ὕθλος ἐπιφημίζει προσωνημίας. Ταῦτα μὲν καὶ ἕτερα διεπράττετο κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

IB'. Μετὰ δὲ ταῦτα μητέρας αὐτοῦ ἀδελφὸν ἔχων, Ἰουλιανὸν τοῦνομα, τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ πίστιν διὰ τὴν ἐκεῖνου χάριν ἐξομοσάμενον, καὶ πολλὴν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ προθυμίαν ἐπιδεικνύμενον, ἄρχοντα τῆς ἐώας ὄν καλοῦσι κόμητα ἐξέπεμψεν, C ἐντειλάμενος, τὰ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα κακοῦν τε καὶ διαφθεῖρειν, πανταχοῦ δὲ καὶ διὰ πάσης ἰδέας τὸν Ἑλληνισμὸν αὐξῆσαι τε καὶ ἐπαίρειν. Ὁ δὲ ἀφικόμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπειράτο μείζων τῶν ἐντεταλμένων τοῖς ἔργοις φαίνεσθαι, καὶ δὴ προσαφαιρεῖται μὲν πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἅπαντα τὰ κειμήλια, ὅσα ἐν ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ καὶ σηρικῶν ὑφάσμασι διετέλει, ἀποκλείει δὲ καὶ τὰς ἐκκλησίας, τοῦ μὴ τίνα εἰσφοιτᾶν ἐν αὐταῖς εὐχῆς ἕνεκα, κλεῖθρα καὶ μυχοὺς τοῖς πολῶσιν ἐπιβολῶν. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν Ἀντιόχου πόλιν· ὁ τῆς Ἀνατολῆς ἄρχων εἰργάζετο, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς, ἔτι κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεἶλκε τίνα χρόνον, τὰ ἐν ταύτῃ κρατύνας, εἰς ὑπερ ἐνόμιζε μάλιστα τῇ βασιλείᾳ συμφέρειν, καὶ ὅπως ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῷ D πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐξαρθῆ σκοπῶν τε καὶ πραγματευόμενος. Ἄρας οὖν ἐκ τῆς Κωνσταντινούπολεως σὺν παντὶ τῷ στρατῷ τὴν ἐπὶ τῆς Συρίας ἐποιεῖτο ὁδόν.

IIΓ'. Διελθὼν τοίνυν ἅπασαν τὴν Φρυγίαν, καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτῆς πόλιν τὸ καλούμενον Ἰκόνιον καταντήσας, ἐξέκλινε τὴν Ἰσαυρίαν καταλιπὼν. Καὶ τὸν λεγόμενον Ταῦρον ὑπεραναβάς· ἦλθεν ἐπὶ τὰς πόλεις τῆς Κιλικίας, καὶ τῷ σταθμῷ προσπελάσας τῷ ἐν Ἰσσοῦ αὐτοῦ που κατασκηνοῖ, τὸν ἐκ Μακεδονίας Ἀλέξανδρον μιμησάμενος· αὐτόθι γὰρ κακεῖνος ἐν Ἰσσοῦ τὸν πρὸς Δαρεῖον τὸν Περσῶν βασιλέα συνεχρότησε πόλεμον, καὶ τοῦτον νικήσας, ἐπίσημον τὸν τόπον εἰργάσατο ἐκεῖθεν τὸν Ἰσσικὸν

invectus. Ambos namque Chalcedonem misit, et illic utrumque suo affecit supplicio. Interfecit etiam Gaudentium ducem exercitus Africæ, et quosdam alios, qui ei insultaverant. Sed eos quidem punit per litteras; Christi autem martyrem et fortem athletam Artemium, ipse per se Antiochiæ præsens præsentem propter Christi confessionem inhumane punit, et ea, quam habebat, privavit potestate, non ferens ejus dicendi libertatem et constantiam. Julianus enim, cum, ut ostensum est, Romanorum usurpasset imperium, maxime studebat gentium errorem in suum locum restituere. In omnes itaque partes mittens litteras jubebat deorum templa et altaria prompto et alacri animi studio extrui, et quoscunque reditus magnus Constantinus attribuit ecclesiis, et ejus filius Constantius, eos ademit, et templis consecravit idolorum, pro episcopis, presbyteris et diaconis, constituens ædituos, aspersores, sacrificos et canephoros, et quæcunque nomina nugæ imponunt gentilium. Hæc quidem et alia fiebant Constantinopoli.

Κωνσταντῖος, ταύτας ἀφελὼν, τοῖς τῶν εἰδώλων καὶ διακόνων καταστήσας ζακάρους, καὶ νεωκάρους, καὶ ῥάντας, καὶ θύτας, καὶ κανηφόρους, καὶ ὅσας ὁ ἑλληνικὸς ὕθλος ἐπιφημίζει προσωνημίας. Ταῦτα μὲν καὶ ἕτερα διεπράττετο κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

XII. Post hæc autem cum matris suæ haberet fratrem, nomine Julianum, qui ut illi gratificaretur, Christianismi fidem abjuraverat, et pro errore gentium ostendebat promptum et alacre animi studium, emisit Orientis rectorem, quem vocant comitem, jubens ut res quidem ecclesiarum vexaret et perderet, ubique autem et omni ratione errorem gentium augeret et extolleret. Ille igitur cum venisset Antiochiam, conabatur re ipsa plura præstare, quam ei fuerat imperatum. Et ecclesiis quidem aufert quæcunque habebant pretiosa, tam in argento et auro, quam in sericis vestimentis. Quin etiam claudit ecclesias, ne quis in eas ingrederetur precandi causa, claustris et vectibus januis impositis. Et hæc quidem Antiochiæ faciebat comes Orientis. Imperator autem Julianus Constantinopoli aliquod adhuc morabatur tempus, res confirmans et corroborans, prout ei maxime expedire videbatur imperio: et ut error gentium magnifice extolleretur, considerans et procurans. Postea vero discedens Constantinopoli cum universo exercitu, iter faciebat in Syriam.

XIII. Cum itaque universam pervasisset Phrygiam, et ad ejus ultimam venisset civitatem, quæ vocatur Iconium, declinavit relicta Isauria. Et cum Taurum, qui dicitur, superasset, venit ad civitates Ciliciæ. Cum vero accessisset ad stationem, quæ est in Isso, illic castrametatur, Macedonem Alexandrum imitatus. Nam ille quoque in Isso cum Dario rege Persarum commisit prælium. Quo victo, locum reddidit insignem. Illuc sinum transmisit Issicum, et venit Antiochiam, iram spirans adver-

sus Christianos, et se eos esse omnino eversurum minitans. Cum Antiochiam ergo venisset tyrannus, et in domum divertisset imperatoriam, et nec unum quidem diem quievisset, ad eum adducti sunt, veluti signo dato accusati, Eugenius et Macarius, qui ipsi quoque erant pars presbyteratus Ecclesiæ Antiochenæ. Quos cum protinus curasset sistendos: Quinam estis, inquit, et quodnam est vobis vitæ studium? Dixit Eugenius: Christiani sumus, et Christi gregis pastores. Hæc est nobis vita, hæc conditio, hoc studium. Dicit autem imperator: Ubi est is, quem dicitis Christi gregem? Eugenius autem: Universus, inquit, orbis terræ, quem sol aspicit, et qui in eo sunt homines. Julianus autem: Nos, inquit, quibusnam præsumus, et in quosnam hodie obtinemus imperium, o tu infelix et miser homuncule, si quæcumque terram sol aspicit, Christus gregem possidet? Martyr vero: Eidem, inquit, gregi præes, o imperator, cujus nos sumus pastores. Per Christum enim reges regnant, et tyranni in terra dominantur. Ipse quoque Christus hodie quidem tibi dedit imperium, etiamsi apparueris ingratus in benefactorem; cras autem dabit alii. Es enim unius diei, et ipse imperas iis, qui sunt unius diei. Illi autem est regnum æternum, et quod nunquam finem accipit.

XIV. Apostata vero: Impie, et a decorum, inquit, aliene benevolentia, cum hesternus sit Christus tuus, et unius diei, et ab Augusti Cæsaris tempore incæperit, a te ergo hodie rex æternus creatur? Martyr autem: Quod ad humanitatem quidem attinet, ineffabilisque et inenarrabilis dispensationis, seu carnis susceptæ, mysterium, ita habet, o imperator. Quoad vero ejus divinam, et quæ est ante sæcula, generationem, nullum invenietur tempus ea antèrius. Imperator autem, existimans martyrem esse agrestem quempiam, et nulla præditum eruditione, irridens inquit: Tuus ergo Christus, o miser, bis fuit generatus? Si vero propterea gloriaris, sunt etiam apud Græcos viri sapientissimi, non solum bis, sed etiam ter geniti. Nam et Mercurius, cognomine Trismegistus, ter venit se in mundo ostendens, quomodo narrant ejus sacri et admirandi libri; et ideo nominatur Trismegistus, id est, ter maximus. Similiter autem Pythagoras, qui hoc fuit posterior, ipse quoque ter venit Ægyptius, deinde Euphorbus, de quo meminit

XV. Martyr autem suaviter irridens nugas docti imperatoris, et impiorum gentilium stultiloquentiam, conjectans autem tyrannum per hæc verba conari irridere Christi generationem, cum magna severitate ei dixit et nobilitate: Oportebat nec tibi quidem omnino respondere, o iniquissime, nec te ulla dignari allocatione, sed propter eam, quæ adest, multitudi-

κόλπον διαπεράσας, ἤλθεν εἰς Ἀντιόχειαν, θυμοῦ πλέον κατὰ Χριστιανῶν, καὶ αὐτοὺς ἐκτριψαί εἰς τέλος διαπειλούμενος. Ἐλθόντι τοιγαροῦν τῷ τυράννῳ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ πρὸς τοῖς βασιλείοις οἴκοις κατατιηνώσαντι, καὶ μὴ δὲ πρὸς ἡμέραν βίαν τυχλάσαντι προστήθησαν αὐτῷ ὡσπερ ἀπὸ τινος παραγγέλματος διαβληθέντες, Εὐγένιος καὶ Μακάριος, τοῦ πρεσβυτερίου τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας καὶ αὐτοὶ μέρος τυγχάνοντες, οὓς εὐθέως παραστησάμενος· Τίνας ἐστὲ, ἔφη, καὶ τίνα δὴ πού τὴν ἀγωγὴν καὶ τὸ ἐπιτήδευμα ἔχετε; Εὐγένιος ἔφη· Χριστιανοὶ ἐσμεν, καὶ τῆς Χριστοῦ ποιμνῆς ἀγελάρχαι τυγχάνομεν, τοῦτο βίος ἡμῶν καὶ τύχη καὶ ἐπιτήδευμα. Καὶ ὁ βασιλεὺς· Ποῦ τοίνυν ἐστὶν ἡν ὑμεῖς φατε τοῦ Χριστοῦ ποιμνῆν; Καὶ ὁ Εὐγένιος· Πᾶσα ἡ οἰκουμένη, ὅσῃν τε ἥλιος ἐφορᾷ, καὶ ὅσοι ἐπὶ ταύτης εἰσὶν ἄνθρωποι. Καὶ ὁ Ἰουλιανός· Ἡμεῖς δὲ τίνων ἄρχομεν καὶ τίνων βασιλεύομεν σήμερον, ὧ ταλαίπωρον σὺ καὶ δυστυχὲς ἄνθρώπιον, εἰ ὅσῃν ἥλιος ἐφορᾷ γῆν ὁ Χριστὸς ποιμνῆν κέκτηται; Καὶ ὁ μάρτυς· Τῆς αὐτῆς, ὧ βασιλεῦ, ποιμνῆς τε καὶ ἀγέλης ἐπιστατεῖς, ἥσπερ δὴ καὶ ἡμεῖς ἀγελάρχαι τυγχάνομεν· δι' αὐτοῦ γὰρ βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ τύραννοι κρατοῦσι γῆς. Καὶ αὐτὸς σοὶ τὸ βασίλειον δέδωκε σήμερον, κὰν αὐτὸς ἀχάριτος περὶ τὴν εὐεργέτην ἐφάνης· αὔριον δὲ πάλιν ἐτέρῳ δώσει. Ἐφημέρων ἄρχεις αὐτὸς, τῷ δὲ ἡ βασιλεία αἰώνιος, καὶ πέρασ οὐδέποτε δεχομένη.

ΙΔ'. Καὶ ὁ παραβάτης· Ἀνόσιε καὶ τῆς τῶν θεῶν εὐμενίας ἀλλότριε, χλιζὸς ὢν ὁ σὸς Χριστὸς καὶ ἐφήμερος, ἀπὸ τῶν Λύγουστου τε Καίσαρος χρόνων ἀρξάμενος, αἰώνιος βασιλεὺς ὑπὸ σοῦ χειροτόνηται σήμερον; Καὶ ὁ μάρτυς· Ναί, κατὰ μὲν τὸ ἀνθρώπινον καὶ τὸ τῆς ἀφράστου καὶ ἀρρήτου αὐτοῦ οἰκονομίας μυστήριον, εἴτουν σαρκώσεως οὕτως ἔχει, βασιλεῦ, ἐπεὶ κατὰ τὴν θεῖαν αὐτοῦ καὶ προαιώνιον γέννησιν οὐδεὶς εὐρεθήσεται χρόνος ὁ ταύτης ὑπέρτερον. Καὶ ὁ βασιλεὺς, νομίσας ἄγροικον εἶναί τινα τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ παιδίαν ἀμέτοχον, διαχλευάζων φησὶ· Οὐκ οὖν, ὧ ταλαίπωρε, ὁ Χριστὸς σου δις ἄρα γεγέννηται, καὶ ἐπὶ τούτῳ κομπάζεις; Εἰσὶ καὶ παρ' Ἑλλήσιν ἄνδρες σοφώτατοι, οὐ μόνον δις γεννηθέντες, ἀλλὰ καὶ τρίς· ὁ τε γὰρ Ἐρμῆς ὁ Τρισμέγιστος ἐπικαλούμενος, τρίτον ἤλθεν εἰς κόσμον ἑαυτὸν ἐπιδείκνυς, καθὼς αἱ ἱεραὶ αὐτοῦ καὶ θαυμάσιαι βίβλοι διηγούμενοι, καὶ διὰ τοῦτο Τρισμέγιστος ὀνομάζεται, ὁμοίως δὲ καὶ Πυθαγόρας, ὁ τούτου Μνησάρχου υἱός, Σάμιος.

in vitam, ut qui primo quidem fuerit nauclerus Homerus; postremo autem Pythagoras, Mnesarchi filius, Samius.

ΙΕ'. Καὶ ὁ μάρτυς, ἡδὺ τι γελάσας, τῶν κομψευμάτων τοῦ σοφοῦ βασιλέως, καὶ τῆς τῶν ἀσεβῶν Ἑλλήνων μωρολογίας, ὑπονοήσας δὲ τὸν τύραννον τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν διὰ τούτων ἰσχυρῶν ῥημάτων χλευάζειν ἤδη πειρώμενον, ἔφη πρὸς αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς αὐστηρίας καὶ γενναιότητος· Ἐδεὶ τὴν ἀρχὴν μὴ δὲ ἀποκρίνασθαί σοι, παρανομώτατε, μὴ δὲ τῆς οἴας οὖν ἀπολογίης καταξιώσαι,

ὁλλὰ διὰ τὸν παρεστῶτα ὄχλον ὅτι τῆς τοῦ Χριστοῦ A
ποιμένης οἱ πλείους αὐτῶν τυγχάνουσιν, εἶπον ὅσα
δὴ εἶπον, καὶ νῦν ἐπ' ὀλίγων ἐρώ, τῆς αὐτῶν κη-
δόμενος σωτηρίας, ὅτι τὸν γῆ ἄνωθεν καὶ πρὸ πολ-
λῶν γενεῶν οἱ προφῆται προκατήγγειλαν καὶ πολλὰ
τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὰ μαρτύρια, ἐκ τε τῶν παρ'
ὑμῖν χρησμῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Σιβυλλείων γραμ-
μάτων. Καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἡ αἰτία,
ἐπὶ σωτηρία καὶ ἀνακλήσει τῆς τῶν ἀνθρώπων
ἐκπτώσεως γέγονεν· ἐλθὼν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς πᾶσαν
νόσον ἀπήλασε καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ παραδόξως
ἐνὶ ῥήματι νεκροὺς ἤγειρεν ὁδωδότας, τὸ δὲ πάντων
θαυμασιώτερον, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας
παθὼν τὸ διὰ σταυροῦ πάθος, ἀνέστη τριήμερος ἐκ
τῶν νεκρῶν, ὑπὸ μέρτυσι πεντακοσίοις, καὶ στρα- B
τιωτῶν φρουρούντων αὐτοῦ τὸν τάφον, ἵνα μὴ σχῆ
χώραν ὁ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ συκοφαντῆσαι βουλό-
μενος, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ὤρθη τοῖς μαθηταῖς
αὐτοῦ, ἐφ' ὅλαις τεσσαράκοντα ἡμέραις μετ' αὐτῶν
συναναστρεφόμενος, καὶ ὁρώντων αὐτῶν καὶ βλε-
πόντων εἰς οὐρανοὺς ἀνελήφθη, τὴν τοῦ ἁγίου
Πνεύματος δωρεάν καὶ δύναμιν τούτοις ἐξαποστεί-
λας, ὥστε καὶ γλώσσαις ἄλλογενῶν ἀποφθέγγεσθαι
καὶ μὴ χρεῖαν ἔχειν τοῦ ἐρμηνεύοντος· ἐλάλει γὰρ
ἐν αὐταῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὰ πρόβω βλέ-
πειν ἐδίδου, καὶ προφητεύειν τὰ μέλλοντα· οἵτινες
ἐξελθόντες ἐκήρύξαν αὐτὸν πανταχοῦ, μηδὲν ἐπιφε-
ρόμενοι, ἢ μόνον τὴν αὐτοῦ ἀόρατον δύναμιν, οὐκ
ἀσπίδα καὶ δόρυ καὶ ξίφος κατέχοντες, ἀλλὰ γυμνοὶ
καὶ ἄοπλοι καὶ πένητες, καὶ πάντα τὸν κόσμον C
ἐξώγρησαν, νεκροὺς ἐγείροντες, λεπροὺς καθαρί-
ζοντες, δαιμόνια ἐκβάλλοντες. Καὶ ταῦτα τίνας;
ἀλιεῖς καὶ ἀγράμματοι, καὶ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας
ἀμέτοχοι.

ΙΖ'. Οὓς δὲ αὐτὸς παρεστήγαγες, ἐπιχερτομῶν
τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν, ἀνδρας σοφούς τε καὶ
θεολόγους, ὡς νῦν εἴρηκας, εἰ καὶ δοίημεν ἀληθῶς
γενέσθαι τοῦτο τὸ παραλήρημα, τί γεννηθέντες δις
καὶ τρίς καὶ τετράκις τὸν κόσμον ὠφέλησαν,
ἢ μέρος τι τῶν τοῦ κόσμου μικρὸν ἢ ἐλάχιστον; τίς
ἐκ τῶν βίθλων Ἑρμοῦ τε καὶ Πυθαγόρου, νεκροὺς
ἐξανέστησεν, ἢ λεπροὺς ἐκαθάρισεν, ἢ δαίμονας
ἐπήλασεν, οὓς ὑμεῖς θεραπεύετε; Ἄλλ' Ἑρμῆς μὲν
ὁ Τρισμέγιστος ὑφ' ὑμῶν προσαγορευόμενος,
Αἰγύπτιος γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων D
νόμοις τραφεῖς, γυναῖκά τε γήμας, παῖδας ἔτεκεν,
ᾧ τὸν πρεσβύτερον, Τὰτ ὀνομάζουσι πρῶτον αὐτὸς
διαλέγεται, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἀφοσιῶ, πρὸς
τε τὸν ἐξ Ἐπιδαύρου Ἀσκληπιὸν τὸν προκατάρξαντα
καθ' ὑμᾶς τῆς λατρικῆς ἐπιστήμης, ᾧ καὶ τὴν ἑαυ-
τοῦ θεολογίαν διασαφεῖ οὕτως ἔχουσιν· Θεὸν νοῆσαι
μὲν χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ἔστι γὰρ τρισ-
υπόστατος, ἀνερμήνευτος οὐσία καὶ φύσις, οὐκ ἔχουσα
παρὰ βροτοῖς ἐξομοίωσιν. Οὓς δὲ θεοὺς ὀνομάζουσιν
ἄνθρωποι, πολὺ τὸ μυθώδες καὶ σφαλερὸν ἑαυτοῖς
ἐπισπάσαντο, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ
ἐλευσεως καὶ αὐτὸς ἀμυδρὰν τινα προφητείαν δι-
αγορεύει, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἑβραίων θεο-
λογίας ταύτην ἀπαρυσάμενος. Ἄλλὰ τί μοι τῶν

nem, quoniam complures ex iis sunt de grege
Christi, dixi quæcunque dixi, et nunc etiam di-
cam parumper, curam gerens eorum salutis :
Christum ab alto repetentes, multis ante sæculis
prophætæ prius annuntiarunt, multaque sunt ejus
adventus testimonia, tam ex iis, quæ sunt apud
nos oraculis, quam ex ipsis scriptis Sibyllinis.
Ejus autem susceptæ carnis causa fuit propter sa-
lutem et reparationem lapsus hominum. Nam
cum venisset in terram, omnem morbum expulit
et omnem infirmitatem : et admirabiliter uno
verbo excitavit mortuos, qui fesebant. Quod au-
tem est omnium maxime admirabile, pro salute
mundi passus mortem per crucem, tertio die sur-
rexit a mortuis, testibus iis militibus, qui serva- B
bant ejus sepulcrum, et plusquam quingentis ho-
minibus, ne locum habeat, qui vult calumniari
ejus resurrectionem. Et cum surrexisset a mortuis,
visus est suis discipulis, totos quadraginta dies
cum eis versans, eisque videntibus et aspicienti-
bus, fuit assumptus in cælos. Denique eis sancti
Spiritus donum demisit et virtutem, adeo ut lo-
querentur linguis alienigenarum, et non opus ha-
berent interprete. Loquebatur enim in eis sanctus
Spiritus, et dabat eis, ut viderent, quæ erant pro-
cul remotæ, et futura prædicarent. Qui quidem
egressi, ipsum ubique prædicarunt, et nihil infe-
rentes, præter solam ejus virtutem, quæ non ca-
debat sub aspectum, neque clypeum, lanceam aut
ensem tenentes : sed nudi, inermes, et pauperes
mundum ceperunt universum, mortuos excitantes,
leprosos mundantes, dæmonia ejicientes. Quinam
autem hæc fecerunt? Piscatores, et ignari littera-
rum, et qui mundi sapientiæ non erant participes.

XVI. Quos autem ipse induxisti, iudificans
Christi generationem, viros doctos et theologos,
ut nunc dixisti, etiamsi concesserimus vere fuisse
has nugas, quid bis, et ter, et quater geniti mundo
profuerunt, vel mundi parvæ, atque adeo minimæ
parti? Quis ex Mercurii et Pythagoræ libris mor-
tuos suscitavit, aut leprosos mundavit, aut dæmo-
nes expulit, quos vos colitis? Sed Mercurius qui-
dem, qui a vobis dicitur Trismegistus, fuit homo
Ægyptius, et in legibus educatus Ægyptiis : et cum
duxisset uxorem, peperit filios, quorum natu ma-
jorem Tat nominant, cum quo loquitur, ei suas de-
dicans orationes, et cum Asclepio ex Epidauro,
qui, ut vos vultis, fuit auctor et princeps scientiæ
medicinæ : cui etiam suam explicat, quæ sic habet,
theologiam : Deum intelligere quidem est difficile,
sed ut eum verbis exprimas, minime potest fieri.
Est enim in terna consistens hypostasi, essentia et
natura, quæ non potest explicari, non habens apud
homines assimilationem. Quos autem deos nominant
homines, ii multas et periculosas ad se attraxerunt
fabulas. Quinetiam de Christi adventu ipse quoque
obscuram quamdam refert prophetiam, ut qui non
ex se, sed ex Hebræorum eam hausserit theologia.
Sed quid mihi cum putridis et male olentibus Mer-

curii verbis, quæ a vobis quidem in honore habentur, jam autem diu ante putruerunt et effluerunt? Neque enim de vivis fas est rogare mortuos iis, qui ex divinis eloquiis habent veros martyres, qui adventum Christi et divinitatem prænuntiarunt.

XVII. Pythagoras autem, qui sectæ Italicæ fuit auctor et princeps, quid magnum et admirandum fecit, ter in vitam productus? An quod cum fuisset Olympiæ, ut vos dicitis, aureum summum femur ostendit Hellanodicis? Vel quod mugientem bovem sacrificaturus: Habet, inquit, animam viri mihi amicissimi, et per mugitum me salutatur infelix? Seu quod aquilam, quæ sublime volabat, per incantationem fecit cadere in terram? Hæc miracula fecit, cum esset Olympiæ ter genitus Pythagoras, insano gloriæ amore captus, et visione hæc apprehendens ter infelix, qui quaternionem jusjurandum constituebat, et eum dicebat fontem æternæ naturæ, qui fabas colebat propter quas periit, cum suis familiaribus simul expulsus a Tarentinis. Nam cum nollet calcare locum, in quo fabæ erant dispersæ, ibidem interficitur cum familiaribus et discipulis, et consumitur ab inimicis. Theano autem ejus uxor et discipula, cum nollet dicere causam, propter quam faba non vescuntur, ipsa quoque, ei lingua amputata, perimitur.

XVIII. Hæc sunt sapientum philosophorum privilegia, qui bis et ter sunt geniti, ut ipse dixisti oratorie. Illa autem sunt mei Christi miracula, propter generis humani salutem et restitutionem. Et Pythagoras quidem et Mercurius hominum animas deducunt ad profundum inferorum, quasdam earum transmigrations et translationes introducunt, aliquando quidem in animalia rationis expertia et bestias eas traducunt: aliquando autem in pisces et plantas; et alias quasdam revocationes et ambitus fingunt. Christus autem, ut Deus verus et æternus, cum animam fecisset immortalem, et senii expertem divino, qui fuit ab initio, spiritu et insufflatione, quando fabricatus fuit primum hominem (ut divini, et quos nemo potest calumniari, referunt libri Mosis), eam rursus per inobedientiam lapsam, et deceptionem serpentis, qui affert animis exitium, ipse veniens in terram, et in ea degens, et viam salutis nobis ostendens, per baptismum et resurrectionem a mortuis ab inferis reduxit ad cælos. Et rursus veniens ad judicandum vivos et mortuos, faciet surgere corpora, et conjunget suis animabus, et reddet unicuique secundum sua opera¹.

XIX. Hæc cum martyr fuisset philosophatus, iniquus Julianus: Videte, inquit, viri Romani et Græci, hunc sceleratum et execrandum hominem, quantas ex Græcis disciplinis effudit nugas in nostram

Α σαπρῶν τε καὶ ὀδωδύτων Ἑρμοῦ ῥημάτων, τῶν παρ' ὑμῖν τιμωμένων, ἤδη πρὸ πολλοῦ σεσηπότεων καὶ ἀπεβρύχηκότεων; οὐδὲ γὰρ ὄσιον περὶ τῶν ζώντων ἐρωτᾶν τοὺς νεκροὺς, ἔχοντας ἐκ τῶν θεοσόφων λογίων τοὺς ἀληθεῖς μάρτυρας, οἳ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν τε καὶ θεότητα προκατήγγειλαν.

IZ'. Πυθαγόρας δὲ ὁ τῆς Ἰταλικῆς κατάρξας αἰρέσεως τί μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐν τῷ βίῳ προσπαράχθεις ἀπειργάσατο, ἢ ὅτι ἐν Ὀλυμπίᾳ γενόμενος, ὡς ὑμεῖς φατε, χρυσοῦν τὸν ἑαυτοῦ μηρὸν τοῖς Ἑλλανοδίκαις ὑπέδειξε; καὶ βοῦν θύεσθαι μέλλοντα μυκησάμενον. Ἄνδρὸς, ἔφη, ψυχὴν ἐμοὶ φιλότατον κέκτηται, καὶ διὰ τοῦ μυκήματος προσαγορεύσει με ὁ ταλαίπωρος, καὶ αἰτὴν ἐν ὕψει καταπέτμενον δι' ἐπιπόδης καταπεσεῖν ἐπὶ γῆς πεποίηκε; Ταῦτα ὁ τρις γεννηθεὶς ἐθαυματούργει ἐν Ὀλυμπίᾳ γενόμενος, δοξομυκῶν καὶ φαντασιούμενος ὁ τρισάθλιος, ὁ τὴν τετρακτὺν ὄρκον τιθέμενος καὶ ταύτην φάσκων πηγὴν ἀεννάου φύσεως, ὁ τοὺς κύαμους σεβόμενος, δι' οὗς ἀπώλετο μετὰ τῶν αὐτοῦ ἐταίρων, ὑπὸ τῶν Ταραντίνων συνελαυνόμενος. μὴ βουλόμενος γὰρ τὸν τόπον πατῆσαι, ἐν ᾧ οἱ κύαμοι ἐσπαρμένοι ἐτύγχανον, αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐταίρων καὶ μαθητῶν κατασφάττεται, καὶ τῶν ἐχθρῶν γίνεται παρανάλωμα. Θεανῶ δὲ ἡ τούτου γαμετὴ καὶ μαθήτρια, μὴ θέλουσα τὴν αἰτίαν κατεπειν δι' ἣν τὸν κύαμον οὐκ ἐσθίουσι, τὴν γλῶτταν ἐκμηθεῖσα πρότερον, καὶ αὐτὴ προσαπόλλυται.

III'. Ταῦτα τῶν σοφῶν φιλοσόφων τὰ προτερήματα, τῶν δις καὶ τρις γεννηθέντων ὡς αὐτὸς ἐρητόρευσας, κάκεινα τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀνακλήσει τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους τὰ τερατουργήματα. Καὶ Πυθαγόρας μὲν καὶ Ἑρμῆς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς τὸν ἄδου πυθμένα κατὰγουσι, μετεμψυχώσεις δὲ τινὰς καὶ μεταγγισμοὺς παρεισάγοντες, ποτὲ μὲν εἰς ἄλογα ζῶα καὶ θηρία ταύτας μεταβιβάζοντες, ποτὲ δὲ εἰς ἰχθύς καὶ φυτὰ καὶ ἄλλας τινὰς ἐπανακυκλήσεις καὶ περιόδους κατασπῶντες αὐτὰς καὶ ἀποβράπιζοντες. Ὁ δὲ Χριστὸς, καθ' ὃ θεὸς ὑπάρχων ἀληθὴς καὶ αἰώνιος, ἀθάνατον αὐτὴν καὶ ἀγήρω κατασκευάσας τῷ ἀπαρχῆς πνεύματι θεῷ καὶ ἐμφυσήματι, ἠνίκα τὸν πρῶτον ἐδημιούργησεν ἄνθρωπον, ὡς αἰθεῖται καὶ ἀδιάβλητοι τοῦ Μωσέως βίβλοι διασαφούσι, πεσοῦσαν πάλιν διὰ τῆς παρακοῆς καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ψυχοφθόρου δράκοντος ἐλθὼν ἐπὶ γῆς καὶ πολιτευσάμενος καὶ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐκ τῶν τοῦ ἄδου πυθμένων εἰς οὐρανοὺς ταύτην ἐπανήγαγε, καὶ πάλιν ἐρχόμενος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἐξχναστήσει τὰ σώματα, καὶ συνάψει ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς, καὶ ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

IO. Ταῦτα τοῦ μάρτυρος φιλοσοφῆσαντος, ὁ παράνομος Ἰουλιανός. Ὁρᾶτε, ἔφη, ἄνδρες Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες, τουτοῦ τὸν παλαμναῖον καὶ ἀλιτήριον, πόσον ἐκ τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων κατὰ τῆς ἡμε-

¹ I. Cor. v, 40.

τέρας θρησκείας κατεσκέδασεν ὕθλον; Μὰ τὸν ἐμοὶ ἄ
προσφιλέστατον ἥλιον, οὐκ ἔμασιν ἀνέξομαι τὸ
Χριστιανῶν ἀθεώτατον ἐκπαιδεύεσθαι γένος. Ἴδοὺ
γὰρ τῆς ἱερᾶς παιδείας καὶ οὗτος ὁ κύων μεταλα-
χῶν, κἂν οὐκ εὐθείας καὶ ὁμαλῆς, ἀλλ' ὁμως πολλὴν
τινα καὶ ἀτερπῆ περὶ τὴν ἱστορίαν μωρολογίαν κατ-
έχει. Ταῦτα εἰπὼν, κελεύει τὸν μάρτυρα τοῖς δε-
μίοις παραδοθῆναι καὶ μαστιγοῦν, ἄχρι καὶ πεν-
τακοσίων πληγῶν. Οἱ δὲ λαβόντες, ἤκιζον ἀπαν-
θρώπως ταῖς μάστιξι, καὶ ὁ κήρυξ ἐβόα· Ποίησον τὸ
τοῦ βασιλέως θέλημα, παῦσαι τῶν μωρολογιῶν, καὶ
ἀπαλλαγῆσαι τῶν κολαζόντων σε. Ὁ δὲ μάρτυς
ἐκαρτέρει τυπτόμενος, σιωπῶν καὶ μηδὲν ὄλως
φθεγγόμενος. Ἀτενίσας δὲ πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ
μάρτυρα Μακάριον, φησὶ πρὸς αὐτόν· Σὺ δὲ τί λέ-
γεις περὶ σεαυτοῦ, δυστυχὲς ἀνθρώπιον; Μακάριος
ἐφη, Σὺ εἶ δυστυχὴς τῷ ὄντι καὶ πάντων ἀνθρώπων
ἀθλιώτατος, ἐγὼ δὲ μακάριος ἀληθῶς, συμφωνοῦσαν
ἔχων τοῖς πράγμασι καὶ τὴν προσωνομίαν, ὅτι τὸν
Χριστὸν ὁμολογῶν προσκυνῶ, αὐτὸς δὲ τοῦτον ἀπῆρ-
νήσω, δαίμοσι καὶ τῷ διαβόλῳ προσκολληθεὶς, οἷ σε
καὶ οὐ θέλοντα τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραπέμψουσι. Καὶ
ὁ παραβάτης· Οἶδ' ὅτι θανατᾶς, φησὶ, καὶ πρὸς ὄρ-
γῆν κινήσαι με σπεύδεις, ἵνα θάπτον ἐξαναλώσω σε.
Ἄλλ' οὐχ ὡς αὐτὸς ἤλπισας οὕτως ἔσται σοι.

Κ'. Πλὴν ἀλλὰ τοῦτο πρῶτον ἀπόκρισαι, τί τὸ
δόξαν ὑμῖν, ὧ κατάρτατοι, ὅτι μὴ δὲ μιᾶς τινος ἐξου-
σία ὑμῖν ἐντειλαμένης, παντὶ καὶ πανταχοῦ διατρέ-
χοντες, τὰς τῶν μεγάλων θεῶν σπονδὰς τε καὶ θυ-
σίας ἀνατρέπειν σπουδάζετε, διδάσκοντες τοὺς ἀν-
θρώπους, τοὺτους μὴ εἶναι θεοὺς, μὴ δὲ σωτῆρας
τῆς οἰκουμένης, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου γένους προ-
νοητὰς τε καὶ κηδεμόνας, οὗς ἡ ἀπ' αἰῶνος καὶ
ἀνωθεν πατροπαράδοτος τῶν ἀνθρώπων συνήθεια
σέβειν τε καὶ προσκυνεῖν παραδίδωκε, τὸν δὲ Χρι-
στὸν χθὲς τοῦ εἶναι ἀρξάμενον καὶ οὐ προπολλοῦ
τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, Θεὸν προαιώνιον καὶ βασιλέα
τῶν ὄλων ἀνακηρύττετε. Καὶ ὁ Μακάριος· Οὐκ ἠρ-
κέσθης ταῖς Εὐγενίου σοφαῖς ἀποδείξεσιν, ἀνομώτατε;
πλὴν κἀγὼ σοι ὁμοτρόπως αὐτῷ τὰς ἀποκρίσεις
ποιήσομαι, ὅτι Χριστὸς ὃν διὰ γέλωτος σὺ καὶ χλεύης
ποιῆ, αὐτὸς τοῖς ἰδίοις εἴρηκε μαθηταῖς, Πορευθέντες
εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ
ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς,
καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες
αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, οἳ καὶ
προρευθέντες, ταῦτα ἐδίδαξαν, φεύγειν τε ἀπὸ τῶν
ματαίων εἰδώλων, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ Θεὸν ζῶντα,
ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οἳ δὲ θεοὶ σου
οὗς αὐτὸς προσκυνεῖς, δαιμόνων εἰσὶ πλάσματα καὶ
μύθων εὐρέματα, καὶ διαβολικῆς ἐνεργείας κυοφο-
ρήματα. Λέγει γὰρ περὶ αὐτῶν ἡ ἡμετέρα Γραφή,
Θεοὶ οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν ἀπο-
λίθωσαν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ νόμος αὐτοὺς ἕτε-
ρος βασιλικὸς, ὁ παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ σοῦ συγ-

religionem. Per solem mihi charissimum, non am-
plius feram Græcis disciplinis institui maxime im-
pium genus Christianorum. Ecce enim sacræ do-
ctrinæ aliqua ex parte effectus particeps hic canis,
licet non recte, multas tamen et injucundas ineptias
effudit circa historiam. Hæc cum dixisset, jubet
martyrem tradi lictoribus, et flagris cædi ad quin-
gentas usque plagas. Illi autem eum acceptum flagris
cædebant inhumane. Et præco clamabat: Fac quod
vult imperator: desine stulta loqui, et liberaberis
ab iis, qui te puniunt. Martyr autem fortiter tole-
rabat, dum verberaretur, tacens, et nihil omnino
loquens. In beatum vero Macarium oculos desigens
imperator, ei dicit: Tu autem quid dicis de teipso,
infelix homuncule? Beatus autem dixit martyr: Tu
es revera infelix, et omnium hominum miserrimus:
ego autem vere beatus, habens appellationem rei
convenientem, quoniam Christum confiteus adoro:
ipse autem eum negasti, dæmonibus adhærens et
diabolo, qui te vel invitum transmittent ad ignem
æternum. Transgressor autem Julianus: Scio, in-
quit, te mortem cupere, et studere me ad iram mo-
vere, ut te cito consumam. Verum non ita erit,
ut sperasti.

XX. Sed hoc mihi primum responde, quidnam
vobis visum sit, o execrandi, quod, cum nulla vo-
bis jusserit potestas, omnes partes obeuntes, ma-
gnorum deorum studetis evertere libamina atque
sacrificia docentes homines, eos non esse deos,
neque servatores orbis terræ, nec humani generis
curam gerere, quos ab ævo et multis retro sæculis,
a patribus data hominum consuetudo, colendos
tradidit et adorandos: Christum autem, qui heri
cæpit esse, et non multum ante nostram ætatem,
Deum ante sæcula, et Regem universorum prædi-
catis. Macarius autem: Non tibi suffecerunt, o vir
iniquissime, sapientes Eugenii demonstrationes,
quod eadem et de iisdem semper interrogas? Cæ-
terum ego quoque tibi eodem modo, quo ipse red-
dam responsa: Quod Christus, quem tu irrides ac
ludificaris, ipse suis dixit discipulis: « Euntes in
mundum universum, docete omnes gentes, bap-
tizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus
sancti, docentes eos servare omnia quæcunque
mandavi vobis ». Qui etiam profecti hæc docue-
runt, fugere vana simulacra, et converti ad Deum
vivum, qui creavit cælum et terram. Dii autem
tui, quos ipse adoras, sunt figmenta dæmonum, et
inventæ fabularum diabolicæque fetus operationis.
De iis enim dicit nostra Scriptura: « Dii, qui cæ-
lum et terram non fecerunt, pereant ». Nec hoc
solum, sed alia quoque lex imperatoria a Constan-
tino tuo cognato lata, eos expellit ab adoratione, et
dissolvit eorum cultus: qui cum in Christum cre-

* Matth. xxviii, 19, 20. * Jer. x, 11.

(1) Hujus legis, vel potius harum legum meminit Euseb. lib. ii Vitæ Constantini cap. 43, 44 45, et lib. iv, cap. 23; Baron. 32.

didisset, idolorum templa evertit omnia, et quæ eis offeruntur, sacrificia aperte fecit cessare. Quid ergo mali facimus, o imperator, si quæ Deus jussit, et magnus statuit imperator, servamus, et homines ad ea hortamur: quæ autem veterum, ut dixisti, virorum ignorantia ex dæmonum invenit machinatione, interdicimus, et modis omnibus prohibemus?

Ἄ δὲ ἢ τῶν παλαιῶν, ὡς ἔφησ, ἀνδρῶν ἀνοσιὰ ἐκ τῆς τε καὶ πᾶσι τρόποις διακινύοντες.

XXI. Transgressor autem Julianus, Sed Constantinus, inquit, cum miserrime quædam innovasset propter ei grata scelera, defecit a diis, deceptus a vobis Galilæis, ut qui esset nulla doctrina præditus, et nec Romanis, nec Græcis legibus ac moribus confirmatus. Ego autem, o impie, qui perveni ad summum Græcæ et Romanæ eruditionis, et in veterum virorum theologia, Mercurii, inquam, Orphiei et Platonis sum exercitatus, et in Judaicis quoque scripturis non parum versatus, vestras nihili faciens præstigias, jubeo homines redire ad morem et cultum a patribus traditum, et antiquissimum et pium, multum valere jubens inanes indoctorum opiniones. Sed hic quoque veste exuatur, et flagellorum faciat periculum, ut ex hoc effectus modestior, vel invitus nostris se submittat legibus.

μεθέξει γενέσθω, ὡς ἂν ἐκ τούτου σωφρονέστερος ὑποκύψει.

XXII. Cum hi ergo inhumane cruciarentur, et gravissimis afficerentur verberibus, beatus et pius Artemius, qui, ut prius est ostensum, dux et Augustalis Ægypti fuit a Constantio constitutus, et propterea quod se recte et integre gereret in administratione, rerum quoque Syriæ acceperat procurationem, postquam audivit imperium tenere Julianum, et ad bellum Persicum properare, et accepit litteras, quæ jubebant, ut cum toto exercitu ad imperatorem accederet, ipse quoque Antiochiam venit, ut jussus fuerat, et cum eo, cum quo par erat, honore et satellitibus adstitit imperatori, quando de martyribus habebat quæstionem. Hæc autem videns, et corde sauciatus, et se erroris esse defensorem, si tacitus ea, quæ fiebant, præteriret, arbitratus, libere de pietate loquitur ac vera religione, et dicit ei: O imperator, cur adeo inhumane torques viros sanctos et Deo consecratos, et cogis fidem suam abnegare? Scias te quoque ipsum esse hominem, obnoxium iisdem affectionibus, et participem ejusdem naturæ, et earundem perpressionum, etiamsi te Deus creavit imperatorem, si modo a Deo accepisti imperium, et non potius malus dæmon te adversus nos petitem accepit, ut cribret Christi triticum et supersemimet zizania. Sed est vanus ejus conatus. Non sunt enim ei vires, ut antea. Ex quo enim venit Christus, et fixa est crux, et in ea fuit Christus in altum sublatus, cecidit dæmonum arrogantia, et sunt contemptui habitæ eorum artes. Ne fallaris ergo, o imperator, neque dæmonibus gratificans, aggrediaris persequi genus Christianorum: sed disce Christi virtutem esse omni ex parte

A γενοῦς ἐκτεθείς, ἐκβάλλει τῆς προσκυνήσεως, καὶ καταλύει αὐτῶν τὰ σεβάσματα, ὅς εἰς Χριστὸν πιστεύσας, τὰ τῶν εἰδωλῶν τεμένη πάντα κατέστρεψε, καὶ τὰς προσαγομένας θυσίας αὐτοῖς διαβρόβησεν κατέπαυσε. Τί τοίνυν ἀδικοῦμεν, ὦ βασιλεῦ, ἃ Θεὸς προσέταξε, καὶ βασιλεὺς μέγας νενομοθέτηκε κρατύνοντας, καὶ σέβειν τοὺς ἀνθρώπους ὑποτιθέμενοι, τῶν δαιμόνων ἐφεῦρε μηχανουργίας, ἀπαγορεύοντες

B KV. Καὶ ὁ παραβάτης· Ἄλλὰ Κωνσταντῖνος, οἰκτρότατα νεωτερίας, διὰ τὰς φίλας αὐτῷ ἀνοσιουργίας ἀπίστη τῶν θεῶν, ὑφ' ἡμῶν τῶν Γαλιλαίων ἐξαπατηθεὶς, ὅτε δὴ καὶ παιδείας ἀμέτοχος, καὶ μήτε τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐμπειρωθεὶς, μήτε τοῖς Ἑλληνικοῖς νόμοις καὶ ἔθεσιν, ἐγὼ δὲ, ὦ ἀνόσιε, τῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας ἄκρας ἐπειλημμένος, καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν θεολογίας Ἐρμοῦ τέ φημι καὶ Ὀρφείως καὶ Πλάτωνος, ἐξησκημένος, οὐχ ἤκιστα δὲ καὶ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς γραφαῖς ὠμιληκῶς, καὶ τὴν τούτων τεθροειαν ἐξουθενηκῶς, πάλιν ἐπὶ τὸ πατροπαράδοτον καὶ ἀρχαιότατον καὶ θεοφιλὲς τοὺς ἀνθρώπους ἔθος τε καὶ σέβας ἀνατρέχειν διακελεύομαι, μακρὰ χεῖρην εἰπὼν ταῖς τῶν ἀπαιδεύτων κενολογίαις, ἀλλ' ἀπογυμνούσθω καὶ οὗτος τῆς ἀμπεχόνης καὶ τῆς τῶν μαστίγων πείρας ἐν γεγονῶς, τοῖς ἡμετέροις νόμοις καὶ μὴ βουλόμενος

KB'. Τούτων τοίνυν ἀπανθρώπως τιμωρουμένων αἰκισμοῖς τε βαρυτάτοις ἀλγυνομένων, ὁ μακάριος καὶ εὐσεβὴς Ἀρτέμιος, ὡς προδεδήλωται, Δουξ καὶ Αὐγουστάλιος ὑπὸ Κωνσταντίου τῆς Αἰγύπτου κατασταθεὶς, καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ καὶ ἀμώμητον προᾶξιν, ἐπιτροπὴν λαβὼν καὶ τῶν τῆς Συρίας ἐπιμελεῖσθαι πραγμάτων, ἀκούσας ὅτι Ἰουλιανὸς βεθασίλευκε, καὶ πρὸς τὸν Περσικὸν κάτεπείγεται πόλεμον, γράμματα δεξάμενος τὰ παρακελεύόμενα μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος εἰς Ἀντιόχειαν ἀπαντᾶν, κατὰ τὸ κελευσθὲν καὶ αὐτὸς εἰς Ἀντιόχειαν παρεγένετο, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτῷ τιμῆς τε καὶ δορυφορίας παρειστήκει τῷ βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὴν τῶν ἀγίων μαρτύρων ἐποιεῖτο ἐξέτασιν. Καὶ δὴ ταῦτα ὁρῶν, πληγεὶς τε τὴν καρδίαν, καὶ ὡς συνήγορος εἶναι τῇ πλάνῃ νομίσας εἰ σιωπῶν πρέλθοι τὰ γινόμενα, παρρησιάζεται τὴν εὐσεβείαν, καὶ φησι πρὸς αὐτὸν, ὦ βασιλεῦ, διατί οὕτως ἀπανθρώπως, ἀνδρας ἀγίους καὶ Θεῷ ἀφιερωμένους αἰκίζεις, καὶ ἀναγκάζεις ἐξάρτους γενέσθαι τῆς αὐτῶν πίστεως; ἴσθι τοιγαροῦν ὅτι καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος εἶ ὁμοιοπαθῆς, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ τῶν παθημάτων μετεσχηκῶς, καὶ εἰ Θεὸς σε βασιλέα κατέστησεν, εἰ ἄρα γε καὶ ἐκ Θεοῦ τὸ βασίλειον εἴληφας, καὶ μὴ πονηρὸς δαίμων, ὡσπερ τὸν Ἰὼβ πρότερον, οὕτως καὶ σὲ καθ' ἡμῶν ἐξαιτησάμενος εἴληφεν, ἵνα σινιάσῃ τὸν τοῦ Χριστοῦ σῖτον, καὶ ἐπισπείρῃ ζιζάνια. Ἄλλ' εἰς μάτην αὐτοῦ τὸ ἐγχείρημα. Οὐκ ἔτι γὰρ αὐτῷ, ἰσχύς ὡς καὶ πρότερον· ἀφ' οὗ γὰρ ἦλθε Χριστὸς, καὶ κατεπάγη σταυρὸς καὶ ὑψώθη Χριστὸς ἐν αὐτῷ πέπτωκεν ἡ τῶν δαιμόνων ὑφεύς, καὶ καταπεφρόνηται τὰ τούτων τεχνάσματα. Μὴ οὖν ἀπατῶ, βασι-

λαῦ, μὴ δὲ τοῖς δαίμοσι χαριζόμενος τὸ τῶν Χριστιανῶν εὐσεβὲς διώκειν ἐπιχείρει φύλον, ἀλλὰ μάνθανε ὡς ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἀνίκητος πάντη και ἀήττητος· ἔχεις τῶν τοσοῦτων λόγων καὶ αὐτὸς πληροφορίαν, εἴ γε καὶ ἀπατᾶν σεαυτὸν οὐ βούλει, ἐξ ὧν σοι χρησμῶν Ὁρειβάσιος ὁ ἰατρός καὶ κοιμιστωρ, παρὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος ἄρτι κεκόμικεν. Ἐγὼ δὲ σοι καὶ τὸν χρησμὸν αὐτὸν, καὶ μὴ βούλη, ἐπαναγνώσομαι, ἔχει γὰρ οὕτως·

Εἶπατε τῷ βασιλεῖ· χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά·
Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα εὐφρηνη,
Οὐ παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.

ΚΓ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐκπλήξεώς τε καὶ θάμβους πληροῦται, καὶ τὸν θυμὸν ἀνεγείρας, μέγα τε καὶ διαπρῦσιον ἀνεβόησε· Τίς καὶ πόθεν οὗτος ὁ ἀλιτήριος, ὁ τοσαύτην ἡμῖν ἐπὶ τοῦ βήματος καταβομβήσας δημηγορίαν; Οὐπω γὰρ ἔφθασε τὸν ἄνδρα ἰδεῖν, διὰ τὸ καταστῆναι μὲν αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν παρὰ Κωνσταντίου, ἐκείνον δὲ τῇ μεταξὺ διατρίβειν ἐν ταῖς Γαλλίαις. Ὁ Δούξ ἐστὶν Ἀλεξανδρείας ἡ τάξις ἔφη, ὧ δέσποτα. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀναγνούς αὐτὸν ἀπὸ τῶν τῆς ἀρχῆς οἷα συμβόλων, Ἀρτέμιός ἐστιν, εἶπεν, ὁ τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ θάνατον πικρὸν κερασάμενος; Ναί, φησί, κράτιστε βασιλέων, αὐτός ἐστιν, ἡ τάξις αὐθις ἀντέφησε. Καὶ ὁ Ἰουλιανός· Χάριν ἐποφειλω τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς καὶ τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλλωνι, οἷς με τὸν ἀλάστορα τοῦτον αὐτόμολόν τε καὶ αὐτεπάγγελτον ἐφανέρωσαν, καὶ φησί· Ἀφαιρεθήτω τοιγαροῦν τὴν ζώνην τοῦ ἀξιώματος, ὁ ἀναξίως ταύτην περιζωσάμενος, καὶ δότω δίκην τῶν ἀρτίως αὐτῷ τολμηθέντων, ὑπὲρ τε τῆς σφαγῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοῦ αἵματος. Ἀδριανὸν αὐτὸν θεῶν βουλομένων τὰς εὐθύνas εἰσπράξομαι, οὐ γὰρ ἐνὶ γε αὐτὸν ἐξανακλώσω θανάτῳ, ἀλλὰ μυρίοις, καὶ ὡς ἀνδροφόνον αὐτὸν κίμωρῆσομαι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνδροφόνου πολλῷ χαλεπώτερον, ὅτι περ οὐ κοινοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ βασιλέως αἷμα ἐξέχεε, καὶ ταῦτα μιλῶν πρὸς αὐτοῦ πεπονθῶς ἄδικον. Ταῦτα τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ τοῦ μάρτυρος καταβόητορευσαντος, ἀνάρπαστος εὐθὺς ὑπὸ τῶν δορυφόρων ὁ ἅγιος γίνεται, καὶ τῆς ζώνης ἀφαιρεθεὶς, γυμνὸς ἐπὶ τοῦ βήματος ἵσταται, καὶ τῶν δημίῳν χεῖρας παραδίδοται, οἱ δὲ σχοίνους αὐτοῦ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ἐφαψάμενοι, διατείνουσιν ἐκ τεσσάρων, καὶ τὴν τε γαστέρα καὶ τὸν νῶτον τοῦ μάρτυρος, τοῖς βουνεύροις ἐτυπτον ἐπὶ τοσοῦτον ὡς τετράκις ὑπαλλαγήναι τοὺς πικρόντας, καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην τιὰ καὶ οὐκ ἀνθρωπίνην αὐτοῦ τὴν ὑπομονήν· οὔτε γὰρ στεναγμὸς, οὐ φωνή, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὅσα πάσχουσιν ἄνθρωποι βασάνοις ἐξεταζόμενοι, παρ' αὐτοῦ ἀνεπέμπετο, ἀλλὰ καὶ ἀτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος ὤρατο τὴν ὄψιν, ἡ γῆ δὲ τοῦ αἵματος πεπλήρωτο, ὥστε πάντας τοὺς παρεστῶτας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκείνον τὸν βασιλέα, διὰ θαύματος τὸ πρᾶγμα ποιῆσθαι. Κελεύει τοίνυν ἀνεθέντα τὸν ἅγιον σὺν τοῖς ἄλλοις μάρτυσιν ἐπὶ τὴν φυλακὴν ἀπαχθῆναι.

ΚΔ'. Ἀπαγόμενοι τοιγαροῦν οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, ἐψάλλον λέγοντες· Ἐδοξίμασας ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, ἔθου θλίψεις ἐπὶ τῶν νῶτων ἡμῶν, ἐπέβησας ἀνθρώ-

invictam et insuperabilem. Ea autem, quæ dico, tibi sunt satis cognita et persuasa, si te non vis decipere, ex responsis, quæ ad te nuper attulit Orbasius tuus medicus et quæstor a Delphico Apollino. Ego autem, etsi nolis, ipsum tibi legam responsum. Sic enim habet :

Dicite vos regi : Pulcherrima corrui aula.
Non tectum pulcher, nec laurum vatibus aptam,
Phœbus habet : fontisque exstincta est lympha lo-
[quentis.

XXIII. Hæc cum audiisset imperator, repletus fuit stupore et admiratione, iraque excitatus, ingenti voce exclamavit : Quisnam et unde est iste sceleratus, qui tantam et tam sonoram pro tribunali edidit concionem ? Nondum enim eum viderat, eo quod eum quidem præfecisset Constantius, cum ipse interea versaretur in Gallia. Dux est Alexandriæ, ait cohors militum, o domine. Imperator autem eum agnoscens ex signis magistratus : Artemius est, inquit, qui fratri meo mortem acerbam procuravit ? Certe, o optime imperator, is est, respondit cohors. Julianus autem : Gratias, inquit, ago diis immortalibus, et Apollini Daphnæo, quod hunc sceleratum virum et perniciosum, se suaque indicantem et profitentem reddidere manifestum. Et dicit : Auferatur ergo ei cingulum dignitatis, quo is est indigne cinctus, et det pœnas hujus nunc audaciæ. Pro cæde autem mei fratris et sanguine, cras, si dii velint, mihi dabit supplicium. Non enim una morte consumam, sed innumerabilibus, et eum puniam tanquam parricidam : imo vero gravius, quam parricidam, quoniam non viri communis, sed imperatoris, fudit sanguinem, idque cum nihil grave ab eo esset passus. Hæc cum imperator Julianus oratorie dixisset in martyrem, arripitur statim a satellitibus : et zona privatus, stat pro tribunali, et traditur lictorum manibus. Illi autem cum manibus et pedibus ejus funes annexuissent, a quatuor partibus extendunt, ventrumque et tergum martyris boum nervis adeo crudeliter verberabant, ut quater mutati sint ii, qui percutiebant : licebatque videre ejus novam quamdam et non humanam tolerantiam. Neque enim gemitus, nec vox, nec aliquid aliud ex iis, quæ accidunt hominibus qui torquentur, ab ipso emittebatur : sed vultu penitus immutato cernebatur. Terra autem impleta erat sanguine, adeo ut omnes qui aderant, quin etiam ille ipse imperator, mirarentur. Jubet itaque sanctum relaxatum cum aliis martyribus abduci in custodiam.

XXIV. Cum ergo abducerentur martyres Christi, psallebant : Ἐδοξίμασας ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, ἔθου θλίψεις ἐπὶ τῶν νῶτων ἡμῶν, ἐπέβησας ἀνθρώ-

capita nostra ⁴. Restat ergo ut transeamus per ignem et aquam, ut nos educas in refrigerium. Precibus autem finitis, veluti secum loquens, magnus dixit Artemius : Artemi, ecce Christi stigmata in tuo corpore sunt insculpta : oportet itaque te pro illo ipsam quoque profundere animam. Et adjiciens : Ago tibi gratias, Domine, dicebat, quod tibi placuerit, ut ego glorificarer, susceptis pro te perpassionibus, et me connumerari in chorum tuorum sanctorum. Sed, o benigne Domine, consumma cursum meum in tua confessione, et ne me iudices hoc cœpto indignum. Ego enim me totum contuli ad tuas miserationes. Hæc cum apud se esset precatus, venit in custodiam cum sanctis martyribus Eugenio et Macario, et traduntur custodi carceris : et sic erant communiter Deum glorificantes. Mane autem cum Christi martyres curasset sistendos Iædifragus Julianus, et eos nulla dignatus esset interrogatione, nisi quod solum jussit magnum separari Artemium, fert in illos sententiam exsilii. Emittit eos Oasim, qui est pestilens locus in Arabia, ut in quo venti spirant exitiosi. Unde etiam nullus ex iis, qui illuc mittuntur, duravit usque ad annum : sed gravibus morbis correpti, omnes pereunt celerrime. Cum illuc ergo relegasset sanctos Eugenium et Macarium tyrannus, ibi etiam jussit eorum amputari capita. Itaque post aliquot dies vicesimo Decembris acceperunt beatum finem. Quo in loco factum est miraculum, dignum quod mandetur memoriæ. Nam cum inopia aquæ laboraret locus, fons scaturiit, curans omnem morbum et ægitudinem. Qui etiam manet usque in hodiernum diem.

XXV. Imperator autem, divino accersito martyre : **Tua, inquit, temeritas me coegit vel invitum probro afficere tuum genus, et tuo splendore inurere ignominiam, et ipsas tuas carnes attingere. Sed si mihi morem geras, o Artemi, et accedens sacrificaris diis immortalibus, et maxime Daphnæo Apollini, non solum expiaberis a cæde fratris mei, sed majorem rursus accipies dignitatem et magis honorificam : et te constituam præfectum prætorio, teque magnorum deorum creabo pontificem, et appellabo patrem, et tenebis secundum locum in meo imperio, et eris nobiscum toto vitæ tuæ tempore, fruens felici et prospero rerum statu. Nam tu quoque scis fratrem meum non recte nec juste fuisse occisum a Constantio : sed ipsum confecit invidia, et omnium hominum maxime impius Eusebius, etiamsi non satis pœnarum pro impio facinore luit vir sceleratissimus. Porro autem hoc quoque scis, quod ad nostrum genus magis pertinet imperium. Meus enim pater Constantius natus fuit avo meo ex Maximiani filia Theodora : Constantinus autem ex Helena vili et abjecta femina, et obscuro loco nata, idque cum nondum creatus esset Cæsar, sed vitam**

A πους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν. Δεῖσεται οὖν τὸ διελθεῖν ἡμᾶς διὰ πυρός τε καὶ ὕδατος, ὅπως εἰς ἀναψυχὴν ἐξαγάγῃς ἡμᾶς. Καὶ τῆς εὐχῆς πληρωθείσης, ὡσπερ διαλεγόμενος ἑαυτῷ ἔφη ὁ μέγας Ἀρτέμιος· Ἀρτέμιε, ἰδοὺ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ τῷ σώματί σου κεχάρακται, δεῖ οὖν καὶ αὐτὴν προσέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ προσθεὶς, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ἔλεγεν, ὅτι τοῖς ὑπὲρ σοῦ μὲ πάθεισιν δοξασθῆναι εὐδόκησας, καὶ τῷ χορῷ τῶν ἁγίων σου συντηρήσας, ἀλλὰ, φιλόφρονε Δέσποτα, τελείωσόν μου τὸν δρόμον ἐν τῇ ὁμολογίᾳ σου, καὶ μὴ ἀνάξιόν με κρίνης τοῦ ἐγχειρήματος. Καὶ ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν εὐξάμενος, φθάνει τὴν φυλακὴν μετὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐγενίου καὶ Μακαρίου, καὶ τῷ δεσμοφύλακι πρὸς τήρησιν παραδίδονται. Καὶ οὕτως ἦσαν **B** κοινῇ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Πρωτῆς δὲ γενομένης τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ὁ παραβάτης παραστησάμενος, καὶ μηδεμιᾶς αὐτοῦ ἐρωτήσεως ἀξιώσας, ἢ μόνον τὸν μιγαν Ἀρτέμιον διαιρεθῆναι κειύσας, ἐξορίαν ἐκείνων καταψήφίζεται, καὶ πέμπει αὐτοῦ ἐν Θάσει τῆς Ἀραβίης, νοσηροῦ τυγχάνοντος τοῦ χωρίου ἅτε δὴ καὶ ὑπὸ φθοροποιῶν ἀνέμων καταπνεομένου, ὅθεν οὐδεὶς ποτε τῶν ἐκεῖσε διαπεμπόμενων ἄχρι καὶ εἰς ἐνιαυτὸν διήρκεσεν, ἀλλὰ χαλεποῖς νοσήμασιν ἀλισκόμενοι, ταχύτατα θνήσκουσιν· ἐκεῖ τοίνυν τοὺς ἁγίους περιορίσας ὁ τύραννος, Εὐγενίον καὶ Μακάριον, ἐν αὐτῇ καὶ τὰς κεφαλὰς ἀποτμηθῆναι διεκελεύσατο, οἳ καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας κατὰ τὴν εἰκάδα τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, τὸ μαρτυρικὸν ἐδέξαντο τέλος. Ἐνθα καὶ θαῦμα μνήμης ἄξιον γέγονεν· ἀπορίαν γὰρ ὕδατος δυστυχούντος τοῦ τόπου πηγὴ ἀνεδόθη, νόσου πάσης καὶ μαλακίας λάσιμος, ἧ καὶ εἰς δεῦρο μενει, τῶν ἁγίων σώζουσα τὴν ἐπωνυμίαν.

ΚΕ'. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸν θεῖον μάρτυρα μετακαλεσάμενος· Ἡ προπέτειά σου, φησὶ, κατηνάγκασέ με καὶ μὴ βουλόμενον, ἀτιμάσαι τὸ γένος σου, εἰς τε τὴν προσοῦσάν σοι περιφάνειαν ἐξυθρίσαι, καὶ αὐτῶν ἐφάσθαι τῶν σαρκῶν σου, ἀλλ' εἴπερ πειθῆς μοι, Ἀρτέμιε, καὶ προσελθὼν θύσεις τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς, καὶ μάλιστα τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλλωνι, οὐ μόνον ἀθωωθῆναι τῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ σφαγῆς ἐκγενησεται σοι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξίαν μείζονα καὶ τιμιωτέραν αὐθις ἀναλήψῃ, ἐπαρχόν τε πραιτωρίων καταστήσω σε, καὶ ἀρχιερέα τῶν μεγάλων θεῶν τιμήσας, πατέρα ἐμὸν ὀνομάσω, καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας τῶν δευτερείων καταξιώσω. Καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσῃ παρ' ὄλον τὸν τῆς ζωῆς σου χρόνον, πάσης ἀπολαύων εὐημερίας· οἶσθαι γὰρ καὶ αὐτὸς, ὡς ὁ ἐμὸς ἀδελφός οὐ καλῶς οὐδὲ δικαίως πεφόνευται παρὰ Κωνσταντίου, ἀλλὰ φθόνος τε αὐτὸν κατειργάσατο, καὶ ὁ πάντων ἀνθρώπων ἀνοσιώτατος ὁ εὐνοῦχος Εὐσέβιος, κἂν οὐκ ἀρχοῦσαν ὑπέσχε δίκην τῆς ἀνοσιουργίας ὁ μιαιώτατος, οἶσθαι δὲ καὶ τοῦτο, ὡς τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ μᾶλλον ἢ βασιλεία προτῆκε· ὁ γὰρ ἐμὸς πατὴρ Κωνσταντῖος ἐκ τῆς Μαξιμιανοῦ θυγατρὸς Θεοδώρας γεγέννηται τῷ ἐμῷ πάππῳ Κώνσταντι, ὁ δὲ

⁴ Psal Lxv, 10 seqq.

Κωνσταντῖνος ἐξ Ἑλένης φαύλης τινὸς γυναικὸς καὶ ὁσήμεου, καὶ ταῦτα μήπω γεγονότι Καίσαρι, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ ἔτι τὸν ιδιώτην ἔλκοντι βίον. Ὁ τοίνυν Κωνσταντῖνος θρασυτέτι γνώμης τὴν βασιλείαν ἀρπάσας, τὸν τε πατέρα τὸν ἐμὸν, καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφοὺς ἀδίκως ἀπέκτεινε, καὶ ὁ τούτου δὲ υἱὸς Κωνσταντῖος, τὰ ὅμοια τῷ γεγεννηκότι ποιῶν, τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν Γάλλον πεφόνευκε, καὶ ταῦτα ὄρκους αὐτῷ φρικώδεις εἰς ἀσφάλειαν παρασχόμενος, οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, εἰ μὴ θεῶν προνοία περιεσώθημεν, οὕτω διέθηκεν ἄν. Ἄλλ' αὐτοὶ τε διεκώλυσαν, καὶ ἡμῖν αὐτοφεί τὴν σωτηρίαν προμηνύκασιν. Ἐφ' οἷς ἐγὼ καὶ τεθαρήρηκώς τὸν Χριστιανισμὸν ἐξομολογούμενος, πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέκλινα σέβας, εὖ εἰδὼς, ὡς ὁ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἀρχαιότατος βίος, καλοῖς ἔθεσι καὶ νόμοις χρησάμενος, θεοὺς προσαγορεύει, τοὺς τὸ πιστὸν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἔχοντας ἀληθείας.

ΚΓ'. Τίς γὰρ τὴν γνώμην ἀμφίβολος, ἥλιον βλέπων οὐρανῷ διιππεύοντα, ἐπίσης δὲ καὶ σελήνην ἐφ' ἄρματος χρυσαυτοῦ; Ὁ μὲν γὰρ τὴν ἡμέραν φαεινὴν ἀπεργάζεται, καὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἔργα διανιστά, ἡ δὲ τὴν νύκτα λαμπαδοῦχεϊ, ἀγρυπνοῦσί τε καὶ ὁδοποροῦσι πολὺ τι παρ' ἑαυτοῖς παρέσχει τὸ χρησίμον. Ταῦτα Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι θειάζουσι τε καὶ σέβουσι, καὶ αὐτῷ ἀνήρητησαν τὰς ἐλπίδας, τὸν μὲν Ἥλιον, Ἀπόλλωνα προσαγορεύσαντες, τὴν Σελήνην δὲ Ἄρτεμιν, καὶ τοὺς μεγίστους τῶν ἀστέρων, οὓς καὶ πλάνητας ἀποκαλοῦσι τοὺς τὰς ἐπτὰ ζώνας τὰς οὐρανίους ἐπέχοντας, ὃν μὲν Κρόνον, ὃν δὲ Δία, ὃν δὲ Ἑρμῆν, ὃν δὲ Ἄρεα, ὃν δὲ Ἀφροδίτην ἐπονομάζουσιν. Οὗτοι γὰρ τὸν τε κόσμον ἅπαντα διοικοῦσι, καὶ ταῖς αὐτῶν δυνάμεσιν ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἅπαντα διεξάγεται. Τούτων τοίνυν εἰκόνας στήσαντες σέβουσι ἄνθρωποι καὶ τιμῶσιν, ἅμα καὶ μύθους τινὰς πρὸς ἡδονὴν ἀναπλάσαντες, οὐχ ὡς θεοὺς δὲ τιμῶσι καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν, ἅπαγε, τοῦτο γὰρ τὸ ἀπλούστερον καὶ ἀγροικικὸν τῶν ἀνθρώπων ὑπολαμβάνει, ἐπεὶ περ οἱ σοφίας ἐπιθυμηταί, καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀκριβῶς ἐξετάζοντες, οἶδασιν τίνι τὴν τιμὴν ἀπονέμουσι, καὶ πρὸς τίνα ἢ τῶν θείων ἀγαλμάτων προσκύνησις διαβαίνει.

ΚΖ'. Παραινῶ τοίνυν τῇ σῇ γενναϊότητι μεθ' ἡμῶν τε εἶναι, καὶ κατὰ τὸ ἡμῖν ἀρέσκον βιοῦν, τὴν τε θρησκείαν Ἑλληνίζειν ὀρθῶς καὶ τῶν ἀρχαίων ἐθῶν καὶ πραγμάτων ἀντέχεσθαι. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος ὡσπερ οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, εὐεξαπάτητος ἀνδρῶν ἀμαθῆς τε καὶ ἀνόητος ὢν, περὶ τὴν θρησκείαν ἐνεωτέρισε, καὶ τοὺς Ἑλλήνων ἀθετήσας θεοὺς ἐπὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξέκλινε, τὰς ἀνοσίους αὐτοῦ πράξεις ἐπαισχυνόμενος, καὶ ὅτι οἱ θεοὶ αὐτὸν, τῆς ἱερᾶς αὐτῶν καὶ παναγεστάτης θρησκείας ὡς ἐξάγιστον καὶ πονηρὸν, πόρρω που καὶ μακρὰν ἀπέσαντο, ἅτε καὶ ὁμογενίου αἵματος γενόμενον αἷτιον· τοὺς τε γὰρ ἀδελφοὺς ἀπέκτεινεν, οὐδὲν ἄτοπον εἰργασμένους, καὶ τὴν γυναῖκα Φαύσταν, καὶ τὸν αὐτοῦ υἱὸν Πρίσκον, χρηστὸν τε καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα τυγχάνονται. Διὰ τοῦτο, θαυμασιώτατε ἀνδρῶν, ὄρων σου τῆς διανοίας τὸ ἐμβριθές τε καὶ στάσιμον, βούλομαι σε τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας καὶ μερίδος γενέσθαι.

A adhuc ageret privatam. Constantinus se, sicut pater, gerens, fratrem meum Gallum occidit: idque cum horribili jurejurando ei cavisset. Porro autem nos quoque ipsos ita affecisset, nisi servari essemus deorum providentia. Sed ipsi prohibuerunt, nobis ante oculos ostendentes salutem, quæ ab ipsis proficiscitur. Quibus ego fretus, abjurato Christianismo, declinavi ad Græcorum religionem: ut qui bene sciam, quod Græcorum et Romanorum vita antiquissima, bonis utens moribus et legibus, deos appellat, qui ex rerum ipsarum veritate sibi fidem faciunt.

B XXVI. Quis enim animi fuerit dubius, qui viderit solem in cælo equitantem, similiter autem et lunam, quæ vehitur curru aurato? Nam ille quidem diem efficit lucidum, et homines excitat ad opera: hæc autem nocti præfert faces, vigilantibusque et iter facientibus ex se magnam præbet utilitatem. Ea Græci et Romani in deos referunt, et colunt, et spem in ipsis collocarunt, solem quidem appellantes Apollinem, lunam vero Dianam. Sed et ex stellis maximas, planetas videlicet appellatas, pro diis habent, quæ reliquas quinque zonas cælestes tenent: et aliam quidem Saturnum, aliam Jovem, aliam Mercurium, aliam Martem, aliam autem Venerem nominant. Eæ enim mundum universum administrant, et earum virtutibus regitur universa terra, quæ est sub cælo. Horum ergo statuantes imagines, homines eas colunt et honorant, simul etiam quasdam fabulas fingentes ad voluptatem. Non tanquam deos autem colunt eorum imagines (absit), hoc enim ita accipiunt agrestiores homines et simpliciores: sed qui cupiditate tenentur sapientiæ, et res deorum accurate inquirunt, sciunt cui honorem tribuant, et ad quem transeat adoratio divinarum imaginum.

XXVII. Tuam ergo hortor præstantiam, ut stet a nobis, et vivat, ut nobis placet, et recte Græcam sequatur religionem, et retineat mores et res veteres. Constantinus enim, sicut ipse non ignoras, erat omnium hominum deceptu facillimus: et cum esset indoctus et amens, innovavit religionem, et diis Græcorum abolitis, declinavit ad Christianismum, cum impiorum suorum factorum eum puderet, et quod dii eum, tanquam impurum et sceleratum, a sacrosancta sua religione expulerant longissime, ut qui cognatum sanguinem fuderat. Nam et fratres occidit, qui nihil mali fecerant, et uxorem Faustam, et suum filium Priscum [Crispum], qui erat vir frugi et bonus. Propterea, o vir imprimis admirande, cum videam tuæ mentis gravitatem et constantiam, volo te esse nostrarum partium. Agendum ergo, o Artemi, ad patriam et antiquissimam et maxime diuturnam Romanorum et Græcorum

transi religionem, et nobiscum fruire bonis, quæ a diis data sunt.

XXVIII. Ad hæc Christi martyr, cum se parum sustinisset, respondit: Ego quidem, o imperator, de mea religione et fide nullam in præsentia afferam defensionem, etsi satis promptas habeam demonstrationes: de fratre autem tui morte illud tibi respondebo, me illius animam nulla unquam affecisse injuria, nec facto nec dicto, sed nec ulla quidem cogitatione. Quantumvis in eo inquirendo labores, veritas est immutabilis. Sciebam enim eum esse verum Christianum, et nulli affinem reprehensioni, primumque ac justum, et Christi leges accurate servantem. Sciat ergo cælum et terra, et universus chorus sanctorum angelorum, et Christus Dei Filius cui ego servio in meo spiritu, me ab illius cæde et morte esse purum: neque viris impiis, qui cædem illius fecerunt, quidquam dedisse auxilii, aut ad eam aliquid contulisse. Neque enim tunc aderam cum Constantio. Et de fratre quidem tuo hæc est mea defensio. Quod autem ad Christi attinet abjurationem, et ad vitam gentium amplectendam, hoc tibi respondebo, a tribus pueris, qui erant sub Nabuchodonosor, mutuo accipiens: « Notum tibi sit, o rex, quod deos tuos non colo, et tibi charissimi Apollinis auream non adorabo imaginem ⁶. »

Γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύω, οὐποτε προσκυνήσω.

XXIX. Quod autem beatum Constantinum, summum omnium imperatorum, et illius genus maledictis es insectatus, vocans inimicum, et diis tuis execrandum, præterea autem furiosum, et promptum ad cædem faciendam, hæc tibi pro illo respondebo. Pater tuus Constantius, et ejus fratres ei priores fecerunt injuriam, ut qui ei malum venenum miscuerint, nulla omnino ab eo affecti injuria. Ille autem uxorem Faustam juste admodum interfecit, ut quæ priscam Phædræ esset imitata, et ejus filium Priscum [Crispum] esset calumniata, quod ejus amore captus esset, et vim ei conatus esset afferre, sicut etiam illa Hippolytum Thesei filium (3). Atque primum quidem, qui sic in matrem insanierat, ut volebant ejus verba, ille, cum esset maritus, puniit. Postea autem cum scivisset esse mentitam, ipsam quoque occidit, in eam ferens sententiam omnium justissimam: ad Christum autem declinavit ab illo vocatus, quando difficillimum commisit prælium adversus Maxentium. Tunc enim ei in meridie apparuit signum crucis, radiis solis splendidius, et litteris aureis belli significans victoriam. Nam nos quoque ipsi signum aspeximus, cum bello interessemus, et litteras legimus. Quin

Α Δεῦρο τοίνυν, Ἀρτέμιε, πρὸς τὴν πατριον καὶ ἀρχαιοτάτην καὶ πολυχρόνιον Ῥωμαίων τε καὶ Ἑλλήνων θρησκείαν μετέβηθι, καὶ τῶν παρὰ θεοῖς δεδωρημένων ἀγαθῶν ἡμῖν συναπόλαυε.

ΚΙΙ'. Πρὸς ταῦτα ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς μικρὸν ἐπισχῶν, ἀπεκρίνατο· Ἐγὼ μὲν, ὦ βασιλεῦ, περὶ τῆς ἐμῆς θρησκείας καὶ πίστεως, οὐδὲ ἴντιναοῦν σοι ἀπολογία κατὰ τὸ παρὸν ποιήσομαι, καὶ τοι οὐκ ἀνετοίμους ἔχων τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδείξεις. Πρὸς δὲ τὸν τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ θάνατον, ἐκεῖνό σοι ἀποκρινοῦμαι, ὡς οὐκ ἂν φανείην τὴν ἐκεῖνου ψυχὴν ἡδικοκῶς πώποτε, οὐκ ἔργῳ, οὐ λόγῳ, οὔτε τινὶ διανοίας ἐπινοήματι, οὐδ' εἰ μυρία κάμοις περὶ τούτου ἀνερευνῶν, ἢ ἀλγέβεια ἀμετάβλητος· ἠπιστάμην γὰρ αὐτὸν Χριστιανὸν ὄντα, θεοφιλῆ τε καὶ δίκαιον, καὶ περὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πρόθυμον καὶ σπουδαῖον. Ἴστω τοίνυν οὐρανός τε καὶ γῆ, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων ἀγγέλων χορὸς, καὶ Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ὃς ἐγὼ λατρεύω ἐν τῷ ἐμῷ πνεύματι, ὡς καθαρὸς ἐγὼ τῆς ἐκεῖνου σφαγῆς τε καὶ τελευτῆς, καὶ μηδὲν συνείσενέγκων εἰς τὸν ἐκεῖνου φόνον τὸν ἀδικόν, τοῖς αὐτὸν κατεργασαμένοις ἀνοσίοις ἀνδράσιν· οὐδὲ γὰρ συμπάρων ἦν τότε τῷ Κωνσταντίῳ, ἀλλὰ τὴν Αἴγυπτον εἶχον οἰκητήν τε καὶ θίαιταν μέχρι τοῦ παρόντος ἐνιαυτοῦ. Καὶ ταύτην μὲν ἀπολογία ποιῶμαι περὶ τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ, περὶ δὲ τοῦ τὸν Χριστὸν ἐξομώσασθαι καὶ τὴν Ἑλληνικὸν ἀσπάσασθαι βίον, τοῦτό σοι ἀποκρινοῦμαι, τῶν τριῶν παιδῶν τῶν ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὴν φωνὴν δανεισάμενος, ὅτι λατρεύω, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ τοῦ σοῦ φιλάτου

ΚΘ'. Ὅτι δὲ τὸν μακάριον Κωνσταντῖνον, τὸν πάντων βασιλέων ὑπέρτερον, καὶ τὸ τουτου γένος ἐκάκιστος, ἐχθρὸν καὶ ἀπόπτυστον τοῖς σοῖς ἀποκαλέσας θεοῖς, προσέτι δὲ μανιώδη καὶ φονικόν, ταῦτά σοι ἀπολογήσομαι, ὅτι μᾶλλον ὁ σοῦ πατὴρ Κωνσταντίος, καὶ οἱ αὐτοῦ ἀδελφοὶ προκατήρξαν τοῦ ἀδικήματος, φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον κερασάμενοι, μηδὲν ἀδικόν ὑπὲρ αὐτοῦ πεπονθότες. Ἐκεῖνος δὲ τὴν γυναῖκα Φαύστην καὶ πάνυ δικαίως ἀπέκτεινε, ὅτε μιμησαμένην τὴν πάλαι Φαῖδραν, καὶ διαβαλοῦσαν τὸν τουτου υἱὸν Πρίσκον ὡς ἐρωτικῶς αὐτῇ διακείμενον, καὶ τι πρὸς βίαν ἐπιχειροῦντα, καθάπερ κακείνη τὸν τοῦ Θετέως Ἰππόλυτον. Καὶ ὅτ' ἔτι τὸν μητρὶ οὕτως ἐπιμανέντα ὡς οἱ αὐτῆς ἐθούλοντο λόγοι, πατὴρ ὢν ἐκεῖνος ἐκόλασεν· ὕστερον μὲντοι γνοὺς ψευσαμένην, καὶ αὐτὴν προσαπέκτεινε, δίκην ἐπ' αὐτῇ δικάσας πασῶν δικαιοτάτην, ἀπέκλιγε μὲντοι πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ ἐκεῖνου οὐρανόθεν κληθεὶς, ὅτε πρὸς τὴν Μαξεντίου δυσκαταμάχητον διεγωνίσαστο μάχην. Ἐφάνη γὰρ αὐτῷ τότε καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον μεσοῦσης τῆς ἡμέρας, ὑπὲρ τὸν ἥλιον ταῖς αὐγαῖς ἐξαστράπτων καὶ γράμμασιν ἐξ ἀστέρων διασημαῖνον τὴν τοῦ πολέμου νίκην· ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοὶ τὸ σημεῖον ἐθεασάμεθα, τῷ πολέμῳ

(3) Eadem de Crispo affirmat S. Hieronymus *De Script. Eccles.* in Lactantio.

⁶ Dan. iii, 18.

παρόντες, καὶ τὰ γράμματα ὑπανέγνωμεν, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τοῦ στρατόπεδον ἅπαν τεθέατο, καὶ πολλοὶ τούτου μάρτυρες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ σὺ τυγχάνουσι. Καὶ τί δὴ ταῦτα λέγω; Τὸν γὰρ Χριστὸν ἄνωθεν οἱ προφήται προκατήγγειλαν, ὡς καὶ αὐτὸς κρεῖττον ἐπίστασαι, εἴπερ ἄρα καὶ μὴ ἐθελοκωφεῖν βούλει. Καὶ πολλὰ τῆς αὐτοῦ παρουσίας αἱ μαρτυρίαι· καὶ, ἵνα τάλλα παρῶ, αὐταὶ αἱ τῶν παρ' ὑμῖν σεβομένων θεῶν χρησιμῶσαι καὶ προσαγορεύσαι, τὰ τε Σιβυλλεῖα γράμματα καὶ ἡ Βιργιλίου τοῦ Ῥωμαίου ποιήσεις, καὶ ἣν ὑμεῖς Βουκολικὴν ὀνομάζετε, ἱκανῶς τὰ περὶ αὐτοῦ δηλοῦσιν· αὐτὸς τε ὁ παρ' ὑμῖν θαυμάζομενος Ἀπόλλων ὁ μαντικὸς τοιοῦτον δὴ τινα περὶ Χριστοῦ ἐξεφώνησε λόγον· ἐρωτηθεὶς γὰρ παρὰ τῶν ἐαυτοῦ προπέλων, ἀπεκρίνατο ὕδα·

Μὴ ὄφρα πύμυτον με καὶ ὕστατον ἐξερέεσθαι,
Δύσμορ' ἐνῶν προπέλων, περὶ θεσπεσίοισι θεοῖσι,
Καὶ προῆς τῆς πάντα πέριξ βοτρυδὸν ἐχούσης,
Τεῖρεα, ζῶς, ποταμοὺς, καὶ τάρταρον, ἠέρα, καὶ

Ἡ με καὶ οὐκ ἐθέλοντα δόμων τῶν ὕδα διώκει.

Ἡ ἐμὴ τρίπυλον ἐτι λείπετο ἠριγένει.

Αἱ αἱ με τρίποδες στοναχῆσατε, οἴχετ' Ἀπόλλων,
Οἴχετ', ἐπεὶ βροτὸς με βιάζεται, οὐράνιος ζῶς.
Καὶ ὁ παύων θεὸς ἐστι, καὶ οὐ θεότης πάθεν
[αὐτή.]

Α'. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ παραβάτης, Δοκῶ σε, φησί, ὦ Ἀρτέμιε, οὐ στρατηγὸν ἐν Αἰγύπτῳ παραγενέσθαι, ἀλλὰ χρησιμολόγον τινὰ, μᾶλλον δὲ βωμολόγον, ἢ μὴν ἀγύρτην καὶ γραῶν κωθωνιζομένων λογύδριζ, καὶ μύθους παλαιοὺς καὶ γεγυρακίας ἐπισυνάγοντα. Καὶ ὁ μάρτυς· Οὐ καλῶς ὑπέληφας, ὦ βασιλεῦ, οὐ δὲ τῆς σῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς ἄξια. Ἐκ γὰρ τῶν σῶν θεῶν καὶ τῶν σοι προσφιλῶν μαθημάτων ποιῶμαι τὰς ἀποδείξεις, ἵν' ἐκ τῶν σοι γνωρίμων τὸ τῆς ἀληθείας μάθηρ μυστήριον, καὶ μὴ με δόξης τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἐγκαλλωπίζεσθαι ῥήμασι, μηδὲ γὰρ ἔλαιον ἀμαρτωλοῦ τὴν ἐμὴν λιπάνω κεφαλῆν, ἀλλὰ τῆς σῆς κηδόμενος ψυχῆς, κινῶ πάντα λίθον, ὥστε πεισθῆναί σε. Ὑπολαμβάνω δὲ ὅτι ὡς περ τὸν παλαιὸν Ἀδάμ καὶ πρωτόπλαστον ὁ Σατᾶν διὰ τῆς παρακοῆς ἀπετύφλωσεν, οὕτω δὴ καὶ σὲ, βασιλεῦ, φθόνων σοι τῆς σωτηρίας τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ἀπεγύμνωσεν. Ὅτι δὲ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας θεοὺς ἀποκαλεῖς, αἰσχύνομαι τὸ τῆς ἀμαθίας, ἵνα μὴ καὶ τὸ τῆς κακοβουλίας εἴποιμι, ὅτι καὶ τιμᾶν αὐτοὺς προῆρησαι. Καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων μᾶλλον ἀσπᾶση τὸν ἥλιον καὶ ὄρκον αὐτὸν βασιλείου τιθεσθαι, ἄνω τε καὶ κάτω, κἂν ταῖς ἐπιστολαῖς κἂν τοῖς λόγοις, κἂν ταῖς προσαγορεύσαι, πολὺ τὸ μὴ τὸν ἥλιον, ἀλλὰ τί δὴ ταῦτα μακρηγορεῖν οὐκ ἐξόμνημαι τὸν Χριστὸν μου; μὴ γένοιτο, τὴν μυσταρὰν Ἑλλήνων ἀσέβειαν οὐκ ἀσπαζομαι, ἀλλ' ἐν αἷς ἐδιδάχθην μενῶ καὶ τῶν πατρικῶν ἀνθέξομαι παραδόσεων.

ΑΑ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἰουλιανὸς ἐξαπορηθεὶς ἄφωνος ἦν, οὐκ ἔχων ὅ τι καὶ γένηται, σφόδρα θαυμάσας τὸ

etiam totus quoque id est contemplatus exercitus : et multi hujus rei testes sunt in tuo exercitu. Quid autem hæc dico? Christum enim prophetæ multis ante sæculis prænuntiarunt, ut tu quoque scis optime, nisi tua sponte velis esse surdus. Sunt autem ejus adventus multa testimonia : et, ut alia omittam, eorum, qui a vobis coluntur, decorum responsa, et prædictiones, et scripta Sibyllina, et Virgilii Romani poesis, quam vos vocatis Bucolicam, hæc satis de eo significant. Cæterum ipse quoque Apollo, qui apud vos habetur in magna admiratione, cujus est propria divinatio, de Christo talem effatus est sermonem :

B

O utinam non extremo miserande minister,
Quæsisse, quisnam ille deus, quis spiritus ille,
Instar qui botri complectitur omnia circum,
Lucem, astra, et fluvios, et tartara, et aera, et ignem.
Invitum qui me propellit ab ædibus istis.

Sola mihi tripodum nunc en aurora remansit.
Hei hei me, tripodes, deflete. Exstinctus Apollo est,
Exstinctus. Vir me cælestis lumine perdit.
Et passus Deus est : deitas non passa sed ipsa est.

C

XXX. Respondens autem fœdifragus Julianus : Existimo, inquit, o Artemi, te non venisse in Ægyptum ducem exercitus, sed vatem potius quemdam, aut Menagyrtem, ac circumforaneum nebulonem, et annum temulentarum veteres atque adeo antiquatas narratiunculas et fabulas colligentem. Martyr autem : Non recte existimasti, o imperator, nec ut tuam decet sapientiam et virtutem. Ex tuis enim diis, et iis, quæ sunt tibi gratæ, disciplinis, facio demonstrationes, ut ex iis, quæ sunt tibi cognita, discas mysterium veritatis. Neque putes me mihi placere ornatis Græcorum verbis, « Oleum enim peccatoris non impinguet caput meum, » sed tuæ animæ curam gerens, moveo omnem lapidem, ut tu persuadearis. Existimo namque quod, sicut veterem Adam et primum parentem excæcavit Satan per inobedientiam et esum fructus vitæ arboris, ita etiam, o imperator, invidens tibi salutem, te privavit Christi fide. Quod autem solem et lunam, et stellas, deos vocas, pudet me tuæ ignorantix, ne dicam improbitatis, quod et eas honorare constitueris, et magis quam alias stellas solem amplecteris, et per eum jusjurandum concipis imperatorium, susque deque, et in epistolis, et in sermone, et colloquutione sæpe usurpas illud, Per Solem. Sed quid opus est uti pluribus verbis? Non abjuro Christum meum, absit! Gentium execrandam non admitto impietatem, sed manebo in iis, quæ didici, et paternas retinebo traditiones.

D

XXXI. His Julianus in summan adductus dubitationem, plane obmutuit, nesciens quid ageret, ac valde

⁶ Psal. cxl, 5; Gen. iii.

admirans martyris variam ac multiplicem doctrinam, et ad respondendum facilitatem. Cui rursus dicit Christi martyr : Dimitte, o imperator, jam mortuam et fetidam gentium religionem (ea enim jam diu putruit), et accede ad Christum : est enim benignus et clemens, et te non repellat, si ducaris pœnitentia. Sed fieri non poterat, ut martyr resisteret impetui animæ, quæ mala libens ac volens sequebatur, nec ut revocaret animam, quæ sua sponte tendebat ad interitum. Julianus enim jam diu quidem animo parturiens falsam gentium religionem, quam conceperat in Ionia ex sua congressione cum Maximo Tyrio philosopho, quandiu quidem superstes fuit ejus frater, et post ipsum Constantius, nihil ausus est aperire propter illorum metum. Postquam autem ii e vivis exeeserunt, ipse vero jam rerum potiretur, tunc ipse se aperte exuens, repente toto animi studio erupit ad gentium vanitatem. Respondit itaque martyri : Quoniam mea verba contempsisti, o secleratum caput, ausus es autem vel facere periculum, ut converterer ad eundem, ad quem tu, Christi cultum, ego quoque te dignis rebus vicissim remunerabor. Jubet itaque exui martyrem, et subulis ferreis candentibus ejus latera configi, et acutis tribulis dorsum ejus pungi, et dirumpi, dum supinus trahitur. His autem quamprimum illatis, erat ei eadem, sicut prius, constantia. Multis itaque horis se martyre fortiter gerente in tormentis, et nullam emittebat vocem aut gemitum, moestus ille et tristis, tanquam victus, surrexit e tribunali, et jubet martyrem rursus abduci in carcerem, et neque panem neque aquam ei præberi, nec quæcunque ad victum sumunt homines. Ipse autem profectus est ad Daphnem, qui est Antiochiæ locus jucundissimus.

XXXII. Circa mediam autem noctem apparet Christus martyri oranti in custodia, animum ei addens, et se cum eo omnino futurum pollicens, et dicens : Quomodo ipse me confessus fuisti coram hominibus super terram, ego quoque te confitebor coram Patre meo, qui est in cœlis. Hæc cum martyr audisset a Domino, confidit, et tota nocte Deum glorificavit, et ei egit gratias. A plagis enim suis et vulneribus repente fuit relaxatus, adeo ut ne vibicis quidem vestigium appareret in sancto ejus corpore. Spatio autem quindecim dierum mansit omnino jejunos in carcere, nutritus pane angelorum, seu gratia boni Spiritus. Julianus vero cum, sicut diximus, venisset Daphnem, sacrificia parabat Apollini, sperans fore ut ab eo cito acciperet responsa. Daphne est suburbanum Antiochiæ, situm in ejus locis altioribus, et tectum omne genus arboribus : quo in loco et aliarum arborum et præsertim cupressorum, maxima fuit plantata multitudo, pulchritudine, altitudine et magnitudine nequaquam imitabilis. Labuntur

A πολυμαθὲς τοῦ μάρτυρος καὶ πρὸς ἀπόκριτον ἐτοιμότερον. Πρὸς ὃν πάλιν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς φησὶ, Ἄφες, ὦ βασιλεῦ, τὴν νεκρὰν ἤδη καὶ ἐξφθρηκυῖαν τῶν Ἑλλήνων θρησκείαν (αὐτὴ γὰρ καὶ πρὸ πολλοῦ σέσχηπε), καὶ πρόσελθε τῷ Χριστῷ· μακρόθυμος γάρ ἐστι καὶ φιλόανθρωπος, καὶ οὐκ ἀπώσεται σε μεταμελοῦμενον. Ἄλλ' οὐκ ἦν ἄρα γνώμη ἐθελοκακούσης ἀντισχεῖν τὸν μάρτυρα ταῖς ὀρμαῖς, οὐδ' ἀνακαλέσασθαι ψυχὴν αὐτομόλως χωροῦσαν πρὸς τὴν ἀπώλειαν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, πάλαι τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ ψυχὴν ὠδίνων, ἐκ τῶν ἐν Ἰωνίᾳ γενομένων· αὐτῷ μετὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Μάξιμον φιλοσόφων συνουσιῶν, ἐφ' ὅσον μὲν ὅτε ἀδελφὸς αὐτῷ περιῆν, καὶ μετ' αὐτὸν Κωνσταντῖος, ὁ δὲ οὐδὲν παραγυμνοῦν ἐθάμβει διὰ τὸ ἐξ ἐκείνων ὄσος, ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἐξ ἀνθρώπων ἦσαν, αὐτὸς δὲ τῶν πραγμάτων ἤδη κύριος ἦν, τότε δὴ εἰς τὸ φανερὸν ἀπαμφιασάμενος, πάσαις ἀθρόον εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐξεβράβη ταῖς προθυμίαις. Ἀπεκρίνατο τοιγαροῦν πρὸς τὸν μάρτυρα, Ἐπεὶ τοὺς ἐμοὺς ἐφαύλισας λόγους, ὦ κακὴ κεφαλὴ, ἐτόλμησας δὲ καὶ καθεῖνα πείρα, ὥστε πρὸς τὸ αὐτὸν σοὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ σέβας μεταβαλεῖν, ἀντιφιλοτιμήσομαί σοι καὶ γὰρ τοῖς ἀξίοις ῥήμασι. Κελεύει τίνυν ἀπογυμνοῦσθαι τὸν μάρτυρα καὶ σούβλαις σιδηραῖς πεπυρακτωμέναις τὰς πλευρὰς αὐτοῦ διαπεροῦσθαι, καὶ τὸν νῶτον αὐτοῦ τριβόλοις ἰξέσει κατακεντᾶσθαι καὶ διαβρόχην συρόμενον ὑπτίον. Τούτων δὲ πρὸς τάχος ἐπενεχθέντων τῷ μάρτυρι, ἡ αὐτὴ καρτερίᾳ ἦν αὐτῷ, καθάπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον. Ἐπὶ πολλαῖς οὖν ταῖς ὥραις ταῖς βασάνοις ταύταις ἐγκαρτεροῦντος τοῦ μάρτυρος, καὶ μηδὲ μίαν φωνὴν ἢ στεναγμὸν ἀφιέντος, κατηφῆς ἐκεῖνος καὶ σκυθρωπὸς ὥσπερ ἠττώμενος, ἐξανέστη τοῦ βήματος, καὶ κελεύει τὸν μάρτυρα πάλιν ἐπὶ τὴν εἰρκτὴν ἀπαχθῆναι, καὶ μήτε ἄρτον μήτε ὕδωρ αὐτῷ παρασχεῖσθαι, μηδ' ὅσα πρὸς τὸ ζῆν μεταλαμβάνουσιν ἄνθρωποι. Αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὴν Δάφνην ἐξώρμησε τῆς Ἀντιοχείας τὸ χαριέστατον.

AB'. Περὶ δὲ μέσας νύκτας ἐπὶ τῆς φυλακῆς εὐχομένῳ τῷ μάρτυρι, ὁ Χριστὸς ἐπιφαίνεται, θάρσος τε ἐντιθεὶς καὶ συνεῖναι αὐτῷ καθάπαξ ἐπαγγελόμενος, Ὡσπερ αὐτὸς, λέγων, ὠμολόγησάς με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμολογήσω καὶ γὰρ σὲ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ταῦτα ὁ μάρτυς ἀκούσας παρὰ Κυρίου, ἐθάρσησε, καὶ παρ' ὅλην νύκτα δοξολογῶν ἦν, καὶ χάριτας ὁμολογῶν τῷ Θεῷ. Ἀνεῖθη γὰρ ἐκ τῶν πληγῶν καὶ τῶν τραυματιῶν αὐτοῦ παραχρῆμα, ὥστε μηδὲ μώλωπος ἔχνος ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ἐντετυπῶσθαι σώματι. Ἡμερῶν δὲ πεντεκαίδεκα διαγενομένων, ἄσιτος ἔμεινε τὸ παράπαν ἐν τῇ εἰρκτῇ, ἀγγέλων ἄρτω, εἶτ' οὖν χάριτι τοῦ ἀγαθοῦ τρεφόμενος Πνεύματος. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς, ἐπὶ τὴν Δάφνην γενόμενος, ὥσπερ ἔφημεν, θυσία, ἦν ἐτοιμαζόμενος τῷ Ἀπόλλωνι, εὐελπίς ὢν, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χρησμούς ταχὺ δέξασθαι. Ἡ Δάφνη δὲ προάστειόν ἐστι τῆς Ἀντιοχείας, ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῆς χωρίων κείμενον, ἄλλεσι πανταίοις συνηρεφές· ἐνθα τῶν τε ἄλλων πάντων δένδρων, καὶ δὴ καὶ κυπαρίττων ἐξοχόν τι πεφύττεται

volentem ingredi in ecclesiam Christianorum, in quodam festo stans pro foribus, prohibuisse ingredi, dicens se pro viribus non despecturum esse lupum gregem invadentem. Ille autem ab ingressu tunc quidem fuit dejectus, sive quod suspicaretur futuram populi seditionem, sive ipse quoque aliud consilium cepisset. Ægerrime autem tulit constantiam episcopi. Postquam vero ipse dicesit in regiam, jussit eum causam suam defensurum, coram se sisti pro tribunali. Cum ipse autem esset productus, primum quidem accusavit audaciam, quod eum ausus esset prohibere: deinde jussit eum sacrificare dæmonibus, si effugere vellet pœnas criminationis. Ipse autem respondit quidem ad criminationem, rejecit autem exhortationem: illam quidem, dicens, se, cum esset pastor, oportere vel omnia libenter pati pro grege: hanc autem, se non admissurum, ut a vero Deo deficiens sacrificaret iis, qui falso dii dicuntur, et sunt perniciosi dæmones. Deinde ille quidem cum videret eum non parere, jussit ut, eum eum ligassent catenis et compedibus, ad mortem ducerent, caput amputaturi. At is cum duceretur moriturus, assumens cecinit hæc dicta Psalmi: « Convertere, anima mea, in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi¹. » Porro autem dicunt etiam tres pueros genere fratres, qui ab infantia ab eo nutriti fuerant, ab imperatore fuisse arreptos, et cum nec illi quidem voluissent sacrificare, etsi eis afferretur omnis necessitas, ipsum quoque jussisse imperatorem, eis adimi capita. Quos, postquam venerunt in locum propositum, Babylas ante se statuens priores duxit ad gladium, ne quis eorum timore affectus, mortem recusaret. Cumque eorum capita fuissent amputata, postquam hanc dixisset vocem: « Ecce ego et pueri, quos mihi dedit Deus²: » ipse quoque deinde suum porrexit collum, ut ense consummaretur, cum prius jussisset iis, qui corpus ejus erant collecturi, catenas et compedes cum eo sepelire: Ut sicut, inquit, hæc quoque mihi jacenti ornamento. Atque cum eis quidem certe adhuc jacet, ut aiunt.

XXXVI. Hunc autem Babylam cum ab Eusebio audiisset Julianus esse impedimento statuis, quo minus respondeant, jussit statim ejus capsam (est autem e lapide maximo) a Daphne transferre. Statim ergo civitatis profusa multitudo, ut quæ magna de causa accederet, trahebat capsam. Illa autem, tanquam non magis traheretur ab hominibus, quam a potentiore, quæ eam movebat, virtute, celeriter movebatur sequens eorum qui ducebant animi alacritatem. Cum eam autem ipso die tulissent plusquam quinquaginta stadia, posuerunt in cœmeterio, quod dicitur. Est autem ante civitatem domus, quæ suscepit corpora antiquorum virorum, et quorum fuerunt nonnulli martyres propter pietatem. Atque tunc quidem capsam portarunt in eum locum: Julianus autem parabat multitudinem

σιν εἰσελθεῖν βουλομένῳ εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν, κατὰ δὴ τινα ἑορτὴν πρὸς τῶν θυρῶν διεκώλυσεν εἰσελθεῖν φάσκων εἰς δύναμιν μὴ περιόψεσθαι λύκον τῷ ποιμνίῳ ἐπεισερχόμενον. Τὸν δὲ παρατρέχοντα μὲν ἀποκρουσθῆναι τῆς εἰσόδου, εἴτε δὴ εἰσὶν τινὰ πρὸς τοῦ ὄχλου ἕσσεσθαι ὑπιεδόμενον, εἴτε δὴ καὶ ἄλλως αὐτῷ βουλευθέν ἐν χαλεπῷ μέντοι τὴν ἔνστασιν τοῦ ἐπισκόπου ποιησάμενον. Ἐπεὶ δὲ ὡς ἑαυτὸν ἐπὶ τὰ βασιλεία ἀπηλλάγη, παραστήσασθαι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βήματος ἀπολογησόμενον ἐκέλευε. Καὶ δὴ παραστάντος αὐτοῦ, πρῶτα μὲν τὴν τόλμαν τῆς κωλύσεως ἐνεκάλει, ἔπειτα μέντοι κελεύει αὐτὸν τοῖς δαίμοσι θύειν, εἰ βούλοιτό γε τὴν ἐπὶ τῷ ἔγκληματι δίκην διαφυγεῖν. Τὸν δὲ πρὸς τὴν ἐγκλήσιν τε ἀπολογῆσασθαι καὶ τὴν πρόκλησιν διακρούσασθαι, τὴν μὲν, φήσαντα ποιμὲν ὄντι αὐτῷ πάντα προσήκειν ἑαυτῷ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου προθυμαῖσθαι παθεῖν, τὴν δὲ, μὴ ἂν ἐλέσθαι τοῦ ὄντος ἀποστάντα Θεοῦ, ψευδωνύμοις καὶ ὀλετήρσι δαίμοσι θύειν. Εἴτα ὁ μὲν ὡς ἑώρα μὴ πειθόμενον, προσέταξεν αὐτὸν ἀλύσει καὶ πέδαις ἐνδηταμένους, τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἄγειν, τὴν κεφαλὴν ἀφαιρήσοντα, ὅθεν ἐπειδὴ ἦγετο τεθνηξόμενος, ταύτας ἀναλαβὼν ἦδε τοῦ ψαλμοῦ τὰς ῥήσεις: « Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε. » Φασὶ δὲ καὶ τρεῖς παῖδας ἀδελφοὺς τὸ γένος κομιδῆ νέους ὑπὸ αὐτῷ ἀνατρεφομένους ἀναρπαγῆναι τε αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ὡς οὐδὲ αὐτοὶ θύειν ἤθελον, καίτοι παντοίας ἀνάγκης αὐτοῖς προσαγομένης, καὶ αὐτοὺς κελεύσασθαι τὸν βασιλέα τῶν κεφαλῶν ἀφαιρεῖν. Οὗς, ἐπειδὴ ἤκον εἰς τὸ προκείμενον χωρίον, ὁ Βαβύλας ἑαυτοῦ προστησάμενος προτέρους προσῆγε τῷ ξίφει, τοῦ μὴ τινα τρέσαντα αὐτῶν ἀναδύναι τὸν θάνατον. Καὶ ἀποτεμνομένων ταύτην ἀνειπὼν τὴν φωνήν, « Ἴδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παῖδια ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός, » καὶ αὐτὸς μετέπειτα προὔτεινε τὸν οἰκεῖον αὐχένα τῷ ξίφει τελειωθῆναι, ἐντειλάμενος τοῖς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀναλεξόμενοις, τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας αὐτῷ συνθάψαι, ἵν' ἦ μοι ταῦτα, φησὶ, καὶ κειμένῳ κόσμος. Καὶ δὴ μετ' αὐτῶν ἔτι τυγχάνει κείμενος, ὡς φασί.

ΑΓ'. Τοῦτον τὸν Βαβύλαν ὁ Ἰουλιανὸς ἐπειδὴ πρὸς τοῦ Εὐσεβίου ἤκουσε κωλυμα τοῖς ἀγάλμασιν εἶναι τοῦ μὴ χρῆν, αὐτίκα προσέταξεν αὐτῇ θήκη, λίθου δ' ἔστι μεγάλου πεποιημένη, μεταγεῖν ἀπὸ τῆς Δάφνης. Εὐθύς οὖν ὁ τῆς πόλεως ὄχλος, προχυθέντες ὡς ἐπὶ μεγάλη αἰτία περιβαλλόμενοι, εἴλκον τὴν θήκην. Ἡ δὲ ὡς οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων ἐλκομένη μάλλον, ἢ κρείττονος αὐτὴν κινούσης δυνάμεως, ἔφθανε τὴν τῶν ἀγόντων προθυμίαν ἐσπερομένην, αὐθημερόν γέ τοι αὐτὴν σταδίου πλέον ἢ πεντήκοντα κομισάμενοι, ἐν τῷ καλούμένῳ κοιμητηρίῳ κατέθεσαν: ἔστι δὲ πρὸ τῆς πόλεως οἶκος σωμάτων παλαιῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐνίων γε ἐπ' εὐσεβείᾳ μαρτυρουμένων πολλὰ δεδωγμένους. Τότε μὲν οὖν ἐνταῦθα τὴν θήκην εἰσεκόμισαν, ὁ δὲ Ἰουλιανὸς παρεσκευάζετο πλῆθος ἱερείων τε καὶ ἀναθημάτων, ὡς τῆ ὑστεραίᾳ σὺν αὐ-

¹ Psalm. cxiv, 7. ² Isa. viii, 18.

τοῖς εἰς τὴν Δάφνην ἀναθηρόμενος, καὶ νῦν γε δὴ πάντως ἐλπίζων, εἰ μὴ τῶν ἄλλων, ἀλλ' αὐτοῦ γε τοῦ Ἀπόλλωνος τεύξεσθαι ἀποκριθισομένου. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ αὐτῷ πᾶσα ἡ τῆς προθυμίας ἐλπίς ἦν, καὶ οὐκ αὐτῷ τι μᾶλλον ἢ ἑτέρῳ τὸ τοιοῦτον χωρίον διαφέρον ἦν κατὰ τὴν μαντικὴν τέχνην, καὶ ὅτι περ αὐτῷ μόνῳ ἀνεῖτο ἡ Δάφνη. Ὁ δὲ Εὐσεβίος καὶ οἱ προλεγόμενοι ἱερεῖς καὶ τῶν νεωκόρων τὸ πλῆθος, προσδεχόμενοι τὸν βασιλέα, ἐν ἀγῶνι μεγάλῳ καθίσταντο καὶ διεγγρύπουν περὶ τὸ ἄγαλμα, πάντα πραγματευόμενοι, ὅπως, ἐπειδὴν ἀφίκηται, τύχοι αὐτοῦ φθεγξαμένου, ὡς ἄλλης γε αὐτῶν ἐτι προφάσεως οὐδὲ μιᾶς εἰς ἀναβολὴν ὑπολειπομένης.

ΛΖ'. Ἐπειδὴ δὲ πόρρω τῶν νυκτῶν ἦν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πῦρ ἀθρόως κατενεχθὲν ἐνέσκηψε τῷ νεῷ, καὶ ἅμα πανταχόθεν αὐτοῦ δραξίμενον ἐπίμπρα αὐτῷ ἀγάλματι καὶ αὐτοῖς ἀναθήμασι. Πάντων δὲ ἑμοῦ καταφλεγόμενων, καὶ τοῦ πυρός ἐπὶ μέγα ἐξαιρουμένου, βοή μὲν αὐτίκα μεγάλη περὶ τὸν νεῶν ἦν καὶ θόρυβος οὐδενὶ ἐοικώς. Καὶ δὴ πολλῶν ἐπαμῦναι προθυμουμένων οὐδεὶς ἦν ὁ πρὸς τὸ πῦρ ἀντισχεῖν δυνησόμενος, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἔθεον, τῷ ἄρχοντι τῆς ἐφίας Ἰουλιανῷ μηνύσοντες· ὁ δὲ λοιπὸς ὄχλος ὑπὸ ἐκπλήξεως ἴσταντο, θεαταὶ τοῦ παραδόξου τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς συμφορᾶς γινόμενοι. Τὸ δὲ πῦρ οὐδενὸς ἦν τῶν ἄλλων ἀπτόμενον, τοσαύτης γε καὶ οὕτως ἀμφιλαφοῦς ὕλης ἐκαὶ πεφυκυίας, ὅ τι μὴ μονώτατον ἐμπροσθεν, κατέφλεγε σὺν τοῖς ἐνοῦσι τὸν νεῶν· ὡς τὸ μὲν ἄγαλμα καὶ πᾶν ὅ τι ἐν ἀναθήμασιν ἦν, καθάπαξ ἀφανισθῆναι, βραχέα δὲ λειψθῆναι τῶν οἰκοδομημάτων, τῇ Δάφνῃ σημεῖα τοῦ πάθους, ἃ καὶ νῦν ἐτι δεῖκνυσι σαφέστερον τὸ δεῖγμα τοῦ θεοῦ αὐτοῦ πυρός. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τὰ συμβάντα ἀκούσας, ὀργῆς τε πέμπλαται καὶ δεινὸν ποιησάμενος, εἰ Χριστιανοὶ τιεῖς συμβεβηκόσιν ἐπιτωθᾶσθαι αὐτῷ μέλλουσιν, αὐτίκα προστάττει τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐξωθεῖν ἐκκλησίας, καὶ ταύτην μὲν ἄσκατον αὐτοῖς παντελῶς ἀποφαίνειν, ὡς ὅτι ἀσφαλῆστατα αὐτὴν ἀποκλεισάμενος, τὰ δὲ κειμήλια πάντα δημοσιῶν. Δίδωσι δὲ καὶ τοῖς Ἑλλήσιν ἄδειαν ὥστε εἰσιέναι αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας καὶ ποιεῖν ὅσα καὶ βούλοιντο.

ΑΗ'. Τοῦτων οὖν παρὰ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς κελουσθέντων, τί τῶν μεγίστων κακῶν οὐκ ἐπετελέσθη; Τί δὲ τῶν ἀπηχεστάτων οὐκ ἐλέχθη, πάντων ἀφῆτω γλώσση λαλοῦντων τὰ ἄρρήτα κατὰ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, καὶ βλασφημούντων εἰς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν. Ἐν μὲν γὰρ Σεβαστῇ ἐπικλήθεισῃ τὰ ὀνόματα τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐκ τῶν θηκῶν ἐξαγαγόντες, καὶ ἀλόγων ἀκαθάρτοις ὀστέοις προσμίξαντες κατέκυσαν, καὶ τὴν κόνιν εἰς τὸν ἀέρα ἐλίχθησαν· τὴν δὲ τοῦ Σωτῆρος ἀνδριάντα, ἐν Πανεάδι τῇ πόλει πρὸς τῆς αἰμορροῦσης γυναικὸς κατασκευασθέντα μεγαλοπρεπῶς, ἦν ὁ Χριστὸς ἰάσατο, καὶ ἰδρυθέντα ἐν ἐπιστήμῳ τόπῳ τῆς πόλεως, ἐν μετὰ χρόνον γνωσθέντα ἐκ τῆς αὐτόθεν φουομένης βοτάνης τοῦ θαύματος, οἱ Χριστιανοὶ ἀράμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ ἔστησαν,

victimarum et donariorum, ut qui esset postridie cum eis Daphnem ascensurus, tunc quidem certe sperans omnino, si non alios, at ipsum Apollinem, responsurum. Eo enim spectabat spes prompti et alacris illius animi, quod locus ei magis, quam alii, videbatur præstare scientia diviniandi : et quod ei soli consecrata erat Daphne. Eusebius autem, et qui prius dicti sunt sacerdotes, et multitudo adiutorum, valde laborabant et vigilabant circa imaginem, expectantes imperatorem : et omnia agentes, ut, cum venerit, eum habeat loquentem, cum nulla excusatio esset eis relicta ad dilationem.

XXXVII. Cum vero nox jam multum processisset, ignis repente e cælo demissus in templum cecidit : et cum ipsum omni ex parte apprehendisset, ipsam exussit imaginem cum ipsis donariis. Cumque omnia simul conflagrarent, et ignis valde extolleretur, protinus quidem fuit in templo magna vociferatio, et nulli similis tumultus. Tunc multi quidem parati erant opem ferre, nullus autem erat, qui posset igni resistere. Sed alii quidem currebant ad civitatem, id significaturi Juliano : reliqua vero multitudo stabat obstupefacta, contemplans calamitatem, quæ ipsos invaserat. Ignis autem nihil aliud tangebatur, cum tanta et tam copiosa illic esset materia, nisi quod solum cum iis, quæ inerant, templum comburebat : adeo ut imago quidem, et quæcunque illic erant donaria fuerint omnino deleta : pauca autem ædificia Daphne remanserint, signa ejus quod acciderat : quæ etiam nunc quoque apertius indicant ignem, qui missus fuerat divinitus. Julianus autem cum audivisset ea, quæ acciderant, ira repletur et grave arbitratus, si propter ea quæ acciderant Christiani essent eum ludificaturi, jubet statim eos e magna expelli ecclesia, et provideri, ne illis ad ipsam omnino pateat aditus, ac demum quæ ibi erant pretiosa publicari. Dat autem gentibus potestatem, ut ingrediantur in ecclesias Christianorum, et faciant quæ velint.

XXXVIII. Cum ergo impius hæc jussisset tyrannus, quod non maximum malum factum est? Quid non autem absurdissimum et turpissimum dictum est, omnibus lingua effrenata nefanda loquentibus adversus fidem Christianorum, nefanda loquentibus et blasphemantibus Dominum et Deum nostrum Jesum Christum in omnibus civitatibus? Nam in civitate quidem, quæ olim vocabatur Samaria, postea vero et condita fuerat ab Herode, et appellata erat Sebaste, ossa prophetæ Elisei et Baptistæ Joannis (ut putabant) e oculis educentes, et cum immundis brutorum ossibus commiscentes, exusserunt, et cinerem in aerem cribrarunt ac ventilarunt; Salvatoris autem statuam, quæ in Paneade civitate a muliere, quæ profluvio sanguinis laborabat, et a Christo curata fuerat, magnifice constructa et in insigni civitatis loco posita fuerat : quam

post tempus cognitam ex miraculo herbæ, quæ illic nascebatur, Christiani acceperunt, et posuerunt in diaconico: eam gentes detraxerunt, et funibus alligatis pedibus traxerunt per forum, donec paulatim interiit, relicto solo capite, et raptò a quodam, dum gentes tumultuarentur, dicentibus iis verba blasphema et abominanda in Dominum nostrum Jesum Christum, quæ nemo unquam homo audivit.

XXXIX. Sceleratissimo autem tyranno audienti erant hæc deliciae, et ei magnam afferebant voluptatem. Unde etiam post hæc jussit excitari templum Judæorum, quod erat Hierosolymis: et e civitate expulsis Christianis, Judæis reliquit habitandam. Quamobrem quemdam quoque Alypium, falsæ religioni virum deditissimum, et comitis dignitate honestatum, eo mittit, jubens ut magno studio templum rursus ædificaret, quod Vespasianus et ejus filius Titus simul cum civitate destruxerunt et exusserunt. Oportebat enim ad effectum deduci verbum Christi, qui est ipsa veritas, nempe: « Non manebit lapis super lapidem, qui non destruat. » Quod quidem studens falsum ostendere stolidus iste, contendebat templum rursus ædificare, etiamsi frustra laborabat, ea aggrediens, quæ fieri non poterant. Nam cum magno studio concurrissent, qui Deum occiderant, Judæi, et magna manu et summa animi alacritate opus aggredierentur, et jaciendis fundamentis fossam foderent argenteis (ut dicunt nonnulli) ligonibus et hamis, essentque jacturi fundamenta, vehementissima irruens nocte procella, quod exinanitum quidem fuerat, rursus aggressit. Cum fulgura autem et tonitrua continenter demitterentur, et dies jam appropinquaret, fuit terræmotus adeo ingens, ut multi perierint: et ignis emissus ex iis, quæ jaciebantur, fundamentis, combussit omnes, qui sunt illic inventi. Atque hæc quidem sic gerebantur.

XL. Julianus autem cum sedisset pro tribunali in loco quem vocant Basilicam, et curasset sistendum martyrem: Audiisti omnino, inquit, o tu quoque vir maxime impie, ab iis, qui ea, quæ tu, audent aggredi, quænam ausi sunt infelices adversus Apollinem, qui est in Daphne, et quemadmodum eum exusserunt cum ipsis sacris et donariis, adeo ut opus admirandum, et maxime venerandum, fuerit ab igne consumptum. Sed non gaudebunt his nostra irridentes. Ego enim pro eo exigam pœnas septuagies septies, quomodo dicunt vestra Eloquia. Martyr autem: Audivi, inquit, quod ira divinitus immissa, et ignis e caelo missus, deum tuum occiderit, et totum ejus templum consumpserit. Si ergo erat deus, cur non se servavit ex igne? Fœdisfragus autem Julianus: Videris, o maxime impie, tu quoque forte his insultare, et libenter irridere, tanquam qui vindictam aliquam sis a Deo tuo consecutus. Martyr autem: Mihi omnino, inquit, venit in mentem ridere, et exsultare propter lapsum

A τούτων οἱ Ἕλληνες κατασπίσαντες, τῶν ποδῶν τῶν σχοίνους ἐξάψαντες, ἔσυραν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Ἔως οὖν κατὰ μικρὸν ἀποθραύμενος ἠφανίσθη, μόνῃς τῆς κεφαλῆς καταλειφθείσης καὶ ἀρπαγείσης ὑπὸ τινος ἐν τῷ θορυβείσθαι τοὺς Ἕλληνας, λαλούντων αὐτῶν βλάσφημα καὶ ἀπηχέστατα ῥήματα εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἃ μὴ τις ἀνθρώπων ἤκουσε πώποτε.

B ΛΘ'. Τῷ μέντοι παρανομωτάτῳ τυράννῳ ἀκούοντι ταῦτα τρυφή ἦν, καὶ πολλὴν αὐτῷ ἐνεποίει τὴν ἰδούνην. Ὅθεν ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν Ἰουδαίων ναὸν ἐκέλευεν ἀνίστασθαι, καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς πόλεως ἐκβαλῶν, τοὺς Ἰουδαίους ἀνῆκεν οἰκεῖν. Ἐφ' ᾧ δὴ καὶ Ἀλύπιόν τινα, ἄνδρα δεισιδαιμονέστατον, κόμητα τιμήσας, ἀποστέλλει, ἐντειλάμενος σπουδῇ πολλῇ τὸν ναὸν ἀνοικοδομήσασθαι, ὃν Οὐεσπασιανὸς καὶ Τίτος ὁ τούτου υἱὸς καὶ αὐτὸν ἅμα τῇ πόλει καθείλον καὶ ἐνεπύριον. Ἔδει γὰρ εἰς πέρας ἔλθειν τὸ τῆς ἀληθείας ῥῆμα Χριστοῦ, τὸ, « Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ. » Ὅπερ ὁ ἀνόητος οὗτος ψευδὲς ἀποδείξαι φιλονεικῶν, τὸν ναὸν ἔσπευδεν ἀνοικοδομεῖν, εἰ καὶ εἰς μάτην ἔκαμνεν, ἀνηνύτοις ἐπιχειρῶν. Συνδραμόντων γὰρ σπουδῇ πολλῇ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων, καὶ τοῦ ἔργου χειρὶ τῇ πάσῃ καὶ προθυμίᾳ ἀντιλαμβανομένων, τὴν τε τάφρον τῶν θεμελίων ἐξορυπτόντων ἀργυραῖς, ὡς τινες φασίν, ἅμα καὶ σκάφαις, καὶ τοὺς θεμελίους μελλόντων καταβαλεῖσθαι, σφοδρότατῃ καταιγίδι ἐκελθοῦσα, τὸ κενωθὲν μὲν ἀντεχώννυ, ἀστραπῶν δὲ καὶ βροντῶν συνεχῶς καταπεμπομένων, σεισμὸς ἐγγίξουσας λοιπὸν ἡμέρας ἐγένετο, ὡς τε πολλοὺς καὶ ὑπαίθρους μένοντας ἐναποψύξαι καὶ πῦρ ἐκ τῶν ὀρυσσόμενων θεμελίων ἐξενεχθὲν, πάντας τοὺς εὐρεθέντας ἐκεῖσε κατέφλεξεν. Ἐπράττετο μὲν οὖν ταῦτα τῆδε.

D Μ'. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς, τοῦ βήματος προκαθίσας ἐν τόπῳ ὃν Βασιλικὴν ἔθος καλεῖν, τὸν μάρτυρά τε παρασησάμενος, Πάντως ἤκουσας, ἔφη, καὶ αὐτὸς, ἀσεβέστατε, τῶν κατὰ σέ τολμώντων πᾶσιν ἐπιχειρεῖν, ὅπερ οἱ κακοδαίμονες ἐτόλμησαν κατὰ τοῦ ἐν τῇ Δάφνῃ ναοῦ τοῦ σωτήρος Ἀπόλλωνος, καὶ ὅπως ἐνέπρησαν τοῦτον αὐτοῖς ἱεραῖς καὶ ἀναθήμασιν, ὡς καὶ τὸ θαυμαστὸν ἔργον καὶ πάντιμον δαπάνημα γενέσθαι πυρός. Ἀλλ' οὐ χαίρῃ σουσι τούτοις ἐπιχλευάζοντες τὰ ἡμέτερα. Ἐγὼ γὰρ ἀπαιτήσω τὴν ὑπὲρ τούτου ποιήνῃ ἐβδομηκοντάκις ἑπτὰ, καθὼς φησι τὰ ὑμέτερα λόγια. Καὶ ὁ μάρτυς, Ἦκουσα, φησὶ, ὡς θεήλατος ὄργῃ καὶ πῦρ οὐρανόθεν καταπεμφθὲν, κατέφαγε τὸν θεόν σου, καὶ αὐτοῦ τὸν ναὸν ἀνάλωσεν ἅπαντα: εἰ οὖν θεὸς ἦν, τί μὴ ἑαυτὴν ἐκ τοῦ πυρός ἐρύσασατο; Καὶ ὁ παραβάτης, Τάχα καὶ αὐτὸς ἔρηκός μοι, ἀνοσιώτατε, ἐπιχερομεῖν, τοῖς δὲ καὶ ἰδέως καταγαλᾶν, ὅτε δὴ τινος ἐκδικίας ἔπαρξεν τοῦ θεοῦ σου τυχῶν. Καὶ ὁ μάρτυς: Ἐμοὶ πάντοτε γελᾶν μὲν ἔπεισι καὶ κομπάζειν ἐπὶ τῇ πτώσει τῶν σῶν

θεῶν, ἀφρονέστατε, σεμνύνεσθαι δὲ καὶ χεῖρειν ἐφ' A
οἷς ὁ Θεὸς μου καθ' ἐκάστην θαυματουργεῖ, ἐκδίχη-
σιν δὲ τῶν παρὰ σοῦ μοι ἐπαγομένων ἐκεῖ δεῖξομαι,
ὁπότεν τὸ πῦρ ἐκεῖνός σε καταλάβῃ, καὶ ἡ διαιω-
ζουσα κόλασις. Κάνταῦθα δὲ οὐ πολὺ τὸ μέσον, καὶ τὸ
«Μνημόσυνόν σου ἀπολείπεται μετ' ἡχου.» Καὶ ὁ παρα-
βάτης· Εἰ οὖν ἐπὶ τούτοις ἀγάλλῃ, προσθήκην ἐγώ
σοι θήσω τῆς ἡδονῆς. Ἀλλὰ φείδομαί σου δι' οἰκείαν
χρηστότητα, καὶ βούλομαί σε τῆς οἰκείας ἀνοσίας παυσά-
μενον, σώφρονι λογισμῷ χρήσασθαι, καὶ προσελθόντα
θῦσαι τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς. Καὶ ἀξιώματι γὰρ με-
γίστῳ τετίμησαι, καὶ πλοῦτος ἱκανὸς ἀνωθέν σοι καὶ
ἐκ προγόνων συνήθραισαι, καὶ πολλοὶς σε πλεονε-
κτημασιν ἀρετῆς ἐκόσμησαν οἱ θεοί, κἀναυτὸς ὠφθῆς
περὶ τοὺς εὐηργετηκότας ἀχάριστος. Καὶ ὁ μάρτυς·
Τί μαίνῃ, παρανομώτατε, καὶ ἀσχολῇ ἐπὶ τοῖσδε B
τοῖς ἀνομήτοις, ἔασας τε τὰς βαρβαρικὰς ἐπαναστά-
σεις, καὶ τὸν Περσικὸν ἀναβαλόμενος πόλεμον, δι'
ὃν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐσάλευσας, εἰς ἐμὲ τὸν
τοῦ Θεοῦ δοῦλον τὴν ὅλην ἀγεις σχολήν; Ὅν οὖν
βούλει καθ' ἡμῶν θάνατον ἀποφαίνου· ἐγὼ γὰρ οὔτε
τοῖς θεοῖς σου λατρεύω, οὔτε τοῖς προτάγμασι τοῖς
σοῖς πείθομαι.

ΜΑ'. Ταῦτα ὁ παραβάτης ἀκούσας, καὶ θυμοῦ
πληθεὺς τὴν καρδίαν, λατόμους μετακαλεῖται
καὶ λιθοξόους, καὶ, Ὁρᾶτε, ἔφη, τήνδε τὴν πέτραν;
δειξάς ἀπότομόν τινα κατέναντι τοῦ θεάτρου· ταύτην
διχῆ διελόντες, καὶ θάτερον μέρος εἰς γῆν ὑπτίον
θέμενοι, ἀνωθέν τε αὐτὸν ὑφαπλώσαντες, τῷ ἐτέρῳ
μέρει μεθ' ὀρμῆς συγκαλύψατε, ἵν' οὗτος μέσος ἀπυ- C
ληφθεὶς, σάρκας τε καὶ ὀστά διαφθαρείη, καὶ ἔργοις
αὐτοῖς μάθοι τίτι τε ἀνθίσταται, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
αὐτοῦ βοηθείας παραπολαύσοι. Τοῦ ἔργου δὲ θάττον
τοῦ λόγου περαιωθέντος, καὶ τοῦ ἁγίου τῶν πετρῶν
μέσον ἀποληφθέντος, τσσαύτη τις ἦν ἡ πιέζουσα
ταῦτον βία, ὥστε τῶν ὀστέων αὐτοῦ καταθραυνομένων,
ἦχόν τινα καὶ κρότον τοῖς πολλοῖς ἐξακούεσθαι,
καὶ γὰρ πάντα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ διεσπάρθη, ἡ ἀρμονία
τε πᾶσα τῶν ὀστέων συντέτριπτο, αἱ κόραι τε τῶν
ὀφθαλμῶν τῆς ἰδίας ἐκπεπηδῆκεσαν ἔδρας. Ἀλλὰ
καὶ οὕτως ἔχων ἀνάγκης, τῆς πρὸς Θεὸν ὁδῆς οὐκ
ἡμέλει, Ἐψάλε γὰρ. Ἐν πέτρᾳ, λέγων, ὑψώσάς με, ὠδή-
γησάς με, ὅτι ἐγεννήθης ἐλπίς μου πύργος ἰσχύος ἀπὸ
προσώπου ἐχθροῦ. Ἐστησας ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας
μου καὶ κατεύθυνας τὰ διασθήματά μου. Δέξαι οὖν, παῖ D
Θεοῦ μονογενὲς, τὸ πνεῦμά μου, καὶ μὴ συγκλείσῃς
με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. Οὕτως οὖν ἐν μέσῳ τῶν
πετρῶν ἡμέραν ὅλην καὶ νύκτα τοῦ μάρτυρος δια-
μείναντος, ἐκέλευσεν ὁ παράνομος διασκευθῆναι τὰς
πέτρας, τέλειον διεσπάρθαι τοῦτον καὶ μηδ' ὅτι οὖν
αὐτῆ πνεῦματος μέρος καταλειφθῆναι ὅσον ἀπὸ
τοῦ πολλοῦ ἐκεῖνου βάρους οἰόμενος. Ὁ δὲ τῶν πε-
τρῶν διατρεθεισῶν ἐξῆει βαδίζων καὶ τοῖς ἰδίαις
ποσὶ χρώμενος, θαῦμα ὄντως ὀρῶσι μόνοις οὐκ
ἀπιστούμενον. Ἄνθρωπος γυμνός, τοὺς ὀφθαλμοὺς
ἔχων ἐκκεκομμένους, ὀστά δὲ συντετριμμένα, μέλη
δὲ καὶ σάρκας τῆ τῶν πετρῶν συμπτύξει ὡς ἂν τις

tuorum deorum, o stultissime : gloriari autem et
lætari propter miracula, quæ Deus meus facit quo-
tidie. Ultionem vero eorum, quæ a te mihi inten-
tantur, illic accipiam, quando te ignis ille compre-
henderit et æternum supplicium. Porro autem hic
quoque, non multo interjecto tempore, « Memoria
tua peribit cum sonitu ¹⁰. » Fœdifragus vero Julianus :
Cum videam te suppliciis delectari, ego tibi acces-
sionem afferam voluptatis. Sed tibi parco propter
meam benignitatem, et volo te, dimissa ignorantia,
sapienti uti ratiocinatione, et accedentem sacrifi-
care diis immortalibus. Nam et maxima dignitate
es ornatus, et satis magnæ divitiæ a tuis majoribus
tibi sunt congregatæ, et multis virtutis dotibus te
dii honestarunt, etiamsi conspectus sis ingratus in
eos, qui te affecerunt beneficio. Martyr autem :
Quid insanis, inquit, o iniquissime, et immoraris
in his, quæ nihil proficiunt? mittens autem aggredi
Barbaros, et bellum differens Persicum, propter
quod universum orbem terræ commovisti, in me
Dei servum totum consumis otium. Quamcunque
ergo vis mortem in nos pronuntia. Ego enim neque
deos tuos colam, neque tuis jussis parebo.

XLII. Hæc cum audiisset Julianus, et esset ani-
mus ejus ira replētus, accersit lapidas, et : Videtis,
inquit, hanc petram? (ostendens quamdam præru-
ptam ex adverso theatri). Eam in duas partes divi-
dite : et cum alteram partem sapinam in terram
dejeceritis, et eam desuper hunc maleficum ex-
tenderitis, altera parte cum impetu ipsum coope-
rite, ut is medius interceptus simul habeat carnes
et ossa corrupta, et factis ipsis discat cuiquam re-
sistat, et an Dei sui fruatur auxilio. Eo autem facto
dicto citius, et sancto in mediis petris intercepto
tanta erat vis quæ eum premebat ut, cum ejus
ossa confringerentur, quidam sonus et fragor a
multis exaudiretur. Disrupta enim sunt omnia,
quæ erant intra ipsum, et contritæ sunt omnes com-
pages ejus ossium, et oculi excesserunt e sede
propria. Sed quamvis esset ad hanc adductus ne-
cessitatem, non neglexit tamen ad Deum canere.
Psallebat enim, « In petra, dicens, exaltasti me, et
deduxisti me, quoniam factus es spes mea, turris
virtutis a facie inimici. Statuisti supra petram pedes
meos, et direxisti gressus meos ¹¹. » Accipe ergo,
Fili Dei unigenite, spiritum meum, et ne concludas
me in manus inimicorum. Sic ergo cum in medio
petrarum totum diem et noctem mansisset martyr,
jussit sceleratus Julianus disjungi petras, eum pe-
nitens interiisse, et nullam spiritus partem esse ei
relictam præ illo nimio onere arbitrans. Ille autem
amotus a petris, egressus est, incedens, et suis
utens pedibus, revera miraculum maxime admiran-
dum. Homo nudus, cui egressi quidem erant oculi,
ossa contrita, membra et carnes petrarum compli-
catione compressa, ejus autem intestina omnia
misere effluerant : is (o novum et alienum specta-

¹⁰ Psal. IX, 7. ¹¹ Psal. LX, 3, 4; LXXIX, 3.

culum) ambulabat, et disserebat, et loquebatur adversus tyrannum. Unde is quoque stupore affliciebatur, ut qui martyrem tanquam monstrum aliquod cerneret : et dicebat iis qui aderant : Videte rem plane novam et plenam prodigii. Non est iste veneficus et præstigiator ? Per immortales et invictos deos, non putabam, o viri, hunc execrandum adhuc vivere. Is autem et intestinis, et universa compage ei dissoluta, et incedit, et loquitur. Sed dii cum reservarunt ad multorum insipientum correctionem, ut esset terriculum iis, qui eorum supermundanam non adorant potentiam.

XLII. Sic dixit, et martyri : Ecce, miser, inquit, et oculis es privatus, et sunt tibi membra omnia inutilia et perdita. Quænam ergo spes est adhuc tibi reliqua? In quem sperasti inaniter? Sed deorum invocata benignitate, ad eos accede. Fient tibi fortasse propitii, et non tradent te iis, quæ sunt apud inferos, suppliciiis. Martyr autem Christi cum audiisset supplicium, subrisit, et dixit tyranno : Dii tui me tradent suppliciis? et quonam modo illi, cum suas pœnas non effugerint, fient aliorum punitores? Illis paratus est ignis æternus : illis tartarus, et stridor dentium. Cum quibus ipse quoque traderis igni immateriali, in æternum puniendus : quoniam Filium Dei conculcasti, pretiosum ejus sanguinem, quem pro nobis effudit, communem existimans : et Spiritum gratiæ affecisti contumelia, in quo fuisti sanctificatus ¹². Mihi autem pro parvo hoc labore et brevi cruciatu dabuntur multa dona et splendida et coronæ victoriæ. Sed quid hæc ad te, qui te omnino tradidisti dæmonibus? Discede ergo a me, discede, operator iniquitatis, quoniam nulla est luci societas cum tenebris ¹³, et quæcumque velis fer in nos sententiam. Jam enim et verbis, et factis es certior factus, me tuæ voluntati minime esse cessurum.

XLIII. Hæc cum audiisset fœdifragus Julianus, et esset omnino in summam adductus dubitationem : Artemius, dixit, qui deorum abnegavit religionem, Romanis autem et nostris relictis rationibus, pro Romano et Græco maluit dici Christianus, et pro duce et augustali Galilæus magis studet nominari, gladio execrandum habeat caput amputatum. Hanc cum sententiam accepisset martyr Christi, exiit lætus e tribunali, et alacriter sequens eos, qui abducebant. Postquam autem pervenit ad locum, ab iis, qui eum volebant interimere, petit breve tempus ad orandum. Cum ergo accepisset, et ad cælum aspexisset : Deus, inquit, ago tibi gratias, quod me corroborasti indignum tuum famulum, ut conculcarem stimulos diaboli, et contererem ejus laqueos, quos paravit pedibus meis : pudoreque et

Α εἶποι ἀληθευμένα κάτω τε τὰ ἔγκατα πάντα δεινῶς κατεβύρνηκόντα, οὗτος, ὃ ξένου θαύματος! περιεπάτει καὶ διελέγετο, καὶ πρὸς τὴν τύραννον ἀντεφθέγγετο· ἐξέπληττε γὰρ καὶ αὐτὸν οἶόν τι τέρας φαινόμενος, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας, Ὅρατε, ἔλεγε, πρᾶγμα καινὸν ὄντως καὶ τερατείας μεστόν. Ἄρ' οὐ φαρμακὸς οὗτος καὶ γόης. Νῆ τοὺς ἀθανάτους καὶ ἀηττήτους θεοὺς, οὐκ ᾤμην, ὃ ἄνδρες, τουτοὶ τὸν παλαμναῖον ἐν τοῖς ζῶσι τετάχθαι, οὗτος δὲ, καὶ τῶν ἐντοσθίων καὶ τῆς ἀρμονίας ἀπάσης διαλυθείσης αὐτῷ, καὶ βαδίζει καὶ φθέγγεται. Ἄλλ' οἱ θεοὶ τοῦτον ἐταμείσαντο, εἰς πολλῶν ἀφρόνων σωφρονισμόν. Ἐν ᾗ μορμολύκειον, τοῖς τὸ κράτος αὐτῶν μὴ προσκυνούσι τὸ ὑπερκόσμιον.

Β ΜΒ'. Οὕτω τε ἔφη, καὶ πρὸς τὸν μάρτυρα· Ἰδοὺ, ταλαίπωρε, λέγει, καὶ ὀφθαλμῶν ἐστερήθης καὶ μελῶν ἀπάντων ἀχρεΐως οὕτω καὶ διεφθαρμένως ἔχεις. Ποία οὖν ἐτι ὑπολείπεται σοι ἐλπίς; Πρὸς ὅν διακενῆς ἐλπίζεις; Ἄλλὰ τὴν εὐμένειαν τῶν θεῶν ἐπικαλεσάμενος, πρόσελθε τούτοις· ἴσως ἰθεοὶ σοὶ γενήσονται, καὶ οὐχὶ ταῖς ἐν ἄδου παραδώσουσι τιμωρίας. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, τιμωρίαν ἀκούσας, ἐμειδίασε, καὶ φησι πρὸς τὸν τύραννον, Οἱ σοὶ θεοὶ με ταῖς κολάσεσι παραδώσουσι; Καὶ πῶς ἐκεῖνοι, τὰς ἰδίας ἐκφυγόντες κολάσεις, ἐτέρων μᾶλλον ἔσονται κολασταί; Ἐκεῖνοις ἤτοίμασταί τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ἐκεῖνοις ὁ τάρταρος, καὶ ὁ τῶν ὀδόντων βρυγμός· μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς πυρὶ αὐτῷ παραδοθήσῃ αἰωνίως κολασθησόμενος, ὅτι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κατεπάτησας, τὸ αἷμα τούτου τὸ τίμιον, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεε, καινὸν ἡγασάμενος, καὶ ἐνυθρίσας εἰς τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐν ᾧ ἡγιασθῆς. Ἐμοὶ δὲ ὑπὲρ τοῦ μικροῦ τούτου καμᾶτου, καὶ τῆς ἐν βραχεῖ τιμωρίας, πολλοὶ καὶ φιλότιμοι δοθήσονται δωρεαὶ καὶ στέφανοι νικητήριοι. Ἄλλὰ τί ταῦτα πρὸς τὸ τὴν ἀπαξ τοῖς δαίμοσιν ἑαυτὸν παραδόντα; Ἀπόστηθι τοιγαροῦν ἀπ' ἐμοῦ, ἀπόστηθι, ἐργάτα τῆς ἀνομίας, ἐπεὶ μηδεμίαν κοινωνίαν φωτὶ πρὸς σκότος, καὶ ἦν βούλει καθ' ἡμῶν ἐπένεγκε τὴν ἀπόφασιν· ἤδη γὰρ πεπληροφόρησαι καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν, ὅτι τοῖς σοῖς θελήμασιν αὐτὸς οὐκ ὑπαίκω.

ΜΓ'. Τούτων ἀκούσας ὁ παραβάτης καὶ τοῖς ὄλοις ἀπορηθεὶς, Ἀρτέμιος, εἶπεν, ὃ τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἐξαρνηθεὶς, τοὺς Ῥωμαίους δὲ καὶ ἡμετέρους λόγους ἀπαλιπὼν, Χριστιανὸς τε καλεῖσθαι ἀντὶ Ῥωμαίου καὶ Ἑλλήνος προσελάμενος, καὶ ἀντὶ Δουκὸς καὶ Αὐγουσταλίου, Γαλιλαῖος μᾶλλον ὀνομάζεσθαι φιλοτιμούμενος, τὴν μιανὴν αὐτοῦ κεφαλὴν ἐκκοπτεσθῶ τῷ ξίφει. Ταύτην οὖν τὴν ἀπόφασιν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς δεξάμενος ἐξῆλθε τοῦ βήματος χαίρων, καὶ προθύμως τοῖς ἀπάγουσιν ἐφεπόμενος· ὡς δὲ καὶ τὸν τόπον κατείληψε, χάριν αἰτεῖται πρὸς τῶν ἀναιρεῖν βουλομένων, βραχεῖαν προσευχῆς ὥραν. Λαθῶν τοίνυν καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀπιδὼν, Ὁ Θεὸς, εἶπεν, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἐνίσχυσάς με τὸν ἀνάξιον δοῦλόν σου καταπατῆσαι τὰ κέντρα τοῦ διαβόλου, καὶ τὰς αὐτοῦ παγίδας συντρέψαι, ὡς ἤτοί-

¹² Hebr. x, 29. ¹³ II Cor. vi, 14.

μασε τοῖς ποσὶ μου, αἰσχῦναί τε καὶ πληρῶσαι ἀτι-
 μίας τὸ πρόσωπον τοῦ σε τὸ τοῦ κόσμου φῶς ἀπο-
 λιπόντος, καὶ ὀπίσω τοῦ πλανήσαντος αὐτὸν ἀκολου-
 θήσαντος διαβόλου· εὐχαριστῶ σοι, μονογενὲς Υἱὸς
 τοῦ Πατέρος, ὅτι ἠξίωσάς με τοῦ βραβεῖου τῆς ἀνω
 κλήσεως καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων σου, καὶ ἐτε-
 λείωσάς με ἐν τῇ ὁμολογίᾳ σου. Καὶ νῦν ἐπικαλοῦ-
 μαί σε, Δέσποτα, ἐπίδε ἐπ' ἐμέ καὶ ἐπὶ τὴν ταπει-
 νωσίμ μου, καὶ δὸς ἀναφυγὴν τῇ κληρονομίᾳ σου,
 ὅτι ἠσθένησε καὶ οὐ κατηρτήσω αὐτήν· ἰδοὺ γὰρ οἱ
 ἐχθροὶ σου ἤχησαν καὶ οἱ μισοῦντές σε ἤραν κεφα-
 λὴν καὶ ἐβουλεύσαντο κατὰ τῶν ἁγίων σου, λέγοντες·
 Δεῦτε καὶ ἐξολοθρεύσομεν αὐτούς, καὶ οὐ μὴ μνησθῆ
 τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἔτι. Ταῦτα κομπάζει Ἰουλιαν-
 ος, ταῦτα βλασφημῶ γλώττῃ βοᾷ, ταῦτα ἀπειλεῖ
 τῷ λαῷ σου, Δέσποτα, ὑπὲρ οὗ ἐξέχεας τὸ σὸν αἷμα.
 Ἰδοὺ γὰρ τὰ θυσιαστήρια σου κατέσκαπται, τὸ
 ἁγίασμά σου ἐμπέπηγται, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ
 οἴκου σου περιήρηται, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης
 σου ἐξουδένωται διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Ἀλλὰ σὺ,
 μακρόθυμε Κύρια, στήσον τὴν καθ' ἡμῶν ἀγανά-
 κτησιν, καὶ ἐλέους ἐν ὀργῇ μνησθήτι, καὶ τὸν θυμὸν
 σου σβέσον, ὃν ἡμεῖς ἐξεκάυσαμεν ἐν τῷ παροργίζεῖν
 σε τὸν φιλόανθρωπον. Θραύσον εἰδωλολατρίας ὑπερή-
 φανον κεφαλὴν, τὴν νῦν πάλιν κινουμένην, καὶ κατὰ
 τῶν σῶν δούλων ἐπειρομένην. Δὸς ἐδαφισθῆναι τὰ
 πονηρὰ ταύτης νήπια, ὑπὸ τὴν ἀόρατὴν πέτραν τῆς
 σῆς ὁμολογίας καὶ πίστεως, ἵνα ἐν παντὶ τόπῳ τῆς
 δεσποτείας σου, καθαρὰ καὶ ἀμώμητος προσάγηταί
 σοι θυσία, καὶ δοξάζηται σου τὸ πανάγιον ὄνομα,
 τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΜΔ'. Καὶ κλίνας τὰ γόνατα τρίτον, καὶ προσκυ-
 νήσας κατὰ ἀνατολὰς, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, πάλιν εἶπε, μόνος
 ἐκ μόνου, βασιλεὺς ἐκ βασιλείας, ὁ ἐν οὐρανοῖς ὢν καὶ
 καθεζόμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ σε γεννήσαντος Θεοῦ
 καὶ Πατρός, ὁ ἐπὶ γῆς πολιτευσάμενος, διὰ τὴν
 ἀπάντων ἡμῶν σωτηρίαν, ὁ στέφανος τῶν ὑπὲρ
 σοῦ εὐσεβῶς ἀθλούντων, ἐπάκουσόν μου τοῦ ταπει-
 νοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου σήμερον, καὶ μετ' εἰρή-
 νης δέξαι μου τὴν ψυχὴν καὶ ἀνάπαυσον αὐτήν
 μετὰ τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάν-
 των. Καὶ φωνή αὐτῆ ἐξ οὐρανοῦ ἐγένετο λέγουσα·
 Ἦκουσε Κύριος τῶν εὐχῶν σου, Ἀρτέμιε, καὶ
 τὴν χάριν τῶν ἱαμάτων σοι ἐχαρίσατο. Σπεῦδε τοί-
 νων τελειῶται τὸν δρόμον σου, καὶ ἀπολάβειν τὸ
 βραβεῖον τὸ ἠτοιμασμένον τοῖς ἁγίοις καὶ πᾶσι τοῖς
 ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ. Ταύτης ὁ
 μακάριος τῆς φωνῆς ἀκούσας, καὶ πληροφορίαν ὡσ-
 πὲρ δεξάμενος, δῆλος ἦν ἠδονῆς πλησθεὶς τὴν ψυ-
 χὴν καὶ ἤδη τὴν τρυφὴν καὶ δόξαν ἧς ἀπολαύειν
 ἐμελλε, φανταζόμενος. Ὅθεν καὶ ἀσμενον τὸν αὐχένα
 προστείνας, δέχεται τὴν πληγὴν, εἰκάδα τότε τοῦ Ὀκ-
 τωβρίου μηνὸς ἄγοντος, καὶ αὐτὸς μὲν εἰς οὐρανοὺς
 ἀνεισι, τῷ προσώπῳ Χριστοῦ ἐμφανισθησόμενος,

A ignominia affeceris ejus vultum, qui te reliquit.
 mundi lucem, et eum secutus est, qui ipsum se-
 duxit, diabolum. Ago tibi gratias, unigenite Fili
 Patris, quod me dignatus sis bravio supernæ voca-
 tionis, et choro sanctorum tuorum, et me consum-
 maveris in tua confessione. Et nunc invoco te,
 Domine, aspice super me et super humilitatem
 meam, et da refrigerium hæreditati tuæ, quoniam
 est imbecilla, et non perfecisti eam. « Ecce enim
 inimici tui resonuerunt, et qui te odio habent
 sustulerunt caput, et consilium ceperunt contra
 sanctos tuos, dicentes : Venite, exterminemus eos,
 et non fiat mentio nominis Christi amplius¹⁵. »
Hæc jactat Julianus : hæc blasphema lingua effudit :
 hæc minatur populo tuo, Domine, pro quo tuum
 sanguinem effudisti. Ecce enim altaria tua sunt
 effossa : sanctuarium tuum est incensum : et
 ablatus est decor domus tuæ : et sanguis testamenti
 tui pro nihilo est habitus propter peccata nostra.
 Sed tu, patiens Domine, siste tuam in nos indigna-
 tionem, et in ira memento misericordiæ, et ex-
 stingue furorem tuum, quem nos accendimus, dum
 te benignum et clementem ad iram provocaremus.
 Confringe superbum caput idololatriæ, quod nunc
 rursus movetur et extollitur adversus servos tuos.
 Da, ut humi allidantur mali ejus infantes ab in-
 fracta petra tuæ confessionis et fidei : ut in omni
 loco tui dominatus, purum et nulli reprehensioni
 obnoxium offeratur sacrificium : et glorificetur
 tuum sanctissimum nomen, Patris, et Filii, et Spi-
 ritus sancti, nunc et in sæcula.

XLIV. Et cum ter genua flexisset, et adorasset
 ad orientem, Deus ex Deo, rursus dixit, solus ex
 solo, Rex ex Rege, qui es in cœlis, et sedes ad
 dexteram Patris, qui te genuit, quique in terra es
 versatus propter omnium nostrum salutem, corona
 eorum qui pro te pie decertant, audi me hodie
 humilem et indignum tuum famulum, et in pace
 suscipe animam meam : et fac eam quiescere cum
 sanctis tuis, qui tibi placuerunt a sæculo. Vox au-
 tem e cœlo exstitit, dicens : **A**udivit Dominus tuas
 preces, o Artemi, et tibi donavit gratiam curatio-
 num. Festina ergo consummare cursum tuum, et
 accipere bravium paratum sanctis omnibus, qui
 dilexerunt adventum Christi. Hanc vocem cum
 audisset beatus Artemius, et quodammodo certior
 esset factus, aperte ostendebat se esse repletum
 gaudio, et jam visione apprehendere delicias et
 gloriam, qua erat fruiturus. Unde etiam cum col-
 lum libenter porrexisset, ictum accipit vicesimo
 mensis Octobris. Et ipse quidem ascendit in cœlos,
 appariturus ante Christi faciem, pro quo etiam
 mortem suscepit alacriter. Corpus autem et caput
 in terra reliquit, magnum Christianis solatium,

¹⁵ Psal. lxxxii, 5, 4.

animi medicamentum, insidiarum omnium et dam-
norum remedium.

XLV. Quod quidem cum sustulisset mulier, no-
mine Arista, quæ erat diaconissa Ecclesiæ Antio-
chenæ, idque curasset, et in capsam imposuisset,
ad felicissimam transmittit Constantinopolim, stu-
dium quidem ponens, ut eo dignum templum ædi-
ficaret, ferventioris in eum charitatis indicium.
Cum autem non potuisset, quod volebat, ad effe-
ctum deducere, eo factum est, ut in hodiernum
usque diem in templo Præcursoris ejus sacræ ma-
nerent reliquiæ, quæ conservantur sicut thesaurus,
qui non consumitur, ad gloriam Christi veri Dei
nostri : quem decet honor, potentia, majestas et
magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæcu-
lorum. Amen.

A ὑπὲρ οὗ καὶ θανεῖν προθύμως εἴλετο, καὶ τὸ σῶμα
δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν εἰς γῆν καταλείπει, μέγα Χρι-
στιανοῖς παραμύθιον, ἴαμα ψυχῆς, ἴαμα σώματος
πάσης ἐπιβουλῆς καὶ βλάβης ἀλεξιτήριον.

ΜΕ΄. Ὅπερ φιλόχριστος ἀνελομένη γυνή, Ἄ-
ρίστη τοῦνομα, διάκονος οὖσα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ
Ἐκκλησίας, ἐπιμελείας τε ἀξιώσασα, καὶ θήκη ἐν-
θεῖσα πρὸς τὴν πανευδαίμονα Κωνσταντινούπολιν
παραπέμπει, σπουδὴν μὲν ποιουμένη τοῦ καὶ ναὸν
αὐτῷ ἄξιον ἀνοικοδομηῆσαι, θερμότερας πίστεως τῆς
πρὸς αὐτὸν γνώρισμα· μὴ ἐνυγηθεῖσα δὲ τῷ θελήματι
πέρας ἐπαγαγεῖν, ταύτῃ τοι καὶ διέμειναν εἰς
δεῦρο τῷ τοῦ Προδρόμου ναῷ καὶ ἱερὰ τούτων λεί-
ψαντα, θησαυροὺς ὡσπερ ἀδάπανος συντηρούμενα,
εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ πρέπει
B τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια
νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΒΕΡΚΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΕΡΑΠΟΛΕΩΣ.

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI PATRIS NOSTRI

ABERCII EPISCOPI HIERAPOLEOS.

(Latine ap. Surium Octobr. die 22; Græce ex cod. ms. Paris. 1484.)

I. Marco Antonino et Lucio Vero Romanum obli-
gentibus imperium, pervasit decretum in univer-
sam terram, quæ parebat Romanis, jubens offerri
publica sacrificia et libamina diis, qui dicuntur.
Cum hoc ergo decretum tunc missum esset ad
Publium parvæ Phrygiæ præsidem, licebat videre
omnes, qui erant sub ditione Romanorum, cele-
brare festa et sacrificia, et diligenter inservire
jussui Romanorum : senatusque Hierapolitanus et
populus nequaquam aberant a sacro illo publico.
Hic autem ipse, cujus est præsens argumentum,
Abercius, cui erat commissus episcopatus Hierapo-
litanorum, cum vidisset cives candidatos infesta
illa festa peragere ad suæ animæ interitum : et ve-
rum quidem Deum contemptui haberi, surda au-
tem adorari simulacra : falsam phantasiam (ut di-
cam cum divino Habacuc) et erroris caliginem su-
per multos infundî, rem arbitratus gravem et valde
absurdam, et tanquam animo sauciatus pro fratri-

C **A'.** Μάρκου Ἀντωνίνου καὶ Λευκίου Βήρου, τὴν
αὐτοκράτορα Ῥωμαίους διεπόντων ἀρχὴν, δόγμα
ἐπὶ πᾶσαν ἐφοῖτα τὴν γῆν ὅση τότε Ῥωμαίοις
ὑπῆκουε, δημοτελεῖς κελεύου τοῖς λεγομένοις θεοῖς
σπονδὰς τε καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν. Τοῦ γοῦν τοιοῦτου
δόγματος καὶ αὐτῷ Ποπλίῳ τῆς μικρᾶς Φρυγίας
ἡγεμονεύοντι τότε καταπεμφθέντος, ἦν ἑρᾶν τὴν
ὑπὸ Ῥωμαίους πᾶσαν ἑορτὰς τε ἄγοντας καὶ θυσίας,
καὶ σπουδῇ τῷ τῶν αὐτοκρατόρων προστάγματι
διακονουμένους· ἢ τε βουλή τῶν Ἱεραπολιτῶν καὶ ὁ
δῆμος, οὐδὲ οὗτοι τῆς κοινῆς ἐκείνης ἀπειλιμπάνοντο
τελετῆς. Αὐτὸς δὲ οὗτος, ὁ νῦν ὑπόθεσις ἡμῖν ὑπάρ-
χων Ἀθέρκιος, τὴν Ἱεραπολιτῶν ἐπισκοπὴν ἐγκε-
χειρισμένος, λευχειμουῦντάς τε τοὺς πολίτας, καὶ
τὰς ἀνεόρτους ἐκείνας ἑορτὰς ἐπὶ καταστροφῇ, φεῦ !
D τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἐπιτελοῦντας ἰδὼν, καὶ τὴν μὲν
ἀληθῆ Θεὸν ἀθετούμενον, εἰδῶλα δὲ κωφὰ προσκυ-
νούμενα, ψευδῆ φαντασίαν εἶναι (ἵνα τὸ τοῦ Θεοῦ
Ἀμβάκου φθέγξωμαι), καὶ πλάνης ἀχλὺν ἐπὶ πολλοῖς

διαχομένην, χαλεπὸν τὸ πρᾶγμα καὶ δεινῶς ἄτο-
πον ἡγησάμενος, καὶ οἷα ὑπὲρ ἀδελφῶν πληγὰς
τὴν ψυχὴν, ἐν δάκρυσι τῷ Θεῷ καταμόνας προσηύ-
χετο, Θεέ, λέγων, τῶν αἰώνων, καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους,
καὶ δημιουργὲ τοῦ συμπαντος τοῦδε καὶ συνοχεῦς,
ὁ ἐνανθρωπήσας τὸν μονογενῆ σου Παῖδα δι' ἐμᾶς
εὐδοκήσας, ἐπίθε καὶ νῦν ἐφ' ὃν ἐδημιούργησας κό-
σμον, μηδὲ τὴν σὴν ταύτην πόλιν ἐν ἧ με ποιμένα
τῶν σῶν ἔθου προβάτων, καὶ ἧς τῷ ἀναξίῳ ἐμοὶ τὴν
ἐπισκοπὴν ἐνεχείρισας, χειροποιήτοις οὕτω περιόδῃς
βδελύγμασι προσκειμένην· ἀλλὰ τοῦ ἐπισκοποῦντος
αὐτῆ τῆς ἀπάτης νέφους ἀπαλλάξας, τῷ σὺ φωτὶ
προσοικείωσον.

Β'. Ταῦτα ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας προσευξάμενος,
καὶ ὕπνῳ δοὺς ἑαυτὸν, ὄρα νεανίαν ὠραῖόν τε καὶ
καλὸν τὸ εἶδος, ῥάβδον αὐτῷ ἐγχειρίζοντα, καὶ Ἐν τῷ
ὀνόματί μου, Ἀβέρκιε, λέγοντα, πορεύθητι νῦν, καὶ
σύντριψον τῇ βακτηρίᾳ ταύτῃ τοὺς τῆς πλάνης
αἰτίους. Διυπνισθεὶς αὖν, καὶ ὅτι Κύριος ἦν ὁ
φανείς αὐτῷ καλῶς ἐννοήσας, εὐθὺς διανίσταται,
καὶ θάρσους ἐμπίπλεται, καὶ παμμέγαθές τι
ξύλον ἀρπάσας, ἀκείσι πνέων ζήλου καὶ ὀργῆς
ἐκείνος παρὰ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν, ἐνθα αἱ
πλεῖσαι σπονδαὶ τε καὶ θυσίαι διετελοῦντο. Ἦν δὲ
περὶ που τὴν ἐνάτην ὥραν ἡ νύξ, καὶ τῇ θεῖᾳ πε-
ποιθῶς ἐμφανείᾳ, πρῶτα μὲν αὐταῖς χερσὶ τὰς ταῦ
νεῶ πύλας ὤθει· καὶ ἐπεὶ αἱ τε κλειδαὲς αὐτῷ καὶ
οἱ μοχλοὶ συνετρίβησαν, καὶ αἱ πύλαι ἀνεπετάσθη-
σαν, εἰς μέσον τὸν ναὸν εἰσδραμών, τὸ ἐστὼς ἐκεῖτε
τοῦ Ἀπόλλωνος εἰδῶλον κατέαξέ τε καὶ εἰς λεπτὰ
διαῖλεν. Εἶτα καὶ τὰ τῶν ἄλλων θεῶν περιελθὼν,
ἐπίσης διεέθχε. Καὶ οἱ θεοὶ οὐκ ἠμύναντο, καὶ τὰ
κωφὰ καὶ μάταια, κωφὰ οὕτω καὶ ἄφωνα ἦν· φωνὴν
μαγίστην ἀπὸ τῶν ἔργων ἀφιέντα, ὅτι μεμήνασιν
ἄνθρωποι τοιούτοις οὕσι προσέχοντες, καὶ θεοὺς
αὐτοὺς ὀνομάζοντες, καὶ ὅτι ταῦτα ἅ πάσχει νῦν,
δικαίως ἐκεῖνα πάσχει καὶ λίαν ἐπαινέτῳς.

Γ'. Οἱ μέντοι θεραπευταὶ τῶν θεῶν καὶ τοῦ νεῶ
ὑπηρέται, τὰ γεγενημένα ταῦτα κατὰ πολλὴν τόλμαν
ιδόντες, μεστοὶ ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας εἰστήκει-
σαν. Ὁ δὲ, πρὸς αὐτοὺς ἐπιστραφεὶς, ὀργῆ τε
δικαίᾳ ὁ δίκαιος ἀπιδὼν, Ἄπιτε, φησὶ, τῇ βουλῇ καὶ
τῷ δήμῳ παντὶ ἀπαγγεῖλατε, ὡς οἱ θεοὶ ὑμῶν τῇ
παρτεθείσῃ χθὲς αὐτοῖς εὐωχίᾳ καὶ αὐτῷ κῶμῳ
μεθύσαντες, συνέτριψάν τε ἀλλήλους, καὶ εἰς ἕδαφος
οὕτω κατέσπασαν. Ἄλλ' ὑμεῖς, εἴ γε δὴ καὶ δλίγα
φρενῶν μετέχετε, τὰ συντρίμματα τῶν εἰδῶλων
ταῦτα καμίνῳ παράδοτε καὶ πυρὶ. Τάχα γὰρ ἂν
οὕτως ὑμῖν οἱ θεοὶ χρήσιμαί που ὄφθαίεν, διὰ τῆς
ἀσθέστου, φημί, τῆς ἐξ αὐτῶν ἐκείνων γενησομένης.
Ταῦτα πράξας Ἀβέρκιος καὶ εἰπὼν, οἴκαδε ἐπανῆκε,
καθάπερ τις ἀριστεὺς κοινούς ἀνελὼν πολεμίους,
πολλῶν ὄντως ψυχῶν ἀπώλειας αἰτίους. Ἐπανελθὼν
δὲ τοὺς πρὸς αὐτὸν συρρέοντας ἐδίδασκεν ὄχιλους
θεοσεβείας ἀληθοῦς ἔχεισθαι, καὶ βίου σώφρονος
ἐπιμελεῖσθαι. Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα, οἷ τε θύται
καὶ οἱ νεωκόροι προσίασι τῇ βουλῇ, καὶ προσαγ-
γέλλουσι μὲν Ἀβέρκιον, ἀναδιδάσκουσι δὲ τὰ γεγενη-
μένα, καὶ ἅμα φωτὶ λόγος εὐθὺς διὰ πάντων ἐχώρει,

abus, cum lacrymis Deum seorsum precabatur, di-
cens: Deus sæculorum, et Domine misericordiæ,
qui hoc universum fabricatus id contines: qui vo-
luisti, ut unigenitus tuus Filius propter nos homo
fieret, nunc quoque aspice mundum, quem tu con-
didisti: neque hanc tuam civitatem, in qua me
posuisti pastorem tuarum ovium, et cujus mihi
indigno commisisti episcopatum, despicias sic ma-
nufactis deditam abominationibus: sed eos libe-
ratos a nube erroris, quæ eis offundit tenebras,
adjuuge tuo lumini.

II. Hæc cum magna diei parte esset precatus, et
se somno dedisset, videt adolescentem elegantem
ac speciosum, virgam ei in manum tradentem, et
dicentem: In nomine meo, Aberci, nunc ambula,
et hoc baculo contere auctores erroris. E somno
ergo excitatus, cum recte intellexisset Dominum
sibi apparuisse, statim surgit, et impletur fiducia,
et maximo ligno arrepto, abiit ille, zelum spirans
et iram, ad templum Apollinis, ubi peragebantur
plura sacrificia et libamina. Erat autem circa no-
nam horam noctis. Itaque divina fretus apparitione,
primum quidem ipsis manibus pulsat templi portas:
et cum claves et vectes ab eo essent contriti, et
apertæ essent portæ, in medium accurrens tem-
plum, Apollinis, quod illic stabat, simulacrum con-
fregit ac comminuit. Deinde alia quoque aliorum
deorum simulacra obiens, affecit similiter. Dii au-
tem non se defenderunt, et quæ sunt surda et ina-
nia, sic erant plane surda et muta, vocem tamen
maximam rebus ipsis emittentia, insanos esse ho-
mines, qui eos colunt, et deos nominant: et quæ
nunc patiuntur, illa quidem juste pati, et valde
laudabiliter.

III. Deorum autem cultores, et templi ministri,
cum hæc magna audacia facta esse vidissent, erant
pleni stupore et dubitatione. Is vero ad eos conver-
sus, et justa cum ira, justus intuens: Abite, inquit,
ad senatum, et toti populo renuntiæte, quod dii vestri
hesterno inebriati convivio et comessatione, se in-
vicem contriverunt, et sic in terram dejecerunt.
Sed vos, si quid sit in vobis sensus, confracta hæc
simulacra camino mandate et igni. Sic enim dii
vestri vobis forte fuerint utiles, per calcem, inquam,
quæ est ex illis facienda. Hæc cum fecisset et
dixisset Abercius, domum rediit, tanquam vir for-
tissimus, suis peremptis hostibus, qui erant revera
auctores exitii multarum animarum. Reversus au-
tem docebat multitudinem, quæ ad ipsum conflue-
bat, veram sequi religionem, et moderate vitæ cu-
ram gerere. Sub ipsam noctem, sacrifici et æditui
accedunt ad senatum, et deferunt quidem Aber-
cium, docent autem ea, quæ facta fuerant. Itaque
cum primum illuxit, fama per omnes pervasit, quod
magnus quidem Abercius in magnum errorem in-
cidisset, in deos autem insurrexisset, et quod ea

de causa non solum diis et imperatoribus, sed etiam populo et universæ civitati deberet dare pœnas. Propere ergo omnes in templum congregati, inter se disceptabant et de eo communicabant. Et qui erant quidem primi ex civibus, et longe aliis antecellebant, consulebant mittere ministros publicos, et Abercium adducere, redditurum rationem, quam de causa hæc sit ausus, et quosnam habeat, qui ei opem ferant. Neque est enim, aiebant, verisimile, eum, qui talia aggreditur, non plures habere adjuutores. Cum ergo illos quoque comprehenderimus, vinctos simul cum Abercio mittemus ad præsidem, ut meritas luant pœnas suæ in deos ipsos injuriæ et in imperatores.

IV. Atque iis quidem, qui cæteris præstabant prudentia, sicut diximus, videbatur hoc expedire, et. Sic, aiebant, erit nobis faciendum. Populus autem cum vidisset manus et pedes, et deorum facies humi projectas, et valde commotus esset, amens, dixerit quispiam, pro amentibus, lignis et lapidibus correptis (talis enim est universa turba, ad iram commota, et ita impetu utens inconsiderato): Eamus, inter se invicem clamabant, eamus, injiciamus ignem in ejus domum, et eam quamprimum accendamus, ut non ille solum, sed etiam quicumque cum eo habitat, et cum eo sentit, male pereat, Senatus autem timens, ne, si exustæ essent ædes Abercii, ædes quoque vicinorum et multorum nulli culpæ affinium, mali quoque simul essent participes: et deinde de iis pœnas sumeret Publius, quod se adjunxissent multitudini, efferatos demulcebat, et æstuantes eorum animos conabatur comprimere. Interim autem facta mora non modica, cum hoc quidam audivissent ex iis qui jam pietatem didicerant, celerrime veniunt ad ædes Abercii: cumque illum invenissent, eos, qui aderant, placido et læto vultu accipientem doctrina pietatis, perinde ac si nihil novi accidisset, ei dicunt paratas insidias, et rogant, ut parum loci det insolenti populi tumultui, et statim excedat e civitate, ne res duas præcipuas amitterent, patrem scilicet et fratres, ipsum scilicet divinum Abercium, quem eis in locum patris dedit Spiritus sanctus, et fratres illos, quos, si is esset superstes, adduceret ad pietatem.

V. Ille autem: Fugitivi, inquit, o fratres, omnino existimaremur a suscipiendis pro Christo perpesionibus, si propter ipsum pati tam turpiter declinaremur, idque cum ille sacris jusserit apostolis libere prædicare gentibus verbum pietatis, neque timere aliquid grave, et quod nollent pro nomine ejus non pati in tempore, quo intentantur ea, quæ vexant et cruciant. Nam et propter ipsum mala perpeti est jucundum, et pro illo mori est quavis vita vere jucundius. Verum enim vero parendum est vobis sic volentibus: et fugiendi sunt ii, qui

ὡς μεγάλη μὲν Ἀβέρκιος περιπέσοι πλάνη, κατ-
επαρθείη δὲ τῶν θεῶν, κίντεῦθεν οὐχ ὅπως αὐτὸν
τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς αὐτοκράτοσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ
δήμῳ καὶ τῇ πόλει πάση δίκης ὀφείλειν. Σπουδῆ
τοίνυν πάντες ἐπὶ τὸν ναὸν ἀθροισθέντες, ἐσκέπον
τὸ τε, καὶ ἀλλήλοις περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐκοινοῦντο. Οἱ
μὲν οὖν βελτίους τῶν πολιτῶν καὶ πολὺ τῶν ἄλλων
διεναγκόντες τοὺς δημοσίους συνεβούλευον ὑπηρέτας
πέμψαι καὶ τὸν Ἀβέρκιον ἀγαγεῖν, ὑφ' ἑξόντα λόγον
ἔτου χάριν τοιαῦτα τολμήσαι, καὶ τίνας αὐτῷ τοὺς
συναραμένους ἔχει· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τῶν εἰκότων,
φασὶ, τρηκτούτοις ἐπιχειροῦντα, μὴ καὶ πλείονας
ἔχειν τοὺς συνεργούς. Κάκεινους οὖν κατασχόντες,
δεσμίους τῷ ἡγεμόνι σὺν Ἀβερκίῳ ἀποστελοῦμεν,
ὅπως ἀξίαν γε δῶσι τὴν δίκην, ὧν εἰς τε τοὺς θεοὺς
αὐτοὺς καὶ τοὺς αὐτοκράταρας ὕβρισαν.

B
Δ'. Τοῖς μὲν οὖν συνέσει τῶν πολλῶν διαφέρουσιν
ὡσπερ ἔφημεν, τοῦτο λυσιτελεῖν ἐδόκει· καὶ, οὕτω
ποιητέα ἡμῖν, ἔφασαν, ἐσται. Ὁ δὲ δῆμος, τὰς τε
χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ πρόσωπα τῶν θεῶν
ἐβόρῃμένα κατὰ γῆς θεασάμενοι, σφόδρα τε κινή-
θέντες, ἀνόητοι, φαίη τις, ὑπὲρ ἀνόητων, καὶ ξύλα καὶ
λίθους ἀρπάσαντες (τοιοῦτον γὰρ ὄχλος ἄπαξ εἰς
ὄργην κινήθεις, καὶ οὕτως ἀλογίστω τῇ ὀρμῇ χρώμε-
νος), Ἴωμεν, πρὸς ἀλλήλους ἐβόων, Ἴωμεν· πῦρ
κατὰ τῆς αὐτοῦ βάλωμεν οἰκίας, καὶ ταύτην ὅτι
τάχος ἀνίψωμεν, ὡς ἂν μὴ ἐκεῖνος μόνον, ἀλλὰ
καὶ πᾶς ὅστις σύννοικος αὐτῷ καὶ ὁμόφρων κακῶς
ἀπόλωνται. Ἡ μὲντοι βουλή, δεισασα μὴ, τῆς Ἀβερ-
κίου οἰκίας ἐμπρησθείσης, αἱ τε τῶν γειτόνων καὶ
πολλῶν ἄλλων ἀναιτίων συμμετάσχωσι τοῦ κακοῦ,
εἶτα δίκας οὗτοι Ποπλίῳ ὑπόσχωσι, τῷ πλήθει
ἑαυτοὺς διανείμαντες, κατέψων τε ἀγριαίνοντας
καὶ φλεγμαινούσας καπαστέλλειν αὐτοῖς τὰς ψυχὰς
ἐπειροῦντο. Ἐν τούτῳ τοίνυν διατριβῆς οὐ μικρᾶς
γενομένης, αἰσθόμενοι τινες τῶν τὴν εὐσεβείαν ἔδη
καταμαθόντων, ἐν πολλῇ τῷ τάχει πρὸς τὸν τοῦ
Ἀβερκίου οἶκον ἐφίστανται· καὶ τοῦτον καταλα-
θόντες τῇ τῆς εὐσεβείας ὑδασκαλίᾳ τοὺς παρόντας
ὡς ἡδίστα ἐν ἡμέρῳ τε τῇ ὕψει καὶ φαιδρᾷ θεξιού-
μενον, ὡσπερ οὐδενὸς κιννοῦ γενομένου, φράζουσιν
αὐτῷ τὴν ἐπιβουλήν, καὶ ἀντιβολοῦσι μικρὰν τινα
χώραν δοῦναι νῆ ἀτάκτῳ ῥοπῇ, καὶ τῆς πόλεως
αὐτίκα ὑπεξελεῖν· ὡς δὲ μὴ οὕο, τὰ καιριώτατα,
πατέρα τε ζημιωθῶσι, καὶ ἀδελφοὺς, αὐτὸν δηλαδὴ
τὸν θεῖον Ἀβέρκιον, ἐν εἰς πατρικὴν μοῖραν αὐτοῖς
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔταξε, καὶ ἀδελφοὺς ἐκείνους,
οὓς, εἰ οὗτος ἐπιθιῶρη, προσάγοι τῇ εὐσεβείᾳ.

D
Ε'. Ὁ δὲ, Δραπέται μὲν, ἔφη, πάντως ἂν τῶν
ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων, ἀδελφοί, νομισθείμεν, εἰ
τὸ δι' αὐτὸν παθεῖν ἀγεννῶς οὕτως ἐκφύγοιμεν,
καὶ ταῦτα τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις ἐκείνου κλεύ-
σαντος κηρύττειν σὺν παῤῥησίᾳ τὴν τῆς ἀληθείας
λόγον τοῖς ἔθνεσι, μηδὲ φοβεῖσθαι τι τῶν ἀβου-
λήτων ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν καιρῷ τῆς
τῶν ἐπηρεαζόντων ἐπαγωγῆς. Τό τε γὰρ κακοπα-
θεῖν δι' αὐτὸν ἡδὺ, καὶ τὸ ὑπὲρ ἐκείνου ἀποθανεῖν
ζωῆς κάσης ἀληθῶς ἔδειον. Πλὴν ἀλλὰ πειττέον ὑμῖν
οὕτω βουλομένοις, καὶ τοὺς ἐπιόντας καθ' ἡμῶν φευ-

κτέον. Ἐπεὶ καὶ τοῦτο μόνον Χριστοῦ, φεύγειν ἀτεχνῶς τοὺς διώκοντας. Ταῦτα ἔφη, καὶ ἅμα σὺν αὐτοῖς ἐξελθὼν, ἀπεισι κατὰ μέσην τὴν πόλιν παρὰ τὴν ἀγοράν. Ἐνθα ὅη καὶ εἰς τόπον ἧς οὕτω παρ' αὐτοῖς Φραγέλλιον ἐκαλεῖτο καθίσας, τὸ κήρυγμά τε τῆς ἀληθείας ἐδίδασκε τοὺς παρόντας, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἡξίου, ὡς ἐκείνους ἀξιοῦσθαι δυνατὸν ἦν, καὶ δεῖν ἔλθε τὸν τῷ θεῷ βαπτίσματι τελειωθέντα, καὶ Χριστιανὸν ἀξιωθέντα ἤδη καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, τῶν μὲν παρόντων ἡδέων καταφρονεῖν, ἐπίκαιρα γὰρ, ὀρέγεσθαι δὲ μόνῃς τῆς ἀθανάτου ζωῆς. Ἐπεὶ καὶ μόνῃ ὡς ἀληθῶς αὕτη ζωὴ, ἦν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἠτοίμασεν ὁ Θεός. Ἐν ὅσῳ οὖν ταῦτα οὕτω πρὸς αὐτοὺς διελέγετο, τὸ κατ' αὐτοῦ φερόμενον πλῆθος τὸ πρᾶγμα μαθόντες, καὶ ὅτι οὐκ ἠγάπησεν οἶκοι περὶ τῆς οἰκείας διεξιέναι πίστεως, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ κηρύσσει καὶ παρῶρησιάζεται τὴν εὐσέβειαν, εἰς πλείονα τὴν μανίαν παροξυνθέντες καὶ θερμότερῳ ζέσαντες πνεύματι, οὐκ ἔτι καθεκτοὶ ἔμενον, οὐδὲ τοῖς βελτίστοις τῆς πόλεως ὑπεῖξαι οἷοί τε ἦσαν, ἀλλὰ σὺν θορύβῳ καὶ κραυγῇ κατ' αὐτοῦ ὄρμων μονοῦ τοῖς ὁδοῦσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ διασπαράξαι βουλόμενοι.

Γ'. Ἐπειδὴ δὲ ὡς αὐτόν τε ἤδη ἐγένοντο, καὶ ὅσῳ οὐπω τὰς χεῖρας ἐπιθαλεῖν αὐτῷ ἐμελλον, ἰδὼν τρεῖς νεανίσκοι, πονηρῶν πάσαι δαιμόνων εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐνοσηφάντων, ἐκ τοῦ αἰφριδίου περιβρόχῳμένοι τὰς ἐσθῆτας ἐκθέουσι τοῦ ὄχλου, τὰς οἰκείας αὐτῶν χεῖρας δάκνοντές τε καὶ στραβιλοῦντες, τοὺς ὀφθαλμοὺς διαστρέφοντες, ἀφρὸν τοῦ στόματος αποπτύοντες, ἄσημόν τινα καὶ ἀλλόκοτον φωνὴν ἀφιέντες, οἱ καὶ προσδραμόντες τῷ Ἀβερκίῳ, Ὁρκουμέν σε κατὰ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου Θεοῦ, ὃν σὺ κηρύττεις, ἰσχυρῶς ἐβόων, μὴ πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς. Τοῦτο τῷ μὲν πλήθει, τὴν ἄλογον ἐκείνην ἐπέσχευ ὄρμην· τοῖς νεανίσκοις δὲ πέρσας ἐγένετο τοῦ κακοῦ, μᾶλλον δὲ, εἰ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀμφοτέροις ἔστησε τὴν μανίαν, τοῖς μὲν τὴν ἐκ τῶν δαιμόνων, τῷ πλήθει δὲ τὴν ἐξ ἀπαιδεύτου φύσεως κατὰ τοῦ ἁγίου κεκινημένην. Ἰστάντο οὖν πάντες ἀτενὲς αὐτόν βλέποντες, μόνῃ τῇ κοσμιότητι τοῦ ἀνδρός καὶ τῇ τῶν ἰθῶν γαληνότητι τὰς ὄρμᾶς πεδῆθέντες, καὶ τὸ μᾶλλον εἰς ὃ τι οὖν ἐκθῆ περιμένοντες. Ὁ μὲντοι θεῖος Ἀβέρκιος οὐδὲν μελλήσας, εἰς εὐχὴν ἐαυτὸν τρεψάμενος, Ὁ τοῦ ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ Πατῆρ, εἶπεν, ὁ, κἂν μυριάκις ἀμάρτωμεν, αὐτὸς τὰ πρὸς σωτηρίαν οἰκονομῶν· ὁ δὲ μοι καὶ ἰκετεύω σε λύσαι τοῖς νεανίσκοις τὴν ἐκ τῶν δαιμόνων ἐπήρειαν· ἵνα καὶ αὐτοὶ τὰ λοιπὸν κατὰ τὸ σὺν ὡσι θέλημα πορευόμενοι, καὶ πολλοὺς ἄλλους τῷ περὶ αὐτοὺς θαύρατι προστεθῆναι σοι παρασκευάσωσιν· ὥστε πάντας γινῶναι ὅτι σὺ εἶ θεός, μόνος καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερος πλὴν σοῦ. Ταῦτα εὐξάμενος τῷ Θεῷ, καὶ εἰς τοὺς νεανίσκους ἰδὼν, πληττει τούτων τῇ μετὰ χεῖρας ῥάβδῳ τὰς κεφαλὰς, Ἐν ὀνόματι τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ, εἰπὼν, ἐξέλθετε ἐκ τῶν νεανίσκων τούτων, δαιμόνια πονηρὰ, μηδὲν αὐτοὺς λυμηνάμενα. Καὶ τὰ μὲν δόξαντὰ τινα μεγίστην ἀφείναι φωνὴν, εὐθὺς ἀπηλλάττοντο· οἱ δὲ

A nos invadunt. Nam hoc quoque plane jubet lex Christi, fugere videlicet eos, qui persequuntur. Hæc dixit, et simul cum eis egressus, per mediam civitatem vadit in forum. Ubi etiam cum sedisset in loco, qui apud eos vocabatur Fragellium, docebat eos qui aderant, præconium veritatis, et eos dignabatur Dei cognitione, prout illi poterant esse digni; et dicebat oportere eum, qui erat divino baptismo initiatus, et dignus habitus, qui jam Christianus et esset et nominaretur, quæ aderant quidem, jucunda despiceret: esse enim brevia et caduca: expetere autem vitam solam immortalem. Nam ea sola est vere vita quam Deus paravit iis, qui ipsum diligunt. Interim autem dum hæc dissecebat, cum quæ in eum ferebatur id rescivisset multitudo: et quod non satis habuit domi verba facere de sua fide, sed etiam publice prædicat, et libere annuntiat suam religionem, majori insaniam perciti, et ferventes acriori spiritu, non amplius contineri poterant, nec volebant optimatibus cedere civitatis: sed cum tumultu et clamore in eum impetum faciebant, ipsum, et eos qui cum ipso erant, dentibus propemodum volentes discerpere.

VI. Cum autem jam ad ipsam venissent, et mox essent manus in eum injecturi, ecce tres adolescentes, cum maligni dæmones eos longo ante tempore invasissent, repente ruptis vestibibus e populo excurrunt, suas manus mordentes et torquentes, oculos invertentes, spumas in ore agentes, et confusam quamdam alienamque vocem emittentes. Qui cum accurrissent ad Abercium: Adjuramus te per verum et solum Deum, quem tu prædicas, vehementer clamabant, ne nos torqueas ante tempus. Hoc multitudinis quidem illum a ratione alienum cohibuit impetum: adolescentibus autem sedavit malum: aut potius, si verius sit dicendum, utrisque repressit insaniam, adolescentibus quidem insaniam, quæ proficiscebatur a dæmonibus: multitudini autem eam, quæ ex inerudita et rudi natura commota erat adversus sanctum. Stabant ergo omnes eum fixis intuentes oculis, maxima ejus moderatione et morum tranquillitate eorum impetu refrenato, atque exspectabant, quisnam futurus esset exitus. Divinus autem Abercius nihil cunctatus, cum se convertisset ad orationem: Sancti tui Filii Jesu Pater, dixit, qui etiamsi millies peccaverimus, ipse ea dispensas, quæ pertinent ad salutem, rogo te et obsecro, ut dæmonum insultum solvas adolescentibus, ut ipsi quoque de cætero ambulent, tuam sequentes voluntatem, et efficiant eo, quod in ipsis fiet, miraculo, ut multi alii tibi adjungantur, atque omnes cognoscant, te solum esse Deum, et non esse alium præter te. Hæc cum Deum esset precatus, et aspexisset adolescentes, percutit eorum capita virga, quam habebat in manibus: In nomine mei Christi, dicens, exite ex his adolescentibus, mala dæmonia, eos nihil offendentia. Et illa quidem visa vocem edere maximam, protinus abierunt: ii vero, depulsa ea, quæ tunc propter dæmones eos obsidebat,

caligine, cum parum aspexissent, et veluti respirassent, illius sanctos pedes osculantur, et nullam edentes vocem, eos diu tenent, adeo ut omnes existimarent eos esse mortuos. Ipse autem cum apprehendisset illorum dexteram, facit eos surgere sanæ mentis. Et illi quidem, quæsitis vestibus, cum eas induissent, cernebantur deinceps vestiti, et sanæ mentis, et ab Abercio minime recedentes.

VII. Cum hæc autem vidisset turba, omnes veluti una mente et uno ore : Tu es solus verus Deus, qui per tuum prædicaris Abercium, magna voce dixerunt. Ei rei fert testimonium repentina illa commutatio multitudinis, quæ usque adeo fuit capta miraculo, ut nullus defuerit, qui non haberet agnitionem : imo omnes ad divinum baptismum accurrerint, ex paratis Abercio insidiis hoc præclarum interim consecuti, nempe suam salutem. Cæterum dicebant esse aliquid, quod eos maxime conturbabat : se enim pertimescere ne propter magnum dedecus, quo multitudo peccatorum perfudit animam, sic permanerent nequaquam Deo accepti. Accedentes itaque dicebant : Doce nos, homo Dei, an sit nos Deus patienter aspecturus, an vobis mala redditurus propter ea peccata, quæ fecimus in ignorantia, quod etiam horremus, propter quod dolemus, quod timemus ac formidamus. Ille autem propius accedens, quam potuit maxima et clarissima voce : Viri, inquit, qui nunc credidistis, si non perseveretis in veteribus vestris operibus, et paternis traditionibus, sed recedatis ab omni viti, invidia, inquam, odio, immunditia, et aliis, quæ prius fecistis, cum essetis in ignorantia, ipse erit vobis propitius, in quem nunc sincere credidistis : qui etiam eos vocans, qui sunt aggravati peccatis : « Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos ¹ » Habemus exempla innumerabilia ejus benignitatis. Quamobrem in ipsum credentes, vos omnes ei vestras dedicate animas, et spe non frustrabimini. Sed graves, dicebant, plagas accepimus, totos nosipsos antea dedentes obscenis corporis voluptatibus, et maxima ex parte servientes corporis desideriis, et adhuc malam habemus consuetudinem, tyrannidem in nobis exercentem. Ille autem : Accurrite, inquit, quamprimum ad medicum, et jejunium, labores, preces, lacrymas, peccatorum confessionem, et illarum ipsarum, quæ vos vexant, cogitationum, et ad malum faciendum impellunt : quod etiam per divinum Osee longo ante tempore Deus utpote non ab eis factum, exprobrat Judæis : Cur, dicens, siluistis impietatem, et ejus fructum vindemiastis ²? Hæc utilissima medicamenta ipsi vobis imponite : et nec vulnorum quidem vobis remanebit vestigium.

VIII. Cum eos sic divinus alloqueretur Aber-

A τὴν κατέχουσιν αὐτοὺς τέως ὑπὸ δαιμόνων ἀγλῶν ἀποβεβληκότες, διαβιέψαντές τε μικρὸν καὶ οἷον ἀνενεγκόντες, τοῖς ἀγίοις ἐκείνου ποσὶν ἑαυτοὺς διδοῦσι, καὶ ἄφωνοι τούτων ἐπὶ πολὺ ἔχονται, ὥστε καὶ θανεῖν αὐτοὺς νομίζεσθαι παρὰ πάντων. Αὐτὸς μὲντοι, λαβόμενος ἑκατέρου τῆς δεξιᾶς, νήφοντας αὐτοὺς διανίστησι. Καὶ οἱ μὲν ἐσθῆτας ἐπιζητήσαντες καὶ ταύτας ἐνδύοντες, εἰματισμένοι τὸ λοιπὸν ἐνωρῶντο καὶ σωφρονούντες, καὶ Ἀβερκίου μηδ' ὅπως οὖν ἀφιστάμενοι.

Z'. Ὁ δὲ ὄχλος, ταῦτα ἰδόντες, ὡς περ ὑπὸ μιᾷ πάντες γνώμῃ καὶ γλώττῃ, Σὺ εἶ ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς ὁ διὰ τοῦ σου κηρυττόμενος Ἀβερκίου, μέγα ἐφθέγγαντο. Μαρτυρεῖ τῷ πράγματι καὶ ἡ ἀβρὰ τοῦ πλήθους ἐκείνου μεταβολή, οὕτω κατ' ἄκρας ἀλόγτων τῷ θαύματι, ὡς μηδένα τούτων ἀπολειφθῆναι τῆς ἐπιγνώσεως· ἀλλὰ τῷ θεῷ πάντας βαπτίσματι προσδραμεῖν, καλὸν πάρεργον τῆς Ἀβερκίου ἐπιβουλῆς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ποιησαμένους. Πλὴν εἶναί τι τὸ μάλιστα θορυβοῦν αὐτοὺς ἔλεγον· διδοικέναι γὰρ καὶ τρέμειν, μὴ ποτε διὰ τὴν πολλὴν αἰσχύνην, ἣν τὸ τῶν ἀμαρτιῶν πλήθος τῆς ψυχῆς αὐτῶν κατεσκεδάσεν, ἀπρόσδεκτοι οὕτω παρὰ Θεῷ διαμείνωσιν. Ἀμέλει καὶ προσιώντες, Δ ἰδοῦσιν ἡμᾶς, ἔλεγον, ἄνερ τοῦ Θεοῦ, εἰ ἀνεξίκακον ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐπιβλέψει, ἢ ἀποδιδοὺς ἔσται ἐφ' οἷς εἰς αὐτὸν ἐν ἀγνοίᾳ πεπλημμελήκαμεν· ὃ καὶ φριττόμενος ὑπὲρ ὧν φοδοῦμεθα καὶ δεδοίκαμεν. Ὁ δὲ, προσέχων μεγάλην ὡς δυνατὸν καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ· Ἄνδρες οἱ νῦν πιστεύσαντες, ἔφη, εἰ μὴ ἐπιμείνῃτε τοῖς παλαιοῖς ὑμῶν ἔργοις καὶ ταῖς πατρικαῖς παραδόσεσιν, ἀλλὰ πάσης ἀποστῆτε κακίας, φθόνου, φημὶ, καὶ μίσους, ὀχθαρσίας καὶ τῶν ἄλλων ὅσα πρότερον ἐν ἀγνοίᾳ ὄντες ἐπράττετε, ἕως ἡμῶν αὐτὸς ἔσται, εἰς ὃν γνησίως νῦν πεπιστεύκατε· ὃς καὶ προσκαλούμενος τοὺς ἀμαρτίας βεβαρημένους· Δεῦτε πάντες, φησὶν, οἱ κοικιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἐχομεν μυρία τῆς αὐτοῦ χρηστότητος ὑποδείγματα. Διόπερ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες, αὐτῷ καὶ τὰς ψυχὰς ἀνάθεσθε πάντες, καὶ τῶν ἐλπίδων οὐχ ἀμαρτήσετε. Ἀλλὰ πληγὰς, εἶπον, ἐλάβομεν χαλεπὰς, ὅλους ἑαυτοὺς πρὸς ἀτόπους τοῦ βίου ἔδονας πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἀνέντες, καὶ πολλὰ ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις δουλεύσαντες, καὶ τὴν πονηρὰν ἔτι συνήθειαν τυραννοῦσαν ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες. Ἀλλὰ δράμετε, φησὶν, ὡς τάχος ἐπὶ τὸν ἰατρὸν, καὶ νηστείαν, πόνους, προσευχὰς, δάκρυα, τὸ τὴν ἀμαρτίαν ἐξαγορεύειν, καὶ αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἐνοχλοῦντας ὑμῖν λογισμοὺς καὶ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ πράξιν ὠθοῦντας· ὃ καὶ διὰ Ὡσηε τοῦ θεοῦ πολλοῖς πρότερον ὁ Θεὸς χρόνοις ἀνεδίδεκε τοῖς Ἰουδαίοις, ἵνα τι, λέγων, παρεσιωπήσατε ἀσέβειαν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς ἐτρογγύσατε; Ταῦτα δὲ τὰ ἀνυσιμώτατα φάρμακα αὐτοῖς ἑαυτοῖς ἐπίθετε, καὶ οὐδὲ ἔχνος ὑμῖν τῶν τραυμάτων ὑπολειφθήσεται.

H'. Οὕτω τοῦ θεοῦ πρὸς αὐτοὺς Ἀβερκίου δι-

¹ Matth. II, 28. ² Osee X, 13.

εξιόντος, ἡ ἐνάτη τῆς ἡμέρας ὥρα πρὸς τὸ τέλος ἤδη γενομένη, τέλος αὐτῷ καὶ τῷ τῶν λόγων ἐπάγει, καὶ διέλυσεν ἐν τούτοις τὴν ὀμιλίαν, τῆς συνήθους αὐτὸν προσευχῆς ἐλκούσης, εἰς ὀμιλίαν ἄλλην τοῦ ποθομένου. Ὁ μὲν οὖν ἀνέστη καὶ τὰς ἱεράς ἐκείνας χεῖρας τοῖς κακῶς ἔχουσιν ἐπιθείς, ἔσθεσέ τε αὐτοῖς τὰς ὀδύνας καὶ πρὸς τελείαν ὑγίειαν ἐπανήγαγεν. Εἶτα πᾶσιν ἐπευξάμενός τε καὶ εὐλόγησας, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ ἐν Κυρίῳ φιλήματος μεταδούς, καὶ οἷόν τινα σφραγίδα τοῦτο αὐτοῖς ἐπιθείς, ὥστε καλῶς φυλαχθῆναι παρὰ τούτοις τὰ εἰρημένα, οἷκαδὲ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἔχωρει· τὸ δὲ πλήθος ἐπηκολούθουν, καὶ βαπτισθῆναι ὑπ' ἐκείνου ἐδέοντο. Ὁ δὲ ἀποδέχεται μὲν τὸ πρόθυμον, ὥσπερ εἰκός, πολλῶν πλείονα καὶ αὐτὸς ἔχων ἐν τούτῳ τὴν προθυμίαν· ἐπεὶ δὲ μὴ καὶ τὰ τῆς ὥρας συμβαινόντα ἦν, εἰς τὴν αὐριον τὸ βάπτισμα ἀνεβάλετο. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τούτων τῷ θερμῷ ἔρωτι τοῦ βαπτίσματος, οὐδὲ τὴν οἶκαδὲ ὑποστροφῆν ὑπομείναντες, αὐτοῦ που παρὰ τὸ δωμάτιον ἐκοιμήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐκ μέσων νυκτῶν, ὁ τοσοῦτον ἐν χάριτι λάμφας Ἀβέρκιος, προσευξάμενος τῷ Θεῷ ἔξεισι τῆς οἰκίας, καὶ τὸν ὄχλον περιεστῶτάς τε καὶ ὑπομένοντας θεασάμενος, τὰ ὄμματα εἰς οὐρανοὺς ἀνασχών, Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα καὶ Θεέ, εἶπεν, ἔτι με τὸν ποιμένα τῶν σῶν λογικῶν προσβάτων ἠλέησας, καὶ τὸν ἀγρυπνοῦντα καθ' ἡμῶν λύκον, κεχτηνότα μάττην ἀπέδειξας, καὶ τὴν διασπασθεῖσαν ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ ποιμνίου μίτραν ἀνεκαλέσω, καὶ τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος υἱοθεσίας ἤδη κατηξίου. Ταῦτα τῷ τῶν ὄλων Θεῷ διαλεχθεὶς, ἀκολουθεῖν αὐτῷ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τὸ πλήθος προτρέπεται. Ἐπειδὴ δὲ ἀφίκοντο ἤδη, τὰς συνήθεις αὐτοῖς εὐχὰς ἐπειπὼν, τελειοὶ τῷ βαπτίσματι ἄνδρας πεντακοσίους τὸν ἀριθμὸν, πολλοὶ οὖν παρὰ τὸν ἄνδρα τὸ ἀπ' ἐκείνου συνέβρεον, οὐ τῆς μεγάλης μόνον Φρυγίας καὶ τῆς περιχώρου πάσης, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὴν Ἀσίαν ὤκουν, ὅσοι τε τῇ Αὐδῖα, καὶ ὅσοι τῇ Καρίᾳ ταῖς ἐπαρχίαις ἐπεδῆμον. Καὶ γὰρ διὰ πάσης πόλεως περὶ αὐτοῦ λόγος ἔχωρει, οὐ κενὸς ὢν καὶ μάταιος καὶ διὰ τούτο καὶ σθεσθῆναι τὸ τάχος δυνάμενος, ἀλλὰ πολλὴν ἔχων τὴν βώμην ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Συνέβρεον τοίνυν παρ' αὐτὸν, οἱ μὲν ὥστε τὰ σωτήρια διδάχθῆναι, οἱ δὲ καὶ τῶν ἐνοχλούντων ἀπαλλαγῆναι ὅσους δηλαδὴ νόσος ἐπίεζε τις, ἢ τι καὶ ἄλλο κατεῖχε κακόν. Ἦν γὰρ διδάξει τὸν τῆς ἀληθείας λόγον δεξιώτατος, καὶ οἰκειώσασθαι τοὺς προσιόντας διὰ Χριστὸν ἐτοιμώτατος, καὶ ἀπαλλάξαι κακῶν ὀξύτατος.

Θ'. Ὀλίγα γοῦν παρήλθον ἡμέραι, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, πρὸς δὲ καὶ τὴν λοιπὴν ἀδελφότητα παραλαβὼν, πρόεισι, καὶ καθίσας εἰς ὑπερ εἰώθει τόπον, ὥσπερ ἐκ τινος ἡδίστης πηγῆς τὰ γλυκύτατα τῆς διδασκαλίας βεῖθρα προίει τοῦ στόματος. Ἐν τούτῳ δὲ προσῆλθέ τις ὑπὸ χειραγωγῶ γυνὴ τῶν ἐπιφανῶν, ἐκκεκομμένη τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὄνομα Φρύγελλα, Εὐξείνιανου μήτηρ Ποπλιώνος. Ὁ δὲ ἦν τῶν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τε καὶ τῇ πόλει πάση, τὰς πρώτας ἐχόντων τιμὰς ὁ

A eius, nona hora diei finita ei quoque affert finem dicendi : et in his solvit sermonem, consuetis precibus eum trahentibus ad alium sermonem habendum cum eo, quem desiderabat. Ille ergo surrexit; et cum sacras manus imposuisset iis, qui male se habebant, et eorum exstinxit dolores, et ad perfectam reduxit sanitatem. Deinde cum bene precatus esset omnibus, et benedixisset, quin etiam osculo in Domino impertiisset, et veluti quoddam signaculum eis imposuisset, ut quæ dicta sunt, recte ab eis custodirentur, domum ibat cum fratribus : multitudo autem eum sequebatur, et rogabat, ut ab illo baptizaretur. Ille autem accipit quidem, ut par erat, promptum eorum animi studium, ipse quoque in eo habens longe majorem, quam ii habebant, animi alacritatem : sed quoniam non erat tempus conveniens, baptismum differt in diem sequentem. Atque multi quidem ex iis propter magnum baptismi desiderium, cum ne domum quidem redire sustinuissent, dormierunt illic prope domunculam. Cum autem esset medium noctis, gratia resplendens Abercius, cum Deum precatus fuisset, e domo egreditur : et cum circumstantem vidisset turbam, et sustinentem, sublatis in cœlos oculis : Ago tibi gratias, Domine Deus, inquit, quod misertus sis mei, qui sum pastor tuarum ovium rationis compotum : et, qui in nos vigilabat, lupum frustra hiantem reddideris, et a veritate divulsam hanc gregis partem revocaris, et jam filiorum adoptione digneris per baptismum. Hæc cum dixisset Deo universorum, jubet multitudinem eum sequi ad ecclesiam. Cum autem jam venissent, consuetis dictis precibus, baptismum iniciat viros numero quingentos. Ex hinc autem multi ad illum confluebant, non solum ex magna Phrygia, et universa finitima regione, sed etiam qui Asiam habitabant, et qui debebant in provinciis Lydia et Caria. Etenim per universam civitatem de ipso manabat sermo, qui non erat vanus et inanis et ideo cito poterat exstingui, sed qui ex veritate magnas habebat vires. Ad eum ergo confluebant, alii quidem ut discerent quæ erant salutaria, alii autem ut liberarentur ab iis, quæ eis afferebant molestiam : quos scilicet premebat morbus, aut etiam aliquod aliud tenebat malum. Erat enim aptissimus ad docendum verbum veritatis, et paratissimus familiares Christo reddere eos, qui accedebant.

IX. Pauci dies præterierunt, cum assumptis presbyteris et diaconis, et reliqua præterea fraternitate, procedit : et sedens in eo loco, in quo consueverat, tanquam ex aliquo fonte suavissimo, ex ore profundit doctrinæ fluentia suavissima. Interea autem accessit adducta illustris quædam femina, oculis orbata, nomine Phrygella, mater Euxeniani Poplionis. Is vero Poplion apud imperatorem et universam civitatem primum locum in honore obtinebat. Adducta ergo, sicut diximus,

mater illius, postquam audivit magnum Abercium hic jam sedere et docere, magno studio ad eum accurrens, et illius pedes prehensans, vehementer eum precabatur, et: Miserere, dicebat, mihi hominum maxime venerande, solique vero Deo chare, miserere mei supplicis: redde mihi rursus oculos, magnum Dei opus: effice ut jucundum solem rursus intuear, neque me despicias affectam tam miserabiliter: consolare meam calamitatem: moveat te maximus meus splendor. Est mihi filius Poplion, qui multum potest apud imperatorem et civitatem, ego autem ipsum non video. Sant mihi divitiæ ingentes et varix, famuli, pecuniæ, prædia; ego autem ad ea me pejus habeo, quam egentes. Nam illi quidem possunt frui aspectu illorum paucorum quæ habent, et ea quæ habent, ut volunt, administrare: ego vero nec ea possum videre, quorum credor esse domina. Et utinam privata his omnibus solos haberem oculos. Propterea rogo tuam clementem animam, valde, inquam, rogo et supplico misera, ut meos aperias oculos, et tua apud verum Deum fiducia eis vim videndi immittas.

που ψυχῆς πάνυ θέομαι, καὶ ἰκέεις ἡ ἀσλία γίνεσθαι, διανοίξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς ἐνεοὺς καὶ τῆ σῆ πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεὸν παρρησίᾳ, τὴν τοῦ βλέπειν αὐτοῖς δύναμιν ἐνθεῖναι.

X. Ille autem: At ego, inquit, o mulier, sum peccator, et qui magis egeo misericordia, et pendeo totus a Dei clementia. Si autem tu etiam credis in Deum, in quo ego confido, potest omnino sicut ei, qui erat cæcus ab ortu, tibi quoque visum donare. Illa vero: Credo, inquit, in verum Dominum Christum: tu igitur meos credentis tangens oculos, jucundam et desiderabilem eis lucem largire. Hæc non nudis solum dicebat verbis, sed et moribus confirmabat, et fontibus lacrymarum. Misertus ergo sanctus, et ad cælos aspiciens, qui erat cælis vere dignus: Veni, inquit, vera lux Jesu Christe, et aperi hujus oculos. Deinde conversus, cum ejus tetigisset oculos: Si vere, dixit, in Christum credidit Phrygella, statim visum recipiat. Cum sic ergo dixisset, et soluta est ipsa orbitas, et patuit veram luisse ejus fidem in Christum. Visus enim oculorum corporis significabat illuminatus esse animæ oculos. Porro autem cognita est etiam in dono grata, dicens: Domine, ago tibi gratias, quod mihi dupliciter lucem sis largitus. His enim qui videntur oculis corporis, cordis oculos longe mihi magis aperuisti; unde etiam mihi convenit dicere, quæ tuus David: « Liberasti oculos meos a lacrymis, et pedes meos a lapsu³. » Vere enim sum liberata ab offensione, neque gressus animæ sunt minores gressibus corporis. Hinc vehementi capta amore Christi cum totam se contulisset ad servanda ejus mandata, Ecce, inquit, Pater, ad sanctum aspiciens, præsentibus his multis testibus, dimidium mearum facultatum tibi committo, ut distribuas indigentibus. Quæ ergo circumstibat multitudo, admirata novum hoc miraculum, ipsa quoque exclamavit:

Α Ποπλίων. Χειραγωγῶ οὖν, ὡσπερ ἔφημεν, ἡ ἐκείνου μήτηρ χρωμένῃ, ἐπειδὴ τὸν μέγαν Ἀθήρκιον αὐτοῦ τε ἤδη καθῆσθαι καὶ διδάσκειν ἐπέθετο, σπουδῆ αὐτῷ προσδραμοῦσα, καὶ τῶν ἐκείνου λαβομένη ποδῶν, πολλὴ τις ἦν θεομένη, καὶ, Οἴκτειρον, ἀνθρώπων ἐμοὶ τιμιώτατε, καὶ τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ Θεῷ φίλε, τὴν ἰκέτιν, ἔλεγεν, οἴκτειρον ἀπόδος μοι πάλιν τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ κτίσμα, τὸν γλυκὴν ἕλιον ἰδεῖν ἐμὲ παρασκευάσιν, μηδὲ οὕτως ἔχουσαν ἐλκείνως περιίδης· παραμύθησά μοι τὴν συμφορὰν, τὸ τῆς ἐμῆς περιφανείας μέγεθος δυσωπήθητι. Ἔστι μοι Ποπλίων υἱός, μέγα παρά βασιλεῖ καὶ τῇ πόλει δυνάμενος· ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκ ὄρω. Ἔστι μοι πλούτος παντοδαπός, οἰκέται, χρήματα, κτήσις ὅση· ἐγὼ δὲ μᾶλλον τῶν ἐνδεῶν πρὸς ταύτην ἔχω κακῶς. Τοῖς μὲν γὰρ καὶ δυνατὸν ἀπολαύειν τῆς θείας τῶν ὀλίγων ὧν ἔχουσι, καὶ διατίθεσθαι τὰ ὄντα, ὡσπερ ἂν βούλωνται· ἐγὼ δὲ οὐδὲ ὄρῳ ἔχω ταῦτα, ὧν εἶναι κυρία πιστεύομαι· Ἐφελόν γε τούτων πάντων ἀφρημένη τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶχον μόνους. Διὰ τοῦτο θέομαί σου, τῆς φιλανθρώπου εἶχον μόνους. Διὰ τοῦτο θέομαί σου, τῆς φιλανθρώπου εἶχον μόνους.

Β ταύτην ἔχω κακῶς. Τοῖς μὲν γὰρ καὶ δυνατὸν ἀπολαύειν τῆς θείας τῶν ὀλίγων ὧν ἔχουσι, καὶ διατίθεσθαι τὰ ὄντα, ὡσπερ ἂν βούλωνται· ἐγὼ δὲ οὐδὲ ὄρῳ ἔχω ταῦτα, ὧν εἶναι κυρία πιστεύομαι· Ἐφελόν γε τούτων πάντων ἀφρημένη τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶχον μόνους. Διὰ τοῦτο θέομαί σου, τῆς φιλανθρώπου εἶχον μόνους.

Γ. Ὁ δὲ, Ἀλλὰ καὶ γὰρ ἁμαρτωλός, ἔφη, γύναι, καὶ ἐλέου μᾶλλον δεόμενος, καὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φιλανθρωπίας ἐμαυτὸν ἀναρτήσας. Εἰ δὲ ἐφ' ὃν ἐγὼ πέποιθα καὶ σὺ πιστεύεις Θεόν, δυνατὸν αὐτῷ πάντα ὡσπερ δὴ τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ, καὶ σοὶ τὸ βλέπειν χαρίσασθαι. Ἡ δὲ, Πιστεύω, φησὶν, εἰς τὸν ἀληθῆ Δεσπότην Χριστὸν, καὶ πιστευσούσης τῶν ἐμῶν ἀψάμενος ὀφθαλμῶν τὸ πθεῖνόν τούτοις χάρισαι φῶς. Ταῦτα οὐ λόγοις μόνον ἐφώνει ψιλοῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ ἔθει καὶ τοῖς τῶν δακρύων πηγαῖς ἐπιστοῦτο· σπλαγγισθεὶς οὖν ὁ ἅγιος καὶ εἰς οὐρανοὺς ἰδὼν, ὁ τῶν οὐρανῶν ὄντως ἄξιος, Ἐλθέ, τὸ ἀληθινόν, ἔφη, φῶς, Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διάνοιξον ταύτης τοὺς ὀφθαλμοὺς. Εἶτα ἐπιστραφεὶς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς ἀψάμενος· Εἰ ἀληθῶς, εἶπεν, εἰς Χριστὸν ἐπίστευσε Φρύγελλα, παραχρῆμα ἀναβλεψάτω. Οὕτως εἰπόντος, ἡ τε πήρωσις αὐτῆ διελύετο, καὶ ἡ πρὸς Χριστὸν πίστις ἀληθῆς ἐδείκνυτο. Ἡ γὰρ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν ἀνάβλεψις, τῆς ψυχῆς ἐδῆλου πεφωτίσθαι τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἀρέλαι καὶ εὐγνώμων περὶ τὴν δωρεάν ἐγνωρίζετο, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, λέγουσα, ὅτι μοι διπλῆ τὸ φῶς ἐχαρίσω· τῶν γὰρ ὀρωμένων τούτων τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν, πολλῶν πλέον ἐμοὶ τοὺς τῆς καρδίας διήνοιξας. Ὅθεν μοι καὶ προσήκει τὰ τοῦ Δαυὶδ τοῦ σοῦ φθέγγεσθαι· ὅτι, Ἐρρύσω τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ἀπὸ δακρύων, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος· ἐρρύσθην γὰρ ἀληθῶς τοῦ προσκόπτειν οὐδὲν ἥττον τῶν σωματικῶν, καὶ τα τῆς ψυχῆς διαβήματα. Ἐντεῦθεν καὶ θερμῶ τῷ εἰς Χριστὸν ἔρωτι ληφθεῖσα, καὶ ὅλη τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ γενομένη. Ἰδοὺ, φησὶ, Πάτερ, εἰς τὸν ἅγιον ἀποβλέψασα, συντίθημί σοι ὑπὸ πολλοῖς μάρτυσι τούτοις τὸ ἡμῖσιν τῆς οὐσίας διαδοῦναι τοῖς ἐνδεέ-

³ Psal. clix, 8.

σιν. Ὁ τοίνυν περιεστηκώς ὄχλος τὸ καινὸν τοῦ θαύματος ἐκπλαγέντες, Μέγας εἶ, καὶ οὗτοι, ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός, ἀνεβόησαν, ἐπεὶ καὶ μεγάλων ἔντως ἀπολαύουσι τῶν χαρίτων οἱ τὸ σὸν ἐπικαλούμενοι ὄνομα. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Θεὸς Ἀβέρκιος. Ἴδού, γύναι, φησὶν, ἔγνωσ ὅπως ὁ ἐμὸς Δεσπότης ἀμείβεται φιλοτίμως τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν. Πορεύου τοιγαροῦν εἰς εἰρήνην, ἑαυτῇ τε προσέχουσα, κάκεινῳ προσήκουσαν τὴν εὐχαριστίαν ἀποδιδούσα. Ταῦτα ὁ μὲν ἔλεγεν· ἡ δὲ πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἀφίστατο· πάλιν δὲ ἐπανήρχετο, καὶ κατὰ πολὺ τὸ σέβας αὐτοῦ εἶχετο, καὶ οὐδαμῶς τὸ μετὰ ταῦτα νήθους διδασκαλίας.

ΙΑ'. Τοῦ δὲ κατὰ τὴν Φρύγελλαν θαύματος εἰς πολλὰ τῆς γῆς μέρη διαδοθέντος, προσέρχονται αὐτῷ πρεσβύτερες τρεῖς, τὰς ὄψεις καὶ αὐταὶ πεπηρωμένοι· Πιστεύομεν, λέγουσαι, καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν ὑπὸ σοῦ κηρυττόμενον Ἰησοῦν· φανήτω τοιγαροῦν ἡ εὐσπλαγχνία τοῦδε καὶ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ δεῖξον, ὡς θαυμάσια, καὶ ἡμῖν, ὡςπερ ἄρα καὶ Φρυγέλλη, τὸ φῶς. Ὁ δὲ, Εἰ ἡ πίστις ὑμῶν πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἀληθῆς ἐστίν, ὡς φατε, τοῖς νοητοῖς αὐτόν τῆς καρδίας ὄψεσθε ὀφθαλμοῖς. Ταῦτά τε εἶρηκε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνατείνας· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, θέσμαι σου, ἔφη, ἰδέτωσαν καὶ αὐταὶ τὸ φῶς τῆς σῆς ἐπιγνώσιως, καὶ τῆς ἐπιχειμένης αὐταῖς ἀγλῦος ἀνενεγκούσαι, διαθλέψάτωσαν, Δέσποτα, πρὸς τὰς σὰς τῆς ἀληθείας αὐγάς. Οὕτως ῥῦξαστο, καὶ ἰδού τὸν τόπον ἐνθα δὴ καὶ εἰστήκεσαν, φῶς ἀνωθεν περιήστραπτε μέγα, καὶ πάντα εἶχε πεσόντας ἡ γῆ, τῷ παραδόξῳ τῆς θείας καταπλαγέντας· τὸ δὲ φῶς οὐχ οἶον ἐξ ἡλίου καὶ ἀστραπῆς ἔρχεται, ἀλλὰ καινὸν ἄλλως καὶ φρικτὸν καὶ ἀσύνηθες. Ἰσταυτο τοίνυν ἀκλιναῖς αὐταί, πάντων τῷ ἐδάφει καταπεσόντων, καὶ τὸ φανέν ἐκεῖνο φῶς πολὺ, ταῖς ὄψεσι τούτων ἐγκατασκήψαν, ἀναθλέψαι τε αὐτὰς ἐποίησε παραχρῆμα, καὶ τὸ ἡλιακὸν τοῦτο φῶς τὸ γλυκὺ καὶ φίλον ἀνθρώποις ἰδεῖν. Ὁ δὲ ὡς οὕτως ὑγιῶς τῶν ὀμμάτων ἔχούσας εἶδε· Τί ἄρα τὸ φανέν ὑμῖν, ἤρατο, καὶ τί πρῶτον διαθλέψασαι εἶδατε; Ἡ μὲν οὖν, Πρεσβύτην, ἔφη, τὸ εἶδος, ἀβρόητον τὴν ὄραν, φαιδρόν· ἡ δὲ, Νεανίσκος ὠφῆθη μοι· ἡ δὲ ἑτέρα, Παιδᾶριον κομιδῆ, φησὶν, ἤψατό μου τῶν ὀφθαλμῶν. Τούτων ἀκούσας Ἀβέρκιος, καὶ τῷ τῶν θαυμασίων χάριν ὁμολογήσας Θεῷ, διέλυσε τὴν διδασκαλίαν.

ΙΒ'. Ἐκ δὲ τῶν παρόντων τοὺς συνήθεις παραλαβῶν, οἰκαδὲ ἐπανῆκε, καὶ τοὺς τῆς ἐνάτης ὥρας ὕμνους ἀποδοὺς (τοῦτο γὰρ αὐτῷ ἔθος, οἶοναὶ κατὰ πάρεργον καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἡμέρας ποιεῖσθαι καὶ τοῦ σώματος λόγον,) βραχὺ τι ἄρτου μεταλαμβάνει. Τούτων τοίνυν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων, τῆς περιχώρου πολλοὺς ἦν ἔρῃν πρὸς τὸν ἄνδρα σφύροντας καὶ εἰς ὄνομα Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου βαπτίζομένους. Ἐν τοσοῦτῳ δὲ τὰ κατὰ τὴν μητέρα γνοὺς Εὐξενιανός, ὅπως τε χειραγωγούμενη προσέλθοι τῷ ἁγίῳ, καὶ ὅπως πεπηρωμένων αὐτῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἀναθλέψειεν, ἀκριβῶς πάντα ἐξ αὐτῆς πυθόμενος, ἄπεισι παρὰ τοῦτον, καὶ ἀσπᾶσάμενος, Εἰ σε ἤδειν, πάτερ, ἐγὼ, φησὶν, ἴδέωσ

A Magnus es, Deus Christianorum, nam ii quoque magnis vere fruuntur gratiis, qui tuum nomen invocant. Tunc autem divinus Abercius: Ecce, inquit, mulier, cognovisti, quam liberaliter ac munifice Dominus meus eos remuneratur, qui sperant in ipsum. Vade ergo in pace, tibi animum adhibens, et illi agens eas, quas par est, gratias. Hæc ille cum dixisset, Phrygella recessit quidem in præsentia: rursus autem rediit, et eum valde colere perseveravit. Atque rursus quidem aggressus est Abercius consuetam doctrinam.

δύστατο· ἔπειτατο μὲν οὖν Ἀβέρκιος αὐθις τῆς συ-

XI. Cum autem quod in Phrygella factum fuit miraculum, in multas terræ partes pervasisset, accedunt ad eum tres vetulæ, quæ ipsæ quoque erant orbatae oculis, dicentes: Nos etiam credimus in Jesum, qui a te prædicatur. Appareat ergo in nos quoque ejus clementia, et nobis lucem, o vir admirande, ostende, sicut Phrygellæ. Ille autem, Si fides vestra, inquit, vera est in verum Deum, sicut dicitis, cum videbitis cordis oculis, qui cadunt sub intelligentiam. Hæc dixit, et cum sustulisset oculos: Domine Jesu Christe, inquit, rogo te, videant ipsæ quoque lucem tuæ agnitionis: et ab ea, quæ est eis offusa, liberatæ caligine, aspiciant, Domine, radios tuæ veritatis. Sic est precatus: et ecce locum, in quo stabant, magna lux circumfulsit desuper: et omnes in terram ceciderunt obstupefacti spectaculo, quod præter opinionem evenerat. Non erat autem lux, cujusmodi ea est, quæ venit ex sole et fulgure, sed nova prorsus, et stupenda, et insueta. Eæ ergo stabant immotæ, cum omnes humi cecidissent: et lux illa, quæ apparuit, cum valde in eorum oculos incubuisset, eas statim fecit videre, et hanc suavem et hominibus gratam solis lucem intueri. Ille autem cum tam sanis eas vidisset oculis: Quid est, rogavit, quod vobis apparuit, et quid vidistis, cum primum aspexistis? Una autem: Senem, inquit, vidi, cujus formæ non potest referri pulchritudo et alacritas. Altera autem: Visus est mihi adolescens. Tertia vero: Puer, inquit, meos attigit oculos. Has cum audisset Abercius, et rerum admirabilem Deo egisset gratias, intermisit docere.

XII. Ex iis autem, qui aderant, iis assumptis, qui erant familiares, domum rediit, et cum horæ nonæ hymnos absolvisset, parum panis assumit. Ita enim solebat, tanquam aliud agendo, et in fine diei, corporis habere rationem. Hæc cum ab ipso facta essent, licebat videre multos ex ea, quæ est circumcirea, regione ad eum confluere, et baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Interim autem cum quæ matri evenissent, cognovisset Euxenianus, et quemadmodum deducta accessisset ad sanctum, et quemadmodum orbata visum recuperasset, omnia ex ipsa sciscitatus, venit ad illum, ac: Si te scirem, inquit, o pater, libenter aspicere ad pecunias, non distribuisssem

tibi parvam partem mearum facultatum, quod meae matri conciliaris tantum beneficium. Cum autem cum aliis, quae tibi donavit Deus, te quoque pecuniis fecit superiorem, quidnam, ut est consentaneum, tibi pro hoc dono reddiderimus? Quidnam aliud, quam hanc gratiam tibi feremus acceptam? Cum haec quidem dixisset, sancti pedesprehendit. Sanctus autem accepta ejus dextera: Scias, inquit, o optime, mihi nulla re alia tua opus esse, nisi quod, cum sis adeo prudens, fidelis fias ex infideli, et impia mutata religione, venias ad agnitionem veritatis. Volo enim te fidelem esse potius pauperem, quam infidelem illustrem et divitem.

XIII. Tunc respondit Euxenianus: Si vis igitur, o sacrum caput, de hoc nobis est quaerendum. Saepe enim audiivi matri assidens, se a te didicisse, Deum nunc quidem esse clementem et benignum, nunc autem terribilem et justum: et alios ut valde bonum bonis remunerare, alios utpote justum ulcisci et punire. Si ergo ex amore quidem existit beneficium et remuneratio, supplicium autem et poena ab odio, quomodo fieri potest, ut idem sit bonus, et iusta inferat supplicia? Quoniam, inquit magnus Abercius, cum unicuique reddatur pro meritis, eos quidem, qui bona faciunt, tanquam qui natura sit bonus, afficit beneficio: eos autem, qui mala exercent, punit, ut qui omnia juste faciat, nemine effugiente ejus cognitionem eorum, quae nos facimus, et vel solum cogitamus. Ipse est enim accuratissimus examinatus eorum, quae sunt in profundo cogitationis, corda examinans et renes, pervadens usque ad divisionem animae et spiritus, compagum quoque et medullarum, et iudex cogitationum et conceptionum cordis*. Euxenianus vero: Hoc quidem, inquit, recte est solutum. Sed illud quoque me doce: si Deus bonis delectatur, cur non ab initio talem fecit hominem, ut bonum quidem possit operari, malum autem minime possit facere? Sic enim et quae sunt ei grata, fecissemus, et mansissemus nullo affecti supplicio. Ille autem: Hoc quoque est, inquit, ejus, qui nostri magnam curam gerit, et qui omnino vult nostrum bonum. Si enim non possemus mala facere, nec bona quidem faciendo nihil lucraremur. Neque enim propterea laude digni essemus, nec commendatione. Tunc namque quod factum esset, non fuisset factum nostro libero arbitrio, sed ex rei natura. Non enim qui non potest malum facere, is non faciens est laudandus, sed qui, cum possit quidem facere abstinet propter boni desiderium. Cum autem utrumque sit in nostra potestate, ut vel boni simus, vel mali, si velimus, cur tollis occasionem parandae bonae existimationis, et ejicis materiam coronarum? Ad haec Euxenianus: Nunc, inquit, mihi satis est persuasum, hominem esse sui juris, et liberum habere arbitrium, et sua

εις χρήματα βλέποντα, οὐκ εὐλόγον ἂν σοι μέρος ἀπένειμα τῆς οὐσίας ἀνθ' ὧν μοι χάριτος εἰς τὴν μητέρα τοιαύτης ὑπῆρξας. Ἐπαὶ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ὧν ἐδώρησά σοι Θεός, καὶ κρείττονά σε χρημάτων διέθηκε, τί ἂν σε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀμειψαίμεθα κατὰ λόγον; τί ἄλλο γὰρ ἢ ἀνάγκαστά σοι τὰ τῆς εὐχαριστίας κείσεται παρ' ἡμῖν; Ταῦτα ὁ μὲν εἰπὼν, τῶν ποδῶν ἤρατο τοῦ ἀγίου· ὁ δὲ τῆς δεξιᾶς λαθόμενος, Ἐμὲ μηδενός, ἔφη, χρήζοντα ἴσθι, ὧ βέλτεστε, παρὰ σοῦ, ἢ ὅπως οὕτω συνεστῆς ὧν, πιστός τε ἐξ ἀπίστου γένοιο καὶ τῆς δυσσεβοῦς θρησκείας μεταβαλὼν, εἰς ἐπίγνωσιν εἰθούς τῆς ἀληθείας. Βούλομαι πιστόν σε εἶναι πένητα μᾶλλον, ἢ ἀπίστον περιφανῆ τε καὶ πλούσιον.

IV. Καὶ ὁ Εὐξενιανός· Οὐκοῦν, ὦ ἱερὰ κεφαλή, εἴπερ βούλει, ζητητέον ἡμῖν περὶ τούτου. Πολλάκις γὰρ ἤκουσα παρακαθήμενος τῇ μητρὶ ὡς ὑπὸ σοῦ διδασκείη τὸν Θεὸν νῦν μὲν φιλόανθρωπον τε καὶ ἀγαθόν, νῦν δὲ φοβερόν εἶναι καὶ δίκαιον, καὶ τοὺς μὲν, ὡς σφόδρα ἀγαθόν, ἀγαθοῖς ἀμείβεσθαι, τοὺς δὲ, ὡς δίκαιον, ἀμύνεσθαι καὶ κολάζειν. Εἰ τοίνυν ἐξ ἀγάπης μὲν ἢ εὐεργεσία καὶ τὸ ἀμείβεσθαι, ἢ τιμωρία δὲ καὶ τὸ κολάζειν ἐκ μίσους· πῶς ἔνι τὸν αὐτὸν ἀγαθόν τε εἶναι καὶ δικαίας ἐπάγειν τιμωρίας; Ὅτι, φησὶν ὁ μέγας Ἀβέρκιος, τοῦ κατ' ἀξίαν ἐκάστη συντηρουμένου, τοὺς μὲν τὰ ἀγαθὰ πράσσοντας, ὡς φύσει ἀγαθὸς ὧν, εὐεργατεῖ, τοὺς δὲ τὰ φαῦλα μετιόντας, ἅτε δικαίως πάντα ποιῶν, τιμωρεῖται, μηδενός αὐτοῦ τὴν γνώσιν ὧν ἡμεῖς πράττομεν τε καὶ μόνον εἰς νοῦν λαμβάνομεν, διαφεύγοντος. Αὐτῆς γὰρ ἐστὶ καὶ τῶν ἐν βάθει τῆς διανοίας ἐξεταστῆς ἀκριθέστατος δοκιμάζων καρδίας, καὶ νεφροῦς δεικνύμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικῆς ἐνθυμήσεων, καὶ ἐννοιῶν καρδίας. Καὶ ὁ Εὐξενιανός· Τοῦτο μὲν οὖν ὀρθῶς ἐπιλέλυται· πλήν ἀλλ' ἐκαίνό με διδάξαν· εἰ τοῖς ἀγαθοῖς ὁ Θεός ἡδεται, διατί μὴ τὴν ἀρχὴν τοιοῦτον ἐποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε τὸ μὲν ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι δυνατόν εἶναι, πονηρὸν δὲ μηδ' ὅτιοῦν πράξει δύνασθαι; Οὕτω γὰρ ἂν τὰ τε κατὰ γνώμην αὐτῷ πράττοντες ἦμεν, καὶ ἀπαθεῖς πάσης διεμένομεν τιμωρίας. Ὁ δὲ, καὶ τοῦτο σφοδρῶς κηδομένου, ἔφη, καὶ τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν ἐκ παντὸς θέλοντός· εἰ γὰρ μὴ τὰ φαῦλα πράττειν δυνατῶς ἔχομεν, οὐδὲν ἂν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ τὰ ἀγαθὰ ποιεῖν ἐκερδαίνομεν. Οὔτε γὰρ ἐπαίνου παρὰ τοῦτο πάντως οὔτε ἀποδοχῆς ἡμεν ἄξιοι. Τότε γὰρ οὐ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἐγένετο τὸ πραχθὲν προαίρεσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν. Οὐ γὰρ ὁ μὴ ποιεῖν τὸ κακὸν δυνάμενος, οὗτος μὴ πράττων ἐπαινετός, ἀλλ' ὁ πράττειν μὲν δυνατός ὧν, ἀπεχόμενος δὲ διατὴν πρὸς τὸ καλὸν ἐφρασιν. Ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέρω παρ' ἡμῖν, καὶ εἴτε ἀγαθοί ἐσμεν, εἰ βουλοίμεθα, εἴτε φαῦλοι, Ἐὰν θέλητε γὰρ, φησὶ, θεοὶ ἔσεσθε· τί τῆς εὐδοκίμησεως τὴν πρόφασιν ἀναιρεῖς, καὶ τῶν στεφάνων ἐκβάλλεις τὰς ἀφορμὰς; Πρὸς ταῦτα ὁ Εὐξενιανός, Ἀκριβῶς πέπεισμαι τὸν ἄνθρωπον,

* Hebr. iv, 12.

ἔφη, αὐτόνομόν τε εἶναι καὶ αὐταξούσιον, καὶ κατὰ γνώμην ἐπὶ τῷ ἀμαρτάνειν ἔρχεσθαι. Τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους διαμιλλωμένων αὐτῶν, ἡ ἐνάτη, πάλιν καταλαθοῦσα, διέλυσε τὰς ζητήσεις. Ἀναστάς γὰρ ὁ θεὸς Ἀθέρκιος ἀσπάζεται τοὺς περιεστῶτας, καὶ εὐλογήσας, οἴκαδε σὺν Εὐξενιανῶ πέμπει.

ΙΔ'. Ὀλίγαι τὸ μετὰ ταῦτα διήλθον ἡμέραι, καὶ τὰς πέριξ κώμας καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὰς ἐν γειτόνων, ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς περιήει· ἐμάνθανε γὰρ ἤδη πολλοὺς ἐκεῖ διαφόροις πιέζεσθαι νόσοις. Περιελθὼν οὖν καὶ θεραπεύσας εὐχῇ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει, ἐπεὶ βαλανείου ἄπορον εἶώρα τὸν τόπον, πρᾶγμα νοσοῦσι δεξιὸν παραμύθιον, εἰς τινὰ χῶρον ἐλθὼν ᾧ Ἀγρός μὲν ἡ κλῆσις, ποταμὸς δὲ αὐτῷ παραρρέει, τὰ γόνατα τῷ θεῷ κλίνας, τοῦ ἐδάφους γίνεται. Καὶ ἰδοὺ βροντὴ μὲν ἐξ ἀκριβοῦς καταβρόγγυται τῆς αἰθρίας· ἀναδίδωσι δὲ πηγὰς θερμῶν ὑδάτων ἡ γῆ, καὶ διὰ πάντων ὑμνεῖτο θεὸς, ἐπήκοος οὕτω δικαίων ἀνδρῶν γινόμενος. Ἦ μέντοι μακαρία ἐκείνη γλῶσσα, λάκκουσ ὀρύξαι τοῖς παροῦσιν ἐντειλαμένη, ὥστε σύρροισιν ἐν τούτοις γίνεσθαι τῶν θερμῶν ὑδάτων, καὶ εἰς ἀνάκτησιν αὐτὰ σωματίων εἶναι πεπονηκότων, ἐπανήει πρὸς τὴν οἰκίαν. Ἐν τούτῳ οὖν ὁ τῶν πειρασμῶν καὶ τῆς ἀπάτης πατήρ, ὁ πονηρὸς δαίμων, γυναικείαν ὑποκριθεὶς μορφήν, πρόσσεισι τῷ ἁγίῳ, εὐλογίας τυχεῖν δῆθεν παρ' αὐτοῦ βουλόμενος. Ὁ δὲ ἐπιθαλὼν ἐκείνῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὴν εἴσω κρυπτόμενον λύκον οὐκ ἀγνοήσας, εἰ καὶ τὴν τοῦ προβάτου δορὰν περιέκειτο, εὐθὺς μεταστρέφεται, καὶ λίθῳ προσπταίει τὸν πόδα τὸν δεξιόν. Περιαλγῆς οὖν γενόμενος, ἄπτεται τῇ χειρὶ τοῦ ἀστραγάλου· αὐτὸν γὰρ ἦν πεπληγῶς. Καὶ ὁ πονηρὸς, εἰς ἑαυτὸν πάλιν μεταβαλὼν, ἡδιστόν τε καὶ θερμὸν ἀνεγέλα, καὶ ἀπὸ τῆς φίλης εὐθὺς ὑπερηφανίας· Μήτοι με νόμιζε, λέγει, τῶν ταπεινῶν εἶναι ἐκείνων δαιμονίων, ἃ σὺ πολλάκις φυγαδεύειν οἶδας, καὶ μόνῳ τῷ ῥήματι· ἀλλ' αὐτὸς εἰμι αὐτὸς ἑκατόνταρχος, οὗ δὴ καὶ νῦν εἰς πείραν ἐλθὼν, ὁρᾷς πῶς χαλεπαῖς βέβλησαι περιωδυνίαις, ὁ πολλοῖς ἑτέροις λυσάμενος τὰς ὀδύνας. Οὕτως ἀπὸ τοῦ βλάπτειν ὁ μισρὸς, οὐδέποτε δὲ ἀπὸ τοῦ ὠφελεῖν οὐδένα, ἑαυτῷ τὸν ἔπαινον περιτίθεισι. Ταῦτα τοίνυν πρὸς τὸν θαυμαστὸν Ἀθέρκιον εἶπε, καὶ τινι τῶν περιεστηκότων αὐτὸν νεανίσκων ἐπιπηδᾷ· ὃν χαλεπῶς σπαράξας τε καὶ διατάραξας, μεταξὺ πάντων ἐλεεινῶς καταβάλλει.

ΙΕ'. Ὁ μέντοι μέγας Ἀθέρκιος ἔλεον αὐτίκα τοῦ νεανίσκου λαθὼν καὶ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ λύσιν τε αὐτῷ δίδωσι τοῦ κακοῦ, καὶ τὸν μισρὸν ἐκείνον δαίμονα ἐκποδὼν τίθεισιν, ἔργῳ δηλώσας τίς ὁ τοῦ ἀγαθοῦ μαθητῆς καὶ ἀγαθύνειν δεδιδαγμένος, καὶ τίς ὁ ἐξ ἀρχῆς πονηρὸς, καὶ τοῦ πράττειν ἄλλους τὰ πονηρὰ διδάσκαλος. Ἐκεῖνος δὲ ἀλλ' οὐ μέχρι τούτου ἔσται, οὐδὲ ἐπὶ μόνῃ τῇ τοιαύτῃ ἔμεινεν ἦττη, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν αὐτῷ προκηρύττει πάλιν· οὗ μὴδὲ τὴν πρώτην ὑπενεγκεῖν ἴσχυσεν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἄκων ἀπῆει τὸν νεανίσκον ἀπολιπὼν τραχεῖα ὡς εἶχε καὶ ἀναιδεῖ χρησάμενος τῆ φωνῇ· Ταχύ σε, ἔφη, Ἀθέρκιε, καὶ ἄκοντα παρασκευάσω τὴν Ῥωμαίων ἰδεῖν. Τὸ δὲ ἄρα οὐ πολλῷ ὕστερον ἐξέβη, ὡς τὰ ἐξῆς τοῦ

A sponte venire ad peccandum. Sed dum de his rebus inter se disceptarent, hora nona rursus veniens, finit quæstiones. Statim enim surgens divinus Abercius, salutatur eos, qui circumstant, et cum benedixisset, domum mittit eum Euxeniano.

XIV. Pauci dies postea præterierunt, cum vicis circume circa positos, et ante alios, eos qui erant propinqui, obiit cum fratribus. Jam enim acceperat, multos variis illic morbis laborare. Cum autem abiisset, et eos curasset precibus et manuum impositione, postquam vidit locum egere balneo, (quod quidem ægrotantibus est aptum solatium) veniens in quemdam locum, qui appellatur Ager, fluvius autem prope eum fluit, flexis Deo genibus humi procidit. Et ecce erumpit quidem tonitru cælo sereno, emittit autem terra fontes aquarum calidarum: et per omnia laudabatur Deus, qui justos sic exaudit. Cum beata autem illa lingua iis, qui aderant, jussisset fodere cisternas, ut aquæ calidæ in eas confluerent, et eæ essent ad recreanda corpora laborantia, domum revertitur. Interim autem tentationum et deceptionis pater malignus dæmon, indutus forma muliebri, venit ad sanctum, volens ab ipso consequi benedictionem. Ille autem conjectis in illum oculis, qui intus latebat, lupum non ignorans, etiamsi ovis pellem induisset, protinus avertitur, et lapide offendit pedem dexterum. Dolore ergo affectus, manu tangit talum: ipsum enim percusserat. Malignus autem rursus in seipsum mutatus, suavissime risit, et vehementissime, et solita protinus superbia: Ne me existimes, inquit, esse ex illis humilibus dæmoniis, quæ tu seis sæpe fugare vel verbo solo: sed sum ipse centurio, cujus cum nunc fecisti periculum, vides quam gravibus sis affectus doloribus, qui liberasti multos a molestiis. Sic execrandus ex eo, qui d lædat, nunquam autem ex eo, quod prosit, sibi laudem tribuit. Hæc ergo admirabili dixit Abercio, et impetum facit in quemdam ex iis, qui ipsum circumstitebant, adolescentibus: quem cum graviter discerpisset, miserabiliter projicit in medium omnium.

XV. Magnus autem Abercius statim misericordia motus adolescentis, et Deum precatus, eum malo solvit, et execrandum illum dæmonem procul expellit, re ipsa ostendens, quisnam sit boni discipulus, et qui bene facere didicerit: et quisnam is sit, qui est malus ab initio, et magister male faciendi aliis. Ille autem non eo usque constitit, neque semel superatum esse satis habuit: sed ei rursus bellum denuntiat, cujus primum conflictum non potuit sustinere. Quando enim invitatus recessit, relicto adolescente, aspera et impudenti voce usus: Cito te, inquit, o Aberci, vel invitum faciam videre Romanorum civitatem. Hoc autem non multo post evenit, ut deinceps ostendemus. Divinus

enim Abercius domum suam reversus, totos septem dies transegit in jejuniis et nocturnis vigiliis simul cum fratribus, rogans ne esset tanta inimici in eum potentia, ut quo ille eum duceret, ipse sequeretur. Septima vero nocte ei in somnis apparens Dominus, dixit: Romam, o Aberci, mea venies providentia, ut qui in ea sunt, meum nomen agnoscant. Esto ergo bono animo, gratia enim mea tecum erit. Tunc sanctus e somno excitatus: Fiat, inquit, voluntas tua, Christe: et divinam apparitionem renuntiavit fratribus. Sed ei quidem sic prædictum est fore, ut veniret ad Romanorum civitatem.

XVI. Malignus autem dæmon, qui paulo ante eum eo venturum est minitatus, nihil differens venit Romam, et imperatoris Antonini filiam jam nubilem, et sexdecim annos natam (1), quæ Lucio quidem Vero fuerat desponsa, vocabatur autem Lucilla, et cæteras suas æquales pulchritudine et magnitudine superabat, ingreditur: et statim eiets furore, ut se discerperet et dejiceret, et dentibus morderet manus, et suas carnes manderet. Mater autem Faustina (hoc enim erat nomen Augustæ) simul cum Antonino augebantur animo, et valde erant dubii ac perplexi, et eam rem maximam ducebant calamitatem. Quod autem eis maxime augebat animi ægritudinem, erat, quod puella fuerat desponsa Lucio. Nam cum quidem jam miserat Antoninus ad Orientem, bellum gesturum contra regem Bulgessum (2). Inter eos autem convenerat, ut stato die Lucius quidem ab Oriente, Antoninus autem Roma venirent Ephesum: et in templo, quod ibi erat, Dianæ Antoninus, dea teste, traderet puellam, Lucius vero acciperet. Cum ergo Lucius, ut convenerat, propere navigaret Ephesum, nesciens quid ægeret Antoninus, cum esset ejus filia a dæmone correpta, tempus protrahit excusatione, scribens ad Lucium, quod Germani, trajecto Rheno, oppida Romanorum et vicos populantur: et ideo non poterat nunc cum filia venire Ephesum, ut convenerat, sed tantum anno sequenti. Ei autem cum in media navigatione redditæ fuissent litteræ ab imperatore, magno dolore affectus, idque ferens ægerrime, revertitur Antiochiam. Imperator autem Antoninus partim quidem sua sponte valde de filia sollicitus, partim vero a conjuge incitatus, omnia faciebat, et a nullo abstinencebat, quod haberet rationem.

XVII. Adductis itaque Romanorum et Italicorum sacerdotibus, et ex Etruria accersitis aruspibus, per ipsos adjurabat dæmonem, et nihil non excogitabat ad mali curationem. Illa autem et inania esse

(1) Anno 163, teste Baronio Marci Aurelij Antonini imperatoris filia obsidetur a dæmone.

(2) *Vologesum*, qui erat Parthorum rex. Vide

Α λόγου δηλώσει. Ὁ μὲν γὰρ θεῖος Ἀβέρκιος, εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἐπανελθὼν, ἐπὶ ὅλας εἴληκεν ἡμέρας ἐν νηστεύσει καὶ παννυχίῳ ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς, δειόμενος μὴ τοιαύτην γενέσθαι κατ' αὐτοῦ ἰσχὺν τῷ ἐχθρῷ ὡς ἤπερ ἂν ἐκεῖνος ἄγῃ καὶ αὐτὸν ἐπεσθαι: ὑπὸ δὲ τὴν ἐβδόμην νύκτα ὄναρ αὐτῷ τὸν Κύριον ἐπιστάντα, καὶ εἰς Ῥώμην, φάναι, Ἀβέρκιε, οικονομίᾳ τῆ ἐμῆ ἀφίξι· ὥστε δὴ καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐπιγινῶναι. Θάρσει τοιγαροῦν· ἡ γὰρ χάρις μου μετὰ σοῦ ἔσται. Τότε διυπνισθέντα τὸν ἅγιον, Γένοιτο, φάναι, τὸ θέλημά σου, Κύριε· καὶ τὴν θεῖαν ἐκείνην ἐμφάνειαν τοῖς ἀδελφοῖς ἀπαγγεῖλαι. Ἀλλὰ τῷ μὲν οὕτω καὶ παρὰ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀφικέσθαι προσέφητο.

Β Γ'. Ὁ δὲ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ὁ μικρῷ πρόσθεν τῷ ἁγίῳ τὴν ἀφίξιν ταύτην ἐπισείσας, οὐδὲν ἀναβαλόμενος, εἰς Ῥώμην φοιτᾷ, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Ἀντωνίνου παῖδα, ἐπιγαμὸν τε ἤδη καὶ ἐκκαίδεκέτιν οὔσαν, ἣ Βῆρῳ μὲν Λευκίῳ ἀνδρὶ κατηγγύητο, Λουκίλλᾳ δὲ ἐκαλεῖτο, κάλλει καὶ μεγέθει τὰς κατ' αὐτὴν ὑπερνεγκοῦσαν, εἰσδύεται, καὶ αὐτίκα ἐκμαίνει· ὡς ταραττεσθαι τε καὶ καταβάλλεσθαι, καὶ ὀδοῦσι τῶν χειρῶν ἄπτεσθαι, καὶ τὰς αὐτῆς σάρκας διαμασᾶσθαι. Ἡ οὖν μήτηρ Φαυστίνα (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῆς Αὐγουστή) λύπη τὸν Ἀντωνίνῳ καὶ ἀπορίᾳ δεινῶς εἶχοντο, καὶ συμφορὰν ἐσχάτην τὸ πρᾶγμα ἐτίθεντο· ἦν δὲ τὸ μάλιστα αὐτοῖς ἐπιτεῖνον τὴν ἀθυρίαν ἢ πρὸς τὸν Λευκίον τῆς κόρης μνηστεία. Τοῦτον γὰρ ἀπεστάλαξε μὲν Ἀντωνίνος ἤδη πρὸς τὴν Ἑβάν πόλεμον συμβαλοῦντα τῷ βασιλεῖ Βουλγέσσῳ. Ὑπῆρχε δὲ ἀλλήλοις συγκείμενον κατὰ τινὰς ῥητάς ἡμέρας, τὸν μὲν ἀπὸ τῆς Ἑω, τὸν Λευκίον, τὸν δὲ ἀπὸ Ῥώμης τὴν Ἐφεσον καταλαβεῖν· καὶ ἐν τῷ κατ' αὐτὴν νυκτὶ τῆς Ἀρτέμιδος, τὸν μὲν ὑπὸ μάρτυρι τῆ θεῶ καταθέσθαι Λευκίῳ τὴν παῖδα, τὸν δὲ δέξασθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ Λευκίος κατὰ τὰς συνθήκας ἐπλεῖ πρὸς τὴν Ἐφεσον ἐπειγόμενος, οὐκ ἔχων ὅ τι χρήσαιτο ἑαυτῷ Ἀντωνίνος δαιμονώσεως αὐτῷ τῆς παιδὸς προφάσει διακρούεται τὸν καιρὸν, γράψας Λευκίῳ ὡς τὸ Γερμανῶν ἔθνος διαβαντὸν Ῥήνον, τὰς τε πόλεις Ῥωμαίων καὶ τὰς κώμας ληΐζεται· κἀντεῦθεν μηδὲ κατὰ τὰ συγκείμενα δύνασθαι νῦν εἰς Ἐφεσον μετὰ τῆς παιδὸς συνδραμεῖν, ἀλλ' εἰς τὸ ἐπίδον ἔτος. Τῷ δὲ, ἐπειδὴ κατὰ μέτρον τὸν πλοῦν τὰ παρὰ βασιλέως ὑπήντα γράμματα· σφόδρα τε ἀθυμήσας καὶ χαλεπῶς ἐνεγκῶν, εἰς τὴν ἐν Δάφνῃ Ἀντιόχειαν ὑποστρέφει. Βασιλεὺς δὲ Ἀντωνίνος τοῦτο μὲν καὶ τοῖς οἰκείοις σπλάγγνοις περὶ τὴν τῆς παιδὸς φροντίδα πολὺς ὢν, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὸ τῆς συζύγου παροξυνόμενος, πάντα τε ἐποίει, καὶ οὐδενὸς ἀπέειχτο τῶν λόγων ἐχόντων.

ΙΖ'. Τοὺς Ῥωμαίων τοίνυν καὶ Ἰταλῶν ἱερεῖς συναγαγὼν καὶ οἰωνοσκόπους ἀπὸ Τυρρηνίας μεταστελάμενος, ἐξώρκιζέ τε τὸν δαίμονα δι' αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ὅ τι οὐκ ἐπενόει πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ θερα-
D Dion. et Julium Capitolinum in Marco; Baron. an. 163.

πείαν. Τὰ δὲ κανά τε ἠλέγγετο, καὶ ἀγριώτερον ἐποίησε τὸν πονηρὸν δαίμονα τῇ κόρη. Ἀμέλει καὶ τοιάνδε τινὰ διὰ τῆς παιδὸς ἐκείνης ἤφειε φωνήν· ὡς, Εἰ μὴ Ἀθέρκιος ὁ τῆς ἐν τῇ μικρᾷ Φρυγίᾳ τῶν Ἱεραπολιτῶν ἐπίσκοπος ἔλθοι, οὐκ ἂν ἀπὸ τοῦ σκηνώματος ἐξέλθοιμι τοῦδε. Ὡς οὖν ἐπὶ συχνὰς ἡμέρας ταῦτα ἐθόα, διηπορεῖτο καθ' ἑαυτὸν Ἀντωνίνος, τί ἂν εἴη τοῦτο σκοπούμενος, καὶ ποτε εἰσκαλέσας τὸν ἑπαρχὸν τῆς αὐλῆς Κορνηλιανὸν, ἀνεπυθάνετο εἰ ποῦ τις Ἱεράπολις ὑπὸ μικρὰν Φρυγίαν ἐστίν. Ὁ δὲ, Καὶ μάλα, δέσποτα, ἔφη, καὶ ἀπ' αὐτῆς Εὐξεινιανὸν ὀρμαῖσθαι, ᾧ πολλάκις περὶ δημοσίων ἐπέστειλας πραγμάτων. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἀντωνίνος ἤσθη τε οἷα τῆς φροντίδος ἀπολυθεὶς ὅτι περὶ Εὐξεινιανὸς ἐκαὶ διατρίβων, δεξιὸς αὐτῷ ἔσται τοῦ πράγματος οἰκονόμος· καὶ Οὐαλέριον καὶ Βασιανὸν μαγιστριανούς εὐθύς εὐτρεπισθῆναι κελεύσας, ἐπιστέλλει αὐτῷ ταῦτα· Ἀντωνίνος αὐτοκράτωρ σεβαστὸς Εὐξεινιανῷ Ποπλίωνι χαίρειν. Ἐγὼ εἰς πείραν τῆς σῆς ἀγχινῶν ἐργῶν αὐτοῖς καταστάς, καὶ μάλιστα οἷς ἑναρχὸς προστάξει τοῦ ἡμετέρου κράτους διεπράξω κατὰ τὴν Σμύρναν· ἐπικουφίσας Σμυρναίοις τὴν ἐκ τοῦ κλονοῦ τῆς γῆς ἐπιγενομένην αὐτοῖς συμφορὰν, ἤσθη τε, ὡς περὶ εἰκόδης, καὶ σε τῆς τῶν πραγμάτων ἐπιμελείας ἐπήνεσα· ἔμαθον γὰρ ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας, ὡς περὶ ἂν εἰ παρών. Ἡ τε γὰρ παρὰ σοῦ πεμφθεῖσα ἀναφορὰ, ἧς τε ἀποδιδούς ταύτην, καὶ Κάλιος ὁ ἐπίτροπος ὑμῶν ἅπαντά μοι σαφῶς διηγήσατο. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος γνωσθὲν τῷ ἡμετέρῳ κράτει Ἀθέρκιον τινὰ τῆς Ἱεραπολιτῶν ἐπίσκοπον παρὰ σοὶ διατρίβειν, ἄνδρα εὐσεβῆ οὕτω τὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς δαιμονῶντάς τε ἰᾶσθαι, καὶ νόσους ἄλλας εὐκολώτατα θεραπεύειν· τοῦτον κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἡμεῖς χρῆζοντες, Οὐαλέριον καὶ Βασιανὸν μαγιστριανούς τῶν θείων ἡμῶν ὀφεικίων ἐπέμψαμεν, τὸν ἄνδρα μετ' αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἀπάσης ὡς ἡμᾶς ἀγαγεῖν. Κελεύομεν οὖν τῇ σῇ στερρότητι πείσαι τὸν ἄνδρα σὺν προθυμίᾳ πάσῃ πρὸς ἡμᾶς ἀφικέσθαι εὖ εἰδότες ὡς οὐ μέτριός σοι κείνεται παρ' ἡμῖν καὶ ὑπὲρ τούτου ὁ ἔπαινος. Ἐβόρωσα.

Ἡ'. Ταύτην τοῖς μαγιστριανοῖς δοὺς τὴν ἐπιστολήν, ἀπέπεμψεν ἀπὸ Ῥώμης, εἰπὼν ὅτι Πολλὰ πλάσιον ὑμῖν θήσει τὴν εἰς ἐμὲ θεραπείαν τὸ Ἀθέρκιον ἐνεγκεῖν, προστεθὲν καὶ τὸ τάχος. Οἱ δὲ λαθόντες, οὐδὲν τάχους καὶ συντονίας ἐνέλιπον· ἀλλὰ δυσὶ τὸ Βροντίσιον ἡμέραις καταλαθόντες, πλοίου τε ἐπὶ τούτῳ παρεσκευασμένου παρὰ τοῦ ὑπάρχου Κορνηλιανοῦ ἐπιδάντες, κατὰ πρύμναν αὐτοῖς τοῦ πνεύματος ἰσταμένου, τῇ ἐβδόμῃ τὸν Ἴόνιον διαπλεύσαντες, καταίρουσιν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐκεῖθεν δὲ δημοσίοις ἵπποις χρησάμενοι, ἀφικνοῦνται τῆς πεντεκαιδεκάτης εἰς τὸ Βυζάντιον. Εἶτα πρὸς τὴν Νικομηδέων αὐθημερὸν περαιωθέντες, καὶ αὐθις δημοσίῳ χρησάμενοι ὀρμῇ, εἰς Σύναδα μητροπόλιν ἤκουσι τῆς Φρυγίας ἡγεμόνας τε τῆς ἐδοῦ παρὰ τοῦ ἡγεμονεύοντος ἐκεῖ Σπινθηρὸς λαθόντες·

A convincebantur, et malignum dæmonem magis efferabant in puellam. Cæterum is talem quoque vocem emittebat per puellam, quod, nisi veniret Abercius Hierapolitanorum, qui sunt in parva Phrygia, episcopus, ex eo non exiret tabernaculo. Cum hæc ergo multos dies vociferaretur, apud se dubitabat Antoninus, quidnam hoc esset, considerans, et aliquando accersito Corneliano præfecto prætorii, rogavit an in parva Phrygia esset urbs nomine Hierapolis. Is autem: Maxime, inquit, domine, et ex ea ortus est Euxenianus, ad quem sæpe scripsisti de rebus publicis. Hoc cum audisset Antoninus, lætatus est quasi a cura liberatus, nempe quod Euxenianus, qui illic degebat, hanc rem pulchre ei procuraret. Et Valerio et Basiano magistrianis mox præsto esse jussis, hæc sic scribit: Antoninus imperator Augustus, Euxeniano Poplioni salutem: Ego tui ingenii solertiam re ipsa expertus, et maxime iis, quæ jussu nostræ potentiae nuper fecisti Smyrnæ, levata Smyrnensibus calamitate, quæ eis ex terræ motu evenerat, ut par erat, sum lætatus, et tuam in rebus gerendis laudavi diligentiam. Omnia enim accurate didici, perinde ac si adfuissem. Nam et a te missa relatio, et qui eam reddidit Calicius, procurator noster, omnia mihi aperte narravit. In præsentia autem cum sit potentiae nostræ significatum, Abercium quemdam episcopum Hierapolitanum apud te versari, virum adeo pium in Christiana religione, ut medeatur dæmoniacis, et alios morbos curet facillime, eo cum nos necessario opus habeamus, Valerium et Basianum magistrianos (3) divinorum nostrorum officiorum misimus, ut cum cum omni honore et reverentia ad nos adducant. Tuæ ergo jubemus præstantiæ, ut ei persuadeas ad nos venire cum summa animi alacritate, sciens non parvam hoc nomine tibi futuram esse apud nos laudem. Vale.

XVIII. Hanc cum magistrianis dedisset epistolam, Roma misit, dicens: Rem mihi longe gratissimam feceritis, si Abercium ad me quam maxima celeritate adduxeritis. Illi autem eis acceptis litteris, nihil omiserunt celeritatis et diligentiae. Sed cum pervenissent Brundisium, et navem paratam ascendissent, vento usi secundo septem diebus transmisso Ionio, appellant in Peloponnesum. Illinc autem equis usi velocibus, cito veniunt Byzantium. Deinde cum ipso die trajecissent in Nicomediam, et usi essent rursus cursu publico, veniunt Synadem Phrygiæ metropolim: et acceptis viæ duobus a præside, qui illic erat, Spinthere dicto, ut fuerat ei imperatum a Corneliano, circa horam nonam veniunt in civitatem Hierapolitanorum. Ingresses ergo civitatem occurrunt Abercio, veluti

(3) Magisteriani aliter dicebantur Agentes in rebus, quibus cum alia, tum etiam evectioes publici cursus commissæ erant. Vide Bar. an. 165.

optima data occasione. Solebat enim hora nona domum redire a docendo, solitas preces Deo redditurus. Atque illi quidem ei facti obviam, rogaverunt ubinam esset Euxenianus, et quoniam ire deberent, ut eum convenirent. Postquam vero ille rogavit, quid quærent, et cur venirent, ejus interrogationem ægre ferens Valerius, et quod non cito ad quæsitæ respondisset, audacius aliquid audet, forte motus a maligno, et extendit dexteram adversus sanctum, volens eum flagello percutere. Manus autem, quæ eum desuper servabat, non fuit negligens, sed audax puniebatur dextera, et erat immobilis, tanquam vineta aliquo compede. Invadit alterum quoque metus propter novum hoc spectaculum: et ambo ab equis descendentes, procidunt ad sancti pedes, et fiunt ei supplices, ut manus, quæ emarcuerat, et erat quasi mortua, effloresceret rursus et revivisceret, neque sic remaneret mortua.

ἵππων, προσπίπτουσί τε τοῖς τοῦ ἁγίου ποσὶ, καὶ θεῖσαν χεῖρα καὶ οἶοναί τεθνηκυῖαν ἀναθῆλαι πάλιν

XIX. Ille autem in hoc quoque consueta usus est misericordia, et tangit quidem manum male affectam, sanam vero eam reddit protinus. Deinde rursus sciscitatus quam de causa esset eis opus eum convenire, et intellexisset quod ad ipsum ferrent litteras imperatoris, sit eis dux itineris, et deducit quamprimum ad ædes Euxeniani. Ille autem, acceptis litteris, cum quæ continebantur in eis, perlegisset, sancto statim tradit epistolam, et rogat, ut nihil differat, sed sicut imperator volebat, iter quamprimum ineat. Quam cum ipse quoque legisset: Veniam, inquit, promptoque et alacri animo iter conficiam. Fit enim hoc Dei voluntate, ut mihi quoque jam a Domino meo fuit significatum. Et magistriani quidem præclare deducti ad Euxenianum, et ab eo honorifice accepti hospitio, cum duos dies apud ipsum mansissent, et ei totum iter, et navigationem renuntiassent, abierunt tertio die, acceptis ab eo litteris: cum eis esset pollicitus admirandus Abercius, post quadraginta dies, in Portu, qui dicitur, qui quidem est prope Romam, se esse invicem conventuros, et sic simul cum illis Romam esse ingressurum. Illi autem cum non possent non credere, (recte enim judicabant ex iis, quæ senserant, et viderant, quod fieri non posset, ut vir, qui talibus et tantis erat dignatus, conscientiam et linguam haberet non sanam) publicos rursus equos ascendentes, redierunt.

XX. Bivinus autem Abercius cum vinum, et acetum et oleum in unum et eundem utrem injecisset, et paucos panes præterea sumpsisset, et deinde esset locutus cum fratribus, quæ par erat et illius recessum miserabiliter descentes pulcherrime esset consolatus, ascendit vehiculum publicum, et egreditur e civitate. Cum autem parum processisset in via, videt quemdam vinitorem fodientem, et vites diligenter colentem, (ei nomen erat Trophimion). Quo nominatim vocato: Agedum, inquit, iter me-

A οἷα προστεταγμένον αὐτῷ παρὰ Κορνηλίου τοῦ ἐπάρχου περὶ πού τὴν ἐνάτην ὥραν τὴν Ἱερραπολιτῶν καταλαμβάνουσιν. Εἰσιόντες τοιχαροῦν τὴν πόλιν, ὑπαντῶσι τῷ Ἀθερχίῳ, καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ παρήκοντος· εἰώθει γὰρ κατὰ τὴν ἐνάτην ὥραν ἐκ τῆς διδασκαλίας οἴκαδε ἀναστρέφειν τὰς συνήθεις ἀποδώτων εὐχὰς τῷ Θεῷ. Οἱ μὲν οὖν ὑπαντήσαντες αὐτῷ, ἀνεπυθάνοντο, ποῦ ποτε ὑπάρχοι Εὐξείνιανός, καὶ ὅπη γενόμενοι, ἐντύχοιεν τῷ ἀνδρὶ. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τίς τε ἡ ζήτησις τοῦ ἀνδρός καὶ ἐφ' ὅτῳ ἤκοιεν ἤρετο, τὴν ἐκείνου ἐριώτησιν χαλεπῶς ἐνεγκῶν Οὐαλέριος, ὅτι μὴ ταχὺ ἀπεκρίνατο, τολμᾷ τι καὶ θρασύτερον, ἵσως ὑπὸ τοῦ πονηροῦ κινήθεις, καὶ ἀνατείνει κατὰ τοῦ ἁγίου τὴν δεξιάν, πληξέει τοῦτον τῇ μάστιγι βουληθεῖς· καὶ εὐθὺς ἡ φρουροῦσα χεὶρ ἄνωθεν οὐκ ἡμέλει, καὶ ἡ τολμηρὰ ἐκολάζετο· καὶ ἀκίνητος ἦν ὡσπερ τινὶ προκατασχεθεῖσα πέδη. Λαμβάνει καὶ τὸν ἕτερον δέσος ἐπὶ τῷ καινῷ τούτῳ θεάματι, καὶ ἀποβάντες ἄμφω τῶν ἰκέται γίνονται ταπεινοὶ λίαν, ὥστε τὴν ἀπομαραν- καὶ ἀναζῆσαι, μηδὲ οὕτως ἀπολειφθῆναι νεκράν.

ΙΘ'. Ὁ δὲ τῆς συνήθους κἂν τούτῳ γίνεται συμπαθείας, καὶ ἄπτεται μὲν τῆς πηρωθείσης· ὕγιᾶ δὲ αὐτὴν εὐθὺς δείκνυσιν. Εἶτα τὴν αἰτίαν καὶ πάλιν τῆς τοῦ ἀνδρός χρείας ἐρόμενος, καὶ μαθὼν ὅτι βασιλικὰ πρὸς αὐτὸν κομίζοιεν γράμματα, ὁδηγός γίνεται τῶν ἀνδρῶν, καὶ εἰς τὸν Εὐξείνιανου οἶκον τὸ τάχος ἐπάγει. Ἐκεῖνος μέντοι τὰ γράμματα εἰς χεῖρας λαθῶν, καὶ τὰ ἐγκείμενα ἐπεξελοῦν, μεταδίδωσι τὴν ἐπιστολὴν εὐθὺς τῷ ἁγίῳ, καὶ ἡξίου μηδὲν ὑπερθέσθαι, ἀλλ' ὡσπερ αὐτῇ ἠβούλετο, τὴν ταχίστην ἄπτεσθαι πορείας. Ὁ δὲ, καὶ αὐτὸς ἀναγνοὺς, Ἐλεύσομαι, ἔφη, καὶ οὐκ ἀπροθύμως τὴν πορείαν ἀνύσω, ἐπεὶ κατὰ γνώμην Θεοῦ τὸ γινόμενον, ὡς κάμοι ἤδη παρὰ τοῦ Κυρίου μου ἐδηλώθη. Οἱ μὲν οὖν μαγιστριανοὶ λαμπρῶς παρ' Εὐξείνιανῷ ξενισθέντες, δύο τέ τινος ἡμέρας παρ' αὐτῷ μέναντες, τὴν πορείαν τε πᾶσαν αὐτῷ καὶ τὸν πλοῦν ἀπαγγείλαντες, τῇ τρίτῃ ἀντίγραφᾳ λαθόντες, ἀπῆσαν, ὑπεσχημένον αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀθερχίου μετὰ τεσσαράκοντα ὅλας ἡμέρας κατὰ τὸν λεγόμενον Πόρτον ὅς ἐχόμενος Ῥώμης ἐστίν, ἀλλήλοις ἐντυχεῖν, καὶ οὕτως ἅμα ἐκείνοις τῆς πόλεως ἐπιθῆναι. Οἱ δὲ ἀπιστεῖν οὐκ ἔχοντες (ἔκρινον γὰρ ὀρθῶς ἐξ ὧν ἔπαθόν τε καὶ εἶδον), ὅτι ὀδύνατον ἄνδρα τοιούτων ἡξιωμένον τό τε συνειδὸς καὶ τὴν γλῶσσαν ἔχειν οὐχ ὕγιᾶ) τοῖς δημοσίοις καὶ αὐτοῖς ἐπιβάντες ἵπποις ἐπανήσαν.

Κ'. Ἀθερχίος δὲ ὁ θεῖος, οἶνον τε καὶ ὄξος καὶ ἔλαιον εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀσκὸν ἐμβαλὼν, πρὸς δὲ καὶ ἄρτους ὀλίγους λαθῶν, εἶτα τοῖς ἀδελφοῖς διαλαθθεῖς τὰ εἰκότα, τὴν ἐκείνου τε ἀποδημίαν ἐλευθῶς ἀποδυρομένους δεξιώτατα παραμυθησάμενος, ὀχλήματος πολιτικοῦ ἐπιθαίνει, καὶ τῆς πόλεως ἔξεισι. Βραχὺ δὲ τῆς ὁδοῦ προελθὼν, ὄρᾳ τινα ἀμπέλουργὸν σκῆπτροντα, καὶ περὶ τὰς ἀμπέλους ἐπιμαλῶς ἔχοντα (ὄνομα τῷ ἀνδρὶ Τροφίμιον)· τοῦτον ὀνομασίᾳ καλέσας, Δεῦρο, φησὶν, ἀδελφε, συνδιάνυ-

σόν μαι τήν ἐπὶ Ῥώμην ὁδόν. Ἦκουσαν ἐκεῖνος, A καὶ τήν δίκελλαν εὐθύς καὶ τὸ σακαφεῖον ἀπολιπόν, τήν οἰκείαν τε ἀρπάξας ἐσθῆτα ἦν διὰ τὸν ἐκ τῆς ἐργασίας κόπον τῆ γῆ καταθεὶς ἦν, εἶπετο τῷ ἁγίῳ. Ἐπειδὴ δὲ συνώδευον ἤδη, Ἄλλὰ νῦν ὅτι μάλιστα προσέχειν ὑμᾶς ἀξιῶ, θαῦμα γὰρ ἀκούσεσθε, σύμμικτον ἡδονῆ. Καὶ γὰρ ὅποτε μὲν ὁ Τροφιμίῳν εἰς κοινήν ἡδὴ χρεῖαν ἐπιστρέφοντος τοῦ ἁγίου τὸν τοῦ ἀσκοῦ πόδα λύσειεν, αὐτῷ δὴ τὸ πρὸς τὸ παρὸν συντελοῦν μόνον ἀμιγῆς ἐξῆται, οἶνος τυχόν, ἢ ὕξις, ἢ ἔλαιον, τῶν ἄλλων κατὰ χώραν μενόντων· ὅποτε δὲ πάλιν ἐκεῖνος ἐν χρεῖα τινὸς καταστάς, εἰ κατὰ γνώμην τοῦ ἁγίου λύσειε τὸν ἀσκόν, τάναντία ἢ αὐτὸς ἠθούλετο, θαυμασιῶς ἐξῆται· ὕξις μὲν καὶ ἔλαιον, εἰ δίψει τυχόν ληφθεὶς πειρώτο πιεῖν· εἰ δὲ καὶ ἔμπαλιν αὐτῶν δεηθείη, οἶνος ἀκραίφνης τοῦ B ἀσκοῦ ἀπέρρει. Οὕτως ὁ ἐκοντὶ δουρὸς ἀκίον ὑπῆρχε πιστὸς, οὐδενὸς ὧν ἠθούλετο, κατὰ χρεῖαν ἀπτόμενος, σαφῶς αὐτὸν τοῦ πράγματος ἐκδιδάσκοντος ὀρθῶς ἔχειν καὶ ἀκεραίως, καὶ μηδὲν παρὰ τὴν τοῦ χρησαμένου γνώμην ποιεῖν. Τοιούτων Ἀθέρκιος τῶν παρὰ Θεοῦ θεῖων ἀπέλαυε χαρισμάτων. Πᾶσαν οὖν εὐμαρῶς ἀνύσαντες τὴν ὁδόν, ἐν Ἀτταλείᾳ τῆς Παμφυλίας κατάγονται. Ἐν ἧ πλοίου τινὸς τῶν ἐπὶ Ῥώμην ἀναγομένων ἐπιθίντες, εἰς τὴν ὠρισμένον καταίρουσι τόπον, πέρις ἄρτι καὶ τοῦ τῶν ἡμερῶν λαθόντος συνθήματος.

ΚΑ'. Τῶν οὖν μαγιστριανῶν τρισὶν ὑστερον ἡμέραις καὶ αὐτῷ καταχθέντων· πολὺν γὰρ αὐτοῖς ἐτρέθη χρόνον ὁ πλοῦς διὰ τὸ τῆς ὕρας χειμῆριον, καὶ C πολλά σφίσιν αὐτοῖς μεμνημένων τῆς βραδυτῆτος, οὕτω τε οἰσμένων ὡς, εἰ μὴ τῷ ἁγίῳ κατὰ τὰς συνθήκας ἐντύχοιεν, ἢ ἑαυτοῦς ὡμῶς διαχορήσασθαι, ἢ εἰ τῷ αὐτοκράτορι κεναῖς, ὃ δὴ λέγεται, χερσὶν ἐμφανισθεῖεν ὑπ' ἐκεῖνου ἀναιρεθῆναι. Ταῦτα τούτων καθ' ἑαυτοῦς διασκοπούμενων, ἐπειδὴ ἀπέβησαν τε τῆς νηὸς ἤδη, καὶ τὰς καταγωγὰς ἀνηρεύνων, καὶ τὴν ἀκτὴν περιήεσαν, ἐντυγχάνουσι τῷ ἁγίῳ. Ὁ μὲν οὖν τὴν δεξιάν προτείνας, καὶ αὐτοῦς ἀσπασάμενος, προσφιλές τε εἶδε τοὺς ἀνδρας, καὶ πρῶτος τοῦ συνθήματος ὑπεμίμησκεν. Οἱ δὲ ἄσμενοι τούτου ὡς οὐκ ἂν ἤλπισαν ἰδόντες, προσκύνουσι εὐθέως, περιεπτύσσοντο, περιέβαλλον πάντα, τάλλα ἐποίουν ὅσα ψυχῆς ὑπὸ περιχαρείας κεννημένης ἐστὶ σύμβολα. Εἶτα D παραλαβόντες, εἰσέασί τε τὴν Ῥώμην, καὶ ὡς τὸν ὑπαρχόν ἄγουσι Κορνηλιανόν. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνίνον ἢ κατὰ τῶν Βαρβάρων εἶχαν ἔκστρατιά, τὸν Ῥηῖνόν τε διαβάτων, καὶ τὴν Ῥωμαίων λεηλατούντων, τὸν ἀνδρα πρὸς τὴν Αὐγουστταν ἄγει Φαυστίαν. Ὁν ἐκεῖνη θεασαμένη γεραρὸν οὕτω καὶ σεμνόν, καὶ τὸ εὐκωσμον οἶον καὶ γαλήνῳ ὑπεφαίνονσα, αἰδοῦς ὑπόπλευς γίνεται, καὶ σὺν πολλῇ αὐτὸν ἀσπάζεται τῇ σεμνοπρεπεῖα. Καί, Ὅτι μὲν ἀγαθοῦ καὶ πάντα δυναμένου, λέγει, Θεοῦ δούλος εἰ, δῆλον ἐξ ὧν ἄλλοι τε πολλοὶ πρότερον, καὶ νῦν ἀπήγγειλαν ἐπανελθόντες οἱ μαγιστριανοὶ (καὶ γὰρ ἡδὴ καὶ παρ' αὐτῶν ἡ Φαυστίνα τὰ κατὰ τὸν ἀνδρα ἐμεμαθήκει)· θέομαι οὖν μηδὲν ἀναβαλέσθαι καὶ βασιλέων εὐεργέτης ἀφθῆναι, καὶ τὸ ταπεινὸν ἡμῶν

cum Romam confice. Audivit ille, et ligone, et rastris relictis, et sua veste arrepta, quam propter laborem operationis humi deposuerat, sanctum est secutus. Jamque simul viam inibant. Sed nunc volo vos quam maxime attendere : audietis enim miraculum voluptate commistum. Etenim quando Trophimion ad communem usum, sancto jubente, utris operculum amovisset, idipsum solum, quod opus erat in presentia, egressum est haud mistum : vinum, verbi causa, aut acctum, aut oleum, aliis in loco manentibus. Quando autem ille rursus aliqua re indigens, non e sententia sancti utrem solvisset, admirabiliter egrediebantur contraria iis, quæ volebat : acctum quidem, et oleum, si siti forte laborans vellet bibere, sin vero his contra opus haberet, vinum purum effluxit ex utre. Sic qui sua sponte fuit fraudulentus, invitus fuit fidelis, cum nihil tangeret ex iis, quæ volebat ad usum, re ipsa eum aperte docente, ut recte se gereret et sincere, et nihil faceret præter sententiam ejus, qui commodasset. Talia a Deo dona fuit consecutus Abercius. Cum ergo totum iter facile confecissent, veniunt in Ataliam Pamphylæ civitatem. In qua cum navem conscendissent, quæ Romam proficiscebatur, in locum appellunt constitutum, cum modo finem accepisset dierum conventio.

XXI. Magistriani vero tribus postea diebus ipsi quoque appulerunt : fuit enim longa mora navigationis propter tempestatem. Quocirca tarditatem suam valde accusabant : quin etiam statuebant nisi sanctum, ut convenerat, invenirent, vel sibi ipsis mortem crudeliter consciscere. Nam si imperatori vacuis, ut dicitur, manibus se sisterent, metuebant, ne ab illo interficerentur. Hæc apud se animo agitantes, cum jam e navi descendissent, et scrutarentur diversoria, et littus obirent, sanctum inveniunt. Ille autem cum manum porrexisset, et eos salutasset, amice eos aspexit, et placide pactum conventum revocavit in memoriam. Cum vero ipsi libenter cum præter spem vidissent, protinus adorabant, amplectebantur, et omnia alia faciebant, quæ sunt signa animi moti lætitia. Deinde cum eum secum assumpsissent, ingreduntur Romam, et ad prætorii præfectum ducunt Cornelianum. Ille autem, cum imperator Antonius expeditionem suscepisset contra Barbaros, qui Rhenum transierant, et Romanorum agros populaabantur, eum ducit ad Augustam Faustinam. Quem postquam illa aspexit adeo honestum et venerandum, et qui summam moderationem præ se ferebat et tranquillitatem, impletur pudore, et eum salutatur honorifice, et, Quod sis boni quidem Dei, et qui omnia potest, servus, inquit, est evidens, tam ex iis, quæ alii multi prius, et nunc reversi renuntiaverunt magistriani, (etenim jam quoque ex eis Faustina de illo acceperat) rogo igitur, ut nihil differas, sed beneficio afficias imperatores, et humilem nostram serves et cures filiulam. Sic enim a nobis

magni honores, et dona tibi collata referent gratiam.

XXII. Hæc illa cum magna dicebat affectione. Eam enim flectebat naturæ necessitas, et faciebat ut illius postularet auxilium, quem (ut cum divino dicam Davide) odio habebant gratis, et non sustinebant adorare tanquam verum Deum⁵. Ille autem: Accepta quidem est, inquit, nobis tua voluntas: sed nos nullo ex iis, quæ sunt apud vos, delectamur, ut qui vanam hanc speciem jampridem expuerimus: et alioqui nec mercede præbemus gratias, quæ nobis a Deo datæ sunt, gratis accepta, gratis quoque dare jussi⁶. Sed ubi est, inquit, filia? Faustina autem quam potuit celerrime currit in thalamum, et acceptam filiam attrahit ad sanctum quam maximo ardore et studio dici potest. Puellam vero inhabitans sceleratissimus dæmon, cum cognovisset se ad eum abduci, a quo sciebat se prius fuisse superatum, discerpebat puellam et dejiciebat: timere, conturbari, tremere, caligare faciebat. Deinde etiam vocem ex ea emittebat, dicentem: Ecce, Aberci, ego te Romam duxi, sicut sum pollicitus. Ille autem: Certe, inquit: sed nequaquam propterea gaudebis. Sic dixit, et jubet puellam duci sub dio. Duca est ergo puella per Hippodromum, cum imperatoris satellites et custodes locum prius occupassent. Interim autem cum ille impudens et sceleratus dæmon discerperet et dejiceret puellam, et nihil aliud clamaret nisi quod solum significabat se gloriari et jactare, quod per se duxisset sanctum per tantum terræ et maris spatium: sublatis in cælum oculis, Abercius, cum Deum esset precatus, puellam acriter intuetur, et: Ab ea, inquit, egredere, maligne dæmon, ipsam nihil offendens. Tibi hoc jubet Christus meus. Is vero, leonina illa audacia statim mutata in vulpis timiditatem: Adjuro te ego quoque, inquit, per ipsum Christum, ne me mittas in solitudinem, neque ullum alium locum, nisi in eum, in quo habitabam. Sanctus autem: Abibis quidem, inquit, non in solitudinem, sed in locum paternum. Propterea autem, quod me fecisti videre Romam, ipse quoque tibi jubeo in nomine Jesu, ut hanc aram tollas, (ei manu ostendens aram lapideam) et feras usque ad meam Hierapolim et statuas propter portam australem. Audivit dæmon, et statim tanquam servus, qui terribili domino didicit cedere in omnibus, recedit quidem a puella, nihil ei omnino mali faciens. Deinde innumerabilibus oculis videntibus (o quis tua omnia non admirabitur, rex Christe?) aram subit, et tollit graviter gemens, et transit per medium Hippodromum, (quod quidem visum est novum Romanis spectaculum) et deponit Hierapoli in loco præstituto.

A σώται καὶ θεραπεῦσαι θυγάτριον. Οὕτω γὰρ σοι μεγάλα τιμαὶ παρ' ἡμῶν καὶ δωρεαὶ τὴν χάριν ἀμείψονται.

KB'. Ταῦτα μετὰ πολλῆς ὑπηγόρευσε τῆς περιπαθείας· ἕκαμπτον γὰρ αὐτὴν αἰ τῆς φύσεως ἀνάγκαι, καὶ βοηθὸν ἐποίουν ἐκεῖνον ἐπιζητεῖν ὄν (κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαυὶδ) δωρεὰν ἐμίσειον, καὶ ὡς ἀληθῆ προσκυνεῖν οὐκ ἠνείχοντο. Ὁ δὲ, Ἀπόδεκτα μὲν τὰ τῆς προαιρέσεως, ἔφη, τῆς σῆς· πλήν οὐδενὶ τούτων ἡμεῖς τῶν παρ' ὑμῖν τιμῶν ἠδόμεθα, πάλαι τὴν κενὴν ταύτην διαπτύσαντες φαντασίαν· ἄλλως τε δὲ, οὐδὲ ἐμίσητους τὰς παρὰ Θεοῦ δοθείσας ἡμῖν παρέχουσαν χάριτας, δωρεὰν λαβόντες, καὶ δωρεὰν διδόναι κεκελευσμένοι. Ἀλλὰ ποῦ σοι, φησὶν ἡ θυγάτηρ; Καὶ ἡ Φαυστίνα, ὡς εἶχε τάχους, εὐθύς εἰς τὸν θάλαμον τε εἰστρέχει, καὶ τῆς παιδὸς αὐτῆ λαβομένη, ἐφέλικται πρὸς τὸν ἅγιον, μεθ' ὅσης ἂν τῆς θερμότητος εἶποις καὶ τῆς σπουδῆς. Ὁ μέντοι ἐποικῶν τῇ παιδί πονηρότατος δαίμων, ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν ἀπαγόμενος ἔγνω, οὗ καὶ πρότερον ἐγίνωσκεν ἠττηθεῖς, ἐσπάραττε τὴν παιδα, κατέβαλλε, δεδοικέναι, ταραττεσθαι, τρέμειν, λιγγιᾶν ἐποίει. Εἶτα καὶ φωνὴν ἐκ ταύτης ἤφει, Ἴδοῦ, Ἀβέρκιε, λέγουσαν, καὶ εἰς Ῥώμην σε ἤγαγον, ὡσπερ ἄρα ἐπηγγειλάμην, ὁ δὲ Ναὶ, φησὶν· ἀλλ' οὐ χαιρήσεις τούτου γε ἕνεκεν. Οὕτως ἔφη καὶ τὴν κόρην εἰς ὑπαιθρον ἀχθῆναι κελεύει. Ἦχθη οὖν ἀνά τὸν Ἴπποδρόμον ἡ παῖς, ὑπαπιστῶν τε βασιλικῶν πρότερον καὶ φρουρῶν τὸν τόπον διαλαβόντων, ἐν τούτῳ δὲ τοῦ ἀναιδοῦς ἐκεῖνου καὶ μιανοῦ δαίμονος, σπαράττοντός τε καὶ καταβάλλοντος τὴν κόρην, καὶ οὐδὲν ἄλλο βοῶντος ὅτι μὴ τὰ ὄφρυν καὶ κόμπον δηλοῦντα μόνον, ἐφ' ᾧ τὸν ἅγιον τσαύτην θάλασσαν τε καὶ γῆν δι' αὐτὸν ἀγάγοι, τὸ δῆμα εἰς οὐρανοῦς ἐπάρας Ἀβέρκιος καὶ προσευξάμενος τῷ Θεῷ, δριμύ τε τῇ κόρῃ ἐμβλέπει, καὶ Ἐξέλθε, φησὶ, ταύτης, πονηρὸν δαίμον. Ἐπιτάσσει σοι Χριστὸς ὁ ἐμὸς, μηδὲν αὐτὴν λυμηνάμενος. Ὁ δὲ εὐθύς τὸ λεόντειον ἐκεῖνο θράσος εἰς δειλίαν ἀλώπεκος μεταβεβληκῶς, Ὁρκίζω σε καγὼ, ἔφη, κατὰ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ, μὴ εἰς ἐρημίαν με, μὴ εἰς ἕτερον ἀποπέμψαι τόπον· ἀλλ' ἐνθα δὴ καὶ πρότερον ὄκουν. Καὶ τὸν ἅγιον· Ἀπελεύση μὲν οὐκ εἰς ἐρημίαν, ἀλλ' εἰς τὸν τόπον τὸν πατρικόν. Ἀνοθ' ὅτου δὲ με καὶ τὴν Ῥώμην ἰδεῖν ἐποίησας, ἐπιτάττω σοι καὶ αὐτὸς πάλιν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ τὸν βωμὸν τοῦτον ἄραι (δείξας αὐτῷ τῇ χειρὶ βωμὸν λίθινον) μέχρι τε Ἱεραπόλεως τῆς ἐμῆς ἐνεγκεῖν, καὶ παρὰ τῇ νοτίῳ φέροντι παραστῆσαι πύλην. Ἦκουσεν ὁ δαίμων, καὶ εὐθύς οἷα δοῦλος φοβερῶν δεσπότη πάντα ὑπέκρινε πεπαιδευμένος ἀπαλλάττεται μὲν τῆς κόρης, μηδ' ὀτιοῦν αὐτὴν δράσας κακόν. Εἶτα μυρίων ὀρώντων ὀμμάτων (ὦ τίς μὴ θαυμάσει σου πάντα, Χριστὲ βασιλεῦ;) ὑπέρχεται τὸν βωμὸν καὶ ἀναίρειται, βαρὺ στενάξας, καὶ δίδισσε διὰ τοῦ Ἴπποδρόμου (καινὸν δὴ τοῦτο θέαμα Ῥωμαίοις), καὶ τῷ ὀρισμένῳ φέρων ἐναποτίθησι τόπῳ κατὰ τὴν Ἱεραπόλιν.

⁵ Psal. lxxviii, 3. ⁶ Matth. x, 8.

ΚΓ'. Ἡ δὲ κόρη τοῦ ἐνοχλοῦντος ἀπαλλαγεῖσα δαίμονος, ἄφωνος ἐπὶ πολλὸν χρόνον τῶν ποδῶν εἶχετο τοῦ ἁγίου· ὃ καὶ μάλιστα τὴν μητέρα καὶ τοὺς παρόντας ἐθοροῦθει, δεδαικότες μὴ καὶ τὴν ψυχὴν ὁ δαίμων ἀφείλετο τῆς παιδός. Τὴν μέντοι Φαυστίαν μὴ δυνηθῆναι σιωπῇ τοῦτο διενεργεῖν, ἀλλὰ μεστὴν ἀγωνίας ἔχουσαν τὴν καρδίαν, πρὸς τὸν ἅγιον φάσαι· Ἡ ποῦ μετὰ τοῦ δαίμονος ἀπῆλλαξας τὴν παῖδα καὶ τῆς ζωῆς. Ὁ δὲ οὕτως αὐτὴν διακειμένην ἰδὼν, καὶ οἰκτείρας, τὴν χεῖρα τῆ παιδὶ προτεινας, ὡς περ ὑπὸ βαθεῖ ὕπνῳ κατειλημμένην, νήφουσαν ἐγείρει καὶ σωφρονουσαν, καὶ πρὸς τὴν Φαυστίαν ἐπιστραφεῖς, Ἴδού, φησὶ, παρέστηκέ σοι ἡ παῖς, οὔτε τῆς ζωῆς στέρηθεῖσα, καὶ τῆς τοῦ δαίμονος ἐπιρρείας ἀπαλλαγεῖσα. Ὡς οὖν οὕτω τὴν παῖδα ἡ μήτηρ εἶδε, περιβαλοῦσα ταύτην, καὶ δάκρυα χαρᾶς αὐτῇ καταχέουσα, παρειὰν τε παρειᾶ ἐπετίθει, καὶ στόματι στόμα, χερσὶ τε ἐνέβαλλε χεῖρας, καὶ ὡς περ ἔνδον λαθεῖν καὶ γυμνῇ αὐτῇ συγγενέσθαι τῆ ψυχῇ γλιχομένην, οὐκ εἶχεν ὁ τι καὶ γένοιτο. Ἐπειδὴ δὲ ἱκανῶς αὐτῇ ἤδη τὰ πρὸς τὴν παῖδα εἶχεν, ἱξίου τὸν θεῖον Ἀθέρκιον θερμότερα λίαν ἢ βασιλῆς μὴ παραιτήσασθαι παρ' ἐκείνης λαθεῖν ἀμοιβήν, ἥτινι μεγάλης οὕτως αὐτὸς καὶ ἀναγκαίως ὑπῆρξε χάριτος. Ὁ δὲ χρημάτων μὲν οὐδὲ μνήμην ἀτεχνῶς ἠνέσχετο, εἰρηκῶς ὅτι· Τί δεῆσοι χρημάτων ἢ περ ἄρτος καὶ ὕδωρ πολυτελὲς ἄριστον; οἰκοδομηθῆναι δὲ βαλανεῖον αἰτεῖ ἐπὶ τῷ παρὰ ποταμὸν ἀγρῷ, ἐνθα κλίνας αὐτὸς τὰ γόνατα ἠϋξάτο, καὶ ἡ γῆ πηγὰς ὑδάτων ἀνῆκε θερμῶν· σιτηρέσιόν τε τοῖς ἐν τῇ πόλει αὐ-

τοῦ πτωχοῖς εἰς τρισχιλίους μοδίους ἀποταγῆναι. ΚΔ'. Τοῦτων ἡ βασιλῆς ἅμα τε ἤκουσε, καὶ ἀσμένως ἀρπάζει τὸ αἰτηθὲν, Κορνηλιανόν τε τὸν ἑπαρχόν ὡς τάχος μετακαλεῖται καὶ σπουδῆν πᾶσαν εἰσενεγκεῖν πρὸς τὰ αἰτηθέντα κελεύει, ὥστε μὴ ἀμβλῦναι τὴν χάριν τῶν ταχέως ὑποσχεθέντων βραδυτῆτι διακονίας. Οὕτω φύσει καὶ πάθει ψυχῆς οἱ ἀνθρωποι τοῖς ἀνοῦσι τὰς δωρεὰς μᾶλλον ἢ τοῖς πρὸς τὸ λαθεῖν ἐτοίμοις ἠδόμεθα χαριζόμενοι τοὺς μὲν διὰ τὸ ἥττους ὀρᾶσθαι τῶν διδομένων περιφρονοῦντες, τῶν δὲ τὸ ὑψηλὸν ἀσπαζόμενοι. Ὁ ἑπαρχος μέντοι, μελλήσας οὐδὲν, τὸν ἀρχιτέκτονα πρὸς τὸν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἄρχοντα Φρυγίας ἐκπέμπει, ἐφ' ᾧ χρήματα λαθεῖν παρ' αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ βαλανεῖου οἰκοδομήν, ὅσον δέοιτο, καὶ μοδίους τοῖς ἐν τῇ Ἱεραπόλει πένησι τρισχιλίους ἀπονέμει. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ βαλανεῖον οἰκοδομούμενον τέλος εἶχεν, οὐκ ἔτι τὸ ἀπ' ἐκεῖνου παρὰ ποταμὸν Ἀγρὸς, ἀλλ' Ἀγρὸς θερμῶν τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα· καὶ τὸ σιτηρέσιον δὲ διέμενε χορηγούμενον ἕως τῶν Ἰουλιανοῦ χρόνων τοῦ δυσσεβοῦς. Ἐκεῖνος δὲ, καθάπερ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν πάντων, οὕτω δὴ καὶ τούτου φθονήσας Χριστιανοῖς, τὴν χορηγίαν εὐθὺς ἴστησεν.

ΚΕ'. Ὁ θεῖος τοιγαροῦν Ἀθέρκιος, ἐν' ἐπ' αὐτὸν ἐπανίωμεν, Ῥωμαίοις χρόνον ἱκανὸν συγγενόμενος, καὶ τὸν ὑγαίνοντα τῆς πίστεως λόγον Χριστιανῶν παραδοῦς ἐκκλησίαις, ἕναρ ποτὲ τὸν Κύριον ἐπιστάντα

XXIII. Puella autem liberata a dæmone, qui eam vexabat, muta longo tempore tenuit sancti pedes; quod matrem, et eos, qui aderant, maxime conturbabat, timentes ne puellæ animam abstulisset dæmon. Faustina autem non potuit hoc ferre silentio: sed habens cor plenum tristitia et angore animi, dixit sancto: Certe cum dæmone vitam quoque ademisti filiæ. Ille autem cum eam vidisset sic affectam, et ejus esset misertus, puellæ manum præbens, tanquam profundo somno oppressam, eam facit surgere sanæ mentis compotem. Et conversus ad Faustinam: Ecce, inquit, adest tibi puella neque vita privata, et libera ab insultu dæmonis. Postquam ergo mater sic vidit filiam, eam complexa, et præ gaudio fundens lacrymas, genam genæ imposuit, et os ori, et manibus manus conseruit, et veluti cupiens eam intrinsecus apprehendere, et cum nuda ipsa congredi anima, nesciebat quid ageret. Cum autem puella quidem jam recte se haberet, divinum Abercium vehementissime rogavit imperatrix, ne recusaret ab ea accipere remunerationem, cui ipse fuit causa magnæ et necessariæ gratiæ. Ille autem pecuniæ ne sustinuit quidem ullam fieri mentionem, dicens: Quid ei opus fuerit pecuniis, cui panis et aqua est lautum et magnificentum prandium? Petit autem, ut prope Hierapolim exstruatur balneum in agro, qui est propter fluvium, ubi ipse oravit flexis genibus, et terra emisit fontes aquarum calidarum; et ut mendicis, qui erant in ea civitate, darentur ter mille modii frumenti.

XXIV. Hæc simul atque audivit imperatrix, libenter concedit, quod fuerat petitum: et Cornelianum prætorio præfectum quamprimum accersit, et jubet ad ea præstanda, quæ sunt petita, omne adhibere studium, ne cito promissorum gratiam hebetet et obscuret tarditas ministerii. Tale est hominum ingenium, et ita sunt affecti. Iis libentius gratificamur, qui dona dubitant accipere, quam iis, qui sunt prompti ad accipiendum: hos quidem despicientes, quod videantur victi a muneribus: illorum autem amplectentes animi magnitudinem. Præfectus autem prætorii nihil cunctatus, emittit architectum ad præsidem Phrygiæ, qui erat illo tempore, ut pecunias ab eo acciperet, quantis opus erat ad balneum exstruendum: et ter mille modios frumenti distribueret pauperibus, qui erant Hierapoli. Postquam autem fuit impositus finis balneo, quod ædificabatur, ab illo tempore non vocabatur amplius locus ille Ager, qui est propter fluvium, sed Ager calidarum. Duravit autem illius frumenti distributio usque ad tempora impii Juliani. Ille namque, quomodo alia bona, ita hoc quoque invidens Christianis statim cessare facit suppeditationem.

XXV. Divinus ergo Abercius, ut ad eum revertamur, cum longo tempore fuisset versatus cum Romanis, et sanam fidei rationem tradidisset Ecclesiis Christianorum, videt aliquando in somnis adesse

Dominum, et dicere : Oportet, o Aberci, te curam quoque gerere partium, quæ sunt in Syria. A somno ergo excitatus, petit ab imperatrice, ut eum dimittat. Illa enim eum detinebat vehementissime, timens ne postquam ille absecessisset, libertatem assecutum dæmonium, filiam rursus invaderet. Verum is, cum, quod ad id attinebat, jussisset eam esse bono animo, rursus rogavit, ut navis sibi pararetur, per quam ad partes Syriæ navigaret. Tandem ergo persuasa ab illius assiduitate, jubet Cornelianum ei parare navigium, et quæ erant necessaria, quamprimum imponere. Cum ergo ei in portum deducta esset navis, illam conscendens, septimo die navigationis pervenit in Syriam. Et primum quidem versatur Antiochiæ : deinde eum excipit Apamea : et illinc transit ad reliquas civitates, et reconciliat Ecclesias inter se dissidentes. Tunc enim per eas valde serpebat malum hæresis Marcionis. Transmisso autem Euphrate, venit ad Ecclesias, quæ erant in Nisibi, et in tota Mesopotamia, easque eodem modo afficit. Hinc ad eum ab omnibus deferuntur pecuniæ, mediocris remuneratio magnæ ejus circa Ecclesias malorum perpersionis. Ignorabant autem se perinde facere, acsi alicui ex iis, qui possunt velocissime currere, præberent compedes, præmium quoddam agilitatis aut si mavis, non secus ac ii, qui eum qui nudus luctari pulchre didicit, conantur docere, ut eum arripiendi ausam habeat adversarius.

XXVI. Cum ergo ille quidem recusaret accipere, dicens fuisse plura, quæ dabat imperatrix, et quæ justiore de causa poterant accipi : illi autem instantes cum non possent persuadere : stans in medio eorum vir quidam, nomine Barchasanes, genere clarissimus, divitiis copiosissimus : Vim quidem, inquit, ei afferre propter pecunias, o fratres, neque est ei decorum, neque nobis omnino utile. Quod autem datum, non licet deponere, et quod ei magis dant suæ actiones, istud est a nobis præstandum. Decernemus eum nominare æqualem apostolis. Neque enim ullum alium scimus tantum terræ et maris obiisse, ut curam gereret fratrum, nisi summos Christi discipulos, quos quidem ipse est secutus. Hæc ille quidem : omnibus autem visum est ita esse faciendum. Sicque ab illo tempore accepit hanc denominationem, qui etiam ante illorum sententiam hanc erat ipsis factis sortitus. Cum illinc ergo recessisset, et in utraque fuisset Cilicia, et Lycaoniam obiisset, et Pisidiam, venit Synadem Phrygiæ metropolim. Hospitio autem acceptus a quibusdam ex iis, qui illic erant Christianis, cum se parumper recreasset, ad suam contendit civitatem.

XXVII. Cum itaque æstate venisset ad locum, qui dicitur Aulon, sedit in petra propinqua. Cum autem et ventus spiraret ei adversus, et a rusticis frumentum in area ventilaretur, et aura tenues paleas excitans, in sancti vultum projiceret, rogat agricolas, ut laborem aliquantum remitterent. Illi

A ἔρῃ καὶ, Δεῖ σε, Ἀβέρκιε, λέγοντα, καὶ τῶν ἐν τῇ Συρίᾳ φροντίσαι μερῶν. Ἀνεθεὶς οὖν τοῦ ὕπνου, αἰτεῖ τὴν βασιλίδεα μεθεῖναι αὐτόν· περιείχετο γὰρ τέως ἰσχυρότατα τοῦ ἀνδρός, δεδοικυῖα μὴ μετὰ τὴν ἐκείνου ἀποδημίαν ἀδείας τυχόν τὸ δαιμόνιον, ἐμπιθῆσθαι πάλιν τῇ θυγατρὶ. Ὁ δὲ, θαρρόμενος τούτου γε ἔνεκεν, εἰρηκῶς, ἐδείτο καὶ αὐθις ναῦν αὐτῷ παρασκευασθῆναι, δι' ἧς ἐπὶ τὰ τῆς Συρίας πλεῦσαι μέρη. Μόλις οὖν ποτε καὶ τῇ πολλῇ πεισθεῖσα προσεδρίξ, κελεύει Κορνηλιανῷ πλοῖόν τε αὐτῷ εὐτρεπίσαι, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ὅτι τάχος ἐνθέσθαι. Καθορμισθείσης οὖν αὐτῷ τῆς νεῆς ἐμδᾶς ἐβδόμη τῇ πρὸς τὸν πλοῦν ἡμέρᾳ τὴν Συρίαν καταλαμβάνει. Καὶ πρῶτα μὲν τῇ Ἀντιοχείῳ ἐπιδημεῖ· εἶτα δέχεται τοῦτον **B** Ἀπάμεια κάκειθεν ἐπὶ τὰς λοιπὰς μεταβαίνει πόλεις, καὶ στασιαζούσας διαλάττει τὰς ἐκκλησίας· πάνυ γὰρ τότε τὸ τῆς αἰρέσεως τοῦ Μαρκίωνος κακόν, ἐνέμετο ταύτας. Τὸν Εὐφράτην δὲ διαβάς, ταῖς κατὰ Νίσιβιν τε καὶ πᾶσαν τὴν Μεσοποταμίαν ἐκκλησίαις ἐπιφοιτᾷ, κάκεινας τὸν ἴσον διατίθησι τρόπον. Ἐντεῦθεν χρήματα αὐτῷ κομίζονται παρὰ πάντων, ἀμοιβὴ μετρία τῆς πολλῆς αὐτοῦ δόξης περὶ τὰς ἐκκλησίας κακοπαθείας. Ἠγνόνουν δὲ ὁμοίον τε ποιούντες, ὥσπερ εἶ τινα τῶν τρέχειν ὀξύτατα δυναμένων πέδας παρῆχον, γέρας τι τῆς εὐκίνησις, εἰ βούλει δὲ, καθάπερ οἱ τὸν γυμνὸν ἤδη παλαίειν πεπαιδευμένον πειρώμενοι ἐνδιδύσκουσιν· ὥστε λαθᾶς ἔχειν ἐπ' αὐτὸν τὸν ἀντίπαλον.

C ΚΖ'. Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν ἀνένευε τὴν ἀνάληψιν τὰ τῆς βασιλίδος πλείονα εἰρηκῶς εἶναι, καὶ εὐλογώτερας ἐχόμενα πρὸς τὸ λαθεῖν ἀφορμῆς· οἱ δὲ προσκείμενοι πείθειν οὐκ εἶχον, εἰς μέσον τις αὐτῷ καταστάς Βαρχασάνης ὄνομα· ἀνὴρ τὸ γένος λαμπρότατος, τὸν πλοῦτον διαφρονώτατος, Βιάζεσθαι μὲν, ἀδελφοί, τὸν ἀνδρα χρημάτων ἔνεκα, ἔφη, οὔτε αὐτῷ πρόπον, οὔθ' ἡμῖν ὄλιος λυσιτελής. Ὁ δὲ οὐκ ἔστι διδόμενον ἀποθέσθαι, καὶ ὅπερ αὐτῷ μᾶλλον αἰ πράξεις διδύσασιν, ἐκεῖνο δὴ καὶ παιητέον ἡμῖν. Καὶ ψηφισόμεθα τοῦτον ἰσαπόστολον ὀνομάζειν, ἐπεὶ μηδὲ περιελθόντα ἕτερον ἴσμεν γῆν τσοκύτην καὶ θάλατταν ἐπὶ προνοίᾳ τῶν ἀδελφῶν, ὅτι μὴ τοὺς κορυφαίους ἐκείνους τοῦ Χριστοῦ μαθητάς, οἷσπερ δὴ καὶ οὗτος ὄφθη ἐπόμενος. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπε, τοῖς δὲ δεῖν ἐδοῦκε, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου ταύτην ἔλαχε τὴν ἐπωνυμίαν, ὁ καὶ πρὸ τῆς ἐκείνων ψήφου τοῖς ἔργοις αὐτὴν κληρωσάμενος. Ἀναζεύξας τοίνυν ἐκεῖθεν, ἐν ἑκατέρᾳ τε Κιλικίᾳ γενόμενος, καὶ τῇ Λυκαονίᾳ καὶ Πισιδίᾳ ἐπιδημήσας, εἰς Σύναδα τῆς μικρᾶς Φρυγίας μητροπόλιν ἦκει. Ἐπιξενωθεὶς δὲ τισι τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, καὶ μικρὸν ἑαυτὸν ἀναπαύσας, πρὸς τὴν οἰκείαν ὄρμησε πόλιν.

KZ' Τὸ χωρίον οὖν ὅπερ Αὐλὸν ἐκαλεῖτο θέρους καταλαβὼν, ἐπὶ τῆς πλησίον ἐκάθισε πέτρας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τε πνεῦμα ἐπίφορον ἔπει, καὶ τοῖς ἀγρόταις ὁ σίτος ἐπὶ τῆς ἀλωνος ἐλικμάτο, καὶ ἡ αὔρα τὰ λεπτὰ τῶν ἀγύρων διαρβιπίζουσα ταῖς ὄψεσι προσέβαλλε τοῦ ἀγίου, δεῖται τῶν γαιωργῶν

ἀνεῖναι πρὸς βραχὺ τόπον. Οἱ δὲ οὐχ ὑπήκουον· εἶτα ὁ μὲν προσευχῇ μόνῃ τὸ πνεῦμα κοιμίζει, τοῖς δὲ καὶ ἀκροσιν ἐπαύετο ἡ σπουδή. Μὴ ἔχοντες οὖν ὅ τι καὶ ἐαυτοῖς χρήσονται, οἱ μὲν ἐπὶ δεῖπνον τρέπονται, ὁ δὲ, καὶ γὰρ ἔτυχε δίψει ἀλοῦς, ὕδωρ παρ' αὐτῶν ἦται. Ἄλλ' ἐκεῖνοι δεινῶς ἄξενοι ὄντες, καὶ ἀκριθῶς ἄγροικοι, παρεθεώρουν τὴν αἴτησιν, καὶ χλευήν τὸ πρᾶγμα ἐποίουν· Εἰ δὲ ἓνα γέροντα, λέγοντες, ἀφεξόμεθα τραπέζης. Ἐμέμφατο οὖν τὴν ἀπανθρωπίαν ταύτην ὁ φιλανθρωπότατος ἀνδρῶν Ἀθέρκιος, καὶ τὸ μηδέ ποτε κορέννυσθαι αὐτοῖς ἐπηράσατο. Ὁ καὶ ἔσχονεῖς δεῦρο παραμένον αὐτοῖς, μισανθρωπίας φιλάνθρωπον ἀτεχνῶς ἐπιτίμιον. Εἶτα τῆς πέτρας ἀπαναστάς, τὴν ἑαυτοῦ πόλιν καταλαμβάνει. Τὸ γοῦν πλῆθος αἰσθόμενοι τῆς τοῦ ἀνδρὸς παρουσίας, συνέρρεον πανδημεῖ, γλιχόμενοι ὄψιν τε τὴν γλυκεῖαν ἰδεῖν, καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι τῆς ποθομένης. Ὁ μὲν οὖν ἀσμένως αὐτοὺς εὐλογήσας καὶ ἀσπασάμενος, περιήει τὴν πόλιν καὶ αὖθις, διδάσκων τε τὸν λόγον τῆς ἀληθείας σὺν παρόρησι, καὶ τοὺς προσιόντας διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος τελειῶν, δαιμονῶσι λύσιν τοῦ κακοῦ παρέχων, νόσους ἰώμενος, καὶ παντὸς ἰσχυροτέραν πάθους τὴν ἐν αὐτῷ τοῦ πνεύματος δύναμιν προβαλλόμενος. Συμβεῖς δὲ καὶ βίβλον διδασκαλίας πάνυ ὠφελίμως ἔχουσαν, καταλείπει τοῖς ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέροις ἅμα καὶ διακόνοις, ἵνα καὶ μετὰ θάνατον φθέγγηται δι' αὐτῆς, καὶ τρόπον τινὰ μηδέποτε ὠφελῶν παύηται.

ΚΗ'. Ἀνελθὼν οὖν ποτε εἰς ὄρος ὑψηλὸν οὕτω δεῖσαν, ἐπεὶ δίψῃ δεινῇ αὐτὸς τε καὶ ὅσοι αὐτῷ συνῆσαν ἤλωσαν, ἐπὶ τὸν πάντα δυνάμενον καταφεύγει. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰς προσευχὴν κλιθεὶς, τὰ γόνατα τῷ ἐδάφει δίδωσιν· ὕδωρ δὲ πότιμον εὐθύς ἀνῆκεν ἡ γῆ. Καὶ ὁ τόπος ἐξ ἐκεῖνου τόπος γονυκλισίας τὸ λοιπὸν ἐκλήθη. Πλὴν ἀλλὰ τότε μὲν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐπανῆκεν· οὐ πολλῶν δὲ ὕστερον ὄρᾳ πάλιν ὄναρ αὐτῷ τὸν Κύριον ἐπιστάντα καὶ, Ἀθέρκιε, λέγοντα, ἤγγικεν ἡδὴ ὁ καιρὸς, ὥστε ἀναπαύσασθαι σε τῶν πόνων σου τῶν μακρῶν. Διαγρηγορήσας δὲ καὶ γνοὺς τὴν τελευτὴν αὐτῷ προδεδουλοῦσθαι, τὸ φανὲν τοῖς ἀδελφοῖς διηγείται, καὶ λίθον τινὰ τετράγωνον μῆκός τε καὶ πλάτος ἴσον, τάφον ἑαυτῷ κατασκευάζει· καὶ τὸν βωμὸν ὡς ἐκεῖνου προστάξαντος ἀπὸ Ῥώμης ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐκεῖ μετηνέχῃ, τῷ λίθῳ ἐφίστησι, τοιόνδε τι ἐπιγράμμα αὐτῷ ἐγχαράξας·

Ἐκλεκτῆς πόλεως πολίτης τὸδ' ἐποίησα ζῶν, ἐν ἔχω καιρῷ σώματος ἐνθάδε θέσειν, τοῦνομα Ἀθέρκιος· ὁ ὢν μαθητῆς ποιμένος ἀγνοῦ, ὃς βόσκει προβάτων ἀγέλας, ὕρσει πεδίους τε, ὀφθαλμοὺς ὅς ἔχει μεγάλους, πάντα καθορῶντας. Οὗτος γὰρ με ἐδίδαξε γράμματα πιστὰ, εἰς Ῥώμην ὃς ἐπεμψεν ἐμὲ βασιλείαν ἀθρῆσαι, καὶ βασιλίσσαν ἰδεῖν χρυσοστόλον, χρυσοπέδιλον. Λαθὼν δ' εἶδον ἐκεῖ λαμπρὰν σφραγιδα ἔχοντα· καὶ Συρίας πέδον χώρας εἶδον· καὶ ἄστεα πάντα Νίσιβιν Εὐφράτην διαβάς. Πάντας δ' ἔσχον συνηγόρους, Παῦλον ἔσωθεν. Πίστις δὲ παντὶ προήγει, καὶ παρέθηκε τροφήν· ἰχθὺν ἀπὸ πηγῆς παρμεγέθη, καθαρὸν· ὃν ἐδράξατο παρθένος ἀγνή, καὶ τοῦτον ἐπέδωκε φίλοις ἐσθίειν διαπαντός, σῖνον χρηστὸν

A autem non exaudierunt. Deinde sanctus quidem solis precibus sopit spiritum, illis autem vel invitiss cessavit studium. Cum ergo nescirent quid agerent, ii se convertunt ad cœnam : ipse autem aquam (sili enim laborabat) ab eis petiit. Sed agricolæ cum essent valde inhospitales, et plane agrestes, despectui habebant petitionem, et rem ludificabantur : scilicet, propter unum senem, dicentes, a mensa abstinēbimus. Ægre tulit hanc inhumanitatem humanissimus virorum Abercius : et eis est imprecatus, ut nunquam satiarentur. Quod etiam eis lucusque permansit : humana plane pœna inhumanitatis. Deinde a petra recedens, venit ad suam civitatem. Cum ergo sensisset populus ejus adventum, omni ex parte confluebant, cupientes videre dulcem vultum, et audire vocem desideratam. Ille ergo cum libenter eis benedixisset, et eos salutasset, rursus obibat civitatem libere docens verbum veritatis, et eos, qui accedebant, per divinum baptismum initians, et dæmoniacis præbens mali solutionem : morbos curans, et quavis affectione fortiolem spiritus, quæ in ipso erat, virtutem proferens. Cum autem valde quoque utilem doctrinæ librum composuisset, eum dat iis, qui sub ipso erant, presbyteris simul et diaconis, ut eis vel post mortem loqueretur, et aliquo modo nunquam eis cessaret prodesse.

XXVIII. Aliquando in montem excelsum, usu ita postulante, ascendit : ipseque et qui cum eo erant, siti laborabant. Confugit autem ad eum, qui potest omnia. Itaque conversus ad orationem, humi inclinat genua : poculentam autem aquam terra statim emisit. Ab illo autem tempore locus ille deinceps fuit appellatus locus genuflexionis. Cæterum tunc quidem rediit in domum suam : non multo post autem videt rursus Dominum, qui ei in somnis apparuit, et ei dixit : Aberci, jam prope est tempus, ut cesses a longis tuis laboribus. Cum autem e somno esset excitatus, et cognovisset decessum sibi præsignificari, narrat fratribus id, quod apparuerat : et quemdam quadratum lapidem, longitudine et latitudine æqualem, sibi sepulcrum construit : et aram, quæ, illo jubente, Roma illuc translata fuerat, lapidi imponit, ei talem insculpens inscriptionem : Electæ urbis civis hoc vivens feci, ut hic tempore habeam posituram corporis, nomine Abercius. Qui sum discipulus pastoris casti pascentis ovium greges in montibus et agris, ac magnos habentis oculos, omnia intuentes. Is enim me docuit litteras fideles, Romam qui me misit ad videndum imperium, et imperatricem indutam aureis vestibibus et calceis. Illic autem vidi populum præclarum, insignes annulos in manibus gestantem. Et Syriæ regionis campum vidi, et omnia oppida Nisibin et Mesopotamiæ, transmisso Euphrate. Habui autem omnes ad eandem venientes concionem, et Paulum intrinsecus. Fides autem omnino produxit et apposuit nutrimentum. piscem ex fonte

ingentem, quem purum apprehendit virgo casta : et eum perpetuo edendum tradidit amicis, vinum habens bonum, quod dat cum pane temperatum. Hæc adstans Abercius jussit, ut scriberentur, septuagesimum secundum annum vere agens. Hæc cogitans oraverit pro Abercio, quicumque nobiscum sentit. Non tamen alterum tumultum mihi, neque hunc in superiori loco imponet aliquis. Quod si fecerit, Romano ærario solvet bis mille aureos. et bonæ patriæ Hierapoli mille aureos. Inscriptio quidem sic se habebat ad verbum, sed tempus ex desideraretur.

XXIX. Ipse tandem cum presbyteros simul et diaconos, et quosdam vocasset ex populo : Filioli, inquit, mihi quidem jam adest vitæ finis, et abeo, o grex mihi dilecte : abeo ad id, quod vel ab in-
eunte ætate desiderabam, vitæ genus : et ad eum
cujus ego solius teneor desiderio, et cuius divino
amore vehementer incendor : abeo eum visurus.
Vobis autem considerandum est, quemnam sitis
vobis electuri episcopum, qui et vos post me pascet,
et cuius vocem pulchre audient meæ oves, quæ, ut
Deo placet, ab eo pascentur. Hæc cum sanctus eis
dixisset, illi cum pauca inter se communiter locuti
essent, archipresbyterum ecclesiæ, cui etiam nomen
erat Abercius, communiter elegerunt. Quin etiam
cum ipse quoque ei sua sententia confirmasset
episcopatum, ei imponit manus : et eum benedi-
xisset : Tu, inquit, o Aberci, nunc episcopus con-
stitueris, Deo dante, et me quoque, quantum est
in mea potestate. Deinde cum simul cum oculis
manus in cœlos sustulisset, et Deum orasset, spi-
ritu hinc recedit, et transit ad Christum, ad cho-
ros angelorum transmissus, qui revera vixerat ut
angelus. Populus autem, qui habitabat civitatem,
congregatus ad sacrum illud viri corpus, cum illi
sacra cecinisset cantica, et tanquam communem
aliquem thesaurum sustulisset, deposuit in lapide,
vicesimo secundo mensis Octobris. Deinde cum
eum, qui ab ipso acceperat episcopatum, in ejus
thronum deduxissent, communiter magnificarunt
Deum, qui est super thronum gloriæ regni : quem
debet omnis honor, gloria et adoratio, nunc et
semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ἔχουσα, κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου. Ταῦτα παρ-
στῶς εἶπεν Ἀβέρκιος ὧδε γραφῆναι, ἑβδομηκοστὸν
ἔτος καὶ δευτέρον ἄγειν ἀληθῶς. Τοῦ θ' ὁ νοῶν εὖ-
ξαιτο ὑπὲρ Ἀβερχίου πᾶς ὁ συνωδός. Οὐ μέντοι
τύμβον ἕτερόν τις ἀπ' ἐμοῦ ἐπάνω θήσει· εἰ δ' οὖν,
Ῥωμαίων ταμείω θήσει δισχιλία χρυσᾶ, καὶ χρηστῆ
πατρίδι Ἱεραπόλει χίλια χρυσᾶ. Τὰ μὲν δὴ τοῦ ἐπι-
γράμματος ὧδέ πως ἐπὶ λέξεως εἶχεν· ὅτι μὴ ὁ χρό-
νος ὑφείλε κατ' ὀλίγον τῆς ἀκριθείας, καὶ ἴμαρτη-
μένως ἔχειν τὴν γραφὴν παρεσκεύασεν.

ea aliquid detraxit, et effecit ut nonnihil postea

ΚΘ'. Αὐτὸς δὲ, τοὺς πρεσβυτέρους εἰς ταυτὸν καὶ
τοὺς διακόνους, καὶ τινὰς τοῦ πλήθους καλέσας·
Τέκνα, ἔφη, ἐμοὶ μὲν τὸ τοῦ βίου τέλος ἤδη πάρεστι,
καὶ ἄπειμι, ὧ φίλον ἐμοὶ ποιμνιον, ἄπειμι πρὸς ἡν
ἐπόθουν ἐκ νέου διαγωγὴν, καὶ πρὸς ὃν μόνον ἐγὼ
τὴν ἔφεσιν ἔχω, καὶ οὗ με σφοδρῶς ὁ θεὸς ἐξέκαυσεν
ἔρωσ, ἄπειμι, τοῦτον ὀψόμενος. Ὑμᾶς δὲ χρὴ σκο-
πεῖν, ὃν τινὰ ἑαυτοῖς ἐπίσκοπον ψηφισέσθε· ὃς ποι-
μανεῖ τε ὑμᾶς μετ' ἐμὲ, καὶ οὗ τῆς φωνῆς ἀκούσαι
τὰ ἐμὰ πρόβατα καλῶς καὶ ὡς Θεῷ φίλον ὑπ' αὐτοῦ
ποιμαινόμενα. Ταῦτα τοῦ ἀγίου πρὸς αὐτοὺς εἰπόν-
τος, βραχεῖα ἐκείνοι πρὸς ἀλλήλους εὐθύς κοινολο-
γησάμενοι, τὸν ἀρχιπρεσβύτερον τῆς ἐκκλησίας,
ὄνομα καὶ αὐτὸν Ἀβέρκιον, κοινῶς ἐψηφίσαντο· καὶ
αὐτὸς δὲ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιψηφισάμενος,
ἐπιτίθηστέ τε αὐτῷ τὰς χεῖρας, καὶ εὐλογήσας, Σοὶ,
ἔφη, ὧ Ἀβέρκιε, ἐπισκόπῳ εἶναι δίδωμι, Θεοῦ τε
διδόντος καὶ ἐμοῦ ὅσον ἐπ' ἐμοί. Εἶτα εἰς οὐρανοὺς
σὺν τοῖς ὁμίμασι καὶ χεῖρας ἀνασχών, καὶ προσευξά-
μενος τῷ Θεῷ, ἀπαίρει τε τῶν ἐνταῦθα τῷ πνεύ-
ματι, καὶ πρὸς Χριστὸν διαβαίνει, χοροῖς ἀγγέλων
ὁ κατ' ἀγγελὸν ἀληθῶς βιώσας παραπεμπόμενος.
Τὸ μέντοι τὴν πόλιν οἰκοῦν πλήθος παρὰ τὸ ἱερὸν
ἐκεῖνο τοῦ ἀνδρός σῶμα συναθροισθέντες, Ἰσρά τε
αὐτῷ ἐπάσαντες ἄσματα, καὶ λαμπρῶς ἀνελόμενοι
ὡσπερ τινὰ κοινὸν θησαυρὸν ἐν τῷ λίθῳ κατέθεντο,
δευτέραν τοῦ Ὀκτωβρίου πρὸς ταῖς εἴκοσιν ἄγοντος·
εἶτα τὸν ὑπ' αὐτοῦ δεξάμενον τὴν ἐπισκοπὴν, ἐπὶ
τὸν αὐτοῦ θρόνον ἀναγαγόντες, κοινῇ τὸν ἐπὶ θρόνου
δόξης τῆς βασιλείας Θεοῦ ἐμεγάλυνον, ἧ πρόπει
πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MARTYRION

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΡΕΘΑ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ ΑΘΛΗΣΑΝΤΩΝ

ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΧΩΡΑΣ ΤΟΤΕ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ.

MARTYRIUM

SANCTI

ET MAGNI MARTYRIS ARETHÆ.

ET EORUM QUI CUM EO DECERTARUNT

SANCTORUM MARTYRUM

ET HISTORIA EORUM QUÆ TUNC FACTA SUNT IN REGIONE HOMERITIDE
VEL SABÆA

(Latine ap. Surium ad diem 24 Octobris; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1483.)

Α'. Ἔτος μὲν ἤδη πέμπτον ἐναισθήκει τῷ εὐσεβεῖ **A**
 Ἰουστίνῳ, τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τῶν σκήπτρων
 ἐπειλημμένῳ, ἠνίκα καὶ Αἰθιοπίων Ἐλεσθαάν ἤρχεν,
 ἀνὴρ ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ πλείστου παρὰ
 πᾶσιν ἠξιωμένος ὀνόματος, ἐν Αὐξούμῃ πόλει τὰ
 βασίλεια κατεσκευακώς. Ἐκράτει δὲ καὶ τῆς
 Εὐδαίμονος Ἀραβίας, τῆς πάλαι μὲν Σαβᾶ, νυνὶ
 δὲ Ὀμηρίτιδος καλουμένης, Δουναάν τις Ἑβραῖος
 ἀνὴρ δυσσεβῆς καὶ τῷ τῶν Χριστιανῶν γένει δια-
 φερόντως πολέμιος. Ὅς καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα πάντας
 ἐκπεριτόμους εἶχεν, οὓς μὲν Ἰουδαίζοντας, οὓς δὲ
 καὶ ἀκριβῶς ἐλλήνιζοντας, θύοντας ἡλίῳ καὶ σε-
 λήνῃ καὶ δαίμοσιν, οὓς ἄρα καὶ κατὰ τὸν ἐπιχώριον
 τρόπον ἀγάλμασι καὶ στήλαις ἐτίμων. Ἀπηθάνετο
 δὲ καὶ τῷ Ἐλεσθαάν ὁ Ἑβραῖος, ὅτι δὴ πάντων
 σχεδὸν τῶν ὑπὸ οὐρανὸν τὸν Χριστὸν κηρυττόντων **B**
 Θεὸν καὶ Θεοῦ Υἱὸν ἀληθῆ, καὶ ἡμῖν ὁμοῖον κατὰ
 τὴν σάρκα γενόμενον, αὐτὸς ἀθετῶν ἀπηρνείτο καὶ
 τὸν Υἱὸν καὶ τὴν σάρκωσιν, συσκιάζων τὸ ἐπὶ τῷ
 σταυρῷ τῶν πατέρων ἀνόμημα, ὡς καὶ πολλάκις
 αὐτῷ συμβαλόντα τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, τρέψασθαι
 τε αὐτὸν ἀνά κράτος, καὶ φόρους ἀναγκάσαι τελεῖν.
 Εἶθ' οὕτως ἐκείνον μὲν τὰς συνθήκας ἡθετηκότα,
 κατεξανασιτῆσαι τοῦ βασιλέως Ἐλεσθαάν. Τὸν δὲ

I. Instabat jam quintus annus, ex quo Justinus
 acceperat sceptrum Romani imperii: quo quidem
 tempore imperabat etiam Æthiopicibus Elesbaan, vir,
 qui propter pietatem et justitiam, apud omnes maxi-
 mum nomen fuit consecutus: in civitate autem
 Auxume regiam construxerat. Ditione tenebat Ara-
 biam Felicem quæ olim quidem Saba, nunc autem
 vocatur Homeritis, Dunaan Hebræus, vir impius, et
 Christianorum generi inimicissimus: qui etiam
 omnes, qui erant in sua potestate, habebat cir-
 cumcisos, partim quidem Judaicam sequentes su-
 perstitionem, partim autem plane gentiles soli et
 lunæ sacrificantes et dæmonibus, quos etiam more
 gentis honorabant stivis et columnis. Porro autem
 ab Elesbaan odio habebatur Hebræus, quod omni-
 bus fere, qui sunt sub cælo, Christum Deum præ-
 dicantibus, et verum Dei Filium, et nobis factum
 carne similem, ipse eum vilipendens, inficiabatur
 hæc omnia, velans et adumbrans suorum majorum
 scelus, quod in cruce admiserant, adeo ut rex pius
 sæpe eum eo bello congressus, vi fuderit ac fugarit,
 et tributum pendere coegerit. Verum ille quidem
 non stans pactis conventis, insurrexit contra regem
 Elesbaan. Elesbaan autem eum rursus valido ador-

tus exercitu, fortiter expugnavit, et in fugam convertit. Denique ad illum cavendum relicto exercitu, in suam rediit ditionem.

II. Interim non poterat Hebræus quiescere, sed ut acceptæ cladis deleteret ignominiam, cum suos collegisset, et eos, qui erant in præsidio, invasisset, omnes bello perdidit, et jussit omnes, qui inveniebantur Christum esse Deum confitentes, citra ullam interire misericordiam. Nullus autem fuit ex iis, qui erant sub ipso, Christianis, qui se non huic impio edicto submiserit illius animi formidans sævitiam. Quædam tamen civitas frequens populo, sita in Homeritide, quæ vocatur Nagran, cum jam longo abhinc tempore venisset ad agnitionem veritatis, et pietatem suscepisset, nempe ex quo Constantius magni Constantini filius, ad Sabæos, qui nunc vocantur Homeritæ, orti vero sunt ex Cetura Abrahæ, misit legatos: et rege illius gentis muneribus sibi conciliato, ædificavit hæc in civitate ecclesias, et quemdam virum pium, qui ad vitam declinabat monasticam, et moralibus et activis virtutibus erat magnus, atque adeo omnibus sui temporis superior, misit, ut præset iis, qui ad veram accesserant religionem. Quo quidem tempore Judæis resistentibus, et barbaro suadentibus, ne tam facile hospitem admitteret in civitatem, neque circa res divinas aliquid innovaret, nisi prius vir religiosus aliquod signum ostenderet, (quomodo solent isti petere, ut qui sint increduli) quod quidem si præstiterit, tunc ei concederet ingressum in civitatem: ille divinis fretus promissis, quod signa sequentur eos, qui crediderint, annuit circa ullam dubitationem: et eorum quæ petebantur, miraculorum magnam ostendit operationem. Ab illo jam tempore civitas Dominum pure colens, et orthodoxa divinatorum Patrum sequens dogmata, perseverabat, si quid erat mali, repellere, et alienam effugere religionem, adeo ut sineret quidem eam ad aures pervenire.

III. Invidens ergo malignus, totum, quantus erat, subiens Hebræum, eum armat adversus civitatem, partim quidem opinans fore, ut id esset molestum pio regi Æthiopum: partim autem eo spectans, ut in Christum suam expleret insaniam, et genus Christianorum omnino everteret. Itaque venit validum adducens exercitum: et cum circumcirca esset castrametatus, valloque et fossa mœnia circumdedit, obsedit Nagran, minitans se illam expugnaturum, et omnes, qui in ipsa erant, interempturum, nisi cruce Domini, a civibus in excelso posita, quam execrationis signum (proh dolor!) stultus vocabat, ad nihilum redacta, deinde Christum quoque negassent, qui fuerat in ea suspensus. Quod eo quidem consilio faciebat, ut cum eos illo, quod inde veniebat, præsidio nudasset, hoc tam valido defectos auxilio deinde invaderet. Quidam ergo execrandi hujus regis satellites, in orbem obeuntes civitatem, eadem vociferabantur: et, si parerent

A πάλιν βαρεῖ στρατῶ κατ' αὐτοῦ ἐπελθόντα, καταγωνίσασθαι τε γενναίως, καὶ φυγάδα παρασκευάσαι γενέσθαι. Εἶτα πρὸς φυλακὴν ἐκείνου καταλιπόντα στρατὸν, εἰς τὴν οἰκείαν αὐθις ἀρχὴν ὑποστρέψαι.

B. Ἐν τούτοις τὸν Ἑβραῖον οὐκ ἦν ἡρεμεῖν· ἀλλ' ὡσπερ τὴν ἤτταν ἀνακαλούμενον, συλλεξάμενον τοὺς οἰκείους, καὶ τοῖς τὴν φυλακὴν ἔχουσιν ἐπιθέμενον, πολέμῳ τε ἅπαντας διαφθεῖραι, καὶ κελεῦσαι τοὺς εὐρισκαμένους Θεὸν τὸν Χριστὸν ὁμολογούντας παρὰ πᾶν ἔλεος διαφθεῖρεσθαι. Ἦν οὖν οὐδεὶς τῶν ὑπ' αὐτῷ τελούντων Χριστιανῶν, ὃς οὐχ ὑπέκυπτε τῷ δυσσεβεῖ τούτῳ προστάγματι, τῆς ψυχῆς ἐκείνης τρέμων τὴν ἀγριότητα. Πόλις γέ τις πολυάνθρωπος ὑπὲρ τὸν Ὀμηρίτην κειμένη καλουμένη Ναγράν, συχρὸν ἤδη χρόνον εἰς ἐπίγνωσιν ἔλθοῦσα τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν εὐπέθειαν ἐπανελαομένη, ἐξ ὅτου Κωνσταντῖος ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱὸς πρὸς Σαβαίου τοὺς νῦν Ὀμηρίτας, τοὺς ἐκ τῆς Χετούρας τῷ Ἀβραάμ γενομένους πρεσβείαν ἐπέστειλατο, καὶ δούροις οἰκειωσάμενος τὸν τοῦ ἔθνους βασιλέα, ἐκκλησίαις τε ἐδείματο, καὶ τινα θεόφιλον ἄνδρα πρὸς τὸν μοναδικὸν ἀποκλίναντα βίον, καὶ μέγαν ἐν ἠθικαῖς τε καὶ πρακτικαῖς ἀρεταῖς, καὶ ὑπὲρ τοὺς τότε πάντας γενόμενον, εἰς προστασίαν τῶν τῆ εὐσεβείᾳ συντιθεμένων ἐξέπεμπεν. Ὅτε καὶ τῶν Ἰουδαίων ἀνθισταμένων καὶ ἀναπειθόντων τὸν βάρβαρον, μὴ προχείρως οὕτω ξένον εἰς τὴν πολιτείαν εἰσδέξασθαι, μηδὲ περὶ τὰ θεῖα νεωτερίζειν, εἰ μὴ τι πρότερον σημεῖον ὁ θεόφιλος ἐπιδείξαιτο, οἷα δὴ πολλὰ τούτοις ὡς ἀπίστοις ἀπαιτεῖν ἔθος, καὶ τότε παραχωρῆσαι αὐτῷ τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου, ἐκείνον ταῖς θεαῖς ἐπαγγελίαις θαρβήσαντα, ὅτι σημεῖα τοῖς πιστεύουσαι παρακολουθήσει, ἐπινεῦσαι τε ἀνεπιδοιάστως, καὶ πολλὴν τῶν ἀπαιτουμένων θαυμάτων ἐπιδείξασθαι τὴν ἐνέργειαν. Ἐξ ἐκείνων ἤδη τῶν χρόνων ἡ πόλις καθαρῶς λατρεύουσα τῷ Θεῷ, καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις τῶν θείων Πατέρων στοιχοῦσα δόγμασι, διετέλει πᾶν ὃ τι πονηρὸν ἀπωθουμένη, καὶ θρησκείαν ἀλλόκοτον ἄχρι γούν καὶ ἀκοῆς ἀποφεύγουσα.

C. Φθονήσας τοίνυν ὁ πονηρὸς, καὶ ὄλον ὑπεισδύς τὸν Ἑβραῖον, ὀπλίζει κατὰ τῆς πόλεως, καὶ αὐτὸς τοῦτο μὲν προσδοκῆσας λυπεῖν τὸν τῶν Λιθίουπων εὐσεβῆ βασιλέα, τοῦτο δὲ καὶ τὴν κατὰ Χριστοῦ μανίαν ἀποπλῆσαι σκοπῶν, καὶ τὸ Χριστιανῶν γένος εἰς ἅπαν ἐκτρίψαι, βαρὺν ἐπαγόμενος στρατὸν ἀφικνεῖται, καὶ στρατοπεδευσάμενος παρὰ τὴν περίβολον, καὶ χάρακα βαλὼν, καὶ περιταφρεύσας, ἐπολιόρκει Νεγράν ἐλεῖν τε αὐτὴν ἀπειλῶν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας ἀνελεῖν, εἰ μὴ τὸν ἔξω τειχῶν ἀνεστηλωμένον ἐν μετεώρῳ τοῦ Κυρίου σταυρῶν, ὃν ἀρᾶς (οἶμοι) σημεῖον ὁ ἀνόητος ἀπεκάλει, ἐξουδενώσαντες, εἶτα τὸν ἐν αὐτῷ κρεμασθέντα Χριστὸν ἀρνήσαντο· δεινῶς τοῦτο καὶ πανούργως ἐπινοήσας ὁ ἀλιτήριος, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν ἀσφαλείας γυμνώσας, εἰθ' οὕτω τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης βοηθείας ἐρήμοις οὖσιν ἐπίθαιτο. Τινὲς οὖν τῶν τοῦ μιαροῦ τούτου βασιλέως ὑπασπιστῶν, περιθέοντες κύκλῳ τὴν πόλιν, τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐβόων· καὶ πειθόμενους μὲν, δωρεῶν

ἔλεγον ἀξιοθίσεσθαι βασιλικῶν καὶ τιμῶν· ἀπει-
 θούντας δὲ καὶ τῷ Γαλιλαίῳ προσανέχοντασιν ἐνὲ
 μοναρχίας τε πολυαρχίαν εἰσάγοντας, περὶ καὶ
 μαχαίρα παραδοθῆναι. Καὶ αὐτὸς δὲ Δουναῖν ἢ
 πάντολμος γλῶσσαι καὶ μισρὰ προσετίθει, λέγων ὅτι
 οὐκ ἀμῦναι τὸν Ἰησοῦν θύνασθαι τοῖς ὑπὸ τὴν ἐρῆν
 χεῖρα Χριστιανῶν, οὓς ἅπαντας καὶ αὐτοὺς τοὺς
 ἐκείνων ἱερεῖς καὶ μονάζοντας ξίφει κατανήλωσα
 καὶ πυρὶ, μηδὲ τῶν περὶ ἐκείνοις φεισάμενος ἱερῶν,
 καὶ νῦν πλείστον ὄσον συναγείρας στρατῶν, περὶ πρὸ
 δυοκαίδεκα μυριάδας, χειρὶ πολλῇ πρὸς ὑμᾶς ἐπι-
 κέρην, ἢ πείσω πάντως, ἢ ἀπολέσω.

Δ'. Οἱ δὲ τῆς πόλεως· Ὁρώμεν, ἔρησαν, ὃ βα-
 σιλεῦ, τῆ γλώττῃ σε τα πολλὰ χαριζόμενον, καὶ
 ἀσθένειαν τῷ μόνῳ Θεῷ περιάπτουσα. Ἀλλὰ Ἐρ-
 ψάκης σοι πάντως ὁ τοῦ Σενναχηρείμ οὐ μικρὸς εἰς
 ὑπόδειγμα, ὃς καὶ αὐτὸς ποτε κατὰ Θεοῦ μεγαλοβόη-
 μονα γλῶσσαν ἀφείξ, ὅσας ἀπόλεσε μυριάδας, καὶ
 ὅπως ἀνέζηξε μετ' αἰσχύνῃς, ὀλίγοις ἄγνωστος.
 Ὅτι δὲ πολυαρχίαν ἢ πολυθεῖαν καταγινώσκεις
 ἡμῶν, ἡμεῖς, ἀκοθεν καὶ ἐκ πατέρων ὡσπερ τινὰ
 κληρὸν ἐκδεξάμενοι τὴν εὐσέβειαν, οὐ μοναρχίαν
 καταστενοῦμεν θεότητα, οὐδὲ ἀφρονίαν προσώπων
 πολυαρχίαν εἰσάγομεν, ἀλλὰ τὴν μίαν φύσιν ἀδιαι-
 ρήτως εἰς τρία διαιροῦντες πρόσωπα, Πατέρα καὶ
 Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· τὸν Υἱὸν, εἰς ὃν ὑμεῖς ἐνυ-
 θρίζετε, ὁμολογοῦμεν κατὰ τοὺς θεῖους ἐνανθρω-
 πῆσαι χρησμούς, καὶ ὑπὸ τῶν ὑμετέρων σταυρω-
 θῆναι πατέρων τῆς τῶν ἀπάντων ἐνεκα σωτηρίας,
 ἀγνωστῶν κακῶς ἐκείνων τὸ τῆς οἰκονομίας
 μυστήριον, ἐκ νεκρῶν τε τριήμερον ἀναστῆναι, καὶ
 πρὸς οὐρανοὺς ἀναληφθῆναι· πάλιν, καὶ τὸν ἴδιον
 ἀνυψωθῆναι Πατέρα.

et tertio die resurrexisse a mortuis, et rursus ad
 suum Patrem, et credimus, et prædicamus.

Ε'. Μὴ ἀνασχομένη τοίνυν ἐτι τῶν ἱερῶν τούτων
 ἀκούειν λόγων ἢ βέβηλος ἀκοή, ἔργου εἶχετο. Καὶ
 εἴη πρὸς πολιορκίαν τραπόμενος, πᾶσαν ἐπέπολιν
 ἐκίνει κατὰ τῆς πόλεως, ἀσφαλῶς τὰς διεξόδους
 φρουρῶν, καὶ οἰόμενος τοὺς ἐνδὸν πολυμέρη λιμῶ
 παραστήσασθαι. Τοὺς τε ἐν ἀγροῖς καὶ προαστείσι
 Χριστιανούς πάντας συναγαγὼν οὓς μὲν ἀνείλεν,
 οὓς δὲ τοῖς ὑπ' αὐτὸν πρὸς δουλείαν ἀπέδωκε. Ὡς
 δὲ πρὸς πάντα γενναίως οἱ εὐσεβεῖς πολῖται ἡμῶ-
 νοντο, ὅτε χρόνος τριθόμος ἤμυθλυνεν αὐτῷ τὰς
 ἐλπίδας, δόλω τὴν ἄλωσιν ὑπελθεῖν ἐκρινε, καὶ
 μόνην τὴν εἰς τὴν πόλιν αἰτεῖ πάροδον κατὰ Θεῶν
 δῆθεν τῶν ἐν αὐτῇ· φοβεροῖς πρότερον χρυσάμενος
 ἔρχοις, καὶ μέσον παρενθεῖς τῶν λεγομένων αὐτὸν
 τὸν τοῦ νόμου Θεόν, ὡς οὕτε τι πλέον αὐτοῦ τῶν
 συνήθων δρᾶσαι, οὕτε μὴν τὸ πάτριον ἐξομῶσθαι
 σέβας καταναγκάσει, οὐδὲ κακόν τι ἕτερον μικρὸν ἢ
 μείζον ἐργάσεται τούτου, ἀλλὰ μόνης τε ἀπολαύσει
 τῶν ἐν τῇ πόλει Θεῶν, καὶ τὸν ἐτήσιον ἀπολαβὼν
 φόρον, ὃς καὶ πρῶτην ἐδίδοτο. εἶτα ἐκεῖθεν εὐθὺς
 ὑπαξέλοι.

Ζ'. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ διαθέμενος τὰς συνθήκας,

A quidem, dicebant fore ut dona et honores a rege
 consequerentur : sin autem non parerent, et Galilæo
 animum adhiberent, pro monarchia inducentes
 multorum principatum, igni et gladio traderentur.
 Porro autem ipse quoque Dunaan exsecranda et
 audaci lingua his falsa quædam addebat, et jactan-
 ter dicebat : Nullam potuit Jesus opem ferre Chri-
 stianis in mea potestate constitutis, quos omnes,
 et ipsos illorum sacerdotes et monachos gladio et
 igne prius consumpsi, ne parcens quidem sacris
 illorum templis : et nunc maximo coacto exercitu,
 nempe centum et viginti millibus hominum, ad vos
 veni, aut omnino persuasurus, aut perditurus.

IV. Cives autem : Videmus, dixerunt, o rex, te
 linguæ multum indulgere, et attribuere imbecilli-
 tatem ei, qui est solus Deus. Sed Rapsaces dux
 exercitus Sennacherib non parvum tibi dederit
 exemplum : qui cum ipse quoque aliquando in
 Deum, magna loquentem et jactantem vibrasset
 linguam, quod hominum millia perdiderit, et cum
 quanto dedecore recesserit, pauci sunt qui nesciant.
 Quod autem nos accusas, quod multorum princi-
 patum, et multos deos inducamus, nos, qui multis
 abhinc sæculis, tanquam hæreditatem, a majoribus
 veram accepimus religionem, nec monarchia in
 arctum adducimus divinitatem, nec abundantia per-
 sonarum inducimus multorum principatum : sed
 unam naturam citra divisionem in tres personas
 dividentes, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum
 confitemur : Filium vero ipsum, quem vos contu-
 meliis incessitis, hominem esse factum, ut divina
 prædixerunt responsa. et a vestris majoribus actum
 fuisse in crucem propter salutem omnium, cum illi
 male ignorassent dispensationis divinæ mysterium,
 et in altum sublatus fuisse ad

V. Non sustinentes autem hos sacros audire ser-
 mones aures profanæ, ad facta se contulerunt. Ita-
 que ad obsidendum rex conversus civitatem, adver-
 sus eam movebat omnes machinas, omnes exitus
 diligenter custodiens et muniens, et putans fore ut
 multorum dierum fame eos in suam redigeret po-
 testatem. Et cum collegisset omnes Christianos, qui
 erant in agris et suburbiis, alios quidem interemit,
 alios vero iis, qui erant in ejus ditione, vendidit in
 servitutem. Cum autem pii cives se adversus omnia
 fortiter defenderent, et tempus quod terebatur, ty-
 ranno spem reddidisset valde exilem, statuit dolo
 capere civitatem. Itaque petit ut ei liceret ingredi
 civitatem, ut videret scilicet ea, quæ ibi erant,
 prius terribili prolato jurejurationo, et iis, quæ di-
 cebantur, interposito ipso legis Deo, se nihil eis
 esse facturum præter ea, quæ consueverant : neque
 coacturum ut patriam abjurarent religionem : neque
 aliquod aliud malum magnum, aut parvum eis esse
 facturum, sed solum ea visurum, quæ sunt in ci-
 vitate : et annuum tributum accepturum quod prius
 dabatur : deinde autem se illinc statim excessurum.

VI. Hæc cum dixisset, et pacta conventa iniis-

set, et postremum jurasset jusjurandum, persuadet iis, qui sunt in civitate, cum Deo universum permisissent, qui est testis sacramenti, et hoc solum dixissent, regibus nos cedere didicimus. Quod si tu secus statueris facere, quam nobis dixisti, Deus, qui est spectator jurisjurandi, id omnino ulciscetur, neque dia differet vindictam. Nobis enim, dicebant, o Christe Salvator, et Fili Dei, et Deus, pro te vel omnibus privari facultatibus, atque adeo ipsa vita, non leve est luerum. Absit autem, ut tuum nomen negemus, ut est impiorum institutum! nec si tale quid fecerimus, nos, o sol, aspicias. Quæ simul atque dixissent, totas portas aperiunt et intra ipsam civitatem, tanquam lupum in stabulum, malum regem admittunt. Ille autem cum et figuram, et situm, et illam civitatis laudasset frequentiam, et civium quoque splendorem, egressus est, in eos, qui habitabant civitatem, gravia versans, ut indicavit exitus, jusjurandum, et pacta conventa, et quæcunque alia eis præbuit ad fidem faciendam, ea esse existimans puerilem deceptionem.

VII. Cum autem jam se pararet ad eos evertendos, vocat extra civitatem. Aderant vero quicunque erant insignes opibus et gloria. Præ cæteris autem is, qui et canitie, et sapientia, et morum modestia erat præstantissimus, divinus, inquam, Arethas, cui ipsi quoque fuerat commissa rectio civitatis. Omnes igitur commendabant, extollebant, laudibusque celebrabant, et omnem honorem tribuebant ei, qui videbatur esse servator et rex. Ille autem sibi culpæ dandum esse tribuens, quod differret cerni malus, non amplius exspectans aperit, qui intus latebat, Dunaan, et jussit protinus omnes custodiri in vinculis. Deinde etiam privavit facultatibus, et rogavit ubinam esset Paulus eorum episcopus. Cum autem jam duobus ante annis eum intellexisset esse mortuum, non habens in quem iram immitteret, contendit ad pulverem, et jussit sepulcrum effodere, et illius corpus comburentes in acrem ventilare. Aliud quoque excogitat furiosa anima, nec eam capit satietas aliquid molliendi adversus Christianos, sed jubet accendi rogam, qui multa aleretur materia, et statim civitatis, et ejus, quæ est circumcirca, regionis sacerdotes, et monachos, et Deo consecratas virgines, quin etiam feminas quæ vitam elegerant monasticam, omnes simul in eum injici. Ille enim, inquit, sunt plane causa aliorum interitus, persuadentes crucifixum colere, tanquam Deum. Ad hæc perinde ac si non sufficeret, quod factum fuerat, ad ejus incomparabilem ostendendam improbitatem, ut alios quoque sibi subjungeret, vehementer contendit, et jussit præcones obire civitatem et regionem proclamantes ut Christum negarent, et viverent Judaice, eadem quæ rex sentientes.

VIII. Porro autem ipse quoque rex Arethæ similia consulebat, adjiciens, quod ipsi quoque norant Romani, illius majores in crucem egisse ho-

A καὶ τελευταίους ὑποσχῶν ὄρκους, πείθει τοὺς ἐν τῇ πόλει, Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντας τῷ τῶν ὄρκων μάρτυρι, καὶ τοῦτο ὑπειπόντας μόνον, ὅτι τοῖς βασιλεῦσιν ὑπαίκειν ἐμάθομεν, καὶ ὡς, εἴ τι τῶν πρὸς ἡμᾶς λόγων οὗτος μεταβουλεύσεται, ἀλλὰ Θεὸς αὐτὸν πάντως ὁ τῶν ὄρκων ἔφορος ἀμυνεῖται, καὶ οὐ βριδῶς ἔσται πρὸς τὴν ἐκδίκησιν. Ἡμῖν γάρ, ὦ Σῶτερ, ἔλεγον, Χριστέ, καὶ Θεοῦ Υἱὲ καὶ Θεέ, τὸ ὑπὲρ σοῦ καὶ παρουσίας πάσης στέρηθῆναι καὶ τῆς ζωῆς κέρδος αὐτὸ τυχόν. Μηδὲ γένοιτο τὸ σὺν ἡμᾶς ἀπαρνήσασθαι ὄνομα, ὡς τοῖς ἀσεβέσι σκοπὸς, μηδὲ τοιοῦτον καταπραξαμένους, ὦ ἦλιε, ἔδοξεν ἡμᾶς. Καὶ ἅμα λέγοντες ὅλας ἀναπετώσι τὰς πόλεις, καὶ αὐτῆς ἔνδον τῆς πόλεως ὡς ἐν σηκῷ λύκον τὸν ποιητὸν εἰσδέχονται βασιλέα. Ὁ δὲ, καὶ σχῆμα, καὶ θέσιν, καὶ τὸ πικρὰνθρωπον ἐκεῖνο τῆς πόλεως, ὡς δὲ καὶ τὸ περιφανὲς τῶν πολιτῶν ἐπαινήσας, ἐξῆκει, δεινὰ κατ' αὐτῶν ἄρα τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ὡς τὸ πέρασ ἐδειξῆς, στρέφων, ὄρκους καὶ συνθήκας, καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς πίστιν αὐτοῖς παρέσχεται, παίδων ἀπάτην εἶναι νομίσας, καὶ ἤδη πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν παρασκευαζόμενος.

Z'. Ἐωθεν οὖν ἅμα φωτὶ ἐξω τειχῶν τὴν πόλιν ἐκάλει· καὶ παρήσαν ὅσοι πλούτω καὶ δόξῃ διαφέροντες ἦσαν· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς ὁ καὶ πάντων πολιτῶν καὶ συνέσει, καὶ τῷ τῶν ἡθῶν εὐκόσμητο διαφωρότατος, Ἀρέθας ὁ θεῖος, φημί, ὁ καὶ αὐτὴν δήκου τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως ἐγκειρισμένος. Οἱ καὶ ἦσαν ἐπιθειάζοντες, εὐφημοῦντες, καὶ πᾶσαν τιμὴν ἀπονέμοντες τῷ δοκοῦντι σωτῆρι καὶ βασιλεῖ. Ὁ δὲ μέμψιν εἶναι νομίσας τὸ εἰς ἀναβολὰς ὀφθῆναι κακὸς, καὶ μὴ ἀναμείνας, ἀνακαλύπτει τὸν ἔνδον κρυπτόμενον Δουναάν, καὶ πάντας εὐθύς ἐκέλευε δεθέντας φρουρεῖσθαι. Εἶτα καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐγύμνου, καὶ διεπυθάνετο, ποῦ ἂν εἴη Παῦλος ὁ τούτων ἐπίσκοπος. Ὡς δὲ τεθνάνα· δεύτερον αὐτὸν ἤδη χρόνον ἐμάνθανε, μὴ ἔχων ὅπου τὴν ὄργην ἐπαφῆ πρὸς τὴν κόνιν ἐχώρει, καὶ ἀνορύττειν τὸν τάφον προσέταττε, καὶ τὸν ἐκεῖνου νεκρὸν κατακαίοντας, εἰς ἀέρα λιχμᾶν. Εὐρίσκει καὶ ἄλλην ἐπίνοιαν ἢ μανιώδης ψυχῆ, καὶ οὐ λαμβάνει κέρρον κατὰ Χριστιανῶν κακὰ τεκταίνουσα· ἀλλὰ πυρὰν ὕλη πολλῇ τρεφομένην, ἀνακαῦσαι κελεύει, καὶ παραχρῆμα τοὺς τε τῆς πόλεως καὶ περιοικίδας λερεῖς καὶ μονάζοντας, τὰς τῷ Θεῷ λερωμένους παρθένους, πρὸς δὲ καὶ γυναῖκας, ὅσαι τὸν ἀσκητικὸν εἶλοντο βίον, ἀθρόους ὁμοῦ πάντας ἐν αὐτῇ ἐμβαλεῖν. Οὗτοι γὰρ, φησὶν, ἀτεχνῶς αἴτιοι τῆς τῶν ἄλλων ἀπωλείας, ἀναπεῖθοντες προσανέχουσιν ὡς θεῷ τῷ ἐσταυρωμένῳ. Εἶτα καθάπερ οὐκ ἀρκοῦντος τοῦ γενομένου ἀπαράμιλλον αὐτοῦ ἀποδείξαι τὴν μοχθηρίαν· ἵνα κἂν γοῦν τοὺς ἄλλους ὑποποιήσασιν. Ὁ δὲ, καὶ προσαγωνίζεται, καὶ κήρυκας ἀνά τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἐκέλευε διαθέειν, ἐμβοῶντας, ἀπαρνούμενους τὸν Χριστὸν ζῆν ἰουδαϊκῶς, τὰ αὐτὰ φρονούντας τῷ βασιλεῖ.

H'. Αὐτὸς δὲ βασιλεὺς, τοῖς περὶ Ἀρέθαν τὰ ὅμοια συνεβούλευε, προσιθείς ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔγνωσαν Ῥωμαῖοι ἄνθρωπον ἐσταυρωκέσι τοὺς πα-

τέρας ἡμῶν. Πῶς γὰρ ἂν, μαστιγωθείη Θεός, ἀσω-
ματον φύσιν ἔχων; Πῶς δὲ καὶ θανάτου καὶ οὕτως
ἀτίμου καὶ δυσκλεοῦς ἀθάνατος ἂν γεύσασαιτο φύ-
σις; Ἄλλως τε δὲ καὶ πολλοὶ παρ' ἡμῖν τῶν Ῥω-
μαίων, Νεστορίον ἀρχοῦντες διδάσκαλον, καὶ αὐτοὶ
λέγουσι πάλιν, οὐχ ὡς Θεόν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον δεῖν
καὶ προφήτην τινὰ τιμᾶν τὸν Χριστόν. Καγὼ δὲ
οὐκ εἰς τοσοῦτον ἐξήχθην μανίας, ὥστε τὴν εἰς
Θεὸν πίστιν αὐτὸς τε ἀπαρνήσασθαι, καὶ ὑμᾶς πρὸς
τὴν ὁμοίαν ἄρνησιν ἐκκαλεῖσθαι. Πῶς γὰρ, ὅς γε
τοῦ νόμου μὲν ἀντέχομαι καὶ τῶν πατρῶων ἐθῶν
ἰσχυρῶς περιέχομαι, πᾶν δὲ εἴ τι νεώτερον ἀπω-
θοῦμαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεχθάνομαι καὶ τῷ Ἰησοῦ,
ἀνθρώπῳ, θεότητα ἐαυτῷ τολμηρῶς περιάψαντι;
Οὐδὲ γὰρ ἡλίω καὶ σελήνῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις κτίσμα-
σιν, οὐδὲ τοῖς θεοῖς τῶν ἐθνῶν σέβας ὑμᾶς προσ-
φέρειν καταναγκάζω (μὴ οὕτως ἔξω φρενῶν
πέσοιμι), ἀλλὰ Θεῷ μόνῳ τῷ τὰ πάντα παραγα-
γόντι, καὶ Πατρὶ τῶν γεννητῶν ὑπάρχοντι, ὅς, ἀπα-
θῆς ὢν καὶ ἄυλος, ἐμπαθῶς οὐκ οἶδε γεννᾶν.

Θ'. Πρὸς ὃν οἱ γενναῖοι, Τί ταῦτα ὑπέκρουσας, εἴ-
πον, ὦ βασιλεῦ; Οὐδὲ ἡμεῖς λέγομεν κατὰ πάθος γεν-
νᾶν τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀπαθῶς ὡς λόγον ἐκ νοῦ. Ὅν καὶ
εἰς οἶκτον τῆς ἡμετέρας ἐλθόντα φύσεως, ἐξαπο-
στεῖλαι τὸν Υἱὸν ἐπ' εὐεργεσίᾳ φημὶ τῶν ἀνθρώπων,
ὥστε καὶ σάρκα λαβεῖν ἐκ κόρης παρθένου, καὶ
κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν γενέσθαι χωρὶς ἁμαρτίας,
καὶ πάντα πληρῶσαι τὰ γε ὑπὸ τῶν προφητῶν περὶ
αὐτοῦ πολλοῖς πρότερον εἰρημένα χρόνοις περὶ ὧν
καὶ αὐτὸς οἶδας ταῖς ἐκείνων ἐγκύπτων βίβλοις ὅς
καὶ πολλάκις διὰ τῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον θαυμάτων
αὐτὴν τε παραγύμνωσε τὴν θεότητα, καὶ ἅ τῆς σαρ-
κὸς ἀνείληφεν οὐκ ἠρνήσατο. Καὶ τι δεῖ πλειόνων
λόγων; Τοῦτον ἡμεῖς καὶ Θεόν, καὶ Θεοῦ Υἱὸν ὁμο-
λογοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ἀπάσης ἀπολογούμεθα τῆς πό-
λεως, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὑφ' ἡμᾶς τελούντων Χρι-
στιανῶν· καὶ οὐκ ἔστι τι βασάνων εἶδος, ὃ μὴ καὶ
παθεῖν ἡμεῖς ἐτοιμοὶ δι' αὐτόν. Τί γὰρ ἂν καὶ χωρί-
σαιε τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης ἡμᾶς; Οὐδὲν δὲ ἡμῖν
καὶ Νεστορίῳ ἢ τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰ ἐκείνου νοσοῦ-
σιν· οἱ τὸν ἀδαιρέτως ἐνωθέντα καὶ κατ' ὑπόστασιν
ἄνθρωπον τῷ Θεῷ Λόγῳ, τολμηρῶς διασπῶντες τῆς
τοῦ Λόγου θείας ὑποστάσεως, ἰδιοῦπόστατόν τε καὶ
φιλὸν ἄνθρωπον τὸν σαρκὶ ἐπιφανέντα Λόγον εἰπεῖν
ἐτόλμησαν· οἱ γὰρ ἀξίως παρὰ τῶν θείων πνευμά-
των τούτων ὀρθοδόξων ἀπεβλήθησαν καταλόγου καὶ
δι' αἰῶνος ἀναθέματι παρεδόθησαν. Πλὴν ἀλλ' οὐκ
ἀνέξεται (ἴσθι ὃ ὑπὸ σοῦ,) βλασφημούμενος Κύριος
μὴ οὐχὶ καὶ σὲ παρὰ πόδας ἀπειτῆσαι δίκας τῶν
τολμωμένων, τῆς τε ἄλλης βλασφημίας, φημὶ, καὶ
δὴ καὶ τῶν καταπατηθέντων ὑπὸ σοῦ καὶ ἀνατρα-
πέντων ἔρκων, ἀνοσιώτατε ἀνθρώπων καὶ πανουρ-
γότατε.

Γ'. Ὁ δὲ τῆς παρρησίας τὸν ἀνδρῶν μικρὸν ἀνα-
σχόμενος, μάλιστα δὲ τῆς συνέσεως καὶ τῆς ἄλλης
ἐπιφανείας τὴν Ἀρεθᾶν δυσωπηθεὶς ἡμέροις τε λό-
γοις ὑποκαίειν ἤρξατο, καὶ δωρεὰς καὶ τιμὰς

A minem. Quomodo enim, dicebat, fuisset flagris
cæsus Deus, qui est natura incorporeus? quomodo
autem mortem adeo turpem et ignominiosam na-
tura gustarit immortalis? Alioquin autem multi
quoque ex Romanis, qui sunt apud vos, jactantes
se Nestorium habere magistrum, ipsi quoque rur-
sus dicunt, se non ut Deum, sed hominem et pro-
phetam quemdam oportere Christum honorare.
Quæ nisi vera essent, nec ego ad tantam proces-
sissem insaniam, ut ipse negarem in Christum
fidem, et vos ad similem vocarem negationem.
Quomodo enim, qui legem teneo ac tueor, et pa-
trinis mores ac ritus valde amplector, repello au-
tem quicquid fuerit novi: et ideo Jesum quoque
odio habeo hominem, qui divinitatem sibi impu-
denter attribuit? Neque enim soli et lunæ, neque
aliis rebus creatis, neque diis gentium rogo vos
cultum tribuere (absit, ut sim adeo emotæ mentis!)
sed Deo soli, qui omnia producit, et est Pater re-
rum generatarum: qui, cum sit impatientis et
expers materiæ, generare nescit patibiliter.

IX. Cui generosus Aretha cum sociis: Cur hæc
dixisti, o rex? Neque nos dicimus Deum gignere
patibiliter, sed impatienter, ut mens sermonem
gignit. Illum autem asserimus, nostræ naturæ mo-
tum misericordia, misisse Filium, ad hominum,
inquam, beneficium, adeo ut et carnem acceperit
ex puella virgine, et per omnia nobis similis factus
sit absque peccato, et omnia impleverit, quæ de
ipso a prophetis multis ante annis dicta sunt:
quæ quidem tu quoque scis, qui legisti illorum
libros. Qui etiam sæpe per miracula quæ sunt su-
pra hominem, ipsam ostendit divinitatem et se
suscepisse carnem, non est inficiatus. Quid opus
est pluribus? Nos eum et Deum, et Dei Filium
confitemur, et pro universa respondemus civitate,
et aliis Christianis, qui sunt nobis subjecti: ne-
que est ullum genus tormenti, quod non propter
ipsum parati simus pati. Quid enim nos separa-
verit a charitate Christi? Nihil autem rei est nobis
cum Nestorio, aut cum aliis, qui eodem morbo,
quo ipse, laborant, qui hominem, qui citra divi-
sionem et per hypostasim unitus est Deo Verbo, summa
impudentia divellentes a Verbi divina hypostasi,
per se consistentem, et solum hominem ausi sunt
dicere Verbum, quod in carne apparuit: qui
etiam, ut merebantur, a divinis Patribus ejecti
sunt a catalogo orthodoxorum, et sunt in æter-
num traditi anathemati. Sed non præternittet
(hoc certo scias) qui maledictis a te appetitur
Dominus, quin e vestigio pœnas sumat tuarum au-
daciæ cœptorum, cum alterius, inquam, tuæ
blasphemias, tum jurisjurandi, quod a te fuit con-
culcatum et eversum, o imprimis impie et sce-
lerate.

X. Ille autem cum eorum loquendi libertatem
parum sustinueret, maxime autem Arethæ sa-
pientiam et alium omnem splendorem esset reve-
ritus, benignis verbis eos cœpit lenire, eisque et

dona et honores proposuit, acrem ipsorum zelum in pietatem sic refrigerare machinans. Postquam autem vidit martyres omnino aures non præbere promissis, contra autem quam poterant clarissima voce clamare : Non te negamus, qui es unus Trinitatis, o Verbum Dei et Christe : neque tuam irridemus susceptæ carnis dispensationem : neque tuis, quas propter nos passus es, perpeccionibus et cruci Judaicæ insultamus, eos quidem victos adhuc delinuit : in aliam autem multitudinem, quæ collecta fuit ex omni genere et ætate, mortis tulit sententiam ; uxoribus vero et liberis eorum, qui detinebantur, martyrum ante oculos eorum adductis, provocabat ad Christi negationem, partim quidem minis, partim autem blandis verbis eas aggrediens, nonnunquam omne supplicii genus in eas intentans, liberorumque, et parentum, et facultatum, et ipsius quoque patriæ eas terrenis amissione. Illæ autem dicebant : Omnibus, o rex, quæ a te offeruntur, sive ea sint bona, sive aliter se habeant, libenter hodie renuntiantes, quæ a te maledictis incessitur, Christi crucem extollimus : et qui in ipsa nostram procuravit salutem, Christum sequimur. Esset enim a ratione alienum, et nimis effeminatum, ex nobis quidem alias, quæ cum talibus viris cohabitarunt, qui mortem propter Christum elegerunt : alias autem, quæ virginitatem exercent, ut quæ Christo sint desponsæ, non esse animo masculo, et vestram iram plane inconsideratam non nostro suslinere corpore.

XI. Rex autem : O feminae, inquit, possum vos merito magnæ accusare stultitiæ, quod hominis plani, et præstigiatoris, et qui violenta morte periiit, gratiam eligitis, et voluptatibus præsentibus spem, cujus incertus est exitus, præferre statuistis. Quædam autem ex acrioribus matribus et monachis, non ferentes Christi contumeliam, usæ sunt in regem verbis asperioribus, eum ipsum, qui maledictis incessebatur, Christum vocantes ad ultionem. Quod quidem ægre ferens Hebraus, in eas communiter pronuntiat sententiam, ut gladio feriantur. Licebat ergo videre mulieres sanctas trahi crinibus, et sic duci ad supplicium, vel potius ferri promptis et alacribus pedibus, et sitire mortem propter Christum. Magna vero erat et præclara inter eas contentio. Monachæ enim virgines nequaquam concedebant primas partes iis quæ erant junctæ matrimonio : Recordemini, dicentes, quod prius vobis fuimus propositæ, et in templi ingressu, et in sacramentorum participatione, et in statione, et in sessione : et ideo oportet nunc quoque nos ante vos et vestros maritos consequi martyrium. Martyrum autem uxores, quæ jam etiam vocabantur matres, nequaquam ferebant in præsentia habere secundas partes. Infantes quoque balbutientes matres prætercurrebant, et ipsi quoque carnificem provocabant ad mortem. Sciebant enim alias quoque pueros fuisse Christo propter ipsum sacras oblatas victimas. Sic beatæ illæ mortem præri-

A προτείνετο διαψυχραίνεσθαι οὕτω τὸν θεοῦ αὐτοῦ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζῆλον μηχανώμενος. Ὡς δὲ τοὺς μάρτυρας ἑώρα μηδὲ ὀλίγα τὴν ἀκοὴν διδόντας ταῖς ὑποσχέσεσι, τὸναντίον μὲν οὖν καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ὡς εἶχον ἀναβοῶντας· οὐκ ἀρνούμεθά σε τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, Λόγε Θεοῦ καὶ Χριστέ, οὐδὲ τὴν σὴν οἰκονομίαν διαχλευάζομεν, οὐδὲ τῶν δι' ἡμᾶς σου παθῶν Ἰουδαϊκῶς καὶ τοῦ σταυροῦ κατορχούμεθα· τούτους μὲν ἔτι παρακατεῖχε δεσμῶν, τῷ δὲ ἄλλῳ πλήθει τῷ ἐξ ἀπάσης ἰδίας συνειλεγμένῳ καὶ ἡλικίας, τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον ἐπήγαγεν. Γυναῖκας δὲ καὶ τέκνα τῶν κατεχομένων μαρτύρων κατ' ὄφθαλμοὺς αὐτῶν ἀγαγὼν, πρὸς ἀρνήσιν ἐξεκαλεῖτο Χριστοῦ, τοῦτο μὲν ἀπειλῶν, τοῦτο δὲ καὶ κολακείαις δευνῶς ὑπερχόμενος· ἔστιν ὅτε καὶ πᾶν εἶδος κολαστηρίων αὐταῖς ἐπανατεινόμενος, τέκνων τε καὶ γονέων καὶ περιουσιῶν, καὶ αὐτῆς πατρίδος, ἐπισείων τὴν στέρησιν. Αἱ δὲ, Πᾶσιν, εἶπον, τοῖς παρὰ σοῦ προτεινομένοις, ὦ βασιλεῦ, εἴτε χρηστὰ εἶεν, εἴτε καὶ ἄλλως ἔχοντα, ἡδέως ἀποταττόμεναι σήμερον, τὸν ὑπὲρ σοῦ βλασφημούμενον αἴρομεν, τοῦ Κυρίου σταυρόν· καὶ τῷ ἐν αὐτῷ τὴν ἡμῶν πραγματευσαμένῳ σωτηρίαν ἀκολουθοῦμεν Χριστῷ. Ἄλογον γὰρ ἀληθῶς καὶ κομιδῆ γυναικεῖον τὰς μὲν ἡμῶν ἀνδράσι τοιοῦτοις συνοικησάτας, οἳ τὸ κινδυνεύειν διὰ Χριστὸν εἶλοντο, τὰς δὲ καὶ παρθενίαν ἀσκουμένας, ἅτε νυμφευσάμενας Χριστῷ, μὴ τὴν ψυχὴν ἀρρένωσαι, καὶ τὸν ὑμέτερον ἀλόγιστον οὕτω θυρὸν ἐν τῷ ἰδίῳ καθυποστῆναι σώματι.

C ΙΑ'. Καὶ ὁ βασιλεὺς· Πολλὴν ἔγωγε, γυναῖκες, ἀνοίαν ἔχω καταγινώσκειν ὑμῶν, ὅτι χάριν ἀνθρώπου πλάνου καὶ γόητος καὶ βιοθανοῦς θάνατον αἰρεῖσθε, καὶ τῶν παρόντων ἡδέων ἐλπίδας ἀδηλον τὸ πέρας ἐχούσας προτιμᾶν ἔγνωτε. Μὴ ἐνεγκόντες δὲ τινες τῶν θερμότερων Πατέρων τε καὶ μοναζουσῶν τὴν κατὰ Χριστοῦ ὕβριν, τραχυτέροις κατὰ τοῦ βασιλέως ἐχρήσαντο ῥήμασιν, αὐτὸν τὸν βλασφημούμενον Κύριον εἰς ἄμυναν ἐκκαλούμενοι, ἐφ' ᾧ καὶ χαλεπήσαντα τὸν Ἑβραῖον, κοινῆ τὴν διὰ ξίφους ἀναίρεσιν κατ' αὐτῶν ἀποφήνασθαι. Ἦν οὖν ἐλχομένας ἰδεῖν τῶν τριχῶν γυναῖκας ὀσίας, καὶ πρὸς θάνατον οὕτως ἐπαγομένας, μᾶλλον δὲ καὶ προθύμοις ποσὶν αὐτὰς φερομένας, καὶ τὴν διὰ Χριστὸν διψώσας σφαγὴν. Καὶ γὰρ ἄμιλλά τις οὐκ ἀγεννῆς περὶ αὐτὰ, ἴστατο. Ἐπεὶπερ αἱ μονάζουσαι μὲν καὶ παρθένοι τῶν πρωτείων οὐδ' ὄλως ταῖς ὑπὸ ζυγὸν ἐξίσταντο, Ἀναμνήσθητε, λέγουσαι, ὅτι καὶ πρότερον ὑπὲρ ὑμᾶς ἐπὶ τε τῇ τῶν ἱερῶν εἰσόδῳ, καὶ τῇ τῶν ἁγίων μεταλήψει, τῇ στάσει τε καὶ τῇ καθέδρᾳ προτετιμῆμεθα· καὶ διὰ τοῦτο χρὴ καὶ τα νῦν ἡμᾶς πρὸ ὑμῶν τε καὶ τῶν ὑμετέρων ἀνδρῶν καταξιούσθαι τοῦ μαρτυρίου. Αἱ δὲ μαρτύρων γυναῖκες ἦδη καὶ μητέρες καλούμεναι δευτερείων οὐδ' ὄλως κατὰ τὸ πρὸν ἠγείχοντο. Ὑπεφέλλιξε δὲ καὶ τὰ παιδία παραθέοντα ταῖς μητέρας, καὶ τὸν δόξιον ἐξεκαλεῖτο καὶ αὐτὰ πρὸς τὸν θάνατον. Ἦθεσαν γὰρ καὶ ἄλλοτε παῖδας ἱερά Χριστῷ προσενεχθέντας εἰ αὐτὸν σφάγια. Οὕτω δὲ καὶ τὸν θάνατον αἱ μακάριαι

προαρπάζουσαι, πολλὸν ἐνέβαλον τοῖς ὄρωσι θρήνον, ὡς καὶ τὴν ὀμώτατον βασιλέα τοιαύτην ἀφείναι φωνὴν μετὰ θαύματος· Οἷαν ὁ Γαλιλαῖος μικροῦ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐνέσπειρε πλάνην, καὶ αὐτοῦ θανάτου πείσας καταφρονεῖν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ ἐκείνου προδιδόναι ψυχὰς καὶ τὰ σώματα.

IB'. Ἐν τούτῳ καὶ τις γυνή, τῶν ἐν τῇ πόλει τὰ πρωτεῖα φέρειν πιστευομένη, γένει καὶ πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ ὄρα τῶν ἄλλων μακρῶ διαφέρουσα, ἐν νεαζούσῃ ἔτι τῇ ἡλικίᾳ, ἐνδιαβάλλεται τῷ τυράννῳ. Καὶ αὐτίκα κελεύει τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἐκείνος μετὰ τινος αἰδοῦς καὶ τιμῆς αὐτὴν ἀγαγεῖν, εὐθετόν τε αὐτῇ παρασκευάσαι τὴν πρὸς αὐτὸν εἴσοδον. Ἦ δὲ, καίτοι τὸν τρόπον τοῦτον ἄχθεισα καὶ μηδέπω εἰς ὄψιν ἤ λόγους ἐλθοῦσα τῷ Ἰουδαίῳ, ὁμῶς ἤνιάτο τῆς τῶν ἄλλων γυναικῶν μαρτυρίας ἀπολειφθεῖσα. Μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν κατὰ τὸ κελευσθὲν εἰσάγεται μετὰ τιμῆς πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ ὅς, ἡμέρον αὐτὴν προσβλέψας, καὶ ὑπακλέπτειν ἐκ προσομιῶν ἀρξάμενος, Ἦ φήμη, φησί, σώφρονά σε διαγγέλλει, καὶ κοσμίαν καὶ συνετήν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παράστημα καὶ ἡ ὄψις τοῖς λεγομένοις συμμαρτυρεῖ. Ἀλλὰ καὶ πολλὸς περὶ σοῦ διατρέχει λόγος γένους ἕνεκα καὶ πλοῦτος, καὶ τῆς ἄλλης περιφανείας. Μὴ οὖν οὕτω ταῖς ἀσυνέτοις ὁμοίως, ἅς ἐγὼ δικαίως ἀπόλεσα, τὸν ἐσταυρωμένον ἀνάσχη καὶ αὐτῇ θεὸν ἀναισιεῖν, ἀνθρώπον, φόνον καὶ οἰνοπότην, τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν φίλον, καὶ μηδὲ τοὺς πατέρας στερῆντα νόμους· ἀλλ' οἰκεία πράττουσα τῆς σῆς εὐγενείας, ἀπόταξαι μὲν τῷ Ναζωραίῳ, συμφρονῆσαι δὲ ἡμῖν, καὶ συνεῖναι περὶ τα βασιλεία θέλησον. Οὕτω γὰρ ἐλευθεριώτερον τὸ ἀπὸ τοῦδε βιώσεις, καὶ τῶν ἐκ τῆς χειρείας ἀπαλλαγείσα κκῶν, καὶ ἄλλοις ἐπαρκεῖν μᾶλλον δευήτη. Ἦκει μὲν γὰρ ὁ λόγος καὶ εἰς ἡμᾶς, μαρτυρεῖ ὅς καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅσι καὶ πλοῦτος βαθυτάτῳ κομῶσα, καὶ πολλὴν ἐκ προγόνων κακτημένη τὴν περιουσίαν, πολλοὺς τε τοὺς ὑπηρετούμενους σοι καὶ θεραπεύοντας ἔχουσα, ὁμῶς δευτέρα τῆς οἰκείας αἰδοῦς καὶ ἀρετῆς πάντα θεμένη οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ἐτέρῳ οὐδὲ κατ' ὄψιν μόνῃν ἤλθεας ἀνδρὶ, ἀλλ' ἢ τῷ νομίμως συζευχθέντι σοι καὶ πρὸς γάμον ἀγαγομένῳ. Μὴ δῆτα μηδὲ νῦν, σύμβουλος ἀγῶ σοι τούτων καθίσταμαι, τὴν τε οἰκείαν ὄραν καὶ τὴν νεότητά, καὶ τὴν τῶν θυγατέρων παρθενίαν δηρίων χερσὶ παραδῶς, τοῦ κολάζειν πλέον τὸ ὑβρίζειν ἐχούσαις· ἀλλὰ τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου δόξης ἀποσχομένη καὶ νόμοις τοῖς ἡμετέροις εἴξασα, ἑαυτῇ τε καὶ τέκνοις τὰ λυσιτελεῖ περιποιῆσαι.

II'. Καὶ ἡ μακαρία ἐρμελιῶς ἄμα καὶ πεπαίδευμένως ὑπολαβοῦσα, Εἰ ὃν ἔδει τιμᾶν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὡς τὸ κράτος σοι χριστάμενον, καὶ τὴν πορφύριδα ταύτην καὶ τὸ διάδημα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ ζῆν, ἅτε Θεοῦ Υἱὸν καὶ Θεόν, ἀγνώμονι ψυχῇ ἀθετήσας τελεμηρᾷ γλώττῃ καθυβρίζεις, καὶ οὐ δειδίας μὴ ποῦ σε σκηπτὸς ἄνω Θεὸς ἀνεχθεῖς καταφλέξειεν, ἐμὲ τιμῆσαι αὐτῆς, ἥτις ἐσχάτην μᾶλλον ἀτιμίαν τὴν ὑμετέραν ἡγεῖμαι τιμῆν. Ἠῶσαι κατὰ σουτοῦ τὸ ξίφος ὠθῶν. Μηδὲ γένοιτό σοι παρά τοι-

A pientes, iis, qui videbant, magnam afferebant lamentationem, adeo ut rex crudelissimus cum admiratione talem vocem emisit : Qualem omnibus fere hominibus errorem inmisit Galilæus, ut qui vel ipsam mortem contemnere persuaserit, et pro illo prodere suas animas et corpora !

XII. Interim autem quædam quoque femina, quæ duas filias habebat, et primas partes inter eas, quæ erant in civitate, obtinebat, longeque præstabat aliis genere, divitiis, gloria et pulchritudine, atque in juvenili adhuc ætate vidua relicta fuerat, insectatur tyrannum. Ille autem statim jubet suis ministris, ut eam ad se adducant cum honore et reverentia, et ei efficiant commodum adiutum. Illa vero, etsi hoc modo adduceretur, ægre ferebat tamen se ab aliarum mulierum abesse martyrio. Tertio autem die post jussionem, cum honore ad regem adducitur cum filiabus. Ille vero placide eam intuens et eam ab initio incipiens allicere : Fama, inquit, annuntiat te esse modestam, ornatam et prudentem : quin etiam ipse vultus et aspectus fert iis, quæ dicuntur, testimonium. Præterea autem vulgo fertur te quoque esse genere claram, et abundare divitiis, et tibi non deesse splendorem. Ne ergo quomodo stultæ, quas ego perdidî, suslineas ipsa quoque Deum dicere eum, qui fuit crucifixus ; fuit autem homo vorax, et vini potator, amicusque publicanorum et peccatorum, et nec patriis fuit contentus legibus : sed tuæ nobilitati faciens convenientia, renuntia quidem Nazaræno, et velis nobiscum sentire, et simul cum regina versari in regia. Sic enim vives deinceps liberius et liberata a malis quæ oriuntur ex viduitate, magis poteris aliis opem ferre. Venit enim ad nos fama, ipsæ autem res quoque testantur, quod cum et magnas habeas divitias, et plurimas facultates acceperis a majoribus et sint multi, qui tibi serviant, pudori tamen et virtuti omnibus postpositis, in nullius alterius viri ne in conspectum quidem venisti, nisi ejus qui fuit tibi legitimo conjunctus matrimonio. Ne nunc ergo, ne nunc (hoc ego tibi consulo) pulchritudinem tuam et juventutem, et filiarum virginitatem victorum manibus tradideris, quæ magis contumelia afficiant quam puniunt : sed desistens crucifixo gloriam tribuere, et nostris cedens legibus, et tibi et liberis prospice quæ sent utilia.

XIII. Beata autem illa apposite et erudite respondens : Cum eum, inquit, o rex, quem oporteret honorare, ut qui tibi dederit potentiam et hanc purpuram et hoc diadema, imo vero ipsam quoque essentiam, et vitam, tanquam Dei Filius et Deus, ingrato animo contemptum audaci lingua injuria afficias, non timens ne fulmen dejectum te comburat, et me honorare velis, vestrum ego honorem summam duco ignominiam. Cessa gladium in teipsum impellere. Absit autem, ut

ego a tali lauder lingua, quæ se armavit contra Deum, neque eo procedam amentia, ut verser cum iis, qui Deo sunt adeo inimici, et in peccatorum habitem tabernaculis. Cum rex hæc audisset, ira corde accensus, aspexit ad eos qui aderant, et cum dixisset, Quam impudenter in nos se gerit hæc execranda muliercula! jubet ejus capiti auferri tegumentum, et ejus filiarum; et sic eas nudo capite, et promissa coma, in castra duci per ignominiam.

XIV. Egrediens ergo generosa mulier, cum vidisset magnam feminarum multitudinem flentem et ejulantem, quod talis nobilitas afficeretur contumelia, illa eas severe et magnifice intuens: Scio, inquit, o amicæ, quod propter nos dolorem accipitis, partim quidem fortasse propter naturæ cognationem, partim autem quod indigna ac pudenda videar pati cum filiabus. Sed ne doleatis. Nos enim non ideo negaverimus effectorem cæli et terræ, neque quæ sunt ad tempus æternis prætulimus. Nam mihi quidem a majoribus per successionem pietas et vera religio, et a Christo denominari, et eum nosse Deum, tradita mihi fuerunt in hæreditatem; non mihi autem soli, sed universæ quoque meæ cognationi. Propter quem ego amplexa continentiam, viduitatem prætuli matrimonio: et ex facultatibus, quas habebam, plurimum distribui pauperibus. Sunt vero adhuc mihi magnæ divitiæ in auro et argento, et magna multitudo servorum, multæ autem possessiones et greges; verum licet tot bona mihi suppetant, nolui tamen, ut multæ aliæ mulieres solent, ad alium maritum intueri, etiamsi cum multis casibus et calamitatibus, quæ viduis evenire consueverunt, sæpe sim colluctata: quod quidem vel solum sufficit ad mollem adhuc et tenerum animum incitandum ad secundas nuptias. Et fortasse nullus meam damnasset juventutem, quæ ipsum ad hoc habebat patronum divinum Apostolum. Sed hæc omnia parvifaciens, in hoc solum animum intendo, ut cum Christo sim una cum sanctis, quæ præcesserunt, mulieribus et martyribus. Ego autem vobis jam secundo appareo. Nam prius in matrimonio sponsi, qui erat ad tempus: nunc vero in nuptiis immortalis et alieni ab interitu, ad quem festino, et cui immaculatam conservavi continentiam, me videtis. Filias quoque ipsi studeo despondere, ut quæ earum hucusque integram ad hoc virginitatem conservarim. Hinc mihi plenus est animus voluptate et bona spe. Rogo vos igitur, ut mihi potius congratulemini, neque tam abjecto animo lamentemini, et mihi transmutetis festum in tristitiam. Porro autem vobis quoque consuluerim, ut vos undique muniatis, et magnam adhibeatis cautionem, ne, vobis non advertentibus, auferat fidei thesaurum, qui est callidus suffurandi artifex, et maximum vobis hoc damnum afferat, quod pertingit usque ad ipsam animam. Jam vero quæ-

A αὐτῆς τιμηθῆναι γλώττης, τῆς ὀπλισσαμένης κατὰ Θεοῦ· μηδὲ παρὰ τοσοῦτον ἀνοίας ἔλθοιμι, ὥστε ἀναστρέφεσθαι τοῖς οὕτως ἐχθραίνουσι τῷ Θεῷ, καὶ ἐν σκηνώμασιν ἀμαρτωλῶν κατοικεῖν. Τοῦτων ὁ βασιλεὺς ὡς ἤκουσε θυμῷ τὴν καρδίαν ἀνακαυθεῖς, ἀπέβλεψε πρὸς τοὺς παρόντας, καὶ, Οἶα καθ' ἡμῶν ἀναιδεύεται τὸ κατάρaton τουτὶ γύναιον, εἰρηκῶς, κελεύει τὴν τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖσθαι καλύπτραν αὐτῆς τε καὶ τῶν θυγατέρων, καὶ οὕτως ἀσκεπεῖς καὶ βαθύ κομῶσας ἐπ' αἰσχύνῃ παρὰ τὸ στρατόπεδον ἄγεσθαι.

14'. Ἐξιούσα τοίνυν ἡ γενναία καὶ πλῆθος ὅτι πολὺ γυναικῶν ἰδοῦσα περὶ αὐτὴν ἀνοιμῶζον καὶ παθαινόμενον, ὡς τοιαύτης δῆθεν εὐγενείας ὑβριζομένης, σεμνὸν ἐκείνη πρὸς αὐτὰς ἰδοῦσα καὶ μεγαλόφρον, Οἶδ' ὅτι, φησὶν, φίλαι γυναῖκες, περιπαθεῖς ἐφ' ἡμῖν γεγέννησθε· τοῦτο μὲν ἴσως καὶ διὰ τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως, τοῦτο δὲ καὶ τὸ δοκεῖν αἰσχύνῃς ἄξια μετὰ τῶν θυγατέρων ἡμᾶς ὑπομένειν. Ἄλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἂν ἡμεῖς ἀρνησαίμεθα τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, οὐδὲ τῶν ἀϊδίων τὰ πρόσκαιρα προτιμήσαιμεν. Ἐμοὶ γὰρ ἐκ προγόνων κληρὸς ἀδιάδοχος ἡ εὐσέβεια, καὶ τὸ ἀπὸ Χριστοῦ καλεῖσθαι, καὶ τοῦτον εἰδέναί Θεόν. Οὐκ ἐμοὶ δὲ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ συγγενείᾳ ὅῃ τῇ ἐμῇ. Δι' ὃν ἐγὼ σωφροσύνην ἀσπασαμένη, χηρεῖαν προσέθηκα γάμου, καὶ τὴν οὐσίαν πολλὴν οὔσαν διενειμάμην τοῖς πένησιν. Ἔστι δὲ μοι καὶ συχνὸς ἔτι πλοῦτος ἐν ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ, πολὺ τε οἰκείων πλῆθος, πολλὰ δὲ κτήματα καὶ βρακῆματα, καὶ τοσοῦτοις κομῶσα τοῖς ἀγαθοῖς, ὅμως οὐχ εἰλόμην, κατὰ τὰς πολλὰς τῶν γυναικῶν, πρὸς ἕτερον ἄνδρα βλέψαι, καίτοι γε μυρίαὶς περιστάσεσσι τε καὶ συμφοραῖς οἶα τὰ τῆς χηρείας, πολλάκις διαπαλαίσασα, ὅπερ ἱκανὸν καὶ μόνον ἀπαλὴν ἔτι καὶ νέαν ψυχὴν πρὸς δευτέρους γάμους διερεθίσαι. Καὶ ἴσως οὐδεὶς ἂν μου τῆς νεότητος κατεγίνωσκεν αὐτὸν πρὸς τοῦτο τὸν θεῖον Ἀπόστολον συνήγορον ἐχούσης. Ἄλλὰ ταῦτα περὶ ἐλάττονος πάντα θεμένη, ἐνός εἰμι μόνου, τοῦ συνεῖναι Χριστῷ ταῖς προλαβούσαις ἅμα γυναῖξιν ἁγίαις καὶ μάρτυσιν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἤδη δευτέρον ἐμφανίζομαι ἐν τε τῷ τοῦ προσκαίρου νυμφίου γάμῳ, καὶ νῦν ἐν τῷ τοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀθανάτου, πρὸς ὃν ἐπείγομαι, καὶ ᾧ τὴν σωφροσύνην ἀσπίλον διετήρησα, μαρτυρήσει μοι καὶ αὐτὸς, ᾧ καὶ τὰς θυγατέρας νυμφευθῆναι σπουδάξω, ὑγιῆ καὶ αὐτῶν εἰς δεῦρο τὴν παρθενίαν φυλάξασα. Ἐντεῦθεν ἡδονῆς ἐγὼ καὶ χρηστῶν ἐλπίδων τὴν ψυχὴν ἐμπλεῶς εἰμι, καὶ μοι συνήδουσαι καὶ ὑμᾶς ἄξιῳ, μηδὲ ἀγεννῶς οὕτω θρηνεῖν, καὶ τὴν ἑορτὴν ἐμοὶ πρὸς κατήφειαν μεταβάλλειν. Συμβουλεύσαιμι δ' ἂν καὶ ὑμῖν πολλὴν πανταχόθεν ἐπιδεικνυσθαι τὴν ἀσφάλειαν, μή που λάθῃ καὶ τινος ὑμῶν τὴν τῆς πίστεως θησαυρὸν ὁ δεινὸς ὑπεβλέψαι, καὶ τὴν μεγίστην ταύτην ζημίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἤκουσαν τὴν ψυχὴν ζημιῶσαι. Καὶ ὅσαι δὲ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν ἐνταῦθα καὶ Ἑβραίδων (πολλὰ γὰρ, ὡς ἱρῶ, ἐπὶ τῇ θέῃ πάρεστε ταύτῃ) ἀποθέμεναι καὶ ὑμεῖς, αἱ μὲν τοὺς μακροὺς μύθους καὶ λήρους, καὶ

τοὺς δυνάμια μόνον ἔντας θεοῦ· αἱ δὲ τὴν σκιάν, ὅψι γοῦν ποτε καὶ τύπους καὶ τὰ αἰνίγματα μεταμάθετε τὴν ἀλήθειαν καὶ τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ τῷ τῆς Τριάδος ἐνὶ προσελθοῦσαι, φωτισθητε διὰ τῆς αὐτοῦ λατρείας καὶ τῆς τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀναγεννήσεως, καὶ μὴ οὕτω ταῖς ἀσεβείαις ὑμῶν συναπόλησθε.

cultum illuminemini et divini baptismatis regenerationem, neque sic simul pereatis in vestris impietatibus.

ΙΕ'. Ταῦτα τῆς μάρτυρος καὶ ἄλλα πλείω ταῖς συνελθούσαις γυναίξι διαλεγομένης, τινὲς τῶν τὰ βασιλέως φρονούντων ἐκείνῳ προσαγγειλάντων αὐτὴ καὶ ὅτι διαστρέφοι τὸ πλῆθος. Ὁ βασιλεὺς καὶ αὐθις μετάκλητον αὐτὴν ποιησάμενος καὶ τὸν πρῶτον ὑποκριθεὶς, Πολλῆ, φησὶν, ἐχρητάμην ἐπὶ σοὶ τῆ μακροθυμίᾳ, προνοία τοῦτο φιλανθρώπων καὶ οὐκ ἀλόγως ποιῶν, ὅπως, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ σοὶ καὶ ταῖς θυγατράσι καταχεομένοις δάκρυσιν ἐπικλασθεῖσα, πεισθείης ἡμῖν. Ἡ δὲ· Καὶ τίς με, ἔφη, πεισθεῖσάν σοι, βασιλεῦ, τοῦ πυρὸς ῥύσεται τοῦ ἀσθέστου; Οὕτως ἔλεξε, καὶ εἰς οὐρανὸν εὐθύς ἀπιθοῦσα, Μὴ γένοιτό μοι, φησὶν, ἀθάνατε βασιλεῦ, ἀπαρνήσασθαί σε τὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱὸν, καὶ ἀνδρὶ πεισθῆναι, τῷ σέ τε ἀθετήσαντι, καὶ ἐπιτοκίαις ἡμᾶς ἀπατήσαντι. Τὴν παρόρησιαν τοίνυν ὁ Ἑβραῖος τῆς γενναίας οὐκ ἐνεγκῶν, ἀλλὰ τὴν σκηρὴν καὶ τὸ πλάσμα λύσας, καὶ ἄγριόν τι βλέψας καὶ φονικὸν, Τολμηροτάτη γυναικῶν, ἔφη, ἐγὼ σου τὰς σάρκας ἄρτι καταξάνω, καὶ διαφληφύσω τὰ ἔγκατα, καὶ εἴ τι δὲ τούτων ὑπολειφθῆ, κυσὶ παραθήσω τροφήν. Καὶ ἴδω τίς ὁ τῶν ἐμῶν ἐξαιρούμενός σε χειρῶν, κἂν εἰ τὰ μάλιστα σύμμαχον παρσσηναί σοι τὸν Ναζωραῖον ἄμαχον προσδοκᾷς. Ἐνταῦθα μὴ ἀνασχομένη τῶν τοῦ μικροῦ λόγων ἢ πρώτη τῶν θυγατέρων τῆς μάρτυρος, δωδέκατον ἤδη πού τῆς ἡλικίας ἄγουσα χρόνον, σιέλου τὸ στόμα πλήσασα, κατέχευε τῆς ὄψεως τοῦ τυράννου. Οἱ δὲ περιστηκότες, οὐ τὸν ζῆλον καὶ τὸ δικαίως γενόμενον ἐπαινέσαντες, ἀλλὰ τὸν καιρὸν θεραπεύοντες, αὐτὴν τε καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτίκα ξίφει διαχειρίζονται, καὶ ταῖς χερσὶν ἐκ τοῦ καταδρέοντος αἵματος αἱ θηριώδεις ὑπολαθόντες προσφέρουσι τῇ μητρὶ· τοῦτο προσαγὼν ἐκ τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ (ὦ ψυχῆς γενναίας)! ἠδέως τε ἀπογεύεται, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνασχοῦσα τοὺς ὀφθαλμοὺς, Σὺ τὴν ἐμὴν ταύτην, ἔφη, Δέσποτα Χριστέ, προσφέρω θυσίαν καὶ μάρτυρας παριστῶ σοι παρθένους ἄγνας, τὰς ἐκ τῆς ὀσφύος δὴ τῆς ἐμῆς· αἷς καὶ συναριθμήσας, ἐν τῷ νυμφῶνι τῷ σὺ συνεισάγαγε· καὶ τὸ τοῦ θεοῦ Δαυὶδ, μητέρα δεξιῶν ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένην.

ΙΣ'. Καὶ ὁ βασιλεὺς, βαρυτάτῳ κέντρῳ τῆς ἀθυμίας πληγείς, ἅτε πάσας ἀπογνοὺς τὰς ἐλπίδας, ἀποφαίνεται· κατ' αὐτῆς, τοιάδε πρὸς τοὺς συνόντας εἰπὼν· Ἐθουμάσαμεν τοῦ κάλλους αὐτὴν τε καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῆς (ὁμολογήσω γὰρ τ' ἀληθές)· πολλῶν δὲ τοῦ σιόφρονος αὐτῶν πλέον ἤτημα· καὶ κοσμίον. Καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζειν μοι ἔπεισιν, εἰς ὅσον ἄρα μανίας αἱ Χριστιανοὶ κεχωρήκασιν, ὡς ἀνθρώπων προσέχειν βιοθανεῖ, καὶ τὴν αἰκίαν ἐπιτρέπειν αὐτῷ σωτηρίαν, πλάνῳ καὶ γόητι γενομένῳ, καὶ μάτην ἑαυτὸν ἀνειπόντι Θεόν.

A eunq̄ue hic estis mulieres gentiles, et Hebrææ (multæ enim, ut video, hic adestis ad spectaculum), vos quoque depositis, gentiles quidem, longis fabulis et nugis, et diis, qui sunt solo nomine : Hebrææ autem, umbra tandem et figuris et ænigmatibus, discite veritatem, et accedentes ad Verbum et Deum, qui est unus Trinitatis, per ejus

XV. Cum martyr hæc et alia plura diceret mulieribus, quidam ex iis, qui cum rege sentiebant, illi hæc renuntiarunt, et quod perverteret multitudinem. Rex itaque, ea rursus accersita, simulans mansuetudinem : Magna, inquit, usus sum in te patientia, hoc consulto et non inconsiderate faciens propter benignitatem, ut fracta lacrymis, quæ propter te funduntur, et propter filias, nobis pareas. Illa autem : Quis me, inquit, o rex, si tibi paruerim, liberarit ab igne, qui non potest extinguï? Sic dixit, et cœlum statim intuens : Absit, inquit, o Rex immortalis, ut te negem, qui es solus unigenitus Dei Filius, et credam viro, qui te habuit contemptui, et nos decepit perjurio. Non ferens itaque Hebræus libertatem loquendi generosæ feminae, sed deposita scena, et ablata fictione, torveque eam et furiose intuens : Audacissima, inquit, mulier, ego tibi jam carnes discerpam ac dilacerabo, et intestina contrectabo : et si quid ex iis fuerit reliquum, id apponam devorandum canibus. Videbo autem, quisnam te sit e meis manibus erepturus, etiamsi maxime exspectas fore ut det tibi auxilium Nazaræus. Tunc execrandi tyranni verba non ferens prima filiarum martyris, annum jam agens duodecimum, tyranni oculos consputavit. Qui autem circumstitebant, non zelum, et id, quod jure fuerat factum, laudantes, sed temporariis servientes, ipsam et sororem ense mox conficiunt : et cum ex defluente sanguine manibus plane feri homines accepissent, eum matri offerunt. Rex enim ita jusserat. Illa vero (o fortem et generosum animum!) et libenter eum gustat, et, cum ad cœlum sustulisset oculos : Tibi, inquit, Domine Christe, hoc meum offero sacrificium, et tibi martyres exhibeo castas virgines, quæ egressæ sunt ex utero meo : cum quibus me quoque connumeratam introduce in tuum thalamum, et, ut dicit divinus David, ostende matrem propter filios lætantem.

XVI. Rex autem gravissimo ægritudinis animi stimulo sauciatus, ut qui omnem spem plane abjecisset, in eam fert sententiam, cum hæc dixisset iis, qui simul erant : Ejus quidem et filiarum mirati sumus pulchritudinem (verum enim fatebor), multo autem magis victus sum ab earum temperantia et moderatione. Et ideo mihi venit in mentem admirari, ad quantam amentiam processerunt Christiani, ut colant hominem, qui morte periit violenta, et suam ei permittant salutem, qui fuit planus et præstigiator, et se Deum temere appellavit.

XVII. Sequenti autem die cum in loco excelso A consedisset, vocavit Aretham cum sociis, quæ erant numero trecenti et quadraginta. Qui cum adstitissent, magnum intuens Aretham, qui erat affabilis, et moderatus, et moribus maximam ostendebat virtutem : Cur tanta es, inquit, audacia, o caput execrandum, ut in nostram quidem insurgas potentiam, toti autem civitati et tantæ persuadeas regioni, ut te solum colant tanquam tyrannum, et verbis tuis utantur tanquam legibus : nostrarum vero legum et verborum nullam ducant rationem, et execrandum hominem Deum appellent, qui cum sibi auxilium ferre non potuerit, vos eum vobis adhibuistis adiutorem : et nec tuum patrem es imitatus, qui ante te imperavit Nagrae : iis autem, qui nos præcesserunt, regibus fuit obedientissimus? Sed nisi mutatus, et ad te rediens, hanc vanam repuleris opinionem, non te profunda senectus nec simulatus hic habitus juvabunt : sed tu et omnes tui eadem patiemini, quæ viri et feminae prius interfecti : quos quantum juverit Mariæ et fabri filius, omnes sciunt. Senex autem, stans cogitabundus, et aperte ostendens se ægre ferre superbiam verborum regis, cum se sustinisset et collegisset spiritum, et ex imo suspirasset : Non es, inquit, o rex, causa eorum, quæ dicuntur aut fiunt, sed nostri cives, qui meam contempserunt sententiam, quæ tibi non pertinebat ingredi civitatem, contra autem adversus te depugnare incitabat, et cum tuis tam multis millibus manus conserere, ut cum Madianitis olim Gedeon cum paucis, et Christo, qui nunc a te contemnitur, vires addente et confirmante, te expugnare, et demerere, et omnino delere, virum impium et sædifragum, et immemorem pactorum conventorum, quibus te civitatem et nos servaturum pollicebaris.

XVIII. Quidam autem ex iis, qui cum rege considerabant, volens ingeniose sancti verba reprehendere, et tempori valde serviens : Sed non, inquit, sic vos docet lex Moysi, contumelia afflicere christum Domini. Dicit enim : « Principi populi tui non maledices¹. » Porro autem ipsa quoque scripta vestra vobis jubent regem honorare, seu sit bonus, seu secus². Cui sanctus : Tu autem, inquit, fortasse non audisti, quod ab Achab dictum est Eliae, cum dixit eum evertere Israel. Cui ille respondit : Non ego everto, sed tu, et domus patris tui³ : non usque ad Achab solum sistens contumeliam, sed eos etiam comprehendens, qui erant in ea domo. Quomodo ergo se quispiam in Deum pie gerens, et regem arguens, quod se inique gerat, unquam offenderit ac violaverit legem, qui non est veritus os in cœlum ponere, et Creatorem appetere maledictis? Sed, ut video, ejus patientiam et tolerantiam contemnitis, et nos facere similia procuratis. Tu autem, rex, cum sis natura tam injustus, et male facere para-

IZ'. Καὶ τῇ ἐξῆς ἐπὶ μετεώρου καθίσας, τοὺς περὶ Ἀρέθῃν ἐκάλει, τριακκοσίους καὶ τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν ὄντας. Καὶ παραστάντων, τῷ μεγάλῳ ἐνιδὼν Ἀρέθῃ, εὐσυνέτω τε ὄντι τὴν ἐντευξίν καὶ κοσμίῳ καὶ πολλῇν ἔστην ἀρετὴν τῇ ἤθει παραδεικνύοντι, εἰς τί τοσοῦτον, εἶπεν, ἀπεθρασύνω, μιὰρὰ κεφαλῇ, ὥστε τοῦ κράτους μὲν τοῦ ἡμετέρου καταπαρήγαι, πόλιν δὲ ὅλην καὶ χώραν τσαύτην ἀναπέσαι μόνῳ προσανέχειν σοὶ ὡς τυράννῳ, καὶ τοῖς λόγοις τοιοῦτοις ὡς νόμοις κεχορησθαι· ἀλογεῖν δὲ νόμων ἡμετέρων καὶ λόγων, καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ ἔρατον ἐπισημίζεσθαι θεὸν, ὃν καὶ ἀβοήθητον ὄντα, βοηθῶν ὑμεῖς ἐπεγράψασθε· καὶ οὐδὲ τὸν σὸν ἐμιμήσω πατέρα τὸν ἀρξάντα πρὸ σοῦ τῆς Νεγρῶν, ὅπως ἐφάνη τοῖς πρὸ ἡμῶν βασιλεῦσι μάλα πειθήνιος; Ἄλλ' εἰ μὴ μεταβαλὼν καὶ γενόμενος ἑαυτοῦ τὴν κενὴν ταύτην ἀπίστη δόξαν, οὔτε τὸ βαθύ σε γῆρας, οὔτε τὸ δεκαπεπλασμένον τοῦτο τοῦ σχήματος ὠφελήσουσιν· ἀλλὰ τὰ ὅμοια σὺ τε καὶ οἱ περὶ σὲ πάντες τοῖς προανηρημένοις ἀνδράσι καὶ γυναῖξι πείσεσθε· οὗς ἕσα ὁ ἐκ τῆς Μαρίας καὶ τοῦ τέκτονος ὄνησε, πάντες ἴσασι. Ὁ δὲ γέρον, ἐπὶ συννοίας ἔστῳς, καὶ δῆλος ὢν ἐπὶ τῇ ὑπερηφανίᾳ τῶν τοῦ βασιλείως λόγων περιτλήγῃ γεγονότος, ἐπισχῶν καὶ συλλέξας πνεῦμα καὶ βάθειον ἀνοιμώξας, οὐκ αἴτιος, ἔφη, τῶν λαλουμένων ἢ πραττομένων σὺ, βασιλεῦ, ἀλλ' οἱ τῆς πόλεως καὶ ἡμέτεροι, οἱ τὴν ἐμὴν ἠθέτησαν γνώμην οὐ παραχωροῦσάν σοι τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως· τούναντίον μὲν οὖν καὶ ἀντιστρατεύσασθαι παρορμῶσαν καὶ συμβαλεῖν σοῦ ταῖς μυριάσιν, ὥσπερ τοῖς Μαδιηναίοις τοὺς περὶ Γεδεῶν ἐναριθμητούς πρότερον, καὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ νῦν ἀθετουμένου Χριστοῦ ἐνιτχύοντος, καταγωνίσασθαι σε καὶ ἐκθερίσαι, καὶ ἀφανισμῷ παραπέμψασθαι, ἀνθρώπων ἀσεβῆ καὶ παράσπονδον, καὶ ἀμνήμονα λόγων, οἷς σώζειν τὴν πόλιν καὶ ἡμᾶς ἔς ὑποσχόμενος.

III'. Καὶ τις τῶν συνεδρευόντων τῷ βασιλεῖ ἐξ ἀγγιλείας δῆθεν ἐπιλαθέσθαι τῶν τοῦ ἀγίου λόγων βουλόμενος, καὶ τῷ καιρῷ πολλὰ χαριζόμενος, Ἄλλ' οὐχ οὕτω, φησὶν, ὑμᾶς ὁ οἰκτεῖς ἐκπαιδεύει νόμος ἐξυθρίξειν εἰς τὸν τοῦ Κυρίου Χριστόν. « Ἀρχοντα γὰρ τοῦ λαοῦ σου, » φησὶν, « οὐκ ἐρεῖς κακῶς. » Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ὑμέτερα γράμματα ὑμῖν ἐγκλειύσται τὸν βασιλέα τιμᾶν, ἂν τε ἀγαθὸς ᾖ, ἂν τε μὴ οὕτως. Πρὸς ὃν ὁ ἅγιος· Σὺ δὲ τῷ Ἀγαθῷ εἰρημένον ἔφη πρὸς Ἠλίαν οὐκ ἤκουσας διαστρέφειν φήσαντι τὸν Ἰσραήλ. Ὡς πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνος ἀντίκρουσεν, οὐκ ἐγὼ διαστρέφω, φάμενος, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου, μὴ μέχρι τοῦ Ἀγαθοῦ μόνον τὴν ὕδριν στήσας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ ταύτην περιλαθῶν. Πῶς ἂν οὖν τις τὰ γε εἰς θεὸν εὐσεβῶν, καὶ βασιλέα ἐλέγχων παρανομοῦντα, παρανομήσει ποτὲ, τὸν μὴ δεδιότα εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα τιθέσαι, καὶ λαλεῖν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Κεῖσαντος; ἢ τῆς ἀνοχῆς αὐτοῦ καὶ μακροθυμίας καταφρονεῖτε, καὶ ἡμᾶς τὰ ὅμοια ποιεῖν ἀναγκάζετε. Σὺ δὲ, βασι-

¹ Exod. xxii, 28. ² I Petr. ii, 18. ³ III Reg. xviii, 18.

λεῦ, οὕτω τὴν φύσιν ἄδικος ὢν, καὶ πρὸς τὸ κα-
 κουργεῖν ἐτοιμώτατος, καὶ μήτε τὰ πρὸς θεὸν ὄσιος,
 μήτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους ἐπεικῆς, τὸν ἀλάθητον
 ἐκείνου λήσειν δοκεῖς ὀφθαλμοῖ; Καὶ μὴν τὸν βασι-
 λέα προσηύκει τοιοῦτον ἀληθῆ καὶ χρηστὸν εἶναι,
 ὡς ἀπὸ μὲν τῶν λόγων εὐνοίαν ἐπισπᾶσθαι παρὰ
 τῶν ὑπὸ χεῖρα, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους αὐτῶν καὶ τῆς
 τῶν πραγμάτων ἐκδόσεως ἀληθείας πίστιν καὶ δό-
 ξαν θεϊότητος ἀποφέρεσθαι, ὁποῖους κατεῖδον ἐγὼ
 ἐν Ἰνδία τε καὶ Αἰθιοπία καὶ τῷ Ὀμηρίτῃ· οὗς
 καὶ ἀληθεύοντας ἀκριβῶς, καὶ περὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα
 χρηστευομένους, οὐκ ἐπισηκοῦντας, ὡς σὺ, βασιλεῦ,
 ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸς ἑτέρους πίστεις ἐμπεδοῦντας,
 ἴσα θεῷ τὸ πλῆθος ἐτίμα. Καὶ σὲ μὲν ὁ θεός, ὃς
 μάρτυς ἐστὶ τῶν πραττομένων, μισήσας τῆς πονη-
 ρίας ἀσεβῆ τὰ πρὸς αὐτὸν ἐφθέντα καὶ ἄπιστον, πα-
 ραλύσει τῆς ἀρχῆς ὅσον οὕτω ἀνδρὶ παραδοῦς αὐτὴν
 πιστῷ τε καὶ ἀγαθῷ, κρατυναί δὲ τὰ τῶν Χριστιαν-
 ῶν φύλον, καὶ ὑψώσει, καὶ μεγαλυνεῖ τὴν ἑαυτοῦ
 Ἐκκλησίαν, ἣν πυρὶ καταναλώσας ἰδᾶνθῆσας. Ἐγὼ
 δὲ μακάριός εἰμι, ἅτε μὴ μόνον ἐν τῷ βίῳ τούτῳ
 εὐδοκιμήσας, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν γῆρει πίνω (πέμπτον
 γὰρ ἦδη καὶ ἐνενηκροστὸν χρόνον ἀνύω) ἰδὼν υἱοὺς
 υἱῶν τε καὶ υἱωνῶν, μαρτυρικὸν ὑπέρχομαι τέλος,
 καὶ πάλιν οὕτω μεγάλῃ καὶ πελυάνθρωπον, καὶ
 ἔθνος ὀλόκληρον, προσάγω θεῷ, οἱ καὶ δι' αἰῶνος
 τὴν ἐμὴν μνήμην ἀληστον ἔξουσι, τὸ πᾶν ἐκείνῳ τῆς
 εὐχαριστίας ἀνατιθέντες.

ΙΘ'. Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τοὺς συμ-
 μάρτυρας (ἦν γὰρ σὺ μόνον ἰδεῖν ἤδιστος, ἀλλὰ C
 καὶ πλῆθεσιν ὁμιλεῖν χαριέστατος), ἔλεξεν οὕτως·
 Ἄνδρες συμπολίται καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, καὶ
 ὅσοι κατὰ συνήθειαν καὶ πραγμάτων κοινωνίαν ἡμῶν
 προσήκοντες, ὅσα μὲν συνέπεσε τῇ πατρίδι καὶ ἡμῶν
 τοῖς πολίταις, διασκοπήσασι πρότερον, μηδὲ ἐρευ-
 νησαμένους τὸ γεννησόμενον, ἀλλ' ἀνδρὶ πεισθεῖσι
 ψευδεῖ, καὶ δι' ἀπάτης ἐλεῖν σπουδάζοντι, κῦτῃ πείρα
 ἔγνωμεν, τοῖς ἔξωθεν συμμετέχοντες τῶν ἀμαρῶν.
 Ὅσα δὲ κατὰ θεοῦ κινήσας τὴν γλῶτταν ὁ ὑπερ-
 ἠφανος οὗτος ἐφθέγγετο, αὐτοῖς ὡσὶν ακηκόατε. Ὅτι
 δὲ καὶ πρὸς ἄρνησιν ἐκκαλεῖται Χριστοῦ τοῦ θεοῦ,
 μαρτυρεῖ μὲν καὶ ὁ τῶν προλαβόντων πολὺς τε καὶ
 παντοδαπὸς φῶνος· μαρτυρεῖ δὲ καὶ ταῦτα ὅτ' αὐτὰ
 δεσμέ, ἃ καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας αὐτῆς περικαίμεθα. B
 Καὶ ἦν μὲν συνετὸν μὴ δειλοὺς ἑμᾶς ἐφθῆναι καὶ
 φιλοφύχους, μηδὲ δεινῶ τοιοῦτῳ καὶ κακοῦθαι πει-
 σθῆναι, ὅρκους τῷ τῶν πονηρῶν προχειροτάτῳ τε-
 χνάσματι πιστεύσαντας καὶ θαρσύνσαντας, ἀλλὰ
 πόλεμον ἄρκεσαι κατ' αὐτοῦ, καὶ συναραπτομένου
 τῆς μάχης ἡμῶν τοῦ θεοῦ τὸν ἀνόσιον τοῦτον καὶ
 ἀσεβῆ τιμωρήσασθαι. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοῦτο ἀνάγκης
 ἤγγισε τὰ ἡμέτερα, ὡς ἢ πειθομένους τῷ τυράνῳ
 καὶ ἀσεβοῦντας, βίον ἀβλιον διαζῆν, ἢ ἀπειθοῦντας
 καὶ εὐσεβοῦντας, μακαρίου τέλους ἐπιτυχεῖν· σπου-
 δάσωμεν τὴν ἀθάνατον διὰ μαρτυρίου κτήσασθαι
 εὐκλείαν. Καὶ μὴ μέ τις αἰεσθῶ ὡς γέροντα ἦδη καὶ
 ἡμερῶν πλήρη γενόμενον τέλους ἐπιθυμεῖν, καὶ
 παρὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισπεύδειν τὴν τελευ-
 τήν· ἀλλὰ λογιζέσθω ἡμῶν ἕκαστος ὅτι κοινὸν τοῦ

A
 tissimus, et nec sanctus in his, quæ ad Deum per-
 tinent, nec in homines benignus, putas fore ut il-
 lum lateas oculum, quem nihil latet? Atqui regem
 esse oportet veracem et benignum, ut verbis attra-
 hat benevolentiam eorum, qui sunt in sua ditione :
 rerum autem sine et eventu fidem facere veritatis,
 et quod se divine gerat, gloriam habere : quales
 ego vidi in India et Æthiopia, et ante te in Home-
 ritide ; quos vera dicentes, et se benigne gerentes
 in subjectos, non ut tu, rex, pejerantes, sed aliis
 promissa implentes, quasi ut Deum honorabat po-
 pulus. Et Deus quidem eorum, quæ a te sunt, odio
 habens improbitatem, te, qui in eum fuisti impius
 et infidelis, mox deponet ab imperio, idque tradet
 viro fidei et bono : roborabit autem et extollet ge-
 nus Christianorum, magnamque suam efficiet Eccle-
 siam, quam tu ighe consumpsisti, et humi dejeci-
 sti. Ego autem sum beatus, non ob id præsertim,
 quod in hac vita in bona sui existimatione, sed
 quia in profunda senectute (jam enim ago nonage-
 simum quintum annum), videns filios filiorum, et
 filias filiarum, sub eo martyrium, et tam magnam
 et populo tam frequentem civitatem, et totam re-
 gionis ipsius gentem Deo offero : qui etiam mei
 perpetuam conservabunt memoriam, summas illi
 agentes gratias.

XIX. Ad populum autem conversus, et ad com-
 martyres (erat enim non solum visu jucundissimus,
 sed etiam in concionibus ad populum facundissi-
 mus), sic dixit : Viri cives, et amici, et cognati,
 et quicumque propter consuetudinem et rerum
 communionem ad nos attinetis, quæ patriæ quidem
 et nobis civibus evenerunt, cum non prius conside-
 raverimus, neque scrutati fuerimus id, quod erat
 futurum, sed fallaci homini, et qui nos fraude stu-
 debat capere, crediderimus, ipsa novimus expe-
 rientia, ut qui cum his, qui foris erant, molestia-
 rum fuerimus participes. Quæ vero in Deum linguam
 movens locutus est hic superbus, ipsis auribus au-
 divistis. Quod autem ad Christi Dei provocet nega-
 tionem, testantur quidem eorum, qui præcesserunt,
 plurimæ et omne genus cædes : testantur autem
 hæc quoque vincula, quæ pro pietate nobis sunt
 imposita. Et fuisset quidem sapientium, non esse
 timidos, et vitæ nimis cupidos, neque huic callido
 et improbo veteratori credere, fidem adhibentes
 jusjurando, quod est promptissimum malorum ar-
 tificium, sed bellum adversus ipsum suscipere, et
 Deo pugnam nobiscum capessente, ulcisci hunc
 impium. Cum autem res nostræ ad eam adductæ
 sunt necessitatem, ut vel tyranno parentes, et nos
 impie gerentes, vitam agamus miseram : vel non
 parentes, et pietatem exercentes, beatum finem
 adipiscamur, studeamus immortalē gloriam con-
 sequi per martyrium. Nec me existimet aliquis,
 tanquam jam senem, et plenum dierum, finem cu-
 pere, et ideo alios ad mortem incitare : sed consi-

deret unusquisque vestrum, mortem esse commune debitum, et juveni et seni, et esse inevitabilem corporis dissolutionem. Itaque non exspectetur finis communis, et qui sua sponte venit; sed studeat quilibet, ut sit quam fieri poterit gloriosus et beatus. Quidnam autem dixerit quispiam martyrio gloriosius, aut quaestuosius, aut piis hominibus beatus? Ego enim, si fieri posset, propter Christum mori saepe et ipse eligerem, et aliis consulerem, sicque esset et major gloria, et lucrum longe copiosius. Sed cum hoc haberi non possit a natura, quod, vel invitus nobis, illa ex se facit, praeipiamus cum gloria: et id tanquam proprium constituentes, astute fallamus necessitatem. Nullus nostrum, o fratres, sit adeo vitae cupidus, et adeo pusilli et abjecti animi, ut pro brevi et misera vita perdat aeternitatem, et quae nunquam solvitur beatitudinem. Communi omnium inimico a nobis haud detur pars aliqua, ne cum unum fuerit suffuratus, gloriatur perversus, tanquam qui omnes ceperit. Sed qui est quidem talis, procul sit a choro martyrum, neque sit falso nominis particeps. Si quis enim te, Christe et Verbum Dei, negaverit hujus vitae desiderio, ab ipsa excidat, et dehiscens cum terra devoret. Si quis autem ex mea cognatione, aut familiaritate, desiderio bonorum praesentium, te relicto Creatore, sequatur hunc regem interitui obnoxium et impium, ne ei detur, o Rex Christe, hic frui iis, quae videntur jucunda et delectabilia, et tradatur iis, quae sunt illic, tormentis.

XX. Haec dixit, et statim universa multitudo calidas effundens lacrymas, Esto bono animo, exclamavit. Nemo enim te deseret; nam tui, ut vides, desiderio omnes vel ante te mori properamus, et praeipere hunc beatum finem et desiderabilem. Ille autem ad haec: Ego, ait omnibus, ego vos omnes praecedam, et ero vobis in Deo certus viae dux. Ut vos mihi primas conceditis in omnibus, ita vos mihi concedite, ut primus ad Christum accedam. Verum enimvero hoc quoque vobis ultimum do mandatum: Si quis meorum filiorum, aut eorum, qui genere ad me attinent, relictus fuerit, permanens in hoc puro cultu Christianorum, sit haeres mearum facultatum. Porro autem tres illas ex iis, quae mihi restant, possessiones pulcherrimas volo attribui catholicae ecclesiae, quae est aedificanda: quas etiam jam consecro. Haec cum dixisset, et populo benedixisset, et, Sit tibi gloria, o Domine, propter omnia, subjunxisset, conversus dicit regi: Laudo te, o rex, quod usus sis patientia, et non confuderis, aut interruperis meam orationem, ut mos fuit olim regibus. Quoniam ergo nosti nostrum scopum et institutum, nempe quod fieri non potest ut, Christi cultu relicto, nos tibi assentiamur, fac quod superest, tempus non terens diutius.

XXI Cum sciret ergo rex eorum mentem esse immutabilem, nec fieri posse ut eos ad suam traducat sententiam, jussit eos duci ad quemdam tor-

Α θανάτου χρέος καὶ νέω καὶ γέροντι, καὶ ἀπαραίτητος ἢ πρὸς τὸ σῶμα διάλυσις. Εἶτα μὴ αὐτόματον καὶ κοινὸν τὸ τέλος ἀναμενέτω, ἀλλ' ὡς ἐνὶ ἐνδοξον αὐτὸ καὶ μακάριον σπευδέτω γενέσθαι. Τί δ' ἂν εἴποι τις ἕτερον τοῦ διὰ μαρτυρίου τέλους ἐνδοξότερον ἢ εὐσεβέσιν ἀνθρώποις μακαριώτερον; Ἐγὼ γὰρ εἰ οἶόν τε ἦν διὰ Χριστὸν πολλακίς ἀποθανεῖν συνεβούλευσα ἂν, καὶ ἦν οὕτω καὶ ἡ δόξα μείζων, καὶ τὸ κέρδος κατὰ πολὺ θαυμάσιον· ἐπεὶ δὲ τοῦτο παρὰ τῆς φύσεως οὐκ ἔστι λαθεῖν, ὃ καὶ ἡμῶν οὐ βουλομένων, ἀφ' ἑαυτῆς ἐκείνη ποιεῖ, φθίσαντες αὐτὸ, προαρπάσωμεν μετὰ δόξης καὶ ὡσπερ ἴδιον θέμενοι, σοφισώμεθα τὴν ἀνάγκην. Μηδεὶς ἡμῶν οὕτως ὀφθητὼ φιλόψυχος, ἀδελφοί, μηδεὶς ἀγεννῆς, μηδεὶς ἀτολμος, ὡς μικρᾶς καὶ ταλαιπώρου ζωῆς ὅλους αἰῶνας καὶ μηδέποτε λυομένην προέσθαι μακαριότητα. Μὴ ποῦ τις καὶ παρ' ἡμῶν δεθείη τῷ κοινῷ πάντων πολεμίῳ μερῖς, καὶ τὸν ἕνα κλέψας, ὡς πάντας λαθὼν ὁ σκολιὸς ἐγκαυχῆται. Ἄλλ' ὃ γε τοιοῦτος πρόβω τοῦ μαρτυρικοῦ τούτου γενέσθω χοροῦ, μηδὲ συμμετεχέτω ψευδῶς τοῦ ὀνόματος. Ὡς εἴ τις σε, Χριστὲ καὶ Λόγε Θεοῦ, πόθῳ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ἀπαρνήσαιτο, καὶ ταύτης ἐκπέσοι, καὶ ζῶντα τοῦτον ἡ γῆ στόμα διανοίξασα καταπίοι. Καὶ εἴ τις δὲ τῆς ἐμῆς συγγενείας ἢ ἐταιρίας ἐπιθυμίᾳ τῶν παρόντων ἡδέων, σὲ τὸν Κτίστην ἀπολιπὼν, ὀπίσω τοῦ φθαρτοῦ τούτου καὶ δυσσεβοῦς βασιλείως ἀκολουθήσῃ, γένοιτο αὐτῷ, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῶν ἐνταῦθα τερπνῶν μὴ ἀπόνασθαι, καὶ τοῖς

Β ἐκείθεν ἐκδοθῆναι κολαστηρίοις.

Κ'. Ταῦτα ἔφη, καὶ τὸ πλῆθος εὐθύς ἄπαν, θάρσει, ἐπὶ θερμοῖς τοῖς δάκρυσιν ἀνεβόησαν. Οὐκ ἔστι γὰρ ὅστις ἀπολειφθήσεται σου ἐπεὶ καὶ τῷ περὶ σὲ πόθῳ πάντες, ὡς ὄρξ, ἐπειγόμεθα, εἰ οἶόν τε, καὶ προθανεῖν σου, καὶ τὸ μακάριον τοῦτο καὶ ποθεινὸν προαρπάσαι τέλος. Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα, Ἐγὼ, πᾶσιν ἔφη, ἐγὼ πάντων ὑμῶν ἀφηγήσομαι, καὶ ὁδηγὸς ἀπλανῆς ὑμῖν ἐν Θεῷ φανήσομαι. Ὡς ἐμοὶ τῶν πρωτείων ἐν πᾶσι παρεχωρεῖτε, οὕτω μοι καὶ πρώτῳ Χριστῷ παραστήναι παραχωρήσατε. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ταύτην τελευταίαν ὑμῖν ἐντολήν ἐπιδίδωμι· Εἴ τις τῶν ἐμῶν τέκνων, ἢ τῶν κατὰ γένος μοι προσηκόντων ὑπολειφθῆι τῇ καθαρᾷ ταύτῃ τῶν Χριστιανῶν ἐμμένων λατρείᾳ, τῆς ἐμῆς ἑστῶσαν κληρονομία περιουσίας. Καὶ τρία δὲ τῶν περιόντων μοι καλλίστων κτημάτων τῇ οἰκοδομηθῆναι μελλούσῃ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ κληρωθῆναι βούλομαι, ἃ καὶ ἤδη ἀφιερῶ. Ταῦτα εἰπὼν καὶ τὸν λαὸν εὐλογήσας, καὶ, Δόξα σοι, Κύριε, πάντων ἕνεκεν, ἐπειπὼν, ἐπιστραφεὶς λέγει τῷ βασιλεῖ· Ἐπαινῶ σε μακροθυμήσαντα, βασιλεῦ, καὶ μὴ συγγέαντά μοι τοὺς λόγους ἢ διακόψαντα κατὰ τὸ πάλαι τοῖς βασιλεῦσι νενομισμένον. Καὶ τοίνυν ἐπεί τὸν ἡμέτερον ἔγνωσ σκοπόν, ὡς ἀδύνατόν ἐστι τῆς Χριστοῦ λατρείας ἀφεμένους ἡμᾶς συνθέσθαι σοι, τὸ παριστάμενον ποιεῖ, μὴ τρίβων ἐπὶ πολὺ τὸν καιρόν.

ΚΑ'. Εἰδὼς οὖν ὁ βασιλεὺς ὡς τὴν γνώμην ἔχουσιν ἀμετάστρεπτον, καὶ ὡς οὐκ ἂν ποτε δύναίτο μεταπεῖθειν αὐτούς, καὶ τὴν μεταβολὴν παντάπασιν

ἀπογνοὺς, εἰς τινὰ χειμάρθρον Ὀδίαν οὕτω καλού-
μενον ἀπενεχθέντας ἐκέλευσεν ἀποτμηθῆναι τὰς κε-
φαλάς, εἰς ὃν καὶ γενόμενον καὶ προσευχὴν εὐθύμως
ἑαυτοὺς τρέψαντες· « Κύριε, Κύριε, δύναμις τῆς
σωτηρίας ἡμῶν, εἶπον, ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφα-
λὴν ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. » Ὁδήγησον καὶ νῦν
ἡμᾶς εἰς ἰδὸν αἰωνίαν· ὅτι τῆς σῆς ἀγάπης οὐδὲν
τῶν ἀπάντων ἡμῖν ὅλως προετιμήθη, οὐ πατρίς, οὐ
γένος, οὐ πλοῦτος· ἀλλὰ πάντα προηκάμεθα καὶ
αὐτὴν διὰ σὲ τὴν ζωὴν, καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς
ἐλογίσθημεν. Καὶ νῦν ἱκετεύομεν· γεννηθῆτω ἡ ἐκ-
δίκησις τοῦ αἵματος τῶν δούλων σου τοῦ ἐκκεχυ-
μένου. Ἐπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας
αὐτῶν. Περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν θνησκόντων
ὑπὲρ σοῦ. Κράτυνον τὴν πόλιν σου ταύτην τὴν
ἐγκαυχωμένην τῷ τιμίῳ σου αἵματι καὶ τῷ σταυρῷ,
καὶ τοῖς πάθεισιν. Ὅρας ὅπως αὐτὴν οἱ ἐχθροί σου
διέθηκαν· περιέχειραν τὸν κόσμον αὐτῆς, ἐθεθή-
λωσαν τὸ ἁγιαστήριόν σου, τὸν ναὸν τὸν ἁγίον σου
ἐνέπρησαν· ὄν ὑψωθῆναι καὶ κραταιωθῆναι καὶ
αὐθις εὐδόκησον, διδοὺς τὰ σκήπτρα βασιλεῦσι Χρισ-
τιανοῖς, καὶ μεγαλύνων αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου.
Καὶ ὅσοι δὲ διὰ τιμῆς ἄγουσι τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν,
βίον αὐτοῖς ἀπρόσκοπον δώρησαι, ἀγαθῶν ἀφθονίαν,
καὶ συγγνώμην ἁμαρτιῶν, καὶ ἡμᾶς τοὺς τὴν ἐπι-
φάνειαν τὴν σὴν ἀγαπήσαντας εἰς τὰς αἰωνίους
σκηναὶς πρόσδεξαι, καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρε-
τήσασι συναριθμησον. Ταῦτα εἰπόντες, ἀλλήλους
περιεπτύξαντο. Καὶ τὸν αὐχένα πρῶτον ὁ θεὸς
ὑποκλίνας Ἀρέθας, ὑφ' ἐτέρων δύο βαστάζεται,
εἶτα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται. Καὶ ὁ λοιπὸς δὲ
ἀκολούθως χορδὸς, ἡ γλυκεῖα καὶ ἄλυτος ἔταιρεία,
ὡς εἶχον τάχους τῷ τιμίῳ ἐκείνου χρητάμενοι αἵ-
ματι, καθάπερ τινὶ μύρῳ πολυτελεῖ πρὸς τὴν σφα-
γὴν ἐχώρουν, καὶ σπουδῆ πάσῃ τὸν διὰ ξίφους
ἐδέχοντο θάνατον, μικροῦ καὶ ἀλλήλοις τοῦ καιροῦ
φθονοῦντες, ὡς πλεόν τι πρὸς τιμὴν νέμοντος τῷ
προθανόντι ὁ ἐπερχόμενος.

ΚΒ'. Γυνὴ δὲ τις παιδίον ἔχουσα παραθέον, οὐ
πλεόν ἢ πέντε χρόνους γενόμενον ὀρώσα τὰ ὀρώ-
μενα, καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον διάθερμον θεῖσα ζῆλον,
τὴν ταχίστην προσδραμοῦσα καὶ τοῦ αἵματος καὶ
αὐτὴ λαβοῦσα, ἐκείνη τε ἠλείφατο καὶ τὸν παῖδα
μητρικαῖς χερσὶ περιέχειεν. Εἶτα καὶ εἰς αὐτὸν
ἐναπέσχωπε τὸν βασιλέα, τύραννον ἀποκαλοῦσα,
καὶ ὀξύτατῃ, ὡς εἶχε, φωνῇ, Ἔσται τῷ βασιλεῖ τῶν
Ἑβραίων ὡς τῷ Φαραῶ, λέγουσα. Οἱ ἐκείνου τοί-
νον ὑπασπισταὶ τῶν λεγομένων ἀκουσάντες, συλλα-
βόντες εὐθύς τὴν γυναῖκα ὡς αὐτὸν ἄγουσι τὸν βα-
σιλέα, καὶ ἄπερ ἐκείνῳ πικρῶς διελοιδροεῖτο, μετὰ
πολλῆς ἀπαγγέλλουσι τῆς προσθήκης. Ὁ δὲ, μηδὲ
λόγου μηδὲ ψιλῆς αὐτῇ μεταδοὺς ἐρωτήσεως, ποῦ
γὰρ ἡ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα, ἢ κρίσει τινὶ δεδοκῶς,
τὸν διὰ πυρὸς αὐτῆς καταψήφίζεται θάνατον. Εὐθύς
οὖν ὕλη συναφορεῖτο, καὶ πῦρ αὐτῇ ὑπερεβάλλετο ἡ
φλόξ τε ἐπὶ μέγα ἤρρετο, καὶ θεῖω καὶ πίσσῃ, καὶ
κλιματίσιν ἐτρέφετο. Εἶτα καὶ ἡ γυνὴ περιεδεσ-

arentem, qui vocatur Odias, et ipsis illic amputari
capita. Ad quem eum venissent, et se prompto et
alacri animo ad preces convertissent : « Domine,
Domine, dixerunt, virtus nostræ salutis, obumbra-
sti super caput nostrum in die belli *. » Nunc quoque
deduc nos in vitam æternam : quoniam nihil ex
omnibus nobis pluris fuit, quam tui dilectio, non
patria, non genus, non divitiæ : sed omnia propter
te prodidimus, etiam ipsam vitam, et tanquam oc-
cisionis oves sumus reputati *. Et nunc te supplices
rogamus, Fiat ultio sanguinis servorum tuorum,
qui fuit effusus. Extolle manus tuas super istorum
superbiam *. Suscipe ac defende eorum filios, qui
pro te moriuntur. Corroborata civitatem, quæ gloriatur
tuo pretioso sanguine, et cruce, et perpeccionibus.
Vides quemadmodum eam tui affecerunt inimici :
attonderunt ejus ornamentum, profanarunt sanctua-
rium tuum, templum sanctum tuum exusserunt
quod tibi placeat, ut rursus extollatur et roboretur,
dando sceptrum regibus Christianis, eosque magnos
et amplos reddendo in tuo nomine. Qui autem in
honore nostrum habebunt martyrium, da eis vitam
citra ullam offensionem, bonorum copiam, et ven-
niam peccatorum. Nos vero qui tuum adventum di-
leximus, in æterna suscipe tabernacula, et annu-
mera inter eos, qui tibi ab æterno placuerunt. Hæc cum
dixissent, se invicem sunt amplexi. Primus autem
divinus Arethas, cervice inclinata, ictum gladii læ-
tenter excipit, et ita ei caput amputatur. Porro au-
tem reliquis quoque chorus, jucunda et quæ solvi
non poterat sodalitas, cum quam maxima potuerunt
celeritate, se venerando unxissent illius sanguine,
tanquam unguento aliquo pretioso, consequenter
ad mortem contenderunt, quam gladio propere acce-
perunt, sibi invicem tempus propemodum inviden-
tes, utpote quod quid majus ad honorem tribuere-
tur ei, qui prius erat mortuus, præ illo, qui deinde
sequebatur.

XXII. Quædam autem mulier habens puerum
prætereurrentem, non plus quam quinque annos
natum, cum videret ea, quæ liebant, et ad similem
accensa esset æmulationem, citissime accurrens,
cum ipsa quoque accepisset sanguinem, se illo
unxit et filium. Deinde ipsum regem ludificabatur,
eum vocans tyrannum, et quam maxima poterat
voce dicens : Erit Hebræorum regi, sicut Pharaoni.
Illius vero satellites, iis, quæ dicebantur, auditis,
comprehensam statim mulierem ducunt ad ipsum
regem, et maledicta, quibus illum acerbè appetebat,
renuntiant cum magna accessione. Ille autem,
cum nec ei fecisset dicendi potestatem, et nec eam
quidem interrogasset, eam condemnat, ut igne mo-
reretur. Statim ergo fuit congesta materia, et ignis
ei subjectus : et flamma se in altum sustulit, sulfure
et pice et sarmentis nutrita. Deinde fuit etiam alli-
gata mulier, et eam lictorum manus complecteban-
tur, ut cum fuisset eis onus portatu facile, sic in

* Psal. cxlvi, 8. * Psal. lxxiii, 12. * Psal. lxxiii, 3.

mediam flammam recta conjiceretur. Puer autem, qui solus remanserat, dolebat, indignabatur, acre ferebat, non secus ac recens nati puili, non ferens matris absentiam. Porro autem in gyrum vertens oculos, et amicissima lingua matrem requirens, videt regem sedentem in excelso, et ad ipsum accurrit, oculos habens plenos lacrymis. Deinde se provolvit ad illius pedes, pro matre rogans ut poterat. Ille autem, eo accepto et genibus imposito (erat enim puer scitus et elegans, et qui, ut puer, suaviter balbutiebat), rogabat cum quo mallet versari, et quem magis diligeret. Ille autem matrem dicebat, matrem: et eam dellebat assidue. Propter eam enim, inquit, veni, et rogo, o rex, eam solvi, ut me quoque simul assumat ad martyrium. Illa enim me sæpe ad hoc hortata est.

μητέρα, καὶ ταύτην συνεχῆς ἀνεκλαίετο. Καὶ γὰρ αὐτῆς ἔνεκεν ἀρικόμην, φησὶ, καὶ ἀπολυθῆναι ταύτην, ὦ βασιλεῦ, θέομαι, ἵνα καὶ ἐμὲ συμπαραλάβῃ τοῦτο ἐξεκαλεῖ.

XXIII. Attendens autem rex verba pueri: Quid est autem hoc, inquit, quod dicis martyrium? O, quæ etiam infantes sapientes reldit, tuam, Domine, gratiam pro Christo, inquit, mori, et rursus vivere. Sed quis est hic Christus, rursus dicit rex? Puer autem: Veni huc, inquit, ad ecclesiam, et cum tibi ostendam. Interim autem cum matrem aspexisset, flens dixit: Sine, sine me venire ad matrem. Video enim eam trahi, et male affici a lictoribus. Rex autem: Cur huc, dixit, venisti, matre relicta? Sed sis hic nobiscum, et dabo tibi quoslibet fructus pulcherrimos. Hoc ille quidem dixit, tanquam cum simplici puero, atque adeo puero se loqui existimans. Ille vero longe super ætatem prudentia præditus, plane renuebat, dicens: Non hic manebo: matrem desidero; nam arbitratus te esse Christianum, veni pro ea rogaturus. Cum Judæum autem invenerim, tecum nec volo quidem versari, neque sustineo a te omnino aliquid accipere: hoc autem solum mihi concede, o rex, ut ad matrem revertar. Regem stupore affecit pueri sapientia. Quidam autem ex iis, qui circumstabant, excogitantes aliquid sapientins, censebant ut infans abduceretur ad reginam, sic teneram ætatem covantes allicere. Nam cum rege quidem consuetudinem existimabant esse puero insolitam, ut virilem et asperiore: quod si audierit reginam et mulierem, prompto et alacri animo eam secuturum, ut qui adhuc apud matrem blande educaretur, et molliori delectaretur consuetudine. Verum pueri rursus intelligentia superavit illorum calliditatem. Et nec eis quidem omnino ad hæc dabat responsum: sed vehementer solum vocabat matrem, et in eam cum animo totos defigebat oculos.

ταῦτα ἐδίδου, ἀλλὰ μόνην ἀνεκαλεῖτο θερμῶς τὴν παῖγε τὴν ὀφθαλμῶν.

XXIV. Cum etiam vidisset injici in ignem, vehementius inflammatus visceribus, audebat statim puer aliquid fortius: et cum stetisset ad genua tyranni Dunaan, se inclinans, acriter ipsum regem

μεῖτο, καὶ σημειῶν αὐτὴν συνέπτυσσον χεῖρες, ἔπεις, εὐκόμιστος αὐτοῖς γενομένη φόβος, κατὰ μέσης οὐτιο φλογὸς εὐστόχως ἀκοντισθεῖρ. Ὁ μόντοι παῖς, μόνος ἀπολειφθεῖς, ἤχθετο, ἤσχαλλεν, ἐδυσφόρει, καθάπερ τὰ νεουργὰ τῶν ἵππων, τῆς μητρὸς οὐ φέρων τὴν ἀλλοτριώσιν. Ἀμίλει καὶ πυκνὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς περιστρέφον πανταχοῦ, καὶ φιλότατη γλώσση καὶ ὄμμασι τὴν μητέρα ἐπιζητῶν, ὁρᾷ καθήμενον ἐπὶ μετεώρου τὸν βασιλέα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀποτρέχει δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπόπλευς. Εἶτα τοῖς ἐκείνου περιεκαλινθεῖτο ποσὶν, ὑπὲρ τῆς μητρὸς, ὡς εἶχε, θέομαι. Ὁ δὲ λαθῶν, καὶ τοῖς γόνασι περιθεῖς (τὴν γὰρ τὸ παιδίον καὶ χάριεν οἶον καὶ ἀσταῖον τὴν ὄψιν, καὶ ἠδῶος τὰ παιδικὰ ψελλίζομενον), ἀνηρώτα τίνι μᾶλλον ἂν ἔλοιτο συνεῖναι,

καὶ τίνι πλέον φιλεῖ. Τὸ δὲ τὴν μητέρα ἔλεγε, τὴν πρὸς τὸ μαρτύριον. Ἐκείνη γὰρ με πολλάκις εἰς

ΚΓ'. Προσχῶν τοίνυν ὁ βασιλεὺς τοῖς τοῦ παιδὸς λόγοις, τί δὲ ἐστὶ τοῦτο, εἶπεν, ὃ λέγεις μαρτύριον; Τὸ δὲ, Ὡς συνειζούσης καὶ νηπίους, Δέσποτα, χάριτος τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ, ἔφη, καὶ αὐθις ζῆσαι. Ἀλλὰ τίς ὁ Χριστὸς οὗτός ἐστι, πάλιν ὁ βασιλεὺς. Καὶ τὸ παιδίον Δεῦρο παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἔφη, καὶ αὐτὸν ὑποδείξω σοι. Καὶ μεταξὺ παραθεασάμενος τὴν μητέρα, Ἔασον, κλαυθμυριζόμενος εἶπεν, ἔασον τὴν μητέρα καταλαθεῖν. Ὁρῶ γὰρ ὑπὸ τῶν δημίῶν ἐλχομένην, καὶ κακῶς πάσχουσαν.

Κ. Ὁ βασιλεὺς οὖν· Καὶ τίνος χάριν ἤκας ἐνταῦθα, λέγει, τὴν μητέρα καταλαθῶν; Ἀλλ' ἔσο μετ' ἡμῶν, καὶ πᾶν τῶν ὀπωρῶν κάλλιστον ἐπιδώσω σοι. Τοῦτο ἐκαῖνος μὲν ὡς ἀπλοῖκῶ παιδίῳ καὶ ἀφιλεῖ, καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο παιδί ἐντυγχάνειν οἰόμενος, εἶπε. Τὸ δὲ ἄρα πολλῶ τῆς ἡλικίας τὴν φρόνησιν προήκουσαν ἔχον, ἐπεικῶς ἀνένευεν, Οὐκοῦν, λέγον, οὐκ ἐνταῦθα παραμεινῶ ποθῶ γὰρ τὴν μητέρα. Καὶ σὲ δὲ Χριστιανὴν εἶναι νομίσας, ἤλλον ὑπὲρ αὐτῆς θεησόμενος· μετὰ Ἰουδαίου γὰρ οὐδὲ διατριβεῖν ἔλωσ ἐθέλω, οὐδὲ λαθεῖν τι παρὰ σοῦ τὸ παράπαν ἀνέχομαι. Τοῦτο δὲ μοι ὄς μόνον, ὦ βασιλεῦ, τὸ πρὸς τὴν μητέρα πάλιν ἐπανεῖθαι. Ἐξέπληττε τὴν βασιλέα τὸ εὐσύνετον τοῦ παιδός. Τῶν οὖν περιστάσεων τινὲς, σοφώτερον δῆθέν τι ποιῶντες, ἀπάγειν πρὸς τὴν βασίλισσαν τὸ παιδίον ἤξιον τὸ ἀπαλὸν οὕτω τῆς ἡλικίας ὑποκλέψαι πειρώμενοι. Τὴν μὲν γὰρ μετὰ τοῦ βασιλέως ὀμιλίαν ἀήθη τῷ παιδίῳ ἦντο εἶναι ὡς ἀνδρώδη καὶ τραχυτέραν· εἰ δὲ βασιλίσσαν ἀκούσαι καὶ γυναῖκα, προθύμως αὐτοῖς ἀκολουθήσειν, ἅτε παρὰ μητρὶ χαριέντως ἐπιτροφεύμενον, καὶ ἀπαλωτέρας χαῖρον ὀμιλίαις. Ἀλλ' ἢ τοῦ παιδὸς σύνετις πάλιν τὴν ἐκείνων ὑπερέβαλλε πνεουργίαν, καὶ οὐδὲ ἀπόκρισιν αὐτοῖς ὄλωσ πρὸς μητέρα, καὶ πρὸς αὐτὴν ὄλον μετὰ τῆς ψυχῆς ἀ-

ΚΔ'. Ἰδὼν δὲ ῥιπτουμένην αὐτὴν κατὰ τῆς φλογὸς, καὶ τὰ σπλάγγνα διακαυθῆν, τολμᾷ τι καὶ παραβολώτερον εὐθὺς τὸ παιδίον· καὶ ὡς εἰσπτήκει πρὸς τοῖς τοῦ τυράννου γόνασι Δουναάν, ἐπικύψας

σφοδρότερον κατὰ τοῦ μηροῦ δάκνει τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ τοῦ δήγματος ἄμα αισθόμενος, καὶ διαπραχθεὶς αὐτὴν ἀπωθεῖται, καὶ τῶν τῆς συγκλήτου τινὲ παραδίδωσιν, ἐφ' ᾧ μᾶλλον Ἰουδαϊκῶς παρ' ἐκείνῳ τραφεῖη καὶ τὸν Χριστιανισμόν ἐξομόσαιτο. Καὶ ὁ μὲν λαβὼν τὸν παῖδα ἀπῆει, τὰ πραχθέντα ποιούμενος διὰ θαύματος, τοῖς ἄλλοις τε μεταξὺ διηγούμενος. Ἐν τούτῳ δὲ τὸ παιδίον διαλαθὼν, δρόμῳ πολλῷ πρὸς τὴν μητέρα ἐχώρει, καὶ κατὰ μέσης, ὅπως εἶχε, τὴν κάμινον εἰσπηδᾷ, τὴν μητέρα τε ὡς αὐτῷ ἐδόκει περιλαθὼν, καὶ κάλλιστον αὐτῇ ἐντάφιον ἑαυτὴν δεδωκὼς, τὸν τῆς μαρτυρίας ἄμφο κληρονομοῦσι στέφανον. Τούτων οὕτω τελουμένων, ἔλεον λαβόντες τῶν ταῦτα πασχόντων Χριστιανῶν οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ὅσοι τῆς συγκλήτου, ἰκέτευον αὐτὸν ἀνεῖναι, καὶ μὴ ἄρδην ἀπολέσαι πόλιν οὕτω μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον, καὶ πολὺ πλῆθος ἐπιτελείων φόρων παρέχουσαν. Ἐπεὶ οὖν ἐν τούτῳ κατένευεν, ἡ σκληρὰ ἐκείνη καὶ Φαραωνίτις ψυχὴ δύο παθῶν ἐν αὐτῷ διεριταμένων, καὶ ὠμότητα φιλοχρηματίας ἐννικησάσης, τί ποιεῖ; Ταύτης τε τῆς πόλεως καὶ πάσης τῆς χώρας τὸ νεάζον, ἄρδην τε καὶ θῆλυ, ἐξανδραποδισάμενος εἰς πολλὰς ἀριθμούμενον μυριάδας, καὶ οὓς μὲν αὐτὸς κατασχών, οὓς δὲ καὶ διαδιδούς εἰς δουλείαν οἷς ἄρα ἐβούλετο, αὐθις ἐπανῆκε πρὸς τὰ βασίλεια, δουλωσάμενος πόλιν ἐλευθέραν καὶ μόνῃ τῇ Τριάδι ἀνακειμένην, ἣν αὐτὸς Χριστὸς τῷ ἰδίῳ ἐξηγοράσατο αἵματι, ἥτις τοσαύτην αὐτῷ μαρτύρων χορείαν προσήγαγε, τοὺς μὲν ἀνακηρύξασα.

ΚΕ'. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα. Ὑποστρέφοντι δὲ τῷ Ἑβραίῳ πῦρ ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας ἑωρᾶτο δι' ὅλης νυκτὸς τὸν αἰθέρα πληροῦν, καὶ αὐτὸν τε Δουναάν καὶ τὴν αὐτοῦ στρατιάν ἐξεδειμάτου, καὶ τὴν ἀργὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἐτεκμηριοῦτο. Ἔπειτα καὶ πῦρ ἄνωθεν, ἡ ἐντελής μάστιξ, ἐπὶ τὴν γῆν, ὕετο. Ἄλλ' οὐδὲ βραχὺ συνιέναι, οὐδὲ σωφρονίζεσθαι εἶχεν ὁ ἀλιτήριος, οὐδ' ὑπὸ τὴν κραταιάν τοῦ Θεοῦ χεῖρα καλύπτεσθαι. Εἰς τοῦτο γὰρ μανίας ἐξήχθη κατὰ Χριστιανῶν, ὡς καὶ πρεσβείαν ἐκπέμψαι τῷ τῶν Περσῶν βασιλεῖ, ἀξιῶν καὶ αὐτὸν τὰ ὅμοια δρᾶσαι, καὶ πάντας τοὺς εὐρισκομένους ὑπ' ἐκείνῳ Χριστιανούς ἄρδην ἀπολέσαι, εἴ γε τὸν ἥλιον εὐμενῆ, φησὶ, βούλοιο εἶχειν καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα, ὡς ἐκεῖνος ἀπεφλυᾷρει τὸν τῶν Ἑβραίων Θεόν. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ Ἀλαμουνδάρῳ τῷ ἐξηγουμένῳ τῶν ὑπὸ Πέρσαις Σαρακηνῶν ἐπέστειλεν ὑπισχνούμενος καὶ χρήματα δώσειν, εἰ κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα Χριστιανῶν διωγμῶν κινήσει. Ἄλλ' ὁ μὲν οὕτω Χριστιανοῖς ἀπήχθετο, καὶ οὕτως ἐποίησε, ἡ δίκη δὲ τοῖς πραττομένοις οὐκ ἐφησυχάζεν. Ἰουστίνος γὰρ ὁ Ῥωμαίων εὐσεβῆς βασιλεὺς, οὕτω διέβην αὐτῷ, εἰρηνικῶς Ἀλαμουνδάρῳ σπονδὰς πρὸς τοὺς ὑποφόρους Ῥωμαίων Σαρακηνούς θέσθαι παρήκει· καὶ ὁ ταῦτα πρεσβεύων Ἀβράμιος, ἀνὴρ θεοφιλῆς καὶ πρεσβύτερος, ἐξεπέμπετο. Παρῆσαν δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐκεῖ ἄλλοι τέτινες, καὶ Ἰσαάκιος πρεσβύτερος, ὁ καὶ τοῖς ἐν Περσίδι Χριστιανοῖς ὀρθοδόξοις τὰς ἀποκρίσεις διακονοῦμε-

mordet in femore. Ille autem, simul atque sensisset morsum et fuisset conturbatus, eum repente abiecit, et eum tradit cuidam ex senatu, ut ab illo aleretur maxime Judaice, et abjuraret Christianismum. Et ille quidem abibat, accepto puero, admirans ea, quæ facta fuerant, et simul etiam narrans aliis. Interim autem puer, eo insciente, cursu contendit ad matrem, et insilit in mediam fornacem, matremque, ut ei videbatur, complexus, et pulcherrimum bustum seipsum ei tradens, fit cum ipsa hæres coronæ martyrii. Cum hæc sic fierent, patientium Christianorum moti misericordia ii qui erant circa regem et ipse senatus, rogabant ut cæteros relaxaret, et non penitus perderet tam magnam civitatem, et populo tam frequentem et quæ quotannis magna pendebat vectigalia. Postquam autem hac in re annuit dura illa anima ei Pharaonitica crudelitatemque vicit avaritia, quid facit? Cum hujus civitatis et totius regionis juvenes, tam masculos quam feminas, redegisset in servitutem, quorum erant multa millia, et alios quidem ipse relinisset, alios autem tradidisset quibus voluit, reversus est in regiam, libera civitate effecta serva, quæ dedicata erat soli Trinitati, quam ipse Christus redemit proprio sanguine, et quæ ei obtulit tantam martyrum multitudinem, eorum victorias et certamina præclare prædicans orbi terræ.

ἀγῶνας αὐτῶν καὶ τὰς νίκας λαμπρῶς τῇ οἰκου-

C XXV. Et hæc quidem ita se habebant. Reverente autem Hebræo, apparuit ignis aliquot diebus, tota nocte implens aerem, qui ipsum Dunaan et ejus terrebat exercitum, et conjiciebam præbebat Dei iram adversus impios. Deinde ignis quoque desuper, qui erat perfecta plaga, pluit in terram. Sed ne sic quidem potuit corrigi sceleratus, neque flecti sub potenti manu Dei. Tanto autem furore erat accensus adversus Christianos, ut etiam ad regem Persarum miserit legationem, et rogaverit ut ipse quoque faceret similia, et omnes, qui in sua ditione inveniebantur, Christianos perderet funditus: si vellet, inquit, solem habere propitium, et ejus patrem, sicut ille nugabatur esse Deum Hebræorum. Scripsit etiam ad Alamundarum ducem Sarracenorum, qui erant sub Persis, promittens se ei etiam daturum pecunias, si moveat persecutionem adversus Christianos, qui sunt ei subjecti. Sed ille quidem erat adeo infestus Christianis, et sic faciebat: justitia autem nequam cessavit implere suas partes in iis, quæ sic fiebant. Justinus enim (imperator) cum sic ei visum esset, hortatus est Alamundarum, ut fœdera pacis iniret cum Sarracenis Romanorum vectigalibus: et missus est Abraamius, vir pius et presbyter, qui hac fungeretur legatione. Aderant autem illic quoque a rege Persarum, cum alii quidam, tum Isaacius quoque presbyter, qui præerat Christianis orthodoxis, qui in Perside erant. Aderat

autem Silas quoque episcopus Nestorianorum, cum quibusdam aliis, partim quidem pro Hebræo fungens legatione, partim vero volens convenire orthodoxos, et disputare adversus recta dogmata.

XXVI. Cum autem coram dictis legatis legerentur litteræ regis Homeritarum, et Silas assentiretur scopo ejus qui scripserat, et diceret Christum solum esse hominem, et non Deum : Quomodo enim, inquit, qui nascitur ex muliere, et componitur ex eo, qui est in ipsa, sanguine, et involvitur fasciis, et paulatim accipit incrementum, deinde etiam laborat, et sitit, et tandem in crucem agitur, et moritur, Deus esse dicitur, ut citra rationem Abraamio videtur et Isaacio? Hæc cum sic dicerentur, ii viri pii non ferentes diutius Deum affici contumelia, scissis suis vestibus, eos vocabant hæreticos, et magno animo eos expellebant ab ecclesia catholica, Nestorium eorum magistrum damnantes, ut qui tales seminasset zizanias. Deinde etiam fusius persequerentur ea, quæ pertinebant ad divinam carnis susceptæ dispensationem : ipsique orthodoxa divinorum apostolorum et Patrum sequentes dogmata, Deum perfectum et hominem perfectum confitebantur Christum, in una hypostasi duas naturas conjungentes circa confusionem. Atque cum sic quidem Silas a scopo excidisset, inanibus (ut dicitur) manibus est reversus, et sic vana spe delusus : Abraamius autem ipse quoque foedere inito cum Alamundaro, salutatoque Isaacio in Persidem revertente, rediit et ipse, atque omnia exposuit Justino imperatori, et præsertim quæ a rege Homeritarum facta et scripta sunt contra Christianos.

XXVII. Ille autem sine mora scripsit ad Asterium Alexandriæ episcopum, ut incitaret regem Æthiopum ad movendum arma adversus Homeritas. Eadem quoque ipsi regi Æthiopum per litteras nuntiavit, eumque docuit, quemadmodum delevisset Hæbreus omnes Christianos, qui erant in sua potestate : et quemadmodum Nagran civitatem populo frequentissimam fecisset inhabitabilem, omnibus puberibus partim quidem interfectis, partim autem redactis in servitutem : quodque regem etiam Persarum et Alamundarum idem ille incitasset, ut facerent similia. Postremum adjecit, fore, nisi ipse exurgeret ad ultionem, ut Deus e vestigio ei irasceretur. Et hæc quidem imperator Justinus. Ipse quoque patriarcha Alexandrinus posteaquam cum monachis orthodoxis, qui erant in Nitria et in Scete, multas Deo fudit supplicationes, regi illi ea significavit, quæ pio videbantur Justino. Non latebant autem nec prius quidem Æthiopum regem ea, quæ facta fuerant, sed tempore anni prohibente (erat enim hiems) vel invitatus quievit. Itaque cum validum collegisset exercitum tam ex suis, quam ex auxiliis usque ad centum et viginti millia, naves autem Indicas

ἦν δὲ καὶ ὁ Σίλας ὁ τῶν Νεστοριανῶν ἐπίσκοπος μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν, ἅμα μὲν τὴν τοῦ Ἑβραίου πρεσβείαν ἀποπληρῶν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις εἰς λόγους ἐλθεῖν βουλόμενος, καὶ πρὸς δογμάτων ἀκρίθειαν διαμιλληθῆναι.

ΚΓ'. Τῶν δὲ γραμμάτων τοῦ Ὀμηριτῶν βασιλέως, ἐπ' ὄψει τῶν εἰρημένων πρέσβειων ὑπαναγινωσκομένων, καὶ τοῦ Σίλα συνευδοκοῦντος τῷ τοῦ γεγραφότος σκοπῷ, ψιλόν τε ἄνθρωπον εἶναι λέγοντος καὶ οὐ Θεὸν τὸν Χριστὸν, ὃ καὶ παπλωροφορῆσθαι καὶ αὐτὸν βασιλέα Ῥωμαίων. Πῶς γὰρ ἂν τις, φησὶ, τικτόμενος ἐκ γυναικός· καὶ τῷ ἐκείθεν αἵματι συμφυρόμενος, εἰλισσόμενός τε τοῖς σπαργάνοις, καὶ δεχόμενος κατὰ μικρὸν ἀύξησιν, εἶτα καὶ κοπιῶν καὶ πεινῶν, καὶ τὸ τελευταῖον σταυρούμενός τε καὶ ἀποθνήσκων, Θεὸς εἶναι λέγοιτο, ὡς τοῖς περὶ Ἀβράμιόν τε καὶ Ἰσαάκιον ἀλόγως δοκεῖ ; Τούτων οὕτω λεγομένων οἱ θεοφιλεῖς οὗτοι μὴ στέγοντες ἐπὶ πολὺ καθυβρίζεσθαι τὸν Θεόν, τὰς ἑαυτῶν ἐσθῆτας διαβρόχάζεμενοι, αἰρετικούς τε ἀπεκάλουν αὐτούς, καὶ τῆς καθολικῆς ἐκθύμως ἀπεκέρυττον ἐκκλησίας, αὐτούς ὁμοῦ καὶ Νεστόριον τὸν διδάσκαλον, ἅτε δὴ σπορέα τῶν ποιοῦτων βλασφημιῶν. Εἶτα καὶ διεξήρχοντο τὰ τῆς οἰκονομίας πλατύτερον, καὶ ὡς τοῖς δόγμασι τοῖς ὀρθοδόξοις τῶν θεῶν ἀποστόλων καὶ Πατέρων ἀκολουθοῦντες, Θεὸν τέλειον ἄνθρωπον ὠμολόγουν Χριστὸν, ἐν ὑποστάσει μιᾷ τὰς δύο φύσεις ἀσυγχύτως συνάπτοντες. Οὕτω μὲν οὖν ἀστοχῆσαντες οἱ περὶ Σίλαν κεναῖς, ὃ λέγεται, χερσὶν ἐπενήεσαν, καὶ οὕτως αὐτοῖς τὰ τῶν ἐλπίδων ἐματαιώθη. Οἱ δὲ περὶ Ἀβράμιον, καὶ αὐτοὶ πρὸς Ἀλαμούνδαρον σπονδὰς θέντες εἰρηνικῶς, ὑπέστρεφον, καὶ πάντα διεσάφουν Ἰουστίνῳ τῷ βασιλεῖ, ὅσα τε ἐπράχθη τῷ τῶν Ὀμηριτῶν βασιλεῖ, καὶ ὅσα κατὰ Χριστιανῶν ἐγράφη.

ΚΖ'. Ὁ δὲ, μὴ ἀναμείνας, Ἀστερίῳ τῷ Ἀλεξανδρείας ἐπέσταλλον ἐπισκόπῳ παρορμηθεῖν τὸν βασιλέα τῶν Αἰθίοπων, ὅπλα κατὰ τῶν Ὀμηριτῶν κινήσαι, τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς τῷ τῶν Αἰθίοπων βασιλεῖ γεγραφώς, καὶ ἀναδιδάξας ὅπως τε τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας Αἰθίοπας, Χριστιανοὺς ἅπαντας ἀφανίσειεν ὁ Ἑβραῖος, καὶ ὅπως Νεγράν τὴν πόλιν εὐσεβῆ οὕσαν καὶ πολυάνθρωπον ἀνίκητον ἀπεργάσασαιτο, οὓς μὲν ἤθηδὸν κατὰσφάζας, οὓς δὲ καὶ δουλωσάμενος, καὶ ὅπως τὰ ὅμοια καὶ τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα Ἀλαμούνδαρον παροξύναι ποιήσασθαι. Προσθεῖς ὡς, εἰ μὴ διανασταίη πρὸς ἄμυναν, δι' ὀργῆς μὲν αὐτῷ τὸν Θεὸν ἐσεσθαι παρὰ πύδας· τὰ δὲ Ῥωμαϊκά, φησὶ, στρατεύματα καὶ ἡμέτερα, διὰ τε Κοπτοῦ Καίθερνίκης, καὶ βλεμμίων τῶν νομάδων, ἐφ' ᾧ ἀμυνεῖσθαι τοὺς ἀσεβεῖς ἐκπεμπόμενα, βλάψει μὲν ἐν τῇ παρόδῳ τὴν ὑμετέραν, τὸν δὲ Ὀμηριτῆν ἀφανιεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος· οὐκ ἐλάνθανε δὲ οὐδὲ πρότερον τὰ γινόμενα, τὸν βασιλέα τῶν Αἰθίοπων, ἀλλὰ τῆς ὥρας εἰργούσης αὐτὸν (χαιμῶνος γὰρ ἐτελεῖτο), καὶ ἄκων ἠσύχαζεν. Ὁ μὲντοι πατριάρχης Ἀλεξανδρείας σὺν τοῖς ἐν Νητρίᾳ καὶ Σκήται μονάζουσιν ὀρθοδόξοις, πάννηχον πρὸς Θεὸν θόμενος ἰκατέταν ἔωθεν ἐδύλου τῷ βασιλεῖ τὰ τῷ

εὐσεβεῖ δοκοῦντα Ἰουστίνῳ, οὐδὲ αὐτὸς ἀπαρά- **A** septuaginta in ipsa hieme construxisset, quin etiam ex negotiatoribus Persis et Æthiopibus, qui illuc venerant mercaturæ gratia, naves altas collegisset ad sexaginta : cumque eas, quæ ex ipsis collapsæ fuerant, instaurasset ac refecisset, et omnia parasset, veris initio movit exercitum, armisque et equis et alio apparatu properabat, ut prælio confligeret cum inimicis. Et per continentem quidem ab inferiori parte Æthiopiæ misit quindecim millia Æthiopum ad Homeritidis partes magis occidentales, ut ipse quidem per mare cum navibus, illi autem per terram irruentes, hostes in medium coercerent.

εὐσεβεῖ δοκοῦντα Ἰουστίνῳ, οὐδὲ αὐτὸς ἀπαρά- σκευος ἦν· ἔτυχε γὰρ συλλεξάμενος ἀξιόμαχον στρατιάν ἐκ τε οἰκείας καὶ συμμαχίδος ἄχρι τῶν ἑσκαίδεκα μυριάδων. Ἦν δὲ καὶ πλοῖα κατεσκευακῶς ἑβδομήκοντα παρ' αὐτῷ τῷ χειμῶνι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐμπόρων Περσῶν τε καὶ Αἰθιοπίων, ἐμπορίας χάριν ἐκεῖσε κατάραντα, περὶ πού ἐξήκοντα συνελέξαντο. Ὅσα γοῦν πεπονηκότα ἦν ἐξ αὐτῶν ἐπισκευασάμενος, καὶ πάντα θέμενος εὐ- τρεπῆ, ἅμα ἔαρι τὴν στρατιάν ἐμβαλῶν, ὄπλα τε καὶ ἵππους καὶ τὴν ἀλλήν παρασκευῆν, ἠπέιγετο συμμίξαι τοῖς πολεμίοις. Καὶ δι' ἠπείρου μὲν ὡς ἐκ νότου τῆς Αἰθιοπίων, ἐξέπεμπε τινὰς τῶν Βαρ- βάρων Αἰθιοπίων μυρίους καὶ πεντακισχιλίους πρὸς τὰ τοῦ Ὀμηρίτου ἀνατολικώτερα, ὡς ἂν ἐκ μὲν δυσμῶν οὗτος διὰ θαλάσσης μετὰ τῶν πλοίων, ἐκεῖνοι δὲ διὰ γῆς ἐξ ἀνατολῶν ἐμβαλόντες, τοὺς πο- λεμίους εἰς μέσον εἴρξωσιν.

ΚΗ'. Οἱ μὲν οὖν Βάρβαροι, πολλαῖς ἡμέραις δι' **B** XXVIII. Cæterum illi quidem, cum multos dies ἀνδρῶν τε καὶ δυσβάτων ὀδεύσαντες τῶν χωρίων, ἅπαντες διεφθάρησαν, μήτε πρὸς τὴν Ὀμηρίτην, μήτε πρὸς τὴν οἰκείαν διαρκέσαντες ὑποστρέψαι. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς, ἤδη περὶ τὸν ἔκπλου ὦν, ἀφίκετο εἰς τὸ ἱερόν, καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου ἐν τῷ προ- νάῳ, τὴν βασιλείον ἐσθῆτα ἐκδύς, τὰλλα τε ἀποθέ- μενος παράσημα τῆς ἀρχῆς, ἐν ἰδιωτικῷ μὲν εἰ- σῆλθε τῷ σχήματι· στὰς δὲ κατέναντι τοῦ θυσια- στηρίου, καὶ πολλὰ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναμνή- σασ τῶν κατ' Αἴγυπτον θαυμασίων, καὶ τῶν κατὰ τὴν ἔρημον τοῖς Ἑβραίοις αὐτῷ γενομένων, καὶ ὡς ὀχάριστοι, φησὶ, περὶ τὸν εὐεργέτην, οὐκ ἐκεῖ- νοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ ἐκείνων γεγόνασιν ἔκγονοι, καὶ ὅσα ἐπονηρεύσαντο ἐν τῇ πόλει σου, τὸν λαόν σου καταπανουργευσάμενοι, καὶ βουλευ- **C** σάμενοι κατὰ τῶν ἁγίων σου, καὶ ἔτι κατὰ τῶν ὑπαλειπομένων πονηρὰ σκεπτόμενοι, καὶ ὡς εἶγε οἱ ἡμέτεροι, Δέσποτα, παρεμποδίζουσιν ἁμαρτίαι, ἀλλὰ μὴ ταῖς ἐκείνων παραδόφης χερσίν, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτὸς ἐθελήσεις τιμωρίαν ἡμῖν ἐπιθεῖς, μή ποτε εἴπωσι, Ποῦ ἐστὶν ἐφ' ᾧ ἐγκαυχῶνται Χριστὸς καὶ ὁ τούτου σταυρὸς; Ταῦτα σὺν δάκρυσιν ἐπυ- ξάμενος, καὶ ἐπιθειάσας, ἔξεισι καὶ τοῦ νεῶ καὶ τῆς πόλεως, καὶ πρὸς τινὰ μοναχὸν προβλέπειν τὸ μέλλον δι' ἀρετῆς ἐργασίαν ἤξιωμένον, καὶ ἐν πυρ- γίσκιῳ στενοχώρῳ ἐπὶ χρόνοις ἤδη πέντε καὶ τεσσα- ράκοντα καθειργμένον, πεζεύων ἀφίκετο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος, πεισόμενός τι τῶν κατὰ τὴν μάχην. Ἐπήγετο δὲ καὶ θυμιάματα σύνθετα, ἐν οἷς ἦν καὶ χρυσίου ἀδελῶς συγκαταμίξας. **A** καὶ τῷ γέ- ροντι ἐπιδιδούς, ἐξῆται εὐχὴν καὶ ἐήλωσιν τῶν ἐκθη- σομένων. Ὁ δὲ τὸν ὄλον φωράσας, καὶ γνοὺς ἀκρι- βῶς ὅστις εἶη, Ἔστω μετὰ σοῦ, φησὶ, Θεὸς, ὃς καὶ συμβασίλεύει σοι. Πλήν ἀλλ' ἀπιθὶ κατωχυρω- μένος τῇ τῶν μαρτύρων θυσίᾳ, ἧς ὡσφράνθη Κύ- ριος, καὶ ταῖς εὐχαῖς ἀρχιερέως Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῖς δάκρυσιν Ἰουστίνου.

ΚΘ'. Τοῦτων ἀκούσας Ἐλεσβαάν, καὶ περαιτέρω μὴ πειράζειν προσθεὶς ἐπευλογηθεὶς, ἀπῆει χαι- ρων, καὶ παρακελευσάμενος τῷ στρατεύματι, μὴ πλέον ἢ ἡμερῶν εἴκοσι τροφῆς ἐπιφέρεισθαι τὸν πλοῦν ἐποιεῖτο. Οὐδὲ ὁ τῶν Ὀμηριτῶν ἡμέλει βα-

iter fecissent per loca arida et transitu difficilia, omnes interierunt, ut qui nec pervenire ad Home- ritam, nec ad regionem suam potuerint redire. Rex autem cum jam esset navigaturus, venit ad templum, ad cujus fores, regia veste aliisque in- signiis imperii depositis, ingressus quidem est in privato habitu. Stans autem ex adverso aræ, cum Deum multum orasset, et facta ab ipso in Ægypto miracula atque in ipsa solitudine pro Hebræis in memoriam revocasset : Illi, dicebat, fuerunt in- grati in te benefactorem, neque illi solum, sed ii etiam, qui ex eis nati sunt. Tu enim scis, Domine, quam se male gesserint in tua civitate, ut qui po- pulum illum per dolum circumvenerint, et consi- **C** lium inierint adversus sanctos tuos, et in eos, qui restant, adhuc mala machinentur. Quod si nostra peccata id merentur, sed ne tu nos tradas illorum manibus : quod autem ipse volueris, hoc excepto, nobis impone supplicium, ne forte dicant : Ubinam est ipsorum Christus, propter quem gloriantur, et crux ejus? Hæc cum precatus fuisset cum lacrymis, egreditur e templo, et e civitate, et ad quemdam monachum, qui propter virtutis operationem dignus erat habitus, ut prævideret futura, et in augusta turrícula jam quadraginta quinque annos fuerat inclusus, pedes venit in eodem habitu, de prælio sciscitaturus. Attulit autem composita quo- que thymiamata, in quibus etiam aurum latenter immiscuerat. Quæ cum tradidisset seni, quærebat **D** preces, et significationem eorum, quæ erant even- tura. Ille autem, dolo deprehenso, cum quisnam esset, optime nosset : Sit tecum, inquit, Deus, qui etiam tecum regnat. Verumenim vero abi, munitus martyrum sacrificio, quod Deus est odoratus, et precibus pontificis Alexandriæ, et lacrymis Justinii.

XXIX. Hæc cum audiisset Elesbaan, et eum non tentasset amplius, benedictione accepta, abiit lætus. Et cum jussisset exercitui, ne ferrent viati- cum plus quam viginti dierum, navigavit. Sed neque negligens fuit rex Homeritarum; nam ipse

quoque, et suis et auxiliaribus collectis copiis, præsidium tenebat in terra et in mari. Verum cum ille exercitum, qui erat in terra, ab afflictione et malorum perpeſſione audiit periſſe, non amplius timens hostem a continenti, in sola maris versabatur custodia. Itaque considerans angustissimum esse fretum, quod est inter Æthiopes et Homeritas, neque superare latitudinem duorum stadiorum, et alioquin habere etiam saxa, multis in locis latentia, cum gravem ferream constraxisset catenam, et quæ posset ferre vim ventorum et undarum, et eam utrinque in terra alligasset ipse Dunaan, ut existimabat, Elesbaan prohibebat aditum, ubi quidem erant latentes petrae, plumbum circulis catenæ appendens, et ferrum faciens requiescere, ubi autem erat profundum, colligans cum lignis levissimis, et sublevans catenam. Deinde etiam validum inducens exercitum, venit in eum locum, in quem expectabatur venturus esse rex Æthiopum.

XXX. Ille autem cum vento usus esset secundo, accessit ad locum speculandum, et præmisit decem naves: quæ, cum dolum nescirent, ex improvise ingressæ sunt in angustissimum fretum. Quo in loco etiam Deus facit miracula, parvæ esse ostendens potentiæ humanam inventionem, ubi ipse adjuvare et opem ferre voluerit. Magnus enim quidam fluctus incurvatus, cum veluti reflexam quemdam fecisset aquæ, portans unum ex navigiis, posuit super catenam, adeo ut videretur navis esse cuidam rupi innixa. Deinde exorta quædam procella cum mare repente conturbasset, extollit fluctus montibus pares magnitudine: et undarum aliæ quidem amovebant ligna catenæ alligata, aliæ autem tollentes naves in altum, transmiserunt omnes supra catenam. Illa autem et a ventî vehementia et a fluctibus, qui in eam irrupebant, disrupta, præbuit cæteris navibus inoffensum aditum adversus Homeritam. Decem igitur prædictæ appulerunt littori, quod aberat ducenta stadia, ubi rex erat cum exercitu. Reliquæ autem naves, vento retroactæ, nihil poterant elicere. Emissis itaque triginta millibus cataphractorum equitum, Dunaan impediebat eorum, qui erant in decem navibus, exitum in terram. Viginti autem ex dispersis navibus, ubi erat ipse Elesbaan, haud multo post illuc ipsæ etiam appulerunt. Tertio vero die reliquæ quoque apparentes naves, appulerunt et ipsæ longe inferius. Opinatus autem Dunaan inter plures esse regem, majore accepto exercitu illuc venit, parva relicta custodia, ubi erat revera Elesbaan. Cum autem tereretur tempus, nec e navibus educerentur acies, defecerat quidem aqua et cibus iis, qui erant in navibus: equitibus autem Hebræis sol erat molestus, totoque die eos vehementer impetebat.

XXXI. Cæterum equitibus suis Dunaan magna machinatus est tabernacula, eorumque umbra depulit æstum, qui afferebat molestiam. Porro autem

Α σιλεύς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὅσον οἰκεῖον καὶ ὅσον συμμαχικὸν συλλεξάμενος, καὶ κατὰ γῆν ἐφρούρει καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐπεὶ δὲ τὴν κατὰ γῆν στρατιάν τοῦ Ἐλεσθαάν διεφθάρθαι ὑπὸ κακοπαθείας ἐπίθετο, μηκέτι πολέμιον ἐκ τῆς ἠπείρου δεδιώς, περὶ μόνην τὴν τῆς θαλάσσης ἐγένετο φυλακὴν, καὶ δὴ σκοπήσας ὅτι στενωτάτος ὁ μεταξὺ τῆς Αἰθιοπίων καὶ τῆς Ὀμηριτῶν θαλάσσης πορθρὸς, καὶ μὴ πλέον δύο σταδίων τὸ εὖρος, ἄλλως τε καὶ ὑφάλους πολλαχοῦ πέτρας ἔχων, βαρεῖαν ἐκ σιδήρου κατασκευασάμενος ἄλυσιν, καὶ οἷαν πνευμάτων βίας καὶ κυμάτων ὕβριν ὑπενεγκεῖν, καὶ ταύτην ἑκατέραν ἀκτῆς ἐκδήσας, τὴν ἐφοδὸν, ὡς ᾤετο τῷ Ἐλεσθαάν ἀπετειχίζεν, ἐνθα μὲν ὕφαλοι πέτραι, μόλυβδον τοῖς κρίνοις ἐγγέον καὶ διαναπαύων τὸν σίδηρον, ἐνθα δὲ βάθος ἦν, τοῖς ἐλαφροτάτοις τῶν ξύλων συνδέων, καὶ ὑπεκουφίζων τὴν ἄλυσιν, εἶτα καὶ βαρὺν ἐπαγόμενον στρατὸν, ἀφικνεῖται ὅπη προσδόκιμος ἦν ὁ τῶν Αἰθιοπίων ἀφίξεσθαι βασιλεύς.

Α'. Ὡς δὲ κάκεινος εὐπλοίας τυχὸν παρεγένετο, ἐπὶ κατασκοπὴν τοῦ τόπου, δέκα τῶν πλοίων προέπεμπεν, ἅπερ οὐκ εἰδότα τὸν δόλον, εἰσῆμι ἀπροοράτως εἰς τὸ τοῦ τόπου στενωτάτον, ἐνθα καὶ θαυματουργεῖ τι θεός, οὐδ' ὀλίγα δυναμένην δεικνύς τὴν ἀνθρωπίνην ἐπίνοιαν, ὅπου συναιρόμενος αὐτὸς καὶ συλλαμβάνων εὐρίσκαται. Μέγα γὰρ τι κυρτωθὲν κύμα, καὶ ὡσπερ ἀνάρβρον ποιῆσαν τῷ ὕδατι, ἐν τῶν πλοίων ὑποβαστάταν, ὑπεράνω τέθεικε τῆς ἀλύσεως, ὡς καὶ δοκεῖν ἐπὶ τινος πέτρας τοῦς ἐν τῷ πλοίῳ προσεραισθῆνοι. Εἶτα θύελλα τις προσβλήουσα, τὴν θαλασσαν τε διαταράξασα, ἔτα καὶ αὐτοῖς ἕρσειν ἀνήγειρε κύματα: καὶ τὸ μὲν τῶν κυμάτων τὰ προσδεόμενα ὑπεκουφίζε τῇ ἀλύσει ξύλα, τὸ δὲ πρὸς ὕψος τὸ πλοῖον μετεωρίζον, ἀνωθεν πάντα διεβίβαζε τῆς ἀλύσεως. Ἡ δὲ ὑπὸ τε τῆς τοῦ σφοδροῦ πνεύματος βίας, ὑπὸ τε τῶν προσαρασσομένων αὐτῇ κυμάτων διακοπεῖσα, ἀβλαβῆ τὴν πρὸς τὸν Ὀμηριτῆν εἰσοδὸν τοῖς πλοίοις παρέσχετο, ἀ καὶ προσέσχε τῷ αἰγιαλῷ, διακοσίους ἀπέχοντι σταδίους, οὗ ἦν μετὰ τῶν στρατευμάτων ὁ βασιλεύς. Τα δὲ λοιπὰ πλοῖα, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ὀπίσω ἐλαυνόμενα, οὐδὲν εἶχεν ἀνύειν. Τρισμυρίους οὖν ἰππεῖς καταφράκτους ἐκπέμφας ὁ Δουναάν, ἐπέιχε τὴν τῶν δέκα πλοίων ἐπὶ τὴν γῆν ἐξοδὸν. Εἴκοσι δὲ τῶν διεσκεδασμένων πλοίων, ἐνθα ἦν καὶ αὐτὸς Ἐλεσθαάν, ὤρμησαν αὐτοῦ πρὸς τοῦ βασιλέως ἐγγύς. Διὰ δὲ τρίτης φανέντα καὶ τὰ λοιπα, ὤρμησε καὶ αὐτὰ πολλῷ κατωτέρω. Καὶ δὴ νομίσας ὁ Δουναάν ἐν τοῖς πλείοσιν εἶναι τὸν βασιλέα, τὴν πλείω λαθὼν στρατιάν ἐκείσε ἀφίκατο, τὴν ἄλλην ὡδε καταλιπὼν, ἐνθα τῇ ἀληθείᾳ ἦν ὁ Ἐλεσθαάν. Ὡς δὲ ὁ χρόνος ἐτριβέτο, καὶ οὐκ ἦν ἀντεπεξαγωγὴ, ἐπιλειοίπει μὲν τὸ ὕδωρ καὶ τὰ σιτία τοῦς ἐν τοῖς πλοίοις: ἐλύπει δὲ καὶ ὁ ἥλιος τοῦς ἰππεῖς δι' ὅλης ἡμέρας προσβάλλων πολὺς.

ΑΑ'. Τοῖς μὲν οὖν ἰππεῦσιν ἐξῶ σκηνας διακηχανησάμενος ὁ Δουναάν μεγάλας, καὶ τέσσαρσι καμήλοις ἀλλήλοισι συνεζευγμέναις, ἐκάστην τῶν σκη-

νῶν ἄνωθεν κοντοῖς φερομένην προσδήσας ὡς δοκεῖν τὰ ὄρη κινεῖσθαι τισι μηχαναῖς καὶ φέρεσθαι κατὰ τῶν πλοίων τῇ ἐκ τούτων σκιᾷ τὸ λυποῦν τοῦ καύματος ἀπεκρούετο. Ἐξέπεμπε δὲ καὶ τινα τῶν αὐτοῦ συγγενῶν μετὰ δισμυρίων ἵππέων, πρὸς τὸ κατασκοπεῖσαι τὸ μέρος, ἐνθα ἦν ὁ Ἐλεσβαάν. Καί τις τῶν εὐνούχων τοῦ βασιλέως, ὑπολαβὼν τοῦτον εἰς γυμνάσιον ἐξιέναι, δώρατα πέντε χρυσᾶ λαβὼν συνεξῆλθεν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἐλεσβαάν ἐπαγρυπνοῦντας εὔροι, λαβὼν τὸν εὐνούχον, καὶ τινὰς τῶν αὐτοῦ τρεῖς, μακρόθεν ἀπήει πρὸς Θήραν. Ἔτυχον δὲ τινες τῶν τοῦ Ἐλεσβαάν τῷ λιμῷ πιεζόμενοι ἵππων ἐπιβάντες νυκτὸς πρὸς τοὺς πολεμίους διαδιδράσκειν, οἳ καὶ περιτυχόντες αὐτοῖς, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπέκτειναν, τὸν συγγενῆ δὲ λαβόντες τοῦ βασιλέως, καὶ τὰ χρυσᾶ δώρατα, πρὸς τὰ πλοῖα πάλιν ἀνέστρεφον· ἃ καὶ λαβὼν ὁ εὐσεβῆς βασιλεὺς εὐθύς ἀνέθετο τῷ Θεῷ. Αὐτὸς δὲ τὴν στρατιάν ὀπλισμένην ἐν τοῖς βραχυτέροις τῶν πλοίων ἐμβαλὼν, ἐξῆλθε πρὸς τοὺς ἐν αἰγιαλῷ πολεμίους, καὶ μάχην συνάψας, νῶτα δόντας τοὺς Ἑβραίους πολέμου νόμῳ πάντα κατέσφαξεν, ὡς μηδὲ ἄγγελον τῶν γενομένων ὑπολιπέσθαι. Ἐχὼν δὲ τῶν τοῦ βασιλέως συγγενῆ, δεικνύντα τὴν πρὸς Φαρῆ τὴν πόλιν ὁδόν, ἐνθα ἦν τὰ βασίλεια Δουναάν, ἀνεισι. Καὶ ταύτης κρατήσας, ἀφυλάκτω τε τῇ πόλει περιτυχόν, πάντα τὸν περὶ τὰ βασίλεια πλοῦτον, καὶ αὐτὰς λαμβάνει τὰς βασιλίδας.

ΛΒ'. Τὴν δὲ τῆς πόλεως ἄλωσιν, καὶ τὴν τῶν βασιλείων διαφθοράν, ἔτι δὲ καὶ τὴν τῶν οἰκείων αἰχμαλωσίαν Δουναάν διενωτισθεὶς, καὶ δεῖσας μὴ τῶν αὐτοῦ συγγενῶν τινες τῷ Ἐλεσβαάν προσρυῶσι τοῦ Θεοῦ σφύλαντος τὴν αὐτοῦ γνώμην χρυσῆν κατασκευασάμενος ἄλωσιν, καὶ ἐνδῆσας αὐτὸν τε κάκεινους, ἐκάθητο τῶν πραγμάτων ἡμεληκῶς. Οἱ μὲντοι Αἰθίοπες, οἳ ἐν τοῖς πλοίοις, μηδὲν περὶ Ἐλεσβαάν τοῦ αὐτῶν βασιλέως, ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων ἀκηκόοτες σπάνει τε τῶν ἀναγκαιῶν διαφθειρόμενοι, καὶ ἐν ἀπόρῳ ὄντες, ἀπογνόντες, ἐτράποντο πρὸς ἱκετείαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὰ μέγала τῶν πλοίων ἐνδῆσαντες πρὸς ἑαυτὰ κυκλόθεν, ἄνωθεν τε τὰ εὐμήκη ξύλα καὶ ἱστία προσεπιδήσαντες, καὶ ὡσπερ τινὰ πόλιν ἐν τῇ θαλάσῃ διαμηχανησάμενοι, ἐν δὲ ταῖς πλαγίαις ἐξωθεν τὰ βραχυτέρα τῶν πλοίων, προτείχιόν τι μιμούμενα, παραξέξαντες ἄθροοι γενόμενοι, μετὰ δακρύων ἱκετηρίαν τῷ Θεῷ προσήγον μακράν. Εἶτα τῶν ἱερῶν ἀπογευσάμενοι μυστηρίων καὶ ὀπλισάμενοι, κατέβαινον ἐπὶ τὰ βραχυτέρα πλοῖα καὶ στάντες ἐκ πλαγίου, τῷ μὴ βλάβῃ τινὰ ὑπὸ τῶν βελῶν ὑπομένειν τῶν πολεμίων, ὤθουν αὐτὰ πρὸς τὴν γῆν, αὐτοὶ τε καὶ ἅπαν τὸ ναυτικόν· τὰ δὲ ταῖς μεγάλοις συνδεδεμένα καὶ αὐτὰ συνεφείλοντο, ἄχρις ἂν αἱ πλευραὶ αὐτῶν προσκοιλάσαι προσήρρισαν τῷ αἰγιαλῷ, ὡς γενέσθαι τεῖχος αὐτοῖς καὶ τοῖς Ὀμηρίταις τὰ πλοῖα. Προβαλόντες δὲ οἱ πολεμιοὶ τοῖς ὄφρασι καὶ ταῖς πέλταις κατέκλων τὰς τῶν βραχυτέρων πλοίων πλευράς, καὶ πολλὰ τοῖς Αἰθίοπας ἐλόπον. Οἱ δὲ πρὸς ἄμυναν αὐθις μετὰ δακρύων ἐξεκαλοῦντο τὸν

A misit etiam quemdam ex suis cognatis cum viginti millibus equitum ad speculandam partem illam, in qua erat Elesbaan. Quidam autem ex eunuchis regis arbitratus eum exire ad se exercendum, acceptis quinque aureis lanceolis, cum eo est egressus. Cum is autem Elesbaan copias invenisset vigilantes, quarum pars jam e navibus egressa, locum in littore occuparat, accepto eunucho, et tribus ex suis, abiit procul ad venationem. Quidam autem ex Elesbaan exercitu oppressi fame, equos noctu conscenderant, ut hostes effugerent. Qui cum in eos incidissent, alios quidem occiderunt, regis autem cognatum capientes, et aureas lanceas portantes, ad naves redierunt. Eas autem cum accepisset rex pius, statim Deo dedicavit. Ipse autem, reliquo armato exercitu immisso in breviores naves, egressus est ad hostes, qui erant in littore, et pugna terra marique commissa. Hebræos, qui terga dederant, jure belli omnes occidit, adeo ut ne unus quidem sit relictus rei gestæ nuntius. Cum autem haberet cognatum regis, qui ei ostendebat viam, quæ ducit ad civitatem Phare, in qua erat regia Dunaan, ad illam ascendit. Qua positus, ut qui incustoditam offendisset civitatem, capit omnes divitias, quæ erant in regia, et ipsas etiam reginas.

XXXII. Verum cum captam urbem, et regiam occupatam, atque suos bello captos audiisset Dunaan, timens ne aliqui ex cognatis delicerent ad Elesbaan, mente ei a Deo ablata, cum aurea catena se et illos alligasset, sedebat nullam rerum curam gerens. Qui autem in pluribus navibus erant Æthiopes, cum nihil audivissent de suo rege Elesbaan, aut de iis, quæ gesserat, et laborarent inopia rerum necessariarum, essent quoque animo dubii et perplexi, conversi sunt ad Deum supplicandum. Et cum magnas quidem naves inter se alligassent, et super oblonga ligna vela deinde vinxissent, et veluti quamdam civitatem in mari essent fabricati: extrinsecus autem breviores naves, quæ quoddam murorum imitabantur propugnaculum, ordinassent, omnes simul congregati, cum lacrymis Deo longam obtulerunt supplicationem. Deinde cum sacra gustassent mysteria, et se armassent, descenderunt in naves breviores: et stantes ex obliquo, ne acciperent aliquod damnum a telis hostium, eas ipsi majores post se trahentes impulserunt ad terram, donec appulsa eorum latera fixa fuerint in littore, adeo ut naves essent ipsis pro muro. Hostes vero irruentes cum lanceis, confringebant latera breviorum navium, et magna molestia afficiebant Æthiopes. Qui cum lacrymis rursus Domini invocabant auxilium. Ipse autem eos exaudiit: et statim vox quædam fuit cælo exaudita, quæ dicebat: Gabriel, Gabriel, Gabriel: et quidam ex illis, qui naves impellebant, virgam ferens ferream, quæ superne quidem habebat cru-

cem, inferne autem lanceam cum enatasset, et unius equi caudam apprehendisset, in ejus latus figit lanceam adeo, ut mox turbatus equus dejecerit hostem, et alii equites timore affecti ceciderint in terram

ῥᾶς ἐνὸς ἵππου ἐπιλαβόμενος, κατὰ τῆς τούτου παραχθέντα τὸν ἵππον, ἀποβαλεῖν τὸν πολέμιον, γῆν τραπέσθαι.

XXXIII. Confidentes itaque Æthiopes cum descendissent e navibus, et manus conseruissent cum hostibus, eos fuderunt, et omnes interfecerunt, et regium ingressi tabernaculum, inveniunt aurea catena vinctum cum iis, qui genere ad ipsum attingebant, Dunaan regem Hebræum. Cum autem intellexissent suum quoque regem præstantissimum, et omni ex parte optimum Elesbaan illic occupasset regiam, propere ad eum accesserunt, et omnia, quæ gesta fuerant, exposuerunt. Ille autem, præsidio relicto in civitate, maxima abiit celeritate. Et cum invenisset Dunaan aurea illa vinctum catena, ipsum interfecit et cognatos, Deum laudans, et insultans Christi hostibus, pœnam dantibus audacium suorum facinorum, quæ admiserant in Christum et Christi crucem. « Lætabitur enim justus (inquit magnus David) cum viderit vindictam ⁷. » Et ideo qui ex eis fuerunt vulnerati, « non fuerunt vulnerati gladio (ut dicit divinus Isaias) neque mortui eorum, mortui bello ⁸. » Est enim res fortis et dura, ira Dei (ipse me rursus docet), ut grando, quæ deorsum fertur, non habens tegumentum: ut aquæ magnæ multitudo, quæ trahit regionem ⁹.

XXXIV. Reversus ergo Elesbaan ad civitatem Phare, omnes interemit, qui erant in regia, et cum vellet ecclesiam in ea ædificare, fuit ipse primus opifex ædificii. Significavit autem omnia, quæ gesta fuerant, pontifici Alexandriæ, et per illum Justino imperatori. Patriarcha autem Alexandriæ ordinatum episcopum misit ad Homeritas. Qui cum illis consecrasset templum, quod fuerat ædificatum, baptizat quidem omnes, qui erant in civitatibus et pagis Homeritarum, in nomine sanctæ Trinitatis. Ex eis autem ordinat diaconos et presbyteros; et ecclesiis, quæ erant in regione, reddit statum suum solitum.

XXXV. Divinissimus autem rex ipse Elesbaan simul cum eo venit Nagram martyrum civitatem; et cum illic extruxisset ecclesiam, et quinque possessiones regias ei attribuisset, et deinde etiam ex martyris Arethæ possessionibus tres addidisset, ut ille mandaverat in fine martyrii, et collegisset omnes, qui fuerant redacti in servitutem, et alias dispersi in tempore persecutionis, et Arethæ martyris tilium ducem gentis constituisset, et curam gessisset loci, in quo jacebant ibi consummatæ martyrum reliquiæ, et jus asyli illic

Δ Κύριον· καὶ αὐτὸς ἐπήκουεν αὐτῶν, καὶ εὐθείως φωνή τις οὐρανόθεν ἤκούετο, λέγουσα, Γαβριήλ, Γαβριήλ, Γαβριήλ· καὶ τὶς ἐξ ἐκείνων, οἱ τὰ πλοῖα διώθουσαν, σιδηρὰν φέρον βάρδον, σταυρὸν μὲν ἀνωθεν ἔχουσαν, λόγχην δὲ κάτωθεν, διανηξάμενος, καὶ οὐ πλευρᾶς τὴν λόγχην καταπηγνύει, ὡς αὐτίκα δια-

καὶ τοὺς ἄλλους ἱππεῖς ἀποδειλιάσαντας πρὸς τὴν

ΛΓ'. Ἀναθαρσήσαντες δὲ οἱ Αἰθίοπες καὶ ἀποβάντες τῶν πλοίων, καὶ συμβαλόντες τοῖς πολέμοις, ἐτρέψαντό τε καὶ διεχειρίσαντο πάντας, καὶ εἰς τὴν βασιλείον ἐλθόντες σκηνὴν, εὐρίσκουσιν ἐν ἀλύσει χρυσῇ δεδεμένον σὺν τοῖς προσήκουσι καὶ αὐτὸν δὴ Δουναὰν τὸν Ἑβραῖον. Μαθόντες δὲ καὶ τὸν ἐαυτῶν βασιλέα τὸν ἄριστον πάντα Ἐλεσθαὰν τὴν βασιλείον κατασχόντα πόλιν ἐκεῖσε τυγχάνειν, σπουδῆ τε ὡς αὐτὸν ἀφίκοντο, καὶ πάντα τὰ γενόμενα διεσάφουσαν. Ὁ δὲ, φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν, ἀπῆει σὺν τάχει, καὶ τὸν Δουναὰν εὐρών, τὴν χρυσῆν ἐκείνην περικείμενον ἄλυσιν, αὐτὸν τε καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀνεῖλεν, ἐπιθειάζων πολλὰ, καὶ ἐφηδόμενος ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ, δίκην διδοῦσι τῶν τολμηθέντων, ὧν τε εἰς Χριστιανούς αὐτοὺς καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν ἐπλημμέλησαν. « Εὐφρανθήσεται γὰρ δίκαιος (ὁ μέγας ἔφη Δαυὶδ), ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν. » Διὰ τοῦτο καὶ γέγονασιν οἱ τραυματῖαι αὐτῶν, « οὐ τραυματῖαι μαχαίρας, » τὸ τοῦ Θεοῦ φάναι Ἡσαίου, « οὐθ' οἱ νεκροὶ αὐτῶν νεκροὶ πολέμου. » Ἰσχυρὸν γὰρ καὶ σκληρὸν ὁ θυμὸς Κυρίου, αὐτὸς με διδάσκει πάλιν, ὡς χάλαζα καταφερομένη, οὐκ ἔχουσα σκέπην, ὡς ὕδατος πολὺ πλῆθος σύρον χώραν.

ΛΔ'. Αὐθις οὖν ὑποστρέψας Ἐλεσθαὰν πρὸς τὰ Φαρή τὴν πόλιν, πάντας ἀνεῖλε τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις, ἐκκλησίαν τε ἐν αὐτῇ οἰκοδομησάμενος, αὐτὸς πρῶτος αὐτουργῆς τῆς οἰκοδομῆς γίνεται. Ἐδήλου τε τὰ διαπεπραγμένα πάντα τῷ Ἀλεξανδρείας ἀρχιερεὶ καὶ οἱ ἐκείνου Ἰουστίνῳ τῷ βασιλεῖ. Ὁ μὲντοι πατριάρχης Ἀλεξανδρείας χειροτονήσας, ἐπίσκοπον τοῖς Ὀμηριταῖς ἐξέπεμπεν· ὃς καὶ τὸν οἰκοδομηθέντα καθαγιάσας ναὸν βαπτίζει μὲν τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι καὶ χώραις τῶν Ὀμηριτῶν ἅπαντας, ἐν τῷ τῆς ἁγίας Τριάδος ὀνόματι· διακόνους δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖ, καὶ τὴν ἄλλην νενομισμένην ταῖς κατὰ τόπον ἐκκλησίαις κατὰστατιν ἀποδίδωσιν.

ΛΕ'. Αὐτὸς δὲ ὁ θειότατος βασιλεὺς Ἐλεσθαὰν, ἅμα αὐτῷ εἰς Νεγράν τὴν τῶν μαρτύρων ἀφικνεῖται πόλιν· κάκεισε δομησάμενος ἐκκλησίαν, καὶ πέντε τῶν βασιλικῶν κτημάτων ἐν αὐτῇ ἀποτάξας, εἶτα καὶ ἐκ τῶν τοῦ μάρτυρος Ἀρέθα τρία προσθεῖς, ὡς ἐκεῖνος περὶ τὰ τῆς μαρτυρίας τέλη ἐπέσκηψε, πάντας τε τοὺς ἠνδραποδισμένους, καὶ τοὺς ἄλλως διεσχορπισμένους ἐν τῷ τοῦ διωγμοῦ καιρῷ συνθροίσας, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ μάρτυρος Ἀρέθα υἱὸν, τοῦ ἔθνους ἀρχηγὸν καταστήσας, ἐπιμελησάμενός τε τοῦτό που ἐν ᾧ τὰ τῶν μαρτύρων τελειωθέντα

⁷ Psal. l. ii, 14. ⁸ Isa. xlii, 2. ⁹ Isa. xxviii, 2.

ἔκειτο λείψανα, καὶ ἀσπίαν ἔκεισε διορισάμενος, ἄπεισι καὶ πρὸς τὰ βασίλεια· καὶ τοῖς Ὀμηρίταις Ἀβράμιόν τινα, ἄνδρα θεοφιλῆ καὶ τῷ Χριστοῦ ὀνόματι σεμνυνόμενον, βασιλέα χειροτονήσας τῷ τε ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ περὶ πού μυρίου τῶν Χριστιανῶν Αἰθιοπῶν παραδούς, ἐπάνεισι χαίρων εἰς τὰ οἰκεῖα βασίλεια μετὰ λαφύρων καὶ λείας, οὐδὲ ἀριθμῷ ληφθῆναι βράδιας, οὐκ ὀλίγην χρημάτων ἀπόμοιραν καὶ τῷ στρατῷ διαδούς.

ΔΓ'. Ἀμειβόμενος δὲ τὸν Θεὸν τῆς τσαυτῆς νίκης καὶ χάριτος, ἑαυτὸν δὲ μᾶλλον ἀξιῶν τῶν μειζόνων, τὸ μὲν διαδήμα τὸ βασίλειον εἰς Ἱεροσόλυμα πέμψας, ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ θεῷ καὶ ζωηφόρῳ μνηματι ἀνατίθησιν· αὐτῆς δὲ τρίχινα ἐνδύς, καὶ νυκτὸς τῶν βασιλείων καὶ αὐτῆς ὑπεξελθὼν τῆς πόλεως, ἐφ' ἓν τῶν ὀρέων ἀνείσιν εἰς ἀνδρῶν μοναστήριον, ἐν οἰκίσκῳ τε βραχεῖ ἐγκλεισάμενος, καὶ συνθέμενος μηδ' ὀλῆς ἐκεῖθεν τῆς ζωῆς ἐξελεῖν, ἀσκητικὸν ἐπανέλαστο βίον, μηδὲν κτησάμενος τῶν τοῦ κόσμου ἀλλ' ἢ μόνην ψίαθον καὶ κωθώνιον εἰς ὕδατος κοινωνίαν, ἄρτω τε βραχεῖ καὶ ὕδατι ἀπιζῶν καὶ λαχάνοις χλωροῖς, εἴ ποὺ τις ἐνέγκοι, μὴ τῶν κοσμικῶν τινα θεασάμενος ἐν ὅλῃ ζωῇ, μὴ ἐφ' ἑτέρῳ τινὶ μετεωρίσας τὸν νοῦν, ἀλλ' ἢ μόνῳ Θεῷ προσανέχων. Οὕτως ἀσκήσας, οὕτω τελευτᾷ τὸν βίον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρόει πάσα δόξα, τιμὴ μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A constituisset, vadit iterum in regiam. Ubi cum Homeritis Abramium quemdam virum pium, et Christi nomine gloriantem elegisset regem, et sanctissimo episcopo ad decem millia Christianorum Æthiopum tradidisset, lætus redit in suam regiam cum præda et spoliis innumerabilibus, dans etiam exercitui non parvam pecuniæ portionem.

XXXVI. Deo autem agens gratias pro tanta victoria et gratia, volensque seipsum dignum reddere majoribus, cum diadema quidem regium misisset Hierosolymam, ipse indutus cilicio, et noctu egressus e regia et ipsa civitate, ascendit in unum montem ad monasterium virorum, qui exercebantur. Et cum se in exigua clausisset domuncula, et voluisset illinc non egredi toto tempore vitæ, regulam suscepit monasticam, ex iis quæ sunt mundi nihil possidens præter solam stoream, et poculum ad aquam bibendam, et pauco pane et aqua vivens, et oleribus viridibus, si quis afferret, cum nullum ex mundanis vidisset tota vita, non ad aliquid aliud mentem habens erectam, nisi ad soli Deo vacandum. Denique cum diu sic se divine exercuisset, sic etiam e vita excedit, in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honos et veneratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRION ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ

ΤΩΝ ΝΟΤΑΡΙΩΝ.

MARTYRIUM SS. MARTYRUM

MARCIANI ET MARTYRII

NOTARIORUM.

(Latine ap. Surium ad diem 25 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1484.)

Α'. Ἐπεχωρίαζε μὲν καὶ πρότερον ἤδη τὸ τῶν Ἀρειανῶν δόγμα τῇ Ρωμαίων ἐπικρατείᾳ, μέρη τε αὐτῆς ἐλυμαίνετο, καὶ τοὺς πολλοὺς τὸ ὁμοούσιον καθαρῶς πρεσβεύειν οὐκ εἶα· ἀλλ' οὕτω τσαυτὰ ἐπαρῆσιάσατο τὸ κακὸν οὐδὲ τσοῦτους εἶχε τοὺς αὐτῷ προσκειμένους. Ἄρτι δὲ τῆς βασιλείας ἐπὶ Κωνσταντίνου, τὸν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τρίτον παῖδα ἐλθούσης, ὃν αἱ πράξεις μέγαν ἐκάλουν, ὁ

PATROL. GR. CXV.

I. Versabatur quidem jam quoque prius dogma Arianum in ditione Romanorum, et vastabat ejus partes, nec sinebat vulgus orthodoxos pure tueri homousion. Sed nondum id malum tanta utebatur libertate, nec habebat tam multos, qui ei adhærent. Cum autem jam venisset imperium ad Constantium, filium Magni Constantini, quem etiam ex rebus gestis Magnum vocarunt, invidiæ pater et

bonis ab initio invidens inimicus, non valens persuadere Christianis, ut ea repellerent, quæ erant Christianorum, per quosdam, qui fuerant indigne adepti dignitatem sacerdotii, se Constantio insinuans, eum totum quantum inducit ad Arianismum. Hinc illud impium dogma Arianorum, tanquam arma aliqua, impositum potentiae imperatoris, dilatabatur et augebatur, et quantamcunque regionem Romanorum tenebat imperium, per vim contendebat ad suam adducere opinionem. Ob id igitur, qui homousii tenebant opinionem, et quæ sunt Christianorum exercebant, ut Christianos decet, afficiebantur malis innumerabilibus, maxime cum Eusebius et Philippus (quorum alter quidem ornatus fuerat honore præpositi, Philippus autem erat præfectus prætorio) fuissent Constantio fomes amoris Arianorum. Isti ad beatum Paulum expelli ab Ecclesia, et impium ejus loco introduci Macedonium volebant, et omnia faciebant, a quibus quidem verbis, a quibus autem factis, a quonam denique damno abstinentes adversus eos, qui tuentur homousion? Nam alios quidem effecerunt relinquere civitatem: alios autem damnarunt perpetuo, atque injusto, exilio: aliis vero procurarunt etiam a vita decessum. Hinc frontibus inscriptæ turpes notæ, tacitæ fidem significantes orthodoxam, et alia mala innumerabilia excogitata fuerunt adversus Christianos, etiamsi parva videbantur piis omnia propter Christum, et cum spe futurorum non conferenda. Hinc secundus quidem hic Paulus, qui cognomen habuit a confessione, expellitur a sede pontificatus: illotis autem, ut dicitur, pedibus, sacra profanantur.

II. Horum ergo Constantii temporum opus est et Marcianus, et Martyrius: quibus patria quidem est urbs magna regia: educatio autem et eruditio, qualem vir pius habere optaverit. Mores, benignitas et moderatio, est acenratum, quo illi cognoscuntur, indicium. Si autem oportet breviter et vere dicere, id erant inter cæteros virtute, quod esse imperio cognoscebatur eorum patria inter urbes. Nam quomodo ipsa omnibus aliis præsidet civitatibus, et eo quod regia et sit et nominetur, primum habet honorem: eodem modo hi quoque in omnibus bonis obtinebant dominatum, nec erat præclarum aliquid omnino, in quo non isti haberent primas. Apud divinum ergo Paulum commorantes, cum scribæ essent eorum, quæ ab illo fiebant, et populo divinos libros legerent, tam vehementem in Christum amorem alebant, ut nihil ducentes insaniam imperatoris, vehementi impetu contenderent adversus Christi hostes, nec omnino tolerandum putarent Dei Verbum eo deducere, ut censeatur res creata: sed esse quidem cum Patre expertem principii, et ejusdem essentiae ostenderent, Arianorum autem profanas novitates ad nihilum redigerent.

III. Illorum ergo verbis, non secus ac telis, sauciati infelices, cum nec possent eis resistere, nec

Α τοῦ φθόνου πατήρ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνωθεν βασκαίνων ἐχθρὸς, ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἦν τὰ Χριστιανῶν ἀπωλείσθαι Χριστιανούς, διὰ τινῶν οὐ πρὸς ἀξίαν, οἱμοί, τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματος ἐξιωμένων τὸν Κωνσταντῖον ὑπελθὼν εἰς τὰ τῶν Ἀρειανῶν ὄλον ὑπάγεται. Ἐντεῦθεν τὸ ἄθεον τοῦτο τῶν Ἀρειανῶν δόγμα, ὡς περ ὄπλον τῆν τοῦ κρατοῦντος περιθέμενον δυναστείαν, ἐπλάτυνε τότε καὶ ἤρξαστο, καὶ πᾶσαν ὄσσην ἡ Ῥωμαίων εἶχον ἀρχὴν παραστήσασθαι πρὸς βίαν ἐφιλονεῖσαι. Καὶ διὰ τοῦτο μυρίοις οἱ τὸ ὁμοούσιον δοξάζοντες, καὶ τὰ Χριστιανῶν ὡς θέρμις Χριστιανοῖς μετιόντες, περιεβάλλοντο τοῖς κακοῖς, Εὐσεβίου μάλιστα καὶ Φιλίππου (ὧν ὁ μὲν τῆ τοῦ πραιποσίτου τετίμητο δόξη, ὁ δὲ τὰ τῆς ἐπαρχίας διεῖπεν, ὁ Φίλιππος) ὑπέκκαυμα Κωνσταντίῳ τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἔρωτος γενομένων. Οὗτοι καὶ τὸν μακάριον ἀπελαθῆναι Παῦλον τῆς Ἐκκλησίας, ἀντεισαχθῆναι δὲ τὸν δυσσεβῆ Μακεδόνιον, ἐβούλοντό τε καὶ πάντα ἐποίουν· τίνος μὲν λόγου, τίνος δὲ ἔργου, πόσας δὲ βλάβης κατὰ τῶν πρεσβευόντων τὸ ὁμοούσιον ἀποσχόμενοι; Τοὺς μὲν γάρ τῆν πόλιν ἐκλιπεῖν παρεσκευάσαν, τῶν δὲ ἀδίκον ἀειφυγίαν κατέκριναν, τοῖς δὲ καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ζωῆς προσέξονησαν. Ἐντεῦθεν ἀτιμοὶ κατὰ μετώπων γραφαί, ὑποστημαίνουσαι τὸ ὀρθόδοξον, ἄλλα τε μυρία κατὰ Χριστιανῶν ἐπενοεῖτο καινά, εἰ καὶ μικρὰ πάντα διὰ Χριστὸν ἐδόκει τοῖς εὐσεβεῖσι, καὶ τῶν ἐλπίδων οὐκ ἀξία. Ἐντεῦθεν ὁ δεῦτερος μὲν οὗτος Παῦλος ὁ τῆς ὁμολογίας ἐπώνυμος, τοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνου ἀποδιώκεται, ἀνίπτουσι δὲ χερσὶ, τὸ τοῦ λόγου, βεβήλουται τὰ ἅγια.

Β'. Τῶν γοῶν Κωνσταντίου τούτων καιρῶν ἔργον καὶ Μαρκανδὸς καὶ Μαρτύριος· οἷς πατρίς μὲν ἄστὴ τὸ μέγα τε καὶ βασιλικὸν, ἀναγωγὴ δὲ καὶ παιδεία, οἷας ἂν τις θεωρήτης ἀνὴρ τυχεῖν εὖξαιτο. Τρόποι, χρηστότης καὶ ἐπιείκεια τὸ ἐκείνων ἀκριβὲς γνῶρισμα. Εἰ δὲ δεῖ συντόμως καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν, τοῦτο τοῖς πᾶσιν ἔγνωτες εἰς ὀρατήν, ὑπερ ἢ πατρίς ταῖς πόλεσιν ἐγνωρίζετο. Καὶ ὡς περ αὕτη τῶν ἄλλων τε πασῶν προκάθηται πόλει, καὶ τῷ βασιλικῇ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τῆν πρώτην ἔχει τιμὴν· τὸν αὐτὸν δὲ καὶ οὗτοι τρόπον πάντων ἐν πᾶσιν ἐκράτουν ἐπαινετοῖς, καὶ ζηλωτὸν ἦν τὴν παράπαν οὐδὲν, ἐφ' ᾧ μὴ οὗτοι τὸ πρωτεῖον εἶχον. Τῷ θεῷ τοιγαροῦν Παύλῳ συνόντες καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου πρακτομένων ἔντες ὑπογραφεῖς, τῷ λαῷ τε τὸς θείας ὑπαναγινώσκοντες βίβλους, οὕτω θερμὸν τὸν εἰς Χριστὸν ὑπέτρεφον ἔρωτα, ὡς οὐδὲν ὑπολογισαμένους τῆν τοῦ κρατοῦντος μανίαν ὕβρισις χωρῆσαι κατὰ τῶν Χριστομάχων ὀρμαῖς, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰς κτίσμα κατὰγεσθαι μηδ' ὄλως ἀνεκτὸν ποιῆσαι, ἀλλὰ συνάναρχον μὲν τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοούσιον αὐτὸν ἀποδείξαι, τὰς δὲ τῶν ἀρειανίζόντων βεβήλους κενοφωλίας εἰς τὸ μηδὲν εἶναι περιστῆσαι.

Γ'. Τοῖς ἐκείνων τοιγαροῦν ῥήμασιν οἷα βέλεσιν οἱ κακοδαίμονες βληθέντες, καὶ μηδὲ ἀντιτείνειν,

μηδὲ εἰς λόγους αὐτοῖς χωρεῖν ὅλως ἔχοντες, ὡς περ A
 ἐν σποδιᾷ πῦρ ταῖς αὐτῶν διανοίαις τὸ δολερὸν ὑπο-
 κρύψαντες, πρῶτα μὲν ταῖς ἐπαγωγαῖς τῶν λόγων
 τοὺς ἀνδρας ὑπέρχοντο· εἶτα καὶ χρήματα δώσειν
 ὑπισχυοῦντο οἱ ἄφρονες ἐκείνοις, οἳ γε καὶ τὰς
 ψυχὰς ὅτι· μὴ ἀφηροῦντο παραχρῆμα διὰ Χριστὸν
 ἐδυσχέραινον. Οὗτοι γοῦν οὐ κολακείαις κλεπτό-
 μενοι, οὐ χρημάτων ἠττώμενοι, ἀλλὰ τῆς εὐσε-
 βείας καὶ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος φύλακες ἀκριθεῖς
 εἶναι βουλόμενοι, πρὸς τὸ βραβεῖν τῆς ἀνω κλή-
 σεως ἔσπευδον· ὃ καὶ μόνον αὐτοῖς ἐποθεῖτο, καὶ
 οὐ τυχεῖν ὅλως ἐπεθύμουν. Ὡς οὖν ἀπεικαί τε καὶ
 κολακείαι καὶ ἀγαθῶν πάντων ἐπαγγελίαι ταῖς
 Ἀρειανοῖς ἐξησθένουν, καὶ ἄμαχόν τι πρᾶγμα τὴν
 καλὴν ἐκείνην ἐνστασιν τῶν μαρτύρων ἐώρων, θά-
 νατον αὐτῶν ὄν ἐπόθουν διὰ Χριστὸν κατακρίνουσιν. B

Α'. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὸν εἰρημένον ἤδη γεγονάσι
 τόπον, καιρὸν αἰτουῦσιν εἰς προσευχὴν. Καὶ λαβόντες,
 τὰ ὄμματα τε ὀμοῦ καὶ τὰς χεῖρας αἴρουσιν εἰς τὸν
 οὐρανὸν, καὶ, Κύριε, ὁ Θεὸς, ὁ πλάσας καταμόνας
 τὰς καρδίας ἡμῶν, λέγουσιν, ὁ συνεὶς πάντα τὰ
 ἔργα ἡμῶν, ἐν εἰρήνῃ τὰς τῶν σῶν δούλων δέξαι
 ψυχὰς, ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα, καὶ ὡς πρόβατα
 σφαγῆς λογιζόμεθα καὶ χαιρόμεν οὕτω τῆς παρού-
 σης ζωῆς ἀπαλλακτούμενοι διὰ σέ, καὶ πρὸς τὴν
 παρὰ σοὶ προθύμῳ ποδὶ ἐπειγόμεθα. Τῷ Θεῷ τῶν
 ὅλων εὐχόμενοι καὶ τὸ Ἀμήν ἐπειπόντες, τὴν διὰ
 ξίφους πλιγγὴν ὑφίστανται· καὶ τὴ μαρτυρικὴν ὁ
 Μαρτύριος σὺν Μαρκιανῷ δέχονται τέλος, πέμπτην
 ἐπὶ ταῖς εἴκοσι τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος. Ἐξ C
 δὲ τούτων τίμια λεύβανα τῶν ὀρθοδόξων τινὲς καὶ
 πιστῶν ἀνελόμενοι, καὶ λαμπρῶς περιστείλαντες,
 ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις παρὰ τῷ τῆς πόλεως τεύχει
 ἐντίμως ἐν ἐπισήμῳ λόφῳ κατέθεοντο· ἐνθα καὶ τὴν
 μαρτυρικὴν ἐκείνην τελείωσιν καὶ μακαρίαν ὑπέστη-
 σαν εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, νῦν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹ Psal. xxxii, 15. ² Psal. xliii, 22.

eos sustinere in disputatione, non secus ac ignem
 cinere, animo suo fraudem celantes, primum qui-
 dem blandis verborum illecebris eos aggrediuntur :
 deinde ipsos etiam esse pecunias daturus stulti
 sunt polliciti illis, qui ægre ferebant, quod non
 animæ statim auferrentur propter Christum. Ii ergo
 non illecti blanditiis, non victi pecuniis, sed pietatis
 et recti dogmatis volentes esse accurati custo-
 des, contendebant ad bravium supernæ vocationis,
 quod etiam solum ab eis desiderabatur, et quod
 omnino cupiebant assequi. Cum ergo et minæ Aria-
 norum, et adulationes, et bonorum omnium pro-
 missiones nihil haberent virium, et esse viderent
 inexpugnabilem martyrum constantiam, eos con-
 demnant morte, quam propter Christum desidera-
 bant.

IV. Cum autem jam pervenissent ad locum con-
 summationis, tempus petunt ad orationem. Quod
 cum accepissent, oculos et manus simul tollunt in
 cælum, et dicunt : Domine Deus, qui singulatim
 finxisti corda nostra, qui intelligis in omnia opera
 nostra, suscipe in pace animas tuorum famulorum :
 « quoniam propter te mortificamur et reputamur,
 tanquam oves occisionis : » et gaudemus sic a vita
 præsentī discedere propter nomen tuum, et ad
 eam, quæ est apud te, pede alacri properamus. Has
 cum preces sudissent ad Deum universorum, et
 Amen subjunxissent, gladio plagam accipiunt : et
 Marcianus ac Martyrius finem accipiunt martyricum
 vicesimo quinto mensis Octobris. Pretiosas autem
 eorum reliquias cum sustulissent quidam orthodoxi
 et fideles, et præclare composuissent, in psalmis
 et hymnis ad τ mœnia civitatis honorifice deposue-
 runt in insigni tumulo : ubi etiam subierunt illam
 martyricam et beatam consummationem, ad gloriam
 Patris, et Filii, sanctique Spiritus, nunc et sem-
 per, et in sæcula sæculorum. Amen.

BΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΑΣ.

VITA ET CONVERSATIO ET MARTYRIUM

SANCTÆ MARTYRIS

ANASTASIAE ROMANÆ

*Est autem hæc Anastasia senior sic dicta respectu alterius Anastasiæ, de qua
 25 Decembris.*

(Latine ap. Surium ad diem 28 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

Α. Διττὰς ἡμῖν ὁ λόγος Ἀναστασίας οἷδε γνωρί-
 ζειν, ἐπιφανεῖς μὲν ἄμφω τὴ κατὰ σάρκα γένος,

D I. Litteris mandatum est, duas fuisse Anastasias,
 ambas quidem genere claras, longe autem cla-

riores confessione fidei : et eis patriam fuisse Romanam veterem. Quarum altera quidem viro pietate non bono brevi tempore conjuncta matrimonio, cum nullam cum eo tori habuisset consuetudinem, sed adhuc conservaret pulchrum florem virginitalis, marito interea morte amisso, vixit deinceps in casta viduitate, et virtutum exercitatione, totis manibus paternas opes effundens in egenos, et lubenter veniens ad eos, qui propter Christum patiebantur, et carceres propter eos diligenter perscrutans, et omnibus modis eorum curam gerens, et saniem abstergens, et facile faciens ferre dolores, et adhuc quidem viventes doctrinis, consiliis, monitis confirmans, mortuorum autem corpora splendide componens, et mandans sepulturæ, donec seipsam quoque pulcherrimum et funebrem ornatum illis præbuit, ut quæ per ignem fuerit oblata in holocaustum, et sursum ad Deum lata sit in odorem suavitatis.

II. Altera autem vitam elegit monasticam et quietam, omnino expers nuptiarum, et quæ ex eis oriuntur, tumultum : sed cum pulchrum jugum Domini subiisset, et leve ejus onus portasset, deinde etiam forti et excelso animo suscepit certamina pro pietate : et duplici ornata fuit corona, virginitalis, inquam, et decertationis. Cujus ab ineunte ætate educationem et exercitationem, et maxima illa propter Christum certamina vult ab initio persequi oratio. Ipsa ergo, relictis parentibus, et necessariis, et iis omnibus, quæ pertinent ad hæreditatem, in quodam monasterio vicesimo anno ætatis seipsam collocat : in quo docta et instituta a sacrosancta Sophia (sic enim vocabatur magistra), dignos etiam fructus, talibusque seminibus ac tali doctrinæ convenientes, et producebat, et erat productura. Invidus autem et malignus hæc sine invidia ferre non poterat : sed primum quidem ipsius domesticis eam aggreditur copiis, et ex carne ejus in eam hostem excitat, contendens vehementem illam et intensam solvere exercitationem. Cum autem illa inimici machinas facile repulisset, nec ea ratione ab eo capi et expugnari posset, is se rursus ad alias contulit insidias ; et ipsam quidem defert ad suos et impietatis ministros, quibus valde erat curæ perscrutari eos, qui Christi sectabantur religionem. Illi vero statim currentes ad præsidem (is autem erat Probus, Diocletiano tunc administrante imperium), ipsi indicant eam neque deos, neque imperatorem colere, sed quemdam Christum prædicare Deum verum, vitamque solitariam, et conjugii expertem, ei, quæ versatur in societate et conjunctione, præferre, insolitam quamdam vivendi formam ostendentem virginibus. Cum ergo statim Probus theatrum coegisset frequentissimum, jubet beatam adduci Anastasiam. Cumque venissent ministri ad sacrum illud monasterium, cum ipsis vectibus et clavibus fractis μακαρίαν. Καὶ καταλαβόντες τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο σεμνεῖον οἱ περὶ ταῦτα διακονοῦμενοι, αὐτοῖς τε μοχλοῖς καὶ κλεισὶ τὰς θύρας ἀράξαντες, καὶ ὡς εἶχον ἐρμῆς εἶσω γενόμενοι ἄνομαστὶ τὴν Ἀναστασίαν ἐζήτουν.

A ἐπιφανεστέρως δὲ πολλῶν τὴν ἑμολογίαν τῆς πίστεως· καὶ πατρίδα σαφῶς αὐταῖς Ῥώμην ἐπιγράφει τὴν πρεσβυτέραν. Ἦν ἡ μὲν ἀνδρὶ πρότερον οὐκ ἀγαθῶ τὴν εὐσεβείαν ἐπὶ βραχὺ συζυγεῖσα, οὕτω δὲ οὕτε κοίτης οὕτε μίξεως αὐτῷ κοινωνήσασα, ἀλλὰ τὴ καλὸν ἄνθος ἐτι διατηροῦσα τῆς παρθενίας, τὸν ἀνδρᾶ τε μεταξὺ θανάτῳ ἀποβαλοῦσα ἐν χηρείᾳ σφροῦν τοῦ λοιποῦ καὶ ἀρετῶν ἀσκήσει διεξῆ, ὅλαις χερσὶ τὸν πατρῷον πλοῦτον εἰς ἐνδεεῖς ἐκκενοῦσα, πρὸς τε τοὺς διὰ Χριστὸν πάσχοντας ἠδέως φοιτῶσα, τὰ τε δεσμωτήρια δι' αὐτοὺς φιλοπόνως ἀνερευνῶσα, καὶ πάντα τρόπον αὐτῶν ἐπιμελομένη, καὶ τοὺς ἰχῶρας ἐκμάσσουσα, καὶ βῆλον τὰς δούνας φέρειν ποιοῦσα, καὶ ζῶντας μὲν ἐτι, διδασκαλίαις, συμβουλαῖς, ὑποθήκαις ἐπιβρῶνύουσα· οἰχομένων δὲ τὰ σώματα λαμπρῶς περιστέλλουσα καὶ τάφοις παραδιδούσα, ἕως καὶ ἑαυτὴν καλὸν ἐκείνοις παρέσχεν ἐντάφιον, διὰ πυρὸς ὀλοκαυτωθεῖσα, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνενεχθεῖσα Θεῷ.

B Ἡ δὲ τὸν μοναδικὸν τε καὶ ἡσύχιον εἴλετο βίον, μήτε γάμου τὴν ἀρχὴν ὅλως, μήτε τῶν ἐκ τοῦ γάμου πειραθεῖσα θορύβων· ἀλλὰ τὸν Χριστὸν ὑπελήθοῦσα τοῦ Κυρίου ζυγόν, καὶ τὸ ἐλαφρὸν αὐτοῦ φορτίον βαστάσασα, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας μετὰ γενναίου σφόδρα τοῦ φρονήματος ἀπεδύσατο, καὶ διπλῶ κατακοσμήθη στεφάνῳ, τῇ τε τῆς παρθενίας, φημί, καὶ τῷ τῆς ἀθλήσεως. Ἦς τὴν ἐκ παιδῶν ἀγωγὴν τε καὶ ἀσκήσιν καὶ τοὺς μεγίστους διὰ Χριστὸν ὀθλοὺς ἐκείνους διεξελθεῖν ὁ λόγος ἀνωθεν βούλεται. Αὕτη τοίνυν πατέρα μὲν καὶ προσήκοντα, καὶ ὅσα περ εἰς κληρὸν ἐπέβαλλε, πάντα καταλιποῦσα, ἐν τινι σεμνεῖῳ ἔτους εἰκοστοῦ τῆς ἡλικίας ἑαυτὴν καταλέγει· ἐν τῷ καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς παιδαγωγουμένη τε ἄμα καὶ ῥυθμιζομένη Σοφίας (τοῦτο γὰρ ὠνόμαστο ἡ διδάσκαλος), ἔμελλε ταχὺ καὶ καρποὺς ἀξίους προνεγκεῖν, τοιοῦτοις σπέρμασι καὶ τοιαύτῃ διδασκαλίᾳ προσήκοντα. Οὐκ ἔμελλε δὲ ἄρα ταῦτα καὶ βασκανίας χωρὶς οἶσειν ὁ πονηρὸς· ἀλλὰ πρῶτα μὲν οἰκοθεν τῇ γενναίᾳ προσβάλλει, καὶ τὸν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτῇ πόλεμον ἐπεγείρει, τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνο καὶ σύντονον ἐκλύσαι φιλονεικῶν τῆς ἀσκήσεως· ἐπεὶ δὲ ἀσφαλῶς ἐκείνη τῷ ἐχθρῷ τὰς μηχανὰς ἀπετείχισε, καὶ ἀνάλωτος ἐντεῦθεν αὐτῷ λοιπὸν καὶ ἀχείρωτος ἦν, πρὸς ἑτέραν ἐχώρει πάλιν ἐπιβουλήν· καὶ προσαγγέλλει μὲν αὐτὴν τοῖς ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἀσεβείας ὑπηρεταῖς καὶ διακόνοις, οἷς καὶ λίαν ἐπιμελὲς ἦν ἀνερευνᾶν τοὺς τὰ Χριστιανῶν μετιόντας· οἱ δὲ πρὸς τὸν ἡγεμόνα δραμόντες εὐθύς (Πρόβος ἦν οὗτος, Διοκλητιανοῦ τῆνικαῦτα τὴν βασιλείαν διέποντος) μηνύουσιν αὐτῷ περὶ ταύτης ὡς ἄρα οὕτε θεοὺς οὕτε βασιλεῖς σέβοιτο τοὺς ἐκείνων, ἀλλὰ Χριστὸν τινα κηρύττει Θεὸν ἀληθινόν, καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἄζυγα βίον τοῦ κοινωνικοῦ μᾶλλον καὶ μιγάδος ἀσπάζοιτο, ἀθήη τινὰ πολιτείας ὁδὸν ταῖς παρθένοις ὑποδεικνύουσα. Θεάτρον οὖν ὁ Πρόβος αὐτίκα συναγαγὼν πολυάνθρωπον, ἀχθῆναι κελεύει τὴν

I'. Ἡ γοῦν διδάσκαλος αὐτῆς Σοφία, τὴν ἀθρόαν ἑφοδὸν ἐκεῖνην θεασαμένη, καὶ τὴν αἰτίαν οὐκ ἀγνοήσασα, ἀλλ' εὐθέως συμβαλοῦσα τὸ πρᾶγμα, χάριν ἤτησε τοὺς στρατιώτας, ὥστε μικρὸν ἀναμεῖναι χρόνον. Καὶ λαδομένη τῆς Ἀναστασίας μετὰ δακρύων, σταῶσά τε κατέναντι τοῦ θουσιαστηρίου ἐν ἀποκρύφῳ, καὶ θεὸν μάρτυρα τῶν πρὸς αὐτὴν λόγων ποιησαμένη, Ἐγὼ μὲν σε, ποθεινοτάτη μοι θυγάτηρ, ἔφη, παῖδα παραλαβοῦσα, οὐδὲν τῶν εἰς ἐμὴν δύναμιν ἐπὶ σοι τῆς κατὰ θεὸν παιδείας ἐκ πρώτης ἡμέρας καὶ εἰς τὸ παρὸν ἐνέλιπον· σὺ δὲ, εἰς ἡλικίαν ἤδη τοῦ πληρώματος καταντήσασα τοῦ Χριστοῦ, ἀπίθι πρὸς αὐτὸν ἀγαλλιωμένη. Αὐτῷ γὰρ σε νυμφεύσασαι σήμερον, καὶ αὐτῷ προσάγω, καὶ αὐτῷ παρατίθημι. Ἴδοὺ καὶ ὁ νυμφῶν εὐτρεπῆς καὶ ὁ καλῶν ἀψευδῆς· καὶ οἱ τῆς χαρᾶς ἄγγελοι πάρευσι, ὡς Χριστοῦ σε δεξιώσασθαι νύμφην, καὶ πρὸς τοὺς θαλάμους τῷ βασιλεῖ συνεισαγαγεῖν. Βάδιζε τοίνυν τὴν στενὴν ταύτην καὶ τεθλιμμένην, ἕως διὰ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίας ἐν εὐρυχώρῳ στήσῃ τοὺς πόδας σου. Ἐπεὶ καὶ δίκαιον ὦ τέκνον, οὐ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, εἴπερ οἶόν τε καὶ τοῦτο, δι' ἐκεῖνον ἀποθανεῖν. Εἰ γὰρ Δεσπότης ὢν ἐκεῖνος ἀπέθανε δι' ἡμᾶς, πῶς οὐ χρὴ δούλους ὄντας ἡμᾶς τὸν ἐκεῖνου προθύμως μιμήσασθαι θάνατον; Ἄλλως τε δὲ οὐδὲ θάνατος, ὦ μέλος ἐμὸν, ἢ διὰ Χριστὸν τελευτῆ, ἀλλ' εὐφροσύνη, χαρὰ, ἡδονή, λαμπρότης, ὠραιότης, φῶς, πολὺ τοῦ φωτὸς τούτου γλυκύτερόν τε καὶ ὠραιότερον. Πάντα ἀφθαρτα, πάντα βέβαια, πάντα μόνιμα, διηνεκῆ πάντα, καὶ οὐδέποτε λήγοντα. Μὴ δὴ, ὦ σπλάγγνον ἐμὸν πρὸς τὸ αὐστηρὸν ἀποθλέψῃς τῶν τυράννων, καὶ τὸ δριμύ τῶν καλῶν· αὐτὸς γὰρ σοι Χριστὸς ὁ νυμφίος ὁ σὸς παραστήσεται, τὰς ἀδύνας ἐπικουφίζων καὶ τῶν ἀναγκῶν ἐξαιρούμενος. Εἰ δὲ καὶ μικρὸν σε συγχωρήσει· κακοπαῆσαι, ὥστε σου τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάσασθαι· ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ἐγκαταλείψει καὶ περιόψεται· ἀλλ' ἔτι σου καμνούσης, σθεσθήσεται μὲν ἡ δριμύτης τῶν ἀλγεινῶν, ἀναστελεῖ δὲ σοι παράκλησις, καὶ φῶς καὶ ζωὴ σε περιστελεῖ, καὶ ἡ δόξα Κυρίου κυκλώσει σε. Πρὸς ταῦτα ἡ παρθένος, Εὐχῆς ἔργον, ὦ μητέρα, ἔφη, καὶ τῆς ἀνωθεν βοήθειας τε καὶ συμμάχιας τὸ μὴ πρὸς τοσαύτην ὠμότητα τυράννων καὶ μανίαν ἀπαγορευσαί. « Τὸ μὲν γὰρ Πνεῦμα πρόθυμον, ἢ δὲ σὲ ἀσθενῆς· » ἀλλὰ δεήθητι τοῦ κοινοῦ Δεσπότης, καὶ ἰκέτευσον αὐτὸν ὅπως ἐξαποστείλῃ μοι δύναμιν ἐξ ὕψους, δι' ἧς ἀντικαταστήναι δύνησμαι πρὸς οὕτω κακῶν βαρυτάτην ἐπαγωγὴν· καὶ σπουδάσω, μητέρα ἐμή, τῇ ἐκεῖνου δυναστείᾳ κραταιουμένη, διὰ τέλους σοι τηρῆσαι τὰς ὑποθήκας, καὶ οὐδεμιᾶς τούτων ἐλιγώρησω ἢ ἐπιλήσομαι.

Δ'. Ταῦτα τῆς παρθένου διεξιούσης, καὶ οὕτω γλυκείας τῇ διδασκάλῳ ποιουμένης καὶ ποθεινὰς τὰς ἐπαγγελίας, ἐπιπεσόντες ἀθρόοι οἱ στρατιῶται, καὶ καθάπερ ἀρνίον τῆς μητρὸς αὐτὴν ἀποσπᾶσαντες, κλοιὸν τε σιδηροῦν περιβάλλουσι, καὶ χαί-

A januis, maximo impetu ingressi, nominatim quærebant Anastasiam.

III. Ejus autem magistra Sophia cum repentinam illam aspexisset irruptionem, et causam non ignorasset, sed rem statim, ut erat, conjecisset, a militibus postulavit hanc gratiam, ut parum expectarent. Quæ cum lacrymans accepisset Anastasiam, et eam statinisset ex adverso aræ, secreto, et Deum testem adhibens eorum, quæ dicebat: Ego quidem, inquit, o jucundissima filia, cum te puellam accepissem, nihil a primo die ad hoc usque tempus prætermisi pro viribus, quod pertineret ad te instituendam in iis, quæ ad Deum pertinent. Tu autem cum jam perveneris ad ætatem plenitudinis Christi, vade ad ipsum exsultans. Te enim hodie despondeo, et offero, et trado. Ecce jam est paratus thalamus, et qui te vocat, est verax: et adsunt nuntii gaudii, ut te accipiant Christi sponsam, et deducant ad Regem in superna tabernacula. Vade ergo per hanc arctam et angustam viam, donec per martirium pro ipso susceptum, in latitudine statuatur pedes tuos. Nam justum est, o filia, non solum pro Christo pati, sed etiam sæpe, si hoc fieri posset, mori propter illum. Si enim, cum esset Dominus, mortuus est propter nos, quomodo non oportet nos, cum simus servi, prompto et alacri animo imitari illius mortem? Verum nec mors quidem est, o filia, propter Christum decessus, sed lætitia, gaudium, voluptas, splendor, pulchritudo, lux longe hac luce dulcior et pulchrior. Omnia illie ab interitu libera, omnia firma ac stabilia, omnia perpetua et nunquam desinentia. Ne aspexeris, o filia mea, ad acerbitatem tyrannorum, et gravitatem suppliciorum. Ipse enim Christus sponsus tuus tibi aderit, dolores allevans, et eripiens a necessitatibus. Quod si etiam concesserit, ut tu malorum aliquid perpetiaris, quo tuam tolerantiam efficiat tuæ fidei probationem, at non iam finem deseret et despiciet, sed te adhuc laborante, exstinguetur quidem dolorum acerbitas: exorietur autem tibi consolatio et lux: et vita te amicit, et gloria circumdabit. Ad hæc virgo: Optandum quidem est, inquit, o mater, et orandum ut quod a divino proficiscatur auxilio, ne ad tantam tyrannorum crudelitatem et insaniam deficiam. « Nam spiritus quidem est promptus, caro autem infirma: » sed roga communem Dominum, et ei supplica, ut mittat ad me virtutem ex alto, per quam poterō resistere tam gravibus, quæ infliguntur, malis: et studebo, mater mea, illius confirmata virtute, tua monita perpetuo conservare, neque ullum eorum negligam, aut ejus obliviscar.

IV. Cum hæc virgo diceret, et magistræ tam dulcia et jucunda faceret promissa, irruerunt repente milites, et eam tanquam agnam a matre avellentes, imponunt ei ferreum collare, et lætam adducunt ad præsidem. Illa autem ei stans ex

¹ Matth. xxvi 41.

adverso, mente multo magis Christo astabat suo sponso, et toto animi intuitu ad eum aspiciebat et in ejus speciem et pulchritudinem deligebat oculos intelligentiæ. Atque stupebant quidem quotquot aderant, et corporis ejus pulchritudinem, ejusque moderationem et vultus dignitatem. Probus autem eam primum rogavit quod esset ei nomen. Martyr autem: Vocor, inquit, Anastasia. Deus enim me fecit surgere, ut te, et patrem tuum hodie pudore afficiam. Probus vero videns virginem in principio tam aspere respondisse, statuit eam aggredi blanditiis, et sic mollire asperitatem illius et duritiem, nesciens qualem frangere animum, et qualem circa fidem adamantem putaret se posse conterere. Dicebat itaque: Tibi consulo, o filia, ut ea eligas, quæ sunt tibi utilia, et magnis diis te adjungas, et eis una nobiscum sacrifices. Sic enim viro quidem jungeris matrimonio, cujus erit in civitate maxima auctoritas, addentur autem tibi quoque pecuniæ, aurum, argentum, vestes, multitudo mancipiorum, erisque splendida et insignis. Apud te ergo considera, id consilii capiens, quod et tuæ conveniat pulchritudini, et animi nobilitati, neque velis iræ nostræ facere periculum, nec discere quantum sit malum impietas. Ego enim tuæ pulchritudinis, tanquam eodem ortus sanguine, et tuus pater secundum carnem (deos testor), curam gerens, suggero quæ sunt profutura. Quod si tu his non parueris, neque meis cesseris suasionibus, necesse erit ut micam deinceps tantam experiaris sævitiam, quanta nunc benignitate frueris et mansuetudine: quo tempore et si ducaris pœnitentia, nihil fortasse tibi proderit.

νην, μηδὲ ταῖς ἐμαῖς ἠπίως εἰκουσαν παραινέσεις, ἀνάγκη λοιπὸν τσαύτης μου πειραθῆναι τῆς ἀπειθείας καὶ ἀγριότητος, ὅσης νῦν ἀπολαύεις εὐμενείας καὶ ἡμερότητας, ὅταν καὶ μεταμελομένη τάχα μηδὲν ἦ σοι τῆς μεταμελείας ἀπόνσθαι.

V. His verbis auditis, martyr statim est recordata maternas sapientis suæ magistræ admonitionum, et statim respondens: Mihi quidem, inquit, o iudex, et sponsus, et divitiæ, et vita est Christus: mors autem propter ipsum subeunda, est mihi vita longe pretiosior, propter quem non aurum, non argentum, non aliquid aliud ex iis, quæ sunt in terra jucunda, mihi jucundum fuit existimatum; illum enim solum, illiusque consuetudinem magnifico, qua sum fruitura. Ignis autem et ensis, et ferrum, et membrorum abscissiones, et plagæ, et flagella, et si quid aliud a vobis excogitatum fuit ad cruciatum, ea sunt mihi voluptates potius, quam tormenta, in illum solum defigenti oculos, et non ea solum pati pro illo cupienti, sed etiam, si fieri posset, mori millies. Ne similes ergo te misereri speciei mei corporis, quæ flaccessit non minus, quam flores agri: sed fac potius id, quod est in tua potestate, aut situm est in morum tuorum crudelitate. Nam ego quidem ligneos aut lapideos deos nunquam coluerim. His ad iram martyr incitat præsidem. Et priusquam quidem plagas ejus genis infligit. Deinde etiam dirumpit tunicam, illam pul-

Α ρουσαν ἄγουσι πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Ἡ δὲ κατὰ πρόσωπον ἐκεῖνου στᾶσα, καὶ αὐτῷ παραστάναι δοκοῦσα πολὺ μᾶλλον τῆ διανοίᾳ Χριστῷ τῷ ἑαυτῆς νυμφίῳ παρίστατο, καὶ ὄψ τῷ τῆς ψυχῆς βλέμματι πρὸς αὐτὸν ἑώρα, καὶ τῷ κάλλει τούτου καὶ τῆ ὠραιότητι, νοερῶς ἦν ἀτενίζουσα. Πάντας μὲν οὖν ἐκπληξίς εἶχε τοὺς παρόντας ἐπὶ τῆ τοῦ σώματος αὐτῆς ὄρα, καὶ τῷ εὐκόσμῳ τοῦ παραστήματος. Ὁ δὲ Πρόβος, Τί σοι ὄνομα; πρῶτον αὐτὴν ἤρξατο. Καὶ ἡ μάρτυς, Ἀναστασία καλοῦμαι, φησί. Καὶ γὰρ ἀνέστησέ με ὁ Κύριος, ὥστε καὶ σὲ τήμερον, καὶ πατέρα τὸν σὸν, ὅς ἐστιν ὁ πονηρὸς, καταισχύναί. Ὁ γοῦν Πρόβος, οὕτω τραχείας ἰδὼν παρὰ τὴν ἀρχὴν δεδωκυῖαν τὴν παρθένον τὰς ἀποκρίσεις, ἔγνω θωπείαις αὐτὴν ὑπελθεῖν, καὶ ταύτη τὸ πικρὸν ἐκεῖνο καταμαλᾶσαι καὶ αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον, οὐκ εἰδῶς οἷαν ὑποχαυνῶσαι ψυχὴν, οἷου παράφασθαι περὶ τὴν πίστιν ἀδάμαντος ἦρατο. Ἀμέλει, καὶ πείσθητί μοι, συμβουλεύω σοι, θύγατερ, ἔλεγε, τὰ λυσιτελεῖ σαυτῇ προσέσθαι, θεοῖς τε τοῖς μεγάλοις συνθέσθαι, καὶ κοινωνῆς ἡμῖν τῆς αὐτῶν καταστήναι θυσίας. Οὕτω γὰρ ἀνδρὶ μὲν ἐν συναρμοσθήσῃ τῶν ἀξιωματος παρὰ τῆ πόλει τοῦ μεγίστου ἡξιωμένων προστεθήσεται δέ σοι καὶ χρήματα, χρυσὸς, ἀργύρος, ἐσθῆτες, ἀνδραπόδων πληθῆς, καὶ λαμπρὰ γενήσῃ ταχὺ καὶ περιδόςος. Σκέψαι τοιγαροῦν παρὰ σαυτῇ, κατάλληλα τῆ τε τῆς ὄψεως ὄρα καὶ τῆ τῆς ψυχῆς εὐγενείᾳ βουλευσαμένη· μηδὲ θελήσῃς ἐλθεῖν εἰς πείραν ἡμετέρως ἀγανακτῆσεως, μηδὲ οἷον κακὸν μαθεῖν ἢ ἀσέβεια. Ἐγὼ γὰρ σου τοῦ κάλλους, ὡς αἵματος, ἴστωσαν οἱ θεοὶ, κοινωνῆς, καὶ πατὴρ κατὰ σάρκα κηδόμενος, ὑποτίθημι τὰ συνοίσοντα. Εἰ δὲ μὴ καὶ σὺ πρὸς ταῦτα παράττης ἑαυτὴν πειθουμένη, ἀνάγκη λοιπὸν τσαύτης μου πειραθῆναι τῆς ἀπει-

Ε'. Τούτων ἡ μάρτυς ἀκούσασα τῶν βημάτων, εἰς ἀνάμνησιν εὐθὺς τῶν μητρικῶν ἐκεῖνων τῆς σοφῆς διδασκάλου Σοφίας παραινέσεων ἤρχετο· καὶ ἡρέμα ὑπολαβοῦσα, Ἐμοί, φησί, δικαστὰ, καὶ νυμφίος, καὶ πλοῦτος, καὶ ζωὴ ὁ Χριστός· ὁ δὲ δι' αὐτὸν θάνατος πολλῷ μοι καὶ τῆς ζωῆς τιμιώτερος· δι' ἃν οὐ χρυσίον, οὐκ ἀργύριον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐπὶ γῆς ἡδέων ἡδῶ μοι νενόμισται, πλὴν ἐκεῖνου μόνου, καὶ τῆς ἐκεῖνου συνουσίας καὶ ἀπολαύσεως. Πῦρ δὲ καὶ ξίφος καὶ σίδηρος, καὶ μελῶν ἐκτομαί, καὶ πληγαὶ καὶ μάστιγες, καὶ εἴ τι ἄλλο παρ' ὑμῶν εἰς τιμωρίαν ἐπιενερόηται, ἤθοναί μοι μᾶλλον, οὐ βᾶσανοι, πρὸς ἐκεῖνον ἀτενὲς ἐνορώσῃ· καὶ μὴ τοιαῦτα μόνον ὑπὲρ ἐκεῖνου παθεῖν, ἀλλ' εἴπερ οἷόν τε, καὶ μυριάκις ἀποθανεῖν γλιχομένη. Μὴ τοῖνον τὴν ἐν ἐμοὶ τοῦ σώματος ὥραν ἐλεεῖν ὑποκρίνου ἴσα καὶ ἀγροῦ ἀνθεσι μαραινομένην· ἀλλὰ ποιεῖ τὸ τῆ ἐξουσία σου μᾶλλον ἢ τῆ τῶν τρόπων ὀμιότητι παριστάμενον. Ὡς ἐγωγε ξυλίνοις ἢ λιθίνοις θεοῖς σέβας οὐκ ἂν προσενέγκοιμι. Τούτοις εἰς ὀργὴν ἡ μάρτυς ἀνάπτει τὸν ἡγεμόνα. Καὶ πρῶτα μὲν αὐτῇ πληγὰς κατὰ τῶν παρεῶν ἐπιτίθει· ἔπειτα καὶ τὸν χιτῶνα διαρρήγνυσι, καὶ γυμνὸν ὄλον τὴ καὶ ἀγγέλοις

αἰδέσιμον ἐκείνο κάλλος παραστησάμενος χωρὶς τι-
νός παραπετάσματος ἢ περιδήματος, ἵνα καὶ πλέον
αἰσχύνῃ παρθένον, οὕτω θορύβων ἀήθη καὶ ἀνδρῶν
δύσεως, τοῦ θαλάμου πλέον καὶ τῆς ἡσυχίας εἰδυῖαν
οὐδὲν, οὕτω σοι, φησὶ, προσῆκον ὑπὸ τοσοῦτοις
ἀσχημονεῖν ἀνδρῶν ὄμμασιν. Ἀλλὰ τῆς κατεχούσης
σε ταύτης ἀπονοίας ἀνενεγκοῦσα, πρόσελθε τῇ τῶν
θεῶν εὐμενείᾳ· καὶ μὴ κάλλος τοσοῦτον ἰδεῖν ἐθελή-
σειας ἀπανθοῦν ἀθλίως πρὸ τῆς ὥρας καὶ μαραινό-
μενον. Οὐδεὶς γὰρ ἀπειθοῦσαν τῶν ἐμῶν σε δύναιτ'
ἂν ἐξελέσθαι χειρῶν· ἀλλ' εἰς λεπτά σε κατατεμῶν,
εὐ ἴσθι, βρῶμα θηρῶν ἀγρίοις προθήσομαι.

Γ'. Καὶ ἡ μάρτυς, ἐμοὶ, φησὶν, ὦ ἡγεμῶν, οὐκ
ἀσχημοσύνη τῶν ἱματίων τούτων ἐστὶν ἡ γύμνωσις·
ἀλλὰ καλλωπισμὸς λαμπρότατός τε καὶ εὐπρεπέστα-
τος. Τὸν γὰρ παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδυσαμένη
τὴν καινὴν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ ἐνδύσομαι.
Οὐκ ἐμὲ τοίνυν ἐν τούτοις, ἀλλὰ σὲ μᾶλλον ἐγκαλύ-
πτεισθαι χρῆ, ὅτι ὡς ἱμάτιον τὴν ἀσέβειαν ἐνεδύσω,
καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατά σου, καὶ ὡσεὶ
ἐλαιὸν ἐν τοῖς ὀστέοις σου. Μεταξὺ δὲ καὶ θερμότερῳ
ληφθεῖσα τῷ τῆς ἀθλήσεως ἔρωτι, καὶ δεδοικυῖα
μήποτε, καταμαλακισθεῖς ὁ ἡγεμῶν, ἀποκλείσῃ περὶ
μέσους ἤδη τοὺς ἀγῶνας αὐτῇ τοῦ μαρτυρίου τὸ
στάδιον, προσετίθει καὶ τὰ τοιαῦτα· Ὁμότατε δι-
καστῶν, θάνατον ἐπαγαγεῖν ἀπειλεῖς· πρὸς τοῦτό
σοι παρεσκεύασμαι· τούτο γάρ μοι τὸ ἀτεχνῶς εὐ-
κταϊότατόν τε καὶ ποθεινότατον. Εἰ δὲ καὶ εἰς μέλη
με κατατέμεις, καὶ γλῶτταν ἐκκόψεις, καὶ ὀδόντας
καὶ χεῖρας, καὶ ὄνυχας, τότε με τὰ μείζω μᾶλλον
εὐεργετήσεις. Ὁφείλω γὰρ ὅλην ἐμαυτὴν τῷ Δι-
μουργῷ· καὶ τοῦτό μοι ἔφασιν αἰεὶ, ὅπως ἂν ἐν πᾶσι
δοξαυθῇ τοῖς ἐμοῖς μέλεσι, καὶ παραστήσω τῷ
αὐτοῦ βῆματι πάντα μου τὰ μέλη τῷ κόσμῳ τῆς
ὁμολογίας καλλωπιζόμενα. Τούτοις Ἀναστασία κα-
ταπλήττει τὸν δικαστὴν καὶ τὸ θέατρον. Καὶ τὰς
παραινέσεις ἐκείνος ἀφείλε, ἐπὶ τὰς κολάσεις ἐχώρει.
Καὶ πρῶτα μὲν πρηγῆ ταύτην ἐκ τεσσάρων διατα-
θεῖσαν, καὶ τισὶ προσδεθείσαν πάλιν κατὰ γῆς πε-
πηγμένοις, κελεύει μετεωρίζεσθαι, καὶ κάτωθεν μὲν
πῦρ ἐλαῖω καὶ πίσσῃ, καὶ θείῳ, καὶ κληματίσι
σφοδρῶς ἀναπτόμενον, τοῖς σπλάγχνοις αὐτῆς ὑπο-
στρώωνυσθαι· τριχῇ δὲ πάλιν ἀνωθεν ἐκ μιᾶς βί-
βλων καταφορᾶς τὸν νῶτον αἰκίζεσθαι. Εἶχε μὲν
πρῶταγμα.

Ζ'. Πασχούσης δὲ αὐτῆς τοῦτον ἐπὶ πολὺ τὸν τρό-
πον, καὶ τοῦ μὲν νώτου ταῖς μάρστιξιν ἀνωθεν διαξαι-
νομένου, τῶν δὲ σπλάγχνων κάτωθεν ὑποκαίμενων,
καὶ τῶν φλεβῶν εἰς τέφραν λεπτυνομένων, καὶ πη-
γνυμένου καὶ ἀναλίσκομένου τοῦ αἵματος, κολάσεως
ὀξείας ὀδύνας οὕτω καὶ ἀκοαῖς ἐμποιοῦσης, ἡ μάρτυς
(ὦ ψυχῆς γενναίας ὄντως διὰ Χριστοῦ, καὶ ἀναγκῶν
ὕψηλοτέρας τῆς φύσεως!) εὐχῇ μόνῃ καὶ Θεῷ προσ-
αναεῖχε· καὶ τῶν ἐξ αἰῶνος αὐτὸν ὑπομαρνήσκουσα
θαυρασίων (ἤσκητο γὰρ ἀκριβῶς καὶ τὴν τῶν θείων
Γραφῶν σύνεσιν) οἷά τινα ὀρόσημ τῆ προσευχῇ τὸ
πῦρ ἐκείνο τῶν ἀγγεδόνων ἐσβέννυσεν. Ἐφ' οἷς ὁ θεὸς

A chritudinem, quæ vel ipsis erat angelis reverenda,
totam nudam ostensurus, absque ullo velo, aut
operculo, ut vel majori pudore afficeret virginem,
quæ turbæ et hominum oculis non erat assueta, ut
quæ præter thalamum et quietem nihil noverat :
Sic, inquit, oportet te tanta affici turpitudine et
dedecore ante omnium oculos. Sed resipiscens ab
ea, quæ te tenet, amentia, ad deorum accede beni-
gnitatem : nec velis videre tantam pulchritudinem
misere ante tempus efflorescentem, et marcescen-
tem. Nemo enim te, si non pareas, potuerit a meis
manibus eripere : sed te minutatim dissectam, feris
agrestibus arponam exedendam. Hoc velim sit tibi
persuasum.

B VI. Martyr autem : Mihi, inquit, o præses, non
est turpitude aut dedecus, esse nudatam vestibus :
sed maximus potius ornatus et elegantissimus. Nam
veteri homine exuta, novum induam in justitia et
veritate. Non me ergo, sed te potius oportet pro-
pter hæc erubescere, quod, tanquam vestem, in-
dueris impietatem, et ingressa sit tanquam aqua
tua viscera, et sit tanquam oleum in tuis ossibus.
Interea autem capta vehementiori amore decerta-
tionis, et timens, ne præses emollitus, jam in
medio certamine eam excluderet a stadio, hæc
quoque adjecit : Crudelissime judicem, minaris te
mortem mihi esse allaturum : ad hoc sum tibi
præsto : hoc enim est mihi plane optandum. Quod
si etiam me in membra dissecueris, et linguam
amputaveris, et dentes, manus, et ungues, tunc me
afficies majori beneficio. Me enim totam, quanta-
cunque sum, debeo Creatori : et hoc mihi semper
est in votis, ut ipse glorificetur in omnibus meis
membris, et sistam ante ejus tribunal omnia mea
membra nitentia ornatu confessionis. His Anastasia
obstupescit toto cum theatro judicem. Qui missis
adhortationibus processit ad supplicia. Et primum
quidem eam pronam a quatuor viris extensam, et
quibusdam palis humi fixis alligatam, jubet tolli
sublimem, et inferne quidem ignem oleo, et picæ,
et sulfure, et sarmentis vehementer accensum,
ejus substerni visceribus : a tribus autem rursus
desuper hominibus simul uno impetu ejus dorsum
virgis cædi. Hæc quidem sic se habebant : et

D executioni mandatum fuit, quod jussit præses.
οὕτω ταῦτα, καὶ εἰς ἔργον ἐξέβηκε τῷ ἡγεμόνι τὸ

VII. Cum ea ergo diu sic pateretur, et dorsum
quidem flagellis desuper laceraretur, viscera autem
inferne couflagrarent, et venæ minuerentur in ci-
ncrem, et concreceret ac consumeretur sanguis
supplicio, vel ipsis auribus gravem afferente dolo-
rem, martyr (o vere generosum propter Christum
animum, et superiorem naturæ necessitatibus) solis
precibus et Deo erat intenta : et quæ sunt a sæculo
admirabilia, in memoriam et os redigens (erat enim
valde exercitata etiam in intelligentia divinarum
Scripturarum) oratione, veluti quodam rore, ex-
stinguabat illum ignem dolorum. Quamobrem defessa

μάτων ἤξιωτο. Ἐνύβριζε δὲ καὶ εἰς τοὺς τυράννου θεοὺς, σκότος αὐτοὺς καὶ πλάνην, καὶ δαίμονας, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς ἀπώλειαν φέρει ψυχῆς ἀνομάζουσα. Ὁν ἐκεῖνος ἀκούειν οὐκ ἀνεχόμενος, ἐπεὶ καὶ τὸ γλυκὺ πᾶσι φῶς ὀφθαλμῶ νοσοῦντι πολέμιον, ἀποτμηθῆναι μέσην αὐτῇ καλεῖται τὴν γλιῶτταν ἐκυσθεῖσαν τοῦ φάρυγγος, ἐκκρουσθῆναι δὲ σὺν αὐτῇ καὶ τοὺς ὀδόντας· καὶ τοιαύτας ἀμοιβὰς ὁ ἀνόητος στόματος ἀποδίδωσιν ἐλευθέρου. Ἀλλὰ τῶν μὲν ὀδόντων αὐτὴν ἀποστερεῖ καὶ τῆς γλιῶττης, τῆς παρότρειας δὲ ἢ τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἔτι. Ἀλλὰ μηδὲν ἐνδόσιμον, μηδὲ μαλακὸν ὑποστᾶσα, τοσοῦτῳ τὴν τομὴν ἀνέβαλετο ὅσῳ τελευταίαν τῷ Θεῷ μετὰ τοῦ τῆς φωνῆς καὶ σιωπῶντων οἴδαν ἀκούειν ἐκεῖνος.

Γ. Εὐχαριστήσασα οὖν ἀξίως αὐτῷ, εἶτα καὶ δεξιῶν τέλει δεξιῶν καταλύσαι τὴν μαρτυρίαν ἐξῆς δὲ καὶ περὶ τῶν ἀδύσπουτων καὶ αὐτῇ προσιέναι μελλόντων ἐντεύξεις ποιησαμένη, φωνῆς τε οὐρανίου τῶν αἰτουμένων τὴν δόξιν ἐπιμαρτυροῦσης ἀκούσασα, Δεῦρο, τῷ δριμύϊ ποίει, φησὶ, τὰ προσεταγμένα· καὶ προτείνει γλιῶσσαν ἢ μάρτυς, τὴν αἰεὶ τὰ θεῖα μελετῶσαν καὶ φθεγγομένην, καὶ σίδηρος αὐτὴν, ὀμοῖ! μέσην εὐθὺς ἀποτέμνει. Ἐπειτα δὲ καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκκρούεται, καὶ πηγὴ αἵματος αὐτῇ τὸ στόμα γίνεται, ὅλην τῇ τοῦ Χριστιανοῦ νόμφῃ τὴν ἐσθῆτα διαφοινίξασα, καὶ πορφύρας τιμίας ἀπάσης, καὶ βασιλικῆς ἀλουργίδος τιμιωτέραν ἐργασαμένη. Ὅπου καὶ μικρὸν ἐκλελοιπιῦσαν, ὕδωρ αἰτῆσαι λέγεται καὶ λαθεῖν. Ὁ δὲ παρασχὼν ἦν τις ἀνὴρ ὄνομα Κύριλλος, τοσοῦτον οὐ φανερός τὴν εὐσέβειαν, ὅσῳ μὴ τοιοῦτος τοῖς ἀσεβέσι νομίζεσθαι· τὰ δ' ἄλλα, τὴν τῆς ψυχῆς ἔξιν, φημί, καὶ διάθεσιν, πιστότατος τε καὶ εὐσεβέστατος. Ὅστις καὶ μεγάλους μισθοὺς ψυχροῦ ποτηρίου ἀπολαμβάνει, καὶ πράγματος οὕτως εὐτελοῦς τὸν τοῦ μαρτυρίου ὠνεῖται στέφανον. Μαθὼν γὰρ ὁ Πρόβος τὰ καθ' αὐτὸν, καὶ ὅτι οὐ φύσεως ἀπλῶς ἐπικλασθεῖς συμπαθεία, καὶ τῷ λαθεῖν τινὰ τούτων μελῶν ἐκεῖνων ἐκκοπῆς ἔλεον, ἀλλὰ κοινωνίᾳ πίστεως μᾶλλον, καὶ τῷ μὴ ἀνέχεσθαι οὕτως ὄραν ἐνδεᾶ ὕδατος κοινοῦ Δεσπότης δούλην γνησιωτάτην, τῇ μάρτυρι τὸ ποτὸν ὀρέξεις, Δεσποτικὴν κἂν τούτῳ πληρῶν ἐντολήν, ταῦτα περὶ τοῦ ἀνδρός πυθόμενος θάνατον αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐπάγει. Ἐξῆς δὲ τὴν τελευταίαν καὶ κατὰ τῆς μάρτυρος δίδωσι ψῆφον, καὶ τὴν διὰ ξίφους αὐτῇ τελευτὴν κατακρίνει. Οὐ δὲ γενομένου καὶ πρὸ τοῦ ἄστεως τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς ἐκεῖνης ἀποτμηθείσης, τὸ σῶμα μὲν ἄχρι τινὸς ἀμελούμενον ἐρρίπτο, ἄψαυστον δὲ ὅμως καὶ πετεινοῖς οὐρανοῦ, καὶ γῆς θηρίοις τηρούμενον, καθάπερ, οἶμαι, τὰ ὑπὲρ τοῦ Δημιουργοῦ τούτων στίγματα καὶ τὰς ὕδρεις εὐλαβουμένοις. Ἐπειτα δὲ τῇ καὶ παιδευσαμένη καὶ θρεψαμένη Σοφία Θεοῦ νεύμασι ἀποδίδεται παραδόξως εὐχῆς ἐκβάσις ὄντως καὶ σπλάγχων μητρικῶν ἀνάπχυσις.

ΙΑ'. Ἐπεὶ γὰρ ἡ παρθένος συλληφθεῖσα πρὸς τὸ μαρτύριον ἦγετο, ἡγωνία μὲν ὑπὲρ αὐτῆς ἢ διδάσκαλος Σοφία, καὶ ἐδεδοίκει, καὶ ἔτρεψε, καθάπερ οὐκ ἐπ' ἐκείνη λαίπρον, ἀλλ' ἐν τοῖς ἑαυτῆς βέλεσι

A autem deos quoque tyranni afficiebat contumelia, eos tenebras, errorem et demones, et si quid aliud fert ad animæ interitum, nominans. Quæ quidem ille audire non sustinens (quæ enim est omnibus jucunda lux, est inimica oculo ægrotanti) jubet mediam ei linguam excindi extraciam a gutture : cum ea autem una quoque dentes excuti : et pro ore libero tales stultus reddit remunerationes. Ipsa vero nihil de sua remittens constantia, neque se molliter aut delicate gerens, tandiu sustulit amputationem, quandiu cum vocis instrumento posset ultimas Deo preces fundere.

ὄργανου καὶ τὴν προσευχὴν ἀποδύναι· ἤδει γὰρ ὅτι

B X. Cum ei ergo, ut par erat, egisset gratias, et deinde rogasset ut bono fine terminaret martyrimum, deinceps autem pro iis quoque, qui ægrotant, ad eam accessuris intercessisset, et vocem e cælo audivisset, quæ confirmabat data fuisse, quæ petebat : Agendum, inquit carnifici, fac quæ sunt imperata : et linguam porrigit martyr, quæ divina semper meditabatur, et loquebatur : et ferrum eam (proh dolor!) mediam excindit protinus. Deinde autem dentes quoque excutit : fitque ei os fons sanguinis, qui sponsæ Christi totam vestem effecit purpuream, atque adeo quavis regia purpura pretiosiore. Quo tempore dicitur, cum parum defecisset, aquam petiisse, et accepisse. Qui autem præbuit, fuit vir quidam, Cyrillus nomine, cujus adeo non erat pietas manifesta, ut talis quidem putaretur ab impiis : alioqui autem, quod ad animæ attinet affectionem, fidelissimus, et in primis pius. Atque ille quidem magnam accipit mercedem pro poculo aquæ frigidæ, et re adeo vili emit coronam martyrii. Nam cum accepisset Probus, quod is non solum fractus naturæ misericordia, et quod miseretur membrorum illorum amputationis : sed potius propter fidei societatem, et quod non sustineret videre sic aqua indigentem communis Domini ancillam maxime germanam, martyri potum præbuisset, Dominicum in hoc implens mandatum, mortis ei affert supplicium. Deinde vero fert etiam ultimam in martyrem sententiam, et eam condemnat, ut vitam gladio finiat. Quod quidem cum factum esset, et ante civitatem sacrum illius caput fuisset amputatum, corpus quidem aliquandiu jacuit humi neglectum, intactum tamen, atque adeo a cæli et terræ avibus ac bestiis custoditum, ut quæ quodammodo revererentur, quæ pro illorum creatore acceperat stigmata et injurias. Deinde Sophiæ, quæ eam erudierat et educarat, Dei nutu admirabiliter redditur ejus plane effectus orationis, et requies maternorum viscerum.

XI. Cum enim virgo comprehensa duceretur ad martyrimum, pro ea quidem animo angebatur ejus magistra Sophia, timebatque et contremiscebat, tanquam non illa deinceps, sed ipsa in suis mem-

bris essat subitura martyrium : ne forte emollita, acciperet miserabile illud damnum coronarum. Ideoque prona humi jacens, in igne orationis et calidis lacrymarum fluxionibus, Deum rogabat, supplicabat, obsecrabat, ne superaretur martyr a suppliciis. Postquam autem Anastasia jam pulcherrimum finem imposuit martyrio, et transiit ad supernos thalamos, et ad firma illa ac stabilia, quæ desiderantur, bona, tunc accedens angelus Domini, magistram Sophiam a metu liberat et a curis, et quod maxime optabat, et erat ei auditu longe jucundissimum, ejus auribus instillans renuntiat, nempe virginis consummationem. Præterea autem eam quoque deducit ad reliquias, et quod desiderabat consequi, et quemadmodum optabat videre, ei tradit reliquias tali ornamento confessionis, et tali amictu ornatas martyrii. Atque illa quidem statim circumfusa reliquiis, easque totas complectens, et unum quodque membrum valde exosculans, et præ gaudio ac desiderio calidas in eas effundens lacrymas, dicebat : Filia jucundissima, filia mihi charissima, filia, quam ego in exercitatione, in silentio, et in laboribus pulchre educavi, ago tibi gratias quod materna præcepta non contempsisti, quod quæ pollicita fueras, observasti, et stetisti promissis, nec es oblita monitorum : sed asitisti Christo sponso tuo, vestimento virginitatis induta, variata stigmatibus martyrii, circumdata corona ex lapidibus pretiosis : et nunc habitas in loco tabernaculi admirabilis, in domo gloriæ Domini, ubi est habitatio letantium. Propterea rogo te, chara filia et mater spiritalis (sic enim te invocare est mihi convenientius), esto mihi in hac brevi et caduca vita bona nutrix senectutis, et pro me ad æternam vitam transmigrante intercedas, communem mihi placans Dominum.

μητέρα (οὕτως γὰρ ἀνακαλείσθαι μοι μᾶλλον ἀρμοδιώτερον), γενοῦ μοι καὶ τῆς ἐπικαίρου ταύτης ζωῆς ἀγαθὴ γηροτρόφος καὶ πρὸς τὴν αἰδίων μεταφοιτώσῃ, μεσίτης ἅμα καὶ πρέσβις τὸν κοινὸν ἔμοι Δεσπότην ἰλεουμένη.

XII. Hæc illa filiorum amans, piaque ac religiosa anus, quæ sciebat, ita ut oportet filias parere et educare, cum dixisset martyri, et eam senilibus amplexa esset et composuisset manibus : egeret autem manu, quæ ei inserviret in transferendis reliquiis, ut quæ esset, sicut diximus, vetula, et ipsi potius esset opus manu et baculo : nullaque ipsi earum transportandarum suppeteret ratio, et ideo staret apud se ægre ferens, et animo anxia, repente duo quidam viri advenientes, et forma et moribus reverendi, sanctis manibus subjectis reliquiis, eisque cum ipsa sublatis, prope urbem Romam splendide et honorifice deposuerunt, ad gloriam Dei Patris, et Domini nostri Jesu Christi, cum quo, et cum sancto Spiritu illi sit honor et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

τὴν μαρτυρίαν ὑφίστασθαι μέλλουσα, μὴ ποτε, καταμαλακισθεῖσα, τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην ὑποστῆ τῶν στεφάνων ζημίαν, καὶ πρηγῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κειμένη, ἐν πυρὶ προσευχῆς καὶ θερμαῖς δακρῶν ἐπιρροαῖς ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ, ἰκέτευεν, ἤντιθόλει, μὴ ἀπειλαῖς χειρωθῆναι, μὴ κολακείαις ἐνδοῦναι, μὴ τιμωριῶν ἠττηθῆναι τὴν μόρτυρα. Ὡς δὲ τὸ κάλλιστον ἐπέθηκεν ἤδη τέλος ἡ Ἀναστασία τῷ μαρτυρίῳ καὶ πρὸς τοὺς ἄνω διέβη θαλάμους, καὶ τὰς ἀκινήτους ἐκείνας παστάδας καὶ τὰ ποθοῦμενα ἀγαθὰ, τότε καὶ ἄγγελος παρεμβαλὼν, ἀπολύει τὴν διδάσκαλον Σοφίαν τοῦ φόβου καὶ τῶν φροντίδων, καὶ τὸ ποθεῖνδόν αὐτῆ καὶ ἥδιστον ἄκουσμα καὶ ἄφατον ὄντως γλυκύτητα τοῖς σπλάγχχνοις ἐναποστάζον, εὐκταίως εὐαγγελίζεται, τῆς παρθένου φημι τὴν τελείωσιν. Ἔτι δὲ καὶ ὁδηγὸς αὐτῆ πρὸς τὸ λειψάνον γίνεται, καὶ οὗ τυχεῖν ἐπόθει, καὶ ὥσπερ ἰδεῖν ἠύχετο, οὕτως αὐτῆ καὶ τὸ ποθοῦμενον ἀποδίδωσι, τοιοῦτω τῆς ὁμολογίας κόσμῳ, τοιαύτη τοῦ μαρτυρίου στολῆ σεμνυνόμενον. Ἐκείνη οὖν ὡς εἶχεν εὐθὺς τῷ λειψάνῳ περιχυθεῖσα, καὶ ὄλη ὄλω προσφῦσα, καὶ σφοδρῶς ἕκαστον μέλος καταφιλοῦσα καὶ χαρᾶς ἐπ' αὐτοῖς καὶ πόθου δάκρυα θερμά χέουσα, Τέκνον, ἔλεγε, ποθεῖνδόν, τέκνον ἐμὸν πολυέραστον, τέκνον, ὕπερ ἐγὼ καλῶς ἀσκήσει καὶ ἡσυχία, καὶ πόνοις ἀνεθρεψάμην· εὐχαριστῶ σοι, ὅτι μητρικὰς ἐντολάς οὐ παρείδες, οὐκ ἠθέτησας τὰς ἐπαγγελίας, οὐκ ἐψεύσω τὰς ὑποσχέσεις, οὐκ ἐπελάθου τῶν παραινέσεων· ἀλλὰ παρέστης Χριστῷ τῷ νυμφίῳ σου, ἐν ἱματισμῷ τῆς παρθενίας περιβεβλημένη, τοῖς στίγμασι τοῦ μαρτυρίου πεποικιμένη, στέφανον ἐκ λίθων τιμίων περιχειμένη· καὶ νῦν οἰκεῖς ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἐν οἴκῳ δόξης Κυρίου, ἐνθα εὐφραινόμενων ἡ κατοικία. Διὰ τοῦτό σου δέομαι, θύγατερ φίλη καὶ πνευματικὴ

IB'. Ταῦτα ἡ φιλόπαις ἐκείνη γραῦς καὶ φιλόθεος, καὶ ὠδίνειν ὡς χρῆ καὶ παιδαγωγεῖν εἰδυῖα τῆ μαρτυρι εἰποῦσα, καὶ χερσὶ πρεσβυτικάις τε καὶ γηραλέαις αὐτὴν ἀγκαλισαμένη καὶ περιστείλασα, ἐπεὶ χερσὶς ἠπόρει τῆ μετακομιδῆ τοῦ λειψάνου διακονούσης, γηραιά, καθάπερ ἔφημεν, οὔσα, καὶ χερσὶς αὐτῆ μᾶλλον δεομένη καὶ βακτηρίας· ἐπεὶ ταῖνον οὕτως εἶχε περὶ τὴν μετακομιδὴν ἀμηχάνως, καὶ παρὰ τοῦτο εἰστήκει δυσχεραίνουσα καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἀνιωμένη, ἄφνω δύο τινὲς ἐπιστάντες ἄνδρες καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον αἰδέσιμοι, χεῖράς τε τῷ λειψάνῳ ὑποσχόντες ὅσας καὶ τοῦτο ἀνελόμενοι σὺν αὐτῆ, ἐχόμενα τῆς πόλεως Ῥώμης λαμπρῶς τε καὶ φιλοτίμως κατέθεντο. Εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τιμῆ, κράτος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

MARTYΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΖΗΝΟΒΙΟΥ

ΚΑΙ ΖΗΝΟΒΙΑΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΑΥΤΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI MARTYRIS
ZENOBII

ET ZENOBIÆ EJUS SORORIS.

(Latine ap. Surium ad diem 30 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1180.)

Α'. Αἴγαι πόλις ἐστὶν ἐπὶ κόλπῳ μὲν τῷ Ἴονίῳ A
κειμένη, ὑπὸ Κιλικίων δὲ οἰκουμένη· ἧς τὸ μὲν πρὸς
ἡπειρον οὐ πολὺ, πλατεῖαν δὲ καὶ ἰκανῶς εἰς μῆκος
δεῖχουσιν ὁ τῆς γείτονος θαλάσσης ὄρμος ἐκδέχεται.
Αὕτη τὸν μακάριον Ζηνοβίον ἐνεγκε, πατέρων θεο-
φιλῶν γεγονότα, ρίζης ἀγαθῆς ὄντως ἀγαθὸν βλά-
στημα. Ὅστις, τετελευτηκότων αὐτῷ τῶν γονέων,
παρὰ τῷ πρὸς πατρός καταλείπτο θεῖῳ. Ὁ δὲ
θεῖος ἀληθῶς ὢν καὶ φιλάρετος ἄνθρωπος, τῆς πα-
τρῶς ὁρίων τὸν παῖδα θεοσεβείας ἐχόμενον, καὶ
ὡσπερ τῆς κτήσεως αὐτὸν ἀπάσης, οὕτω δὴ καὶ τῆς
ἀρετῆς πάσης κληρονόμον, τῇ οἰκείῃ θυγατρὶ Θεκλῇ
τοῦτον ἡρμόσατο, ζευγος θεῶ φίλον ἐπ' εὐσεβείᾳ
καὶ πᾶσιν ἀγαθαῖς ἔργοις ἐπίσημον. Γεννᾶται τοι-
γαροῦν ἐκ τούτων Ζηνοβίας, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ τούτου
ἀδελφὴ Ζηνοβία (τοῦτο γὰρ αὐτῇ παρὰ τῶν γονέων
τίθεται ὄνομα), ξυνορίς ἀγία, κλάδοι πνευματικοῖς
ἔργοις κατάκαρποι.

Β'. Ἦδη δὲ τοῦ καλοῦ Ζηνοβίου τὴν ἐφηβὸν ἀπο-
λαμβάνοντος ἡλικίαν, τελευτῶσι μὲν αὐτοῖς οἱ τε-
κόντες, ἀναλοῦται δὲ καὶ τὰ τῆς οὐσίας τὰ μὲν εἰς
τὰς τῶν πενήτων γαστέρας, τὰ δὲ καὶ περὶ τῶν
ἀσθενῶν ἐπιμέλειαν· πεπαίδευτο γὰρ τὴν ἰατρικὴν
ὁ Ζηνοβίος οὕτω καλῶς καὶ τοιαύτην περὶ τοὺς νο-
σοῦντας ἐπεδείκνυτο τὴν θαυματουργίαν, ὡς μηδὲ
τῆς μὲν αὐτοῦ χειρὸς ἐπαφὴν ὑπομένειν τὰς νόσους,
ἀλλὰ καὶ μόνῃ φυγαδεύεσθαι τῇ τοῦ ἀνδρός παρου-
σίᾳ. Τοῦτο δὲ οὐ τέχνης ἔργον, ἀλλὰ χάριτος Θεοῦ
δῶρον καὶ ἀρετῆς ἀνδρός πεποίητο. Οὐχ ὑγείας δὲ
μόνον αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ βίου χορηγὸς ἦν ὁ Ζηνοβίος, C
καὶ πᾶσι τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι τὰ τε πρὸς Θεραπείαν
τῆς νόσου, καὶ τὰ πρὸς διατροφήν ἐπὶ ἥκει τοῦ σώ-
ματος, ὑφ' ἧς ἂν ἕκαστος ἐτύγχανε δηλονότι κατει-
λημμένος, καὶ ὁποῖων ἂν ἦν τῶν σιτίων δεόμενος·
ὥστε οὐ δωρεὰν ἐδίδοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν πολλῶν
τῷ μέσῳ τὴν ἐντολὴν ὑπερέβαιναν· Τὴν μὲν γὰρ
δωρεῖν ἐλάθετε, φησὶ, δωρεὰν δότε. Ὁ δὲ προσθή-
κην τῆς ἰατρείας καὶ τῶν νοσοῦντων παρεῖχε δια-

I. Ægæ est civitas, quæ sita quidem est in sinu
Ionico, habitatur autem a Cilicibus : cujus ea
pars quidem, quæ vergit ad continentem, non est
magna : latam autem et porrectam in satis ma-
gnam latitudinem propinqui maris portus excipit.
Et tulit beatum Zenobium, natum ex piis paren-
tibus, radicis bonæ revera bonum germen. Qui
cum decessissent, is relictus fuit apud patrum.
Patruus vero, cum esset revera vir divinus, et vir-
tutis studiosus, videns puerum rite sequentem pa-
ternam pietatem, et quomodo universæ ejus hære-
ditatis, ita etiam virtutis factum esse hæredem,
affini suæ Theclæ cum respondit, par Deo gratum
propter pietatem, et insigne bonis omnibus ope-
ribus. Ex eis ergo natus est Zenobius; deinde
etiam soror ejus Zenobia (hoc enim eis nomen
impositum fuit a parentibus) : sanctum par, rami
fertiles spiritalibus operibus.

II. Cum autem egregius Zenobius jam ad ephēbi
pervenisset ætatem, ejus quidem moriuntur pa-
rentes : consumuntur vero facultates, partim
quidem in ventres pauperum, partim autem ad
curam infirmorum. Tam pulchre enim medicinam
didicerat Zenobius, et in ægrotos ostendebat tan-
tam miraculorum effectiōnem, ut nec solum qui-
dem ejus manus contactum possent morbi susti-
nere, sed ejus sola fugarentur præsētia. Hoc autem
non erat opus artis, sed donum gratiæ, et præ-
mium virtutis. Non solum autem sanitatis, sed
etiam victus erat suppetitor Zenobius; et omni-
bus, qui ad ipsum accedebant, suppetitabat tam
quæ ad morbi pertinebant curationem, quam quæ
ad alimentum corporis, quocumque morbo detine-
rentur, et quibuscumque cibus opus haberent. Quin
etiam non solum dabat gratis, sed etiam ipsum
præceptum longo intervallo superabat. Nam præ-
ceptum quidem dicit : «*Gratis accepistis, gratis
date* » : Ille autem præter medicinam adjugebat

¹ Matth. x, 8.

etiam alimentum ægrotorum, non solum gratis curans, sed etiam cum curatione præbens mercedem. Talis quidem sacrosanctus Zenobius obtigit Cilicum regioni, quo tempore imperator Romanorum deditus simulacris et impiæ ac falsæ religioni, mortuus est in impiis dogmatibus. Sed illius quidem tam imperii, quam furoris in Christianos, relictus est hæres Diocletianus. Statim autem Lysiam præficit Ciliciæ, qui et ad cruciandum erat violentissimus, et ad alliciendum blanditiis maxima vi præditus. Ille autem cum venisset ad Mopsi urbem excitat persecutionem adversus Christianos, eamque gravissimam, et maxime horribilem. Tres autem numero adolescentes, Claudius, Asterius et Neon. fuerunt etiam exerciti in illa persecutione : quos tulit quidem Isauria, Larandus autem exercuit. Hi enim a Lysia vehementibus et multis subiecti cruciatibus, in crucem aeli extra muros, subierunt mortem maleficorum : eorum autem corpora projecta sunt devoranda a feris et volucribus. Et Lysias quidem talem ostendebat insaniam adversus Christianos.

III. Egregius igitur Zenobius cum in tanta virtute vitam egisset, et divina revelatione Christi gregem pascendam suscepisset, et Ciliciæ fuisset creatus episcopus, in posterum etiam duplicem ostendit curationem ; ut qui non solum corporibus, sed etiam animis mederetur, et illa quidem a morbis, has vero liberaret ab impietate. Hinc dicitur Indi cujusdam præfecti conjugem incidisse in morbum immedicabilem. Is autem erat cancer, qui in interiorem partem thoracis incubuerat. Propter quem congregatæ omnes manus medicorum, artesque et medicamenta ostensa sunt illi morbo cedere. Uxoris ergo vicem dolens Indus, et undenam tanti mali inveniret solutionem diligenter perscrutans, a quodam mercatore accepit de Zenobio, eum multos curare ægrotos solo verbo et manuum impositione. Ille autem statim nihil cunctatus, sed statim cum conjugem et liberis iter ingressus, venit Ægas. Talis enim est, qui affligitur, animus, et ad id, quod audierit exsequendum acerrimus propter spem meliorem libertatis. Cum illuc ergo venisset, rogabat de Zenobio, ubinam esset, et apud quem degeret ; et omne ponebat studium, ut eum videret. Cum hoc autem modo se haberet Indus, et tam magni faceret illum videre, ei apparet visio, quæ ei vere, et non in somnis, jubebat accedere ad ecclesiam Christianorum : In ea enim, inquit, invenies eum, quem quæris. Cum is ergo surrexisset, cum uxore statim venit ad templum. Et cum in eo invenissent sanctum stantem in medio multitudinis, et ex ore suo emittentem doctrinæ fontes suavissimos, dimotis iis, qui circumstabant, speciosos illius pedes, et bona revera evangelizantis ardentissime apprehensant supplices, misericordemque et clementem illam animam orant et obsecrant ut a malo liberentur. Nam etsi in uxoris thorace inesset morbus, mariti tamen multo

Α τροφάς, οὐκ ἀμίσθους μόνον τὰς θεραπείας ποιῶν, ἀλλὰ καὶ μισθοὺς μᾶλλον σὺν αὐτοῖς παρεχόμενος. Τοιοῦτον δὴ τινα τὸν ἱερὸν Ζηνοβίον ἢ τῶν Κιλικίων κεκλήρωτο καθ' ὃ καιροῦ καὶ ὁ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς αὐτοκράτωρ εἰδιόλοις προσανέχων, καὶ τῇ δυσσεβεῖ ὀρησκείᾳ προστετηκῶς, ταῖς ὀλεθρίοις συναπέθανε δόγμασιν. Ἄλλ' ἐκείνου μὲν κληρονόμος τῶν τε σκήπτρων καὶ τῆς κατὰ Χριστιανῶν λύσεως Διοκλητιανὸς καταλείπεται. Λυσίαν δὲ παραχρῆμα τιμωρήσασθαι τε βιαίωτατον καὶ θωπεύσαις ὑπαγαγέσθαι δεινῶτατον τῆς Κιλικίων ἑπαρχὸν προχειρίζεται. Ὁ δὲ τὴν Μόψου καταλαβὼν διωγμὸν ἐγείρει κατὰ Χριστιανῶν, καὶ διωγμῶν τὸν φορικωδέστατον καὶ βαρύτερον, ἔργον ἐκείνου τοῦ διωγμοῦ, καὶ τρεῖς τὸν ἀριθμὸν νεανίσκοι · Κλαύδιος, Ἀστέριος, Νέων, οὓς Ἰσαυρία μὲν ἤνεγκε, Λαρανδὸς δὲ ἤσκησεν. Οὗτοι πολλὰς ὑπὸ Λυσίου καὶ σφοδραῖς ὅτι ταῖς τιμωρίαις ὑποβλήθέντες σταυροῦ προσηλωθέντες ἔξω τειχῶν τὸν τῶν κακούργων ὑπέστησαν θάνατον · τὰ δὲ τούτων σώματα θηρίοις καὶ πετεινοῖς εἰς πυρᾶν προσέθη. Καὶ Λυσίας μὲν δὴ τοιαύτην κατὰ Χριστιανῶν ἐπεδείκνυτο τὴν μανίαν.

Γ'. Ζηνοβίος δὲ ὁ καλὸς, ἐν ἀρετῇ τοσαύτῃ πολιτευσάμενος καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον ἀποκαλύψει θείᾳ παρεληψῶς, ἐπίσκοπος τῆς Κιλικίων ἀναδειχθεὶς, διπλῆν εἰς τὸ ἐξῆς ἐπεδείκνυτο τὴν θεραπείαν · οὐ σώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἰατροῦν, καὶ τὰ μὲν νοσημάτων, τὰς δὲ ἀσεβείας ἐλευθερῶν. Ἐντεῦθεν Ἰνδοῦ τινος φιλάρχου σύζυγον κακῶ τιμι λέγεται βληθῆναι τῶν ἀνηκέστον. Τὸ δὲ ἄρα καρκίνος ἦν ἐνδοτάτω τοῦ θώρακος κατασκήψας. Ἐφ' ᾧ πᾶσαι καὶ χεῖρες ἰατρῶν ἀθροισθεῖσαι, καὶ τέχναι καὶ φάρμακα, δεύτερα πάντα τοῦ πάθους ἠλέγχοντο. Ἀχθόμενος οὖν περὶ τῆς γυναικὸς ὁ Ἰνδὸς, καὶ ὄθεν ἂν ἔλθοι τηλικούτου κακοῦ λύσις φιλοπόνως ἀνερευθῶν, μανθάνει παρὰ τινος τῶν ἐμπόρων τὰ περὶ Ζηνοβίου, καὶ ὅτι πολλοὺς τῶν νοσοῦντων ἰᾶται ῥήματι μόνῳ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει. Καὶ ὅς αὐτίκα μελήσας οὐδὲν οὐδ' ἀναβαλόμενος, ἀλλ' ὡς εἶχεν εὐθύς ἅμα συζύγῳ καὶ τέκνοις, πορείας ἀψάμενος, ἐν Αἰγαῖς γίνεται. Τοιοῦτον γὰρ πιεζομένη ψυχῇ, καὶ οὕτως ἀνύσαι τὸ ἀκουσθὲν δξύτάτῃ δι' ἐλπίδα χρηστοτέραν ἐλευθερίας. Ἐκείσε τοίνυν γενόμενος, ἐπυθάνετο περὶ Ζηνοβίου, ποῦ ἄρα καὶ ἐν τίνος εἴῃ διάγων, καὶ σπουδῆν ἐποιεῖτο πᾶσαν ὥστε τὸν ἄνδρα θεάσασθαι. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἔχοντι τῷ Ἰνδῷ, καὶ αὐτῷ τὴν ἐκείνου θέαν περὶ πολλοῦ ποιούμενῳ ἐφίσταται ὄψις αὐτῷ σαφῶς ὑπαρ οὐκ ὄναρ καταλαβεῖν ἐπισκήπτουσα τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν · Ἐν αὐτῇ γὰρ, φησὶ, καὶ περιτύχης τῷ ζητουμένῳ. Διαναστάς τοίνυν οὗτος, ἄπεισιν εὐθύς μετὰ τῆς γυναικὸς παρὰ τὸν ναόν. Καὶ τὸν ἅγιον εὐρόντες ἐν αὐτῷ πλήθους ἐστῶτα μέσον, καὶ πηγὰς ἡδίστης διδασκαλίας τοῦ στόματος ἀφιέντα, διωσάμενοι τοὺς περιεστῶτας, τῶν ὠραίων ἐκείνου ποδῶν, καὶ ἀγαθὰ ὡς ἀληθῶς εὐαγγελιζομένων μετὰ πολλῆς ἐπιλαμβάνονταί τῆς θερμότητος καὶ τῆς ἰκετείας, καὶ δέονται τῆς συμπαθοῦς ψυχῆς ἐκείνης καὶ φι-

λανθρώπου, καὶ λιπαροῦσιν αὐτὸν ὥστε τοῦ πάθους ἀπαλλαγῆναι. Εἰ γὰρ καὶ τῷ τῆς γυναικὸς θώρακι τὸ πάθος ἐνῆν, ἀλλὰ πολλῶ πλεον τῆς τοῦ ἀνδρὸς ψυχῆς ἤπτετο. Ὁ δὲ μισθὸν αὐτοῦς τῆς ἰατρείας ἐπιζητεῖ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ τῆς πατρίου πλάνης ἀποστάντας, αὐτομολῆσαι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Ὅπερ οὖν προθύμως αὐτῶν ποιεῖν ἐπαγγελλομένων, ὁ ἅγιος ὑπολαβὼν, Ἐν ὄνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ τὴν αἰμόρροον ἰασαμένου, ὑγιῆς ἴσθι, γύναι, φησὶ, καὶ τοῦ πάθους ἐλευθεροῦ, καὶ παραχρῆμα ἢ τε χαλεπὴ νόσος ἐκείνη καθάπερ τινὲ μάστιγι· τῷ ῥήματι ἀπελήλατο· καὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος αὐτὸς τε καὶ σύζυγος καὶ εἰ παῖδες ἀξιωθέντες, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἱερῶν κοινωνήσαντες μυστηρίων, οἴκαδε χαίροντες ἐπανήσαν, τῷ τῆς γυναικὸς περὶ τὸν θώρακα πάθει κοινῇ τὸ τῆς ἀπάτης νόσημα συναποβαλόντες, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἕκαστος ὑγείαν πλουτήσαντες.

Δ'. Εἶτα καὶ γυνὴ τις ἐτέρα πάλιν ἐν τῇ πρὸς Δάφνην Ἀντιοχείᾳ, ἐν ἀρετῇ ζῶσα, καὶ πολλοῖς ἐπαρκοῦσα τῶν πενομένων, πάθει περιπίπτει χαλεπωτάτῳ· φαγέδαιναν τοῦτο παῖδες ἰατρῶν ὀνομάζουσι. Μεταξὺ δὲ ἄρα τῶν μαστῶν ἐκφυέν, κύκλω τὰ περὶ αὐτοῦς ἐλυμαίνετο. Πάσης οὖν ἄλλης ἀπογνοῦσα καὶ αὐτῇ θεραπείας, ὑπέξεισι νύκτωρ τῆς πόλεως· ἐλθοῦσά τε διὰ Σελευκείας, καὶ τοῖς αἰγιαλοῖς ἐπιστάτα, πλοίου τέ τινος ἐπιβᾶσα, εἰς Αἰγάς καταίρει. Καὶ προσελθοῦσα θερμῶς τῷ ἀγίῳ, τὸ δεινὸν ἐκεῖνο πάθος ὑποδεικνύει, καὶ δεῖται τούτου καὶ ἰκετεῦει ὥστε ἢ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀποθανεῖν τοῖς ἐκείνου, καὶ σὺν τάχει τὸ ὀφειλόμενον ἀποτίσαι, ἢ τοῦ πιέζοντος ἀπαλλαγῆναι κακοῦ· τοσοῦτον γὰρ ὑπὸ τοῦ πάθους ἠνέγκατο, καὶ τηλικαύτως ὀδύνας συνείχετο, ὡς καὶ τὸν θάνατον ἐν εὐεργεσίας αἰτεῖσθαι μέρει, καὶ τοῦτον εἶναι δοκεῖν τῶν λυπούτων ἐλευθερίαν. Ταῦτα τοῦ ἀγίου δεδυσωπημένος, καὶ τῇ χειρὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ὑποτυπώσαντος, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον ὄνομα ἐπιφθεγξαμένου! (ὦ Θεοῦ κριμάτων! ὦ ἀνεγκάστου χρηστότητος!) βήγνυται μὲν εὐθέως τὸ πάθος, ἰχώρος πληρῶσαν τὸ ἔδαφος, λύεται δὲ τῶν ὀδυνῶν ἡ γυνή, καὶ πρὸς τὴν Ἀντιόχου ὑγιῆς ἐπανήκει.

Ε'. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα διωγμὸς κατὰ τῆς εὐσεβείας Διοκλητιανοῦ, καὶ δόγμα παρ' αὐτοῦ θεομάχου, καὶ Λυσίας τῆς ὀμότητος ἐκείνου καὶ τῆς ἀπανθρωπίας ὑπέρτης θερμότητος. Ὅστις τὰ κατὰ τὸν θεῖον μαθὼν Ζηνοβίον, καὶ ὅπως ἓνα μόνον κηρύττει Θεόν, καὶ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν τε καὶ θελημάτων ἐπιμελῶς περιέχεται, ὅπως τε τῇ αὐτοῦ ἐπικλήσει νόσους εὐχειρῶς λύει πάσας, καὶ χεῖρα τοῖς δεομένοις προτείνει θαψιλῶς ῥέουσάν, εὐθύς αὐτὸν συλλαμβάνει, καὶ προκαθίσας ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως, καὶ τὸν ἄνδρα κατὰ πρόσωπον ἀγαθῶν, Πολλὰ μοι, φησὶ, περὶ σοῦ, Ζηνοβίε, ἤκουσται· ἀλλ' ἐγὼ μόνη πιστεύειν ἀκοῇ ῥαδίως οὐκ ἔχων, ὥστε καὶ ὀφθαλμοῦς μάρτυρας ποιῆσαι τῶν ἀκουσθέντων, καὶ ἵνα τὸ πολὺ συνέλω τοῦ λόγου, δύο σοι ταῦτα προτίθεμαι, ἢ πεισθῆναι τῷ τῶν κρατούντων εὐσεβεῖ διατάγματι, καὶ θῆσαι σὺν ἡμῖν τοῖς θεοῖς, ὅπερ τιμῆς σε τῆς μεγίστης ἀπολαῦσαι παρασκευάσει, καὶ πλοῦτος θαψίλειαν εὐ ἴσθι καὶ βίου λαμ-

A magis tangebatur animum. Ille autem curationis mercedem ab eis postulat pietatem, et ut a patrio errore discedentes, ad agnitionis veritatem transfugerent. Quod quidem prompto et alacri animi studio se facturos eis profitentibus, excipiens sanctus : In nomine Jesu Christi, inquit, qui sanavit mulierem profluvio sanguinis laborantem, sana esto, mulier, et liberare a morbo ; statimque gravis ille morbus verbo, tanquam flagello aliquo, fuit expulsus : et divinum baptismum et ipse, et uxor, et liberi fuerunt assecuti. Deinde etiam cum fuissent participes sacramentorum, domum læti redierunt, ut qui cum morbo mulieris, qui erat in thorace, una quoque perdidissent morbum deceptionis, et sanitate animæ fuissent locupletati.

IV. Alia quoque mulier, quæ virtute vivebat Antiochiæ, et opem ferebat multis indigentibus, in morbum incidit gravissimum. Eum medici nominant phagedænam. Exortus autem inter mamillas, vastabat omnia circumcirca. Omnem ergo aliam desperans ipsa quoque curationem, egreditur noctu e civitate : cumque venisset per Seleuciam, et ad littus accessisset, et navem quamdam ascendisset, appellit Ægas. Et ardenti studio ad sanctum accedens, ei ostendit gravem illam affectionem, eumque rogat et supplicat, ut vel ante illius oculos moriatur, et cito exsolvat debitum ; vel liberetur a malo, quod eam affligit. Morbus enim ei tantam afferebat necessitatem, et tantum dolorem, ut etiam mortem peteret loco beneficii, et ea videretur esse liberatio a malis. Cum is motus fuisset sanctus, et manu crucis signum fecisset, et deinde divinum Christi nomen invocasset (o Dei iudicia, o benignitatem, quæ nullis potest verbis exprimi !), rumpitur quidem statim morbus, qui solum implevit sanie : solvitur autem mulier a doloribus, et revertitur sana Antiochiam.

V. Quæ autem post hæc sequuntur, sunt Diocletiani persecutio adversus pietatem, et Deo inimicum ab eo profectum edictum, et Lysias illius sævitiæ et inhumanitatis minister acerrimus. Qui cum accepisset divinum Zenobium prædicare unum solum Deum, ejusque præcepta et voluntatem studiose et diligenter amplecti, et ejus invocatione morbos omnes facile solvere, et manum abunde suppeditantem porrigere egentibus, eum statim comprehendit, et cum in media præsedisset civitate, et eum coram ipso curasset sistendum : Sæpe, inquit, o Zenobi, a me de te est auditum : sed cum non facile possem soli famæ credere, propterea te in meum adduxi conspectum, ut etiam oculos haberem testes eorum, quæ audivi : et, ut paucis absolvam, hæc duo tibi propono, ut vel pareas pio edicto imperatorum, et diis nobiscum sacrifices :

quod quidem efficiet, ut tu maximum honorem assequaris, et magnas opes, et vitæ splendorem, et aliorum bonorum remunerationes tibi conciliabit (hoc tibi potes certo persuadere): vel ut damneris ad plagas, vincula, cruciatus, et cætera tormenta. Quorum quisnam est alius finis, nisi mors omnino sævissima, et plena maximo dolore? Ad hæc egregius Zenobius: Mihi, inquit, unus est verus Deus Jesus Christus, in quo ego confido, a quo est ipsa essentia et vita, et propter quem est mihi mori lucrum: neque enim quidquam ex iis, quæ hic sunt jucunda et delectabilia, est conferendum cum ea, qua est illic, remuneratione. Quamobrem sævus indignatus Lysias, sublime in ligno tollit athletam, an Christus sit venturus, ut ei opem ferat.

VI. Interea vero currens alicunde, venit ad eum Zenobia soror ejus. Quæ cum eum aspexisset in ligno, et vel ex ipso spectaculo repleta fuisset audacia, et si quid est molle, aut imbecillum, aut muliebre, id totum abjecisset, et se vere esse ejus sororem ostendisset: Superbe, inquit, tyranne, quidnam sceleris admisit frater, quod tu eum sic torques? Ille autem (o sinistram, et dolosam, et illiberalem animam) ad mulieris dicendi libertatem placidissime respondit et lenissime, ut et in eam, utpote feminam, se blandis verbis insinuaret, et induceret ut imbecilliolem: Sacrifica enim, inquit, Zenobia tu quoque diis, nec sustineas videre speciem ac vigorem et florem tui corporis miserabiliter multis ac variis tradi suppliciis: quorum, o mulier, dedecus est longe ipso dolore gravius. Illa autem simul cum fratre loqui incipiens veluti uno quodam motu animi et consensu: Non nobis, dixerunt, persuadebis, o tyranne, Deum verum et vivum permutare cum simulacris mortaliū hominum, nec si fieri quidem posset, ut tu innumerabiles nobis mortes afferres, et non hanc unam, quæ nobis vel ab ipsa natura debetur necessario. Hæc ergo cum dixissent, martyres statim lecti excipiunt ferrei, et ignis sub lectis accenditur. Aderat autem Lysias quoque acclamans: Veniat Christus, et opem ferat iis, qui pro ipso patiuntur. Zenobius autem ei honeste dixit: En adest, suum forem præbens nobis medicinam, etiamsi tu hoc non possis videre, cum sis circumdatus tanta caligine impietatis.

VII. Tyrannus ergo cum videret eos tam magno et tam forti animo præditos, in præsentia quidem cessare facit eorum cruciatum, simul quidem et ad sensum doloris eum nequaquam sufficere existimans, et spe quadam sibi blandiens fore ut ii persuadeantur, et convertantur, nec perpetuo ita sibi nihil parcant. Cum itaque e lectis ferreis eos fecisset surgere: Vestri, inquit, modo miseremini, neque sit alter alteri invicem aspectus miserabilis, frater ante oculos sororis atrociter interfectus. Illi autem moribus et animis magis fratres, quam corporibus: Tibi, dixerunt, o iudex, potius consulimus, ut tuæ animæ aliquam curam geras, et timeas quidem gehennam, cujus minæ tibi intentantur, et

A πρότητα, καὶ ἀγαθῶν ἄλλων ἀμοιβὰς προξενήσει σοι, ἢ πληγὰς καὶ στρέβλας, καὶ βασάνους ἐτέρας κατακριθῆναι, ὧν τί τὸ τέλος ἢ χαλεπὸς πάντως καὶ ὀδυνηρότατος θάνατος; Πρὸς ταῦτα ὁ γενναῖος Ζηνοβίος, Ἐμοὶ Θεὸς εἷς ἀληθινὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστίν, ἔφη, ἐφ' ὃν ἐγὼ πέποιθα, παρ' οὗ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι μοι καὶ τὸ ζῆν, καὶ δι' ὃν ἐμοὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Οὐδὲ γὰρ ἔστι τι τῶν τῆδε τερπνῶν τῆς ἐκεῖθεν ἀντιδόσεως ἄξιον. Ἐφ' οἷς ὁ ἀπηνῆς ἐκαίνοσ ἀγανακτήσας, μετεωρίζει τὸν ἀθλητὴν ἐπὶ ξύλου, καὶ στρέβλας αὐτοῦ καὶ ξυστήρας ἐπάγει τῷ σώματι. Ἴδωμεν εἰ Χριστὸς ἔλθοι, βοηθήσων αὐτῷ.

et tormenta infert ejus corpori: Videamus, dicens,

B Γ'. Ἐπειτα ἤκει ὁρμαίως ποθὲν ἡ ἀδελφὴ Ζηνοβία, καὶ τοῦτον ἐπὶ τοῦ ξύλου θεασαμένη, θάρσους τε καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς θέας ὑποπλησθεῖσα, καὶ πᾶν εἶ τι μαλακὸν ἢ ἀσθενὲς ἢ γυναικεῖον ἀποβαλοῦσα, καὶ ἀληθῶς ὅτι τοιοῦτου ἦν ἀνδρὸς ἀδελφὴ δείξασα, Ἄλαζῶν, ἔφη, τύραννε, τίνα τοιαύτην ἐργασάμενον ἀτυπίαν αἰκίζεις τὸν ἀδελφόν; Ὁ δὲ, (ὦ σκαιᾶς ψυχῆς καὶ δουλεῖας καὶ ἀνελευθέρου!) πρὸς τηλικαύτην γυναικὸς παρῶρησιαν μεθ' ὅσης ὀμαλότητος ἀποκρίνεται, ἵνα καὶ ὡς θῆλυ κλέψῃ καὶ ὡς ἀσθενέστερον μαλακοῖς ῥήμασιν ἐπαγάγῃται! Θύσον γάρ, φησὶ, Ζηνοβία, κἄν αὐτὴ τοῖς θεοῖς, καὶ μὴ σώματος οἰκτείου εὐγένειαν, καὶ ἀκμήν ὥρας, καὶ ἄνθος νεότητος ἰδεῖν ἐλασινῶς ἀνάσχη πολυτρόποις αἰκισμοῖς ἐκδιδόμενα, ὧν πολὺ γύναι, τῆς ὀδύνης ἢ αἰσχύνῃ βαρύτερον. Ἡ δὲ, τοῦ λόγου σὺν τῷ ἀδελφῷ ἐπιλαβομένη, καθάπερ ὑφ' ἐνὶ ψυχῆς κινήματι, καὶ παραστήματι, οὐ πείσεις, εἶπον, ἡμεῖς, ὦ τύραννε, Θεοῦ ζῶντος ἀληθινοῦ εἰδῶλα θνητῶν ἀνθρώπων ἀλλάξασθαι οὐδ' ἂν εἰ καὶ μυρίους σοι δυνατόν ἦν ἡμῖν θανάτους ἐπαγαγεῖν, ἀλλὰ μὴ τὸν ἕνα τοῦτον ὅστις καὶ παρ' αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἀναγκαίως ὀφείλεται. Ταῦτα τοιγαροῦν εἰρηκότας κλίνει τοὺς μάρτυρας εὐθὺς ὑποδέχονται σιδηραῖ, καὶ πῦρ ὑπὸ ταῖς κλίμαις ἀνάπτεται. Παρῆν δὲ καὶ Λυσίας ἐπιφωνῶν. Ἐλθέτω Χριστὸς, βοηθησάτω τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχουσι. Καὶ ὁ Ζηνοβίος εὐκρίστω τῷ ἡθεῖ, Πάρεστιν, ἔλεγεν, ἰδοὺ, τὴν παρ' αὐτοῦ ὀρόσον ἱαμα παρέχων ἡμῖν, εἰ καὶ σὺ τοῦτον οὐκ ἔχεις ὄραν, τοσαύτην ἀσεβείας ἀχλὺν περιχεόμενος.

D Ζ'. Ὁ γοῦν τύραννος, οὕτως αὐτοὺς ὀρῶν εὐψύχως καὶ καρτερικῶς ἔχοντας, ἴσθησι ταύτην τὸ παρὸν τοῖς γενναίοις τὴν τιμωρίαν, ὁμοῦ μὲν οὐχ ἱκανὴν αὐτὴν εἰς ὀδύνης αἰσθησιν ὀριμυτέρας ὑπολαθῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ τισιν ἐλπίζειν ἑαυτὸν ὑποσαίνων ὡς ἄρα πεισθήσονται καὶ μεταβαλοῦσι, καὶ οὐχ οὕτω διὰ τέλους ἑαυτῶν ἀφειδήσουσι. Ἀμέλει καὶ τῶν σιδηρῶν ἐκαίνων κλινῶν αὐτοὺς ἀναστήσας, Οἰκτεῖρατε κἄν ἄρτι ἐχυτοῦς, φησὶ, λάθετέ τινα σφῶν αὐτῶν ἔλεον, μηδὲ ὄψις ἀλλήλοις οἰκτρὰ γένησθε, ἀδελφός ἐν ὀφθαλμοῖς ἀδελφοῦ χαλεπῶς ἀναιρούμενος. Οἱ δὲ τὸν τρόπον ἐκαίνοι μᾶλλον ἀδελφοὶ καὶ τὰς ψυχὰς ἢ τὰ σώματα, Σοὶ μᾶλλον, ὦ δικαστὰ, συμβουλευόμεν, εἶπον, θέσθαι τινὰ καὶ τῆς σαυτοῦ ψυχῆς πρόνοιαν,

καὶ φείσασθαι μὲν τῆς ἠπειλημένης γενένης καὶ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων κολάσεων, ἀποστῆναι δὲ τῆς φανερᾶς ταύτης ἀπάτης, Θεῷ τε προσελθεῖν ἀληθινῶ καὶ τῇ εὐσεβείᾳ. Καὶ οἶδε ἡμεῖς ἐγγυηταί σοι ἅμα καὶ προσδευταί τὰ πρὸς αὐτὸν καὶ βεβαιωταί, ὅτι καὶ ἀποδέξεται τῆς μεταβολῆς, καὶ προσηνῶς ὑποδέξεται, καὶ ἀγαθῶν ἀξιῶσει τῶν ἀπορόρητων. Ἐφ' οἷς θερμότερος ὡσπερ τὴν λύσσαν ἐκείνην καὶ τὴν μανίαν γεγονώς ὁ Λυσίας λέβησι μὲν ἐμβλήθη τὴν ἀγαθὴν ὄντως δουὰδα προστάττει. Καὶ οἱ λέβητες πῦρ κάτωθεν εἶχον σφοδρῶς ἀναπτόμενον. Στάντες δὲ πρὸ τῶν λεβήτων ἐκείνοι, καὶ ὀφθαλμοὺς μετὰ καὶ τῆς ψυχῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνατείναντες, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ τῆς εἰρήνης Θεός, ἐν εἰρήνῃ δέξαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, εἶπον. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν οἱ λέβητες αὐτοὺς εὐθέως ἐλάμβανον, καὶ τὸ μὲν ἐν αὐτοῖς ὕδωρ καὶ αὐτοῦ πυρὸς ἔξει σφοδρότερον· τὸ δὲ τῶν μαρτύρων ζεῦγος, θείας τιλῆς ἀνωθεν αἰσθόμενοι ὀρόσου, ἄδοντες ἡρέμα ἐξήρσαν· ἡ ᾠδὴ δὲ ἦν· « Ἐσωσας ἡμᾶς, Κύριε, ἐκ τῶν θλιθόντων ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισούντας ἡμᾶς κατήσχυνας. »

II. Ἐντεῦθεν ὁ Λυσίας, τὴν μεταβολὴν παντάπασι ἀπελπίσας, τὴν τελευταίαν κατ' αὐτῶν διὰ ξίφους δίδωσι ψῆφον. Καὶ τειχῶν ἔξω τῆς Αἰγαίων κατὰ τὸ τοῦ Λυσίου πρόσταγμα οἱ ἅγιοι γενόμενοι, καὶ προσευχῇ πάλιν ἑαυτοὺς δεδωκότες, Εὐχαριστοῦ μὲν σοι, Χριστέ ὁ Θεός, εἶπον, ὅτι τὸν ὀρόμον ἡμᾶς τελέσαι ἠξιώσας, τὴν πίστιν τηρῆσαι, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι. Αὐτὸς οὖν, Κύριε, καὶ τοῦ βραθείου μετασχεῖν ἡμᾶς τῆς κλήσεως τῆς ἀνω εὐδόκησον, καὶ μετὰ τῶν εὐαρεστησάντων τῷ ἁγίῳ σου καὶ θαυμαστῷ ὀνόματι συναριθμησον· ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ παραχρῆμα ἔργον ἦν ἡ εὐχή. Καὶ τις ἀνωθεν ἀπηχουμένη φωνὴ τοὺς στεφάνους αὐτοῖς ἐπηγγέλλετο, καὶ πρὸς ἐκεῖνα μετακαλεῖτο τοὺς ἀθλητάς, ὧν καὶ διὰ τοῦ μαρτυρίου παντὸς ἐπιτυχεῖν ἠύχοντο. Τῆς δὲ φωνῆς ταύτης καὶ οἱ παρόντες ἀκούσαντες, πίπτουσιν ἐπὶ γῆς προηνεῖς καὶ δεδακρυμένοι τῷ παραδόξῳ τῆς ἀκροάσεως. Τριακοστῇ μὲν οὖν Ὀκτωβρίου τὰς κεφαλὰς οἱ μάρτυρες ἀποτέμνονται.

III. Τὰ δὲ τούτων ἱερὰ σώματα πρὸ τῆς πόλεως ἐρριμμένα Ἐρμογένης καὶ Γαῖος οἱ πρεσβύτεροι, βαθείας νυκτὸς ἅμα ἀνελόμενοι, σοροῖς τε ἄγαν εὐλαθῶς καὶ ὀσίως ἐνθέμενοι, ἐν τῷ ἐκείσε κρύπτουσι σπηλαίῳ. Ἐδεδίεσαν γὰρ τῶν ἀσεβῶν τὴν ἐπιήρειαν, μὴ καὶ αὐτῶν ἐκείνοις τῶν λειψάνων φθονήσωσιν. Οὕτω δὲ πάντων αὐτοῖς τὰ τῆς ἀδελφότητος ἐτηρήθη, καὶ κοινὴν τὴν ὁμολογίαν, κοινὴν καὶ τὴν ἄλλησιν ἐποιήσαντο· καὶ ὡσπερ μιᾶς προήλθον γαστρὸς, οὕτω καὶ τόπος εἰς ἀρφοτέρων τὰ σώματα θέχεται, καὶ μία σκηνὴ πάλιν αὐτοὺς ἐν οὐρανοῖς ὑποδέχεται, εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ πρέπει πᾶσα μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A supplicia illa immortalia, discedas autem ab hoc errore manifesto, et ad Deum verum accedas, et ad pietatem. Nos autem tibi erimus apud Deum intercessores, sponsoresque et fidejussores, quod acceptam tuam habebit conversionem, et te placide excipiet, et dignabitur bonis ineffabilibus. Propter quæ Lysias rabie quadam et furore factus acrior, jubet illud par vere bonum injici in lebetes. Lebetes autem subtus habebant ignem valde accensum. Illi vero stantes ante lebetes, cum oculos simul cum anima in caelum sustulissent, dicebant : Domine Jesu Christe, Deus pacis, suscipe in pace animas nostras. Finitis precibus, eos statim exceperunt lebetes; et quæ erat in eis quidem aqua, vel ipso igne fervebat vehementius. Par autem martyrum, cum divinum quemdam rorem ab alto sensisset, cauens sensim est egressus. Canticum autem erat : « Servasti nos, Domine, ab iis, qui nos affligunt; et eos, qui nos odio habent, affecisti pudore. »

VIII. Cæterum Lysias cum eorum mutationis omnem spem abjecisset, ultimam fert in eos sententiam, ut gladio vitam finiant. Cum itaque extra muros civitatis Ægæorum fuissent sancti, ut jusserrat Lysias, et se rursus dedissent precibus : Agimus tibi gratias, Christe Deus, dicebant, quod dignatus sis elicere, ut bonum certamen decertaremus, cursum consummaremus, fidem servaremus. Tibi ergo placeat, o Domine, ut simus participes præniis supernæ vocationis : et nos refer in numerum eorum, qui placuerunt sancto tuo et admirando nomini; quoniam es benedictus in sæcula. Statim autem preces effectus est consecutus : et vox quædam resonans e caelo, eis pollicita est eoronas, et ad illa evocabat athletas, quæ illi consequi optabant per martyrium. Cum autem audissent vocem illi, qui aderant, lumi cadunt proni et lacrymantes propter admirabilem illam auditionem. Atque tricesimo quidem mensis Octobris amputata fuerunt capita martyribus.

IX. Sacra autem illorum corpora ante urbem projecta, cum Hermogenes et Caius presbyteri profunda nocte cum suis sustulissent, pieque admodum sancte et loculis imposuissent, condunt in ea, quæ illic erat, spelunca. Timebant enim insultum impiorum, ne illis etiam inviderent reliquias. Ita fuit sanctis his fratribus in omnibus conservata fraternitas, et communem confessionem, communem etiam fecerunt decertationem : et quomodo ex uno utero prodierunt, ita etiam unus locus suscepit utriusque corpora : ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRION

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΠΙΜΑΧΟΥ.

MARTYRIUM

SANCTI MARTYRIS EPIMACHI.

(Ap. Surium ad diem 31 Octobris; Græce ex cod. ms. 1484.)

I. Olim profecto impietatis caligo per totum orbem terrarum diffusa erat, hominesque universi ad sacrificium diis offerendum compellebantur, impetrantium minas, et iudicum sævitiam atque impetum formidantes. Quamobrem natura seipsam denegabat: tunc enim cognationis jura conculcata omnino evertabantur. Quinetiam veteris benevolentiae conjunctio in dissidium convertebatur.

Interea vero tanquam stella quædam inter Christi milites magnus effulgebat Epimachus, qui vivus quidem Ægypto tantum cognitus fuit, post martyrium autem toti mundo evasit manifestus. Eum enim tunc Ægyptus, velut lucernam quamdam sub modio latentem, occultabat. Nam regio illa, ejus viri educationis atque optimæ institutionis participes facta fuit: quippe quæ virtutis et ætatis ipsius progressum atque incrementa perspexit. Is non solum cum ætate virtute quoque crescebat, sed etiam virtus ipsa in eo perspiciebatur longe major, quam ejus ætas postulabat: idque cum nullo vitæ magistro atque duce usus fuisset, sed ipse sibi tanquam regula quædam et forma exstitisset, animum simul atque mores componens, illum videlicet mittem et tranquillum efficiens, hos prudentes semper, eum virum suscepit, quemadmodum eremus olim

II. Cum igitur Epimachus ipse in monte Pelusio versaretur, et in omni philosophia se exerceret, omnemque victus duritiem amplexaretur, vitam denique propter Christum asperam ac laboriosam viveret, judex quidam sævitia et ferocitate insignis, Alexandriam venit. Judex autem ille cætera quidem omnia pro nihilo faciebat; sed omne tantum studium, industriam et artes adhibebat, quibus totam urbem illam suis reibus caperet, et acerbam impietatis prædā colligeret, idque ut assequi posset, nullis machinis abstinebat. Quamobrem Christiani omnes illius iudicis minas extimescentes, alii in solitudinem aufugiebant, alii se Christianos esse dissimulantes, impietatem simulabant. Quicumque vero pietatem profiteri volebant, acerbissimis cruciatibus tradebantur.

A. Ἄρτι μὲν ἡ τῆς εὐσεβείας ἀγλὺς ἀνά πᾶσαν διεχείτο τὴν οἰκουμένην, ἄνθρωποι δὲ πάντες πρὸς θυσίαν εἰδωλικὴν συνηλαύνοντο, τὰς τε τῶν κρατούντων ἀπειλὰς καὶ τὰς μαιφόνους τῶν δικαστῶν ὀρμὰς δεδιότες. Καὶ φύσις μὲν ἑαυτὴν ἐξώμνυτο· συγγενείας δὲ θεσμὰ κατεπατεῖτο, καὶ ἀνετρέπετο, καὶ παλαιᾶς ἀγάπης συνάφεια πρὸς διάστασιν ἐμερίζετο. Ἐξέλαμπε δὲ ἐν τούτοις οἷά τις ἀστὴρ ὁ μέγας ἐν ἀθλοφόροις Ἐπίμαχος, οὐκ ἐπίδηλος οὐδὲ γνώριμος ὢν τοῖς πολλοῖς. Αἴγυπτος γὰρ τέως εἶχεν αὐτὸν, οἷά τινα λύχνον ὑπὸ μοδίῳ κρυπτόμενον, ἧτις αὐτοῦ καὶ ἀνατροφῆς ὄντως καὶ ἀγωγῆς τῆς ἀρίστης ἀπολελεύκει, καὶ ἀρετῆς εἶδεν αὐτοῦ καὶ ἡλικίας προκοπὰς καὶ αὐξήσεις. Ὅς οὐ μόνον ἑαυτῷ συναυξανομένην εἶχε τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ πολλῶν μείζονα καὶ τῆς ἡλικίας αὐτὴν ἐπεδείκνυτο· διδασκάλῳ μὲν οὐδενὶ τοῦ βίου καὶ ὁδηγῷ χρώμενος, οἰονεὶ δὲ τις αὐτὸς ἑαυτῷ κανὼν καὶ τύπος γενόμενος καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ ἦθος ῥυθμίζων· καὶ τὴν μὲν ποιῶν ἤπλιαν καὶ γαληνὴν, τὸ δὲ σύννου ἀεὶ καὶ προσεκτικόν. Ἐντεῦθεν Πηλοῦσιον ὄρος αὐτὸν οἰκιστὴν ἐκκληρώσατο, καθάπερ ἡ ἔρημος πάλαι τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸν Ἠλίαν ὁ Κάρμηλος.

attentos et sobrios. Hinc Pelusius mons incolam Joannem Baptistam, et Carmelus Eliam habuit.

B. Ὅπουπερ αὐτοῦ διατρίβοντος καὶ πᾶσαν μὲν ἀσχοῦντος φιλοσοφίαν, πάση δὲ λοιπὴν ἑαυτὸν ἐκδόντος σκληραγωγία καὶ βίον ζῶντος διὰ Χριστὸν ὀδυνηρὸν καὶ ἐπίπονον, καταλαμβάνει δικαστῆς τὴν Ἀλεξανδρέων ἀπηνέστατος τε καὶ ἀγριώτατος, τᾶλλα μὲν οὐδενὸς ἀξίων λόγου, ὥστε δὲ πᾶσαν κατ' ἄκρας τὴν πόλιν εἰσω τῶν ἑαυτοῦ δικτύων λαβεῖν, καὶ θήραμα πικρὸν ἀσεβείας ποιήσασθαι, οὐδεμιᾶς τὸ παράπαν μηχανῆς ἀπεχόμενος. Ὅθεν καὶ Χριστιανοὶ πάντες, οἱ μὲν δέει τῶν ἀπειλῶν, εἰς ἔρημίας ἐφυγαδεύοντο, οἱ δὲ, τὸν Χριστιανισμὸν κρύπτοντες, τὴν ἀσέβειαν ὑπεκρίνοντο. Ὅσοι δὲ καὶ φανερώς εὐσεβεῖν ἐβούλοντο, βασάνοις ἐξεδίδοντο πικροτάταις.

Γ. Τότε τόνον οὐκ ἦν ἔτι ἀνεκτὸν Ἐπιμάχῳ ἢ ἄ
ἐρημία καὶ τὸ ἄμικτον ἐκεῖνο τοῦ βίου καὶ ἀκραι-
νώνητον. Ἀλλὰ τῷ θερμῷ περὶ τὴν εὐσεβείαν
ζήλῳ, τὴν ψυχὴν σφοδρότατα κινηθεὶς, καὶ ὥστε μὴ
ταύτην ὑβρίζεσθαι, καὶ ζωῆς ἅμα καὶ ἡσυχίας κατα-
φρονήσας, κάτεισιν εἰς μέσσην τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς
ἐρημίας, πρόσεισι δὲ τῷ τυραννικῷ βήματι μηδὲν
ὑποπτῆξας τῶν ὀρωμένων, μηδὲν τῶν φοβεῖν δυνα-
μένων καταπλαγεὶς, καὶ τοῦτο πρῶτον ἀρίστευμα
τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ ποιεῖται φυγῆς. Εἶτα καθαι-
ρεῖ μὲν εἰδωλικὸν ἐκεῖνον βωμὸν καὶ εἰς ἕδαφος
ἀνατρέπει, ὁμοῦ καὶ χειρὶ γενναίᾳ καὶ δυνάμει
ἀοράτῳ χρώμενος. Ὀρμᾷ δὲ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ
δικάζοντος θυμῷ δικαίῳ τὸν ὑβριστὴν καὶ Θεοῦ καὶ
νόμων ἱερῶν ἀμυνόμενος. Καὶ εἰ γὰρ μὴ παρὰ τῶν
ἐκείνου δορυφόρων τῆς ὀρμῆς ἐπεσχέθη, πτώμα **B**
δακρῶν ἄξιον ἂν, ὁ τύραννος ἔκειτο.

Δ'. Ὅπερ ἐκεῖνος οὐκ ἐνεγκὼν, ἀλλὰ μέσσην τὴν
καρδίαν ὑπὸ τῆς ὀργῆς ἀνατέσας, ὅτι περ οὕτως
εὐτελής ἀνὴρ ἀύχμηρὸς τὴν κόμην, οἰκτρὸς τὸ
τριβύδιον μετὰ τοσαύτης αὐτῷ τῆς τόλμης προσ-
ενεχθείη, φυλακῇ τὸν ἅγιον καὶ δεσμοῖς παραδίδωσιν,
οἷα παράβολόν τι καὶ θρασὺ δεδρακότα, καὶ τὴν
δίκην ἄξιαν ὑπέξοντα. Πολλοὺς μὲν οὖν καὶ ἄλλους
εἶχε τὸ δεσμοτήριον ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ αὐτοῦς
κατακεκλεισμένους. Ἀλλὰ πᾶσιν αὐτοῖς βροτῆ με-
γίστη καὶ πρὸς τὸ μαρτύριον παράκλησις, ὁ καλὸς
κατέστη Ἐπίμαχος· ἀμελῶν μὲν τῶν καθ' ἑαυτὸν **C**
δεινῶν, καὶ τῆς ἐκείνων θεραπείας ἐπιμελούμενος.
Ἐπειτα δὲ καὶ παραινέσεως πρὸς αὐτοὺς, καὶ διδα-
σκαλίας ἀπτόμενος, καὶ συγκροτῶν αὐτοὺς, τειχίζων
πανταχόθεν, νήφειν ποιῶν, ἀναλώτους ὅλως ταῖς
τοῦ ἐχθροῦ μηχαναῖς ἐργαζόμενος.

Ε'. Παραστησάμενος τοιγαροῦν αὐτοὺς ὁ δικάζων,
καὶ πλείονα παρὰ πολὺ τῆς προτέρας καὶ θερμο-
τέραν τὴν ἐνστασιν ἰδὼν ἐπιδεικνυμένους, πυθόμε-
νος δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος, καὶ μαθὼν
ὡς Ἐπιμάχου ταῦτα συμβουλαί τε καὶ ὑποθήκαι.
Τούτων μὲν μετὰ πολλὰς ἤδη καὶ ἀφορήτους τιμω-
ρίας ἐκτέμνει τὰς γλώσσας· αὗται γὰρ ἦσαν αἱ **D**
μέσσην αὐτῷ μάλιστα πλήττουσαι τὴν ψυχὴν τοῖς
ἐλέγχοις τῆς ἀληθείας. Εἶτα καὶ ξίφει τὰς μαρτυρι-
κὰς αὐτῶν κεφαλὰς ἀφαιρεῖται. Μετὰ δὲ τούτους ἄγει
δεσμώτην τὸν γενναῖον Ἐπίμαχον, καὶ ἴνα τί, φη-
σιν, ὁ σεμνὸς σὺ καὶ τὸ εἶδος ἀξιοθέατος, εἰς τοσοῦτον
ἐξέπεσας δυσσεβείας, ὡς μὴ μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ
θεῶν αὐτῶν καὶ βασιλείων αὐτοκρατόρων καταφρο-
νεῖν; Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ὄντας, ἀνάγκη πολλαχῶς
οφάλλεσθαι τοῦ προσήκοντος, πλὴν ἄλλ' οὐκ ἐπι-
μένειν δεῖ τοῖς αὐτοῖς, ἀλλὰ μεταβάλλεσθαι πάλιν
διερθεῖσθαι τὰ παρ' ἡμῶν μὴ δεόντως γεγενημένα.
Οὐκοῦν ἀνθρώπινῳ καὶ αὐτὸς πάθει ἐαλωκὼς ἀνά-
νηψὸν πεῖτε καὶ ἡμετέρους, εἴξον προστάγμασι, θύων
οὖν ἡμῖν τοῖς θεοῖς καὶ αὐτοῖς εὐνοῶν, καὶ ὡς

III. Tunc igitur Epimacho solitudo ipsa non
amplius fuit optabilis, neque illa vitæ ratio grata
erat, qua consuetudinem et hominum impietatem
vitabat; sed amoris ardore in Dei pietatem vehe-
mentissime accensus, et zelo quodam magno exci-
tatus, vitam simul, solitudinem et quietem illam
contempsit, et ab eremo in mediam urbem descen-
dit: quinimo adiit ad tribunal tyranni, nihil eo-
rum metuens, quæ corporeis oculis cernuntur, ne-
que his rebus, quæ terrorem injiciunt, perterre-
factus. Quare admirabilem animi fortitudinem in-
dicavit. Deinceps idolorum aram evertit, eamque
solo adæquavit, partim generosa et forti manu,
partim potentia quadam, non humana, sed divina
usus. Ad hæc et adversus judicem impetum fecit,
justo quodam furore illum ulciscens, qui Deum et
ejus sacras leges violabat. At nisi ab ipsius satelli-
tibus martyrism impetus detentus fuisset, tyrannus
ille miserabili casu jacuisset.

IV. Quæ omnia cum judex non ferret, quod
homo tam vilis et abjectus, coma squalidus, toga
miser, tanto impetu in eum irruere ausus esset, in
carcerem et vincula virum illum sanctissimum jus-
sit conjici, propterea quod audaciam et temerita-
tem magnam præ se tulerat: quamobrem et justas
pœnas ei persolvendas esse decrevit. Multi quidem
alii, et ipsi pietatis causa conclusi, carcere illo
detinebantur. Sed illis omnibus multum adjumenti,
magnaque ad martyrium libenter perferendum ad-
hortatio erat Epimachi oratio atque alacritas,
quippe quod omnes cruciatus, quos sibi paratos ac
propositos videbat, negligens, de illorum salute
tantum erat sollicitus. Ad hæc admonitionibus et
doctrina multa eos instruebat atque confirmabat.
undique ipsos muniens, eisque persuadens ut vigi-
lantes ac tales esse studerent, qui omnino ab ho-
stis diaboli machinis expugnari non possent.

V. Cum vero judex illos ad se duci jussisset,
eosque multo constantius, quam antea, Christi
confessionem profiteri vidisset, ejusque rei causam
Epimachi consilia et adhortationes fuisse cognov-
visset, illorum omnium, post multos et intolerabiles
cruciatus, linguas excindi jussit, (his enim ute-
bantur martyres ad veritatem defendendam, quæ
res judicis animum maxime cruciabat) deinde
eorundem capita gladio amputari. Post hæc vinctum
ad se duci jussit generosum Epimachum, quem
intuens: Quare, inquit, tu vir ita gravis, et forma
spectabili, ad eam impietatem prolapsus es, ut
non solum nos, sed deos etiam ipsos et impera-
tores contemneres? Homines quidem sæpe ab offi-
cio aberrare necesse est, at non decet tamen in
erratis permanere, sed consilium mutare, et corri-
gere, quæ non recte a nobis facta fuerint. Quam-
obrem et tu, cum humano more peccaveris, tan-
dem resipiscas, et nostris jussis obedias, nobiscum
una diis sacrificans, et in illos benevolentiam osten-
dens, ne, si deos ipsos omnium dominos colere

nolueris, tu quoque sceleratorum hominum mortem patiaris.

VI. Ad hæc ardentissimus ille veritatis propugnator Epimachus, apertam illius temeritatem redarguens, quod admonitionibus et doctrina sua eum ad impietatem impellere conatus esset, ab exordio orationis suæ fecit, ut tyrannus ipse statim ejus animum perspiceret, et ab omni spe decideret. Me, inquit, o judex, nunquam ab ea pietate, cujus ego alumnus et amicus sum, tu avertere poteris. Ne igitur ad negandam Christi confessionem dehinc provoces, neque aliud quippiam me facturum, aut dicturum speres, quod animi aut mentis imbecillitatem significet. Christum enim confiteor, Christum prædico, per quem creata sunt omnia, per quem homo formatus, et lex data est: qui mentem nobis dedit omnium ducem ac magistram, qui pro nostra omnium salute, quæ jam perierat, humana carne se induit, et crucifixus ac sepultus fuit, resurrexit, et in cælos assumptus est, atque iterum venturus cum gloria creditur. Utinam et tu istam idolorum cæcitatem ab oculis animæ abjiceres, et suavem ac salutarem Christi lucem aspiceres. Nolim enim putet aliquis, temere ac frustra nos corpora nostra cruciatibus libenter tradere. Non ita sumus nobisipsi inimici et insidiatores. Verum quoniam altera quædam vita est multo præstantior hæc, quæ videtur: alter quidam mundus, et sempiterna rerum bonarum delectatio, nullo tempore circumscripta, sed perennem jucunditatem afferens: propterea mundum hunc spectabilem, et carnem hanc fragilem atque caducam despiciamus. Talis est nostra confessio. In hac firmi et stabiles conistimus. Pro hæc et ego quemvis cruciatum sustinere paratus sum. Tu vero si celerem mortem attuleris, pergratum mihi facies, et teipsum dedecore liberabis. Quo enim diuturniore cruciatu me affliges, eo promptior ad jussa tua contemnenda inveniar. Nam si nihil aliud esset, certe et martyres illos revereor, qui ante nos certamen subierunt, et reliquos istos, qui nobiscum una carcerem rursus habitant: ob idque et ipse illud studeo, ne sine corona discedam: sed ut postquam in illorum choro enumeratus fuero, istis optabilem certaminis mei cursum ostendam.

VIII. Hæc martyris verba dubitationem magnam tyranno attulerunt: qui cum Epimacho persuadere non posset, eum in ligno suspendi jussit, ac ferreis unguibus lacerari. Ille eo magis ejusmodi tormento lætabatur, quo se ob eam rem beatior existimabat: quippe quod imitator esset eorum, quæ Dominus Jesus passus fuerat. Itaque aiebat: Si Dominus noster Jesus Christus propter nos crucifixus est, et fellis atque aceti potionem accepit: si ejus latus lancea percussus fuit, si palmæ clavis perforatæ sunt, quare non debeo et ego illius servus, magna cum voluptate in his ipsis cum Christo Domino meo communicare? Certe martyr ille etiam lancea percussus cupiebat: quinimo fel ipsius appetebat:

A δεσπότης θεραπεύων ἀπάντων, ἵνα μὴ καὶ σὺ τῶν τῶν κακούργων θάνατον ὑποστῆς.

Γ'. Πρὸς ταῦτα ὁ θερμὸς ὄντως ἐκεῖνος τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος ἀπόνοιαν αὐτοῦ σαφῆ καταγνοῦς, ὅτι καὶ παραινέσει δῆθεν αὐτὸν καὶ διδασκαλίαις ἐπαγαγέσθαι πρὸς τὴν ἀσέθειαν ἐπειράτο, ἀπόγνωσιν αὐτῷ ἐκ προοιμιῶν εὐθύς ἐσουτοῦ ἐμποιεῖ καὶ τῶν ἐλπίδων ἐκείνων ἐκκρούει. Ἐμὲ γάρ, φησὶν, ὦ δικαστὰ, οὐκ ἂν ποτε τῆς συντρόφου καὶ φίλης εὐσεθείας ἀποστήσεις, οὐ πρὸς ἄρνησιν ἐκκαλέσῃ, τῆς τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίας οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀγενῶν ἐρᾶσαι παρασκευάσεις ἢ φθέγγασθαι. Χριστὸν γὰρ ὁμολογῶ, Χριστὸν ἀνακηρύττω, δι' οὗ τὰ πάντα παρῆκται καὶ ἄνθρωπος πέπλασται, καὶ νόμος αὐτῷ τελεῖται· καὶ νοῦς δέδοται πάντων ἡγεμόν καὶ διδάτκαλος, ὅς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀπολωλότων ἡμῶν, καὶ σεσάρκωται, καὶ ἐσταύρωται, καὶ τέθραπται καὶ ἐγήγεραται, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀνέβηται· καὶ πάλιν ἐλεύσεσθαι μετὰ δόξης πεπίστευται. Ὡς εἶθε καὶ σὺ τὴν εἰδωλικὴν λήμην τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων ἀποβαλὼν, πρὸς τὸ γλυκὺ φῶς ἐκείνου διέβλεψας. Μηδὲ γὰρ οἶέσθω τις εἰκὴ καὶ μάτην ἡμᾶς τὸ σῶμα ταῖς βασάνοις παραδιδόναι· οὐχ οὕτως ἐσμέν αὐτοῖς ἑαυτῶν ἐχθροὶ καὶ ἐπίθουλοι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ζωὴ τις ἐστὶν ἑτέρα παρὰ πολὺ κρείττων τῆς ὀρωμένης, καὶ κόσμος ἕτερος, καὶ ἀγαθῶν ἀπόλαυσις αἰωνία, οὐ χρόνῳ μετρούμενη, ἀλλὰ μένουσαν αἰετὴν εὐφροσύνην παρεχομένη, τοῦτου γε ἕνεκα καὶ κόσμῳ τοῦ ὀρωμένου, καὶ σαρκὸς καταφρονοῦμεν ὡς λυομένης. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμετέρα ὁμολογία, πρὸς ταύτην ἐστηρίγμεθα καὶ ἠδράσμεθα. Ὑπὲρ αὐτῆς καὶ πᾶν ὄτιον εἶμι τῶν δεινῶν πάσχειν ἔτοιμος. Ἄλλ' εἰ μὲν ταχεῖάν μοι τὴν τελευτὴν ἐπαγάγοις, ἡμῖν τε τὰ μάλιστα χαριεῖ, καὶ σεαυτὸν ἀπαλλάξεις ἀίσχυνος. Εἰ δὲ καὶ κολάσεις αὐτὴν παρατείνεις καὶ τιμωρίας, τοσοῦτον πλεον ὄψει καὶ ἡμᾶς τοῦ σοῦ καταφρονοῦντας προστάγματος. Αἰδοῦμαι γὰρ εἰ μὴ τι ἕτερον, ἀλλὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν τῷ μαρτυρίῳ τελειωθέντας, καὶ σὺν ἡμῖν πάλιν τὸ δεσμωτήριον κατοικοῦντας· καὶ διὰ τοῦτο σπεύδω μὴ ἀπελθεῖν ἀστεφάνωτος, ἀλλὰ τῶν ἐκείνων τε χορῷ συναριθμηθῆναι καὶ τοῦτοις τὴν ποθουμένην τῆς ἀθλήσεως ὑποδείξαι πορείαν.

D

Η'. Ταῦτα εἰς ἀμηχανίαν τὸν τύραννον περιέστησι, καὶ τὸ πείθειν οὐκ ἔχων, ἐπὶ ξύλου τὸν ἄνδρα μετεωρίζει, καὶ διαξάινει σιδηροῖς αὐτὸν ὄνυξιν. Ὁ δὲ τοσοῦτον ἔχειρε μᾶλλον τῇ τιμωρίᾳ ὡς καὶ μακαριστὸν ἑαυτὸν τιθέναι τῆς ἀναρτήσεως, ὅτι δεσποτικῶν παθημάτων μιμητῆς ἀνεδείκνυτο· Εἰ γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἔλεγε, δι' ἡμᾶς καὶ σταυρῷ προσήλωτο, καὶ χολὴν καὶ ὄξος προσήκατο, καὶ λόγχῃ τὴν πλευρὰν νέμυκτο, καὶ ἡλκὸς διατέτρητο τὰς παλάμας· πῶς οὐ χρή με τὸν δοῦλον τῶν αὐτῶν τῷ Δεσπότῃ μεθ' ἡδονῆς κοινωνῆσαι; Ἀμέλει καὶ τὴν λόγχην ἐζήτει, καὶ τῆς χολῆς ἐπεθύμει, καὶ, Ἠκέτωσαν, ἔλεγε, τὰ κολαφίσματα, τὰ ἐμπτύσματα· ὁ ἀκάνθινος ἐπιτιθέσθω μοι στέ-

φανος· ἐγχειρίζεσθω κάλαμος. Οἱ ἐμπαιγμοὶ δὲ, φησὶ, ποῦ, ποῦ τὰ ραπίσματα; Μικρὰ γὰρ ἐμοὶ τὰ παρόντα πρὸς ἐκεῖνα βλέποντι καὶ οὕτως ἐφιεμένῳ. et irrisiones? ubi alapæ? Omnia enim præsentia hæc mihi ad futura illa bona spectanti, eaque appetenti, videntur parva quædam esse, ac pro nihilo facienda.

Θ'. Διὰ τοῦτο καὶ βάσανος ἐτέρα τῷ ἀθλητῇ προσθήκη τῆς προλαβούσης ἐπήγετο, καὶ λίθοις ὀξείσιν ὁ γενναῖος ἐπλήττετο, πρόσταγμα δὲ τοῦ τυράννου τοῦτο, καὶ τῆς ἀπηνουῶς ψυχῆς ἐκείνης καὶ ἀπανθρώπου. Ἴνα, φησὶ, πυκνὰ διαθραττομένου τοῦ σώματος, θᾶττον ἀποβῶρῆξῃ καὶ τὴν ψυχὴν. Ἐλελήθει δὲ ἄρα λαμπρότερον αὐτὸν ἐργαζόμενος, καὶ πλείονα τῷ μάρτυρι προξενῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρόρησιαν. Ἄλλὰ προσεκτέον τῷ διηγήματι· καὶ γὰρ ἐκδηλοτέρως ἤδη τῆς χάριτος ἀπολαύειν, καὶ τῶν θαυμάτων Ἐπίμαχος ἄρχεται.

Ι'. Ὁ μὲν ἐξαίνετο μετέωρος ἐπὶ ξύλου, καὶ λίθοις τὰ ὀστά διακέκλαστο. Κόρη δὲ τις ἐκεῖ περιεστῆκει μέρος οὔσα καὶ αὐτὴ τοῦ θεάτρου, τὸν ἕτερον πεπηρωμένη τῶν ὀφθαλμῶν. Ταύτης οὖν ἀτενῶς πρὸς ἐκεῖνον ὀρώσης, καὶ τὰς χαλεπὰς ἐκείνας κολάσεις ὀδυρμὸν ποιουμένης, μέρος τι τῶν τοῦ μάρτυρος σαρκῶν ἐκεῖθεν ἀποσπασθὲν καὶ διαέριόν πως φερόμενον, ἀποστάζει τοῦ αἵματος εἰς τὸν ὀφθαλμὸν· καὶ ὁ σταλαγμὸς αὐτίκα παγίς (ὦ θαύματος ἀνεικάστου! ὦ πάντα λόγον νικώσης φιλανθρωπίας), φῶς γίνεται ταύτη, καὶ ὑγιῆ τὸν ὀφθαλμὸν ἀποδίδωσιν. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν δὴ πάρεργον Ἐπιμάχῳ τοῦ μαρτυρίου, καὶ οὕτως αὐτοῦ καὶ βανίς αἵματος μόνῃ τοσαύτην δύναται παρέχειν τὴν θεραπείαν.

ΙΑ'. Ἐπεὶ δὲ ἀκλινῆς ἐκεῖνος ὤρᾳτο καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀμετάθετος ἢ τελευταία κατ' αὐτοῦ δίδοται ψῆφος, καὶ ξίφει τὴν ἱερὰν ἐκείνην ὁ μάρτυς κεφαλὴν ἀφαιρεῖται· τὸ μέντοι σῶμα τούτου τὸ τίμιον πιστῶν χερσὶν ὀσίως περισταλὲν, ἐκεῖ κατατίθεται, ὅπου καὶ τὴν μαρτυρικὴν ὑπέστη τελείωσιν. Τούτου τὴν μαρτυρίαν ἐθαύμασε μὲν καὶ ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμος, καὶ ὅσοι τῆς προσοίκου Αἰγύπτου τὰ πιότατα νέμονται, κατεκόσμησε δὲ καὶ αὐτὸς ἄνωθεν αὐτὸν στεφάνοις λαμπροῖς ὁ Ἀγωνοθέτης, δι' ἔν τε παθεῖν εἴλετο, καὶ οὗ μιμητῆς ἐδίψα γενέσθαι τῶν παθημάτων· ὃ πρόπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

esse in tormentis perferendis maxime concupivit ac studuit. Ipsi Creatori et Salvatori, Domino ac Deo nostro sit gloria, honor et adoratio cum Patre principii finisque experte, et sanctissimo atque vivificante Spiritu, quæ est una divinitas in æquali et individua Trinitate, vitam præbens omni spiritui, et regnans nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

et, Veniant in me alapæ, dicebat: injiciantur sputa: circumdetur caput meum corona spinea; detur in manus et arundo. Ubinam sunt dedecora hæc mihi ad futura illa bona spectanti, eaque appetenti, videntur parva quædam esse, ac pro nihilo facienda.

IX. Hæc cum diceret martyr, prioribus tormenti nova quædam adjiciebantur, et acutis lapidibus generosus ille athleta, tyranni, hoc est crudelis et inhumanæ prorsus animæ jussu, feriebatur. Instabat enim ac urgebat: Ita, inquit, hominem percutite, ut ejus corpore crebris ictibus perfracto, celerrime animam ipsam abrumpat. Sed non videbat tyrannus ille, martyrem ea re illustriorem effici, majoremque apud Deum fiduciam ipsi conciliari. Cæterum eorum, quæ dicenda sunt, narrationem sequamur. Deinceps enim planum fiet, quemadmodum Epimachus manifestiorem Dei gratiam et miracula secutus est.

X. Lacerabatur ille quidem in ligno, et lapidibus feriebatur, ut ejus ossa etiam ipsa frangerentur. Puella vero quædam illic astabat, et ipsa una ex eorum numero, qui spectaculo aderant. Erat autem oculo altero excæcata. Illa cum ad martyrem intenta esset, et gravissimos ejus cruciatus lamentaretur, pars quædam e martyris carnibus abstracta, et per aerem perlata, in illius puellæ oculum sanguinis guttam instillavit, quæ quidem (o miraculum singulare, o Dei benignitatem omni oratione majorem) in lumen statim conversa est, et puellæ oculum sanum effecit. Hoc Epimachi martyris miraculum quasi pertranseuntes diximus, ut ostenderemus unam ejus viri sanguinis guttam subito tantam curationem afferre potuisse.

XI. Cum vero martyr in diversam sententiam flecti non posset, et Dei religionem nequaquam negare vellet, ultima in eum sententia lata est, et sacrum illud martyris caput securi percussum fuit: et ejus quidem venerandum corpus, fidelium hominum manibus religiose curatum, illic conditum est, ubi et martyrii sustinuit consummationem. Ejus viri certamen non Alexandrinus tantum populus, quique finitimas ac feracissimas Ægypti regiones colunt, valde admirati ac reveriti sunt: sed illud mundus nunc celebrat universus. Eundem quoque certaminum auctor et judex Deus e cælo illustri corona donavit, propter quem Epimachus cruciatus omnes perpressus est, ejusque imitator

esse in tormentis perferendis maxime concupivit ac studuit. Ipsi Creatori et Salvatori, Domino ac Deo nostro sit gloria, honor et adoratio cum Patre principii finisque experte, et sanctissimo atque vivificante Spiritu, quæ est una divinitas in æquali et individua Trinitate, vitam præbens omni spiritui, et regnans nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SYMEON METAPHRASTES.

VITÆ SANCTORUM (continuatio).

MENSIS MARTIUS.

Die 12. Vita sancti Theophanis.	10
Die 16. Vita sancti Longini centurionis.	51
Die 16. Vita sancti Abramii et nepotis ejus.	43

MENSIS APRILIS.

Die 1. Vita et martyrium SS. Agapes et sociorum.	78
Die 5. Vita sanctæ Theodoræ.	83
Die 5. Vita sanctæ Thermes et sociarum.	87
Die 7. Vita sancti Calliopi.	91
Die 10. Vita sancti Terentii et sociorum.	95
Die 13. Vita sancti Carpi et sociorum.	106
Die 18. Vita sancti Eleutherii.	127
Die 23. Vita sancti Georgii.	142
Die 25. Vita sancti Marci apostoli et evangelistæ.	163
Die 27. Vita sancti Anthimi.	171

MENSIS MAIUS.

Die 1. Vita sancti Philippi apostoli.	185
Die 1. Vita sancti Jacobi fratris Domini.	199
Die 8. Vita sancti Acacii.	218
Die 8. Vita sancti Bonifacii.	242
Die 14. Vita SS. Victoris et Coronæ.	258

MENSIS JUNIUS.

Die 27. Vita sancti Sampsonis.	267
--------------------------------	-----

MENSIS JULIUS.

Die 11. Vita sancti Stephani et sociorum.	509
Die 17. Vita SS. XLV. Martyrum.	525
Die 17. Vita B. Eugenii et Mariæ ejus filie.	347
Die 18. Vita SS. Mauricii et sociorum.	355
Die 21. Vita sancti prophetæ Danielis.	571
Die 22. Vita sancti Platonis.	404
Die 27. De septem Dormientibus.	427
Die 27. Vita sancti Panteleemonis.	447
Die 29. Vita sancti Gallinici.	578
Die 29. Vita sancti Eudocimi.	487

MENSIS AUGUSTUS.

Die 1. Vita sanctæ Sophiæ et filiarum ejus.	498
---	-----

Die 2. Vita sancti Stephani papæ et martyris.	514
Die 12. Martyrium sancti Eupli.	525
Die 15. Oratio de sancta Maria Deipara.	530
Die 17. Martyrium sancti Mamantis.	566
Die 17. Martyrium SS. Pauli et Julicæ.	575
Die 19. Vita sancti Andreæ et sociorum.	595

MENSIS SEPTEMBER.

Die 5. Martyrium sancti Eudoxii et sociorum.	618
Die 7. Martyrium sancti Sozontis.	654
Die 9. Martyrium sancti Severiani.	639
Die 9. Martyrium sanctæ Menodoræ et sociarum.	654
Die 11. Vita sanctæ Theodoræ Alexandrinæ.	666
Die 12. Martyrium sancti Autonimi.	691
Die 15. Martyrium sancti Nicetæ Gothi.	705
Die 16. Martyrium sanctæ Euphemie.	714
Die 19. Martyrium sancti Trophimi et sociorum.	734
Die 21. Vita sancti Matthæi evangelistæ.	750
Die 25. Martyrium sanctæ Theclæ.	822
Die 24. Vita sancti Cypriani Antiocheni.	847
Die 27. Martyrium sancti Callistrati.	882
Die 28. Vita sancti Charitonis.	899
Die 29. Vita sancti Cyriaci.	919
Die 30. Vita sancti Gregorii Illuminatoris.	945

MENSIS OCTOBER.

Die 5. Martyrium sanctæ Charitinæ.	998
Die 7. Martyrium SS. Sergii et Bacchi.	1006
Die 8. Vita et Actavaria sancti Demetrii. Vide tomum sequentem in fine.	
Die 9. Vita sancti Andronici et ejus conjugis.	1050
Die 10. Martyrium SS. Eulampii et Eulampiæ.	1054
Die 11. Martyrium sancti Probi et sociorum.	1067
Die 20. Vita sancti Andreæ Cretensis.	1110
Die 20. Vita sancti Lucæ evangelistæ.	1150
Die 20. Martyrium sancti Vari.	1142
Die 20. Martyrium sancti Artemii.	1159
Die 22. Vita sancti Abercii.	1211
Die 24. Martyrium sancti Arethæ et sociorum.	1250
Die 25. Martyrium sancti Marciani.	1290
Die 28. Vita sanctæ Anastasiæ Romanæ.	1294
Die 30. Martyrium SS. Zenobii et Zenobiæ.	1510
Die 31. Martyrium sancti Epimachi.	1319

FINIS TOMI CENTESIMI DECIMI QUINTI.

Parisii. --- Ex Typis J.-P. MIGNE.

Réimprimé d'après l'édition originale
par les Usines Brepols S. A. — Turnhout (Belgique).